Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/willemlithgouws100lith

AFRICANA.

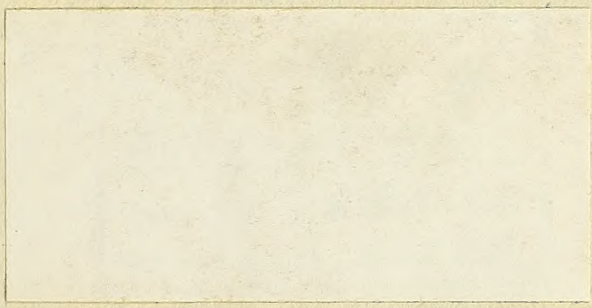

WILLEM LITGOUWS
19 IAREGE LANTREYSE
door
EUROPA, ASYA, en AFRYCA.
Uyt Engels vertaelt
1653

TAMSTERDAM *by Jacob Benjamin*

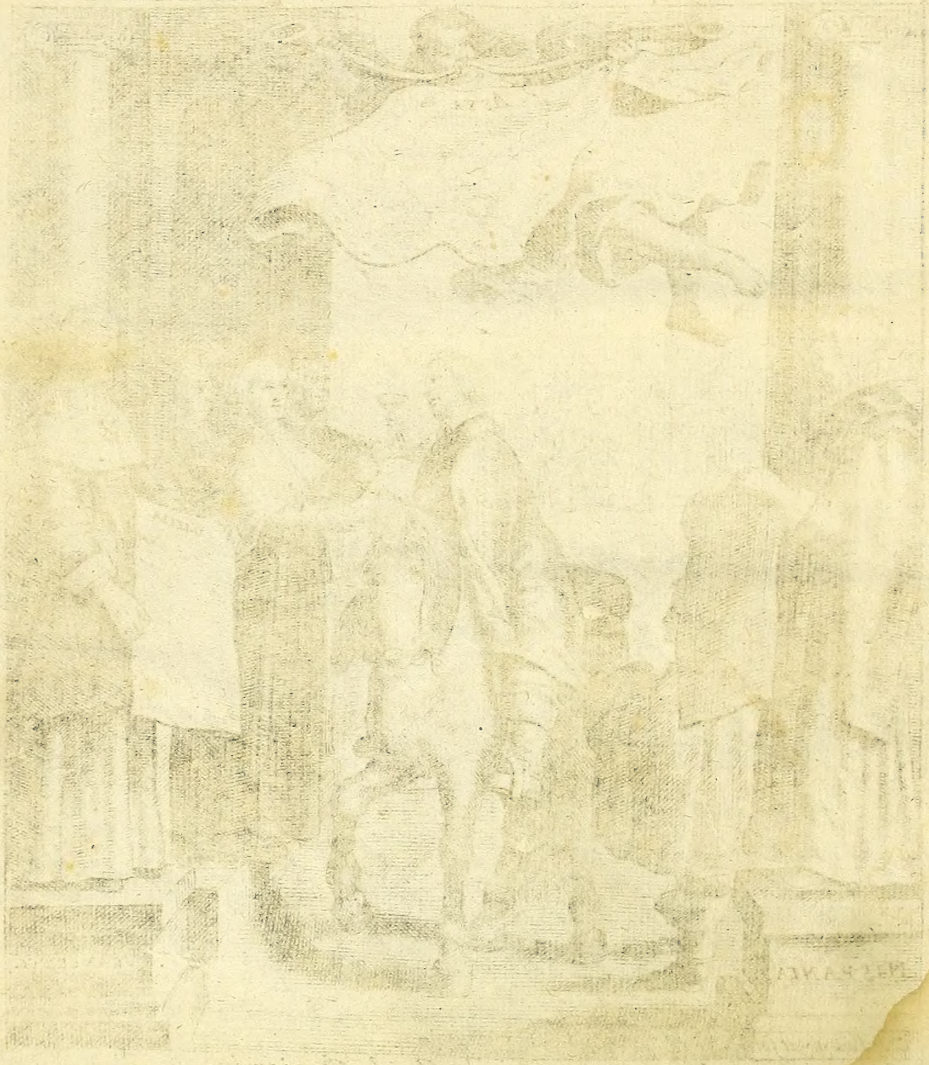

WILLEM LITHGOUWS 19 Jaarige

LANT-REYSE,

Uyt Schotlant nae de vermaerde deelen des Werelts

Europa, Asia en Africa.

Voltrocken

In drie dier-gekochte Voyagien, en in het besichtigen van
48 oude en moderne Koninckrijcken, 21 Republijcken,
10 Absolute Vorstendommen, en 200 Eylanden.

Waer in begrepen is

Een pertinent verhael vande Wetten/ Religie/ Policien/ ende Regeeringe van alle hare Princen/ Potentaten en Natien.

Als mede

d'On-uytsprekelijcke Tormenten die den Autheur geleden heeft door de Inquisitie van Malagom in Spanjen; sijn wonderbaerlijcke bekent-wordinghe, en verlossingh: Ende van de laetste wederkomste uyt de Noordse Eylanden, en andere by-leggende plaetsen.

Uyt 't Engels overgeset/ en met kopere Platen verziert.

t'AMSTELDAM,

By Jacob Benjamin, Boeck-verkooper opde hoeck vande Raem-steegh/ achter d'Appel-marckt / Anno 1653.

MERENSKY-BIBLIOTEEK
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
Klasnommer ZPA 173
Registernommer 66 082
LITHGOWS

DEN HEER

JOAN HUYDEKOOPER,

Van Marſeveen, Neerdijck, &c. Ridder vande Ord: van Sant Michiel, Licent: der beyde Rechten: en Reecken-meeſter der Stadt AMSTERDAM.

MYN HEER,

GElijck een Rechts-gheleerde luſt heeft in het verhandelen der Rechten, een Heel-meeſter in het verhandelen der Heel-middelen, een Lief-bebber der Boecken in het verhandelen der Boecken: Soodanige luſt heeft oock een Reyſiger in het verhalen van het reyſen; waer toe uwe Luſt mede gheſtreckt heeft, toen Ghy voor een wijle U Vaderlandt begaft, om het dartele Vranckrijck, ende het welluſtighe Italien te beſichtigen. De welluſt en vermaeck by U Ed:

daer in geſchept, heeft ons vry-moedigh gemaeckt, om U op te offeren *Willem Lithgouws* 19. *Iaarige Landt-Reyſe*, niet alleen door het Edelſte gedeelte des Wereldts *Europa*, maer oock door het van oudts beroemde *Aſia*, als mede door het uytſteeckende Rijck van *Africa*, welckers beſchrijvinge ende nette aenteeckeninge, verre overtreffen alle voor-deſen uytgegevene Dach-regiſters ende aenteeckeninghe, ſooder tot noch toe zijn aen den dach gekomen, waerover wy niet en twijffelen, of uwe Heusheyt ſal onſe vrymoedigheyt ten goede nemen, dat wy met deſe groote, langduerige ende moeyelijcke Reyſe onder Uwe Vleughelen komen ſchuylen, op dat de ſelve door Uwe aenſienlijckheydt geen luyſter en mochte ontbreecken: Zy heeft de Koningen gevallen, waer door wy niet en twijffelen, ofte ze ſal U Ed: ende duyſende andere mede wel-ghevallen; Op welck vertrouwen wy ons verſeeckeren dat Ghy onſen Arbeyt ſult voor lief nemen. Blijvende derhalve

Uwe E. dienſtwillige

JACOB BENJAMIN.

Aen den verstandigen

L E S E R.

Nieuwsgierige Leser; Indien goede Boecken wijse Leyds-luyden mogen genoemt worden, dan moghen oock ghewisselijck waerachtige Historien de Naem draghen van volkomene Oraculen, secrete Raeds-luyden, private School-meesters, familiare Vrienden om de Wetenschap te koesteren, ende eyndelijck de beste onder-richters in alle aenvallen, indiense slechs na behooren worden bedacht, ende te recht betracht. Dit mijn moeyelijck werck dan, dependerende aen dese Voor-reden, is gemaeckt uyt eygen gesicht en ondervindelijcke ervarentheyt, het welcke een volkomene Spiegel ende levendigh Conterfeytsel van ware kennisse is, verre te boven gaende alle Inventien, hoedanigh die oock zijn, 't zy Poëtische, ofte Theoretische. Doch om d'ondanckbaerheyt te mijden, daer ick voor grouwel, als voor de Helle, soo heeft het my goet gedacht, de nuttigheyt van mijn verdrietige Voyagien aen de begeerige Werelt te vertonen, om twee insichten: Want gelijckerwijs als mijn gevaerlijcke avontueren volbracht zijn uyt een oneyndelijcke veranderinge van veranderlijcke gesichten, ontallijcke moeyten, playsieren, ende on-mijdelijcke droef heden: Soo past het oock best, dat ick in't generael die selfs disponere aen de getemperde oordelen van de beter soorte, de ghesonde en absolute Opinien der verstandighe; ende aen de veranderlijcke Censuren van de lasterlijcke Critici, dewelcke heen en weer swerven op de Velden van andere haer arbeyt, ende en konnen het slechte padt van haer eygen bedeckte gronden niet vinden. En hierom ist dat de middelmatige dispositie der vromen en boosen best accorderen met de vermengde voorvallende materie. Niet-te-min op dat ghy't te lichter soud mogen verstaen, soo hebb' ick dese History in thien deelen ghedeelt,

deylt, en deſe wederom in drie Boecken, welcke ſooſe ernſtelijck worden door-ſien, ſoo ſal uwen arbeyt ongetwijffelt tot loon ontfangen beyde profijt en playzier; wiltſe derhalven met het ſelfde toe-geneyght gemoet aennemen, daer ickſe u mede aenbiede, nae dien datſe u ſlechs de moeyte van't leſen koſten, hoe duer ſy oock my mogen komen te ſtaen. Doch wilt my beter verſtaen, ick ontſie't my mijn Pen te trecken voor den onwetende Sot, want ick haer beyde verſmade: ick weet wel datſe den Wijſen wellekom ſulleu zijn; den diepſinnigen Lief-hebber der Hiſtorien kenniſſe, bemediteringe en onderwijſinge ſullen geven: aen den verſtandigen Joncker vermaeck en playſier: ende aen den recht opgequeeckte Poët broederlijcke liefde, beyde in de manier en mate. Doch wat het geſis der Papiſtiſche Slangen aengaet, niet een Haver-ſtroo en geef ick om haer ſnauwen; want gelijck dit werck, gheblocqueert zijnde met ervarentheyt, ende verçiert zijnde met waerheyt, meer als mans genoegh is, om het ſtekende vergif van haer ſpijtighe korſelheyt om verre te werpen: Soo konnenſe daer in oock naecktelijck ſien, als in een heldere Spiegel, haer eyghen blintheyt, en de verdoemlijcke dwalingen van haer blinde Leyts-luyden, bedriegers, en Afgodendienaers: ende voor al de wreede tormenten my aengedaen, door d'onbarmhertige Inquiſitie van haer Religie in Malagom; dien ick om Chriſti wille in pijninghen, tormenten, en honger, ſoo ſtantvaſtelijck geleden hebbe: ende eyndlijck mogenſe hier oock mercken Godts miraculeuſe Barmhertigheyt in my bekent te maken, ende te verloſſen van ſulcken heymlijcke en on-menſchlijcke Moort.

Ende nu den wel-geſtelden Leſer de Hiſtory ſelfs bevelende, daer voldoeninge gereet ſtaet om hem te ontfangen, ſal ick my eyndlijck tot ruſte begeven. Vaert wel.

WILLEM LITHGOUWS
Negen-tien Jaarige Voyagie,
DOOR
Europa, Asia, en Africa.

Het Eerste Deel.

MEn plagh van outs te seggen / dat dien-maet gelucklgh en gezegent was dat Koninckrijck / daer de Oude aen 't Roer van Regeeringe sitten / ende de jonge luyden buytens 's Lants repsen : op dat also d'eerste / door langhe erbarenthept voorsichtelijk Gerechtighept mochten plegen ; ende de laetste / door het beschouwen en kennen van uptheemsche Landen en Wetten / verstandiger worende / ende tot Jaren en verhooginge komende / des te lichter en beerdiger binnen 's Lands Recht en Gerechtighept mogen komen te hanteren. Doch wat sal ick seggen tot dese moderne en ongebondene tijden ? daer door contrarie middelen het repsen wepnigh wort geacht / de regeeringe mis bruyckt / ende in den bosen leggende Huys-genoten haer indringen in hooge Ampten daerse toe onbequaem zijn / zijnde maer ptatente Papegapen / en klinckende Bellen ; de welcke een gesondt Oordeel en Gerechtigheyt tot haer eygen gierige insichten / ende selfs gehuerde ooghmerck verdrapen ; haer voornaemste geluck in versucht en ydele eere veranderende / en haer zoetste Fortuynen aen haer buyck en rugge te koste leggende. O ellendighe en verwijfde eeuwe ! daer de Deught van de meeste hoop der Menschen verzuymt ende veracht / ende de beestlycke ondeught over al tot den Hemel toe verheven wort : Ja Roffianen worden nu van goetaerdighe Jongelingen en liberale Jonckers gekleet / in Karossen gevoert / ende rijckelijck gelooni ; daer de hooge diensten van de aller-raerste Geesten niet eens gereeckent / geacht / noch in consideratie komen. Doch tot approbatie / ende tot een exempel van haer manhaftige dessepnen / laetse gedencken aen 't gene nu voorby is / niet waerdigh om op te dencken / ende sy sullen gewaer worden dat dese toekomende animeringe haer noodigh sal zijn / *Hac olim meminisse juvabit*, Hier naemaels met soetigheyt te gedencken aen de voorige swarigheeden : ende hiermede haer wapenen tegens het vinnige oordeel van die absurde onwaerheyt van den Keyser aen den Herder over ghedragen / dat het Reysenaers en Poëten byp staet te liegen / ende te liegen met authoritept ; 't gene sy selfs t'huys doen sonder verlof.

Aengesien dan dat ick na dese traditionele approbatie / in het eerste volkomen ben/en gebozen tot de Musen, als tot de Werelt, van beyde gelijckelijk voozt gekomen sijnde / so mach ick een geoozlofde (ongeoozlofde) vryheyt genieten. Wat wonder dat de Luyden in desen aensien so ten onrechten wozden veroozdeelt / daer selfs het Euangelium van trouw'loose Atheisten, Formalisten, Sophisten, Roomsche Rabbinen, ongeloovige, Schismatijcke secten, gevierendeelt / gerabraeckt / ende verwozpen wozdt; soodanigh zijn de Duyvelsche opinien van dese helsche eeuwe / welckers verwerde concepten/lasteringen/ongeloof/ ende inghebeelde oneenigheden / het meerder deel van dese nu beste Werelt schandelijck bevleckt hebben: ja goede en godtvruchtighe Koningen wozden soo geraeckt en gesteken van de vergiftige murmureringen der ongeloovige Fielten / als of haer Kopal en rechtmatighe leven / een loutere ongeschickte Patroon ware van alle godtloosheyt en ongebondenheydt. Maer dien dan de Heylige Schriften/ de Goden der Aerde/ Kerckelijcke Pilaren/ ja de Maem en Faem van d'alder-rechtveerdighste soo verschevdentlijck over de hekel wozden gehaelt / ende soo leelijck gelastert / kan oock mijne boozsozghe ontkomen de onwettige schrick van dese vergiftige dollighevt? neen; ick wozde alreede aengeraent/end hebbe nieuwlijk Patientie tot een baken gestelt/om noch meer t'ontfangen/booz my gesmeed met de doozdzingende Hamer van 19 Somersche en Wintersche dier-gehochte arbeydt. Laet de vergiftighe donderende Critici spijtelijck lasteren / ende den Helschen Hel-hondt Cerberus snauwen / ende het schuym en afvaeghsel van ware Religie al knarsende knozren; ick hebb' een Herte dat lachen kan om sulcke lasterlijcke boosheydt/ een oozdeel om t'onderscheyden sulcke wozmighe Wespen/ ende (indien tegenwoozdigh) het gewichte van verstandige waerheyt om hare blinde ongerijmtheden met reden t'overtuygen. Wat de ghene belanght die met Kamer-complementen omme-gaen / welckers binnenste / gheslijck de weiffelen van den verslijtende Strombolo, tot de dzaet toe kael gewozden zijn/welckers buytenste alleen verciert is met rijcke behangselen / sulcke loepende speloncken omwonden met de geleende sletten van ghelapte Comedien / t'samen-geraepte complementen / gestole redenen / ende van de lippen-gelichte arbeydt / van by de heers-levende Geesten/om de vriendtschap van sulcke holle Gzaven en gesick niet een Haver-stroo / ende ick achte het met recht voor een openbare Afgoderye aen sulcke eere of respect te bewijssen: en dit sy gesept van de mis-verstandige bezynloose na-apende Wolcken / geen Hof-Jonckers. En wat belanght de grondeloose kuylen van dese wanschapene eeuwe/ in de welcke soo veel Simonische Machiavellen, om loon-dienende Pluym-strijckers / en verraderlijcke achterklappers leven / haer selven excessyfijck wzekende aen d'avantagie des tijts: Ick onvermogen zijnde om sulcke grondloose zaecken te doozsnuffelen / gebe haer slechts over aen haer eygen knagende Consicientien / billijcke bezoebingen / en schandelijcke vergeldingen. Om de Werelt aen mijner zijde te voldoen/aengaende mijne Voyagien/ ick protestere open-hertigh/dat noch Eer-sucht / noch al te groote curieusheyt / noch te eenige reputatie daer ick opt na gestaen hebbe om te bekomen/ van de bobbelachtige adem der ademloose Menschen/(welckers gebzeckelijcke oozdeel genegen is/na dat de aenhitsinge of partydigheyt hare krancke en variabele opinien beweeght) my aengepozt

gepoȝt hebben tot soo langh-durige Reyse en gevaerlijcke voorledene Avonturen; na de oorsaeck van welckers voortgangh dupsenden hebben graden/ en al soo veel na de maniere / thien dupsent na d'effect. Doch laet my met uw' permissie treden tot de consideratie van d'ongemackelijcke passagie mijnder voorledene onvernoegtheden / ende dese moeyelijcke Oeffeninen daer op volgende. Ende aldus ben ick in de laetste daghen mijner jonghe Jaeren swaerlijck geplaeght geweest/ ende met meer dan ongeluckighe ongelijken overtrocken; O sware onderstutte ongelijcken! Maer en is dergelijcke ongeval nopt pemant voor desen over-ghekomen? Ja / maer nopt dus danighen Moȝt? ja; maer wilt doch ernstlijck overdencken dit navolgende: en konnen de schelmachtige Handen van vier bloet-stoȝtende Wolven niet lichtelijck verslinden en verscheuren een onnoȝel dwalent Schaep? ja / dat is gewis/ende dat onversiens; de weer-loose onnoȝele/het quaet onvermoedende/ konnen schielijck verrast worden van de loerende / ende na 't leven-staende Vpanden. Dit alles beken ick; doch waer uyt is ontstaen dese uwe gewillige dolinge/ en ongefoȝeerde ballingschap? Ick antwoorde / dat ick jongh en onmondigh zijnde in die voorkomende tijt/ niet alleen aengelockt / maer oock door misleydingen genootsaeckt wiert selfs van d'aensienlijckste Personagien/ doen ter tijt in mijn Vaderlandt levende / my selven het oordeel / satisfactie/ en verzoeninge t'onderwerpen: doch naderhant opwassende in Jaren/ ende komende beter te verstaen de nature van sulcke bestraffelijcke Reformatien en de swarigheyt des misdaets; soo heb ick veel eer ghekosen (om mijn beloftenis wille) te vertrecken uyt mijn Landt / ende mijne ghedweeghzame voetsheden buyten te slupten/ om van vremdelingen onthaelt te worden/ dan te ghedogen een dagelijxse Oogh-gesicht, op het voorkomende voorwerpsel van een ongeluckige Foȝtuyn: ofte het honde zijn datter eenige wraeckgierigheyt uyt een onklare boosheyt mochte geconcipieert worden. O een naeckte bewijs-reden en goede resolutie: want dit is waerachtigh/ dat het vluchten van quaet/ is het vluchten tot genade/ende een godtvruchtige lijdtsaemheyt is een victorieuse Vpheyt / ende een onvertzaegde overwinner van alle leedt; Mijn is de wraake (spreeckt de Heere) ick sal 't vergelden. Hier op antwoorde ick: Mijne Oogen hebben de wreeckende Handt Godts over mijne Vpanden gesien/ ende dese nacht-gapende Vpanden zijn vertreden/ daer ick van sterckte tot sterckte verpligh passere/ door de vuerige beproevinge der ellenden. Mijn troost ontstaet uyt sijn eeuwigh Woordt / *Quos amo, castigo:* Dien ick lief hebbe, castijde ick: Ende om 't gene my toekomt te seggen uyt erbarenthey mijnder Ziele; soo ist dat

Een tsamen-spraeck tusschen den Autheur en hem selven

Ick vinde dat my noyt eenighe swarigheyt, onverdient, overkomt,
Want Godt is waerachtigh, en rechtveerdigh:
Nochte en sal sulcx my te vergeefs en sonder nut overkomen,
Want Godt (soo ick vertrouw) is goet en genadigh:
Wellekom dan alle swarigheden, die my van Gode worden toegesonden:
Dien hy lief heeft, dien castijdt hy.

Adversa corporis, animæ remedio sunt: ægritudo carnem vulnerat, sed mentem curat.

Ende gelijckerwijs als een van de Ouden seer wel seght/ des Lichaems swarigheyt, is een heylzame Medicijne voor de Ziele, zy quetst wel het Vleesch, maer geneest den Geest. 't Is ghewis/ dat de Heere in het castijden van sijn Volck/de godtlooſe verwozpelingen t'sijnder gramschap dickmaels verwecht tot Instrumenten van sijn kastijdende handt. Ick soude van dese dzoevighe materie al soo grooten Boeck konnen maecken/als van de onlanghs-onlijdelijcke tozmenten/ dien ick onder dien verraderlijcken Goubernеur in die bloedige Inquisitie van Malagom in Spanjen geleden hebbe; zijnde vast alleens/ ten aensien van hare hoedanigheyt/ hoewel niet ten aensien van hare veelheydt. Doch my selven stantvastelijck houdende binnen het perck van lijdzaemheyt/ den Schepper sulcke hooghe dingen bevelende/ die ten deele het schepsel niet toe en behoozen/ soo mach ick dooz dese Werelt suchten/ gelijck den dzoevigen Æneas dooz sijnen Dido dede.

Doch om nu punctuelijck in mijn voornemen voozt te varen: Des Menschen Nature is/ dooz een inmerlijcke inclinatie genegen om te vernemen na uytlandsche tijdinghen/ ende jaeght noch meer na 't ghesicht en kennisse van vremde en onversochte Koninckrijcken/ soodanigh is de ingevinghe sijnder natuerlijcke affectie. De Zee-vaert heeft dickmaels de Lichaemen van Koninckrijcken t'samen vereenight/maer het repsen heeft veel meer uytgerecht; Want dooz eerst soo ist dat het den Repsenaer geeft een indzuckinge van verstant/ervarenheydt/ lijdsaemheyt/ ende een onepndelijcke schat van on-uytdzuckelijcke Deughden. Ten anderen/ soo maeckt het de Werelt bekent/ de Regeeringe van Staten/ d'authozitept en dispositie der Koninghen en Dozsten/ de secreten/ manieren/ custuymen/ en de Religien van alle Natien en Volckeren: ende eyndelijck brenght het den t'huys-blijvende Mensch contentement aen/ wegen die dingen/ die hy wel wenschte ghesien te hebben/ maer nopt en konde bekomen. Het repsen heeft dooz desen onder de Ouden in meerder aensien geweest/ dan het nu is in dese onse eeuwe. Hoe dat Philosophen/ Poëten/ Historp-schzijvers/ ende geleerde Theologanten/ hebben ghevepst om te weten het leven van uptheemsche Potentaten/ ende de manieren van vzemde Landen/ soude dooz my een eyndloose sake zijn om in 't kozte te verhalen. Veele (bekenn' ick) sijnder wel die verlangen te sien d'alder-verste ghewesten der Aerde/ maer schromen dooz de periculeuse gesichten/ de groote onkosten van een tribupt-gevende repse/ ende verkiesen veel eer een sachte Plupm-bedt dooz de scherpe Riepen/ bang zijnde dooz de smachtende dorst/ de vzadende hitte der Sonne/ de nijpende honger des buycks/ ende dat de vochtighe dzuppende Dauw des Hemels haer soude strecken tot een natte deckſel van haer teere Lichaem/ ende ontallijcke diergelijcke ellenden meer/ maer souden veel eer gheliick Ixion, die een abups hadde in Juno, dooz een loutere imaginatie den koers van een onepndlijcke repse al slapende willen volvoeren: wat my aengaet/ 't gene ick bekomen hebbe/ is dooz een dier-ghekochte kennisse/ als zijnde een geringe vernoeginge in een nopt vernoegende subject/ een bitter-playsante smaeck van een soet-getemperde surighepdt/ ende alles in 't geheel dat my ontmoetede/ was meer dan een ordinary verheuginge/ in een extraordinary dzoefheydt van vermaeck. Doch de contemplatie deg aenvanghs nu latende berusten/ soo kome ick tot de aventure selfs. Na dat ick

twee

twee Voyagien hadde gedaen na de Orcadiſche ende Hitlandiſche Eylanden in mijn jonge Jeught/ ende naderhant bezichtigt hadde gantſch Duytſchlant, Bohemen, Switzerlant, en Nederlant, van eynd tot eynde / ſoo quam ick tot Parijs, alwaer ick thien Maenden bleef. Hier hebb' ick verſchepden protestatien ghehadt/aengaende de ghelijckheyt van Londen en Parijs,ten aenſien van haer quantiteyt en qualiteyt / maer hebbende een gewichtiger materie onder handen als deſe vergelijckinghe / ſoo is dan dit mijn beſlupt ; de ontelbare Schepen/en gerieflijcke Zee-baert van Londen,(behalven haer alghemeyne negotie) is van meerder waerdy/dan de grooter helft van Parijs : wilt ghy nu de quantiteyt ofte groothedt vergelijcken / want hier hebt ghy de qualiteyt des Arguments. Parijs, bekenn' ick/ is Volckrijck / een groote menighte van arm Volck/ vecle Lackyen en Pagien / een neſt van Ficiten / een opzoerighe plaets / een ſchupl-plaets voor Dieven / ende een vermenghde hoop : daer Londen ter contrarie vertiert is met veel deftighe / wijſe / en voorſichtighe Raedts-heeren, borgerlijcke/ wel-gemanierde/ en beleefde Lupden/ ende een Stadt daer de beſte politijcke Regeeringhe van de gantſche Wereldt floreert/ ſoo wel by dagh als by nacht / ende geenſins minder in quantiteyt.

Van Parijs Anno 1609. den 7 Martij, ben ick voort vertrocken / dzie Mijlen weeghs geconvoyeert zijnde van een ghetal mijnder Lants-lupden / wiens courteſyen met mijn vziendlijckſte danckbaerheydt overtrocken zijnde / ende onſe affſcheyt aen beyde kanten genomen hebbende/hebb' ick mijne progreſſen aen Gode over gegeven/ mijn Lichaem aen den moeyelijcken arbeydt/mijne Handen aen den laſt/ ende mijne Voeten aen de oneffene verdzietige weghen. Ongewilligh dan zijnde om te verhalen mijne Paſſagien door Vranckrijck,de Savoyſche en Liguriſche Alpes, aengeſien dat ſulcx aen velen (die 't geſien en gehoort hebben) in dit Eylandt genoegh bekent is/ ende dat ick/ ſoo veel my mogelijck is/ ſoude willen mijden alle wijdtloopigheydt van bekende / ende derhalven onnoodigh diſcours : hoe wel ick daer groote reden toe hebb' / alſo ick de Alpes op ſes beſondere hoecken ghekrupt hebbe , op ſijn behoorlijcke plaetſe meyn' ick ſlechs een generale verklaringe te doen over Italien. Veertigh dagen na mijn vertreck van Parijs, ben ick te Romen gearriveert / waer van ick de notabelſte dingen ghedencken ſal / ende alſoo voortvaren. Deſe Stadt Romen, die daer nu is/en is niet dat oude Romen, dat Romulus geſticht heeft/die het Kalck met het Bloet ſijns Broeders Rhemi temperde/de welcke verachtelijck over de nieuwe muyren ſprongh ; ende voormaels geweeſt is de Princeſſe van gantſch Italien, ten aenſien van hare Triumphen ende Antiquiteyten/doch ſy is nu ſlechs een prop van 't voorige / waer van ſy niets behoudt dan hare ruynen/ ende de oorſaecken van dien/ hare ſonden.

Romen,'t welck Romulus eerſt geſticht heeft/behelſt deſe twee Bergen Capitolinum en Palatinum,met een Dal gelegen tuſſchen beyde Bergen:hebbende dry Havens; de eerſte wiert genoemt Trigonio,om de dzie-hoeck dieſe maekte omtrent den voet des Berghs Palatini: het 2 Pandonio , om datſe altijt open ſtont/en wiert/om de bequaemheyt van paſſagie/genoemt de Vrye Haven:het 3 wiert genoemt Carmentale ofte Carmenta , van de Moeder van Euander,die daer woonde:het wiert ook genoemt Scelerata, ofte een Schelmachtige Haven, om dat 300 Sabinen in het inkomen van dien / wreedelijck om hals quamen.

Nu dan na dat de Monarchy der Romeynen ten hooghsten was opgestegen/ soo hebben de Gotten, een slecht en onbekent Volck / haren Standaert opgerecht tegens dese heerlijcke en Keyserlijcke Stadt/ ende eyndelijck hare Pallezen gerazeert/ gedemolieert/ ende met den gront geslecht: Na welcke nederlage/ die onlanghs onder-gebrachte Romeynen, haere verfallene woningen weder innemende/ wierdense genootsaeckt te verplanten de gelegenthept van de Stadt/ wat meer na beneden in Campo Martio, dicht by de oevers van de Tyber, ende hebben dese steen-hopen vervoert / om haere nieuwe wooningen weder op te bouwen ; ende nochtans heeft Romen eertijdts geheeft de vermaerste Stadt van Europa, de Moeder en Voester van treffelijcke Raedts-Heeren, een Mirakel der Volckeren/ een kort begrijp des Werelts / het Koninckrijck van Mars, ende het seven-hoofdige Souverepn van vele Provincien. De seven Heuvelen daerse op placht te staen / ende nu noch ergens ten deele staet (want sy zijn alle begrepen binnen de ruymte ommegangen der oude Mueren/ welcke als noch de Stadt omringen) zijn dese/ Palatino , Capitolino, Viminalo, Aventino, Esquilino, Cœlio ende Quiraneno ; welcke gewisselijck aenwijsen de Hoere van Babel, sittende op het seven-hoofdige Beest/ en en kan niet anders als van Romen verstaen worden ; zijnde gestieht op dese seven Heuvelen : hebbende correspondentie met de seven Koningen / die daer regeerden : ende met eenen erkennende seven verscheyde Regeerders , Koningen, Consuls, Decemviri, Tribuni , Dictatores, Keysers, en nu Pausen. Geduerende de voorspoet der Romeynen, wiert dese Stadt nopt gewonnen/ dan van de Gaulen, welcke weder ingenomen zijnde / soo hebbense een Wet gemaeckt dat Priesters (die anders vyp zijn) ten Oorlogh souden trecken / ingheval dat de Gaulen weder quamen/ met de welcke sy geen offensive / maer debensive Oorlogh voerden ; maer na dat het tot het Pausdom geraeckte / is het ghewoorden tot een Bupt voor alle Barbarische Natien/ende en wiert nopt van eenighe belegert/ die daer niet Meester van wierden.

De Reviere Tyber , welcke door haren boezem loopt / en is den Jordaan en Tagus niet ongelijck / nochtans soo groot niet als een van beyde / zijnde alle drie van een trouble en donckere coleur/ maer sy maeckt een groot gerupsch/ ende dzeyght dickmaels haer geheele wooningen te verdzencken / als of het haer leet ware/ datse de Wallen van sulcken godtloos en heerschende plaets vercierde ; de welcke verloren hebbende haer voorige uptmuntende Heerlijckheyt en Heerschappy over de Wereldt/ haer selven nu wilde toe-eygenen een tweede Voogdy over de Zielen der Menschen/ de Hemelen/ de Helle/ het sulver-gemunte Vage-vuer/ het op en af-setten van Koningen/ &c. het voorige geschiede door een onvertzaeghde couragie van 't onverwinnelijcke Swoert ; het tweede/ door vermetenheyt/ gierighept/ insichtinge/ en grove leugens.

Ick gedencke aen een aerdige Acte van S. Catharina van Siena, welcke met devotie geraeckt zijnde/ henen trock na Romen / om haer Eere te bewijsen/ versett zijnde met een groot gesleep; en hebbende aldaer vijf dagen langh alle Monumenten/ gewaende heylige plaetsen/ en Gods-dienstige Reliquien gevisiteert ; quam sy eyndlick tot het Pallevs des Paus/ alwaer sy een geheelen dagh vertoeft hebbende/ en seer nauw gheiet hebbende op de Gesten en compoztementen van des Paus Dienaren ; soo en heeftse anders niet gesien / als grouwe-

grouwelen/ongeregeltheden/ende een godtloos leven/ slimmer dan in Romen selfs; waer op sy des anderen daeghs schielijck vertrock na Siena, zijnde 100 Mylen daer van daen/ jammerlijck haer moeselijcke reyse beklagende/ende het snoode leven/datse binnen Romen sagh; altoos naderhandt protesterende 16 Jaren langh tot datse stierf/dat de Wint nopt upt het Oosten woep west-waerts na Siena, of haer dachte dat de stanck van het Palleys des Paus/ende de beestachtighept van Romen in haer Neuse stonck. Meynende de Sodomitische sonde.

Dese Revier Tyber, (misonderhepdt onguer geworden van het exorbitante braken van den Paus Clement de achtste/ doen hy Hertogh van Ferrara ghekroont wiert/ Anno 1589. dien selfden nacht dat hy te Romen weder quam) wierde soo moedigh over sijn aenkomste/ datse met gewelt sijn Gevers over loopende om hem wellekom te heeten/de grootste helft van de Stadt met water bedeckt heeft: ende indien het niet geweest en ware om d'oneyndlijcke onkosten des Paus/ en desperate moepte des volcks/soo soude het ghewelt van hare opborrelende courte/sy bupten twijffel het reste van de Stadt wegh ghesleept en het onderste boven gekeert hebben. Diergelijcken overloop van den Tyber is nopt gesien geweest/als op dese Krooninge gevolght is/ te kennengevende/ dat gelijckerwijs als de eerste Gomorah dooz het Vuer verdaen wiert/ dat alsoo dese tweede Sodoma dooz het water soude vergaen. Dese Revier heeft haer oorspzongh upt de Umbrische en Aquilische (nu Algarische) Bergen/ loopende in de Appinische Alpes, welckers Cours is 96 Mylen/haer ontlastende in de Middel-landsche Zee tot Ostia, 12 Mylen van Romen, welckers Mont en Haven langh toe gedemt is geweest/ om te beletten de Vyantlijcke invallen der Moren, op dat de Stadt niet schielick overrompelt en werde; dooz welcke slaefsche Kerckelijcke vreese Romen schandlijck wozt bedzogen van haer Scheep-vaert en uptheemsche Negotie. Ende ten sy dat het waer om de Clergy, 't welk de tweede derde part van d'Inwoonderen is (behalven de Joden en Curtezanen, welcke d'andere derde part meest op maken) het soude de ellendighste Stadt in Italien zijn.

Ende niet tegenstaende datter in 12 Mylen rondom Romen geen Koren/ Wijn/ Hoop/ Plantagie/ of Bouw-landt is/ dan alleen leege Way-landen/ vermenght aen alle quartieren met oude Wacht-tooznen/ zijnde een oude practijck der Romeynen, om eenige schielijcke overval der Vyanden dooz te komen; soo dat ick eerst in het beschouwen van Romen, my inbeelde dat de Lieden altemael van honger gestozben waren/ ofte in een swaren hongersnoot; doch met verlof/doen ick my binnen de Stadt begeven hadde/ so hebb' ick alle noodzuft in overvloet gevonden/ ende dat tot soo geringen prijs/ dat my tot noch toe geen Stadt in Europa sulcx konde wijsen. De gemeene Wijn die te Romen ghedzoncken wozt/ is Vin Romanisco, de beter soozte is Albano, Muscatello, Sheranino, doch wat aengaet (Lachrymæ Christi) de tranen Christi) ick hebb' soo hart van de selfde weenende Wijn gedzoncken/dat ick ghewaer wiert dat mijn Beurse ook begost te weenen; ende by aldien dat de tijt de soetighept van sulcke tranen niet en hadde dooz-ghekomen/ ick soude de laetste van alle in treurighept hebben blijven sitten. Wat de plaetse belanght daer de Pelgrims eenen noen-mael vinden/ genoemt des Paus Tafel, daer is het dus mede gelegen: Daer is een seeckere beneden-kamer aen St. Pieters Palleys,

bupten

buyten de Poort/daer dagelijcx te 9 uren 21 Pelgrims t'samen komen; 14 van de Triniteyt, den eenen hebbende een Koegel voor alle/ ende seven van S. Petri Penitentialen: alwaer sy ontfangen zijnde/ de seven Jesuitische Pelgrims d'opper-plaets bekleden/ ende alleen sitten/ nochtans wort voor allen even veel opgedischt/ een yder van haer hebbende 4 Schotels spijse/ behalven Broot en overvloet van Wijn. De maeltijt ge-eyndight zijnde/ worden d'over-geblevene Brocxkens in een schoon Pampier gedaen / diese met haer dragen / en alsoo scheydende/ en komen sy/ noch dier gelijck Geselschap noyt meer daer ter plaetse. Sy worden dagelijcx bedient van een seer eerwaerdige Prelaet, en van eenige andere gedienstige Priesters/ maer dat de Paus by haer soude zijn/ is onwaerheyt; van die vryigheyt berooft zijnde door een droncken Duytschman omtrent 60 Jaren geleden / welcke in des Paus teghenwoordigheyt sijn goede Spijse en stercke Wijn met een meerder vrywilligheyt over gaf / danse hem misschien gegunt waren/ waer over den Paus gram wiert / niet tegenstaende dat den dronckaert met een gorpsende keel uyt-riep/ Danck hebt heylige Vader, weerde heylige Vader, Godt zegene uw'Heyligheyt.

Vele zijnder die een particuliere beschrijvinge van Oud Romen gedaen hebben/ ende ick sal oock eenige vervallene Monumenten ofte gedenck-teekenen van dien (die ick selver gesien hebbe) verhalen: Het spetiale voorwerpsel van Antiquiteyt, 't welck ick sagh/ geensins tot op heden vervallen zijnde / is Aller Goden, maer nu Aller Heyligen Tempel, gesticht in de ronte / ende boven open met een groote ronte/ ghelijck het Choor vant heylige Graf; ende een goet stuck weghs van hier / zijn de over-blijfselen van de oude Schou-burgh, verciert met groote Pilaren/ van een wonderlijcke hoochte en grootheydt / zijnde een Myl in't ronde; d'oorsaeck haerder eerster inventie konnen de Geesten der vermoorde Sabinen getuygen. Om kort te gaen / ick sagh het vervallen Huys van dien treflijcken Cicero, het hoge Capitolium, het Palleys van den wreeden Nero, de Beelden van Marcus Aurelius, Alexander, ende sijn Peert Bucephalus: den groenen Heuvel (den Bergh Cavallo gelijck/ die op een tijt van Pot-scherven gemaeckt wiert) 't welck het Impost-gout aen dese heerlijcke Stoel aenbracht: de seven Pyramiden, waer van eenige / gedurende haer vorige heerlijckheyt/ van Ægypten wierden getransporteert: de hooge en smalle Beelden van S. Pieter en Paulus, het Casteel S. Angelo, 't welck Adrianus eerst gesticht heeft/ staende nu in een moderate circumferente hooghte met omringhde Wallen/ ende hare twijffelachtige Reliquien van Jerusalem ghetransporteert; ende veel andere dingen heb ick neerstigh aengemerckt/ waer van sommige beuzelachtigh / sommighe twijffelachtigh / en sommighe vermaert waren.

Amphitheatrum.

De Antiquiteyten van Romen.

Omtrent den Bergh Palatino, ende de vervallene Tempel van Romulus, sagh ick den Tempel van Venus, nu verandert in den Tempel van St. Maria, *Liberatrice dalla piene di inferno.* Verlosserse van de helsche pijnen, ghelijck Venus een Vertroosterse was van Amoreuse pijnen.

Behalven dit alles sagh ick een besiens-weerdige spectakel / 't welck was de Bibliotheeck van de oude Romeynen, alwaer ick verlof krijgende / om in te gaen met twee Edelluyden Sr. Willem Carre, ende Sr. Jacob Augmuty, mijne Landts-luyden/ een Wereldt vol oude Boecken sagh / d'eerste daer van waren/

ren/ een oneyndelijck getal van Griexse Bybels / onderteeckent met de handen van dese navolgende H. Oudt-vaders / welcke (soo sy seggen) die uyt de Hebreeusche Tale over gheset hebben.

Ick sagh oock de Academien van Aristotales, daer hy handelt van de Ziele/ ghesonthept/ leven/ natuur en eygenschappen der Menschen/met de Medicamenten van Galenus, voor de Zieckten en Accidenten der Menschen : de Familiare Epistelen van Cicero, de Boecken Æneidos, van Virgilius, de Saphische Deersen van dien Lesbische Sapho, de wercken van Ovidius, Plinius, Plutarchus, Titus Livius, Horatius, Strabo, Homerus, Terentius, Cato, Hippocrates, Josephus, Pythagoras, Diodorus Siculus, Eusebius, St. Augustinus, St. Ambrosius, St. Cyprianus, St. Gregorius, als mede de wercken van andere voortreflijcke Philosophen, Theologen, en Poëten : altemael met hare eygen Handen geschreven/met hare namen ghezegelt/ende hare Handen ondertepckent. Ick sagh oock de maniere hoese van oudts eerst plachten te schrijven/'t welk was op bladeren van Boomen/Platen van Loot/met hare Vingers op de Basten van Esschen-boomen/met vremde Figueren en onbekende Letteren/welke gebracht wierden uyt Ægypten (want de Ægyptenaers hebben eerst ghepractizeert het ghebruyck van dien) ick sagh oock ontallijcke Obligatien / gheschreven van Keyseren, Koningen, Princen, dien ick nalate te verhalen / om van de naeste beschouwers geregistreert te worden. Vermaerde Autheuren.

Mijn affschept nemende van mijn Compagnie ende dese Bibliotheecke / verlangde ick om te sien dat heerlijcke Mosaische werck van St. Pieters Kerck : ick hadd' dit soo gauw niet bedacht/ of ick ginghe na de Deur/ nochtans beschroomt om in te gaen/ om dat ick niet gewent en was met de manieren en Ceremonien van zoodanigen (*Sanctus Sanctorum*) heylige der heyligen : doch eyndlijck alle swarigheyt aen een zijde stellende / quam ick vermoedigh in / ende in-tredende / soo sagh ick aen mijn rechter-hant het conterfeytsel van St. Pieter van suyver Kooper op-gerecht / en sittende op een Koopere Stoel. Soodanig is de gewoonte des Volcx : in de Kerck komende/ gaense voort na dit Beelt/ en met veel krupeen sijn ongevoelig Lichaem groetende/ kussense sijne Voeten / en peder Toon in 't besonder ; soo dat dese sijn troostloose Voeten soo root als vuer gewrden zijn/ daer ondertusschen sijn Lichaem/behalven sijn Borsten/soo blaeuw blijft als Kooper: ende nochtans sommighe van haer ghe leerde Rabbinen en achten dit voor gheen superstitie / maer voor een ootmoedige gheheugenisse van hare aengebedene Sancten, of diergelijcken/tot verwervinghe van gunst en voorspraeck / daer nochtans den Afgodt ondertusschen al hare onnoodige grouwelen van Goddelijcke aenbiddinghe gheniet : daer na soo leggense hare Hoofden onder de sole van sijn rechter Voet / ende opstaende / wrijven sy hare Pater nosters aen sijn harde Buyck ; aldus dat leve-loose Metale klomp meer aenbiddende / dan of het een levendigh Schepsel waere. Het Koopere Beel. van S. Pieter.

O wonderbare en vremde spectakel ! dat dese sleghs Naem-Christenen / dommer in kennisse souden worden als de Heydenen/in het eeren en anbidden van het maecksel der Menschen handen. Foey u allen/ghy blinde Ketterschye Papisten/ waerom maeckt ghy u selven Afgoden/ ende Beelden van Gout/ Silver / Kooper / Yser / Steen / Aerde / ende Boomen / ende nochtans de

saeckе soeckt te bewimpelen met een superstitieuse reden / allegerende dat ghy 't slechts doet tot een gedachtenisse / daer 't anders een verdoemlyck teken is / van moet willige verharde onwetenheyt: en mach het verbodt van het tweede Gebodt van Gods Wet (dien ghy t'eenemael te nicte doet / het laetste Gebodt in tween deylende) de dwalinge van dese Afgoderye in uwe verharde Harten ingeplant / niet overtuygen?

Wat kracht kander zyn in een klomp Koopers? ofte wat troost in het vernuft van Ambachts-lupden? helaes niet anders dan eeuwige droefheyt en verdoemenisse? Dit was een van de beklaeghlyckе dwalinghen die ick in de Roomsche Stoel sagh onder veel duysenden. Doen die van Lystren ofte Lycaonien Ossen Offeren wilden ter eeren van Paulus en Barnabas, soo scheurden sy
Actor. 14. hare klederen / ende sprongen onder de schare / roepende ende seggende; Mannen, waerom doet ghy dese dingen? wy zijn oock menschen van gelycke bewegingen als ghy. Hoe ist dan dat de Apostelen by haer leven geen eere der Menschen willende aennemen / de Romanisten nochtans als sy al verstorven zijn / haer Beelt van steen of hout willen aenbidden? wat versierde tradition / en superstitieuse Afgodery; wat vremde nieuwe gheinventeerde streecken sy plegen / om lupe Monasteriale Futselaers te planten? op hoe veelderley maneren dese Epicurisen leven; ende in wat voor een Zee van grouwelyckе schelm-stucken sy swemmen / doende selfs onnatuerlyckе sonden (ick meyne haer mis-noemde religieuse Bisschoppen, Priesters, Monnicken, Abten, ende het gantsche Hypocritische Massa van die verkeerde Jebusiten) en konnen geen lippen upten / noch d'alder-wel-sprekenste Tonge genoeghsaem af malen.

Doch upt vrese van uptgebannen te worden van dien Anti-Christen Coretzaen / en derf ick in dese materie niet langer blyven steken / niet upt gebreck van stoffe; want ick soude haren gantsch verdorven stant met sulcken waerheyt konnen ontleden / dat ick geen onderrichtinge van eenigh Romeynsche Pelgrim, die een Nieuwelingh is / van nooden hebbe; van welckers gesicht en ervarenthey t / wilde Godt dat alle Papisten in Britannien soodanigh oogh-getuygenisse en approbatie hadden / als ick; ick vertrouwe vastelyck datse met tranen en suchten den schrickelyckеn val van de Babylonische Hoere seer beklagen souden; welcke door een Edeloose Estimatie haer Heylige Moeder Kercke is: want ick sweere u sincerelyck / ô getrouwe Christen / (gelyck den Italiaender met borpen doorgaens doet) by de goude drie dobbelde Kroon van mijn Geestelyckе Vader Paulo Papa Quinto, al wat Kerckrovery / bloet-schande / ofte boeverye een Papist oock pleeght / laet hem hier slechs komen / ende met sijn pille-giften d'omghekochte Handen van dese Simonische Minioenen, van den drie-mael gekroonden Priester vullen / (want *Roma non captat ovem sine Lana*: Romen en grijpt geen Schaep sonder Wol,) ende hy sal hebben Pardoenen, Aflaten, by-gevoeghde Pœnitentie, ofte gheabsolveerde Sonden / voor honderden / duysenden van Jaren / meer of min.

De tijt van acht-en-twintigh dagen alhier verstreken zijnde / en staende op mijn vertreck / ben ick ter naeuwer noot ontsprongen het na-jagen van dese bloet-dorstige Inquisiteurs, welckers grootste getal van mijne Landts-lupden waren / de voornaemste van haer waren Robbert Mophet een Jesuyt, gebooren te St. Andries, David Chambers, ende van onse Collegie aldaer / eenen Gordon,

ende

ende eenen Cuningham, gebozen in de Canon-Poort van Edenburgh: ende om de waerheyt te seggen/ hadde eenen Robbert Meggat, (gebozen niet bezre van Newbattle, doenmaels binnen Burgo di Roma, residerende by den ouden Graef van Tiron, de welcke my drie dagen langh in het bovenste top van sijns Heeren Palleys verstack/ doen alle de straten en Havens van Romen om my beset waren) my in de vierde midder-nacht niet weg gepackt/ende met my over de Wallen van Romen gesprongen / ick hadde ongetwijffelt alsoo heeten doods gheslozven als Me-Vrouw de Prioresse van Napels dede / naderhandt in mijn tweede Ospagie: ende tot confirmatie hier van soo kan Patricius Backster, nu woonachtigh in Dundy, ende doen ter tijdt Lacquay van den Grave van Tyron, dit ghetuygen / mijn hechtenisse als ook mijn vluchten hem bekent zijnde. Dit moet ick nochtans met recht affirmeren/ dat men in dese gewesten geen slimmer Ogant kan vinden/ dan een gewaende Ozient van sijn eygen Natie/ Religie hier van d'oorzaeck zijnde/ ende t'hups geen soo ontrouw en bedziegelijck/ als een boesen Ozient: Hierom seght het Italiaensche spreeckwoozt: Godt beware my voor de schade mijnder Vrienden, want ick weet my wel te wachten voor mijne Vyanden.

Van daer zeylende Oostwaerts aen/ besocht' ick Napels, welckers Lof ick in dit Deersken op-knope.

Inclyta Parthenope gignit Comitesque Ducesque,

Dat is:

Doorluchtige Napels van mogen, brenght voort Graven en Hertogen.

Onder andere dingen omtrent dese Stadt/ welcke in het slupten van dese Histozische discours noch bzeder overhandelt wozden / waren *Lacus avernus*, oft het Helsche Meer, het hol van Sibylla, Puteoli, den Sulphurachtigen bergh, Capua ende Cuma, alwaer Æneas upt Troyen en Carthago gebannen zijnde / arriveerde/ soo sagh ick ook het gedenck-teken van Virgilius Graf / staende in de gevel van sijn eyghen Grotto, 't welck upt-ghehouwen is langhs den Bergh Cataia, daer Carossen over passeren konnen/ ende een half Mijl lang is/ daer dese regulen by gestelt zijn/ *Mantua me genuit, &c.*

Italien wiert soo genoemt van Italus, een Koningh van Sicilien, die de luyden eerst het Lant-bouwery leerde: hare oneygentlijcke Namen waren Hesperia, om datse gelegen is onder den Avont-sterre Hesperus: Latium, om dat Saturnus upt Creta (nu Candia) van sijn Soon Jupiter verdzeven zijnde / (hic Latebat abditus) hier ter plaetse versteken wiert; ende ook Ænotria ofte lieber Oinotria, om de abundantie der Wijnen/ diese voozt-bzachte. Men seght dat dit Landt eerst bewoont is gheweest van Janus, Anno Mundi 1925. upt wien gesproten souden zijn de gheslachten der Samniten, Sabinen, Laurentani, ende Tarentini. De eerste Plantagie van Italien.

De tweede Plantagie was dooz Euander, ende noch eenighe andere upt Arcadia, de welcke gebannen zijnde upt haer geboozte-plaetsen / haer selven hier hebben neder-gheset. Tweede Plantagie.

Derde Plantagie.

De derde/ door de Trojanen, onder het beleyt van Æneas; welcke adieuw seggende het lechere leven van de verwijf de Africanen, alhier arriveerde/ en wierden minnelijck onthaelt van den Koninnh Latinus, wiens Dochter Lavinia, Æneas trouwde: soo dat hier door de Italianen haer beroemen van de Trojanen afkomstigh te zijn; ende alsoo ist oock dat verscheyden andere Natien roem draghen/ datse gesproten zijn uyt dien Dardanischen Stam/ als glorieerende in soo een vermaerd geslaghte.

De lenghte van Italien is 900 Italiaensche Mijlen; hoewel sommige 1000 toestaen/ soo ist nochtans onwaerachtigh/ want ick hebse tot vier-malen toe op de solen van mijne voeten door-wandelt/ van 't eene eynde tot het ander/ selfs van Vallese, de eerste Stadt in Piemont, den Bergh Synais neder-dalende van La Croix Zuyd-waert/ 't welck Savoyen separeert/ tot Capo Bianco in Calabria, omcingelt met Tarento aen d'eene kant/ en Faro van Messina aen d'ander/ 't welck de verste uytstekende plaets is van Italien.

So hebben ook sommige blinde Landt-meeters/ door een absurde onwetenheyt in hare Kaerten Engelant grooter gemaeckt als Schotlant, daer nochtans Schotlant na 't oordeel van d'alderbeste/ ende mijn eygen ervarenheydt/ wien sulcx beter bewust is/ hondert en twintigh mijlen langher is als Engelant: 't is een foute der ooghe/ dien ick wel wenschte dat verbetert wiert/ gelijckerwijs als ick in het beslupt van dit werck bondiger sal doen blijcken.

De breedte van Italien aen de wortel ende het begin van dien/ streckende langhs de Alpes van de Adriatische Kuste tot de Riviere di Genoa, ofte Liguritsche Strant, is maer 240 Italiaensche mijlen/ allenghs kens engher en enger worpende/ tot dat 't sich selven uytspreyt in twee hoecken/ genoemt Calabria en Terra di Ottranto; de breedte waer van sich niet uytstrekt boven 14 Engelse mijlen van d'eene Zee tot d'ander/ de diepe Bay Tarento (welck niet te bevaren is/ wegen hare ontallijcke steenachtige ondiepte) beyde de hoecken van malkanderen scheydende. Aen de Noorder-kant van Terra di Ottranto ligt Apulia, grensende aen Mare Superum, een Landt seer vruchtbaer van Koorn; ende in 't Westen is gheleghen Terra di Lavoro ofte Proprium Regnum Neapolitanum, dese vier uytstreckende plaetsen maken op het gantsche Koninckrijck van Napels, welckers voornaemste Steden zijn/ Napels, Capua, Salerno, Terra di Lavoro: in Calabria zijn Cousenza, de voornaemste residentie van den President, Rhegio, Allauria, ende Montecilione. In Terra di Ottranto/ zijn Ottranto, (welcke Stadt van Mahomet de Groote ingenomen zijnde/ Anno 1411. gheheel Italien in sulcken vreese ghebracht heeft/ dat Romen een gantsch Jaer langh/ tot dat de Turcken daer uyt verdreven waeren/ t'eenemael verlaten wiert) de naest-volgende zijn Lucia ende Brundusium, vercierdt met een vermaerde Haven.

Ende in Apulia zijn Manfredo, Arpino daer Tullius gheboren is/ Venusio de geboorte-plaets van Horatius, ende Canno dien vermaerden plaets wegen de Victorie Hannibals teghens de Romeynen. De Kerckelijcke Landen hebben haren aenvangh 80 mijlen voor-by Romen tot Terracina, zijnde recht teghen over Gajetta, d'alder-westlijckste Grensen aen de Zee-kant van het Neapolitaensche Rijck/ omtrent den Bergh Circello, ende de uyterste bepalinghe der Zee Oost-waert van Campagna di Roma, ofte de Kerckelijcke Patrimonie/

om-

omhelzende beyde Zeen / tot datse loopt tot Ponto Centino in Tuscana; welcke de palen van Re di Coffine ende Aqua cupadente van malkanderen is deylende/ zijnde de laetste Frontier-plaetsen van den grooten Hertogh ende de Pausselijcke Landen: al het welcke grenst aen Terra Cina, ende op den wegh van Venetien, van Romen tot Spaleto genoemt wort Campagna di Roma ofte Latium; ende van daer strechtse Noord-Westelijck / by de Venetiaensche Bay / tot d'upterste palen van het Hertoghdom van Ferrara, zijnde 30 Mijlen van Venetien: streckende in lenghte tot 350 Mijlen / welckers breedte enghe is / ende daerse sich met beyde Zeen vereenight / isse maer 60 Mijlen. De Kerckelijcke Landen worden gedeylt in vier Territorien, ofte Velden/ gelegen onder de Jurisdictie van de Stadt Campagna di Roma, oudt Latium; Romen, Viterbo, Narni, Terni, Viletri, Mantesiascone, ende Civittavecchia, zijnde de voornaemste Steden: daer aen het Lant van Ombria ofte Ombrosa, gelegen tusschen Romen en Loretta, de principaelste Steden sijn Spaleto, waer upt het wort ghereeckent voor een Hertoghdom / Perugia een Prieselijcke Universitept/ Fulino ende Asisi, alwaer den grooten St. Franciscus met sijne onsichtelijcke Bzant-mercken geboren wiert: in welcke plaetse Asisi, ick de plaetse sagh (soo men seght) daer den Engel sijner Moeder verscheen / haer verkondigende / datse ontfangen soude ende een Soone baren / welcke den Campioen van Jesus soude zijn; ende daer dichte by hebben sy my ghetoont de Kribbe ofte Stal daer hy geboren wiert/ met veele andere dwase logens/ welcke met sonde en grouwel gelardeert zijn: sijn imaginative Leven allesins conform zijnde de Hemelsche gedaente onses gebenedijden Heylants.

Ponto Centino.

De vier Territorien des Paus.

St. Franciscus by Jesus vergeleken.

Het derde is Marca di Ancona aen de Zee-kant / d'andere Steden zijn Asculi, Marcerata, Tolentino, Riginati, Agubi, en de vlepachtige Loretta; Ancona zijnde de voornaemste. Het vierde is Romania, gelegen langhs na Ferrara, tusschen de Zee/ ende de heuvelen Appenine.

Dese Kerckelijcke gheschenck van Romania is afgesondert van Marca di Ancona door des Hertoghs van Urbins Landen/ welcke afsonderinge neffens de Zee-kant 30 Mijlen in de lengte is/ behelzende Pesaro, Fanno, en Sinigalia, altemael Zee-steden / d'andere van dit Hertoghdom zijn Urbino ende Casteldurante. De principaelste Stadt in Romania is Ravenna, welcke om haer oudtheyts wille haren krupn voor gheen in Italien behoest te bupgen. Hier blijft des Paus Ambassadeur; d'andere zijn Rimini, Fereola, Bullogna ende Ferrara: ende dit zy gesept / aengaende de vier Kerckelijcke Territorien des Paus.

Des Hertoghs van Florencen Patrimonie.

Tuscana ofte Etruria, ghelegen zupdelijck in het midden van dit Landt der Geestlijckheyt/ is 100 Mijlen langh: ende oock soo breet/ ick meyne 't ghene dat behoort aen den Grooten Hertog: welcke Erf-palen nu onlangs eerst sijn vergroot door Ferdinandus, Vader van Cosmus, ende Broeder van Maria de Medicis, der Franschе Koninginne Moeder: welcke daer aen knoopte de Republijcken van Pisa ende Siena: d'andere afgesonderde Tuscaensche Jurisdictie/ is de kleyne Republijcke van Luca: de voornaemste Stadt is Florencen, door de Revier Arno van malkanderen geschepden/ d'andere principale plaetsen zijn Pisa, Siena, Pistoia, Empoli, Ligorne, ende Arretzo.

Na 't Westen en Noord-westen van Tuscanien, ligt Lumbardyen, geinti-

tuleert het Kruyt-Hof des Werelts, 't welck nu gedeyt is (behalven het Venetiaensche Territorium, daer ick te sijner tyt van spreken sal) in vier Hooft-Steden / als Milanen, Mantua, Parma ende Modena: d'andere Steden zijn Cremona, Pavia, Lodi, Playsancen, Rhegio, Briziles, Palæstra, Navarro, ende Alessandra di Paglia. Dese Provintie wort principalijck door het midden bevochtight met de deftighe Reviere Po, daer Phaëthon in ghedruckt wiert / doe hy van den Hemel quam neder-stoxten: de Rivieren Ladis, Montanello, Dellaguarda, ende andere gheweldige Stroomen des selfs schouderen ondersluttende.

Territorium, is een Lant gelegen binnen de Palen des Stadts Piemont en Genoas Jurisdicten.

Westelijck van Lombardyen, tusschen Lombardyen en Savoyen light Piemont: welckers Stadt / ende daer den Savoyschen Hertogh sijn residentie in heeft / is Turino, gelegen aen de Po: d'andere Asti, Verleilles, ende Cowy. Zupdelijck van Piemont en Lombardyen light de Reviere di Genoa, langhs de Middel-lantsche Zee; welckers Territorium enge is / een weynigh meer als 100 Mylen in de lenghte; 't welck altegader steenachtig en berghachtigh is / nochtans voort brengende een goede meenighte van Oranghe Appelen / Limoenen / Vygen / Castanien / daer de Mountainers alleen haer mede generen / zijnde oste gebraden / oste in broot gebacken: De voornaemste Steden van dese Rieviere di Genoa (oste eertijts Liguria) zijn Genoa ende Savona. Italien gelegen op de maniere van een been / is aen beyde zijden omringht met de Zee / behalven alleen het Noord-weste deel daer van ende des selfs wortel / 't welck ghescheyden is van Vranckrijck en Hoogh-Duytschlandt door de Ligurische, Savoysche, Grisoneaensche, Zingaliaensche ende Tiroliaensche Alpes, welcke Noord-Oost ende Zupd-West strecken / het selvighe in-sluytende van het Lichaem van Europa af / van Zee tot Zee. Italien boven alle andere Landen onder de Son / is de veranderlijckheyt der Fortuyne meest onderworpen gheweest / nochtans niet weynigh roem dragende over dese wijt-beroemde Capiteynen Fabius Maximus den Schilt / ende Camillus het Sweert van Romen, Scipio, Pompejus ende Cæsar. Wat eerweerdige Poëten belangt / zijn Virgilius, Ovidius, en Horatius, vermaert oock wegen den Orateur Cicero, ende de History-schrijvers Tacitus ende Livius. Het Landt is doorgaens vruchtbaer / van alles dienstigh tot des Menschen noodruft / ende het Volck is in 't generael magnifijck ende scherpsinnig / doch wonderlijck bedrieghlijck in hare wercken / soo tooznigh ende onverzoenlijck / datse veel eer door een bleuhartigheyt hare Vyanden vermoorden / dan datse met eere sich aen hare Vyanden soecken te wreken / ende so genegen tot on-natuerlijcke sonden / datse in beestachtigheydt de Heydenen te boven gaen: de beter soorte van Vrouwen zijn na de maniere der Slaven van een eerlijcke ende wetteljcke vryheyt berooft: de middelmatighe soorten zijn wat modest in haer compoziement / verstandigh in hare redenen / ende mildadigh in affectie: het ghemeene soorte onder haer zijn onwetende / slordige / eergierige luyden / eyndelijck het schuym des Volcks / hare onbeschaemde Curtezanen / zijn d'alder-gepiste Hoeren in de Werelt. Dit sy in 't generael gesproken tot een korte beschrijvinghe van dit Landt / ende soo keer ick my tot het verhael van mijn Reyse.

Italien is gelegen als de rechter-arm / sich uyt-strecckende van het principaelste Lichaem van Europa.

Ondertusschen hebbende altoos een regarde tot mijn haestig vertreck uyt het Christendom / keerde ick weder door Terra di Lavoro aen de Zee-kant /

Campagna

Campagna di Roma, van outs Latium, en Ombria, nu het Hertogdom van Spaleto, seifs tot Loretta toe/gelegen in Marca van Ancona, my selven addresserende na Venetien, om over-gevoert te worden. Doch laet my met oorlof U. L. voor oogen stellen seeckere notabele spotternijen van Modonna di Loretta, welcke my op mijn repsende Vopagien ontmoeteden / tot vermeerderinge van mijn voorighe discours / aengaende de dwalingen der Roomsche Kercke, ende tot noch toe nopt in d'Engelse Tale gheweest is.

Doen ick binnen 10 Mijlen van Loretta quam / soo achterhaelde ick een Caros/daer in twee Monsieurs met hare Concubynen saten; de welcke doen sy my sagen / my vriendelijck groeteden / my vragende waer ick van daen was/ waer ick na toe wilde/ ende wat playsier ick doch hadde/ alleen te repsen? na dat ickse hier in voldaen hadde/ so baden sy my/ dat ick in de Carosse by haer wilde op-klimmen / doch ick hebbe haer sulcx met danckbaerheydt af-geslagen/ haer voorstellende / dat de wegh fray was/ het weer helder en schoon / ende myn Lichaem onvermoept: eyndelijck sy merckende dat ick sulcx absolutelijck weygerde / soo zijnse van stonden aen upt de Carosse ghetreden / om haer in mijn ghesel schap te vermaken; ende voort daer op zijn de twee jonge ongetrouwde Madammen ock ghevolght/ ende en wilden noch door myne noch door haerder mede-gesellen aenradinge weder op-klimmen; seggende / sy waren altemael Pelgrims / ende wilden na Loretta (om hare devotie) Pelgrimagie doen / om de Biechte / haer van haren Biecht-Vader op-ghelepdt / te verbringen. Voorwaer voor soo veel als ick konde mercken/ was hare Biechte geringh / in een Caros met Paerden gevoert zijnde / ende den schijn van hare devotie noch minder: want logerende tot Riginati, soo heeft elck Joncker na den eten sijn lief ghevanckelijck ghelept na een onghehevlighde Bedt/ ende my gelaten by mijn ghewoonlijcke rust-plaets.

Doen haer de Morgen-sterre openbaerde/hebben wy ons op den wegh begeven/marcherende na Loretta, ende dese vermilioensche Nimphen, om my kennelijck te maecken datse met een vrolijcke Mage repsden / liepen dickmaels voor upt / op-springende als ruchtere Kalveren / ende hare dwaesheden lesschende in een Zee van on-uytblusschelijcke Fantasyen: den ingangh des Morgs naerderende/ trockense hare Kousen en Schoenen upt/ wandelende bazrevoets door de Straten tot die tien duysent-mael besmette Cappel/ prevelende haer Pater Nosters en Ave Maria: doen sy in de Kercke quaemen daer het Kapel in staet/ stonde ick aen den Vrumpel/beschouwende veel honderden van blinde Lichamen die bazrevoets waren / kruppende op haere Knien en Handen: haer selven niet weerdigh achtende te voet te gaen na dit dwaesijck gheimagineerde Nazareensche Hups.

Aen dit valsche ghepatronizeerde Capel offeren sy dagelijcx veele rijcke gaven / bedragende een on-uytspreeckelijcke somme / als Goude en Silvere Ketenen, Ringen/ Diamanten/ zijde Tappten/ Goude en Silvere Belters/ Borduersel / &c

De Jesuitische Biecht-vaders ontfangen het al /doch wie alles gheniet / laet ick Camera reverenda Romana certificatie verleenen aen dese Lorettaensche gierighept / wiens koffers twee-mael 's Jaers daer mede gevult worden. Myn vier Pelgrims hare Ceremoniale Costumen volbracht hebbende/

keeroen

keerden sy weder al lacchende / ende vroegen my waerom dat ick niet binnen en quam ? doch ick ongewilligh zijnde om haer eenighe reden te toonen / vroegh ick haer wat d'oorsaeck was ? O (seyden de Italianen) *Iurando par il Cielo è iddo Sacratissimo* ; Dit is het huys daer de Maget Maria woonde in Galileen : en tot bevestinge van dese woorden toonden sy my een Boeck / daer ick dese Annotatien uyt extraheerde.

De verbloeckte betooveringen van Loretta.

Dese Capel houden sy voor het Huys / alwaer Maria van Gabriël de bootschap ontfingh / ende daer sy Jesum door kracht des H. Geestes ontfanghen heeft ; ende dat ondertusschen de devotie schrael wiert onder de Christenen van de eerste Kercke in het heylige Landt : Vremdelingen heerschende over de Territorien van Canaan, als Heraclius Costroes Konigh van Persien, de Sarazenen, ende Harancone Koningh van Ægypten. Het geschiede in 't Jaer onses Heeren 1291 / ten tijde van Paus Nicolaus de vierde / dat dit Capel verstooten zijnde van haer Fondament / wonderbaerlijck by nacht door Engelen vervoert wiert van Nazareth in Galileen na Torsalto in Slavonien ; de distantie te Zee en te Lande zijnde 1700 Italiaensche Mijlen. O groote vervoeringe van soo een veleynigh Celleken ! ende des smorgens / de Herders komende tot hare Way-plaetsen / hebben sy dit Huys ghevonden / waer over verbaest zijnde / zijn zy in aller haest weder gekeert / ende hebben dit St. Georgio Alessandro, Prelaet van Torsalto bekent gemaeckt / de welcke ondertusschen zieck te bedde lagh : Hy dan verslagen zijnde over dese tijdinghe / liet hem derwaerts voeren / ende over den Altaer doen stellen / ende in een wonderlijcke swijm vallende / is de Maget Maria hem in een Hemelsche Visioen verschenen / spreeckende op dusdanighe maniere.

Een betoverde Visioen.

Een Papistische ghedroomde Oratie.

SIet, dijne smeeckingen om bystant zijn dickmaels door den Hemel ghedronghen, ende nu ben ick ghekomen niet alleen om u tot uw' ghesontheydt te herstellen, maer om u oock met eenen te verwittigen, dat ghy niet en twijffelt aen desen Huyse ; want het is geheylight, ten aensien van my de zuyvere / onbevleckte Maget, gheordineert voor alle eeuwigheydt, om te zijn de Moeder van den Alderhooghsten. 't Was in dese Kamer dat mijn Moeder Anna my ontfingh, voedede ende op-queeckte met Psalmen, Hymnen, ende Lof-sangen ter Eere Godts. Ende hebb' oock hier ter plaetse dat gebenedyde Kindeken Jesum, waerachtigh Godt en waerachtigh Mensch bewaert / hem sonder weedom en pijne met alle neerstige op-merckinge op-gebracht : ende doen den wreden Herodes na des Kints leven stonde / soo hebb' ick ende mijn Man Joseph, die my noyt bekent heeft, door den Engel gewaerschouwt zijnde, met hem naer Ægypten ghevlucht : Ende na zijn Passie, Doot, ende Hemelvaert, om de menschlijcke Nature met de hemelsche Sale te versoenen ; bleef ick in dit Huys met Johannes ende d'andere Discipelen ; de welcke na mijn Doot overdenckende wat hooghe Mysterien daer in gheschiet zijn, hebbe de selvige ghewijdt ende verandert in een Tempel, tot een gedachtenisse van het lijden Christi, de voornaemste der Martelaren. Oock dat luchtige Beelt, 't welck ghy ziet, is ghemaeckt van St. Lucas (mijn goe bekende) om mijn Conterfeytsel in eeuwighe memorie te houden, soo als ick leefde, door het bevel des geens, die alles doet, ende dit heyligh Beelt bewaren sal tot des Werelts eynde : dat Kruys van Cederen-hout,

't welck

't welck staet aen de zijde van het kleyne Veynster in 't Westen, is van de Apostelen ghemaeckt: Dese Asschе in de Schoor-steen en roert niet aen, om dat de zijn d'overblijfselen van 't laetste Vuer, dat ick op der Aerde aengeleyt hebbe: ende dat Bort daer mijne Linne-klederen ende Ghebede-boecken op legghen, laet niemant daer by komen: want dese alle zijn gewijde ende heylige plaetsen. Derhalven, mijn Soon, soo segg' ick u, ontwaeckt, ende wilt dit dat ick u segge, anderen overdragen; ende om uw' Geloof hier in te verstercken, soo ist dat de Koninginne des Hemels u uwe gesontheyt vryelijck schenckt.

De schandelijcke opinien der Papisten/ aengaende Loretta.

Den Monnick Alexander (soo sy seggen) dit Visioen ter herte nemende/ ginghen henen en verhaelde dit aen Niclaes Frangipano, Heere van dat Lant; ende hy heeft terstont desen Prelaet ende vier andere Monnicken na Nazareth ghesonden/ upt wien hy de waerheydt der saecke verstaen mochte/ doch sy stierven onderwegen. De Maget Maria merckende haer ongeloof/ dede voor de tweede-mael het Huys over de Bay van Venetien verboeren/ by een groot Wout/ aen de Zee-kant/ in het Territorium van Riginati in Italien, zijnde 300 Mijlen daer van daen; doe de Huys-luyden het selvige gevonden/ende ghelet hadden op den glans van het verlichtende Beelt/ soo hebbense dese tydinge verbeyt: ende d'Inwoonderen van Riginati ghesien hebbende wat groote Miraculen dagelijcx geschieden/ upt kracht van dit Capel, hebben het dese Naem gegeven/ Onse Lieve Vrouw van Miraculen. Een weynighjen daer na het Volck derwaerts na toe treckende met rijcke geschencken/ soo waren daer veele Dieven en Moordenaers in het Wout schuylende/ welcke de Pelgrims bestalen en vermoorden; welck onnoosel bloet-vergieten dese medoogende Lieve Vrouwe in het Herte wee doende; heeft sy de Engelen voor de derde reys dat doen verboeren/ ende plaetsen op den top van een kleyne Bergh/ 't welck twee Broeders ghe-erft hadden/ zijnde 44 Mijlen gelegen van de voorighe plaets; doch dese Broeders op een tijt twistende ende oneenig zijnde/ over de nuttighept der Offerhanden aen desen huyse geschiedende/ soo hebben 't de Engelen voor de vierde-mael verboert/ende gestelt op een hoogen breeden wegh/ alwaert tot op heden noch staet/ welcke plaetse nu ghenaemt woyt het Dorp van Loretta; ende is gelegen van de laetste Situatie 2 Mijlen.

Tot vier malen toe verboert.

Dit wiert nae 153 Jaren beraet door de Authoriteyt der Pausen voor een ghewisse waerheyt aengenomen. Siet/ soo koyt alst 't my mogelijck was/ ô Leser/ hebb' ick uwe verstandige Oogen voor-gestelt de Originele verboeringhen ende Papistische opinien van Loretta; protesterende dat ick niet met al tot des Autheurs beschrijvinge ghevoeght hebbe/ maer alleen dese speciale certificatien by een vergadert; voor-by gaende andere ontallijcke sotte grillen/ geconcipieert tot bevestinge van hare geblint-hockte licht-geloovighept.

Confirmatie der Pausen.

Dit Capel ofte veel eer woon-huys (soo sy 't hebben willen) heeft altijdt voor desen apart gestaen/ maer Paus Clement de achtste heeft een heerlijcke Kerck daer nevens doen stichten: ende hier rescontreerde my by geval dien beleefden en discreten Sr. Jacob Arthur, wiens gesel-schap my seer aengenaem was: onse kennisse eerst gemaeckt zijnde in den aenvangh van de selfde Bopagie op de Berghen van Ferrara in Paese du Burbon, voor hebbende te besoecken Venetien in zijn wederkomste naer Schotlant, gelijckerwijs als hy Romen ende andere Steden van Italien gedaen hadde.

Hier schiet my in den sin een aerdighe klucht: Hy ende Ick ingaende om het Beelt met pseere grendels te zien / ende pepsende op hare swarte Tronie ende kostlijcke Vlieger / gantsch en gheheel beset met kostlijcke Gesteenten ende Diamanten / soo sagen wy vier Lampen met Olp diese gheduricht wooz de selve brandende houden / op dat het Volck haer mochte sien / nademael zy het Volck niet en kan sien: hier ter plaetse was nu een jonge lustighe Vzouw dicht aen mijn Ellebooch / lesende hare Pater nosters, welcke dooz hitte des ghedzanghs ende upt gebzeck van aem-tocht / dan stonden aen in swyn viel: de Vzouwen rondtsom haer gaben een groot getier / ende riepen dat onse Lieve Vrouw Maria haer verschenen ware geweest / waer op sy upt-gedzagen en op de Trappen ghelept wiert / daer men upt het Capel in de Kerck gaet / 500 en meer quamen haer besoecken / ende groetende met de name van Santinne, Santinne, O altoos ghebenedijde Santinne: het was nu Vzydaghs vooz de middagh / ende de Vzouwe de gantsche nacht over gherepst hebbende / ende om d'onkosten van Visch te sparen / hadd'se heymelijck van haer eygen hout gebzaden Vleesch in de Herberge gegeten / ende een goede teugh roode Wijn toe gedzoncken: het volck haer meer verwonderende over dese gheimagineerde Hemelsche swyn / dan over het ghenot des Vzouws: eyndlijck soo sepde ick / Broeder Arthur ick sal ginse Vzouws Vozst ontdecken: ende haer Hooft over endt houdende vooz al het volck; so sprongh daer een vloet Vin Garbo langhs de Alabaster Trappen / vermenght met bzocken van half gekaeuwt Vleesch: waer over het Volck seer verbaest zynde / van een Santinne swoeren sy datse een Duyvel ghewozden was: ende hadde ick en mijn bzient ons niet gherept om de zieche Vzouw te vervoeren upt de Kerck in een Herbergh / sy souden haer bupten twyffel tot der doot toe gesteenight hebben: ende dit was een van hare Miraculen.

Een Vleeschetende bedzieghlijck Miracul.

Op een ander tijdt / weder-keerende van mijn tweede Voyagie in Africa, gheluckte het my dat ick hier weder in quam / daer ick een oude Capucijnse Monnick sag den Duyvel upt een besetene Vzouw bezweeren / die daer hadde ghetoeft ende boven de 18 Maenden van twee Mannen wierde bewaert / zynde twee-mael 's daeghs vooz het Capel ghebzacht: dese twee Mannen bepde hare Armen vast houdende / soo stont den Monnick op vooz haer / en / sijn voozste Vinger aen haer Dooz-hooft houdende / soo sprack hy: *In nomine Patris, &c. Io vi cargo a dirmi, per quale Cagione, hauete posseduto l'anima di questa poueretta; & vati ne via jo ti adjuro, alla quei Luogi, dionde tu sei venuto:* In den name des Vaders, &c. Ick belaste u, dat ghy my toont om wat oorsaeck ghy de Ziele van dese arme ellendige beseten hebt: ende ick beswere u dat ghy te rugge wijckt na die plaetsen, daer ghy van daen quaemt. Ondertusschen stont de Vzouwe stom en sprackeloos een quartier uurs langh / 't welck sy te vozen niet en plagh te doen: 't volck riep met een bly ghelchal; de Duyvel is uyt haer ghevaren; waer op de gene die haer rechter Arm vast hield / het selvige liet nedervallen: doch met verlof / den Duyvel in de Vzouw gaf in een oogenblick tijts den Monnick sulcken Susflet in 't ghesicht / dat hy onder het Volck achterwaerts te rugge viel: ende soose niet met gewelt onder ghehouden ware geweest / sy hadde den ouden simpelen beswoerder verscheurt / upt roepende: O valsch en Hypocritische Guyt, wilt ghy voorwenden dat ghy macht hebt om de

Een Capucijnse Monnick beswoert den Duyvel.

de booſe Geeſten te verdrijven, daer ghy ſelve (ende alle die van uwe profeſſie zijn) in een ſlimmer ſtant zijt, dan ick: de Hel, de Hel is uw' loon. **Dit is de tweede Miraekel van onſe** Lieve Vrouw van Loretta, **hoe-wel ick veel meer ſoude konnen verhalen.**

Soo veel de reſterende kracht van dit donckere Beelt belanght; Ick hebb' gheweten datter ziecke Lupden / beladen met allerley accidenten / kreupele / lamme / miſmaechte / doove / ſtomme; ende ontallijcke bezetene perſoonen waren / welcke hier voor deſe Lieve Vrouwe **laghen / tot dat ick dien ſelfden wegh upt** Asia **ende** Africa **weder keerde; ſmeeckende / vaſtende / ende met hoet veerdige tranen kermende om gheſonthept; maer helaes arme Zielen / al haer arbeyt was te vergeefs / hebbende al hare middelen verquist / ende mogelijck de alder-armſte onder haer dzie Jaren langh gewacht hebbende / zijn ghenoot ſaeckt gheweeſt (ſoo my bewuſt is) met dzoevige en troost'looſe Herten na hare beſondere wooningen weder te keeren.**

O vzemde en wonderbare vzoo ſheyt des Menſchen! wat verbloeckte on volmaeckthe den domineren over haer vzeyn-ziecke kenniſſe? O Sathan, ghy Vorſt der duyſterniſſe / hebt de duyſtere oogen van hare ellendige Zielen ſoo bedwelmt / dat niet tegenſtaende het eeuwigh Woort Godts geordineert / om haer door het onbevleckte Bloet Chriſti / te roepen om te worden Erfghenamen ende aenghenomene Soonen der ſalighepdt / ſoo hebt ghy nochtans ô grouwelijcke Vyant van 't menſchelijcke gheſlachte / beyde haer geeſtlijcke en natuerlijcke verſtant neder-gheſtort in een grondeloose Zee van donckere onwetenheyt; beloovende aen uw' verharde Soldaten / Caſteelen in de Lucht te bouwen; daer ghy ter contratie beezigh zijt Putten te graven / om dijne Helſche gaſten te tracteren met vzeeſlijcke Commenten ende on-ophoudelijcke Vlammen des eeuwigen Vuers. Wat moetwilligh Menſche kan het ghelooven dat onſe Lieve Vrouwe **Kalck en Steen ſoo hoogh acht / als datſe (ſchoon ghenomen macht ghehadt hadde)** Engelen **een verrotte huys ſo dick maels ſoude hebben doen vervoeren? neen / ſegg' ick / hy geloove het die wil / de oozdeelen Godts ſullen buyten twijffel in de waerheydt van ſijn al-ſiende rechtveerdighepdt hare al te licht-gheloovighe gemoederen daer nae vergelden / dan ſullenſe hare dwaſe ende ſuperſtitieuſe dwalingen kennen.**

Maer haer nu latende by haren afgodiſchen dienſt van Stenen / Metalen / ende Beelden / ſoo kome ick tot hare Godts-laſteringen. Beſiet de wercken van Bernardinus de Buſty, Bonaventura, **ende** Pereolus Lucrius, **hoe ſchandelijck datſe Gode de eere ontrecken / ende alle Genade / Barmhertigheyt / Almacht de Maget** Maria **toe-ſchrijven. Soo iſt dat** Ludolphus **ende** Chryſoſthomus **ſtaende houden / dat men** eerder te met gheholpen wordt door de Maget Maria, dan door Chriſtum aen te roepen. **Ende wederom** / Alle dingen die Gode toe-behooren, hooren de Maget Maria toe, om datſe beyde de Bruyt ende de Moeder Godts is; **ſeght een van hare** Rabbinen: Ende alſoo veel Creaturen eeren de Maget Maria, als daer zijn die de Drie-eenigheyt eeren, **ſeght eenen ander: Soo dat** / alle Creaturen, ja Godt ſelve, het Gebodt des

Velocior eſt non unquam Salus invocato nomine Mariæ, quam invocato nomine Domini, unici Filij ejus.

Omnia quæ Dei ſunt, Mariæ ſunt, quia Mater & Sponſa Dei illa eſt. Imperio Virginis omnia famulantur, & Deus. Monſtra te eſſe Matrem, & coge illum peccatoribus miſereri.

Magets Maria onderworpen zijn. Ende in onse Lieve Vrouws Psalter, van Bonaventura, staet aldus; Toont uw' selven te zijn eene Moeder, ende dwinght hem (namelijck Christum) dat hy sich over de Sondaren erbarme. Ontallijcke sulcke voorstellingen soude ick konnen allegeren van soodanighe on-verdraeglijcke Eer-titulen/ behalven datse haer noch in 1000 benamingen deplen; te weten/ onse Lieve Vrouw van Wijnen, van Olyen, van Granen, des Wouts, van Bergen, van Velden, van Schapen ende Bocken, van de Fonteynen, van het Vuer, van de Herders, van Aert-bevingen, van Donder en Blixem, van de Engelen tot Assisi in Ombria: van Miraculen in verscheyde plaetsen, als Florencen, &c. Onse Lieve Vrouw der levendige Zielen in Bullogna onlangs ontdekt, Me-Vrouw van alle Edele Me-Vrouwen ende Bagijnen; Me-Vrou der Slaven op de Galeyen: Me-Vrouw der Schip-breuck-barende Zeën, van Rivieren ende Wateren, van kleyne Kinderen ende Wesen: Me-Vrouw van alle troost, van reyne Maegden, van benaeude Weduwen, van de siecken, ende van de bevruchte Vrouwen, &c. Daer benevens de krachtighe Me-Vrouw van Mountserrata in Catalonien: de voornoemde miraculeuse Me-Vrouw van Loretta; ende de genadighe Eylandt-regeerende Me-Vrouw van Trapundien in Sicilien, &c. Aldus gevense te kennen/ dat sy die daer is Me-Vrouw van het eene/ niet en is Me-Vrouw van het ander; een yeder ouder haer hebbende verscheyden gaven/ verscheyden krachten/ soo sy allegeren/ verscheyden Capellen/ verscheyden Offerhanden/ ende verscheyden Pelgrimagien/ nae de differente tijden de uptmuntende ofte voorledene periculen/ peculiare aenroepingen/ ende na particuliere noot van yeder Famille/ Man/ Vrouw/ ende levende Creatuer.

De Maget Maria gedeplt in 1000 Me-Vrouwen.

Dyt welcke hare ghedeplde bekentenissen naecktelijck blijckt/ datse gheen opper-macht/ gheen generale macht/ noch eenparighe macht met Gode heeft: want indien dit soo ware; eenderley Capel/ eenderley naem/ eenderley plaetse/ eenderley Pelgrimagie/ eenderley Offerhande soude in't gheheel ghenoegh zijn. Sy prevelen over hare Pater Nosters thien Ave Mariaes aen onse Lieve Vrouw, ende maer eenen Pater Noster aen Christo: sy doen hare Ghebeden dzie-mael's daeghs op de Straten aen de Maget, ende niet een aen Godt: zy seggen dat Godt het Koninckrijck met de Maget heeft ghedeplt/ voor hem behoudende de Gerechtigheyt, ende aen sijne Moeder ghescheonken de Barmhertigheydt; indien dan yemandt bestaert is met Godts Rechtveerdighepdt/ soo mach hy appelleren tot't Hof van hare Barmhertigheydt.

Doch om een eynde te maecken van dese hare Godts-lasteringhen ende schrickelijcke logens/ gebenedijt is de H. Maget Maria (de Moeder Christi na den Vleesche) boven alle Vrouwen in der eeuwighepdt.

Nu van hier als mede van Loretta mijn afscheyt nemende/ soo keere ick tot mijn voornemen: Jacob Arthur ende Ick zijn Scheep ghegaen tot Ancona (15 Mijlen van daer) in een Fregat; dese Stadt van Ancona heeft ten tijde van den Keyser Trajanus machtigh ghefloreert/ ende in grooten aensien ende reputatie gheweest/ ende is als noch een treffelijcke plaets/ versmadende de groote macht der Turcken. Sy draeght niet weynigh roem/ datse de gantsche Provincie tusschen Ombria ende Romania haer naem geeft/ ende is gelegen op eenen Bergh/ de welcke in de Zee uptrijckt/ hebbende een schoone Haven door Trajanum ghesticht: sy heeft maer eene Poort/ waer

Contemnunt omnes Anconæ mœnia Turcas.

upt

uyt dit spreeck-wooꝛt is ontstaen : *Un Porto nel Ancona, un Petro nel Roma, e un Torre nel Cremona :* Eene Poort in Ancona, eenen Petrus in Romen, ende eenen Tooren in Cremona, die machtigh hoogh is.

Langhs de Adriatische Kust, en sagh ick niet remarkabels / behalven de twee Steeden Rimini ende Ravenna, welcke vermaert waren ten tyde van Octavius Cæsar, doch nu wat verarmt / wegen verschepde in-breucken diese gheleden heeft : ende langhs hare Stranden passerende / gheraeckten wy by des Hertoghs van Urbines drie Zee-steden Sinigalia, Fanno ende Pesaro, ende zeylden by den mondt van Rubicon, nu gheheten Pissatello, (daer Julius Cæsar overvoer tegens ooꝛdere des Raedts / ende naderhant Romen aen booꝛt quam / Pompejum op de vlucht bꝛengende.) Ick sagh de plaetse oock daer dien bloedigen slagh gheschiede Anno Domini 1512. tusschen de Francoysen ende de Spaensche ; doch de Victorie geraeckte aen der Gaulen zijde / met verlies van 19000 Mannen aen alle kanten / ende sy hebben daer besondere Monumenten op-gherecht / tot een eeuwighe gedachtenisse.

Na dat wy drie dagen hadden ghezeylt (gepasseert zijnde booꝛ-by Malamucko, 't welck de Haven is van de groote Venetiaensche Schepen) arriveerden wy tot St. Marcus plaets in Venetien.

Myn Compangion ende Ick en waren soo drа niet aen Landt gekomen of wy vernamen een groot ghedrangh Volcks / ende in het midden van haer een grooten roock op-gaen ; wy vroegen eenen Venetian wat daer te doon

Een Grauwen Monnick verbrant om zijn beleynighe Hoerdery.

was; hy antwoorde: daer wiert een graeuwe Monnick aen St. Marckus Pilaer levendigh verbrant / om dat hy in een Jaer met 15 jonge deftighe Bagijnen gheboeleert hadde / daer hy nochtans haren Bieght-Vader was; waer op wy naerder aendrongen ende aen de Pilaer quamen / doen zijn halve Lichaem en rechter Arm voor over in 't Vuer viel: den Monnick was 46 Jaren oudt / ende hadde van dat Klooster van Sancta Lucia 5 Jaren Biecht-Vader geweest: de meeste hoop van dese jonge Bagijnen, waren Raets-heeren Dochters / ende twee van haer waren alleen ghekomen om deught te leeren / ende vielen nochtans in het midden van d'ondeught. Dese 15 bevruchte Susjes wierden al t'zamen t'huys ontboden; Me-Vrouw d'Abdisse ende de reste van hare geyle Collegie wierden voor haer leven langh buyten de jurisdictie van Venetien ghebannen: Het Klooster wiert tot de gront toe afghesmeten / hare Inkomsten wierden besteet aen arme Huys-gesinnen en oude Luyden / ende hare Kerck in een Gast-huys verandert. Dit alles sagen wy meest / al eer wy eens aten / droncken / ofte ons Logijs binnen Venetien opnamen: ende ick en kan niet vergeten / hoe dat wy hongerigh ende met eenen verheught zijnde / by gheval quamen aenvallen in Alla Capello Ruosso, de grootste Taverne in gantsch Venetien, omtrent het welcke des Monnicks beenderen noch brandende waren. Wy vroegen na een Kamer / ende wierden deftigh op-ghedischt, na de maeltydt onse bagagie wegh geleyt zijnde / gingen wy de Stadt besichtighen / ende deden dien avont onse maeltijdt alleen: 's morgens daer aen begost ik te letten op den grooten Hospes vanden huyse / ende sagh dat het hoogh tijt was om onse spillen te packen; ick vroegh onsen Dienaer watter verteert was? hy antwoorde / *Un Scudo al huomo par ciascun ripasto*, een Engelse Kroon de Maeltijt voor een yeder Mensch, dat is ruym een Rijcxdaelder aen gelt: Mr. Arthur sagh my aen / ende ick lachte hem toe: met een woort / onse middagh en avontmael kosten ons 10 guldens aen gelt / soo dat mijn Cameraet onvernoeght zynde / des Monnicks Hoerdery vervloeckte / om datse hem soo dier quam te staen. Veel diergelijcke hanteringen om diergelijcke en slimmer oorsaecken hebb' ick ghesien in alle mijne drie Voyagien / indien de tijdt slechs wilde toe-laten om yeder in 't particulier te verhalen; doch hier uyt meught ghy den gheleerden Lant-meter spelen / tot dat u meer ontmoet.

Venetien is een Lust-hof van Rijckdommen / ende een Paradijs van wereltsche playzieren / de voornaemste Bloem der Republijcken / ende een volmaeckte Spiegel van borgerlijcke en politycke Regeeringe. Dese af-ghesonderde Stadt is gelegen in den boesem van Neptunus, ende af-gescheyden van de Wereldt / met een ghedeelte van des selfs voornaemste Lichaem? 't welck het Eylandt omringht. De Republijcke van Venetien bevat in sich Marcha del Treviso, ghelegen in Lombardyen, daer onder dese Steden sorteren Treviso, Padua, Vincensa, Verona, Briscia; de tweede Stadt van groote en cieraet in gantsch Lombardyen, Bergamo, Chizza, ende Rovigno. Friuli, eertijts ghenoemt Forum Julij, leght in de strate tusschen het Oost-eynde van de Alpes, ende de Adriatische Zee, de lenghte 50 ende in de breedte 40 Mijlen. Het is dickmael de veranderinghe der Fortuyne onderworpen gheweest: de voornaemste Stadt is Treista, op den bodem van den grondeloosen kolck / ende

Palma,

Palma, onlanghs van de Venetianen gheſticht Anno 1583. zijnde d'onverwinnelijckſte en ſterckſte Stadt in Italien: Friuli is gheweest een Hertoghdom/ gheſticht van de Lombardiers, in den beginne van de Venetiaensche Republijcke: doch Luytprandus, een van de Hertogen/ naderhant benijdende den aenwas van de Venetiaensche Heerschappy/heeft daer tegen gheoorlocht/ 't welck in het verlies van zijn eygen Landt eyndighde. De resterende plaetsen zijn Istria, een gedeelte van Dalmatia, de Eylanden Candia, Corfu, Zante, Cephalonia, Serigo, Tino, Val di Campare, Lesina, ende noch andere van minder aensien.

De Venetianen, schoon datse van oudts kloecke Krijghs-luyden zijn gheweest/ so zijnse nochtans nu meer begeerigh hare Dommien te bewaren dan die te vergrooten/ ende dat door presentatien ende schenckagien veel eer/ dan door het Swoert van ware kloeckmoedigheyt; so dat al wat sy door den Oorlog verliesen/ so men obseerveert/ verkrijgen sy wederom om door contracten. Men seght dat de Venetianen ghesproten zijn van de Hunni in Asia Minor, welcke de Troyanen assisterende/ ende te hoop komende/ (naer dien Troyen wiert verlooren/ ende haren Koningh Pterilimine gheslagen) zijnse met Antenor ghevlucht/ ende arriverende aen dese kant van Italien, haer daer neder gheset hebben/ tot dat het gheruchte van het dessein van de Hunni tegens Italien, haer heeft doen retireren na dese Eylanden en Morassen/ daer het nu staet. Het wiert eerst gestieht en begonnen/ Anno 411. den 25 Martij: zijnde vijf Mijlen gelegen van het Landt/ hebbende eenen Gevel van 50 Mijlen lang tot een beschut tegen de rasende Zee: door welcken Gevel in acht plaetsen een door-tocht ghemaeckt is voor kleyne Schuyten/ doch niet voor groote Schepen/ behalven te Malamucco ende het Casteel van Lio; ja/ ende dat soo gevaerlijck/ datter geen uyt noch in-komen en is sonder Loots-man/ waer door de Stadt onverwinnelijck is. De eerste Plantagie van Venetien.

De Stadt is 7 Mijlen in de rondte/ ende van so een slecht en geringh beginsel is het gewoorden/ als een voorname Bolwerck van Europa. Den Hertogh van dese Adriatische Coninginne verlooft zich aen de Zee/ op alle Hemelvaerts-dagh/ met een gouwe Ringh daer in te werpen; welcke dwase Ceremonie gheconsenteert wiert van den Paus Alexander den derden/ doen hy na Venetien vluchtede om hulpe/ vervolght zynde van Frederick Barbarossa: doch de Venetianen Otto des Keysers Soon overwinnende/ hebben den Paus herstelt/ ende wierden alsoo hier mede tot een amende vereert.

De lenghte van het Territorium van Venetien in Lombardyen is ghelegen langhs de Voet en Zuyd-zijde van de Alpes, zijnde 125 Mijlen: de breedte van dien in de blackte is engh/ doch strecht sich breeder uyt onder de Bergen en Meeren/ende is seer volck-rijck.

Den vlependen Italiaender seght/ dat Europa het Hooft is vande Werelt/ Italien, het Aengesicht van Europa, ende Venetien het Oge van Italien: endt voorwaer/het is het sterckste ende werckelijckste deel van dat krachtige Lichaem: waer uyt blijckt dat in de laetste ondergangh van de laetste Monarchye, den Romeynschen Genius een Pythagorische Transmigratie in Venetien ghedaen heeft; welckers Bzede/ overvloet/ ende welckers Oorlogh/ Bzede het Christendom heeft toe-ghebzacht. De Wetten van dese Stadt en ghedoghen De Venetianen zijn gesproten uyt de Romeynen.

gen niet dat de jongſte Soonen van den hoogſten Adel trouwen/ op dat door vermeerderinge des getals / haer aenſien niet en come te verminderen ; niet te min ſoo latenſe haer ongeoorloofde playzieren plegen/ende openbare Hoerhuyſen hanteren. De Joden hier en te Romen dragen roode en geele Hoeden/ om haer van anderen t'onderſcheyden ; welcke nootſaechelijcke cuſtuyme (wilde Godt) dat alle Papiſten hier in Engelandt op-gelept wierde / ſo ſoude men haer lichtelijck van ware Chriſtenen konnen onderſcheyden.

Eyndlijck / om te diſcuzreren van de toe-ſtellinghe van haer magnifijcke Arſenael, Artillery/ Ammonitie / menighvoudige Straten met Goten/d'ontallijcke ſteene en houte Bzuggen / haer gewoonlijcke maniere van Leven / Kleedinghe/Curtoyſhept/ en Comparitien ; eyndlijck/ hare treffelijcke Galderyen/ Galeyen / Galjoten / &c. ware my onmogelijck in 't kozte te verhalen : aengeſien dan des ſelfs gelegenthepdt/ende het cieraet van hare ſchoone Pallepſen / ende hare generale Cuſtuymen ſoo wel bekent zyn / ſal ick hier mede op-houden / ende aldus beſluyten ; deſe on-vergelijckelijcke woonplaets is het eenighe vooz-beelt van alle Steden in de Werelt.

Ick ende myn vooznoemden Confrater hebben 10 dagen beſteet in het beſichtigen van deſe Stadt ende d'omliggende Eylanden ; myn vooznemen ſtrechte na Grieckenlant ende Aſia, ende de ſijne om de ſneeuwachtige Alpes weder te kruyſen. Terwijl ick hier vertoefde / ginghick uyt na Lombardyen, ende beſagh de vermaerde Steden Padua, Verona, ende Ferrara. Te Padua bleef ick drie Maenden/leerende de Italiaenſche ſpraake/ en vonde daer een van myn Lants-luyden Dr. Johan Wedderburne, een geleerden Mathematicus, nu in Moravia woonachtigh/de welcke my die ſpraake grondigh leerde/ en in alles my ſeer minnelijck bejegende. Padua is d'alder-melancholijckſte Stadt in Europa ; ontſtaende alleen uyt de enge paſſagie van de opene ſtraten / ende de langhe Galderyen / die vaſt over al zyn in alle ſtraten. De Studenten hier vermoozden dickmaels in de nacht de ghene daerſe een pick op hebben / ende oock den Bzemdelingh ende onnoſelen meer dan al te veel / ende dat met een Muſquet-ſchoot : wat de Sodomitiſche Sonde belangt gaet hier al ſoo veel in ſwangh als binnen Romen, Napels, Florencen, Bullogna, Venetien, Ferrara, Genua, Parma, ja het minſte Dozp van Italien daer niet vzp van zijnde : een monſtreuſe vuyligheyt / vooz haer nochtans een playzierigh vermaeck/ ghe-ſangen ende Sonnetten maeckende van de ſchoonheyt en playzier van hare Bardaſſi. Ick pzyſe de devotie van Venetien ende Genua, boven alle andere Steden in Italien ; want de Venetianen hebben de Jeſuyten uyt hare Landt-palen en Eylanden ghebannen; ende de Genevoyſen hebben de Joden geabandonneert / ende buyten hare Juriſdictie ghejaeght ; want de Joden zijn van naturen loos / hatigh / gierigh / ende boven alle groote laſteraers van de Name Chriſti : ende de eerſuchtighe Jeſuyten zyn Pluym-ſtrijckers / Euangely-bloet-ſuppers / verradelijcke Klappapen / ende de eenighe ſchenders van het ſincere Leven der vzome Chriſtenen.

Een vergelijkinge van Joden met Jeſuyten.

Het

Het Tweede Deel.

NA dat ick van Padua weder ghekeert ben gheweest tot Venetien, ende daer vier-en-twintigh dagen langh vertoeft hadde/ ben ick in een Carmoesalo Scheep ghegaen/ dat na Zara Nova in Dalmatia wilde; nauwlijcx waren wy het ghesichte van Venetien ontkomen/ of ons quam een sware onweder tot Seroco è Lenante bestormen. Den Schipper en hadde geen Compas om by te zeylen/ ende was oock on-ervaren in het zeylen/ om dat sy aen de Zuyd en Noord-zijde van de Bay doorgaens ghewent zijn des nachts hare zeylen in te halen/ ende tegen het aenbreken van den dagh hebben sy het volkomen ghesicht van 't Landt; haren Coers nemende na de ghetopte Bergen van het vaste Landt. De storm hefriger wordende/ ende de Winden contrarie/ wierden wy ghenootsaeckt den Haven van Parenzo in Istria op te soecken.

Istria wiert/ volgens Plinium, genoemt Giapidia; Cato affirmeert/ dat Istria haren Naem voert van eenen Isiro, doch van de Moderne schryvers/ l'ultima Regione di Italia. Ptolomæus seght/ dat het 100 Mijlen langh ende 40 Mijlen breet is; doch uyt mijn eyghen experientie maer 80 Mijlen langh ende 20 breedt bevonden.

Istria heeft aen het Zuyden Friuli ende de Zee: aen het Westen/ Stiria: aen het Noorden Carniola: aen het Oosten/ de Bay Carnaro ofte Quevero. Men houdt het daer voor/ dat die van Istria in 't begin geweest zijn een Volck van Colchis in Natolia, welcke van den Koningh Ætas gesonden zijnde/ om t'achtervolghen Jason ende de Argonauten (de welcke het gulden Vlies ende sijne Dochter Media gestolen hadden) ofte om de verdrietige wegh/ ofte uyt vrese van des Konincks gramschap niet en dorsten weder-keeren/ ende bleven alsoo in dit Landt/ alwaer sy een lange tijt vry waren/ tot dat sy door veele aenvallen der Zee-roovers gedurigh de Venetianen molesterende/ vele van hare Steden verloren/ Anno 938. Ende eyndelijck wiert het gantsche Landt verplicht/ om schattingen te betalen aen den Hertoog Henrico Gondolo, ontrent het Jaer 1200. d'Antiquiteyt der Istriensen.

Dat ghedeelte 't welck aen de Zee grenst/ behoort de Venetianen toe/ maer het overige binnen 's Lands/ erkennen den Keyser ende den Aerts-Hertogh van Oostenrijck. Het Landt selve heeft overvloet van Kooren/ Wijn/ ende alderhande vruchten/ tot 's Menschen noodruft. Omtrent dese Haven daer wy stil lagen/ wachtende na een ruyme Windt/ sagh ick de ruinen van het oude Justinopoli, soo genoemt van den Keyser Justinianus, die 't selvige ghesticht heeft; op een Eylandt van 8 Mijlen langh/ ende drie Ackeren breet: ende om tusschen de Stadt ende het vaste Landt te passeren/ waren daer seven Bruggen ghemaeckt: het is van oudts sterck geweest/ maer nu t'eene- Justinopoli vergaen.

mael vergaen: de principale Steden in Istria zijn hedens daeghs dese/Parenzo, Humago, Pola, Rovigo.

De Wint ons dienende/lichteden wy onse Anckers/ ende zeylden langs de Eylanden Brioni, soo seer gheacht om de rare Steenen diese voort-brengen/ ghenoemt Istriennes: welcke dienen tot cieraet van de Venetiaensche Palleysen. Omtrent middagh sagh ick Mount di Caldaro, aen welckers voet dien ouden Stadt Pola geleghen is/ hebbende een Haven daer kleyne Schepen in leggen konnen. 't Is wel soo dat desen Haven weynigh wordt gebruyckt/ ter oorsaecke van een besmettelijck Meer daer ontrent/ 't welck de Lucht met een stinckende damp besmet.

Ick sagh oock hier omtrent/ de ruynen van het Casteel di Oriando, de Arcke Triumphael, ende de Reliquien van het groote Amphitheatrum. Dit Pola wordt van Plinio ghenoemt Julia Pietas; ende het staet aen het Zuyd-Oosten van Istria.. Gheduerende onsen Cours/ passeerden wy voor-by de periculeuse Bay Carnaro. Dese Bay Carnaro loopt in 't Noorden/ende aen 't Oosten 50 mijlen binnen 's Landts/ aen welckers naeuwe ingangh sy een gedeelte van Istria heeft in 't Westen/ende Dalmatia in 't Oosten: De Venetianen zijn gewent altijt eenige Galeyen te houden in de mondt van dese Bay/ aen de zijde van Dalmatia, om den aenloop der Scoken te beletten: in de diepte van dese Carnarische Bay/liggen Senna, Gradisca, ende Novagard, de principale Steden van Croatia: De Volckeren welcke dese Steden ende het aenghelegene Landt bewoonen/worden genoemt Scoken, een soorte van Volck uyt Dalmatia, zijnde sterck van naturen/ couragieus/en furieus: hare Wapenen diese gebruycken zijn breet/ sy dragen Schilden aen hare Gordels/ende lange Koegels in hare handen: sy zijn geweldigh snel te voet/ en doen dagelijcks te Lande haere naebuerighe Turcken met inbreuck grooten overlast; haer grooten buyt van Koozen/ Vee en Paerden af-halende: ende hebben te water dick ende menighmael den Venetiaenschen handel met Fregatten en Pinassen selfs in hare binnen-waters grooten af-breuck gedaen: de machtighe schade die de Venetianen van dit lastigh Volck van tijt tot tijt gheleden hebben/ behalven andere onheylen diese de Turcken in haer negotieren met Venetien aenbrachten/ aen wien de Venetianen zijn verplicht/ uyt kracht van voorige Articulen van vrede/ haer plaetsen binnen haer eygen Bay/ tegens alle Christelijcke invallen te bevryen/ is de eenighe en aendringende oorsaeck geweest/ welcke de Venetianen den Oorlogh heeft doen aenveerden tegens Ferdinandum den Hertogh van Grasse, nu Keyser/ Anno Domini 1616 ende belegerden Gradisca, tot haer groote nadeel; want de Stadt gheweldigh met Wallen ende Amonitie ghefortificeert zijnde/ ende 2000 Scoken tot defensie daer binnen liggende/ deden dickmaels te paert en te voet een uytval op het naerderen van den Vyandt/ dien sy dickmaels tot ruine brachten; waer van ick voor de tijt van 20 daghen een getuyge ben geweest/ zijnde na mijn wederkomste uyt Africa in mijn tweede Voyagie/ doen ick op de wegh was na Hungarien, Moldavien, Valacchia, ende Transilvania, dit Landt in passant door-reysende: Ick heb eens gesien dat in het aenbreken van den dagh 800 Scoken uyt de Stadt eenen uytval doende/ 3000 van de Venetiaensche Armade daer nederhackten: Dit gedeelte van Croatia is uytermaten vrucht-

De Scoken leven onder het Huys van Austria.

Croatia.

baer

baer van alles/ hoewelse doen ter tijt van de rasende en woeste Soldaten elendigh wiert gespolieert.

Het gantsche tal van dese Scoken die bequaem zijn om wapenen te dragen/ en zijn niet boven de 6000: sy zijn wonderlijck beleeft tegens Vremdelingen/ 't welck sy aen my in gheen kleyne mate bewesen/ die selfs Capitepnen en Commandeurs waren/ en dat om het nabuerige gelupt van Scoki en Scoti, hoe-wel ick sweren derf/datter wepnigh Maeghschap of gheen altoos en is tusschen beyde Natien.

Gepasseert zijnde voor-by Carnaro, zeylden wy dicht by het Eylandt Sangego, voor desen ghenoemt Illridis: dit Eylandt is 80 in de rondte/ ende 30 mijlen in de lengte. 't Versch Water ons begevende/ ende de Wint ons contrarie vallende/ begaven wy ons na Valdagosto in het Eylant Olero,'t welck een vepligh Landt is voor Schepen en Galepen. Dit Eylandt Olero wiert eerst genoemt Asphorus, ende daer na Absirtides, van een sekere Capitepn Absertus, dewelcke van Colchis quam/verge selschapt met veel Volcks/om Media wederom te brengen/by haren sorgvuldigen Vader/wiens voornemen gestupt zijnde/ hier vertoefde/ ende dit Landt bewoonden. Op den achtsten dagh een bequame gelegenthept bekomen hebbende/ arriveerden wy in de Haven van Zara in Dalmatien: want daer toef de de Carmoesalo, ende ick wierde genootsaeckt mijn passagie na Raguса te soecken. Zara Nova.

Hier in passant wort my indachtigh de groote vrientschap van den Dalmatischen Schipper/ dewelcke sechs de helft van de geaccordeerde vracht wilde hebben/ ende my daer-en-boven 3 dagen langh seer minnelijck en heerlijck tracteerde: hy beklaeghde ook dickwils mijn eensaem repsen/ versoeckende dat ick daer van doch wilde af-staen/ende nopt sulcken Voyagie weder by der hant te nemen; maer ick hem volkomen ende stantvastigh beschept gevende/ hebbe dese sijn ingebeelde droef hept gepaept.

't Is waer dat onwetenhept en lup hept ons Bergen van swarighepdt voorstellen/ ende wy en willen niet/ om dat wy niet en derven; ende wy en derven niet/om dat wy niet en willen: dit maeckt dat wy ons lichtelijck bupgen onder alles dat ons flatteert of dreyght; ende dat sommige/ (als dwase kleynmoedige/ die den Coom van hare Regeeringe ober geven in de handen van hare Vrouwen of Knechten/) dencken datse dan haer vrede koopen/ als sy die verkoopen: aldus komt ons de lup hept ende onwetenhept steels-wijse aen voort/ende nemen also onse herten in met accoort/niet met gewelt/zijnde effen soo sterck/als wy swack zijn: ende gelijckerwijs als contrarie tijdingen op een tijd voorgeseit/ ons met vreughde doet hoopen/ ende met droef hept gedencken; alsoo ook een Mensch die niet resolupt en is in hooge en treffelijcke dessepnen/ (hoewel hy gewilligh schijnt te zijn) hier wort hy afgetocken/daer met vrese bevangen/ende allesins verslagen door de flickerende verschrickinge van desperatie; maer een stantvastige resolutie han alles kloeckmoedelijck uptstaen; *Ubicunque homo est, ibi beneficio locus est*, Daer de Mensch ook is, daer is voor de weldaet plaetse open. Dese Schipper dan voor sijne beleefthept danckende/ hebbe ick sijn raedt adieu gesept. De schadelijckhept van lup hept en onwetenthept.

Zara is de Hooft-stadt van Dalmatia, van oudts ghenoemt Jadra: d'Inwoonderen worden door een Camerlingh geregeert/ in de name van Venetien.

tien. Hare Wallen zijn sterck omcingelt met Aerde/ hooger zijnde als de steene Wallen; ende oock gefortificeert met hooge Bolwercken/ ende Canons geplant op de hooge Schansen/ welcke 60 voeten hooger zijn als de Wallen en Bolwercken/ staende in de vier hoecken van de Stadt. Daer in leyt geduerigh een groot Garnisoen Soldaten/ tot beschermingh van de Stadt en Borgers/ dewelcke van den Hertogh van Venetien worden onderhouden; want hy is desselfs Singjoor. Sy hebben sware aenvallen der Turcken geleden/ insonderheydt Anno 1570. doense 14 Maenden langh geplaeght ende belegert wierden/ doch de Christenen hebben altoos d'overhandt behouden: konden de Turcken dese plaets ghewinnen/ soo soudense de Adriatische Zee lichtelijck onder haer gebiet krijghen/ om de schoone Haven die daer is/ om Schepen ende Galjoten te herbergen. Waer door de Venetianen niet weynig bevreest zijn. Nochtans soo gedoogen zy dat de nabuerige ongeloovige met haer handelen/ doch als sy de Stadts-poorten in komen/ soo moetense hare Wapenen overleveren aen den Corporael van de Compagnies Esquadron: nochte en moghen niet de geheele nacht daer binnen blijven/ op pene van gevanckenisse. Dalmatia wiert so genoemt van den Keyser Mauritius; welckers principale Provincien dese zijn/ Atheos, Sebeinco, Spalleto ende Tragurio, waer van een gedeelte Venetien toe-behoort/ het 2. den Hertogh van Oostenrijck; en het 3. de Turcken. Zara is gelegen 200 mijlen van Venetien.

Van wien Dalmatia haer name heeft.

Antipodes.

Doen de wandelende Nacht uyt de lege Eylanden wiert verjaegt van den weder-kerenden Dagh/ ende dat de Sonne haren schijnsel aen onse onderbueren hadde mede-gedeelt/ ende onse Droomen gereet zijn om het Casteel van onse Fantazye in te nemen/ de vermoeyde Creaturen des Werelts haer tot haer ruste begevende/ onder de schaduwe van de bleecke Koninginne des Nachts; doen/ seg ick/ ben ick van Zara t'zeyl gegaen in eensmalle Fregat/ dat na Lesina wilde/ met 65 Slavonische Matroosen; dewelke somtijdts zeylden/ somtijts met riemen roeyden; onderwegen passeerden wy het Eylandt Brazza, 't welck niet heel groot en is/ maer Volck-rijck genoegh/ ende bewaert van een Venetiaensche Edelman. Het light in de mondt van de Bay Narento, dat Dalmatia ende Slavonia van malkanderen scheyt: Vele zijnder die dwaeslijck sustineren dat dese twee Koninckrijcken een zijn/ doch ick ben van een contrarie gevoelen/ beyde uyt ervarentheyt ende uyt andere Autheuren. Gepasseert hebbende Capo di Costa, 't welck het begin van Slavonia is/ sagh ick aen mijn rechter-zijde een ronde hooge Klip/ op de maniere van een Pyramis, toe-genaemt zijnde van d'Oostersche Zee-varende Luyden Pomo, by oude tijden Salyro, om de fraeye Valcken die daer gebroeyt worden: het staet in het midden van de Bay tusschen Slavonia ende Italien, ende en is niet te bewoonen. Een weynigh voor-by dese Klip/ sagh ick oock 3 Eylanden Tremiti: welckers voornaemste genoemt wordt Teucria, maer worden ghemeenlijck genoemt de Eylanden van Diomedes, dewelcke Koningh was van Etolia, sy zijn recht tegen over den Bergh Gargano, nu ghenoemt St. Angelo, ende gelegen van het vaste Landt Apulia in Italien boven 9 mijlen.

Den Bergh St. Angelo.

Desen Bergh St. Angelo staet in Apulia, streckende in de Zee met een groote uytkijckende Bergh/ zijnde 90 mijlen in de rondte: dicht by desen Bergh geschiede dien grooten slagh tusschen Hannibal ende de Romeynen: de Romeynen

meynen kregen de nederlage/onder het beleydt van Paulus Æmilius ende andere Borgemeesters/ in dese slagh bleven 2700 Romeynen; ende by aldien dat Hannibal dese Victorie achterbolght hadde / hy soude lichtelijck dien dagh de Republijcke van Romen onder-gebracht hebben: waerom oock Maharbal, Capiteyn van sijn Ruyterij hem aldus bestrafte / *Vincere scis Hannibal, Victoria uti nescis.* Hannibal, ghy weetwel te winnen, maer de Victory niet recht te gebruycken. Het selvighe ghetuyghde Cæsar van Pompejus, doen hy de eerste slagh te Pharsalia in Grieckenlandt verloor; O Pompeje, Pompeje, hadt ghy de Victorie, dien ghy bekomen hebt, wel weten te ghebruycken, ghy hadt ten huydigen dage Heer van de gantsche Werelt konnen gheweest zijn.

Soo magh oock tot onse beklagelijcke memorie verhaelt worden dien laetsten slagh in Hungarien, voor-gevallen tusschen de Turcken ende de Christenen, waer van Generael gheweest is Maximilianus, Hertogh van Insbrug, dese tegenwoordighen Keysers Oom. De Christenen nu by nacht een Victorie verkreghen hebbende/ ende de ongeloobighe verjaeght zijnde / bleven de Christenen in het Velt meer over den buyt dan haer eygen hepl bekommert zijnde; de Turcken namen haren keer eer den dagh aenquam / ende overrompelden alsoo de Christenen, welcke met haer buyt en Vrouwen-schendery besigh zijnde/ al t'zamen des Sweerts scherpte tot een loon quamen te proeven. O ellendighe verwerringhe! niet veel beters han ick ghetuyghen van dien slagh van Lepanto, zijnde selfs in 't ghebruyck van dien misbruyckt / ende die heerlijcke Victorie gheensins achterbolght; het ware beter gheweest dat de Fortune haer een onzachtelijcke geleghenthept hadde verleent: want Don Johan van Austria haren Generael/ was liever ghesint om het Eylandt Corfu aen te tasten/ende Venetien van hare Dyghepdt te berooven / dan met waecke t'achterbolgen het destigh beleydt van soo een heerlijcke Victorie; en nochtans wiert sijn verradery ontdeckt/ende door den Generael van Venetien schielijck gebroken / tot sijn eeuwige schande aen beyde zijden. Een deerlijcke slagh.

De arme Slavoniers in haer onnosele Sloep vermoeyt zijnde / door haer extraordinary arbeyt (want het was drie dagen stil weer/ 't welck selden geheurt in dese Zee) wierden ghenootsaeckt den gantschen nacht te rusten in dat onbruchtbare Eylandt St. Andries. Dit Eylant is vier mijlen in de ronde/ doch niet bewoont: d'overvloedige Regen die op den avont viel / dede ons aen Lant komen/ om het beschutsel van eenigh Klip te soecken; 't welck gebonden zijnde/ lagen wy de geheele nacht op harde Steenen/ met hongerige Buycken: want onse provisie was op. Het aenbreken van den dagh onse benaeude Lichamen wat verquickende/ met een goede voor de wint / staken wy af van Garbo è Ponette, ende arriveerden omtrent middagh in de Haven van Lesina, daer het Eylandt de name van draeght.

Dit Eylandt Lesina is 150 mijlen in de rondte / ende is het grootste Eylandt in de Adriatische Zee: het is seer bruchtbaer/ ende geest alles in overvloet dat tot 's Menschen noodruft dient. De Stadt is onbemuert en niet heel groot/ maer sy heeft een stercke Fortres / dienende tot defensie van de Stadt/ Haven/ ende de Schepen in de Haven. Den Gouverneur/ zijnde een Venetiaen, na dat hy my gebraeght hadde na mijn voor-genomen reys/ heeft my drie-mael te gast genoot/ terwijl ick daer vijf daghen bleef: ende in onse

laetste by-een-komste verhaelde hy my de Historie van een wonderbare wanschapen Creatuer/geboren in dit Eylandt/my vragende of ick met hem wilde gaen om dat te sien : de saecke dan grondigh verstaen hebbende / liet ick my daer toe geseggen : de Monsieur vereerde my met sijn Compangie ende met een Paert om op te rijden. Daer gekomen zijnde/dede den Capiteyn den Vader van dat Monster vorderen/ om het selvige ten voorschijn te brenghen ; welck onnatuurlijck Kint voort-gebracht zijnde / wierde ick verbaest door het beschouwen van de mismaecktheyt der Nature ; want onder het middelste deel was maer een Lichaem / ende boven het middelste twee levendighe Zielen / yder een van malkander gescheyden zijnde door verscheyde leden : hare Hoof den waren even groot / maer hare Aengesichten different ; de Buyck van d'eene gehecht aen het achter deel vande andere / en hare tronien sagen beyde een wegh/ als of d'eene d'ander op de rugge gedragen hadde/ ende de achterste sloegh sijn handen om den hals van de voorste / dat wy 't sagen : hare oogen waren geweldigh groot / ende hare handen grooter dan een Kindt dat driemael soo out is : hare vuyligheyt hadde maer eenen uyt-tocht / ende hare dyen en beenen van een groote lenghte / geen proportie hebbende met de tijdt van haer geboorte/ zijnde slechts 36 dagen oudt / hare voeten waren de voeten van een Cameel gelijck / rondt ende gekloven in het midden : sy ontfingen haer voedsel met een onversadelijcke begeerte / en gaven geduerigh een deerlijck geluyt ; haer bedruckte Vader vertelde ons / dat als d'eene sliep/ d'ander dan waeckte/ 't welck een vremde oneenigheyt in de nature is ; haer Moeder heeft die geboorte met haer doodt moeten besueren ; gelijck ons de Vader verhaelde / soo was de weedom van haren arbeyt onuytspreecklijck : my wiert oock naderhant bericht dat dit een/ (of veel eer) tweevoudigh schepsel/maer een korte wijl/na dat wy 't sagen / geleeft heeft.

Een seltsaem Monster geboren tot Lesina.

Doch dit wanschapen Monster / ende des sels wonderlijcke ende by nae ongelooflijcke geboorte latende berusten / keerden wy wederom na Lesina, maer onder weghen in het weder-keeren/ gedenckt my dat desselfs Gouverneur my wees de ruinen van dat oude Huys / daer den Edelen Koningh Demetrius geboren wiert; ende na dat ick sijn eerlijck gemoet behoorlijcke danck bewesen hadde/ huerde ick een Visschers Boot om over te varen nae Clissa, zijnde 12 mijlen van daer. Dit Eylandt Clissa is 20 mijlen langh / ende 60 mijlen rondt/is verciert met twee profitabele Zee-Havens/ ende is onder de Signeury van Venetien : in de selvige zijn redelijcke goede waren ; aen de zuydkant van dit Eylandt leght het Eylandt Pelagusa, een steenachtige ende onvruchtbare plaets.

Demetrij geboorte-plaets.

Van hier vertreckende in een Carmosalo dat op Ragusa voer / zeylden wy voor-by dese drie Eylanden Brisca, Placa, Igezi ; ende doen wy in de Bay Cataro quamen/ kregen wy in 't gesicht het Eylandt Melida, van oudts ghenoemt Meligna : aleer wy de Haven bequamen (daer ons voornemen was dien nacht te verblijven) quam ons een schielijck sware storm bespringen ; soo dat een yeder op-loopende bare ons met den doodt dreyghde/ ende in onse gemoederen een vermenghde droefheyt van vrese ende hoope gebaert heeft ; en nochtans dicht by ons / binnen een mijl van de Leck, quam een Oorlogsschip van Barbaryen uyt S. Thunes, hebbende op 200 Mannen / een Venetiaensche

tiaensche Carmosale (geladen met Malvesey en Muscadelle-Wijnen, ende komende van Candia) met de eerste schoot enteren / ende was ons oock op de hielen tot dat de Nacht onse contrary desseynen brack. De Wint ons dienende/ende ons dubbelt-gewenschte heyl bekomen hebbende/soo wel ten aensien van het onweder ter Zee als het onweder van de Zee-Roover / avanceerden wy voorwaerts in de Bay Cataro, ende zeylden langhs het Eylant Cursola, 't welck twee stercke Fortressen tot defensie heeft: 't is oock bequaem tot de Negotie diese daer drijven / ende het deftigh Hout dat daer wast / waer van de Venetiaensche Schepen ende Galeyen worden gemaeckt: een Eylant niet min vermaeckelijck als profijtelijck / wiens twee Gouverneuren alle 18 Maenden door de Staet van Venetien worden verandert. Het wiert in oude tijden genaemt Curcura, Melena, ende van sommige Corcira nigra, doch by de hedendaegsche Curzola: continuerende onsen Cours/passeerden wy voorby de Eylanden Sobionzello, Torquolla, ende Catza Augusta, toebehoorende de Republijcke van Raguza: sy zijn alle drie Volck-rijck en vruchtbaer van Koren/Wijn/ende seeckere rare soorten van voortreffelijcke Vruchten. 't Is gevaerlijck voor groote Schepen na by hare Kusten te komen/ om de verborgene Klippen in de Zee genoemt Augustini, daer verscheyden Schepen in onweder vergaen zijn: na dat wy twee dagen van Clissa vertrocken waren geweest/ arriveerden wy te Ragusa.

Het Eylant Cursola.

Ragusa.

Ragusa is een Republijcke die van Raedts-heeren ende van Raedt van Staten geregeert wordt; het is wonderlijck sterck ende oock wel bewaert / zijnde gelegen aen de Zee-kant/ het heeft een schoone Haven en veel deftige Schepen die haer toe-behooren: de grootste Koophandel diese drijven/is met de Genevoisen: haer Territorium in het vaste Landt en is niet veel / ten aensien van de naburige Turcken; maer sy hebben seeckere gerieflijcke Eylanden/ welcke haer profijtelijck zijn; ende niet tegenstaende de groote sterckte en rijckdom diese hebben/ soo ist nochtans datse tot haer meerder protexie en vryheydt aen den grooten Turck een Jaerlijckse Schat-penningh betalen / bedragende 14000 Chickens gouts; Ja sy betalen oock een Jaerlijckse Pensioen aen de Venetianen, om de Eylanden die in de Adriatische Bay by haer worden bewaert/ soo datse beyde te Water ende te Lande Tol gevende Borgers geworden zijn. Het meeste deel van de Borgerlijcke Overigheydt hebben maer de helft van haer Hooft bloot / maer het gemeene Volck is gheschoren/ na de maniere der Turcken.

Territorium/oft Lant dat onder de Stadt sorteert.

Dese Stadt is de voornaemste Stadt van het Koninckrijck Slavonia. Slavonia wierde eerst genoemt Liburnia, naderhant Illiria, van Illirio, de Soon van Cadmus: doch ten laetsten genoemt Slavonia van seekere Slaven/welcke van Sarmatia quaemen / passerende de Reviere Donauw, ten tijde van den Keyser Justinianus. Croatia gelegen van hier in 't Noord-westen / is de derde Provincie van dit oude Illyria, ende wierdt voor desen genoemt Valeria, ofte Corvatia, het heeft aen het Westen Istria ende Carniola: aen het Oosten en Zuyden / Dalmatia: aen het Noord Noord-westen een gedeelte van Carindia ofte Carinthia, ende in 't Noorden Savus. Het geene Slavonia heet streckt van de Reviere Arsa in het Westen/de Reviere Drino in het Oosten/ende grenst in het Zuyden aen de Bay van Venetien, ende in het Noorden aen de Berghen van

Slavonia.

Croatia:

Croatia: dese Bergen scheyden oock Ragusa ende Bosna van malkanderen. Bosna is aen het Westen omcingelt met Croatia, ende aen het Zuyden met Illiricum ofte Slavonia, aen het Oosten met Servia; ende aen het Noorden met de Reviere Savus.

De twee voornaemste Steden in dat Koninckrijck zijn Sebenica ende Salona. De Slavoniers zijn sterck van nature/ brave krijghs-helden / ende zeer gedienstigh om het recht ende Vryheydt van de Venetiaensche Staet voor te staen/ haer dienende te Water en te Lant/ voornamelijck op hare Galeyen ende Oorloghs-schepen. Van Ragusa gingh ick te scheep in een Tartareta, geladen met Koren/ ende hadde het ghemunt op Corfu, zijnde 300 mijlen van malkander.

Op dese gantsche weghen vonden wy geen Eylandt/ maer zeylden langs het vaste Landt van d'Illyrische Kust: hebbende gepasseert de Bay Cataro ende Capo di Fortuna, quam ick Castello Novo te sien / 't welck een sterck Fortres is/ gelegen op het spits van een Steen-rotse/ in de welcke eenen Barbarisso, den Capiteyn van Solyman, 4000 Spaensche van hongher heeft doen sterven. Hebbende Illyria, Albania en Valona achter ons gelaten / zeylden wy voor-by Capo di Palone, welckers uytkijckende Bergh acht mijlen langh is / zijnde van aensien een vierkante Steen-rotse. Dit hooge Lant is het verste deel van de Bay van Venetien, ende teghen over Capo di Sancta Maria in Apulia, in malkanders ghesicht zijnde / ende 14 mijlen van malkander. Geduerende onsen Cours/ quamen wy in de Zee Jonium, ende zeylden langs de Kust van Epirus, 't welck gheweest is het vermaerde Rijck der Epiroten, ende het eerste begin van Grieckenlandt. Epirus is aen het Zuyden omringht met de Jonische Zee: aen het Oosten met Macedonia; ende aen het West Noordt-westen met Albania: ende aen het Noorden met een ghedeelte van Ruscia, en den grooten Bergh Hæmus van welcke Bergh Stratonicus plagte te getuygen/ dat het acht Maenden langh in 't Jaer heftigh koudt was / ende d'andere vier Maenden / Winter. Dese langhe Bergh scheydt oock Grieckenlandt, ende Mysia van malkanderen / doorgaens genoemt Bulgaria, geleghen in het Noorden van Hæmus, tot in het Zuyden van Danubio, ende tot in het Oosten van de Euxinische Zee: welcke Revier oock Dacia van het opper Mysia van malkanderen scheyt / onder welck Dacia (een oude ende vermaerde contrey zijnde) dese Provincien sorteren/ Transilvania, Moldavia, Vallachia, Servia ende Bosnia. Hier in dit Koninckrijck van Epyrus was den nobelen ende valjanten Pyrrhus Koningh / dewelcke soo sware Oorloghen voerde tegens de Romeynen, ende eyndlijck van een Vrouw van Argus ter doodt toe gesteenight wierdt. Dien seer manhaftighen Capiteyn Georgus Castriot, toe-genaemt Scanderbergh, dien grooten schrick en Sweep der Turcken/ is hier geboren; van wien getuyght wort/ dat hy in verscheydene Batalyen met sijne eygen handen boven de drie duysent Turcken verslaghen hadde; oock veele gelucklighe Victorien van Amurath en Mahomet verworven: wiens Lichaem (na dat het gestorven en begraven was) van de Turcken weder op-gegraven wiert/ ende blijde was dien Mensch die het minste deel van sijn gebeente konde bekomen om by hem te verwaren/ ende met sich om te dragen/ achtende dat hy daer door altijt (soo langhe als hy dat by sich droegh)

4000 Spanjaerden van honger ghestorven.

Scanderbergh.

droegh) onwinbaer soude zijn / 't welck de Turcken tot op heden noch observeren / ende apparentelijck voor altijt sullen plegen. Hier in dit Rijck Epyrus wiert Olymphia, de Moeder van Alexander de Groote geboren. In dit Landt zijn die twee Revieren Acheron ende Cocytus, welcke om hare minerale coleuren en bitterheyts wille/toe-genaemt wierden de Revieren der Helle; hier staet oock dien heyligen Bergh Pindus, Apollo, ende de Musen toe-geheyligt/ daer de Poëten soo veel van melden: het wort nu genoemt Mezzona, aen welckers voet de Reviere Peneia vloeyt / nu genoemt Salepiros, maer eygentlijcker Azababa, ende houdende haren uytersten Cours door die playzierighe Velden/ van de ouden genoemt Tempi, zijnde vijf Mijlen in de lenghte en breedte/ ghelegen tusschen de twee Bergen Osso ende Olympus, bevochtigende die schoone vlackte/ dien Peneiaensche Fonteyn ofte Azababaensche Revier / sich ontlastet in de Bay van Thessalonien. Dit is het eerste Koninckrijck van Grieckenlant/ende van een groote lenghte/ghelegen meest tusschen het Westen van Albania (als een directe Provincie daer aen gehecht) ende de Arcadische Alpes; welcke Ætolia ende Acarnania (de meeste Oostersche Landen van dien) scheyden van Sparta, Thessalia, ende Macedonia (der ouden Mirmidonen-Landt) het begrijpt in sich 408 Mijlen / gelegen langhs de Zeekant / des selfs breedte streckt de gantsche wegh langhs Noordelijck tot den Bergh Hæmus, zijnde boven de 68 Mijlen. De voornaemste Stadt van Epirus, daer de Koningen hare residentie plachten te hebben / wiert genoemt Ambracia, nu Laerto, van een by-loopende Reviere. Ende op den sesten dagh na ons vertreck van Ragusa arriveerden wy tot Corfu.

Epirus het eerste Rijck van Grieckenlandt.

Corfu is een Eylandt niet min cierlijck dan onverwinnelijck: het leght in de Jonische Zee: de Inwoonderen zijn Griecken, ende de Gouverneurs Venetianen. Dit Eylandt wiert grootelijcx van Homerus ghe-eert om de playsante Hoven van Alcino, welcke in sijn tijdt daer waren. Desen Alcino was dien Corcyrischen Poëet / de welcke hier Schip-breucke gheleden hebbende / soo minnelijck van Ulysses onthaelt wiert / waer van Ovidius oock ghedenckt. Dit Eylandt wiert van de Inwoonderen gheschoncken aen de Venetianen Anno 1382. om datse voor alle ramp-zaligheden des Werelts open lagen: het light in de maniere van een half Maen ofte een halve Circkel Oost en Noord. De Oostersche Caep wort genoemt Leuchino, de andere na 't Noorden St. Catharina; welckers tweede Stadt genoemt wort Pogleopoli: het is in de rondte 120 Mijlen / in de lenghte 52 / ende in de breedte 37 / ende 14 Mijlen van Epirus. De Stadt Corfu daer het Eylandt de naem van voert / is ghelegen aen de Voet van een Bergh / waer op zijn ghesticht twee stercke Fortressen / ende is omringht met een natuerlijcke Steen-rotze. Het eene Fortres wort ghenoemt Fortezza Nova, ende het ander Fortezza Vecchia: zy worden beyde wel gegouverneert ende voorzichtelijck bewaert/op dat door het aenhitzen van den eenen Capiteyn/d'andere geen verraet en kome te plegen: ende tot dien eynde worden de Gouverneurs van beyde Casteelen / als zy door de Raet van Venetien verkoren worden / met eede verplicht noch in 't heymelijck noch in 't openbaer met malkanderen te discoureren / nochte aen malkanderen te schrijven in twee Jaren tijdt / 't welck is geduerende hare Regeeringe. Dese Casteelen zijn niet te ghenaecken ende onverwinnelijck /

Het Eylandt Corfu ofte Corcyra.

Twee sterke Casteelen.

ingeval dat des selfs Gouverneurs maer getrouw / ende niet Krijghs-ghereetschap voorsien zijn. Sy worden voorgaens genoemt de Forten van het Christendom van de Griecken ; maer met meerder recht / de sterckte van Venetien : want by aldien dat dese Casteelen van de Turcken / ofte van de Spaensche (diese alsoo graegh souden willen hebben) wierden verovert / soo soude den Venetiaensche Koophandel van geender waerde zijn ; ja het eenige middel om Venetien selve te verderven.

Corfu, voormaels Corcyra, van sommige Phæacia ; wiert alsoo ghenoemt van een Maget van dien Name ; welcke men oordeelde / dat alhier van Neptunes gheschonden wiert. Dit Eylandt brenght voort goede meenighte van Wijnen / Was / Olij / Honigh / en delicate vruchten.

Na dat ick hier eenige dagen vertoeft hadde / ben ick van hier zeyl gegaen in een Grieckx Carmosalo, met een groot ghetal van Passagiers / als namelijck Griecken, Slavoniers, Italianen, Armeniers ende Joden, zijnde in 't geheel 48 Persoonen / altemael van voornemen zijnde tot Zante te landen : hebbende nu een ruyme voor de windt / wierden wy binnen 24 uren het Eylandt Cephalonia het groote / ghewaer / ende zeylden dicht aen Cephalonia minor ofte Ithaca het kleyne / nu genoemt Val di Compare, zijnde 20 Mijlen in de lengte / ende 66 Mijlen in de rondte / vermaert wegen de geboorte van Laertes Soon / Ulysses.

Ithaca / daer Ulysses geboren wiert.

Aen onse slincker-hant na den Oceaen toe / sagen wy een Eylant / genoemt St. Maura : in voorige tijden Leucas ofte Leucadia, 't welck alleen van de Joden wort bewoont / het selvige tot een besittinge ghenietende van Bajazet de tweede, na datse uyt Spanjen verdreven waren. De voornaemste Stadt is Maura, de welcke niet langh geleden onder het gebiet van Venetien ghestaen heeft. Dit Eylandt heeft by oude tijden aen het vaste Landt vast ghewees / doch is nu van malkander ghescheurt ende omringht met de Zee : ter wijl dat wy nu zeylden / kreeg de Capiteyn van 't Schip een Zeyl in 't oogh / komende uyt de Zee / waer over hy van stonden aen gealtereert zijnde / een van de Matrosen in de Mars dede klimmen / de welcke hem verseeckerende dat het een Turcksse Galey van Biserta was / welcke regel recht op ons aen quam : welcke onverwachte verveerlijcke tijdinghe ons by na in wanhope dede versmoren. Den verbaesden Schipper vernemende na een peders resolutie / ende wat een yegelijck best te doen stont / d'eene seyde dit / d'ander dat : eyndlyck was het advijs van de meeste hoop / dat men sich liever soude overgeven / als verbeyden ; vertrouwende dat hare Vrienden het rantsoen-gelt voor haer souden willen betalen / om haer te verlossen : maer ick swervende Pelgrim peynsende in mijn bekommerde borst mijn eensame stant / de verre gelegenthept mijns Vaderlants ende mijnder Vrienden / konde my selven geen hoope van verlossinge in-beelden. Op welcke moeyelijcke en anghstige apparentie van slavernij / ick my voort op de been begaf / den Meester met dese woorden aen boort vallende : De helft van dese Carmosalo is u eygen, ende de meeste deel van de ladinge behoort u toe, (want dit alles hadde hy my van te voren te kennen gegeven) derhalven raed' ick u ; dat ghy u bereyt tot het vechten, uwe Passagiers moet en couragie in spreeckt, uwe Matrosen dubbelde Gagie belooft ; ende dat ghy voor den dagh brenght uwe twee Stucken, uwe Musquetten, Kruyt, Loot,

Aenradinge tot het Vechten.

end

ende halve Piecken : want het kan zijn dat ons de Heere verloſſen ſal uyt de ſlaverny van deſe on-geloovige. Mijne aenmaninge ge-eyndight zijnde / kreegh hy daer dooz groote couragie / ende bedanckte my : waer op hy de Paſſagiers ende Matroosen ſamen roepende ; gaf haer allen goeden trooſt en groote beloften ; ſoo dat haer anghſtige hoope in een kloeckmoedige reſolutie wierde verandert / ſchijnende veel eer haer eerſt te willen ſlagh leveren / dan die van haer te verwachten. Om ſich in poſtuyr van defenſie te ſtellen was een peder beſigh / ſommige beneden in de krupdt-kamer / andere om de Muſquetten ſchoon te maecken / ſommige het Krupdt ende de Kogels by der handt krijgende / andere hare Degens / en kozte Wapenen / andere de Halve-piecken ſchoon makende / ende andere de Deuren boven vaſt ſluytende : want de Schipper was gereſolveert ſich ſo beneden te weer te ſtellen / als dat hy ons hoopte dooz kleyne ſcheuten ende het ſchielijck enteren te bevzyen / de couragie van allen was ſo veerdigh tot dooz-ſtandt van haer leven en vryheyt / dat het dooz waer ons toe ſcheen als of wy dziemael ſoo ſterck van Volck waren : alle dingen nu met voorſichtigheyt volbzacht hebbende / en een peder gewapent / op de ſentinel van ſijn eygen defenſie ſtaende / bevoelden wy den Almachtigen onſe Zielen : ende ondertuſſchen verwachteden wy hare vuerige groetenijſſen.

Haer eerſte eurtopſe bejegeninge in een furieuſe haeſtigheydt was / het uytdonderen van het pſlijck gedzups der grove Canonnen / ende wy hebben haer met een treurige Echo van vuer-werpende ſcheuten geantwoozt / 't welck een eenpartigh gelupdt in de Wolcken heeft gemaeckt / te rugge ſendende in onſe verſlagene bozſten een twijfelachtigh gelupdt van vzeeſe en hoope. Naer een langh-durigh en twijfelachtigh gevecht met groote en kleyne Canons / zijn de Turcken (alſoo de nacht ons ſchepde) tot in de mozgen-ſtont aen een zyde geweecken / ende waren doen geſint ons met een nieuwe reſcontre van een tweede Alarm aen te vallen ; doch nademael het hem / de welcke de ſijnen nopt en verlaet / beliefde ons een on-wederſtandelijck on-weder toe te ſenden / in het krieken van den dagh / zijn wy hare furieuſe deſſeynen ontkomen ; ende wierden gedwongen te ſchuplen in de Bay van Largaſtolo in Cephalonia ; ten deele om het on-ſtuymigh weder / ende ten deele ook om dat wy een groote leck in ons Schip kregen. In dit gevecht blevender aen onſer zijde 3 Italiaenen, 2 Griecken, ende 2 Jooden, ende noch 11. die ter doodt toe gequetſt waren / ick wierde ook aen mijn rechter Arm van een Muſquet beſchadight : doch wat ſchade de Turcken van ons geleden hebben / en zijn wy niet verſeeckert / dan dit alleen dat wy haer groote Maſt om verre ſchooten / ende een gedeelte van de achterſte Steven ; want de Griecken en konnen niet wel met het Geſchut om-gaen / nochte onſe Piecken en konden haer niet veel hinderen / dooz dienſe ons niet enterden : maer het zy ſoo als 't wil / zijnde altemael aen Landt gekomen / danckten wy den Heere vooz onſe on-verwachte behoudenijſſe / ende begroeven de doode Chriſtenen op een Grieyſe Kerck-Hof / ende de Jooden aen de Zee-kant.

Een merckelijcke verloſſinge.

Deſe Bay Largaſtolo is 2 Mijlen langh / zijnde om-cingelt met twee kleyne Bergen : op welckers eene een ſtercke Fortres ſtaet / 't welck de Paſſagie van de enge Bay bevzijdt. Het was hier ter plaetſe dat de Galeyen van de

Christenen by een quamen Anno 1571. om de trotsige Armade van den grooten Turck te dempen; het welcke doen ter tijt lagh in Peteraſſo, het vaste Landt der Griecken, ende recht tegen haer over is: de welcke oock dat Jaer te vozen dat edele Cyprus van de Venetianen hadden vermeestert.

Het Eylandt Cephalonia wiert vooz desen ghenoemt Ithaca, ende seer vermaert / om dat het was een erfelyck Koninckryk van dien heerlycken Ulysses, de welcke alle andere Griecken in wel-spreckenthept en scherpzinnighept te boven gingh.

Cephalonia ofte oude Ithaca.

Ten anderen / soo wiert het van Strabo genoemt Dulichi: en eyn dijck van oude Autheuren Cephalonia; van Cephalo, welcke Capiteyn was over de Armee van Cleobas Anfrition: welcke Anfrition een Thebaensche Capiteyn zynde / na dat hy het Eylandt ingenomen / ende in den oozlogh geslagen hadde Pterelaus, Koningh van Teleboas (want soo wiert doen het Eylandt genoemt) schonck hy het aen Cephalo om te gouverneren. Desen Cephalo was een Edelman van Athenen, de welcke op een seeckere tijt ter jacht zynde / sijn eygen Huys-vzouw Procris (in stede van het Wilt) met een Pyle doozschoot / waer op hy vluchtende na Amphitrion, de welcke sich over hem erbarmende / dit Eylandt aen hem overgaf / van wien het de name dzaeght. Cephalonia light in de mondt van de Bay Lepanto, tegen over een gedeelte van Ætolia ende Acarnania in het vaste Landt: het heeft in de rondte 156 Mylen / ende in de lenghte 48 Mylen.

Het Landt selve is vol van Bergen / nochtans seer vzuchtbaer / leverende Malveſey, Muskadelle Wijnen, ende Vino Leatico: Rozijnen, Clyven, Vygen, Honigh, Verich-water, Pijn-Appelen, Moerbezien, Dadelen, ende Cypreſſe-boomen, ende alle andere soozten van vzuchten in overvloet: de pzofijten waer van Jaerlijcx de Venetianen toe komen / want het behoozt onder hare Signeury.

Desen ontramponeerden Carmoesalo verlatende / nam ick vooz het Eylant te dooz-repsen: in de eerste dagen mijnder repse gingh ick vooz by veel frape Dozpen en plazante Velden / insonderhept Aleſſandro; alwaer / na het verhael der Griecken, hare Voozsaten in den Krijgh overwonnen wierden van den Macedonischen overwinner. Sy hebben my oock op den Bergh Gargaſſo ghetoont / de ruynen van de Tempel / 't welck van oudts Jupiter toe-ghe-eygent wiert: ende op den tweeden dagh huerde ick twee Visschers in een kleyne Boot; om my over te voeren tot Zante, zynde 25 Mylen van malkander.

Hier in Zante nam een Gzieckse Chirurgijn aen mijn Arm te gheneſen / 't welck hy oock binnen de tijt ghedaen heeft.

Het Eylant Zante van oudts Zacinthus genoemt.

Het Eylandt Zante wiert genoemt Zacinthus, om dat de Soon van Dardanus, de welcke daer regneerde / alsoo ghenoemt wiert: het wiert oock by sommige Hyria gheheeten. Het heeft een Stadt van een groote lenghte (grenſende langhs de Zee-kant / de Vuerschaer en Eylant) oock genaemt Zante, aen de Oeure van de voznoemde Vuerschaer / zijn dese Veersen geschzeven.

Hic locus odit, amat, punit, conservat, honorat,
Nequitiam, pacem, crimina, jura, probos.

Dat is:

Dese plaets haet, bemindt, straft, onderhoudt, eert ofte loont
Boosheyt, vrede, fieltery, wetten, vroomen.

Ende op den Top van een Berg/boven de Stadt/staet een groote en stercke Fortres (het Casteel van Milanen niet onghelijck) daer in den Providiteur woont/ die het Eylandt Gouverneert. Dese Stadt is alle Jaren vreeslijcke Aert-bevingen onderworpen/voornamelijck in de Maenden van October en November / welcke dickmaels haer / ende haer huysen om verre werpen / ende allen een doodlijcke destructie toe-brengen. Dit Eylandt brenght voort goede quantiteyt van Rasini di Corintho, doorgaens genoemt Corinten, Olyven, Granaet-Appelen, Citroenen, Orangien, Limoenen, ende Meloenen; is 68 Mijlen in de rondte / zijnde ghelegen van de uytsteeckende Bergh Morea, ongeveer 16 Mijlen.

De Eylanders zijn Griecken, subtijle luyden en groote Hypocryten; maer des selfs Singneury behoort onder Venetien: en indien het niet en ware om de groote provisie van Granen / welcke haer dagelijcx van het vaste Landt van Peloponesus toe-gevoert wort/de inwoonderen souden in korten tijt van hongers noot komen te sterven.

My wiert voor geloofwaerdigh van de treffelijckste onder haer vertelt/dat dit kleyne Eylant jaerlijcks op-brenght (behalven aen Oly en Wijn) aen Corinten alleen de somme van 648000 guldens / betalende alle Jaren aen Tol 39600 guldens / een somme gelts / het welcke dese onnosele Eylanders noyt souden konnen hebben by-brenghen (aengesien datse binnen 60 Jaren herwaerts maer een slecht arm volck ende een onbekende plaets geweest is) indien het niet en ware om de boven-mate leckere Tongen der Engelschen / welcke naeuwlijcx Broot / Pasteyen / Potagie / &c. konnen deur-swelgen sonder dese Corinten: soo dat oock de Griecken selfs onlanghs trots wordende over dese groote onkosten/met recht dese beestlijke overdaet verachten. Ick hebbe haer dickmaels de Engelsche spots-wijse hooren af-vragen wat zy met dat melaetsche tuygh deden; of zy het t'huys voerden om hare Verckens daer mede te mesten. Een vrage voorwaer wel passende op soo een Vrouwelijcke Koopmanschap/ het gevolgh daer van laet ick varen: daer en is geen Natie als dese/ tot dit onnosel Eylandt soo seer genegen.

Mijn afscheyt van Zante nemende / begaf ick my in een Fregat gaende na Peteraslo in Morea, 't welck in oude tijden genoemt wiert Peloponesus. ende onderwegen in de Bay Lepanto, (het welcke Etolia ende Morea van malkanderen deylt. De voornaemste Stadt in Etolia wort genoemt Lepanto: in het Westen waer van aen de Zee-kant Delphos gelegen is / vermaert wegen het Orakel van Apollo) zeylden wy voor-by de Eylanden Echinidi genoemt/ doch

van de Hedendaeghsche Schrijvers/Curzolari: alwaer de Christenen een Victorie bevochten teghens de Turcken: het ghevecht ghescheide op dese maniere.

Anno 1571. den sesten October/ quamen Don Johan van Oostenrijck, Generael van de Spaensche Armade/ Marco Antonio Colonna voor den Paus Pius de vijfde/ ende Sebastiano Venieco, voor de Venetiaensche Armade, by malkanderen in Largostolo tot Cephalonia: hebbende in alles by haer 208 Galeyen/ 6 Galeassen/ ende 25 Fregatten. Nae een resolute deliberatie gingen dese drie manhaftige Generalen/ met een kloeckmoedige couragie de Turcxse Armade te gemoet/ op een Sondagh smorgens/ zijnde den seventhen October/ de welcke eyndelijck door Godes hulpe een heerlijcke Victorie bequamen. In dit gevecht wierden 180 Turcxse Galeyen ghenomen ende gesoncken; ende daer ontquamen omtrent de 650 Schepen/ Galeyen/ Galjoten/ &c. daer bleven 15000 Turcken/ ende 4000 wierden gevangen ghenomen/ behalven de 4000 stucken Geschuts welcke verovert wierden/ ende 12000 Christenen/ die upt hare slaverny verlost wierden. De Christenen verloren maer elf Galeyen/ ende hadden 5000 Dooden. Op haer wederkomste tot Largostolo, nae dese victorieuse Slach/ hebben de drie Generalen ontallijcke bupt uptgedeylt/aen de kloeckmoedige Capiteynen en dappere Soldaten.

Den Slagh van Lepanto.

Ende niet teghenstaende dat Don Johan dese Armade ghelevde/ soo heeft nochtans de Eerlucht hem gelevdt: de welcke in het midden van de vermaerde Victorie een verradelijck feyt voor hadde/ om de Castelen van Corfu te bestormen/ onder schijn van de Venetiaensche Vlaggen/ 't welck ontdeckt en sijn Dessein gebroken zijnde/ is hy van spijt op de wegh na Messina in Sicilien ghestorven; daer sijn Beelt op heden noch staet.

Nae mijn arrivement in Peteraffo, de Hooft-stadt van Peloponesus, verliet ick de moeselijcke perijckelen der verwarde Eylanden der Jonische en Adriatische Zeen/ ende nam voor my met een Caravan met Griecken, het welck na Athenen wilde/ het vaste Landt van Græcia te door-reysen.

Peteraffo is een groote en wijde Stadt/ florerende van Koopmanschappen/ ende grootelijcx verciert met allerley Negotianten: hare voornaemste Waren zijn Syde/ Gout en Silver-Laken/ Syde Grofgreynen/ Damasten/ alderley Fluweel/ Sattynen/ Syde Taffen/ en anders. Die van Venetien, van Ragusa ende Marsilien dryven met haer grooten handel. Hier lagh een Engelsche Factoor/welcken de Subbassa ofte Gouverneur van de Stadt/ een Turck, heymelijck upt hooshept hadde doen vergeven/ doen ick tot Constantinopel overwinterde: waer over dien treffelijcken en Edelen Ambassadeur Sir Thomas Glover, myn Patroon, soo seer verstoort was/ dat hy selve na Peteraffo trock met twee Janitzaren, en een Paspoort van den Keyser hem toegesonden/ de welcke midden op de Marckt van Peteraffo desen Sanzack door een van dese Janitzaren liet onthoofden/ en verscheyden andere oock ter doot verwijsen/ welcke aen het vergeven van desen Engelschen Heer hantdadigh waren geweest: ende desen Ambassadeur weder-keerende na Constantinopel, wiert by de Turcken in groote eere en respect gehouden/ om dat hy de Gerechtigheydt met sulcken ernst hant-haefde; Hy en wilde sich oock om geender-

geenderley insichten laten om-koopen; 't welck ick hem getuygen / alsoo ick doen sijn Huysgenoot was.

Peloponesus, nu genoemt Morea, is geheel omringht met de Zee/ behalven in een naeuwe Inham/ alwaer het gehecht is aen het vaste Landt dooz eenen Isthmus van vijf mijlen breedt: het welcke de Venetianen, doen ter tijdt Heere daer van waren/ verstercht hebben met vijf Castelen/ ende een sterche Wal van hoeck tot hoeck/ welcke van de Turcksche Baterepen lichtelijck wierden neder-gebelt/ dooz dien daer een swack Garnisoen in lagh. Corinthen ende des selfs Bay leyt aen het Oosten van desen Isthmus, ende de Bay Lepanto in het Westen/ scheydende Ætolia ende Æpirus van malkander: De Muer welcke dwars over desen Inham van Morea stont / wiert genoemt Hexamite, zijnde 5 mijlen langh. Dooz waer het is een van het vermaerste (distroit du terre en Europe) verdestrueerde Landt in Europa. Morea in Griecken-Landt.

Morea selfs is in de lenghte 168 mijlen/ ende in de rondte 546 mijlen / ende is op heden d'alder vruchtbaerste en volck-rijckste Provincie van het gantsche Rijck van Griechenlandt: de voornaemste Heeren alhier zijn Arbona ende Ropheos: Argos wozt hier oock bevochtight van de Heere Planizza, ontrent het welcke de Stadt Epidaurus gelegen is / daer in den Tempel Æsculapy, seer vermaert wegen het gesont-maecken van siecke Persoonen/ ghestaen heeft. Het wierde van outs toe-genaemt Agalia, van Agalius d'eerste Koningh/ Anno Mundi 1574. ende oock geintituleert nae twee Koningen Sicionia ende Apia, naderhant Peloponesus van Pelops, ende nu Moreah. Het is gedeylt in vijf kleyne Provintien Laconia, Arcadia, Argolis, Misenia, ende Eliso, de eygentlijcke Provintie van Corinthen.

Æneas Sylvius ghetuyght in sijn Cosmographische Tractaet van Europa, dat verscheyden Koningen getracht hebben desen Isthmus dooz te graven/ ende tot een Eylandt te maecken/ te weten den Koningh Demetrius, Julius Cæsar, Cajus Caligula, ende Domitianus Nero. Ende van desen allen getuyght hy datse niet alleen in haer voornemen hebben gemist/ maer oock tot een gewelddige en onnatuerlijcke doot zijn ghekomen. De Straet Morea.

Doch al eer den voornoemden Caravan tot Peteraffo my tot gesel schap wilde aennemen/ woegh hy my wel scherpelijck af/ waerom ick soo alleen reysde? en waer ick van daen was? waer op ick met beleefthept my excuseerde / ende met modestighept hem antwoozt gaf; 't welck wel sijne curieusheyt/ maer gierigh gemoet niet en voldede: want onder het pretext van my onder sijn protexie te nemen / parste hy my mijn meeste gelt af / sonder eenigh respect van Conscientie.

In onse eerste/ tweede/ en derden-daeghsche reyse hadden wy schoon weder/ ongemackelijck Logijs in het Landt Laconia, maer wierden wel opgedischt voor ons gelt: maer op den vierden dagh quamen wy in het bergachtighe en onvruchtbare Landt Arcadia; alwaer wy een dagh lang geen Dorp en sagen/ maer overvloedigh veel Vee sonder Hoeders; ende dat ter plaetse wozt gestuftineert/ dat dien grooten Slagh van Pharsalia, tusschen Julius Cæsar ende Pompejus de Groote voorgevallen is.

Arcadia grenst in het Oosten aen Eliseo, in het Westen aen Misenia, in het Noorden aen Achaia het leege/ en in het Zuyden aen een gedeelte van Laconia ende Arcadia.

ende de Zee: het wiert vooz deſen ghenoemt Pelaſgia, ende eyndelijck kreegh het ſijn naem van Arcas de Soon van Jupiter ende Calliſto, dit Volck beelden haer in datſe veel ouder waren als de Mane; en van haer wozt getuyght dat het een heel bot Volck is: doch om dat dit veel eer een traditie van antiquiteyt is als creedyt/ ſoo wil ick het liever aenroeren/ als ſtaende houden. Ende gelijckerwijs als men vooz de Donder-ſlagen na het Weer-lichten bevzeeſt is; alſoo oock d'onwetenheyt ende Afgoderp onder ende rondom ons geplaetſt/ magh den genen die pzofeſſie maecken van de waerheyt tot waerſchouwinge ſtrecken/ datſe haer wachten vooz het Vergif/ op datſe niet dooz hare Arcadiſche outhepd de Mane overtreffende/ ſp nieuwelingen komen te wozden van eenigh nieuw voozgenomen bloedt-badt; want gelijck haer Krupt ontbzack/ maer helaes geen Vergif: Soo iſt datſe nu dooz looſheyt van alles d'overhandt krijgen: doch hoe lange/ is den Godt Iſraels bekent/ maer gewiſſelijck onſe Sonden zijn d'oozſaeck datſe ſoo domineren/ ende wp ſoo onachtſaem ſitten en ſuffen.

Op deſen eenſamen Wegh ſagh ick veel particuliere gedenck-tekenen en geruimeerde Caſteelen/ welckers Namen mp onbekent zijn/ om dat ick een onkondighe Leytſman hadde: maer dit gedenckt mp dat mijn Buyck onder deſe Steenrotſen van honger rommelde/ ende dat mijn Lichaem moede was van te klimmen op deſe moeyelijcke Bergen/ welcke geen kleyne dzoef heyt in mijn Harte baerden: niet tegenſtaende deſe mijne ſwarigheyt/ ſoo heeft het overdencken van die melodieuſe Sangen der Arcadiſche Herders van de ſoet-vloeyende Poëten ſoo aerdigh beſchzeven/ mijn vermoeyde Lichaem met veel geſupckerde inbeeldingen vermaeckt.

Voozby deſe onbzuchtbare palen gepaſſeert zijnde/ quamen wp in de Ooſterſſe vlackte van Morea, in oude tijden genoemt Sparta, daer die eertijts bermaerde Stadt van Lacedemonien floreerde/ doch is nu verwoeſt/ ende zijn alleen de ſteen-hopen van dien tot een geheugeniſſe overghebleven. Aldus voozt-gaende/ lieten wp Modena ende Napoli aen de rechter handt na de zeekant/ ende op den ſeſten dagh des nachts/ ſetteden wp ons neder in de onbewoonde Dozpen van Argo en Micene, van wien d'ongeluckige Helena wiert geſchaeckt.

De Schaminge van Helena.

Hier in Argos hadde ick d'Aerde tot een Ooz-kuſſen/ en des Werelts wijde Velden tot een Kamer/ en de ruyſchende windige Lucht tot een Dack van mijn koude Logijs/ en de vochtige dampen van de grillige Nocturna, tot geſel-chap van mijn ongewenſchte ruſt-bedt. Wat ſal ick dan ſeggen? een melankoliſch Menſch en is niet bekommert met de Eb en Vloet der Foztuyne/ de mis bzuickte macht der grooten/ nochte met de ongeſtadige bewegingen van het veranderlijcke Volck: of ſoo hp immers de ſijne ofte haer ongeregeltheden en confuſien gevoelt/ ſoo en zijn nochtans ſijne gedachten in ſijn Aengeſicht niet geſchzeven/ ſijn weſen en bzuckt het niet uyt/ ende ſijn ellenden en wozden niet vozder beſpeurt/ dan in ſijn eygen particulier lijden; daer het weſen ende de diſpoſitie der ſwacken met ſijn lactſte gepeynſen accozdeert/ en ſijn gedaente verandert nae dat hem pets onſmaeckelijx vooz komt; ende gelijck de Mane is alſoo veranderlijck als ſijn Foztuyn/ maer een nobele reſolutie 'al in al ſijn noot den raet van Æneas nae volgen.

Per-

Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, &c.

Dat is:

Door veel suckelens en noot,
Raeckten wy in Latiums schoot.

In dit gantsche Grieckenlandt en konde ick niet yets vinden (als de bloote Naem) 't welck accordeerde met de hooge Eer-titulen welcke de oude Autheuren de voortreffelijckheyt deses Lants hebben toe-gheschreven; de Barbarische Turcken en tijden alle oude ghedenck-teeckenen uytgewischt hebbende: geen schijn van reputatie; geen eerlijcke comportement onder de Luyden/ noch goede Policie: maer veel eer gevangenen op-gesloten in ghevanckenissen/ ofte Slaven over-gegeven aen wrede en Tyranniserende Heeren; soo mismaeckt is de stant van dat eens heerlijcke Koninckrijck; en soo ellendigh is de last van dat geplaeght Volck: het welcke / nevens de waerschijnlijckheyt van die geduerigheyt/ mijn Herte bedroeft heeft/ te aenschouwen de ongeluckighe werckinghe van de blinde Fortuyn / de welcke altoos de kloeckmoedighste Campioenen / ende hare memorie neder-stort in de diepste Put van alle benauwtheden en vergetelheyt.

Laet de Geesten van dien Thebaenschen Epaminondas, dien Mirmidonischen Philippus, ende dese Epirische Helden Pyrrhus ende Scanderbergh hier van ghetuygen zijn / maer insonderheyt dien Macedonischen Alexander, dien het geluck veel eer gheduerigh op de Hielen sat/ dan datse van hem vloot/ selfs tot in sijn uyterste: soo dat ick seggen mach/ dat sijn Naem en Faem is op-gestegen (als een hooge en machtige Eycken-boom) bekleet zijnde met de uytvaert en Laurier-kransen van Vyanden/ omringt met een menichte van tacken/ vereiert met een Schorsenhuyt soo hart als Stael; versmadende het ghewelt en macht van de Winden / als slechts konnende spelen met de bladeren sonder de wortel te beschadigen: maer de Noorde-wint dien stercken Campioen des luchts/ heymelijck schuylende onder het gewulfsel van eenige holle Wolcken / pruttelt eerst tegens desen hoogh-dragende Eycken-boom / ende naerdert allensken met meerder macht/ ende eyndelijk/ met de diepste adem zijnder Longen rucktse de Wortel uyt: even alsoo was het met Alexander, de welcke van een Jongelingh tot een Cedar opschoot / ende om de droefheyt datter geen meer Werelden en waren / schielijck van de Werelt wiert afghesneden/ daer hy in was: want het noot-lot is niemants Slaef/ ende de Doot een yeders overwinner/ den Scepter en Spa/ den gekroonden Prins met den slechten Boer gelijck makende: ende met een woort / daer en is noyt yemant gheweest dien 't geluck soo vroegh by gekomen is; nochte noyt yemant van wien zy soo gaeuw ghevloden heeft/ hem latende tot een heldere Spiegel van des Werelts onghestadigheydt.

Grieckse Campioenen.

Nu wat belanght de Regeeringe van Grieckenlandt, van de Turcken ghe-

Een Beglerbeg ofte Bassa van Grieckenlandt.

noemt Rum Ili, dat is / het Roomsche Landt : het wort geregeert van eenen Beglerbeg, ofte Bassa; dit Woort Beglerbeg beteeckent Heere der Heeren, ten opsichte van de Sanzacks ofte Onder-Bassaes, welcke oock Heeren worden genoemt; 't welck een Barbarische hooghmoet is, staende na soo hoogen Styl. Desen Beglerbeg van Grieckenlandt, houdt zyn residentie tot Sophia, de Hooft-stadt van Bulgaria, voor desen Dacia, ende is den grootsten Commandeur van alle andere Bassaes in de Turcksche Provincien van Europa.

Alle andere Beglerbeggen worden alle drie Jaren verandert / ofte blijven na het believen des Keysers / ende en mogen niet uyt hare Officie treden gheduerende desen tijdt : maer desen Bassa van Grieckenlandt behoudt sijn Gouvernement al sijn leven langh / ende blijft meest te Hove : hy heeft onder sijn gebiet 40000 Timarioten ofte Ruyters, onder het beleydt van 22 Sanzacken ofte Rechters / Viceroyen van Jurisdictien : namelijck / twee in Albania, over de Steden Iscodera ende Ancolina : twee in Achaia, over Delvina ende Albasian ; drie in Thessalia, over Priasim, Salonica ende Trichola : twee in Sparta, over Misietra ende Paleopatra : drie in Macedonia, over Carmona, Selistria ende Giastandila : een in Moldavia, over Acheranma : een in Bulgaria, over Sophia, een in Thracia, over Viazza : een in Epyrus, over Ducagina . een in Ætolia, over Joaina : een in Peloponesus, over Peterasso : de resterende zijn Usopia, Nycopolis, Corinthen, ende Bandera na de swarte Zee toe / ende na 't Noorden van Danubio, daer het in de Euxinische Zee spoelt. Dit zy geseyt van het Beglerbechschap van Grieckenlandt, ende van die daer-aen-grensende Provincien.

Athenen.

Vertreckende uyt Argos, quamen wy op den sevenden dagh tot Athenen : Athenen wort noch bewoont / staende in het Oosten van Peloponesus, dicht by de Frontieren van Macedonien ofte Thessalien, langhs de Zee-kant. Het wierde eerst genoemt Cecropia, van eenen Cecrops, des selfs eerste Koningh, die 't self de eerst ghesticht heeft Anno Mundi 2409. Het wiert daer na geweldigh van Theseus vergroot / ende met goede Wetten van Solon voorsien ; ende eyndelijck wiert het ghenoemt Athenen, van Minerva ; ter eere van wien een lange tijdt solemnele Spelen wierden aengericht / genoemt Panathanaia : Athenen wort nu genoemt Salenos, ende heeft eertijts geweest de helder klinckende Trompet van Mars, vervult met meer manhaftige Capiteynen ende valiante Commandeurs dan eenighe Stadt in de Werelt / uytgenomen Romen. Het plachte hier een ghewoonte te zijn / dat soo wanneer yemant te rijck of machtigh geworden was / wiert hy voor thien Jaren buyten Athenen verbannen : dese verbanninge wiert genoemt Ostracismus ; om dat de naem des ballinghs in eenen Oester-schulp gheschreven wiert. Groote brant-stichtingen en op-roerigheden zijn voor-ghevallen tusschen Lacedemonien ende Athenen. Eyndelijck wiert het geruineert van Lysander, ende haer Maeghdelijcke Lichaem wiert aen 30 braverende Tyrannen ten besten gegeven : kort na dat dese daer uyt verdreven waren / wiert het t'eenemael t'onder-gebracht van de Macedoniers.

Ende met een woort / Athenen wiert besoetelt met borgerlijcke bloet-stortingen / ende gheweldigh moeyelijck over de doot van hare Kinderen. Haer onnoosele Kinderen wierden ten voorschijn gebracht om het Sweert te versadigen ;

digen; de Lichamen der bejaerden strekten tot een Bloet om over te wandelen / hare Matronen wierden van yder een geschoffiert / ende hare Priesters die Offerhanden deden / wierden voor de Poorten haerder Tempelen geslagen. Dese Stadt was de Moeder ende Fonteyn van alle vyze konsten en wetenschappen; ende de groote Cisterne van Europa, waer uyt soo veel conduyten van geleerthept vloten / doch zijn nu al tsamen vergaen. De ronde van oudt Athenen, nae de Fondamentele Wallen noch staende / is geweest omtrent 6 Italiaensche Mylen / doch nu van gheen groote quantiteyt / ende niet veele wooningen daer in; daer binnen zijn 200 Huysen daermen in viert / en een Casteel / 't welk eertijts geweest is de Tempel van Minerva. Sy hebben alle noodzuft in overvloet / daer ick geen kleyne proef van hadde: want dese Athenienfers ofte Griecken, hebben my 4 daghen langh seer treflijck onthaelt / ende my van noodighe provizie / tot mijne Voyagie na Creta voorsien; ende my upt jonst te water in een Brigandino overgevoert / ende op haer eygen kosten geconvoyeert tot Serigo, zijnde 44 Mylen van malkander.

Na dat ick haer hadde ghedanckt / ende sy weder gekeert waren / heeft het overdencken van hare vriendelijckheyt my doen gedencken / hoe nieuws-gierigh de oude Athenienfers waeren / ende hoe hoogh geacht dat den reysende Man by haer was / ende noch is.

Serigo is een Eylandt in de Cretifche Zee: het wiert by outs ghenoemt Cytherea, van Cythero de Soone van Phœnise: ende van Aristoteles Porphyris ofte Schotera, wegen het fijne Marmer-steen dat daer te bekomen is. Het is 60 Mylen in de rondte / hebbende slechts een Casteel / genoemt Capsallo, het welck van een Venetiaensche Capiteyn bewaert wort: men seght dat Venus hier eerst ghewoont heeft / ende ick hebb' de ruynen van hare verdestrueerde Tempel ghesien / aen de zijde van een Bergh / die noch staet. Serigo.

Een weynigh meer na beneden toe / beneden d'oude aengebedene Tempel van Venus, zijn de overblijfselen van 't Palleys daer Menelaus in woonde / de welcke Koningh was van Sparta, ende Heer van dit Eylandt. De Griecken van dit Eylant zepden / dat aldaer wilde Esels waren / welcke een Steen in haer Hooft hebben / 't welck een souvereyne remedie is tegen de vallende siecktе / ende voor Vrouwen die in barens noot zijn. Ick hebbe naderhandt naerder onderfoeck daer van gedaen / om het selbighe te sien ofte te koopen; maer al hadde het mijn leven ghekost / en konde ick nopt tot perfecte kenniffe daer van ghetaecken.

Ter wijl ick vertoefde in het Dorp Capsallo (zijnde een Haven voor kleyne Schepen / en gelegen beneden 't Casteel) heeft een Capiteyn in het selfde Fort een Priester, dien hy s'nachts by een Hoere in 't Bordeel-huys vand / doorsteechen: om welcke Sacrilegische moort den Gouverneur van het Eylandt den Capiteyn heeft afgheset / doende een Boot ghereet maecken / om hem na Creta te voeren. O! indien alle Priesters de welcke Bloet-schande / overspel / ende hoerderp (ja een stimmer il peccato carnale contre natura) bedrijven / alsoo ghetracteert ofte strengelijck gestraft wierden / met wat een Zee van Sodomitisch / Afgodisch Bloet soude het helft van Europa overloopen / om te beblechen het pickelige colour van dien Roomschen Breest: voorwaer / om noch meer te seggen; dese wereldighe Monnicken zijn loutere Epicuristen, Een Priester in een Bordeel-huys vermoort.

ofte het af-vaeghsel des Werelts; want hoe menighmael heb ick haer hoozen seggen? Allegre, Allegre, mio caro fratello, chi ben mangia ben beve &c. Dat is: Weest vrolijck, weest vrolijck, waerde Broeder, die wel eet, die drinckt wel; die wel drinckt, die slaept wel; die wel slaept, en sondight niet, ende die niet en sondight, gaet regel-recht door 't Vage-vyer na het Paradijs. Dit is de sorge dieſe dragen booz haar leven/ spreeckende met hare tongen/ 't gene hare herten soo godloos bedencken/ eet, drinckt, slaept, na de doodt en volgt geen vreugde.

Ede, bibe, dormi, post mortem nulla voluptas.

In de voornoemde Boot ginghy ick ook met den Capiteyn/ ende zeylden langhs het kleyne Isoletta van Serigota; latende Capo di Spada aen onse slincker-hant/ quamen wy met grooter noot tot Carabusa te arriveren/ zijnde hefftigh na-gejaeght van drie Turcxse Galjoten. Tusschen Serigo ende Carabusa hadden wy 150 mijlen langh gevaerlijck ende onstuymige Zeen.

Het Derde Deel.

De outhept van Candia.

Et Eylandt Candia, voor desen Creta genoemt/ aen het Noorden de Ægeaensche Zee/ aen het Westen de Jonische, aen het Zuyden de Libische, ende aen het Oosten de Carpatische Zee: het leght in het midden tusschen Achaia in Griecken-landt, ende Cyrenen in Africa, niet boven twee dagen zeylens van malkanderen. Het is een seer vermaerde en oude Rijck: van de heydendaeghsche Schrijvers wort het genoemt de Koninginne van de Middellantsche Eylanden: het heeft by oude tijden gehad 100 Steden/ waar over het Hecatompolis genoemt wiert/ doch nu maer vier; te weten/ Candia, Canea, Rhetimos ende Scythia; d'andere zijn maer Dorpen en Buerten. Het is van Capo Ermico in 't Westen (van Plinius ghenoemt Frons arietis) ende van Capo Salomone in 't Oosten 240 mijlen langh/ 60 mijlen breet/ ende 650 mijlen in de rondte.

Dit is de voornaemste Heerschappy/ behoorende onder de Venetiaensche Republijcke: in alle dese vier Steden is een Gouverneur/ ende twee Raedsheeren/ haer van Venetien alle twee Jaren toegesonden. Het Lant wort gedeylt in vier deelen/ onder de Jurisdictie van de vier Steden/ tot bequamer hanteringhe van de Justitie: ende sy hebben een Generael/ welcke doorgaens in de Stadt Candia blijft/ ende als eenen Viceroy, de Magistraten/ Capiteynen/ Soldaeten/ Officieren/ ende andere die het ook soude mogen zijn/ op en af-setten/ in den name van den Hertogh van Venetien. De Venetianen houden ghedurigh een stercke Wacht/ ghedeylt in Compagnyen/ Esquadrons/ ende Garnisoenen/ in de Steden en Fortressen van 't Eylant/ welcke uytmaecken 12000 Soldaten/ onderhouden niet alleen voor alle inval der Turcken, maer ook selfs uyt vreese van de Creten'ers ofte Inwoonders/ welcke haer selven liever (soose konden) aen den Turck souden willen overgeven/ dan onder de subjectie van Venetien leven/ achtende daer door

meer

meer vryigheyt te sullen bekomen/ ende minder geschat te worden onder de ongheloovige/ dan nu onder de Christenen.

Dit Eylandt geeft de beste Malvesy, Muscadelle, ende Leatische-Wijnen, die daer in het heele Landt zijn; Oranjen/ Miloenen/ Citroenen/ Granaet-Appelen/ Adams-Appelen/ Rozijnen/ Olijven/ Dadelen/ Honigh/ Suycker/ uva di tre volte, ende alle andere Vruchten in grooten overvloet. Doch de meeste part van hare Granen worden alle Jaren ghebracht uyt Archi-Pelago, ende uyt Grieckenlandt. De voornaemste Rivieren zijn Cataracho, Melipotomos, ende Escasino; zijnde altemael smal ende onbequaem tot de Scheep-vaert/ ten aensien van hare korte streecken ende ondiepe passagien: ende de principale Steden van oudts waren/ 1. Gnalius, daer Minos sijn Hof hield: 2. Cortina, 3. Aphra ende Cydonia. Dit Landt wiert door Marcellus onder subjectie van de Romeynen ghebracht: het wierde naderhant by Boudewijn, Hertogh van Vlaenderen / den eersten Latijnschen Keyser van Constantinopolen gegeven aen Bonifacius van Montferrat, die het aen de Venetianen verkochte Anno 1194.

De Revieren van Candia.

Dit zy in 't generael van het Eylant gesproken. Ende nu aengesien dat ick de Palen van dit Koninckrijck tot tweemael toe doorreyst hebbe/ 't welck noyt voor desen eenigh Reysenaer in 't Christendom onderstaen heeft te doen; so sal ick so kortelijck als doenlijck is in 't particulier een weynig verhalen/ de ellenden die ick in dit Lant hebb' uytgestaen/ mitsgaders de natuer en eygenschap des Volcks. Dit voornoemde Carabusa is het principale Fort van Creta, zijnde van haer selven onverwinnelijck / ende is het Casteel Dunbertan niet ongelijck/ 't welck aen de mondt van de Reviere Clyd staet; waer op de oude Stadt Lanergh geplaetst is: want dit Fort is omcingelt met een Steen-rotse 't welck hooger is als de Wallen/ ende is dicht ghevoeght aen Capo Ermico: het ongemack van dien onveyligen wegh na Canea ghesmaeckt hebbende / dochte het my raedsaem te zijn mijn Gelt op Wissel te doen/ 't welck de Capiteyn van dat Fort beleefdelijck heeft volbracht; willende oock met een mijn voornemen ontraden / maer ick en wilde daer geensins van afstaen. Ick was nauwlijcx 12 Mijlen van hier gantsch alleen vertrocken/ of ick wierde aen het eynde van een steenachtighe Bergh van drie moordadighe Griecxsche Renegadoos, ende een Italiaenschen Bandido aengerant; de welcke my aengrijpende/ my seer ellendigh hebben geslagen/ alle mijn klederen ontnomen/ ende tot mijn Hembt toe ontbloot / my dreygende met veel spijtighe woorden.

De oude en vermaerde Stadt. Lanerke.

Eyndlijck vingh den beleefden Italiaender aen (merckende dat ick een vremdelingh was/ ende de Cretische Tale niet en konde spreken) my te vragen in sijn eygen tale/ waer mijn Gelt was: den welcken ick stemmigh antwoorde/ dat ick niet meer en hadde als hy sagh / 't welck waren 80 Bagantinen, nauw'lijcx 10 Stuyvers bedragende; doch hy dese woorden geen gheloof gevende/ heeft alle mijne Kleederen ende Boget ghevisiteert/ maer niet anders ghevonden als mijn Lijnwaet en Brieven van credentie/ die my gegeven waren van verscheyde Vorsten des Christendoms / insonderheyt van den Hertogh van Venetien, wiens onderdanen sy waren/ soose vrome onderdanen gheweest waren: welcke Brieven dan ghesien hebbende / wierde hy

Een geluckige verlossinghe.

daer door tot compassie beweeght / ende heeft de andere drie Moordenaers gebeden / datse my wilden verschoonen en het leven schencken. Na een langh beraet gavense my mijn Pelgrims-klederen ende Brieven weder / maer mijn blaeuwe Cabbart ende Bagantinen (ofte Penningen) behielden zy: soodanigh was oock hare diefachtighe beleeftheydt aen my / datse my tot een veyliger convoy op den wegh een gestampte stuk Kley gaven / tot een teeken voor hare Rotgesellen om haer het selvige te toonen / ingeval dat ick yemant van haer quam te ontmoeten / want zy waren een Collegie van omtrent 20 Persoonen sterck / de welcke in dese eensame passagie de wacht hielden.

Met veel geconterfeyte samblanten van danckbaerheyt mijn afscheyt van haer nemende / ben ick dien dagh 37 Engelsche Mijlen ghereyst / ende in der nacht ghekomen in dat ongeluckige Dorp Pickehorno : daer ick noch spijse / noch dranck / noch logijs / noch eenige verquickinge voor mijn afgesloofde Lichaem konde bekomen.

Die rouwe Volck van Candia hebben my omringht / ende sagen als verbaesde luyden / datse my daer puer alleen sagen / en onkondigh in hare Tael / ende uyt haer wreet ghesicht schenen zy my toe te zijn een Barbarisch en onbeleeft Volck : want alle dese die uyt het hooghe Landt van Candia zijn / zijn tyrannizerende / bloet-dorstighe en bedrieghlijcke Menschen : welckers overdenckinghe / mitsgaders het waerschijnlijcke ghevaer mijns doots (my heymelijck door eene arme Vrouw met teeckenen aengewesen) heeft my hare bloedighe Handen doen ontvlieden / ende in de donckere nacht steels-wijse haer ontsnappen / ende heymelijck gesocht na een veylige rust-plaetse / onder een schaduwachtige Hol aen de Zee-kant / daer ick tot in de morgen-stont lagh met een benauwt Herte / een weecklijck Lichaem / een dorstighe Mage / ende een hongerige Buyck.

Op het aenkomen van de naeste Aurora, doen het Firmament het Momaensicht des nachts hadde af-geleyt / de Sterren zijnde bedeckt / ende de Aerde door de Sonne ontdeckt / hebb' ick my op mijn onbekende wegh begeven / ende ben omtrent de middagh tot Canea ghekamen. Canea is de tweede Stadt in Creta, by oude tijden Cydon ghenoemt / zijnde seer volckrijck / wel bemuert ende met Bolwercken versterckt : het heeft een groot Casteel / begrijpende 97 Palleysen / daer den Gouverneur en andere Venetiaensche Edel-luyden in woonen : in de selvige leggen gedurigh 7 Compangien Soldaten / welcke op de Wallen schilt-wacht houden / de Poorten van de Stadt en de Merckten bewaren : in dese Stadt nochte in Candia, en mach geen gewapende Boer (insonderheyt met Pijlen) komen / uyt een gewaende vrese van verraet datse hebben.

Het onverwinnelijcke Canea.

Voorwaer dese Stadt en behoeft in sterckte niet te wijcken voor Zara in Dalmatia, ofte voor Luka, ofte voor Ligorne beyde in Tuscania, ofte oock voor de onvergelijckelijcke Palma in Friuli : want dese vijf Steden zijn so sterck dat ick in alle mijne Voyagien haers gelijcken niet ghesien en hebbe. Sy zijn van allerley Geschut rijckelijck versien / en van alles dat tot defensie dient / voornamelijck Luka, het welcke altijdt tegens een twaelf-jarighe belegeringhe victualie ghenoegh in voorraet heeft.

De eerste-mael dat ick in Canea vertoefde ('t welck veerthien dagen langh was)

was) quamen daer ses Galeyen uyt Venetien, op eene van haer was een Fransch Edel-man zijnde Gerefozmeert / ghebozen omtrent Mompelier in Languedock; welcke by avontuer in ghesellschap was van vier andere sijnder Lants-luyden te Venetien; waer van de eene questie krijgende om een Curtizaen, een jongen Venetiaensch Edel-man doorstack; waer op zy haer vlucht nemende na des Fransche Ambassadeurs Huys / de reste is het ontkomen / ende hy alleen in het dooz-vluchten struyckelende / ghevat zijnde; wiert daer na van de Raeds-Heeren op de Galeyen ghecondemneert vooz sijn leven langh: Nu de Galeyen hier ses dagen leggende / kreegh hy van de Capiteyn verlof / om met een Guarde gheboeyt aen Landt te komen als hy wilde: in welcke tydt wy kennisse aen malkanderen krijgende / klaeghde hy seer ober sijn s'waer ongeluck / als dat hy (om dat hy Gerefozmeert was) boven sijn slaverny qualijck ghetracteert wiert op de Galey / met suchten en tranen dese woozden uytende; Heere, weest my genadigh, en geeft my lijdtzaemheyt, want noch Vrienden, noch Gelt konnen my verlossen. Dit hoozende / wiert ick blijde en bzoevigh; het eene mijn Ziel doende op-spzingen van blijtschap ober sijn Religie; het ander in my een Chzistelijcke compassie verooz-saeckende wegen sijn onlijdelijcke swarigheyt: want ick was in Venetien op dien selfden tijdt doen dit ongeluck ghebeurde / doch en wilde hem sulcx niet te kennen geven: maer sijn deerlijcke stant ernstelijck by my selven overleggende / gaf ick hem heymelijck te kennen hoe hy los mochte raecken / ende hoe verre ick mijn eygen leven om sijn verlossinge wilde wagen / versoeckende dat hy s'anderen daeghs s'mozgens heel vzoegh aen Lant wilde komen: ondertusschen gingh ick na een oude Gzieckse Bzouw / daer ick seer wel mede bekent was / want ick woonde in haer Huys; ende haer den gantschen handel vooz-gestelt hebbende / lietse haer gewilligh gheseggen / om my een oude Tabbaert ende s'warte Sluyer te leenen / om hem te vermommen. Wy dan op de bestemde tijt t'samen ghekomen zijnde / was dit de swarigheydt / hoe wy best van sijnen bewaerder souden mogen ontslagen wozden: dit was mijn bond / ick noodighde hem in 't Wijn-huys / alwaer hy na diepe discoursen in dieper teugen van Leatische-Wijn sijn verstant versmoozt hebbende / sijne sinnen van de slaep overwonnen wierden: waer op ick dan mijnen Vzient te bestemder plaetse ghelept hebbende / hem van zijne pssere Banden hebbe ontlast / in een Vzouwen Habijt ghekleet / ende onder het belepdt van de Gzieckse Vzouw vooz uyt-gesonden: ende doen hy vooz by de Wacht buyten de Poozt ghepasseert was / ben ick hem op de hielen ghevolght met sijne Klederen: alwaer wy (af-geweken zijnde na een Delt van Olyven / en d'andere wederom ghekeert) metter haest het Dal Suda kruysten / ende sijn eygen Habijt aengetrocken hebbende / hebb' ick hem aenwysinge ghedaen van de wegh ober de Bergen / na een Gzieckse Conbent / aen het Zupden van het Lant / een verschuyl-plaets / doozgaens genoemt het Schuyl-Klooster / daer hy minnelijck onthaelt soude wozden / tot dat de Galeyen of de Oozlogschepen van Malta arriveerden; alsoo zy ghewent zijn in het af of aenkomen van Levanto hier aen te leggen / om Persoonen die hier in noot zijn / te helpen / ofte van daer te voeren. Dit is een plaets derwaerts Banditen, Moozdenaers / en Strupck-Roovers vluchten om assistentie.

Een Godtvruchtighe vertroostinge.

Een plaetse van toevlucht.

Dese

Dese nu my hooghlijck bedanckt hebbende/ keerde ick te rugge/houdende den hoogen wegh/ alwaer my van stonden aen twee Soldaten Jan Smit, ende Thomas Hargraue ontmoeteden / om my voor een aenstaende ghevaer te waerschouwen : segghende / dat al de Officieren van de Galeyen met een party Soldaten in de Stadt ende ten platten Lande op de been waren / om my te soecken : dit verstaen hebbende/ sloegh ick met haer raet / hoe ick best aen het Italiaensche Klooster St. Salvator soude gheraecken / want daer was mijn Logijs/ de ghemeene Stadt noch Logijs noch Bedt verschaffende : zy antwoorden/sy souden haer leven om mijne vryheyt wel willen pericliteren/ ick soude maer door de Oostersche Poort (daer de minste door-tocht was) passeren / alwaer drie andere Engelschen op dien dagh de wacht hadden / want vijf van haer lagen daer in Garnisoen : doen wy daer dan quamen / gingen die andere Engelsche verselt met acht Fransche Soldaten haer goe bekende/ oock met ons : de Merckt nu ghepasseert hebbende/ dichte by mijn Logement waren 4 Officiers ende 6 Soldaten van de Galeyen/ dewelcke my wilden vatten ; waer op dat de Engelsche en Fransche haere Deghens uyt-treckende / met een valiante couragie haer weder-stonden / ende twee van de Officieren doodlijck hebben ghewont : terwijl daer versch Volck van de Galeyen wiert verwacht / gingh Jan Smit ondertusschen met my na het Klooster/latende de andere daer blijven/ om de gene die toekomende waren/ te stuyten : eyndelijck hebben de Capiteynen van de Guarde/ het tumult genaeckende/ haer eyghen Soldaten ontset / ende d'andere te rugge ghedreven na de Galeyen. Korts daer na quam den Generael van de Galeyen in het Klooster/ ende examineerden my weghen den vluchtelingh / doch ick hebbe my verschoont/ ende hem alle bedencklijcke suspitie soo benomen/ als dat hy my (niet tegenstaende mijn beschuldigers) niets te laste konde leggen : het zy soo als 't wil/ hy scheen my eenighsins toe-gedaen te zijn ; eens deels om dat ick een Paspoort van den Hertogh van Venetien hadde ; ten anderen om mijn voor-ghenomene Voyagie na Jerusalem ; ende ook om dat hy was een groot Favoreyt van de Fransche Natie: ende eyndlijck om dat hy 't niet anders konde klaren/ om dat ick mijn toevlucht tot het veylighe Klooster ghenomen hadde/ende in de gratie van den Gouverneur stonde : nochtans bleef ick onder het beschut van het Klooster / tot dat de Galeyen waren vertrocken.

Kloosters zijn veylige schuyl-plaatsen.

Hier in mijn voornemen van na Archipelago over te varen / gestut zijnde / nam ick voor Candia te besoecken : ende onder-wegen passeerden ick voorby de groote Haven van Suda, dat geen Stat noch Dorp en heeft, dan alleen een Kasteel/ gelegen op een Steen-rotse in de Zee aen den ingangh van de Bay : binnen de palen van dese Herbergh konnen 2000 Schepen en Galeyen teffens leggen/ ende is de eenige Sleutel van het Eylant : voor welcke Haven den Koningh van Hispanien een onuytspreecklijcke somme gelts aen de Venetianen geboden heeft / op dat sijn Vlote / welck somtijts tot Levante aenleght/ daer haer gerief mocht hebben ; maer zy en hebben hem noyt sijn versoeck toe-gestaen ; 't welck slechts sijn loosheyt was/ om daer door het Koninckrijck te overrompelen.

Zuyd-westelijck van dese vermaerde Herbergh af/ light een playzante pleyn/

plepn/toegenaemt het Dal van Suda: Het is twintigh Italiaensche Mylen langh / ende twee bzeedt. Mp gedenckt / dat / doen ick neder-daelde om het Dal te krupssen ende de Haven te passeeren/ de gantsche blackte mp toescheen als een groene Zee; 't welck upt de on-talligche Olyf-boomen / die daer groepen/ is ontstaende/welckers Cacken ende Bladeren haer verspzeyden over alle andere vzuchtbare Boomen in die blackte. De Dozpen zijn upt gebzek van grondt aen de zyde van Steen-rotzen gestieht/ aen de Zupd-zijde van het Dal / jae soo moepelijck om daer op te klimmen/ ende soo gevaerlijck daer te blijven / dat mp dachte dat haer leven in gelijcke perijckel was als de sijne / de welcke belast wiert te sitten onder het punt van een dubbelde Sweert/ hangende aen een Hayr van een Paerde-steert. Het plaisante Dal van Suda:

Gelooft mp ick hebbe langs dese Steen-rotzen op een tijt getelt seven-entsestigh Dozpen / die ick met mijn eygen Ogen gesien hebbe; maer doen ick in het Dal quam / kond' ick niet een Voet Aerde vinden dat on-gebouwt was / behalven een enge Padt / daer ick op was. De Olpven / Granaet-Appelen/Dadelen/Vijgen/Oranje-Appelen/Limoen-Appelen/en Adams-Appelen wasschen hier al dooz malkanderen: ende neffens de Wortelen van die Boomen groepde Tarwe/Malvesey/Muscadel / Meloenen/ ende met een woozt / allerhande vzuchten ende krupden die de Aerde voozt-bzenght; soo dat het ten aensien van cieraet / playsier ende pzofyten / toegenaemt mach worden het Paradijs van het gantsche Landt Candia. Daer en is geen Landt dat een beter ghetemperde Lucht heeft / want het heeft een dubbelde Vloet; geen Aert-rijck meer vzuchtbaer / ende wozdt derhalven genoemt de Strijdt van Bacchus ende Ceres: eyndelijck geen geweste ofte valley bequamer/ om vzeemde gasten t'ontfangen / ten aensien van de Zee / hebbende sulcken desligen Haven dat dooz des selfs boesem loopt / zijnde als de rust-plaets van Neptunus.

Nae dat ick dzie dagen van Canea vertrocken was / quam ick tot Rethymos. Dese Stadt is wat verfallen / ende on-bemupzt / maer de Bozgers hebben onlanghs daer een sterck Fozt getimmert / of veel eer de Staet van Venetien, welcke haer vooz den in-val der Zee-roovers bevrijdt: het staet aen de Zee-kant / het wiert Anno 1597. ellendigh verwoest / ende met de Turcken verbrandt. In dese Voyagie gingh ick langhs den Bergh Ida, hebbende tot geselschap Griecken, die de Italiaensche Spzake konden / op de welcke sp mp toonden / het Hol van den Coningh Minos, doch sommighe houden het vooz het Graf van Jupiter. Dat Groto was tachentigh treden langh / ende acht treden bzeedt: desen Minos wiert gesept te zijn den Bzoeder van Rhadamanthus ende Sarpedon; de welcke / nae datse in het Coninckrijck succedeerden / sulcke gelijck-formighe Wetten maeckten / soo dat de Poëten verzierden / datse met Æacus Richters van de Hel waren. Ick sagh ock daer de plaetse daer Jupiter (soomen seght) van Amalthes op-gevoet wiert / waer van gedacht wozdt by Griexse ende Latijnsche Poëten. Den Bergh Ida.

Ten derden/ hebben sp mp getoont den Tempel van Saturnus, 't welck een wonderlijck werck is / zijnde soo oudt / ende noch niet vergaen; welcke (soo sp seggen) de eerste Coninck was die daer woonde / ende den Vader van Jupiter. Ende daer dichte by is de verdestrueerde Tempel van Matelia, Het Doolhof van Labyrinthus.

hebbende dit Op-schrift boven de Deur / noch te lesen : Maeckt uwe voeten schoon, wast uwe handen, ende komt binnen.

Ten vierden / sagh ick den ingangh tot het Dool-hof van Dædalus, 't welck ick graegh noch beter gesien hadde / maer om dat wy geen keers-licht hadden / en dorsten wy niet ingaen : want daer zijn veel holle plaetsen / soo dat indien men komt te struckelen of vallen / men niet lichtelijcke kan gered̄et worden : 't is uptgehoit met vele om-wegen / op het voorste van een kleyne Bergh / grensende aen den Bergh Ida, hebbende veel Deuren en Pilaren. Hier was het dat Theseus met hulpe van Ariadne de Dochter van den Coninck Minos, een klouw Garen nam / ende het eene endt vast bindende aen de eerste Deur / daer in gingh ende den Minotaurus sloegh / den welcken Dædalus daer binnen gesloten hadde. Desen Minotaurus (soomen seght) is van den geylen ende weelderigen Pasiphæ gegenereert / de welcke op een witte Bul verlieft was.

Historische dwalingen.

Den bergh Ida, is de hooghste Bergh in Creta, ende berepckt / nae de reeckeninge der Schaep-herders voeten / de hooghte van ses Mylen : het is overdeckt tot den top toe met Cypres-boomen / ende een groote meenighte van geneeslijcke Krupden ; so dat de Beesten die daer op weyden / hare Tanden als met goudt vergult zijn. Den Bergh Ida wiert van oudts ghenoemt Phetorita, van sommighe Caduſſa, maer hedens-daeghs Madura : sommige Histor-schrijvers getuygen / dat geen vergiftigh Dier in dit Eylandt leven kan ; doch ick hebb' het contrary gesien : want ick hebbe op een Sondagh s'morgens dicht aen de Zee-kant / ende binnen twee Mylen van Rethymos, twee Slangen ende eenen Adder gedoodt : een van dese Slangen was boven de seven vierendeel ellen langh / want alsoose alle dzie onder het dzooge Zant in malkanderen gerolt lagen / was mijn rechter Voet by nae in haer dzeck geraeckt : veele zijnder dan die nae valsche geruchten te werck gaen / doch de ervarenthept leert den Mensch de waerheyt.

Andere Histor-schrijvers verhaelen / dat by aldien een Dzouwe hier een Man eenighsins hardt bijte / dat hy nopt weer by komen sal : ende datter in dit Eylandt een Krupdt is Allymos geheeten / 't welck in de mondt gekauwt zijnde / den honger voor vier-en-twintigh uren langh te rugge sal houden : 't welck al maer loutere Fabulen zijn / soo groot is de dupsternisse van de Nevelachtige inventien der Menschen.

Neder-dalende van desen Bergh / quam ick in een schoone pleyn of vlackte / verciert met vele Dozpen ; in een van dese Dozpen vond' ick een Gziecxsen Bisschop, de welcke my eenighe Malvatische Dzupven ende andere dinghen (want het was in de tijdt dat se de Dzupven pluckten) vziendelijck presenteerde. Om dese dingen / die hy my gegeven hadde / te voeren / dede hy een Esel ende een Knecht gereet maecken / de welcke met my nae Candia vertrok / 't welck meer dan vijfthien Mylen van sijn Huys was. Dit is waerachtig / dat de beste zoozt van Gziecken malkanderen besoeckende / niet met ledighe handen en komen / ende en sullen ook niet lijden dat een Dzemdelingh sonder geschencken en Convoy van haer scheydt.

My gedenckt dat ick langhs dese Zee passeerende / dzie Fonteynen sagh spzuytende upt een Steenrotze / zijnde niet veel meer als een el van malkander

der / hebbende dierderlep smaeck : het eerste Water was seer licht en soet ; het middelste of tweede / was wonderlijck suer / ende swaer : het derde / was bitter ende uptter-maten brack : soo dat ick noch voor noch nae in een soo korte spatie soo grooten onderschept opt gevonden hebbe.

Candia is van Canea gelegen hondert Mijlen / Rethymos zijnde de halve wech tusschen beyden : soo is ock Candia nae de selfde mate de halve wech tusschen Rethymos en Scythia ; ende Canea ock de helft tusschen Rethymos ende Carabusa, zijnde in alles twee hondert Mijlen.

De Stadt Candia.

Candia is een groote ende vermaerde Stadt / voor desen genoemt Matium, gelegen op een blackte aen de Zee-kant / hebbende een deftighe Haven voor Schepen / ende een schoone Arsenael daer ses-en-dertigh Galeyen in zijn : het is geweldigh sterck / ende wordt dagelijcx bewaert met twee duysent Soldaten / ende de Wallen zijn omtrent drie Mijlen in de rondte.

Op dese tijdt en wasser geen Viceroy, de voorige kort te voren gestorven zijnde / ende de plaetse open / geschiede onder de Soldaten meenigen bloedighen neder-laghe / jae hare hoofshepdt wierdt ock aen anderen gepleeght / want in die thien dagen dat ick daer bleef / was het een klepne saeck alle dagen vier ofte vijf dooden te sien : den Gouverneur ende Capitepnen en konden sulcx niet weeren / soo op-roerigh waren dese on-geschickte Soldaten / ende soo genegen tot wreecken ende krackelen : dit doense gemeenlijck by dese gelegenthepdt / 't welck sy anders op lijfs-straffe niet en souden derven bestaen ; ende voorwaer my dachte datter voor die tijdt sulcken Barbarischen regeeringhe was / als ick opt inde Wereldt gesien hebbe : want nauw'lijcx konde ick myn eygen leven van perijckel bewaren / daerse tot tweemael toe ellendigh in gewentelt was.

De distantien van Candia.

Candia is van Venetien gelegen derthien-hondert Mijlen / van Constantinopolen seven-hondert / van Famagusta in Cyprus, ses-hondert / van Alexandria in Ægypten, vijf-hondert / van Tripoli in Syria, seven-hondert / van Napels negen-hondert / van Malta, vijf-hondert / van Smyrna, in Carmania ofte Natolia, vier-hondert / ende van de Stadt Hyerusalem, negen-hondert Mijlen. Het Volck van Candia, monsteren alle acht dagen voor het gantsche Eylandt voor de Sergeanten ofte de Officieren van den Generael / ende zijn wel versien van allerlep wapenen ; ende het kloeckmoedighste volck onder de gene die de naem van Grieken draegen. My wierdt gesept van den Gouverneur van Candia, datse (boven de Garnisoenen) van de Inwoonderen in de wapenen konden brengen boven de ses-hondert-duysent weerbare Mannen / ende ter Zee vier-en-vijftigh Galeyen / ende vier-en-twintigh Galjoten.

In myne gantsche Voyagie voor dit Rijck / en sagh ick nopt eenigh Grieck upt sijn Huys ongewapent komen ; ende dat op soodanigen krijghs-wijse / dat hy op sijn Hooft draegt een loutere staele Muts / een Boogh in sijn Hant / een lang Sweert aen sijn Zijde / een breede Ponjaert dwars over sijn Buyk / ende een ronde Schilt / hangende aen sijn Gordel. Sy en gaen niet kostelijck gekleet / want sy dragen maer linne-klederen / ende ghebruycken geen schoenen / anders als witte Bottijns / om haere Beenen in het Velt te beschermen van een steeckende Distel / daer 't gantsche Landt mede bezaept is als korte Heyde / 't welck wonderlijck scherp is / ende d'Inwoonderen lastigh

valt / gelijck ick van haer bloedige smerte dickmaels op een dagh getuygen kan: de Vrouwen dragen gemeenlijck / als de Mannen doen / linnen Broecken ende Bottyns nae de selfde manier / ende haere linnen Rocken niet langer dan tot het midden van haere Dijen: zijn met een onverzadelijcke lust aengestreecken tot het Venus Ampt / soodanigh is de eygenschap des Landts ende het climaet. Het oude Volck van Creta waren sulcke merckelijcke Loogenaers / als dat den Heydenschen Poët Epimenides, jae / den Apostel Paulus in sijnen Brief aen Titum, ghetuycht van haer / als dat de Cretensen altijdt Leugenachtigh zijn, quade Beesten / Lupe buycken / waer upt dit spreeckwoort is ontstaen / Cretense mendacium, & Cretilandum est cum Cretensibus.

Cretensen in Critici ofte Mom verandert.

De Cretensers ofte het Volck van Candia zijn goede Schutters / daer in alle Volckeren in't Oosten over-treffende / courageus ende valiant ter Zee / gheljckse in voorige tijden waren; ende zijn van naturen genegen tot singen; soo dat Man / Vrouw / en Kindt van yeder Familie gemeenlijck nae de maeltijdt een uer langh singen / met sulcken Harmony / als dat het een wonderlijcke Melodye in des toe-hoorders Oozen baert; jae / sy en konnen oock die gewoonte niet nae-laeten.

Haren Oeghst is onse Lente: want sy bouwen het Landt / ende zaepen in October, 't welck in Meert en April gemaeyt wordt. In mijn voor-nemen tot Candia gestut zijnde / wiert ick gedwongen nae Canea te trecken dien selfden wech / dien ick te voozen gingh: daer komende / was ick seer vzolyck met mijn oude Vrienden / de Engelsche: ondertusschen arriveerde daer van Thunis in Barbarijen een Engelsche-Overlooper / genoemt Wolfon, welcke het op Rhodus gemunt hadde: nae dat wy nu t'samen een wepnigh kennisse gemaeckt hadden / ende hy verstaen hebbende wat voor een Persoon dat ick was / heeft hy my sijn voornemen met dese woorden bekent ghemaeckt: Mijn oudste Broeder (een Capiteyn van een Schijp) is te Brunt-Eylandt in Schot-landt doorsteecken van eenen genoemt Keere. ende hoewel hy daer over onthooft is, soo hebb' ick nochtans al over langh geswooren mijns Broeders doodt te wreecken aen den eersten Schots-Man, dien ick soude sien of ontmoeten; mijn desseyn dan is om hem, als hy s'nachts naer sijn Logement gaet, met een mes te doorsteecken. Versoeckende daer op de assistentie van Smit, Hargraue, en Horsfeild, de welcke hem sijn Request hebben af-geslagen / maer Coek, ende Rollands hebben het hem toegestaen. Smit ondertusschen wetende waer ick te met placht te eeten / heeft my over de maeltijdt in een Soldaten huys gevonden / alwaer my sijn verraet ontdeckt zijnde / hebben de Weert / Smit, ende drie andere Italiaensche Soldaten my nae mijn bedt gecon voyeert / passerende voor by dien Fielt ende sijne Bontgenooten, de welcke tot dit Fept gewapent waren. Aenmerckende de getrouwigheydt ende vriendtschap / die desen Smit tot tweemael toe my bewesen hadde / eerst in my te verlossen van de Galeysche slavernij / ende nu in mijn leven te salveren / nam ick voor my dese sijn weldaet t'eeniger mate te vergelden / 't welck op dese maniere geschiede. Doen hy eerst te Venetien quam / wiert hy voor vlecht Soldaet aengenomen nae Candia, alwaer verdoert zijnde / is hy gewaer geworden binnen korten tijdt dat het volbrengen en de belofte des Capiteyns heel different waren / 't welck hem in t begin genoot saeckt heeft wat Gelt te leenen

Een Engelsche Renegado.

Smit verlost upt een langhduyrige slavernij.

van

van sijn Luytenant: de vijf Jaren van haer vertoeven alhier verstreken zijnde/ zijn daer nieuwe Compangien upt Venetien gekomen/ tot uptvoeringe van de Charge/ Smit nu niet konnende sijn schult af-doen/ wiert hy overgedragen aen den Capitepn/ om hem noch vijf Jaren te dienen/ de welcke sijn schult aen den ouden Capitepn voor hem betaelde; ende sijn tijt onder desen oock upt-gedient hebbende/ quam den derden Capitepn/ in wiens dienst hy noch voor vijf Jaren wiert verbonden. Hebbende nu alsoo drie Capitepnen vijftien Jaren langh gedient/ ende weynigh apparentie zijnde om (door een kleyne beuselingh) sijn Vryheydt te bekomen/ so ginghick nae den Capitepn/ ende betaelde sijn schult/ ende verwierf oock sijn Rest-cedel van den Gouverneur/ en oock van de Staet Provisie tot sijn Voyagie/ 't welck was Wyn en Biskupt. Daer nae/ dede ick hem schepen in een Duytsch Schip nae Venetien, de Schipper daer van was eenen Jan Allen, een Schots-man/ geboren in Glasgouw, ende woonde tot Middelburgh in Zeelandt; sijn schult was maer vier-en-twintigh guldens.

Vier vertoef de ick in Canea vijf-en-twintigh daghen langh/ eer ick voort konde raecken nae de Archi-Eylanden, begeerigh zijnde/ om Constantinopolen te besoecken; doch ick en soude niet graech willen verlaten hebben het Klooster van dese vier Monnicken/ by de welcke ick ghelogeert was/ hadde het niet geweest om mijn voornemen te volbrengen/ ten aensien datse my soo heerlijck feesteerden/ ende met Malvesey tracteerden alle uren/ ende dat dickmaels tegen mijn danck. Alle nachten na den Avontmael dwongen sy my met haer te dansse, d'eene Galiaert of d'ander: haer Musijck was in't eynde Vronckenschap/ haer Bedt verandert in een Tafel of harde vloer/ want dese beestachtige Swijnen waren des nachts soo vol/ datse haer eygen Kamers niet en wisten te vinden/ maer daerse vielen/ daer blevense tot de morgen leggen. Vronckene Monnicken.

Het Clooster self hadde twee schoone plaetsen/ in den minsten van dien mocht men den treffelijcksten Koninck van Europa logeeren: de Kerck was maer kleyn/ ende onder dese vier Monnicken was maer een Priester die Misse dede/ zijnde een Griecx van geboorte/ ende de Roomsche factie toe-gedaen: sijn nieuwe Naem was Pattarras Matecarras, Pater libenter, ofte Vader uyt een goede will. Voorwaer de rechte Naem voor soo dwasen Persoon: want sijn Mage was soo vry van stercke Dranck in te halen/ dat ick hem/ noch ymandt van d'andere drie in twintigh dagen tijts rechtschapen nuchteren gesien hebbe. Veele kluchtige gesten en acten hebbe ick in dese vier Monnicken van Candia gesien/ doch de tijt en wil niet gedoogen dat ickse verhaele.

Ick hebbe in dit Eylandt meer dan vier hondert Mijlen te voet gereyst/ ende op den acht-en-vijftichsten dagh na mijn arrivement te Carabusa, ging ick te scheep in een Visschers-boot/ die tot Milo t'huys hoorde/ (zijnde honderd Mijlen van malkanderen gelegen) t welcke door on-weder der waerts was komen aen-drijven. Ende in het der waerts varen waren wy tot tweemael toe in groot gevaer van te verdrencken/ door dien twee machtige Baren onsen Boot tot tweemael toe hadden bedeckt: nochtans zijn wy in de grootste noot behouden (Godt lof) tot Milo gearriveert in een Bay aen de Oosterschc hoeck van het Eylandt/ het welck was omtrent S. Andries dagh/

alwaer de arme Griecken my ontfingen in haer Dorp / zijnde vier Mijlen van desen Jn-ham gelegen/ ende ick bleef by haer vier dagen.

Milo. Milo wiert van Aristoteles Melada genoemt / ende van anderen Mimalida, Melos; ende ten laetsten Milo; om de fraeye Meule-steenen die daer te krijgen zijn/ welcke van derwaerts gevoert worden nae Constantinopolen, Grieken-landt, ende Natolia. Dit Eylandt is een van de Eylanden Cyclades, ofte Sporades, maer met een gewoonlijcker name Archi-pelago, ofte de Archi-Eylanden, ende staet in het begin van (mare Ægeum, van de Turcken genoemt) de witte Zee. De Jnwoonderen zijn Griecken / maer Slaven van den Turck, ende soo zijn alle de vier-en-vijftigh Eylanden van de Cyclades, Tino alleen uytgenomen/ welcke de Venetianen af-weert.

Van Milo quam ick in een kleyn Boot tot Zephano, een Eylandt van ontrent twintigh mijlen in de rondte / ende thien mijlen gelegen van Milo: d'Jnwoonderen zijn arm/ ende nochtans beleeft volck: daer is een on-talijcke meenichte van Patrijsen in dit Eylandt / van een roode Coleur / ende wat grooter als de onse in Engelandt: sy zijn wilt / ende worden alleen met een Musquet geschoten; doch ick hebbe troupen van haer gesien in andere Eylanden die haer in de Velden geneeren / ende gemeenlijck van Kinderen bewaert worden: ick hebb'oock andere gesien op de straeten van Dorpen sonder bewaerder/gelijck met ons de hoenderen doen. Jck sagh hier Fonteynen / die van nature fijne Olye geven / 't welck het grootste profijt is dat de Eylanders genieten.

Zephano. Zephano heeft voor desen Storax Calamita voortgebracht / ende was vermaert wegen hare goude en silvere Mijnen / daerse nu t'eenemael van ontbloot is: daer is oock hier fijn Swavel/ende heel goet Marmer-steen/'t welck Lucullus aldereerst van hier nae Romen vervoert heeft. Daer is een seeckere stuck gronts in dit Eylandt / soo yemandt het selvige wech neme / of diepe kuylen daer in grave/ sal het gantsche aertrijck in korten tijdt (soomen segt) sonder s'menschen handen verminderen. Oostwaerts van Milo ende Zephano leggen de Eylanden Policandro ende Christiana, voor desen Lagusa, Sicandro; ende Safurnino, van oudts Calistha, vermaert wegen de gheboorte van den Poët Calimachus.

Parir. Van daer gingh ick te scheep / ende arriveerde tot Anguisa in Parir. Dit Eylandt is veertigh mijlen langh / ende ses mijlen breedt; alles tot s'menschen noodtdruft voortbrengende. Het wiert by oude tijden genoemt Demetriado, welckers lenghte Zuyd-west en Noordt-oost leght: ende dicht by de hooge bergh Camphasia, omtrent Anguisa, op een schoone Valley staet de oude Tempel van Venus, tot noch niet een zier vergaen. Dit Eylandt wiert aen de Venetianen geschoncken van Hendrick den Constantinopolitaenschen Keyser, ende Broeder van Baldewijn, Graef van Vlaenderen; ende het wiert door Mahomet beslomt / doen Nigropont ende verscheyden andere Eylanden van de Venetianen wierden overrompelt.

Jn Anguisa bleef ick sesthien dagen stil leggen / van wegen de Noordse boeyen; ende in al die tijdt en gingh ick nopt te bedt: want ick hadde myn Logement in een kleyne Capel/ een myl buyten het Dorp / op harde steenen; alwaer ick oock een vyer hadde / ende myn eeten by koockte. De Griecken

quamen

quamen my dickmaels besoecken / ende waerschouwden my dat ick voor alle dingen binnen de paelen van haer Heyligdom niet en soude treden ; om dat ick niet van hare Religie en was : doch ten aensien van de langh-duerige koude nachten wierd' ick gedwongen alle nachten te kruppen in het midden van het Heyligdom / om my warm te houden / welck Heyligdom niet anders en was als een Gutaer / rontom betuynt met een schepds-muer van mijn hooghte / schepdende de kleyne plaets van het Lichaem des Capels.

Dese ellendige Eylanders / zyn een on-nooselarm volck / welcke veel eer met haer habijt te kennen gaven de noodtwendigheyt haers levens / dan eenigh vermaeck in haer leven. Van daer ginghick te scheep in een kleyn schip van thien last dat van Schithia in Candia ghekomen was ende met Olij gheladen / ende omtrent middagh quamen wy in het Eylandt Mecano, daer wy slechts ons noen-mael deden / ende begaven ons doen ter Zee.

Dit Mecano wiert eertijts genoemt Delos, vermaert wegen den Tempel van Apollo, zijnde het voornaemste Eylandt van de Cyclades, de resterende vier-en-vijftigh / het selve om-ringende : Delos beteeckent openbaer / om dat op het versoeck van Juno de gantsche aerde versWoozen hadde Latona t'ontfangen ; soo wiert dit Eylandt / doen onder het water / van Jupiter om hoog verheven ende daer gegrondt-vest om haer t'ontfangen / waer door sy verlost wiert van Apollo en Diana. Latonia in Delos ontfangen.

In dit Eylandt hebbense een gewoonte / datse niet toe en laeten dat de Menschen daer in sterven / ofte kinderen daer in geboozen woozden : Maer als de Mannen sieck woozden / ende de Vzouwen op het uytterste swanger gaen / so sendense haer nae Rhena een kleyn Eylandt 't welck twee mijlen daer van daen is.

Van Mecano arriveerden wy tot Zea, 't welck soo genoemt wiert van Zeo, de Soon van Phœbus : ende van sommige Tetrapoli, om de vier Steden de welcke daer van outs waren. Symonides den Poët / ende Eriftato den voortreffelijcken Medicijn-meester waren daer geboozen : het naeste remarkabele Eylandt daer wy aen quamen was Tino : dit Eylandt is onder de Seigneury van Venetien, ende wiert eertijts verciert met den Tempel van Neptunus. Het wiert van Aristoteles genoemt Idrusa / van Demosthenes en Eschines, Erusea : Het heeft een onverwinnelijck Casteel / gesticht op de top van een hooge steenrotze / nae het Oost-eynde ofte Promontorium van het Eylandt / ende geduerigh voorsien met Provisie van dzie Jaren / ende met een Garnisoen van twee hondert Soldaten : soo dat het de Turcken geensins konnen vermeesteren. Dit Eylandt selfs is twintigh mijlen in de lenghte / ende een groote toevlucht voor alle Chzisten Schepen ende Galeyen / die de Levante gebzupcken.

Van dit Eylandt geraeckten wy tot Palmosa, somtijdts Pathmos, 't welck is een berghachtigh en onvruchtbaer Eylandt. Hier was het daer S. Johannes de Openbaringe schreef / nae dat hy gebannen wiert van den Keyser Domitianus. Van hier wierde ick gescheept nae Nicaria, ende zeylde voor by het Eylandt Scyro ; het welck van outs was de Seigneury van Licomedes, ende alhier wiert Achilles in een Vzouwen Habijt opgheb zacht / om dat sijne Moeder / gewaerschouwt zijnde door een Orakel / dat hy in de Trojaansche Het Eyland Pathmos.

Oorlogh

Oorlogh geslagen soude worden/ hem na dat Eylandt sont / daer hy als een Maget onder des Koninckx Dochters opgevoet wierdt / de welcke doen ter tijt Pyrrhum by Deidamia, de Dochter van Licomedes gewonnen heeft / ende daer den loosen Ulysses na-der-hant desen doodelijcken Pijns aen Troyen ontdeckt heeft. Doen wy Nicaria in't gesichte kregen/ sagen wy twee Turcksche Galjooten/ de welcke ons na-joegen tot in een Bay tusschen twee Bergen / daer wy de geladene Boot verlieten/ en namen onsen toe-vlucht tot de Klippen / daer wy de na-jagende Turcken met machtige Steenen van boven wierpen: maer in het vluchten wiert den Schipper gevangen genomen/ met twee andere oude Mannen/ de welcke sy tot Slaven gemaeckt hebben; ende hebben ooch den Boot met alle de Goederen gearresteert: wy waren negen in't getal die het ontquamen.

Ovidius de Tristib. Dum petit infirmis nimium sublimia pennis, Icarus, Icaris nomina fecit aquis.

Dit Eylandt Nicaria, wiert in oude tijden genoemt Doliche, en Ithiosa, en is eeniger maten onvruchtbaer; hebbende geen Zee-haven altoos. Hier was het/ na der Poëten verzieren/ dat Icarus, de Soon van Dædalus viel / doen hy upt Creta met sijn geleende Vlercken vluchtede / van wien het ooch de Naeme draeght; ende alsoo hy sijn Vader Dædalus niet directelijck en volgde / wierde verdroncken.

Vulcani geboorte. Oste Terra Sigillata.

Eenige dagen hier vertoevende in een Hoy Laphantos genoemt / om nae Sio gevoert te worden; hebb' ick eyndelijck gevonden een Brigandino, welcke derwaerts nae toe wilde/herwaerts gekomen zijnde van het vruchtbare Eylandt Stalimene, van oudts Lemnos. Dit Eylandt Stalimene is tnegentigh mijlen in de rondte/in des selfs Hooft-stadt Hephestia wierdt Vulcanus machtigh aengebeden; de welcke maer een slecht Persoon zijnde / hier van Juno neder geworpen wiert/ soo dattet niet vreemt was dat hy krom wiert ende hinckte. Het soovereyne Minerael tegens alle besmettelijcke siechten / genoemt Terra Lemnia, wort hier upt-gegraven. De eerste naem heeft haren Oorspronck upt het Eylandt: de laetste / om dat de Aerde tot ronde Koecxkens gemaeckt zijnde/ met het Turcksche Signet wordt gezegelt / ende over het gantsche Christendom versprevdt. De scheep gegaen zijnde in de voornoemde Brigandino, zeylden wy voor by het Eylandt Samos, 't welck gelegen is tegen over Caria, in Asia Minor, daer den Koninck Polycrates soo gheluckigh leefde / als dat hy de gantsche tijdt geen on-geluck en hadde / voor en al eer dat Orientes, een Persiaen hem tot een deerlijcke doodt brachte: ons tot exempel nalaetende / dat de Fortuyn nergens anders in seecker is als in on-seeckerheden / de welcke als een Vpe met een scherpen Angel/ selden geluck sonder eenigh na-slepende ellende mede-brenght: het is hondert sestigh Mijlen rondt / ende veertigh Mijlen langh: het wierde van oudts genoemt Drusa, en Melanphilo; Hier wierden Pythagoras den Philosooph / ende Lycaon dien voortreffelijcken Musicant geboren.

Nixia.

Aen onse slincker-handt tegen over Samos leght het Eylandt Nixia, voor desen Maxos genoemt/ zijnde acht-en-t'sestigh mijlen in de rondte: het wierde ooch genoemt het Eylandt Venus en Dionisia, ende wiert de Venetianen ontnomen door Selim, den Vader van Solyman: in 't Oosten van Nixia is gheleghen het Eylandt Amurgospolo, zijnde twintigh mijlen in de rondte; het heeft drie bequame Havens / S. Anna, Calores, en Cataplino: een wepnichjen van

hier/

hier / ende in't ghesicht van Natolia, leyt het Eylandt Calamo, voor desen Claros genoemt / 30 Mylen in de rondte: ende Oost-waerts van hier het kleyne Eylandt Lerno, vijf Mylen in de rondte / altemael van Griecken bewoont / welcke onkondigh zyn in natuerlijcke dingen: van hier in't Zuyd-Oosten leght het Eylandt Coos, nu Lango; van de Turcken ghenoemt Stanccou, de Hooft-stadt is Arango, daer den vermaerden Hypocrates ende wijt-beroemden Schilder Apelles gebooren zijn: In dit Eylandt is een soorte van Wijn / by de Griecken ghenoemt Hyppocon, 't welck alle andere Wijnen (behalven Malvesey) in soetigheyt overtreft / het heeft overvloet van Cypresse en Terpentyn-boomen: een gedeelte van dit Eylandt woyt onbewoont / ten aensien van een besmettelijck Meer / daer door de Lucht / soo wel des Somers als des Winters besmet wordt. Hier woyt een meenichte van Aloes gevonden / soo hoogh gheacht van onse Apothekers; wat de reste van dit Eylant belanght / sal tot synder tijt aengheroert worden. Het Eylant Lango.

Ende dicht aen Lango, light het Eylandt Giara, nu Stopodia; het is omringht met Klippen ende Woestijnighe plaetsen / daer nae toe de Romeynen in ballinghschap plachten te versenden de soodanighe / die de Doot verdient hadden. Onder de meeste van dese Eylanden Cyclades (om datse malkanderen soo na by / ende in 't gesicht van malkanderen liggen) zijn vele Turcxse Galjoten / welcke de Inwoonderen deser Eylanden gedurigh plaghen; soo datse gedwongen worden nacht en dagh wacht te houden op de Toppen van de bequaemste Bergen / om de Zee-Roovers te bespieden; dieselichtelijck van andere Schepen konnen onderscheyden / ten aensien van haer Zeylen en Riemen: ende ontdeckt zijnde / soo leggense Vueren aen na 't ghetal van hare Booten / welcke tot waerschouwinge voor alle de Havens dienen om op hare hoede te zijn: ende in-geval dat de Zee-varende luyden in het passeren geen teecken van Vuer of Roock op dese Eylanden bespeuren / dan zijnse verseeckert dat dese gevaerlijcke Zeen van dese Pestilentiale Gyyp-Vogelen wyp zijn. Het gevaer van Turcxsche Zee-Roovers.

Soo als wy het Eylant Venico aen onse slincker-hant lieten / ende in de Inham tusschen Sio en Eolida ghekomen waren (het vaste Landt woyt Æolida ghenoemt) tot Greco è Levanto, ofte aen het Nooyd-Oosten / kregen wy een swaere stoyrm / soo dat onse Mast in tween ghespleten wiert / ende onse Zeylen en alles buyten boort raechten / waer over een yeder de Doot-verwe gheset hadde. Dit noot-weer aenhoudende / ende onse Boot het gheweld van de Zee niet konnende uytstaen / wierden wy ghenootsaeckt / tot behoudenisse van ons leven / ons in een seeckere Inham tusschen twee Klippen te begeven: daer ghekomen zijnde / en wasser geen apparentie van secours; naedemael wy om der ondiepte wille onse Anckers niet en konden ghebruycken. Den bedroefden Schipper niet anders dan schip-breucke voor oogen siende / nam het Roer in de Hant, ende strechte synen Cours / om met gewelt te raecken op het voorste van een kleyne Klip / daer op komende wierde ons Schip seer ellendigh van de Baren getracteert. Hier waren nu de Matroosen oneenigh / wie eerst uyt soude springen / sommige vielen buyten boort / ende die Landt kregen wierden van de rasende Baren te rugge ghedreven: in alle dese tijdt en dorste ick my niet eens reppen / want sy hadden te voren ghesworen datse my buyten boort in de Zee wilden werpen / soo ick my sochte te salveren / eer

Een vreeſlijcke ſchip-breuck.

de andere daer upt waren; nu dan aen beyde kanten in doots-noot zijnde/ hebb' ick met ghedult mijne Ghebeden aen Godt op-gheoffert. In onſe eerſte aenval op de Klippen (onſe voor-onder en Boots-galdery ghelpleten/ ende alſoo een groote leck gheſchiet zijnde) wierden wy van de weder-keerende Baren een goede ſtuck-weeghs van deſe ondiepten te rugge gedreven; dit den armen Schipper merckende/ ende datter 7 Perſonen verdroncken/ ende 11 in het leven waren gebleven/ riep overluyt: Weeſt goets moets/ Mannen/ grijpt de Riemen aen/ ende roeyt met alle macht; miſſchien al eer de Boot komt te ſincken/ ſullen wy dat Hol ginder bekomen/ 't welck wy doen in 't geſichte hadden: een yeder ſich reppende om ſich te ſalveren/ heeft het Gode belieft dat wy tot onſer groot geluck daer in gheraeckten; want wy en waren ſoo gauw niet upt de Boot getreden/ daer ick de laetſte in gelaten wiert/ of het ghingh terſtont te gronde. Daer en wiert niet geſalveert dan mijn Koffer/ dewelcke ick gheduerigh in mijn Armen hield/ eenſdeels om dat het mijn doode Lichaem aen eenigh hoeck Lants mochte brengen/ ende aldaer ghevonden zijnde/ van de Griecken begraven mochte worden: eenſdeels ook op dat ick my ſelven ſalverende/ het ſelvige ook mochte ſalveren: het was van riet ghemaeckt/ ende en konde niet lichtelijck ſincken/ niet tegenſtaende dat mijn Lijnwaet ende Pampieren daer in waren/ waer over de Griecken verwondert waren. In dit Hol/ 't welck 30 treden langh was/ binnen den Bergh/ vertoefden wy drie dagen langh ſonder eten of drincken: 's morgens op den vierden dagh doen het onweder op hield/ quamender Viſſchers om ons te redden/ de welcke 10 Griecken vonden/ die by na van honger vergaen waren; doch ick hebbe my in dien hongers-noot geneert met de hoope van een twijffelachtige ſecours.

't Is waer/ 't is een ellendighe ſaecke voor de Menſch/ dat hy anderen tot een Exempel van ramſpoet en ſwarighepdt ſtrecke/ 't is nochtans noodigh dat pemant ſoodanigh worde: want het heeft Gode belieft/ hebbende aen my bewiſen een reflexie van ſijn goethept/ door my te brengen tot ſulcken upterſte benauwthepdt/ my door deſe ſchielijcke verloſſinge te leeren aen d'eene kant mijn vertrouwen te ſtellen op ſijn eenwige goethept/ ende aen d'ander kant te kennen mijn epghen ſwackhepdt ende eerſucht/ welcke my dickmaels tot ſulcke ongelucken hebben ghebracht. De dooden aen den Oever ghevonden zijnde/ hebben wyze begraven; ende my wiert op die ſelfde tijt bericht datter 17 Viſſchers-booten op de Kuſte van dit Eylandt vergaen waren/ daer niet eenen Menſch levendigh af en quam: hier ter plaetſe hebben de Griecken een ſteenen Kruys op-gericht/ tot een gedachteniſſe van ſooeen deerlijck ongeluck/ ende hebben al vaſtende en biddende ſwaerlijck ghetreurt en rouwigh gheweeſt. Ick met danckbaerhept aen Gode over mijne verloſſinghe verheught zijnde (latende haer over hare Vrienden en goederen rouwigh zijn) repſte de ick door het Eylandt na Sio, want ſoo wordt de Stadt genoemt/ zijnde 30 Mijlen daer van daen. Onderwegen ginghick voor-by een oudt Caſteel/ ſtaende op een kleyne heuvel/ genoemt Garbos, nu Helias; alwaer (na dat my van twee Griecken die by my waren/ bericht wiert) het Graf van Homerus noch te ſien was: want dit Sio is een van de ſeven Eylanden en Steden/ welcke om ſijn ghevoorte-plaets krackelen: het welcke ick graegh willende ſien/

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri.

sien/badd' ick mijne Mackers datse mp der waerts wilden gelepden; daer nu ghekomen zijnde/ gingen wp by 16 trappen in een donckere Kelder; ende die voor-by gaende/ quamen wp in een andere vierkante plaets/ daer ick een oude Kelder sagh/ daer Griecxse Letteren op upt-gehouwen waren/ welcke wp om hare oudtheyts wille niet en konden lesen; maer of het dese Kelder ghewest is of niet/ en weet ick niet/ doch soo hebbense ons ghesept/ ende het is waerschijnelijck/ dat het sijn Graf ghewest is. Het Graf van Homerus.

Dit Eylandt Sio is in twee deelen ghedeylt/ te weten in Appanomera, beteeckenende de opperste deelen des selfs; ende in Catamorea, dat is/ de platte ofte leeghste deelen des Eylants. Het wierde eerst Ethalia ghenoemt: hier is sulcken overvloet van Grangie-Appelen en Limoenen/ datse heele Vaten en Pijpen vullen met het Sap daer van/ ende dat nae Constantinopolen voeren/ 't welck de Turcken over hare Spijse ghebruycken/ ghelijck wp het Verjuys doen: Ende het wort oock ghenoemt Pythiola, daer nae Cios, Actor. 20. 15. ende van Methrodorus, Chio, ofte Chione, maer op heden Sio. Het heeft noch onlanghs onder de Genevoysen ghewest/ doch wordt nu van de Turcken gheregeert. Het is 100 Mijlen rons/ ende vermaert wegen de medicinale Mastix dat daer aen de boomen wast: ick sagh hier veele playsante Tuynen/ daer meenighte van Grangie-Appelen/ Limoenen/ Appelen/ Peeren/ Pruymen/ Vygen/ Olyven/ Apricosen/ Dadelen/ Adams-Appelen/ treffelijcke Kruyden/ schoone Bloemen/ lieflycken Honigh/ ende groote quantitept van Cypresse/ ende Moerbesie-boomen in waren/ ende seer defticghe Zijde wort hier ghemaeckt. Het Eylandt Sio.

Eyndelijck arriveerde ick aen de Stadt Sio, daer ick acht daghen langh logeerde/ by een oudt Man van de Genevoische stamme/ ende vriendlijck van hem onthaelt wiert. Hier vond ick drie Kloosters van de Roomsche Order; een van de Jesuyten, een van St. Franciscus, ende de derde van de Dominicaensche Monnicken, zijnde alle van Genua gekomen: ende om dat de grootste part van de Stadt van de stamme is van de Pauselijcke Stoel/ soo hebben het dese Cloosters veel beter/ ten aensien van haer goede tractement/ leckere Wijnen en wellustigheyt des levens/ dan het eenige andere Monnicken in de Werelt hebben.

De Vrouwen van de Stadt Sio, zijn d'alderschoonste Madammen van al de Griecken in de Werelt/ ende seer ghenegen tot d'onkuysheyt: sy zijn seer hoovaerdigh en kostelijck in haer Habyt/ ende gaen gemeenlijck (selfs Ambachts-luyden hare Wijven) in Sattyn en Taffete Rouwen; ja in Silver en Gout-Laken/ ende zijn behangen met kostelijcke Gesteenten en Juwelen/ Ringen/ Ketenen en Bracelletten om hare Halsen en Handen. Hare Mannen zijn hare Hoere-weerden/ de welcke op het aenkomen van een Vremdelingh/ hem van stonden aen vragen/ of hy ook een Madamme begeert; ende maecken alsoo van hare eygen Vrouwen Hoeren/ en zijn te vrede dat haer om een kleyne profijt Hoorns worden op-geset: indien een Vremdelingh beurt is de gantsche nacht by pemandt van haer te toeven/ dat mach gheschieden om 4 en een half guldens aen gelt/ daer desen Compeer sijn Maeltijt voor heeft en een Buyck vol van sondelijcke Contentementen. Dese Stadt Sio, heeft een groot en stercke Fort/ gesicht van de Genevoysen, ende nu met een Turcsch De schoone Madammen van Sio. Het Fort van Sio.

Garniſoen bewaert / in ſich begrijpende 1000 Hupſ-geſinnen / waer van ſommighe Griecken zijn / ſommighe Genevoyſen, ſommighe Turcken ende Mooren: de Stadt ſelfs en heeft geen Wallen / nochtans groot en Volckrijck / haer verſpreydende langhs de Zee-kant / hebbende een ſchoone Haven voor Galeyen en Schepen: de voornaemſte Inwoonderen zijn gheſproten uyt de Genevoyſen, ende zijn de Roomſche ſuperſtitie toe-gedaen: welcke Genevoyſen eertijts Heeren zijn van de Archipelago, onderhoudende een Vloot van 80 Schepen: oyndlijck zijnſe door Succeſſie de Romeynſche en Griecxſche Princen onderworpen gheworden; tot dat Andronico Paleologus haer en hare Eylanden overgegeven heeft aen de Juſtinianen, een Edele Familie der Genevoyſen; den welcken het ontnomen wierdt van Solyman de Heerlijcke / op Paeſch-dagh 1566. zijnde in 't ſelfde Jaer dat onſe zouvereyne Heer Coninck Jacobus, hoogh-loffelijcker Memorie / geboren wiert. Deſe Citadel of Fort van Sio ſtaet ten vollen tuſſchen de Zee en de Haven / wiert ingenomen van 800 Florentiners, herwaerts gezonden van den grooten Hertogh Ferdinando, Broeder van de Moeder van de Coninginne van Vranckrijck / ende onſe eygen Maria, Coninginne van Engelandts Oom, Anno 1600. Auguſti 7. de maniere was ſodanigh: De Nakomelinghen der Genevoyſen hadden het Fort verkocht aen den Hertogh van Florencen / waer over hy ſijne Galeyen aen de voornoemde Florentiers derwaerts zondt: aldaer des Nachts gearriveert zijnde / hebbenſe de Wallen beſpronghen / de Wacht geſlagen / ende tot haer ongeluck al de Canons reddeloos ghemaeckt / ende doen het Fort enterende / hebbenſe al de Turcken met den Sweerde om-gebracht / ende onder haer al te veel Chriſtenen: de Galeyen ondertuſſchen twijffelende hoe de saecke ſich toedroegh / en dorſten in de Haven niet komen / maer alſoo haer een onweder over quam / zijnſe geretireert nae een kleyn Eylandt in de Æoliſche Bay / 3 Mijlen daer van daen / om het Ancker upt te werpen: s'morghens daer aen waren den Turxſchen Baſſaw, de Stadt / ende de Eylanders in de Wapenen; de Florentiners ontbloot zijnde van haere Galeyen / wierden miſmoedigh / ende het Canon 't welck ſy in haer eerſte aenval bedorven hadden / proberende / en wilde het niet gelucken: ondertuſſchen raeckte den Baſſaw met haer int Palmenteren / ende beloofde haer getrouwlijck / dat hyſe bepligh na de Galeyen wilde zenden / indienſe haer wilden overgeven; 't welck ſy op den derden dagh deden; doenſe nu over de ophael-brugge paſſeerden / ende dat den Baſſaw in een Tente zat om haer te ontfangen / een by een voor-by gaende / ſoo liet hy d'eene voor en d'ander na onthoofden / ende liet daer na hare Hoofden op een Staeck op de Wallen van het Fort oprechten / welcke noch ten hupdigen dage daer ſtaen. Doch in het volghende Jaer heeft Ferdinando perſoonlijck ſich genoegh gewreeckt over deſe haer wrede on-trouwicheyt. Hy vermeeſterde een Turckſche Stadt en Caſteel / 2000 van de Turcken met den Sweerde om-gebracht / noch out noch jongh verſchoonende / ende ontallijcke ſchatten ende grooten buyt bekomende upt de Stadt / heeft hy haere Hoofden met hem na Ligorne ghevoert / ende aldaer tot een gedenck-teken van onghenade opghe-recht.

Ofte Mare Ægeum

800 Florentiers ontbooft.

Hebben hier etlijcke dagen getoeft / gingh ick te ſcheep in een Carmoeſalo, 't welck na Nigroponto wilde / 't welck upt mijn wech was na Conſtantinopolen;

polen; maer om dat ick Macedonien ende Thessalien graegh wilde sien / hebb' ick dese Resolutie gevolgt. Onder wegen bleven wy wat leggen tot Mytelene, een Eylandt by oude tijden Isa ghenoemt; naderhant Lesbos: ende eyndlijck/ Mytelene, van Milet de Zoone van Phœbus. Pythacus een van de seven Wijsen upt Grieckenlant, den seer valjanten Antimenides, ende sijnen Broeder Alceus den Lyrischen Poët, Theophrastus den Peripatetischen Philosooph, Arion den geleerden Harpenist, en den Poëtersehen Sapho waren hier geboren. Het Eylant Mytelene.

Dit Eylandt Lesbos ofte Mytelene is 146 Mijlen rondt: de oosterse gewesten zijn black en vruchtbaer/ de westerlycke en zuydelijcke quartieren zijn berghachtigh en onvruchtbaer. De voorname Steden zijn Mytelene en Methimnos. Het heeft langh onder de Romeynsche en Griecxsche Keysers geweest / tot dat Calo Joannes Anno 1355. het selve met sijn Suster tot een Vrupt-stuck gegeven heeft aen Catalusio, een Edelman van Genua; wiens Nakomelingen het selfde genoten hebben / tot dat Mahomet (toegenaemt de Griecke) het selvige met gewelt in-nam Anno 1462.

Dese Eylanden Sporades zijn in de Ægeaensche Zee verspreyt / gelijck de Eylanden Orcades zijn in de Noortsche Zee van Schotlant; doch verschepden in climaet en vruchtbaerheyt: want dese Zuyd-oosterse Eylanden zijn des Zomers machtigh heet / vast altemael (uptgenomen Nigroponti) voortbrengende wepnigh Wijnen / vruchten en Graenen/ naeulijcx genoegh tot onderhout van de Eylanders: maer dese Noord-westersche Eylanden zijn des Zomers noch heet noch koudt/ hebbende een gesonde en wel getemperde Lucht/ende geven overvloet van Graenen / meer als de Inwoonderen van doen hebben / de welcke jaerlijcx nae het vaste Lant vervoert en aldaer verkocht worden: sy hebben ock goede quantitept van Vee/ goet hoop; en de bequaemste plaets/ die de gantsche Oceanus geeft/ is op de Kusten van Orcadia en Zetland. Een vergelijckinge van Eylanden.

In alle dese afgesonderde Eylanden des Vertrijcx (welcke voor desen in haer selven een klepn Coninkrijck maeckten) sult ghy altijdt vinden sterck Meerts-Bier, overtreffende het beste Aquavitæ, meenighte van Ganzen/ Hoenderen/ Kupckens/ Patrijsen/ Schaepe-vleesch/ Osse-vleesch/ ende een on-talijcke meenighte van Conijnen/ die ghy alle morgheus met een Krups-boogh upt uw' Vepnster soudt konnen schieten / 't welck ick selfs gedaen/ ende van anderen hebb' sien doen; want sy soo dick vermeerderen/ datse selfs de Fondamenten van de Huysen wegh graven. Dit is de wille Godts / sijn particuliere zegeningen over verschepden plaetsen upt te storten/ waer mede hy aenwijst de rijcke Provizie-kamer van sijn genadige bezorginge/ op so meenigerley wijze/ over de gantsche Aerde verspreyt; sijn on-begrijpelijcke goethept sy daer voor lof en prijs. Ick hebbe in alle mijne Voyagien zelden fatzoenlijcker en gezeggelijcker Volck (ick meyne onder de Grooten) gesien / ende die beter Huys houden als dese van Orcadia en Zetlandt: waer van ick (in twee Voyagien onder dese Noordsche Eylanden) in de Fleur van mijn jeught een volkomen proef en ervarenthept van hebbe gehadt. De vruchtbaerheyt van Orkanay ende Zetlandt.

Nu dan gelijckerwijs als het een teecken is van klepne wijsheyt / en noch grooter dwaesheyt haestigh antwoort te geeven op een peder geringe vraghe; soo ist ock al soo grooten schande en dommigheydt stil te swijghen/ als men met recht behoorde te spreecken; dies wegen het eene verdoemende ende het

andere mis-prijzende / soo gae ick tusschen beyden (pugno pro Patria) om te kampen tegens d'on-wetende boosheyt van een heerschende ende mis-boorighe Landt-Schrijver, op-gebracht in de hooghe Schole tot Oxfort, dewelcke al blindlinghs in een absurde beschrijvinghe des Werelts / vele Fouten ende openbare on-waecheden aen den dagh ghebracht heeft : waer van dit onder duyzenden een is / 't welck ick met recht van valsheyt bestraffen kan. Hy verhaelt dat het Orcadische Volck een wreet en Barbarisch Volck is / en dat het meeste deel van Schotlandt noch Coninck noch Wetten en achten; seggende met eenen / datse monstreuse Ruggen hebben tegens het uytvoeren van Gerechtigheyt: ende om datse ons in aengesicht en spraeck watgelijck zijn / zijn de Schotten uyt de Saxen gesproten; werwaerts sy (doen de swarte Vlercken des Arents sich in het zuyden verspreydeden) gevlucht zijn / achtende raedzamer te zijn een arme Vryheydt te genieten dan de rijcke boeyen van Gout: daer en boven dat dat on-noozele Eylandt Man soo vruchtbaer is van Haver / Garst en Tarwe / datse de noot van Schotlandt te hulpe komt; so vergiftigh is oock sijn bittere Breyn / als dat hy Hecter Boëtius te laste legt / als dat hy gewach soude gemaeckt hebben van een rappalije van Schotse Koningen voor Kenneth, den eersten Monarch van geheel Schotland: daer benevens derf hy schrijven / dat indien de Bergen en on-toeganckelijcke Bosschagien de Schotten niet getrouwer en hadden by gestaen als haer eygen Couragie / dat Coninckrijck hadde al over langh t'onder gebracht geweest.

Schotlandt valschelijck beschuldigt.

Veele andere redenen heeft hy in sijne schraele Herssenen gesmeet / die ick al willens voor by gae. Op dese sijn verkeerde boosheyt (sonder eenighe partiale ofte particuliere uytlegginge) antwoorde ick int generael / dat van wegen een cortoyze doordringende sachtmoedicheyt / neerstighe recklijckheyt / veerdighe en uytgelezene verstandigheyt / levendighe / wel gemanierde en vromen Adel / beleefde en heerlijcke Genereusheyt / ongeschonden ende on-vermenghte Nationele Geslachten / geleerde / Academische ende Kerckelijcke Geestlijckheyt, oprechte Religie / ende aendachtige Godtvruchticheyt / minnelijcke en goedertierene Gast-vryheyt; Borgerlijcke ende yverighe Order in geestelijcke zaecken : soo een gebuyghzaem Volck onder haer Opperhooft; ende eyndlijck soo valereus / couragieus / ende kloeckmoedigh : en isser gheen Koninckrijck ofte Natie in 't generael / de welcke haer kan overtreffen ofte daer by vergeleecken worden.

Nu wat is dit voor een Los-bol / daer regel-recht het contrarie van sijn geswozene stellingen / voor een on-bedrieghlijcke ende on-getwijfelde waerheyt erkent wort: en hoe dickmaels heeft Europa, den Zetel des Christendoms / ende de Vooghdesse des Werelts / in alle hare desolate hoecken een volkomen proeve gehadt van de valiante / ghetrouwe dienst / ende on-wederstandelijcke kloeckmoedigheyt van het Volck / van dien noyt gheconquesteerde Natie. De ghetuygenissen zijn openbaer / ick sal aen mijnder zijde ophouden ende my niet bemoeyen met het door-loopen van stoutmoedighe aenslagen op particuliere Coninckrijcken / hoe-wel sulcx genoegh soude konnen geschieden.

Dit Eylandt Mytelena wort van de Turcken genoemt Sarcum, ghelegen buyten de Mond van de Bay van Smyrna, ende teghen over de westersche Kuste van Phrygia Minor; alwaer / behalven deftige Wijn en Kooren / tweederley

derley soorten van Moer zijn/ die de Turcken ghewent zijn onder hare pottagie te doen; het eene woxt ghenoemt op sijn Turcksch Trachana, het andere Bouhort, by de Romeynen in oude tijden genoemt Crimnon ende Mazza Van Mitylene in de voornoemde Carmoesalo af-varende / geraeckten wy tot Dalamede in het Eylant Androsia, een Eylandt van de Syclades, dat meest noordwaerts na Thessalia leydt: het is te delijck vruchtbaer van alle noodtdruft / ende 60 Mijlen rond: de Atheniensers (soo Plutarchus ghedenckt) hebben van oudts Themistocles herwaerts gesonden/ om haer Tol af te vorderen; Themistocles seyde tot haer / dat hy quam om haer eenige swaere schattingen op te leggen/ vergesellschapt zijnde met twee Goddinnen: d'eene was (de Welsprekentheyt) om haer te bewegen; ende het andere was (Gewelt) om haer te dwingen: waer op die van Androsia tot antwoort gaven / dat sy aen haer zijde twee al soo stercke Goddinnen hadden; waer van de eene (Gebreckelijckheyt) datse het niet en hadden/ ende het andere was (Onmogelijckhheyt) soo datse niet en konden missen / het gene sy nopt en hadden genoten. Het Eylandt Androsia.

Dit Mare Ægeum heeft hare benaminghe van Ægeus de Vader van Theseus, welcke mistrouwende dat sijn Soon behouden soude weder-keeren van het Monster Minotaurus in Cretia, in dese Zee sprongh / ende sich selven verdronck: de meeste hoop van dese 69 Koninghen / welcke Agamemnon met hem nam tot de belegeringhe van Troyen, waren maer Koningen van dese kleyne Eylanden. Van sommige worden se in twee deelen ghedeylt / Cyclades ende Sporades: de voorighe begrijpende 54 / ende de laetste 12 Eylanden/ hedendaeghs worden se altemael toe-ghenaemt Archipelago, ofte de Arch-Eylanden.

Onse af-schept van Dalamede nemende / zijn wy over-gevaren na Nigro-Ponti, zijnde 60 Mijlen van daer / ende Oost-waert aen-legghende om de Zupd Caepte krupsen / kregen wy terstont twee Turckse Galjoten in 't oogh/ de welcke ons na-joegen: waer over wy met alle man al zeylende en roepende sochten te geraecken in het midden van een lange Inham / aen de West-zijde van de Caep/ghenoemt de Visschers-Baey; derwaerts oock negen Visschers hare toe-vlucht namen: de Galjoten bevreest zijnde om ons daer te volgen / wierpen haer Ancker upt aen een klipachtigh Eylandeken in de Mond van de Bay / ghereedt zijnde om ons des nachts te bestormen: doch de nacht ghekomen zijnde / hebben wy alle ses nachten aen malkanderen (want ses dagen hebbense daer op ons gheloert) Vueren aengericht / welcke haer (twee Mijlen verre zijnde van eenigh Dorp) sodvaert maeckten / datse ons nopt dorsten aen boort vallen: Ick nochtans een vremdelingh zijnde / wierde alle nachten van de onbeleefde Griecken op de Sentinel ghestelt op de Top van een hooge Spits/ in een sneeuwige koude Winter/ het welcke my mijn kommerlijck leven / mijn eensame Pelgrimagie / en verre-ghelegene Vaderlant heeft doen beklagen. Baio di Pescatori. Twee Turcsche Galjoten.

Op den sevenden dagh quamen ons twee Veneetsche Monsieurs, in een Turckse Habijt ghekleet / besoecken: de welcke om een Doot-slagh 10 Jaren langh upt haer Vaderlant verbannen waren; een peder van haer twee Lijf-trawanten hebbende / ende altemael Sabels op hare zijde / ende elck een twee Pistolen: verstaen hebbende datse Italianen waren / hebb' ick mijne

klachten

klachten aen haer gedaen over de Griecken/ welcke my mijn Boget onthielden/endemp dwonghen mijn Leven in gevaer te stellen/ om haere goederen te salveren/waer over sy den Patroon beschuldigende/ ende hem vindende schuldigh te zijn aen dese verdzuckinge/ hebben hem wacker af-gesmeert/ ende my mijn goet wederom doen behandighen/ my met haer gelepdende 5 Mylen weegs na een Stadt Rethenos genoemt/ in voorige tyden Carastia, alwaer sy bleven/ ende my 10 daghen langh vziendelijck onthaelden; ende hebben my magnifijckelijcken (gelijckse magnifijcke Lupden waren, op mijn vertreck vereert met een somma van 180 guldens tot bevorderinge van mijne Vopagie/ 't welck de eerste Schenckagie geweest is/ dien ick opt in alle mijne Vopagien ontfanghen hebbe. Want hadden de Pijlen des Boots my met goetgunstiger gheweest dan dese Asiatische guste/ ick en soude nopt soo swaren/ kostelijcken/ en verdzietigen Kepze hebben konnen upt staen. De toevloet van de Goddelijcke voorsichtighepdt my middel verschaffende/ upt het verlies van mijne waerste Mackers/ heeft my inde diepte myner dzoefheyt met danckbaerheyt doen verheughen.

Verscheyde benamingen van het Eplant Nigro-Ponti.

Nigro-Ponti wiert vooz desen genoemt Euboea; naderhant Albantes: en wozt nu toegenaemt de Coninginne van Archipelago: de Turcken noemen dit Eplant Egribos. De Stadt Nigropont, daer het Eplant de naem van voert/ wiert van Mahomet de tweede ingenomen Anno 1451. ende in dit Eplandt wozt gevonden den Steen Amianthus, welcke men seght dat in dzaden uptgehaelt kan wozden als of het Vlaswaer/ daerse Neus-doecken en diergelijcke dinghen van maecken; ende om die wit te maecken/ plegense die eerst gesout zijnde/ mt Duer te werpen: hier wozt ooch gevonden dien Steen die de Griecken Opnites noemen/ ende de onze Serpentijn-Steen.

Dit Eplant is 346 Mylen in de rondte/ ende is afgesondert van het vaste Landt Thessalia (daer het eens dooz een Aerd-bevinge van geschepden is) dooz een enghe Gzacht/ over de welcke aen d'eene plaetse een Bzugge is/ welcke tusschen het Eplandt ende het vaste Lant leght/ ende onder de selvige loopt den zeer snellen Euripus, welcke 6 maelebt en vloept: binnen een half Myl van de Bzugh sagh ick een Marmor-pilaer/ staende op de Top van een kleyne Steen-rotze/ daer (so de Eplanders my seyden) Aristoteles van boven neder sprong/ende sich selven verdzonck/ om dat hy niet en konde besinnen/waerom dat desen Gzacht so ebde en vloepde/ dese woozden uptrende/ *Qui ego non capio te, tu capias me*; Om dat ick u niet kan vatten, so vat ghy my. Dit Eplandt bzengt voozt alles dat tot Lyfstocht van nooden is/ ende is verciert met veel schoone Dozpen.

De doot van Aristoteles.

De voozuaemste Steden zijn Nigropontus en Calchos: de principale Revieren zijn Cyro en Nelos, waer van getupght wozt/ dat soo een Schaep van de eerste dzincht/ sijn Wol heel wit wozden sal/ende van de laetste pick swart. Na 22 dagen vertoevens/ van hier vertrocken zijnde/ arriveerde ick aen een Stadt in Macedonia, genoemt Salonica, doch by oude tijden Thessalonica, alwaer ick 5 daghen toefde/ ende grootelijcx van de Inwoonderen/ welcke Joden waren/ gerespecteert wiert.

Salonica is aen de Zee-kant gelegen/ tusschen de twee Revieren Chabris en Ehedora: het is een playzante groote en heerlijcke Stadt/ vol van allerley Koopman-

Koopmanschap / ende derft in alles (behalven den Adel) Napels in Italien trotzen: het heeft somwylen / voor een tyt langh onder de Signeury van Venetien geweest / tot dat Amurath, de Zone Mahomets het selvige van dese Gupublycke nam; ende is de principaelste Stadt van Thessalia, het welcke / mitsgaders ook Achaia ende Myrmedon Provintien zyn in Macedonien.

Dese Stadt Salonica is nu verandert in een Joodsche Synagoge; ende is naest den grooten Turck onder het Signeury behoorende / met een groot gedeelte van het Landt daer buyten en ontrent gelegen. Het heeft altyt onder haer ghebiet geweest zedert dat Soliman Buda in Hongarien ingenomen heeft Anno 1526. Augusti 20: aen den welcken sy 2 Miliocnen verschooten / en tot ostagie van dien wierde haer dese Stadt en Provincie ingerupint. Haer moeder-tale is de Hebreeusche spraecke / diese doorgaens hier en nergens anders en spreken / alle hare Levitische Priesters zyn hier op-geboet / ende van hier gesonden nae hare verschepdene plaetsen van residentie.

Thessalia is langs de Zee-kant gelegen tusschen Peloponesus ende Achaia, daer den Berg Olympus in staet / daer op Hercules de Olympische Spelen oprechtede / welcke instellinge lange tyt geweest is de Griexse Epoche, daerse hare reeckeninghe van tyt na maeckten. Thessalia.

Macedonien wort nu van de Turcken ghenoemt Calethiros, beteeckende een machtige en strijdende Natie: Macedonia, in sich begrijpende Thessalia, Achaia ende Mirmidonia, leght als een Centrum: hebbende Achaia aen het Oosten: Thessalia aen het Zuyden: Mirmidonia grensende aen Ætolia aen het Westen: ende een gedeelte van Hæmus, waer over het Hæmonia ghenoemt wort / mits gaders een gedeelte van Misia Superior aen het Noorden: het vierde ook Amathia genoemt / van eenen Amathus, eertyts Coninck van dien / ende naderhant Macedonia, van den Coninck Macedo: de voornaemste Steden zyn Andorista, Andesso, Sydra, Sederaspen, daer de Goude en Silvere Mynen zyn / daer den Turck alle Maenden so door verrijckt wort / dat hy somwylen 18000 / 24000 / ende 30000 Ducaten is genietende. Ende Pella, daer Alexander de Groote gebooren wiert. Bajazet de eerste heeft dit Landt de Constantinopolitanen af gewonnen: omtrent dese Stadt Salonica is het alderbrucht-baerste en volckrijckste Landt in gantsch Grieckenlandt.

Grieckenlandt is de vermaerste van alle Coninckrijcken in Europa geweest / ende om vele nobele insichten hoogh geacht / maer de veranderinge van de Fortune boven alle andere onderworpen: de welcke Gout voor Koper verruylende / ende een walghe van haer eygen Princen hebbende / veele Tyrannen over haer heeft laten heerschen / met haren ondergangh hare dwaesheyt kastijdende / ende met een vergistighe playster haer swerende Accident genezende: waer op een doodlijcke twist is gevolgt / welcke haren aenvangh nemende doen de Staet van Grieckenlandt op het hooghste was / niet en is geslist / tot datse tot de leeghste Eb gevallen was; blijvende sieken in een deerlijcke verwoestinge: welcke men eertyts (te rugge siende) lichtelijck konde gewaer worden / ende dat niet sonder verwonderinge / hoe dat de machtighe kracht van de Goddelijcke Majesteyt dese tytlijcke dinghen regeert ende op een vremde en on-verwachte uytkomste uytvoert: maeckende de Vroeden blindt / de Politie verbaest / de kracht swach / de couragie verslaghen / de

De veranderlyckheyt van Grieckenlandt.

liefde in haet/ vreeze in razerny / stoutmoedicheyt in zitteren en beven veranderende / ende in eenen oogenblick van de Conquesteur een gheconquesteerde Persoon maeckende.

Grieckenlant nu van de Turcken genoemt Rum Ili, het Roomsche Lant, wiert eerst Helles genoemt / naderhant Græcia van Græcus; welcke voor desen Coninck van dien gheweest is: de Griecken zijn voor alle andere Heydenen de eerste bekeerde Christenen gheweest / ende zijn uyttermaten devotigh in het pleghen van haren Godts-dienst. De Priesters laten het Hayr over de schouderen hanghen / die de zuyverste van Religie zijn / onthouden haer van Vleesch of Visch te nuttighen/haer vernoegende met Water/Broot en Kruyden: Sy verschillen veel in Ceremonien en puncten van Religie van de Papisten: de reeckeninge van haren Almanack is na den ouden Stijl. Sy hebben vier Patriarchen welcke de affayren der Kercke bestieren / ende oock de Borgerlijcke on-eenigheden welcke onder haer ontstaen/namelijck; eenen in Constantinopolen, de tweede in Antiochia, de derde in Alexandria, ende de vierde in Jerusalem. 't En is niet noodigh dat ick de conditie van haren staet vorder door-soecke / om dat het met mijn voornemen in dit Tractaet niet en voeght: met een woort / sy zijn t'eenemael af-gheweken van haerder voorzaten mannelijcke kloeckmoedigheyt / vromigheyt / en gheleertheyt. Sy en hebben geen hooghe Scholen / en Borgerlijcke zeden zijn daer gheheel uytgebannen. Voor desen hebbense uyt spotterny andere Natien Barbarische genoemt; een name welcke haer selven nu seer wel past / nademael datse alle andere Christenen in liegen / bedriegen / geveynstheydt / ongestadigheydt / onzedigheyt / &c. te boven gaen.

Vier Patriarchen in de Griecxsche Kerck.

Ick moet hier in passant der Coninghen Coninckrijcken waerschouwen voor de Griecxsche Vagebonden ende haer gheconterfeyte getuygenissen: de welcke uyt-stroyen / als dat hare Ouders / Wijven en Kinderen ghevanckelijck van den Turck worden wech gevoert. O verdoemlijcke verzieringe! hoe soude den Turck sijn eygen ondersaten plunderen / onder wien sy alsoo groote vryheyt (uytgenomen het klocken geluyt) hebben/als wy onder onsen Coninck in Engelant? daer de thienden van hare Knechtkens / ende oock de helft van de Maeghdelijcke Bruydt stucken tenemael door Achmet den Vader van desen Amurath af-geschaft zijn: en noch veel min konnense om de Religie verbannen / ofte van haer geestelijcke inkomsten berooft worden/ gelijck zommige valsche en gheveynsde Personen onder den titel van Bisschoppen / u zoecken wijs te maecken / aenghesien datter vryheydt van Religie is voor alderhande Secten in alle sijnen Dominen/ soo wel voor ons vry-geborene Francken, als voor haer; ende veel meer voor haer Griecken, Armeniers, Syrische, Amoroniten, &c. ofte eenighe andere soorte van Christenen: en daerom siet wel voor u dat ghy hare Handen met gouwe Steeck-penningen niet en vult / op dat ghy voor uw' moeyte niet voor grooter Ezels / als sy Boeven zijn/ geacht en wort.

Valsche getuygenissen der Griecxsche Vagabonden.

In Salonica vond' ick een Germo, 't welck na Tenedos wilde / daer ick in te scheep gingh: soo als wy langhs de Thessalonische Custe zeylden / sagh ick den twee-getopten Berg Parnassus, de welke van een wonderlijcke hoogte is/ wiens spits selfs de Wolcken kust: hier seytmen dat de 9 Musæ hare residentie

Parnassus.

sidentie plachten te hebben: doch wat de Fonteyne Helicon belanght / dat laet ick de Imaginatie der Poëten door snuffelen en besichtighen; want indien het voor mijn ghesichte gekomen hadde / ick soude als een onverzadelijcke Dronckaert de stromen der Poëzye op-gedroncken hebben / om mijn Poëtische op-gedroogde Ader te vergroten.

De Bergh selfs is wat steyl en on-vruchtbaer / insonderheyt de 2 Spitzen / welckers eene droogh en zandigh is / te kennen-gevende / dat Poëten altijt arm en behoeftigh zijn: d'andere spits is on-vruchtbaer en steenachtigh / voor ooghen stellende / de ondanckbaerheydt van de ellendighe en gierighe Patronen: de Valeye tusschen de twee spitsen is plaizant en profijtelijck / te kennen-gevende de vruchtbare en vermaeckelijcke Aerde / de welcke de vlijtighe Poëten, de Acker-luyden der Musen, soo vlijtigh beploeghen. Een weynigh meer na het Oosten doen wy op de Kusten van Achaia quamen / toonde my de Schipper een verfallen Dorp en Kasteel / alwaer / na sijn seggen / de wonderlijcke Stadt Thebes gestaen hadde: want wie kan doch haer voorige heerlijckheyt beschrijven? want gelijckerwijs als het Aerdtrijck / soo wanneer van hare vrucht-dragende Boomen en liefelijcke groente ('t welck haer eenighe cieraet en Coninckelijcke ghewaet is) ontbloot wort / als een naeckte Tafereel / daer niet op geschildert en is: alsoo is oock Thebes en haer Triumphe geschonden / ende berooft van haer deftighe en jeughdighe Adel / als of de Lente van het Jaer ware genomen geweest. Doch wat sal ick seggen? d'oorzaecken hier van zijn soo dupster en verborghen; nae dienste d'alder-verste voorwerpselen zijn / welcke onse verstant soude konnen berepcken / dat wy lichtelijck souden konnen bedroghen worden / door vermomde en gepretendeerde redenen / terwijl wy de ware en wezentlijcke oorzaecken navorschen: want het valt gemackelijck dinghen te verhalen die gheschiet zijn / om dat het Oogh en de Tonge juyst uyt-voeren konnen; maer om de oorzaecken der dinghen t'ontdecken ende t'ontvouden / worden schrandere Herzenen / verstandighe Zielen / ende de beste gaben der Natuere toe verepscht. Thebes.

Ende gelijckerwijs alsser geen quaet en is sonder verschooninge / geen belept / hoe snoode dat het oock soude mogen zijn / sonder eenigh deck-mantel van reden / nochte geen looze streecken / welcke boose en krackelighe Geesten niet voor en wenden; alsoo wierter oock occasie genomen / soo van Athenen als van Grieckenlant, om de ruste en hepl van Thebes te verstoren / ende om twist op te rechten / waer door haer bloeyende standt onder de voedt mocht raecken.

Dit Achaia wort van sommige on-kondighe Lant-beschrijvers gheselt in het midden tusschen Epirus, Thessalia, ende Peloponnesus: daer het ter contrarie een Grieckse Provincie is / het welcke boven alle andere / uytgenomen Thracia, meest int Oosten leght / gelegen tusschen het zelvige ende Thessalia, langhs de Zee-kant / welck gedeelte des Lants sommighe nu uwe Autheuren ten onrechten Migdonia genoemt hebben / het welcke een Provincie is dat in 't Noorden van Thracia ligt / in het Oosten van Macedonia, ende in het Zuyden van Misia, hebbende geen nabuerschap met de Zee: de voornaemste Steden in Achaia zijn Neapolis, Apollonia, ende Nicalidi, daer den vermaer- Geographische dwalingen.

den Philosooph Aristoteles gebozen is: hier staet een groote en hooghe Bergh Athos, in de 70 Mylen rond / ende langh / soo sommighe zeggen / 3 daghen reysens / welckers schaduwe geseght wozt (doch sonder reden) sich doet uyt strecken tot Lemnos toe / een Eylandt ghelegen dicht aen de Carpathiaensche Zee.

Achaia wiert booz desen ghenoemt Aylaida, doch nu van de Turcken Levienda: Athos wozt in 't Griecx genoemt *Hayos Oros:* dat is / een Heylige Bergh: de spidts daer van is een halve dagh reysens breedte / ende 14 Italiaensche Mylen hoogh: daer op zijn 20 Kloosters / daer een soozte van vlytige en simpele Monnicken in zijn / die de vremdelinghen seer minnelijck bejegenen: de boognaemste van dese Kloosters wozden genoemt Victopodes, ende Hagios Laura, zijnde altemael wel bemuert en gefortificeert.

Het Eylant Tenedos.

Op den derden dagh zijn wy van Salonica afgevaren na de Baey van Tenedos, 't welck een Eylandt is in de Zee Pontus ofte Propontus: het heeft een Stadt Tenedos genoemt / van Tenes gesticht / 't welck een heerlijcke plaets is / hebbende een Kasteel ende een schoone Haven / booz allerley schepen: het bzenght goede quantiteyt van Wijnen booz / ende de beste / soomen oordeelt / van alle de Zuyd-oosterse gewesten van Europa, ofte oock van Asia. Het Eylandt en is niet groot / maer zeer bzuchtbaer / gelegen 3 Mylen van de plaets daer Troyen stont / gelijck Virgilius verhaelt / Æneid. 2.

Binnen Tenedos zijn wy by geval ontmoet 2 Fransche Cooplupden van Marsilien, welcke nae Constantinopelen wilden; haer Schip was haer tot Sio ontvaren / terwijl datse Venus Offerhande deden / ende met hare nieuw-berkozene Madame goet cier maeckten / ende waren genootsaeckt tot een amende haer herwaerts te begeven in een Turxse Carmoesalo, sulck hebbe ich aen Matrozen / Cooplupden / en Passagiers sien gebeuren / de welcke te met haer al te groote dwaesheyt om een al te diere boete koopen. Sy dan met wy voozgenomen hebbende Troyen te besichtigen / hebben een van de Janitzaren gehuert om onsen Leytsman en behoeder te zijn / en eenen Griek tot een Tolk mede ghenomen. Hier gelant zijnde / sagen wy in het doozreyzen van dese vermaerde gewesten hier en daer verscheyde oberblijffselen van oude Muragien; ende nae dat wy nu gheavanceert aen d'Oost-zijde van Trojen, heeft onsen Grieck ons gebzacht by verscheyde Graven / welcke seer verfallen waren / ende heeft ons in 't particulier aengewezen de Tomben of verhevene Graven van Hector, Ajax, Achilles, Troylus, ende veel andere valiante Campioenen / als mede de Tomben van Hecuba, Chresseida, ende andere Trojaensche Madammen. My is wel bewust dat ick on-tallijcke oude Graven hebbe gesien / maer de particuliere benamingen van dien laet ick berusten / om dat ick mynen Tolck niet en konde geloven / aengesien dattet boven de 3000 Jaren geleden is / dat Troyen verdestrueert is.

De Tomben ofte heerlijcke Graven der Trojanen.

Het Palleys van Priamus.

Hy toonde ons oock het verfallene Palleys van den Koninck Priamus, ende oock de plaetse daer Anchises de Vader van Æneas gewoont heeft. Aen de Nooyd-oost zijde van Troyen, daer men de Kasteelen van Hellespontus sien kan / staet noch een Poozt / met een gedeelte van een materijlijke hooge Muer / daer op ick 3 vezroeste stucken Geits vond / twee daer van hebb' ick naderhant geschoncken aen de jonghste Broeder van den Hertogh van Florencen, doen-

maels binnen Pretolino studerende: het derde en schoonste/hebbende een groote Beelt aen d'eene sijde/heb ick tot Aix in Provencien vereert aen een geleerde Student M. Strachon mijn Lants-man / doen ter tijt Mathematicus van den Hertog van Guise, de welcke 't voort geschonken heeft aen sijn Heer en Prins.

Daer de Hooghmoet van Phrygia gestaen heeft / is een zeer vermaeckelijcke plepn/ nu overvloeyende van granen/vruchten en leckere wijnen/en mach wel genoemt worden het Hof van Natolia: nochtans niet Volck-rijck/ want daer zijn slechs 5 verstroyde Dorpen in alle die Limiten: de lenghte van Trojen, gelijck aen de noch upt-staende Fondaments Mueren te sien is / is geweest omtrent 20 Italiaensche Mijlen/ 't welck ick reekene te zijn 10 schotse ofte 15 Engelse Mijlen; gelegen langs de Zee-kant / tusschen de 3 Hoofden van Ida, en het upterste eynde Oost-waerts van de Revière Simois; wiens breedte de gantsche weeck door sich geen 2 Mijlen door by de Velden verspreyt: de Inwoonderen van dese 5 verstroyde plaetsen zijn meest Griecken, de rest zijn Joden en Turcken. Een beschrijvinghe van Troyen.

Ende siet hier is mijn conterfeytsel met mijn Turxse Habijt / mijn Repstock en mijn Tullebant op mijn Hooft/ soo als ick gerepst hebbe door de Paelen van Troyen, en oock door geheel Turckyen. Door mijn Aengesicht aen de rechter hant staet de Oosterssche en eenzaeme Poort van dien voormaels edele Stadt/ mitsgaders een gedeelte van een hooge Muer/ 't welck als noch ongeruineert is: En buyten dese Poort loopt de Revière Simois, (besluytende de oude Grierse Kamp) beneden na de Zee/ alwaerse omhelst de Zee Propontis: een wepnigh na beneden zijn bossen Druyven / voor oogen stellende de Wijngaerden van dese vruchtbare plaets / grenzende aen de ruynen van Priamus Palleys/toegenaemt Ilium: en naest daer aen een grijpende Arent/ want dit gedeelte van Phrygia is daer vol van: onder mijne Voeten leggen de twee Tomben van Priamus en sijn Coninginne Hecuba, ende onder haer de omringhende Berghen van Ida, aen het West-zuyd-west eynde van dese voormael Koninckelijcke Stadt; ende aen mijn slincker-hant de vermaeckelijcke en playsante Velden met Olyven en Vyge-boomen/waer mede de ingewanden van dit vermaerde Aert-rijck ghelardeert zijn: ende hier hebt ghy de beschrijvinge van mijn Postuer; het continuerende discours beyde de mate en de maniere wijdloopigh verhandelende. Des Autheurs Conterfeytsel.

Troyen wierdt eerst gheslicht van Dardanus, Soone van Corinthus, Coninck van Corinthen, de welke sijnen Broeder Jasius aen een kant geholpen hebbende / herwaerts gevlucht is / ende het selvige eerst heeft op-gerecht: haer intitulerende Dardania, naderhandt is het Troyen ghenoemt van Tros, van wien oock het Landt de name van Troocs gekregen heeft: het wierde ook Ilion genoemt van Ilus, de welcke daer gebouwt heeft een Koninckelijke Palleys/toegenaemt Ilium. Dese Stadt wiert ingenomen en gedemolieert door Hercules ende de Griecken, ten tijde van Laomedon, hy selve in de laetste tocht gebleven zijnde: Eyndelijck wierdt Troyen weder op-ghebouwt van Priamus, de welcke verlof ghevende aen sijn Soon Paris, om met Helena, de Huys-vrouwe Menelai te boeleren / de Griecken ghedwonghen heeft de oude wrock te vernieuwen: waer door de Stadt na een thien Jarighe belegheringhe tenemael verwoest is/na de scheppinghe des Werelds Anno 1783. Door wien Troyen eerst gesticht wiert.

Een haestig Oordeel geveilt.

Aen de Zuyd-west-zijde van Troyen staet den Bergh Ida, hebbende 3 Hoofden/op de welcke Paris, upt een vleeschlijcke vermaeck/verwerpende Juno ende Pallas, den gulden Bal Venus toe-schreef/'t welck eyndelijck tot ruyne van het gantsche Lant was strecckende: welckers ondergang tot een Poëtische spreeck-woort is geworden;

Nunc seges est ubi Troya fuit.

Dat is:

Daer Troyen placht te staen
Wascht nu overvloedigh graen.

De Velden van het nobele Ilium verlaten hebbende/zijn wy over de Revière Simois gevaren/ende hebben onse Middagh-mael gedaen in een Dorp/genoemt Extetash. Wy gedenkt/dat in het volvoeren van onsen voorigen accoort met den Janitzer (de welke meer wilde hebben als bedongen was) de Franssen weygerden te betalen het gene ick betaelt hadde/waer over den vergramden Janitzer haer beyde met een stock soo wacker tracteerde/soo datse daer seer bebloet upt-sagen/en dwonghse dubbelde Loon te betalen. Dit behoorde onder anderen den Heyssenaer als een lesse (dien ick daer na van buyten leerde) wel t'onthouden/dat ingeval hy niet Mans genoegh is om sich selven te redden/dat hy dan dese on-beleefde gasten op haer eerste versoeck te vreden stelle/ofte anders sullense hem met slagen daer toe dwingen/ende daer-enboven eens soo veel doen betalen: want sy en weten van geen conscientie/nochte en laten haer niet regeeren van de Wet der Compassie/ende en maecken geen meer werk van een Christen als van een Hont: maer wat leedt dat sy hem oock aen doen/moet hy sich na de maniere van dese Franssen vernoegen laten/sijn Hooft neder-buygen/ende sich voor gelucksigh achten/indien hy met een geconterfepte schijn van danckbaerheyt kan ontkomen.

Twee Casteelen/van outs Sestus ende Abydus genoemt/nu de sterckten van Constantinopolen.

Van hier quamen wy in een kleyne Fregat aen de Casteelen/by oude tijden genoemt Sestus en Abydus, welcke twee Forten zijn tegen malkander over/Sestus in Europa, daer Thracia begint/ende Abydus in Asia, daer Bithynia oock sijn aenvangh heeft/zijnde een kleyne mijl van malkanderen/ende beyde vier mijlen van Troyen. Sy staen in de mondt van Hellespontus ende wierden oock toe-genoemt de Casteelen van Hiero en Leander, welcke op-gerecht waren tot een ghedachtenisse van hare wonderlijcke trouw-hertighe liefde. Maer nu werdense door-gaens genoemt de Casteelen van Gallipolis; ofte veel eer de sterckte van Constantinopolen, tusschen de welcke geen Schepen mogen passeeren/sonder weten van de Capiteyns/ende worden van haer wel strictelijck en scherpelijck gevisiteert/op dat doch de Christenen geen Volck/Amonitie of yet anders daer binnen souden brengen/want de Stadt is ingevaer van door verrassinge in-genomen te worden: Ende als sy nu weder komen moetense drie dagen toeven/al-eerse wy mogen door passeeren/beducht zijnde/of se oock eenige Christen-Slaven mochten komen te verboeren; ofte ingeval datse eenigh schelm-stuck in de Stadt bedreven hebben/de kennisse daer van binnen die tijdt haer ter Oren mochte komen.

Op

Op die selfde tijt/ terwijl ick tot Abydus vertoefde / warender tachentigh Christen-Slaven/ de welcke haer Capiteynen/ en de rest van de Turcken de Strot afgesneden hebbende/ van Constantinopolen, in een Galey/ gevlucht/ ende s'anderen daeghs daer aen ter midder nacht / hier door passerende/ wierdense bespiet van de Wacht deser beyde Casteelen / daer het Canon twee uren langh aen malkanderen dapper vyer gaf; nochtans zijnse het met weynigh schade ontkomen/ ende eyndelijck in de Haven van Zante gearriveert; alwaer sy versochten te landen ende te victalieren : Victalie wiert haer toe-gesonden/ maer den Gouverneur en wilde niet lijden datse aen lant quamen : eyndlijck/ de Zee onstuymigh wordende/ hebben de Slaven tot een excuse de Kabels aen stucken gehouwen / ende de Galey op landt gejaeght. Hier op wierdense in dienst aengenomen / maer de Proviseur dede de Galey verbranden/ bevreest zijnde of de Turcken daer over on-eens mochten worden. Het Jaer daer aen volgende/ heeft een ander Galey het selfde oock gedracht te doen/ maer de arme Slaven/ de Casteelen voor by ghepasseert zijnde/ waren soo ellendigh gequetst van het grof Geschut / datse genootsaeckt waren/ (alsoo de Galey aen 't sincken was) haer aen Landt te begeven / alwaer sy s'anderen daeghs 's morgens in hechtenisse geraeckten/ en deerlijck om hals quamen. De Casteelen en Constantinopel zijn omtrent veertigh mylen van malkanderen. Over dese engte heeft Xerxes een Schip-brugge in Griecken-landt gheleydt/ welcke van een schielijck on-weder dapper bestreden zijnde/ heeft hy de Zee met drie hondert slagen doen slaen.

Christen Slaven uyt Constantinopolen gevlucht.

Ende doen hy op dien tijt over den Hellespontus voer/ ende de gantsche Zee met sijn Armade/ Ruytery/ Carossen en Schepen / &c. als bezaeyt sagh / is hy in Traenen uytgeborsten/ de oorsaeck van dese sijne subijte droefheyt hem afgevordert zijnde/ gaf hy tot antwoort : Ick weene vast, om dat dit heerlijck en treffelijck gesicht binnen te tijt van hondert Jaren tot niet verdwenen sal zijn, ende dat Menschen, Vee en Carossen, in stof verandert sullen wesen : ende alsoo treur' ick over het aenschouwen van de treffelijckheyt der Nature. Het was voorwaer een deftigh seggen van soo een Heydensch Monarch/ die niet verder en sagh dan op de tegenwoordige ellenden deses levens.

De droefheyt van Xerxes.

Hier scheydede ick van de twee Franssen ende den Grieck uyt Barbarien, ende ben in een Turcksche Fregat t'zeyl gegaen na Constantinopolen. De eerste notabele plaets dien ick sagh binnen dese enge Zeen/ was de oude Stadt Gallipolis, de tweede Stoel van Thracia, welcke eerst gesticht is geweest door Cajus Caligula, ende somwijlen van de Gaules bewoont. Het is de eerste Stadt in Europa, die de Turcken oyt hebben vermeestert; ende wiert door Solyman, den Soone van Orchanes ingenomen Anno 1438.

In't Noorden van Thracia leyt de Provincie Bulgaria, doorgaens Volgaria, ende wiert alsoo genoemt van een seker Volck dat uyt een Land quam/ dicht aen de Reviere Vulgo in Russia, Anno 666. het is gelegen tusschen Servia, Thracia ende Danubio, ende wiert van de Ouden gehouden voor het laghe of neder Mysia, maer met meerder recht voor het Landtschap Dacia. De voornaemste Stadt is Sophia, van sommige gehouden voor die Stadt / welcke Ptolomæus Tibisca noemde.

Hier in Thracia leefde den Tyran Polymnestor, de welcke Polydorus, een

jonge

jonge Soon van Priamus, met verraet om hals brachte / om welcke sept Hecuba, de Moeder van den Jongen Prins hem doodt gekrabt heeft. Hier heeft ook geregneert den treflijcken Conninck Cous, dien ick tot een voorbeelt van sonderlinge matighept voorstelle / in het voorkomen en overwinnen van sijn passie: want doen een naburige Vorst hem eenige rare en kost'lijke Glasen tot een heerlijcke present gesonden hadde / heeft hy (den brenger van dien met alle respect van eerbiedinge en danckbaerhept wegh gesonden hebbende) de voornoemde Glaesen aen stucken gebroocken: op dat doch geen van sijn Dienst-boden die door een ongeluck komende te breecken / hem tot een onmatige gramschap souden verwecken.

Den Bergh Athos. De Grieken hier / ende gemeenlijck door geheel Griecken-landt bewijsen den Bergh Athos alsoo veel respect en eerbiedighept / als de Papisten Romen doen. Alle de Monnicken hier moeten woeten en wercken om de kost / sommige in de Wijn-bergen / sommige in de Hooy-velden / ende andere binnen 's Huys in hare Cloosters / ofte elders buyten 's Huys / zijnde altijdt ergens in gemployeert / tot onderhoudinge van hare Familie: sy zijn maer pover in 't Habijt / maer wonderlijck mildadigh aen alle Viadanten ofte Pallagiers; soo dat alle die desen Bergh door-by moeten / daer ghelogeert ende met allerley noodtzust van dese gesequestreerde Personen worden besorght / welckers simpel en on-ergerlijck leven een af-setsel van Godtvruchtighept en devotie genoemt mach worden / wetende niet anders te doen als Godt te dienen / ende soberlijck te leven na haer doen.

De Voornaemste Steden van Thracia, zijn Constantinopolen, Abdera, daer Democritus gebooren wiert / de welcke sijn leven met lachen door-brachte / Sestus, Gallipoli, Trajanopolen, Galata, ende Adrianopolis, welcke van Bajazet ingenomen wiert Anno 1362.

Waer van de Zee Hellespontus haer name voert. Soo als wy zeylden tusschen Thracia ende Bithinia, toonde ons een geleerde Grieck, (welcke tot Padua opgevoedt / ende in mijn gesel schap was) Colchis, van waer Jason, met assistentie van de Argonautæ, ende met hulpe van Medea, 't gulden Vlies van daen haelde. Dese Zee Hellespontus heeft haren naem gekregen van Helle, de Dochter van Athamas, Conninck van Thebes, de welke alhier verdroncken wiert; ende van het Landt Pontus, grenzende aen de selfde Zee / daer in dese Landtschappen zijn Armenia minor, Colchis ende Cappadocia. Na dat wy aen onse rechter-hant de wijt-beroemde Stadt Chalcedon in Bithinia in 't gesichte kregen / quam ick aen ons slincker-handt te sien het voorste van die kleyne Werelt / die groote Stadt Constantinopolen, welcke des verbaesden aenschouwers oogen verlustigt / met sulken upterlijken glans van cierlijcke Kercken / heerlijcke Coozens / deftige Capellen (daer de Werelt nu soo veel van hout) dat 't gantsche Aert-rijck sulcx niet en kan toonen. Beschouwende dese vermaeckelijke voorwerpselen / quamen wy in de Canale van Bosphorus, welcke Pera van Constantinopolen scheydt: ende arriverende tot Tapanau, daer al de Ammonitie van den grooten Turck leght / begaf ick my in een Gierse Logement / om my tot s'morghens toe te ververschen.

Des Autheurs quade tractement op sijn arribement. Doch hier gelandt zijnde / hadd' ick een quaede wellekomst; want mijn af-scheydt nemende van de Turcken (welcke my 3 daghen langh na ons verreeck upt de Casteelen / vriendelijck onthaelt hadden) seyde den Schipper tegens

tegens my adio Christiano, adieu Christen: waer op vier Fransе vagabonden (de welcke op de Kaap stonden) dit hoorende / zijnse los op my aenghekomen (de name Iesu lasterende) hebben my ter neder gewozpen/ende my seer onbarmhertigh afghesmeert; soo dat ick daer mijn leven soude ghelaten moeten hebben/ hadden mijne beleefde Turcken niet upt hare boot ghespzongen ende my ontset: de andere ongeloovige die daer bp stonden/ sepden tot my: Ay, Siet eens wat voor eenen Heylant dat ghy hebt, daer desе gewesene Christenen, nu gewordene Mahometisten, niet eens en konnen gedogen noch achten de Name dyns Godts. Haer verlaten hebbende/ de welcke my gelaten hadden in eenen on-noozelen stant / tradt ick in mijd Griexse logement/ daer ick vziendlijck wierd onthaelt / ende seer verlicht van mijne slagen / naerdiense mijn pijnlijcke leden met verschepden Olien lieten zmeeren/ende my (gratis) van het beste opdischten/ om dat ick soo veel om Christi wille geleden hadde/ ende en wilde niet met al tot recompense ontfanghen. 'ſ Daeghs daer aen gingh ick begroeten ende mijn eerbiedenisse doen aen den Eerweerdighen Sr. Thomas Glouer, doenmaels Ambassadeur van onsen zouvereyne Coninck Jacobus, hooghloffelijcker Memorie/ de welcke my met een genereus gemoet 3 maenden langh beleefdelijck in sijn huys tracteerde/ aen wien ick ten hoogsten ben verplicht/ gelijck ick hier namaels in mijn volghende discours van het vierde deel noch meer in't particulier sal doen blijcken: want dit is gewis en seecker dat my nopt soo vzomen en sinceeren Heer in alle mijne Dopagien is ontmoet.

Het Vierde Deel.

COnstantinopolen is de hooft-stadt van Thracia, dzaghende hare naem van den Keyser Constantinus, de welcke het selvighe eerst heeft vergroot: het wierde van oudts genoemt Bisantium, maer nu noemen het de Griecken Stambolda; 't welck in hare Tael beteeckent een groote stadt: het wierde ock genoemt Ethuse, ende van de Grieken Stymbolis. Desе stadt (na de getupcheniſſe van oude Autheuren) wierde eerst gestieht van de Lacedemoniers, welcke gheconvopeert wierden van Lacedæmon dooz eenen Pausanias omtrent het Jaer 3294. Na datse nu Apollo raet hadden gevzaegt waer datse haer souden neder setten om te woonen/ zijnse tot Bithinia gekomen/ ende hebben een stadt gebouwt/ het welcke Chalcedon wiert ghenoemt: doch alhier / teghen haer vermoeden/ gheen bequame plaets zijnde om te bisschen / aengesien dat de Disschen verdaert waren vooz de witte Gevers des stadts; soo heeft den Capitepn Pausanias die plaetze verlaten/ende Bizantium in Thracio gebouwt/'t welck van hem eerst genoemt wiert Ligos. Dan Plinius, Iustinus en Strabo wierd' het toeghenoemt Urbs illustrissima, een seer heerlijcke Stadt, om datse met allerley zegeningen/ die de aerde de Menschе geven kan/ is verbult; ende is geleghen in het alderzuchtbaerste landt van Europa.

Zonoras verhaelt dat die van Athenen door een eersucht en onversadelijcke lust na zouvereynschap/het selvige van de Lacedemoniers gewonnen hebben: sy dan aldus overwonnen zijnde / hebbense den Roomschen Keyser Severus heymelijck gezonden om het selvighe te belegeren; maer de stadt Bizantium met stercke wallen omringt zijnde/ en konden de Romeynen die niet overweldighen/ voor en al eer dat die van Athenen na een 3 Iarighe belegeringhe door de uyterste honghers-noot ghedwongen wierden haer over te geven: ende Severus om sijn wreetheydt te verzadighen/ heeft alle de Inwoonderen met den sweerde om-gebracht/de wallen om verre gesmeten/ende de selvige stadt in de Possessie gegeven aen de Naburighe Perinthianen. Dese stadt is in dusdanige desolate stant gebleven/tot dat Constantinus (de stadt Romen ende een groot gedeelte van Italien resignerende aen de Pausselijcke Erfgenamen der Roomsche Bisschoppen) de selfde weder op bouwde/sijn Keyserlijcke stoel in 't Oosten vervoer / ende het gantsche Griexse rijck tot een eenparige vrede bracht met een on-sterflijcke reputatie / het welcke die van Partha en Persia, in sulcken ellendighe onruste hadden gebracht.

Bisantium op nieuw gesticht door Constantinum

Doch dese abusen verbetert zijnde door de strenghe bedieninge van gerechticheyt/om welcke en andere heerlijke insichten/den voornoemden Constantinus zoon van St. Helena, ende Keyser van Romen, toeghenoemt wiert De Groote, 't welck den Paus naderhant sich selven toe-eygende.

In de eerste plantagie noemden hy dese stadt nieuw Romen; maer doen hy de Fleur en wasdom van dien in alles ghewaer wiert / noemde hy het Constantinopolis, na sijn eygen naem ('t welck beteeckent de Stadt van Constantinus. Desen Keyser leefde daer meenighen Iaer in d'aldergrootste gheluck en voorspoet / soo deden oock veele van sijne Successeurs, tot dat Mahomet den tweede van dien naem/ Keyser van de Turcken, met een afgunstighe ooghe aenziende de groote en heerlijcke heerschapppen der Christenen/insonderheyt dese wijdt beroemde stadt / welcke soo seer Floreerde in sijn oogen / dat hy des selfs flickerende glans niet langher konde ghedooghen / soo heeft hy sijn wreede desseynen tot de hooghste trap van eersucht laten op-stijghen; waer door hy selfs de name des Christendoms tenemael mochte uyt-roepen: en also opgeblasen zijnde met de wint van ydele begeerte om de palen sijns rijcx verder uyt te setten/ is hy met volle zeylen ende met macht van volck te water en te lande na dit heerlijck gebouw gereyst. Welckers uytkomste sodanig was/dat de on-gheloovighe Turcken na verscheydene stormen en aenvallen de steene wallen neder velden ende de Stadt enterden/ welckers breucke omtrent 40 Schreden langh was / gelijck aen de nieuwe op-gerechte muragie lichtelijck te sien is: Doen zy nu de stadt ge-entert waren / hebben sy de arme verdruckte Christenen ellendigh gemassacreert sonder Man of Vrouw/ of eenighe van de Romeynen te verschoonen. In dese on-ghenadighe Furie deser helsche Furien/bleef den Keyser Constantinus, wiens af-gehouwen hooft op de punt van een spies door de gantsche stadt en Turckse legher omgedragen wiert/ tot een groote on-eere en schande voor het Christendom: sijn Keyzerinne/Dochters ende andere Madammen na datse geschonden en geschoffiert waren / wierden op een seer wreede en vreesselijcke maniere / omghebracht.

Door

Dooz dit verlies van Constantinopolen, heeft desen Mahomet de Chzistenen twee Coninckrijcken ende 200 steden af-handigh gemaeckt/ 't welck een beklaeghlijcke schade is, dooz soo een heerlijck rijck. Aldus wiert die Keyzerlijcke stadt verlooren Anno 1453 den 29 May, doen het nu 1198 Jaren onder de regeeringhe der Chzistenen hadde gheweest. Den grooten Turck Sulthan Achmet, den 15 grooten Cham, van de linie van Ottoman welcke doen ter tijt omtrent 23 Jaren oudt was/ heeft nu alhier sijn residentie: sijn Soon Osman wiert naderhant na sijn doot vermoozt van de Ianitzaren, doen hy 14 Jaren oudt was/ na dat hy van Podolia in Polen tot Constantinopolen weder aengekomen was: Ende in sijn stede is sijn Oom Mustaffa Keyser gewozden/ wiens swackheydt en on-bequaemheyt sich dickmaels openbarende/ wierde hy uptgebotst/ ende Amurath de Bzoeder van Osman tot Grand Senjoor gemaeckt/ de welcke tegenwoozdigh regneert niet sonder goot ontzagh te hebben dooz sijne Ianitzaren en Timarioten, welcke nu onlanghs binnen 3 Jaren tot tweemalen toe tegens hem hebben op-gestaen. Desen Keyser Achmet, dewelcke leefde doen ick daer was/ was meer tot wulpsheyt dan tot den oozlogh genegen / waer dooz de Persianen in hare defensive oozloghen des te meer hebben geavanceert. 4 Keysers achter een in noode.

Wat het rijck belangh / staen ons te aenmercken sommighe Fatale tegenheden in een en de selfde benaminge: want Philippus de Vader van Alexander heeft het eerste Fondament van de Macedonische Monarchye gelepdt / ende Philippus den Vader van Perseus heeft het zelbighe geruineert. So wiert oock dese stad gebouwt van eenen Constantinus de zoone van Helena, eenen Gregorius Patriarch zijnde; ende wierdt verlooren dooz eenen Constantinus, de soon van eenen Helena / eenen Gregorius van gheliicke Patriarch zijnde. De Turcken hebben een zekere Pzopheeye/ dat gelijckerwijs als Constantinopolen dooz eenen Mahomet wiert in-genomen; dat het oock alsoo dooz eenen Mahomet verlooren sal wozden. Tegenheden der Fortune.

De Fozm of gedaente van dese stadt is gelijck een dzie-hoeck; het zupden en het westen van dien is om-ringht met Hellespontis, ende Bosphorus Thraicus; ende het Noozden grenst aen het vaste lant. Het wozt omtrent de wallen gereeckent te zijn achtien mijlen in de rondte: op een van dese dzie hoeckighe punten / zijnde in het zupd-oost gheweste daer Bosphorus en Hellespontis in een loopen / staet het Palleys van den grooten Turck, ghenoemt Seralia, ende het perck / daer hy upt Jaghen gaet/ 't welck twee mijlen langh is.

Het voornaemste Antiquiteyt dat ick binnen dese stad sagh/ was d'on-vergelijckelijcke Kerck van Sophia, welckers behanghselen en heylige vaten on-tallick waren ten tijde van den Keyser Iustinianus, die 't selbighe eerst gestieht heeft / doch nu verandert in een Mosque, ende Mahomet op een Dupselse maniere toe geheyligh. Ick sagh oock het vermaerde Hyppodrome, ende het Theatrum daer het volck op stont doen de Keysers haer Paerden plachten te berijden/en de Pzinselijcke vertooningen te doen op zolemnele dagen/ 't welck nu al tsamen achter blijft. Daer is op de zelfde plaets een groote Colum of Pilaer; daer alle ghedenckweerdighe ghesch iedenissen in desen Hypodrome, seer aerdigh uptgehouwen zijn. Hyppodrome.

Aen de West-zyde van de stadt is een sterche Fozt gefoztificeert met 7

ſtercke Toozens ende wel voozzien met amonitie / genoemt van de Turcken Iadileke. In dezen hercker wozden de Baſſaen ende onder-Baſſaen, als mede Chziſtenen van grooten aenzien geherckert ſooſe pets miſdaen hebben. Haer Beurs wozt Bezaſtan ghenoemt / daer alderhande waren verkocht wozden; als namelijck: Sattijnen, Zyde, Fluweel, Silvere en Goude laken / ende d'aldercurieuſte neuſdoeken / die in de gantſche Werelt te vinden zijn; neffens on-tallijche andere waren / welckers verhal my ſoude verveelen.

Ick hebb' hier Mannen ende Vzouwen al ſo gemen op de Marckten ſien verkoopen / als men by ons Paerden ende andere beeſten doet: de meeſte part van haer waren Hungariſche, Tranſilvaniſche, Carindiſche, Iſtriſche, ende Dalmatiſche ſlaven / ende oock van andere plaetſen / dieſe konden vermeeſteren; de welche ſooſe met van eenighe ontfermende Chziſtenen en wozden gekocht / ofte verloſt / ſoo moetenſe of Turckſch ofte eeuwighe Slaven wozden. Hier moet ick U E. Wat ophouden met het verhalen van een acte van karitaten tot een quade inſigt gedaen / daer het aldus mede gelegen was. Een ſchip van Marſilien genoemt den grooten Dolphijn leggende hier 40 daghen tot Galata, ſo raeckte den Conſtabel Monſieur Nerack ende ick in kenniſſe met malkanderen; Hy ſeyde tegens my int hepmelick dat hy graegh om der conſcientie wille ende om Gode een dienſt daer mede te doen / een armen Chziſten Slave upt der Turcken handen wilde verloſſen: ick pzees dit ſijn voornemen / ende zeyde dat ick hem vzydaeghs daer aen in ſoo een honorabele werck de handt wilde bieden; de tijt nu daer zijnde / ginghen wp t'ſamen tot Conſtantinopolen daer de Marckt van Slaven te verkopen gehouden wiert; wp bzachten wel 2 uren dooz met het bezichtighen van 500 Mans en Vzouws-Perſoonen: ick weeſ hem op een ouden Man of Vzouw dien hy kopen ſoude / maer hy was heel anders geſint / ſeggende dat hy liever een repne Maget ofte Weduwe wilde koopen / op datſe niet geſchonden mochte wozden van de Turcken: doch 100 Ducaten te geven vooz een Maget was hem al te veel / de Weduwe waren om een veel legher pzijs te bekomen: doen wp die beſaghen die wp van ſins waren te koopen / wierdenſe ons Moeder-naeckt vooz geſtelt / alwaer de zoetſte Tronien / de Jonghſte Jaren / en de blanckſte van vel in de grootſte waerdy waren. De Joden verkochtenſe / want ſy haddenſe van de Turcken gekocht: eyndelijck raeckten wp aen een Dalmatiſche Weduwe / wiens deerlijck en vlammige ooghen mijn herte upt deerniſſe dede om-keeren; waer over ick oock ernſtigh ſmeeckte om haer verloſſinghe / 't welck hy my toeſtaende / wierden ſy de koop eens / ende de weduwe wozt hem gelevert: de kooper was 60 Jaren oudt / de ſomma dien hy daer vooz gaf waren 36 Ducaten: wp gaen van de Marckt ende voeren weder over na Galata, daer wp een kamer vooz haer huerden / ende haer by malkanderen latende / ginghen ick ſ'anderen daeghs ſ'mozgens vzoegh na de kamer toe / hebbende een quaet vermoede op de gebeynſde devotie des Conſtapels / datſe ſlechts was ſtreckende (gelijck oock aen de uptkomſte bleeck) tot voldoeninge van ſijn geyle luſt. Ick klopte aen de Kamer-deur / dien hy eerſt toe-geſloten / ende daer hy de ſleutel van mede te ſcheep genomen hadde / want hy de gantſche nacht over by haer gebleven was; ſy riep my nu al ſchzepende toe / ende verhaelde my hoe dat hy al met haer geleeft hadde / wenſchende datſe weder-

om in

om in haer voorige gevanckenisse mochte geraecken : dit dan upt haer verstaende/ginghick voozt na hem toe aen boozt / ende swoer dat by aldien hy haer wederom ghewelt dede/ende haer upt haren noot tot haer Chzistelijcke vzyheyt niet en vzachte (want hy was gesint zijn lust aen haer geboet hebbende / haer wederom aen pemandt anders te verkopen) dat ick hem dan eerst aen de Capiteyn van het schip/ende dan aen den Fransen Ambassadeur soude aenklagen : dese vzeygementen hebben de oude Gzysaert soo bangh gemaeckt / dat hy met my in een Civile accoozt trat / ende also het schip 6 daghen daer nae van hier voer / heeft hy haer aen my geheel overgegeven : 't welck geschiet ende hy vertrocken zijnde / hebb' ick hare vzyheyt met mijn eygen hant in't bywesen van verschepden Gziecken onderteckent / ende haer in de selfde Taverne voozt een Jaer verhuert/ niet van haer nemende/ want sy en hadde niet te gheven / behalven veele zegeninghen en teeckenen van upterste danckbaerheyt. Dese Franse Konstabel was een Papist / ende hier kunt ghy mercken het gront-sop van sijn devotie / ende hoe veel hem sijn seven nachtsche hoerderp ghekost heeft/ valt licht te sommeren/ zijnde seys-endertigh Ducaten. De Dalmatissche Weduwe geret.

Tot Constantinopolen is meenighen vzeesijcken vzandt gheschiedt / daer dooz de meeste deel van de alder-raerste gedenck-teeckenen / ende seer veel Cierlijcke Pallevzen in asschen om-gekeert zijn; gelijck Zonoras de Constantinopolitaensche Histovy-schzijver in sijne Historien gedenckt. Ende nu int Jaer 1670. den 14 Octobzis zijnde over de 3000 hupsen af-gebzandt / daer ick vele van geruineert sagh / ende als noch / niet gereparеert. Het is oock verschepdene aerdbevinghen onderwozpen / welcke dickmaels de Torens / Hupsen/ Kercken/ ende de wallen van de stadt neder gestozt hebben : insonderheydt in't Jaer 1509/doen Bajazet regneerde/de negende Turckse Keyser, in welcke tijt meer dan 13000 Persoonen onder de asschen versmoozden/ende laghen by hoopen onbegraven. Pestilentien ende aerdbevingen tot Constantinopolen.

En doozgaens om het derde jare regneert de pest in dese stadt/ ende dat op sulcken odieuse manier; dat de gene die daer van besmet zijn/haer halve sijde verrot en afvalt / al eerse sterven / soo dat ghy haer ingewanden lichtelijck kunt sien.'t t En is hier noch elders in gansch Turckyen ghevozloft dat eenig Chzisten in hare Moskies ofte Kercken gae / sonder het belepdt van een Ianitzar ; daer ick een pzoef van hadde/ doen ick die heerlijcke en groote Kerck Sancta Sophia vizitеerde/ voozmaels het cieraet van gantsch Europa; ende is nu de pzincipaelste plaets daer den grooten Turck of Keyser alle Dzydaghen op haren Sabbath nae toe gaet om sijn devotie te pleghen / hebbende tot geselschap 3000 Ianitzaren, behalven Bassaen, Chaalen eñ Hagars. Voozwaer ick mach getupghen van Constantinopolen, ghelijck ick vooz desen van de Wereldt hebbe getupght in het beklagh van mijn tweede Pelgrimagie / datse is:

Een gepalleerde Hoer, vermomt met Doodlijcke sonde:
Lieflijck en schoon van buyten, maer stinckende vuyl van binnen.

Want in der daet sy is uptwendig seer schoon int aensien/ ende inwendigh

zijn de straten enge eñ doorgaens verwulft/ de vuylste en leelijkste gebouwen in de wereldt; de oorsaeck datse van buyten so heerlijck toont/ is dese; datse op een redelijcke uyt-kijckende hooghte staende / de huysen int generael van verre des te heerlijcker haer vertoonen / de verwurffselen zijnde op-gerecht als het achterste van een Karos na de Italiaense mode met Lepe goten; maer binnen de stadt komende en ist niet anders als een Olicke Nest/ende een mistimmerde plaets / sonder inwendige huysraet, ofte uytwendigh vercierde gebouwen/Palleys-wijse gesticht: des niet-te-min / de leckere Wijnen en vruchten / de getemperde climaet / de vruchtbare omleggende velden/ ende van wegen de zee Hellespontus, ende het playsante Asia aen d'ander zijde / mach het met recht genoemt worden/ een Paradijs op der aerde.

Pera leght tegen over Constantinopolen, genoemt van outs Cornubizantij, maer van de Turken Galata, zijnde beyde een quartier van een mijl van malkanderen gelegen/de Thraische Bosphorus daer tusschen loopende. Dit is de plaets daer de Chzisten schepen aenleggen / ende daer de Chzisten-Ambassadeurs haer residentie hebben. De Chzisten-Ambassadeurs doen-maels hier residerende waren dese / 1. De Roomsche Keysers, 2. De Fransche, 3. De Engelsche, 4. De Venetiaensche; ende eyndlijck De Hollansche Ambassadeurs, met de welcke ick dickmaels in discours ben geweest / maer ben voor 12 weecken langh gelogeert geweest by den E. Heer Thomas Glover, wiens Secretaris doen-maels was mijn Landts-man Mr. Iacob Rollock, dewelcke nu na mijn gissen/in Strivelen sijn residentie heeft: hy is de laetste Schotsman geweest dien ick sag/tot dat ick na mijn vertreck upt Constantinopolen tot Malta weder quam.

Der Chzisten Ambassadeurs tot Pera.

Van daer ben ick vertrocken na de swarte zee; maer gemeenlijck woortse genoemt Mare Euxinum, daer ick het Marmore pilaer van Pompejus sagh / staende dicht aen landt op een klipachtige Eylandt: ende niet verre van daer is een Lanteerne hooger dan eenigh tooren/daer een panne met nattighepts in is/dat gedurigh brant/ om de Schippers te waerschouwen hoe na datse aen landt zijn. Het en is de Lanteernen van Livorne en Genua niet seer ongelijck. Het water van dese Zee en is niet een zier swarter dan andere Zeen; maer se woort swarter ghenoemt wegen de gevaerlijcke accidente welcke in de donckere en stormighe nachten daer gebeuren; als mede wegen de klippen en on-diepte welcke een goe-stuck weeghs van landt af-leggen / daer vele schepen dickmaels op vergaen. De swarte Zee en is niet verre van Galata, want ick hebb' het in eenen dagh heen en weer gegaen/zijnde 40 mijlen upt en in: want ick voer in een boot/eñ en voeteerde niet door den playsanten Euripus,'t welck tusschen Mare Euxinum ende Hellespontus loopt. Ende hier moet ick met smerte verhalen de groote schade die Sr. Thomas Glover geleden heeft by den Hertogh van Moldavia, dien hy tot sijn groote kosten twee Jaren langh tot sijnent onthaelde / ende hem met een groote somme gelts ende andere behoeftigheden besorgde na sijn staet. Desen Hertogh ofte Prins van Bugdonia wierdt van sijn Heerlijckheden door Achmet berooft / ende is herwaerts gevlucht na de Chzisten-Ambassadeurs om secoers: doen nu al de andere hem af-sloegen / heeft hem den E. Heer voornoemt alleen aengenomen / ende onderhouden/ ende heeft wel ernstelijck gearbeydt by den Grand

Het Pilaer van Pompejus.

Senjoor

Senjoor ende sijn raedt dat hy in sijn voorighe stant mochte herstelt worden / maer hy en konde niet verwerven. Eyndelijck Thomas Glovers 5 Jarighe Ambassaetschap verloopen zijnde / en den Hertogh heymelijck verstaen hebbende dat Sr. Paulus Pinder in sijn plaets soude succedeeren (gelijck het ock al te voorgh geschiede) is desen Prins van Moldavia in het aenbreken van den dagh heymelick deur gegaen na Constantinopolen, ende al eer de middag aenquam keerde hy het rockjen om / en liet sich op sijn Turcks besnijden / ende liet sich voor al zijn groote Hertoghdom slechs papen met eenen Palleys ende een Jaerlijxse pensioen van 12000 guldens gedurende sijn leven. Doen den Ambassadeur en ick dit vernomen hadden / waren wy verbaest ende on-vernoegt. Hy was den Ambassadeur over de 15000 guldens schuldigh / eer ick nochtans mijn afscheydt van Galata nam / ginghick tweemael na hem toe met Sr. Thomas, ende saghen dat hy een groot geselschap van Turcken achter hem hadde / doen hy mijn sagh heetende hy my welkom / want wy hadden te voren twee maenden langh by malkanderen gewoont in des Ambassadeurs huys.

Den Hertogh van Moldavia Turcksch gewordē.

De Engelse Ambassadeur heeft binnen een half Jaer de helft van sijn penningen bekomen; d'andere helft heeft hy om andere insichten moeten laten varen: Ja dit moet ick noch van dese goede Heer ghetuyghen / dat hy meer slaven van de Galeyen heeft verlost / 't Kantzoen gelt betaelt / ende op sijn onkosten naer huys gesonden / ende een treffelijcker huys gehouden dan nopt eenigh Ambassadeur gedaen heeft die tot Constantinopolen sijn residentie gehadt heeft. Sijn Moeder was een Poolsche Vrouw / de welcke van Dantzick op Londen komende / onder wegen op de Zee van hem verloste: naderhant wiert hy tot Constantinopolen van dat hy een jonge was / opgevoet / ende heeft de Slavonische Tale perfect gheschreven en gesproken: ende van daer tot Londen weder ghekeert zijnde / was hy de eerste Ambassadeur die Coninck Iacobus hooghloflijcker memorie na dat hy Koninck van Engelandt gekroont wiert / na Constantinopolen gesonden heeft: ende dit sy gesept van desen eerweerdigen Heer / wiens deughden ick niet te seer verheffen kan.

De Turcken en hebben gheen klocken in haere Kercken / noch het gebruyck van klocken / ende en reguleren haer niet na de uren / maer hebben hooge ronde Torens / ende en houden niet van de maniere der Christenen: wanneerse haer tot het bidden sullen begeven / worden se door de stemme van eenighe roepers t'samen geroepen / de welcke boven op de ommeganghen van hare Torens gaen / juychende en uytroepende met een heldere stemme / La illa, Eillalla, Mahomet Rezul allah, Dat is: Godt is een groote Godt, ende Mahomet is sijn Propheet, of anders isser maer eenen Godt.

Tot Constantinopolen ende op alle andere plaetsen van Turkyen, hebb'ick altijt 3 Sabbathen te gelijck gesien in eenen weeck: de Vrydagh vieren de Turcken; de Saterdagh de Ioden; ende de Sondagh / de Christenen: maer de Turcxsen Sabbath wort alderstrengichst van alle onderhouden; want sy en sullen haer niet ontsien eenigh werck te doen op haren Sabbath: 5 mael des daeghs komense by malkanderen om hare Publijcke ghebeden te doen: Het eerste is / voor de Sonnen op gang: Het tweede is / een wepnig voor de middagh; Het derde is / te 3 uren na de middag: Het vierde is / als de Sonne onder

Wanneer en hoe dickmaels dat de Turcken bidden.

onder gaet zomers ende 's winters: het vijfde is / twee ofte drie uren in de nacht; dese zijnder onder haer die al wakende dien tijt sullen verbeyden / ende andere die slapen / sullen ontwaecken op de stemme van den roeper / ende te kercke gaen.

Tot een teken van eerbiedigheyt en superstitieuse devotie / so sullense haer (al eerse in hare Mosquees ofte Kercken gaen) wasschen in een Levotoio, eerst beginnende aen hare schamelheydt / dan aen de mondt / aengesicht / voeten en handen: ende in de kerck tredende / soo buygense hare hooft na de aerde toe / ende vallende op hare knien / soo kussense de aerde drie-mael: Dan klimt de Talasumany, dat is de principaelste Priester, op een hooge steen / daer hy veele Oratien aen Mahomet doet; ende de andere om hem te helpen / schudden een langhe tijt haere hoofden als offe puer mal waren / dit woort Haylamo, Haylamo, dickmaels repeterende / ende daer op sullense diep suchten / seggende / Houpek: ende somwijlen sullense met hoxten en stoxten de Psalmen Davids in de Arabische tale zinghen / doch sonder slot / en niet na de waerheyt of sum van de H. Schrijftuer. Als sy in hare devotie zijn / en willense gheen Vrouwen by haer lijden / op datse haer hert en sinnen van haer tegenwoordighe pver niet en souden af-rucken / maer de Mannen en Vrouwen houden hare beurten in het pleghen van hare devotie; diergelijcke gewoonte / maer niet op de selfde maniere / hebb' ick gesien onder de Gereformeerden in Transilvania, Hungaria, Moravia, Bohemia, en Silesia, de welcke / als sy op een Sabbath-dagh te kercke gaen / een gordijn van Taf van de Predick-stoel tot de muer toe schuyven: daer de Mannen aen de rechter hant van den Predikant / ende de Vrouwen aen de slincker sitten / die malkanderen niet en konnen zien soo langh als de Predicatie duert / als alleen den Predikant / dewelcke om hoogh staende / van beyde partijen gheseen kan worden; en voorwaer my dachte dat het een seer modeste en noodighe maniere was.

De Turcken worden besneden.

De Turken worden doorgaens na de Ioodsche maniere besnedē / maer niet op den achtsten dagh / maer in het achtste Jaer / de Ouderlingen en Diaconen worden ghenoemt Hadach Casseys ofte Darvises, de welcke op hare hooft een groene levy draghen / om haer van anderen t'onderscheyden: want sy worden voor Mahomets geslachte gereeckent.

De Turcsche Kercken-Dienaren.

Sy hebben alle upt-zinnighe Menschen in grooten aensien als offe Propheten oft Heyligben waren; ende ist datse een verre repse / eenighe private desseynen ofte yet anders voor hebben / al eerse ten oorlogh trecken / soo komense dese Santen raedt vragen / offe oock goede succes sullen hebben of niet / in 't gene sy onder handen hebben: en hoedanigh oock het antwoort is datse van dese upt-zinnighe Propheten krijghen / dat houdense voor so gheloofwaerdigh / als of het een Orakel gesproken had.

De Turcxse Priesters zijn meestendeel Moren ofte Swarten, diense voor een slecht volck houden / ten aensien van haer selven / haer noemende Totsecks: haer principale Kercken-hooft wort Mufti genoemt / wiens upt-gesproken bonnisse in Politijcke en geestlijcke zaecken geweldigh doordringhende is / ende van absolute kracht: Hy en geweerdight sich niet te zitten in Divano, ende en bewijst den Keyser gheen meerder Reverentie / dan hy hem doet: d'andere soorte van Kercken-Dienaers zijn de Naipi of jonge Doctoren / de

Cadid,

Caddi, daerder twee of drie van zijn in yeder Stadt/om van eenige fouten te oordeelen: dan zijnder noch Calsi ofte Lezers, ende Mudressi, die tot op-zienders van de Caddi gestelt zijn; sy zijn voor desen altemael af-godische Heydenen geweest / ende wierden vast in de Religie van Mahomet geconfijt / doense de souvereyne macht van de Persische Scepter aen haer kreghen in die groote Batalie ende onder het gelucklgh belept van Tangrolipix, de welcke over Mahomet een Saracenische Sultan van Persia triumpherende; sich selven geset heeft op den Persischen Throon Anno 1030. Dese eer-titel van Mufti, wiert int eerste Caliph genoemt / die sijn residentie tot Babylon hielde / ende Opper-hooft was van de Mahometische Secte: maer de Ægyptenaren hebben na de doot van Mot adi Bila dese Babylonische ghehoorsaemheyt af-ghesaghen / ende een van haer eyghen verkozen / dien de Moren van Barbarien onderdanigh waren.

Maer zedert dat Bagdat ofte Babylon nu weder van de Persianen ingenomen is gewozden omtrent 4 Jaren gheleden / is haren Mahometischen Mufti ofte Caliph, de welcke doenmaels hier sijn residentie hielde / na Constantinopolen geweecken / daer hy in een veyligher plaetse sit / willende liever den grooten Turck volghen / dan den swacken stant van den Persiaen toe vallen/ daerom mach ick met waerheyt seggen/ dat hy des Fortuyns Pagie is / die den ghenen meest favorizeert die meest gefavorizeert wozden. Dit on-bequaem Lichaem hebbende twee hoofden/begost af te vallen; want Allan een Tartarische Capitein / heeft Mustatzem de laest-gedepide Babylonische Caliph upt-gehongert/ ende al sijne Nasaten upt-geroept: daer na heeft Sarancon den eersten Turckschen Coninck van Egipten, den laetsten Ægiptischen Caliph de Herzenen met sijn Scepter upt-geslagen/ niemandt van 't Geslachte int leven behoudende. Het Ampt van den Caliph wozt nu in Turkyen bedient van en onder de name van Mufti, ofte Hooghe-Priester. Alle de Turcken hebben een af-keer van een swarte coleur / ende meenen dat alle die het dzaghen / nopt int Paradijs sullen komen: maer de coleur daerse aldermeest van houden/is groen; indien daer eenigh Chzisten mee bekleedt is / so mach hy hem wel verzeeckeren dat hy slaghen krijghen sal: hy en mach oock de naem van hare Pzopheet Mahomet in sijn Mondt niet voeren / op pene van swaere straffe / want sy hem grootelijcks eeren en aenbidden.

Babylon op nieuw van de Persianen gewonnen.

Desen Mahomet wiert gebozen Anno Domini 591. in Itraripia, een pover Dozp in Arabia, wiens Vader geweest is Abdillas, een Ismaelijt; ende sijne Moeder Cadiges, een Jodinne; beyde verschepden van Religie en oock van geboozte: in sijn Jeught wiert hy onderwezen ten deele in de Joodsche Wet, en ten deele in de Heydensche superstitie. Vele Menschen allegeren dat sijn Gheslachte nopt bekent is geweest (zijnde soo siecht) tot dat sijn rijpe Jaren sulex aen den dagh bzachten. Hy is oock bericht dat sijn Ouders stierven ter wijl hy noch een jonck Kint was/ende dat hy overgelevert wiert aen sijnen Oom/ die hem naderhant verkocht heeft aen eenen Abdemmoples, een Coopman in Palæstina: ende hy / oozts daer na gemerckt hebbende sijn suedich en gaenw verstant/ heest hem beneden na Ægipten gesonden/om sijn Factoor te zijn/alwaer hy dooz sijn loos compoztement in de gunst van Christenen, Joden, en Heydenen geraeckt is. Hy was tamelijck langh van Lichaem / van een levendighe tronye/groot van Hooft/wel-sprekende van Tonghe/van een san-

De tijt van Mahomets geboorte.

guinolente complexie / kloeckmoedigh van Geest / ende dapper voort-varende: hy was oock bedrieghlijck / veranderlijck / arglistigh / gelijck blijckt uyt sijn Duyvelsche Fabulen / uyt-gedruckt in sijn Alcoran, daer het eene het ander in sin en woorden contrarie is.

Omtrent dese tijdt wasser eenen Sergius, een Italiaen van geboorte / ghebannen uyt Constantinopolen, om dat hy de Arriaensche Secte toe-gedaen was; dese quam nader-handt tot Palestina, ende verkeerende ten huyse van Abdeminoples, kreegh hy kennisse aen desen Jongh-man Mahometh; ende desen Monnick, merckende dat hy van een gauw begrijp was / droegh hy hem groote liefde toe om sijne besondere gaven. Korts daer aen quam sijn Meester te sterven sonder Erf-genamen; ende sijn Vrouw rijck van middelen zijnde / heeft hem om dese sijn extraordinary gaven van een Knecht tot haer eygen Man geavanceert.

Mahomet met de vallende sieckte bevangen.

Dit on-geluckigh houwelijck en was soo dra niet gesloten of sy heeft het met tranen beklaeght; want alsoo hy de vallende sieckte onderaerdigh was / storte hy dickmaels voor haer ter aerde neder / kijckende / gapende / ende schuymbeckende; soo dat men een af-keer kreegh van sijn geselschap: waer door hy oock in kleyn-achtinghe geraeckte by sijn Huys-Vrouw; 't welck hem geopenbaert zijnde / heeft hy (onder het pretext van versierde leugens) getracht te matigen de Furie van haer haetlijcke versmaetheyt; veynsende ende protesterende / dat soo wanneer hy ter Aerde neder-stortede / dat het den grooten Godt was die met hem sprack / voor wiens aengesicht (seyde hy) ick niet staende kan blijven; soo valt hy my aen boort met schricklijcke ende magnifijcke woorden / dat ick doch de wegen van dit af-keerigh Volck met Vuer ende Sweert te recht sal helpen; aengesien dat Moyses en Christus (niet tegen-staende hare krachtighe Mirakulen) van de Werelt verworpen zijn geweest.

De oude Totebel dese vleyige redenen geloovende / was niet alleen vernoeght wegen haer voorige Opinie / maer hem lief-hebbende meer als haer Man / heeft sy hem ge-eert als een Goddelijcke Propheet; sulcx oock aen hare Bueren en goede bekenden te kennen gevende. Na datse nu twee Jaren t'samen geleeft hadden / is dese betoverde Vrouwe gestorven / ende alle hare middelen Mahomet na-gelaten / om datse aen d'eene zijde hem voor eenen Propheet hield' / ende om datse aen d'ander zijde sulcken sorge droegh voor sijn teere lichaem / zijnde maer dertigh Jaren oudt. Hy nu sulcke groote middelen be-erft hebbende / wiert op-geblasen en trots van moedt / pogende door alle on-gewoonlijcke middelen sijn nieuwe practijcken te volvoeren: ende om daer toe te beter te geraecken / heeft hy raet ghepleeght met desen Sergius, een Nestorische Monnick, ende Atodala een ander Thalmudist, die van het Jodendom was af-gevallen: hier op hebben dese twee Hel-honden ende dien ander verkeerden Vagabondt een seer Monstreuse en Duyvelse Religie voor haer ende hare wan-schapene geloovighe t'samen geraept; ten deele gehaelt uyt de Joodsche Wet / ten deele uyt de Arriaensche Secte; ten deele uyt eenige vermenghde puncten des Christendoms; ende ten deele uyt eenige phantastijcke Aperyen / die hy in sijn eygen Herssenen gesmeedt hadde.

Het boeck van dese Religie wordt genoemt Alcoran, het gantsche Gros van dien

dien is maer een upt-legginghe ende verklaringhe over de acht Geboden die hy daer by ghestelt heeft; daer aen de gantsche Wet Mahomets is hangende. De Wet Mahomets.
Ten eersten, dat een yeder behoort te gelooven dat Godt een groote Godt is, ende alleen Godt, ende dat Mahomet sijn Propheet is: Ten tweden, een yegelijck moet trouwen, om de Secten Mahomets te vermeerderen: Ten derden, een yegelijck moet sijne middelen aen de armen geven: Ten vierden, een yegelijck moet seven-mael des daeghs bidden: Ten vijfden, een yegelijck moet een Maent in 't Jaer vasten houden: Dit vasten wordt genoemt Birham ofte Ramazan: Ten sesten, weest uw' ouders gehoorsaem; welcke Wet by haer soo versuymt wordt / dat nopt eenighe Kinderen soo on-natuerlijck waren / of zijn als de Turcksche: Ten sevensten, Ghy en sult niet dooden; dit wordt heyligh by haer onderhouden / maer de arme on-noosele Christenen moeten het besueren. Ten achtsten ende ten laetsten, doet aen anderen, als ghy wilt dat u geschiede; de doenders hier van worden ruyme ende Sophistische beloften toe-geschreven.

Dese nieuw-gemunte Leere en wiert soo gauw niet in sijn verbloeckte Alcoran op-gerolt / of hy begost terstont sijn grouwelijcke en lasterlijcke ketterpen upt te spouwen: maintinerende dat Christus niet en was de Soone des Alder-Hooghsten / nochte dien verwachten Messias: loochenende met eenen de Drie-eenigheydt, en diergelijcke Godts-lasteringen meer. Dit werck soo bestelen zynde / heeft hy / tot bevorderinge van sijn voornemen / getrouwt de Dochter van de voornaemste Prins sijnder geslachte: door welcke nieuwe Maeghschap hy niet alleen sijnen Schoon-vader / maer ock de gantsche Linie van dat Huys verleydt heeft; door wiens goet-duncken ende ommegangh hy met andere Mackers ock een verbondt gemaeckt heeft / ende dagelijcx stercker wiert. Geduerigh nu daer op upt zijnde om sijn naem en faem hoe langhs hoe meer te verbreyden / heeft hy sijn nieuwe Alcoranisten by een doen komen; haer aen-porende datse hem behulpsaem souden zijn in het belegeren van Mecha; welckers Borgeren op sijn Wet hadden gesmaelt / ende sijn Mahometische gruwelheyden t'eene-mael versmaedt: ende heeft haer in dit hoogh-wichtigh werck belofte gedaen / soo wel van eeuwigh heyl als van heerlijcke buyt / die sy van dese lasteraers souden verkrijgen / haer vastlijck wijs-makende / dat Godt alle de tegen-spreeckers van sijn Alcoran in sijne handen soude over-leveren.

Door dese aen-lockingen bewogen zijnde / zijnse tot drie-duysent toe in de Wapenen ghekomen ende Mecha ghedreyght / ja aen boort gevallen / maer de Borgers hebben hem op de vlucht gejaeght; ende dit hebbense hem tot driemalen toe gespeelt; tot dat hy eyndlijck de Stadt in-nam: alwaer hy na sijn doodt in een gsere Kist gelept wiert / 't welck noch op hupdigen dage tusschen twee Diamanten hanght (soomy bericht is van verschepden Turcken, die 't gesien hebben) 't welck haer vastelijck doet gelooven dat hy in sijn leere ghedoodt heeft. De Tombe ofte het Graf van Mahomet.

Maer de Turcken nu onlanghs voorsichtiger geworden zijnde dan se plachten / ende verstaen hebbende dat de Christenen met haer hangende Doodt-kist de spot dreven / ende dat de Turcksche Pelgrims dickmaels tot der doodt toe versmoort waren van te reysen naer Mecha, door sulcken sandige Woestijne;

ſoo hebbenſe Mahomets Doodt-kiſt na Medina nu verboert / het welcke wp veel naerder aen Damaſcus is / ende in den in-gangh van Arabia Fœlix ; in een koſtlijcke Kerck / daer de Kiſt gelijchs der Aerde geſtelt / ende met een koſtlijcke goude Kleedt bedeckt is; doch met een expreſſen verbodt dat geen Chriſten op lijfs-ſtraffe daer toe genaken ſal / maer vier-en-twintigh Mijlen daer van daen blijven: welck verbodt vooz-waer veel nauwer van haer wordt onderhouden / dan eenige Koninckljcke Placcaten by ons geobſerveert worden / die tot des landts gemeene welſtant zijn ſtreckende / welcke ſlechts als een Mirakel van negen dagen continuerende / krachteloos en ſonder gehooz ſaemheydt terugghe keeren daerſe van daen quamen.

Van deſe tijdt af dat hy Mecha in ſijn gheweit kreegh / upt-werpende de Grieckſe Officieren (want doen was geheel Arabia onder het Conſtantinopolitaanſche Rijck) begoſten de Sarazenen de reeckeninge van Jaren (als wp doen van de gheboorte Chriſti af) het welcke ſy Hegira noemen / ende bingen aen omtrent het Jaer onſer verloſſinghe ſes-hondert-ſeventhien / nae welcke tijdt Mahomet ſijn Dupbelſche Alcoran t'ſamen geſtelt heeft / ſijn Rijck aenvangende omtrent dit ſelfde tijdt dat Boniface de derde / ſijn Rijck ende Anti-Chriſten Tijtel aenvongh ; want Phocas den Keyſer Mauritius , ſijn Huys-Vrouw en Kinderen aen een kant gheholpen hebbende ; om ſich te verſeecheren van Italien , 't welck nu op het gypen ſtondt / ſoo heeft hy Boniface tot een generale Biſſchop en Hooft der Kercke gemaeckt.

De eerſte Tijtel der Pauſen.

Deſen Boniface was den vier-en-tſeſtighſten Biſſchop ende de eerſte Paus van Romen : 't welck vooit daer aen wiert beveſtight dooz Pippinus den Franſchen Koninck / de welcke oock ſijnen Meeſter en Prins vermoozt hadde. Ende eyndlijck wiert ſulex geconfirmeert dooz Paleologus , wiens Soon Conſtantinus omtrent veertijen Jaren daer na onthooft wiert / ſijn Huys-Vrouw en Dochters een wreede Doodt ſmaeckten / het Rijck t'eenemael verwoeſt / dooz het verlies van twaelf Koninckrijcken en twee-hondert Steden / zijnde Godts rechtveerdigh oordeel over hem om des Vaders wille / die ſulcken hooghe bedieninghe aen dat verheerde Pauldom overgaf. Op deſe heerſchende Tijtulen ende vervalſchte macht zijn lang-durige twiſten en diſputen vooz-gevallen tuſſchen den Paus ende de Concilien van Carthago , Chalcedon , Epheſus, Alexandria , ende Nycenen. Deſe Pauſelijcke authozitept heeft haren aenvangh ghenomen met bloet-ſtoztinghe en moozdery / continueert met bloet-ſtoztinghe en maſſacreren / ende ſal eyndlijck (buyten twijfel) in bloet-ſtoztinghe en grouweljcke verwoeſtinghe eyndigen.

Roomſche Afgoderp.

Wat iſſer al twiſt by ouдts onder de Roomiche Keyſeren ontſtaen over het upt-roepen van ſteene / pfere / houte / &c. Beelden upt hare Kercken ? ſoo datſe vooz veel hondert Jaren niet geſien mochten worden : in het begin des Pausdoms ende een langhe tijdt daer na hebben de Keyſers die verboden / ende verſchepden Pauſen die wederom beveſtight ende geapprobeert : des niet te min hebben de ſuccederende Pauſen ende het Rijck in Ooſten en Weſten oneenigh geworden zijnde / het Gzont-ſop van haer oude Heydenſche en Roomſche Af-goderp wederom in-gebzacht / en noch willenſe haer niet vernoegen laten met de bloote naem van Beelden, maer gevenſe de toenaem van Heyligh-heydt / haer noemende Heylige Beelden. Voozwaer ick mach ſeggen / indien

het

het niet en ware om dese Beelden en de superstitieuse Af-goderyen diese haer toe-schryven / de Turcken souden al over langh haer tot het Chrisien-geloove bekeert hebben.

Ick hebb' te met wel 2000 Turcken na Mecha ('t welck in Arabia Fœlix is) sien Pelgrimagie doen ; daer vele uyt een superstitieuse devotie ghesien hebbende de Doot-kist van Mahomet, noyt wederom begeerigh zyn om de pdelheden des Werelts te sien. Sy sullen uyt een uytsinnighe Godtvruchtigheyt hare Oogen van een Smit doen uytrucken ; en dese luyden worden daer na genoemt Hoggeis, dat is / Heylige menschen, dien de Turcken veel eeren en respecteren ; ende worden altydt omghelept van Stadt tot Stadt door menschen Handen / onderhouden en ontsien als Princen ; ofte worden / als de Capucynen, die haer selven kasty den op Goe-Vrydagh / bejegent en ge-eert aen alle Hoecken van de Straten met gebeden / geschencken en aenbiddingen. Turcksche Pelgrims.

Sommighe schryven dat Mahomet in syn jeught geweest is een Soldaet / onder het beleyt van Heraclius, de welcke de dienst van seeckere Arabiers in een tocht na Persia ghebruyckende / haer niet alleen haren loon gheweygert heeft / maer ock tegens haer ghesproken / datmen dat de Honden niet en behoorde te geven / dat berept was voor de Romeynsche Soldaten : hier op een oproer onder de Armee ontstaende / heeft hy met seeckere Arabiers, (syn Landsluyden) in een seditie sich van haer gescheyden / en heeft alsoo gherebolteert : waer op Mahomet haer in haren afval moet in-spreckende / tot haer Capiteyn ghekozen wiert / ende alsoo zynse voor een seeckere tyt gebleven wederspannige Renegados, Dieven, en Plonderaers van alle Volckeren. De loosheyt van desen Hypocryt was wonderlyck / de welcke / wel wetende dat hy ontbloot was van Hemelsche Gaven om Miraculen te wercken / vepnsde / dat Godt hem het Sweert toe ghesonden hadde : hy beloofde ock op het verloop van 1000 Jaren haer in het Paradys te voeren ; maer hy en is niet getrouw in syn belofte gheweest / want de tyt is al rupm 40 Jaren verstreken geweest : en zy haer selven inbeeldende / dat hy of gestorven of op de reyse lam gewonden is / hebben hem noch een hondert Jaren toe-gegeven : maer lange tyt sal haer godloose en ongeloovige ghesachte hem te ghemoet sien / niet eer dat zy in die alghemeyne by-een-komste syn onevndelycke verdoemenisse in der Helle deelachtigh worden / ten sy de Heere in syn ghenade ghelieve haer voor die tyt te bekeeren. Mahomet heeft syn belofte gebroken.

Mahomet verbiedt voor alle dingen in syn Alcoran het eten van Verckensvleesch en het drincken van Wyn / het welcke van de beter soort wel wordt ge-observeert / maer de geringer soorte zyn dagelyex droncken : haer gewoonlycke dranck is Sherpet, gemaeckt van Water / Honigh / en Suycker / 't welck lecker van smaeck is : ende de gewoonlycke vrientschap diese hare Vrienden / die haer komen besoecken / bewysen / is een droncksken Coffa, gemaeckt van een seeckere s'warte zaet Coava genoemt ; ende dat dranckense soo heet als sy t verdragen konnen / ende is goet om de Winden uyt rauwe spyse en krupden veroorsaeckt / te verdryven : ende de ghene die dese dranck niet en konnen bekomen / moeten haer laten pacyen met koele Stroomen waters.

De Turcken, die niet genereus van ghemoet zyn om haer in gheluck te

De kleynmoedigheyt der Turcken.

modereren / zijn ghenegen haer selven te overladen met d'overvloedighe vruchten van wanckelbare voorspoet. Sy en hebben oock geen geduldighe resolutie om tegen-spoet te weder-staen / noch hoope om veranderinghe van beter tijden te verbeyden ; maer wanneerse eenighsins rampspoet komen te lijden / sullense door een in-gestorte boosheydt in hare snoode geesten/met een gestadige dwangh de arme Christen-Slaven alle hare goederen / de helft en soo voort doen over-geven / somtijdts met slagen / of dreygementen / en somtijdts met de doodt selver ; 't welck naecktelijck te kennen geeft haer overmate wreetheydt en der Christenen on-mijdelijcke ellende : en soose niet tegenstaende klachtigh over haer vallen / wordense daer-en-boven wel strengelijck gheslagen ofte metter doodt gestraft/ om het plegen van sulcke on-geoorlofde overdaet / zijnde expresselijck tegen de Keyserlijcke Wet van de Turck, dat de Christenen in vrede en vryheydt souden leven.

Ick hebb' de Turcken wel dickmaels/en dat op een versmadelijcke maniere onder malkanderen hooren kijven / maer ick en hebb' noyt gesien ofte ghehoort datse malkanderen in 't heymelijck ofte in 't openbaer dorsten slaen / sy en derven oock niet om de sware boete die daer ghestelt is op sulcke Krackeelders : maer sy en ontsien haer niet de Christenen te verkorten ende te slaen / die haer niet en derven wederom slaen / of haer daer over bestraffen. Sy zijn gewent om een seer geringhe foute hare Knechts om hals te helpen / ende als sy dat gedaen hebben / smijten syse daer heen in een Sloot als offe Honden voor hadden : of andersins leggense haer op haer Rugh / ende hare Hielen op-halende / bindense hare Beenen aen malkanderen / ende aen een Post vast gemaeckt zijnde / gevense haer drie ofte vier-hondert slagen aen de Soolen van hare Voeten ; daer sommige per-avontuer al haer leven lam door worden. Hare Slaven worden als Beesten op de Merckt gekocht ende verkocht/en dese ellendige Muyl-Ezels en konnen noyt Vryheyt bekomen/ten sy datse haer selven door d'een of d'ander middel vry koopen. Hare Vrouwen zijn by na diergelijcke slaverny onderworpen ; want de Mannen / naer inhout des Alcorans, staet het vry soo veel Vrouwen te trouwen alsse willen/ ofte alsse wel konnen onderhouden. Ende ingeval dat het gebeurt dat een van dese Vrouwen ('t sy Huys-Vrouw of by-slaep) in on-echt by een ander Man wort bevonden / soo mach haren Man uyt kracht van de Wet haer Handen en Voeten binden/ een Steen om de Hals hangen / ende alsoo in een Reviere werpen / 't welck gemeenlijck by haer des nachts geschiet.

Doch soo wanneer het dese on-geloovige belieft de arme Christen-Vrouwen te ont-eeren tegens haerder Mannen danck / soo achtense weynigh d'overtredinge van de Christelijcke Wet ; als die so wel der Christenen Dochters verkrachten als hare Vrouwen ; nochtans de devotige Mahometisten en bemoeyen haer noyt niet / haer selven verdoemt houdende (soose meynen) wanneerse haer vermengen met der Honden af-komste. De Turcken, wanneerse der Christenen Vrouwen of haer eygen bekennen / so wasschense haer gemeenlijck in een zuyd-loopende Fonteyn al-eer de Sonne op-gaet / denckende daer door hare sonden af te wasschen.

Op wat maniere de Turcken rechten.

Indien een Turck een ander Turck komt te door-steken ; soo is dit fijn straffe : na dat hy ter doodt verwesen is / wordt hy voort-gebracht op de Merckt /

Merckt / ende daer wordt een Block van vier voeten hoogh gestelt: de misdadighe wordt ontkleedt / ende daer dan met sijn Buyck om leegh op geleyt / ende halen dunne Koorden door sijn middel / soo datse sijn Lichaem met een slagh aen twee stucken slaen: sijn achter-quartieren werpense de hongerige Honden voor / die daer toe bewaert worden; de voor-quartieren ende het Hooft werpense in een vreeslijck Vuer / daer toe aengeleydt. Dit is de straffe diese krijgen.

Doch wat een Moordenaer of Verrader belanght / daer gaense noch wreder me om; want daer van overtuyght ende daer over veroordeelt zijnde / wordt hy voor 't Volck ghebracht / daer op der Straten een seer hooghe Wip op-gerecht is / op de maniere van een May-boom; 't welck van onderen tot by-kans aen bovenen rondt-om beset is met lange scherpe ysere Pennen / met de punten om hoogh: de misdadighe ontkleedt / en sijn Handen op sijn Rugh gebonden zijnde / bindense een stercke Touw om sijn Schouderen ende Armen: hem dan om hoogh halende / latense het Touw weer neer-vallen / ende alsoo komt hy met een veert op de ysere Pennen te vallen / daer hy met sijn Billen / Borst / of Schouderen / &c. aen vast blijft hangen / tot dat sijn ghebeenten verrotten / ende sijn Lichaem noch levendigh zijnde / van de grijpende Arenden wordt verslonden / de welcke tot dien eynde bewaert worden.

Nu kome ick tot hare Houwelijcxse Costuymen / welcke dusdanigh zijn. Ist dat een Vryer sin heeft in een jonge Vrijster / soo koopt hy haer van hare Ouders voor een goede somme gelts; ende na datse gekocht is / soo wordt haer naem in het Cadis-Boeck geregistreert / te kennen-gevende datse sijn echte Vrouw is / gekocht van haren Vader. Siet dit is de gantsche maniere des Houwelijcx onder haer: dit geschiedt zijnde / soo sendt de Vader van de Dochter Huys-raet naer Huys met de Bruyt / 't welck op Muyl-Ezels en Cameelen Ruggen gevoert wort / de nieuw-getrouwde voor aengaende / worden met Musijck van haer eygen kennisse en Vrienden naer sijn Huys gheleydt.

Op wat maniere de Turcken trouwen.

De Turcken in 't generael / soo wanneerse een tegenheyt of mishagen in hare Vrouwen krijgen / plegen sy'e op de Merckt te verkoopen / ofte anders haer aen hare Slaven besteden: ende schoon datse haer noch lief-hebben / soo en eetense nochtans met malkanderen niet; want de Vrouwen staen gemeenlijck en dienen hare Mannen aen Tafel / ende daer na eetense alleen in 't heymelijck; sonder dat eenigh Mans-persoon by haer mach komen / soose boven de veerthien Jaren oudt zijn: sy gaen oock selden uyt / ten sy alle Donderdagen savonts / als sy na de Graven gaen / om te treuren over de Dooden / altijdt hare Aengesichten seer modestelijck met witte of swarte Sluyers bedeckende / diese niet af en doen tot datse in Huys treden. Vele andere Ceremonien hebbense / die te langh souden vallen te verhalen. En niet tegenstaende alle dese uyterlijcke stemmigheydt onder dese huerlingen / soo zijnder binnen Constantinopolen over de 40000 Hoer-huysen / Turqueski als Libertinen; indien een Christen (insonderheydt Franssen) in een van dese Hoer-huysen betrapt wordt / soo moet hy of Turcksch of een Slaef worden al sijn leven langh: maer de Vrouwen weten uyt loosheyt een tegen-gift te appliceeren tot dese strengheyt / want sy gemeenlijck by haer Serviteurs komen /

ofte

ofte weten haer op eenige bestemde heymelijcke plaetsen te vinden; daer sy alsoo de Fransche Syncopa, oft' de Italiaensche Bergamasko leeren.

De Concubinen van den grooten Turck.

Wat de Concubijnen (ofte by-sitten) van den grooten Turck belanght / die zijn acht-hondert in 't getal / zijnde meestendeel Emeeren, Bassaen, en Timarioten hare Dochteren: het derde en binnenste deel van Seraglia hebbense tot haer verdoen / om daer hare residentie te hebben / wordende tot allen tijden van menichte van Eunuchen ende andere ghelubde Officiers ghedient: alle morghen wordense in een groote Zael in ordere geset / ende gestelt op hooghe Stoelen; alwaer hy dan komt / ende de jonghste en schoonste uyt-pickende roerende haer aen met een roede; en voort volght sy hem in sijn Cabinet van wellustigheydt / alwaer sy / soo yets geschiedt is / haer approbatie daer op van de Hooft-klerck ontfanght / 't welck haer nader-handt streckt tot een conditionele houwelijcx-gift op haer houwelijck / en dat met groote eere en reputatie: ende soo yemant van haer swanger wordt / ende dat het Kint ter Werelt komt / so wort het voort aen een kant geholpen: de oudtste honderden worden op de eerste Vrydagh in de Maent uyt-geset / ende een ander hondert in de plaets gestelt om het getal op te maken: sy gaen en komen altijdt door een van de Achter-deuren des percks na de Zee-kant / dat dicht aen haer Palleys is: van waer sy dwers over Bosphorus varende in een ge-ordineerde Schuytjen / heen en weer gaen op eenen dagh van en na Galata, 't welck ick selfs tot drie verscheyden malen gesien hebb': d'alder-oudtste en laetste hondert / treckt van Galata na huys na hare Ouders en na verscheyden Landen / haer verheugende datse voor des Keysers Concubijnen verkoren en erkent zijn geworden. Den grooten Turck heeft voor een ghewoonte / dat hy alle Vrydagen (zijnde haer Sabbath-dagh) na de Predicatie en maeltijdt met eenighe Hagars of jonge Deernen die hem geselschap houden / na een hooghhangende Handtschoen steeckt opentlijck voor al het Volck / gelijck men by ons de ringh steeckt. Desen Achmet is voorwaer den sachtmoedighsten van alle Turcksche Keysers geweest / ende den Christenen goetgunstigh / de welcke om sijn liberaelheydt en goetaerdigheydt veel eer een Christen Keyser dan een Koninck der Heydenen genoemt mach worden: want hy heeft al de schattingen die sijn voor-zaten de Christen-Onderdanen op-leyden / af-geschaft / ende het thiende van hare Knechtkens / als mede den tax op der Vrouwen houwelijcx-goet te niet gedaen.

Een getal van hondert Concubinen alle maenden verandert.

De vasten der Turcken wordt genoemt Byrham, 't welck eenmael 's Jaers een Maent langh duert: in al die tijdt van den op-gangh tot den ondergang der Sonnen / en eetense noch en drinckense niet. Ende in hare gebeden (insonderheydt in de vasten) plegense dickmaels dese woorden hue, hue, hue te repeteren / dat is: hy, hy, hy alleen is Godt; ofte daer is maer een eenighe opperste Macht / dit doense tot spot van de Christenen / de welcke (soo sy seggen) drie Goden aenbidden. Sy hebben oock dit plomp gevoelen / datter in den dagh des oordeels als Mahomet verschijnen sal / drie uyt-gereckte Banieren sullen zijn / waer onder alle vrome luyden nae den Paradijze gheleydt sullen worden: het eene van Moses, daer onder de Kinderen Israels sullen zijn: het tweede / van Jesus, daer onder de Christenen sullen zijn: het derde / van Mahomet, daer onder de Turcken, Arabiers, en Musil-mannen sullen zijn:

Het Paradijs der Turcken.

de welcke

de weleke alle (soo sy meynen) tot verschepdene dignitepten sullen verheven woꝛden; ende sy sullen boven de anderen uptmuntende zyn / en hare rezidentie hebben in heldere luchtighe Kamers / die Godt haer geven sal/daerse sullen banketteren/ feesteren/ spꝛynghen/ en de liefyckste Melodye die men bedencken kan / hoꝛen sullen; en datse haer tyt sullen besteden met amoreuze Maegden (wiens wooninge na by sal zyn.) De Mannen en sullen niet boven de 30 ende de Maegden boven de 15 Jaren oudt woꝛden; ende sullen hare Maegdommen soo dꝛae vernieuwen / als verliesen.

Dit houdense ooch vooꝛ een gewisse Artyckel haers geloofs / datter 7 Paradyzen in den Hemel zyn / welckers vloeren van Gout / Silver / Peerlen en Edele gesteenten zyn / ende verciert met deftighe Gebouwen en playsante Tuynen / daer in alderhande Vꝛuchten en Pꝛincelyche Pallepsen zyn/welcke Revieren van Melck/ Honigh en Wyn vloepen.

Het eerste Paradys noemense Genete Alcholde; Het tweede / Alferduzy; Het derde Anthinak, Het vierde/ Reduasch; Het vyfde/ Azelem; Het seste/ Alcoduscb; dat is / heyligbe; ende het sevende Almega; dat is / de grootste: ende datter in het midden van dese laetste Paradys / een heerlycke Boom is/ Tubah genoemt/welckers bladeren ten deele van Gout/en ten deele van Silver zyn; welkers tacken sich verspꝛeyden rond om de Mueren van dit sevende Paradys / daer de Name van Mahomet op geschꝛeven staet / dicht by de Name Godts / met dese Letteren/ Alla, illa, he, allah, Mahomet Rezul Allah: welcke woꝛden onder de Turcken in sulcken eere gehouden woꝛden/ dat indien een Chꝛisten on-bedachtelyck die soude komen te verhalen / soo woꝛt hy tot de wꝛeedste doot veroꝛdeelt/ofte gedwonghen sijn Chꝛistelyche Religie te versaecken.

Haer vasten (Byrham ofte van sommighe Ramadan genoemt) duert 30 dagen: geduerende welche tyt sy niet en eten van der Sonnen op-gangh tot den ondergangh/ maer als de nacht komt/ soo maeckense goet cier ende zyn vꝛolyck. Haere Basten is dnse Januarius, ende dan begevense haer alle dagen/(na hare verschepdene gedaene devotien) tot solemnele speelen / ende alderhande godloose recreatien; reeckenende dat vooꝛ de beste devotie / 't welck best met hare Humeuren over-een komt; belastende de Phantasie te volghen hare dwaesheyt/ende blintheyt upt te munten boven d'onkonde der Natuere/alle hare dessepnen binnen den circkel van destructie in treckende: maer vooꝛwaer/gelyckse blindt zyn in het stuck van ware Godts-dienst / so zynse ooch ingenomen met een wonderlyke yver tot haer overgevene blintheyt; in schyn en Ceremonien verre te boven gaende/de gene die een generale pꝛofessie doen van het Chꝛistendom/ende alle de Ceremonien die daer aen vast zyn: de haere vooꝛt gedꝛeven zynde van de vloet van on-kondighe affectie / ende d'onse van malkanderen gescheurt dooꝛ de on-nutte nieuwicheden van on-noodige School-disputen / welcke veel eer de waerheyt verdupsteren / als datse tot Godts eere zyn streckende. De basten der Turcken.

Wat haer gevoelen van de Helle aengaet/sy houden 't te zyn een diepe Put tusschen twee Berghen; upt welckers mont de Vꝛaken gedurigh vuer spouwen / zynde ruym 8 Mylen / ende heeft een donckere ingangh / daer de leelyke booze Geesten de verbaesde Sondaren tegen komen/haer gelepdende tot Wat de Turcken van de Hel gevoelen.

datse komen tot een Bzugh/ 't welk soo engh is als 't scherp van een Scheermes; waer over de gheene die gheen gronwelijcke sonde bedzeven hebben / nae der Helle passeren moghen / maer de ghene die Sodomitische sonde (daer wepnighe onder haer bp van zijn) of doot-slagh begaen hebben / sullen daer van neder stozten in de diepste Put der Helle / daerse somtijts in 't Buer sullen bzanden / ende somtijts tot ververschinge in heet ziedend' Water gewozpen wozden. Ende tot swaerder straffe van de godlooser / heeft Godt (seggen sp) een Boom geplant na bp de Helle/genoemt Sajaratash ofte Roozoo Saitanah, dat is/het Hooft des Duyvels/welckers Buchten de godlooser gedurigh nuttigen. Mahomet in een van de Capittelen sijns Alcorans noemt dese Boom / den Boom des bloeckts.

Sp meynen oock dat de geplaeghde Zielen d'eene dagh of d'ander saligh sullen wozden/met conditie/datse de schzoepende Vlammen der Helle geduldig verdzaghen. Aldus hebb' ick soo bekiopt als mogelijck was / het gevoelen der Turcken wegen haren Hemel ende Hel gheanatomizeert/ voor de ooghen der ghener / dien misschien soodanigh geestighen discoers nopt ter oozen is gekomen.

Het getal van al de Oosterse en Westerse Keysers.

Ende nu dunckt het mp niet on-raedzaem te zijn/dat ick V L. int generael op-reeckene alle de Roomsche en Griexsche Keysers, die van beginne aen tot nu toe geweest zijn/beyde in 't Oosten en in 't Westen/ als mede het getal der Turckiche Keyseren. Aenvangende met Julius Cæsar, den eersten Dictator of Roomsche Keyser tot Constantinus de groote / die de Keyserlijcke Stoel van Romen na Constantinopolen trans-pozteerde / was hy de 64 Keyser. Ende tusschen Constantinus de groote in 't Oosten / ende de eerst gewozdene Keyser in 't Westen / warender 39 Keysers: waer van Constantinus de seste / Soon van Leo de derde/met Irena sijn Huys-vzouw / de laetste eenighe Keyser en Keyserinne in 't Oosten en Westen geweest zijn: na wiens doot en nederlage Charlemaine in Italien wiert geroepen/om die van Lombardyen te verjagen/ de welke dit Lant en de Hzede der Kercke twee hondert Jaren langh hadden onderdzuckt: hy heeftse uyt Romen, Apulia ende uyt gansch Italien verdzeven/ ende wiert der halven verklaert van Paus Leo te zijn de Roomsche Keyser in 't Westen. Van Charlemaine tot desen Ferdinandus, die nu tegenwoozdigh regneert (Charlemain zijnde de hondert veertichste) warender 41 Keysers. So datter in alles met desen Keyser Ferdinandus, onlanghs Hertogh van Grasse (reekenende van Julius Cæsar af tot Constantinus de seste/de laetste Keyser in 't Oosten/ ende na hem / van Charlemaine den eersten Keyser in 't Westen / tot nu toe /) geweest zijn 146 Keysers. Waer van sommighe Griecken waren / welcke niet perfect konnen gereeckent wozden / aengesien sommighe Keyserinne geweest zijn / ende andere wederom schielijck verkozen zijnde / wierde al soo schielijck vermoozt of vergeven.

Om nu tot de Turckische Keysers te komen; sal ick eerst beginnen van de tijt af dat de Turken de naem van een Monarchie aen namen/onder de naem van Ottoman, tot Mahomet de tweede/ de eerste Griexsche Keyser. Beginnende (segg' ick) van Ottoman af / de Soone van Orthogule, de eerste Keyser der Turcken/ ende de eerste die de heerlijckheyt van sijn Natie op-gerecht heeft; tot Mahomet de tweede / zijnder negen Keysers gheweest: ende van hem

tot

tot desen tegenwoordigen Amurath, die nu regneert / sijnder elf Keysers ghewest: welckers ghetal sechs twintigh sijn / ende al eerse tot dertigh komen / sullen sy / of de hare (hope ich) upt-gheroept worden van der Aerde.

Men seght dat de Turcken gesproten sijn upt Scythia, van waerse gekomen sijn tot Arabia Petrea, ende de Sarazenen dickmaels slach leverende / hebbense eyndelijck t'onder gebracht / ende sijn also gemultipliceert en hebben machtigh toe-genomen: de apparentie van haer voorder aenwas is seer waerschijnlijck / ten ware dat Godt upt ghenade t'ons-waerts hare bloet-dorstighe oprepghementen door de wraecke van sijne recht-veerdighe oordeelen kome te stuypten. De Oorsprouck der Turcken.

De Sarazenen sijn gesproten upt Esau, de welcke / na dat hy de segeninge verlozen hadde / gingh woonen in Arabia Petræa, ende sijne Nakomelingen (trachtende een dupdlijcke onderscheyt tusschen haer / de Ismaeliten ende Joden te maecken) hebben haer selven genoemt (als upt de linie van Sara) Sarazenen; ende niet upt Hager, de Dienst-maegt Abrahams, daer de Ismaeliten van gekomen sijn / nochte upt de linie Jacobs, van wien de Joden gekomen sijn. Maer nu de Sarazenen met de Turcken in een ghesmolten sijn / hebben hare Overwinners beyde haer Naem ende de Privilegie van haer af-komste verlozen.

De Turcken die gebozen en op-gevoet sijn in Asia Minor ende in de Oostersche gewesten van Europa, sijn doorgaens van een goede Complexie / wel geproportioneert / gheen lichtveerdighe noch beuzelachtighe praters / haren grand Senjoor gedienstigh / seer genegen tot Venus, ende yverigh in Religie: hare Hoofden sijn altijt geschoren / behoudende alleen boven aen een kupf / waer by sy hopen datse d'eene dagh of d'ander opgeschept sullen worden in den Hemel van Mahomet, ende aen alle kanten bedeckt / achtende het te zijn een schandelijcke saecke yemandt kael van hooft te sien; sy draghen lange Baerden / tot een teeken van stemmichept / want sy houdense voor wijse luyden / die langhe Baerden draghen: de Vrouwen zijn kleyn van persoon / dick en rondt van gewas / gaen selden upt / ten sy dat het sy op Donderdagh savonts / als sy op de Graven van hare af-gestorvene Vrienden treuren / ende dan zijnse sedelijck met een sluyer bedeckt: sy zijn duyster 's huys vreesachtigh en schaemroot / maer in huys tot dertelheydt en wulpsheyt genegen: en dese worden voor de schoonste gereeckent / die de swartste Wijnbraeuwen hebben / de wijdste mondt / ende de grooste Oogben. De Complexie der Turcken.

De andere Turcken die in Asia Major gebozen zijn ende in Ægipten (ick en segge niet van de Mooren in Barbarien) zijn langher van persoon / van een deelu we koleur / wreedt / een Barbarisch en on-zedigh Volck. De treflijcker soorte gebruycken de Slavonische tale / 't gemeene gepeupel spreeckt de Turxsche spraeck / sy ontleenen van de Presianen hare woorden van Policy, van den Arabier, hare woorden van Religie / van de Griecken, haer benamunghe van Oorlogh / ende van de Italianen, haer [illegible]orden en termen van Zeevaert. Wonderlijck groot is de macht van den grooten Turck / het meeste deel nochtans van sijne Coningrijcken in Asia en zijn niet wel bewoont noch volck-rijck; maer de plaetsen die aen der Christenen Custe grensen / zijn met

Castelen / Volck ende Amonitie wel ghefortificeert : indien de Christen-Potentaten konden accorderen en t'samen consuleren/het soude een gemackelijke saeck zijn om de Turcken in een Jaer onder subjectie te brenghen / ende hare Namen van der aerde uyt te roeyen: Ja dat meer is/ick ben verseeckert (ende neffens noch andere) datter Christenen meer als genoegh zijn/ die selfs Slaven en Vassalen zijn van den grooten Turck/ende onder sijne jurisdictie woonen / om dese on-gheloovighe Turcken te overwinnen ende te ruineren / indiense slechs van manhaftighe Capiteynen/Gouverneurs en Wapenen versien waren/ en dat sonder de hulpe van eenigh Christendom.

My dunckt het derhalven niet on-raedsaem noch particulierder te beschryven de maniere / rijckdommen / gewelt van Oorlogh / ende de ommeganghen der Turcken. De Turcken zijnde van naturen ghesproten uyt de Scythen ofte Tartaren / zijn middelmatigh van lenghte/ sterck van Nature/ voorsichtigh en couragieus in 't ghene sy by der handt nemen / ende gheensins genegen tot neerstichеyt of arbeydt / maer zijn boven maten gierigh en gelt-suchtigh boven alle Natien in der Wereldt. Sy en volbrenghen noyt hare beloften / ten sy datse daer profijt mee doen konnen / ende zijn van naturen genegen om de Vremden te bedrieghen ; hare Conditionele Contracten veranderende/na dat het haer goet dunckt : sy zijn voor malkanderen eerbiedigh / maer voornamelijck aen haer Opper-hoofden / diense niet alleen groote eere bewijsen / maer voor wien sy heel stil swijghen ende haer gansch als Vremdelinghen draghen / gheduerende hare tegenwoordicheydt : sy zijn krachtigh geneghen tot alderhande dertele wulpsheyt ; ende doorgaens (behalven noch tot de geyle lusten van bloet-schande) tot Sodomitische sonde geinclineert / 't welck sy voor een leckerny houden/ om alle andere Playsierighe wellusten te verdouwen. Haer gevoelen is dat een yder de ure sijns doots aen sijn Voor-hooft geschreven heeft/ ende dat niemandt de gepredestineerde goede of quade ure kan ontkomen : dese belachelijcke dwalinghe maeckt haer soo stout en on-vertsaeght / datse haer dickmaels in het aldergrootste gevaer komen te storten. Sy en zijn niet seer genegen tot domestijcke recreatien/ als tot dobbelen/ met de Kaert te spelen/&c. maer buyten 's huys ende op de reyse zijnse liberael in het eeten en drincken selfs aen vremden/sonder exceptie : de Vrouwen die wat slachs zijn gaen kostelijck gekleedt / ende zijn met Peerlen ende Edele Gesteenten behanghen / ende sommighe onder haer zijn gewent hare Handen en Hayr root te verwen / maer insonderheydt de Nagelen aen hare Handen en Voeten / ende haer so wel als de Mannen tweemael 's weecks in Badt-stoven te baden.

De Turken zijn Tartaren.

Geyle Turken.

De oprechte Turcken draghen witte Tullebanden op haer Hooft / behalven eenighe die onder Mahomets geslachte gereeckent worden/ en dese dragen groene Levryen/zijnde meestendeel Priesters:de meerder helft van de Turcken in Asia en vraghen na gheen Visch/maer dese Turcken welcke in Europa woonen eten liever Visch als Vleesch/ insonderheyt tot Constantinopolen of Stambolda , alwaer de beste ende meeste abundantie van Visch gevanghen wort / als in eenige plaetsen / ende dat in de swarte Zee : sy zijn altijt begeerigh om hare Naburen eenigh voordeel af te sien/'t welckse niet konnende met gewelt te wege brengen/sullense het onder schijn van treves/trouloosijk volbrengen:

ende

ende ist dat het ghene sy voor hebben niet wel en gelucht/soo schamense haer niet de vlucht te nemen ; nochtans zijnse door de bauck kloeke Soldaten / ende konnen wel met de Wapenen om-gaen : hare Armee in het marcheren oft belegeren (hoe welse machtigh sterck zijn) houden haer modest en stil/ ende zijn hare Capitepnen en Veldt-Oversten seer onderdanigh : wanneer den grooten Sinjoor met sijn Armee te velde getrocken is / so sullen de Turcken die t'huys blijven in hare Steden / sterck voor hem en haer bidden en vasten. De Victorien van hare Voorsaten weterse aerdigh te beschrijven / ende singense op rijm met vreughde ; achtende dat het verhalen van hare mannelijcke Feyten/ de eenige middel is om hare Soldaten tot moet en couragie te animeren. Sy en zijn niet tot soete contemplatien genegen ofte met lief de tot de Studien en Vrye-konsten ingenomen / nochtans hebbense veel fraepe Scholen/ daer publijcke lessen over hare Wetten/ en de Religie Mahomets gedaen worden ; op dat de kinderen / de welcke verkoren worden om daer voor een wijle tijts op-gebracht te worden/ onderwezen moghen zijn/hoe sy haren Alcoran te nutte sullen uptleggen / ende verstandighe Rechters worden / om hare Republijcke te regeren.'t Wort selden gesien dat een Turck met een Vrou op de Straet spreeckt / ja seifs in hare Kercken en sal de Man niet sitten in't gesicht van de Vrouw / en nochtans zijnse Heeren en Meesters van hare Vrouwen en Concubinen / van wien sy al soo groot respect / dienst en eere genieten / als van hare eygen gekochte Slaven.

De Turcken en hebben niet gestudeert.

Nu wat belanght sijne Rijckdommen oft inkomsten ; de voornaemste 3 deelen daer men alderhande koopmanschap verhandelt / ende meeste abundantie van silver en gout is in al de dominien des Turcks, so wel in Asia en Africa, als Europa, zijn dese : Constantinopolen in Thracya in Europa : Aleppo in Syria in Asia major. ende Groot Cayro in Ægipten in Africa ; want dit sijn de 3 Magezijnen van het gantsche Rijck/ die al de rijckdommen/middelen en negotie van al de Keyserlijcke Provincien nae haer trecken. Men houdt het daer voor dat de ordinarische en Jaerlijcxe inkomste van den grooten Turk 16 Millioenen gouts bedraghen / hoe wel het somminghe minder maecken : maer om dat het soo swaer valt te oordeelen van de inkomste der Monarchen ; zijnde gelijck de onpeijdelijcke diepten der Aerde/de welcke op so ontallijcke manieren de stroomen haerder rijckdommen toevoeren en ontfanghen / so sal ick ophouden van meer te allegeren. En nochtans des grooten Turcks inkomste en komen gheensins in consideratie by sijn groote en wijde heerschappyen : de redenen hier van zijn veele ; van welckers voornaemste ick slechts 3 ofte 4 sal uyt kiezen. Voor eerst de Turcken zijn meer genegen tot de wapenen/te overwinnen / te verderven / ruineren ende te consumeren de middelen des volcks diese overwinnen/ haer ontblootende van het ghene daerse haer mede souden generen ; als datse de cours van de negotie souden soecken te mayntineren / daer de royale profijten upt voort souden komen : ende de oorsaecke waerom datse hare Ondersaten in sulcken armoede houden ende haer selven van de groote profijten beroven / is dese : om hare ondersaten te verswacken en onvermoghende te maecken/in't geene waer doorse tegens hem souden konnen op-staen en rebelleren. Ende aen d'ander zijde sijn de Griecken alsoo traegh tot konstighe handt-wercken / koop-handel en land-bouwery ; aengesien dat

De inkomsten van den grooten Turck.

het ghene sy bezitten niet haer eyghen en is / maer haer by alle occasien wort ontnomen door gewelt en tiranny / want wat baedt het den Saeyer / als hy het ghesaeyde niet magh maeyen ? daer zijn oock inder Ottomannen Jurisdictie groote Foreesten en woeste Landen ; 't welck geschiet uyt schaerschept van Volck om die te bewoonen ; alsoose met Troupen uyt Asia getroken zijn / om de Frontier-plaetsen van sijn Dominien oft Heerschappyen in Europa te verstercken.

Ten anderen is dit de oorsaeck dat dese gewesten so seer ontbloot zijn van Volck : so wanneer des grooten Turcks Armade na een verre Landt te Velde treckt ; dan moeten de slechte onderdanige Boeren / mogelijck 20 ofte 30000 met haer op-trecken / om haer Victalie en alderhande Provisie te voeren / zijnde genomen van de Ploegh / en gedwongen tot dese Slaverny / niet tegenstaende dat de helft van haer niet weder en keeren ; eensdeels om de veranderinge van kost en lucht / en ten anderen / weghen hare langhduerige reyse / en onverdraeglijcke last van koude en hitte. Tot de eerste redenen behoort oock dese / te weten : dat den ganschen handel van alle Waren in Turckyen, in de handen der Joden en Christenen is / namentlijck : van Ragusanen, Venetianen, Duytschen, Engelschen, en Francoysen, de welcke hare affayren so voorsichtigh mainteneren / dat sy de meeste profijten uyt alle handel daer trecken / soo datse selfs des Turcks Onderdanen van de ordinary Negotie / dat haer met recht toekomt / ontblooten.

Seeckere stucken Lants voor Tymarioten.

De laeste en principaelste reden is / 't welck van veel grooter gewichte is dan sijne inkomsten / te weten ; het groot getal van sijn Timars ofte parcelen Lants : want de Turcksche Keysers / zijnde van stonden aen Meesters van die Landen diese innemen / deylen de selvige in seeckere parceelen : latende weynigh of niet met allen overblijven voor de oude Inwoonderen / deelense dese parceelen uyt aen kloecke Soldaten / die haer goeden dienst gedaen hebben ; ende dat met dese conditie / datse altijt Paerden tot den Oorlogh onderhouden ende veerdigh hebben : 't welck een treffelijcke goede order is / tot behoudenisse van sijn Rijck ; want indien dese Timarioten niet en wierden gheloont met sulcke absolute possessien deser parcelen Lants / de staet van sijn macht soude schielijck vervallen : want de profijten deser Landen / waer door sy selven / hare Familien en hare Paerden onderhouden worden / maeckt haer te gewilliger om haren Keyser getrouwen dienst te bewijsen. Dese parcelen Landts konnen door alle sijne Dominien omtrent 250000 Paerden onderhouden / welcke altijdt op de eerste aendieninge gereet staen / sonder dat den grooten Signieur daer eenighe lasten van draeght / zijnde verplicht die te onderhouden op haer eygen kosten / gedurende den Oorlogh : en nochtans konnen dese Timarioten ende hare Paerden / Jaerlijcx niet onderhouden worden onder de tien Millioenen Gouts : welckers overdenckinghe my als verbaest maeckt / als ick gedencke aen het samen-geraepte verhael sommigher Autheuren / dewelcke des grooten Turcks Inkomsten derven vergelijcken by de Inkomsten van onse Christen Princen.

De bevestinghe van dese Timars, ende de voorledene verkiesinghe van de Azamglians (ofte van jonghe Kinderen die Janitzaren worden gemaeckt) zijn twee stercke Fondamenten geweest / daer het Turcxse Rijck soo vast op ghesteunt

steunt heeft. De Roomsche Keysers hebben een langhe tijt deselfde maniere gebruyckt (van jonge Knechtkens te verkiesen tot hare Guarde) tot verseckeringe van hare Personen en staet. Sy wierden genoemt des Delt-heers Armade/ ende dese schattinghe over de Knechtkens heeft de Vlamingen eerst doen opstaen tegens de Romeynen.

Wat de Turcxse Cavalery belanght/ sy zijn 2 vaste Pilaren; eerst houden sy des grooten Turcks Onderdanen (die anders misschien tot een revolte souden raken) onder subjectie en devotie: ende ten anderen zijnse geordineert tot het beleyt van eenige remarkabele dessynen tot Veldt-garnisoenen / ja zijn de principale zenuwen des Oorloghs: de verkiesinge nochtans van den grooten Signieur is meest gelegen in de macht van de Janitzaren, de welcke niet en kan absoluteliick seggen dat hy Keyser is/ voor en al eer datse hem in sijn Troon hebben gestelt. De kloosheyt der Turcken

De Turcken hebben dese dingen in hare Armeen die seer vreeslijck zijn/ namentlijck; het onpondlijcke getal der Menschen/ de groote Discipline / ende de geweldighe Amonitie. Wat de Discipline aengaet / sy en worden niet alleen met groote stil-zwijgenheyt en gehoorsaemheydt / maer ook met oogwenkinge geregeert; ende alsose geseglijck zijn / worden se in principale voortochten gebruyckt: ende hoe-wel haer groote meenichten dickmaels onder haer verwerringhe heeft veroorsaeckt / soo dat kleyne Armeen haer in route hebben ghebracht ende overwonnen / nochtans zijnse in het vluchten soo voorzichtigh / dat een kleyn hoop volcx haer gheen merckelijcke schade aen doen noch tenemael verslaen kan: want ghelijckse aenvallen/ soo vluchtense oock sonder vreese.

De eerste residentie van den Turckschen Keyser na sijn komste upt Ægipten, was tot Prusa in Bithinia: van hier liet hy sich verboeren tot Andreanople, en daer na tot Constantinopolen, daer hy tot op heden sijn residentie noch heeft. Behalven al sijn groote Bassaen in Europa, welcke acht zijn in 't getal/ een tot Buda in Hungarien, een ander in Maldovia, de derde in Dacia, de vierde tot Bagaviliezzo in Bosna, &c. Soo heeft hy oock tot Algier in Africa een Bassa, een ander in Thunis, de derde in Tripolis, ende de vierde in Ægypten, &c. Ende in Asia Major ende Minor, te weten een in Syria tot Aleppo, een in Damascus, de derde tot Balsera, de vierde tot Mecha in Arabia Felix, de vijfde tot Carmania, de seste tot Cyprus, de sevende tot Rhodus, de achtste tot Arzenon in Armenia Major, de negende en thiende tot Tessis ende Upan, op de Frontieren van Gurgestan ende Persia, &c. Arsenalen ter Zee heeft hy vier/ een tot Pera ofte Galata, begrijpende 133 Galeyen / te tweede tot Gallipoli, van 20 Galeyen / de derde is tot Savezza op de roode Zee / bestaende upt 25 Galeyen / ende de vierde is tot Belsara in Arabia Felix, na de Persische Kolck van 15 Galeyen/ welcke daer worden bewaert om de Portugaloisen te plaghen / blijvende in het Eylandt Ormus, ende andere by-leggende plaetsen. Begherbegen ofte Bassaen.

De Turcken hebben een maniere / dat als sy Meester worden van eenige Provincie/ soo bannense al den ingeborenen Adel upt/ voornamelijk die van het Koninckrijcke Bloet zijn in 't Landt: en nochtans latense toe dat een peder van haer sijn gevoelen (in saecken de Religie aengaende) vry en ongemoleesteert na sijn wel-gevallen/ belebe.

Onder

Onder de Turcken en is geen Adel/maer zy zijn al t'samen als on-edele en geringe Ledematen van een voorname Lichaem/den grooten Turck, gesproten na de Linie uyt de Familie van Ottoman: wiens heerlijckheyt/vermogen/ en gewelt sodanigh is/dat de alderwel-sprekenste tonge die niet genoegsaem kan uyten. De duysenden van Janitzaren, Shousen, &c. die dagelijcx op hem passen; en de Zenuwen zijn van het strijdtbare Lichaem zijns geheele Monarchie en Keyserlijcke staet: de honderden (behalven sijn Coninginne) van Concubinen, alle uren door sijn middelen onderhouden/ en alle Maenden vernieuwt sijne Armaden, Cassaan, Emeeren, Vizier Bassaen, Sanzacken, Garnizoenen en Forten, hier en daer onder sijne Dominien verstroyt / soude my onmogelijck zijn in 't groote te verhalen. De on-menschlijke practijck der Turcken om Borgerlijcke on-eenicheyt voor te komen/is soodanigh/dat het gantsche geslachte of Saedt van Ottoman (altemael behalven een van haer) ghewurght wort: daerom / gelijck Augustus Cæsar in diergelijcke gelegentheyt van Herodes seyde / ist beter den grooten Turck sijn Hont te zijn / als sijn Soon. Sijne Dochters ofte Susters en worden soo niet ghetracteert/ maer worden ten houwelijck gegeven aen eenigh Bassa, daer zy sin in hebben mochten; nochtans met dese conditie: den Coninck seght tot sijn Dochter oft Suster; ick geve u desen Man om uw' Slaef te zijn; ende ingeval dat hy u ergens in komt te misdoen/ ofte uw' begeerte ongehoorsaem te zijn/hier geef ick u eenen Ponjaert om sijn Hooft af te slaen; diese altijt op haer zijde tot dien eynde dragen.

Edele Persianen.

De Persianen verschelen veel van de Turcken in voortreffelijckheydt / beleeftheydt/behendigheydt/en voornamelijck in 't stuck van Religie: de welcke door oneenigheyt / malkanderen voor vervloeckt houden / niet tegenstaende dat beyde Secten onder de Mahometische Wet staen: de Soonen van de Persische Coningen en worden soo Barbarisch niet mishandelt/als de hare; want alle de Broederen (behalven een) worden slechs hare Oogen uytgesteken / maer worden naderhant treffelijck als Princen onderhouden.

Ende het is dickmael gebeurt / dat sommige van dese Coningen stervende sonder wettelijcke Erfgenamen/eenige van dese blinde Soons haer in 't Rijk hebben gesuccedeert / welcke het zaet van 't voorige Familie hebben herstelt.

En nu dat de Persianen dagelijcx soo groote schade lyden van de Turcken / is alleen uyt oorsaeck van hare Infanterie / daer de Persianen geensins toe ghewent zijn/ vechtende altijt te Paerde. De Persianen en zijn oock niet genegen om Forten of Fortificatien te stichten/ ende en weten haer so met geen Amonitie te behelpen / maer haer selven altijdt te Velde begevende in de uyterste noot des Oorloghs / verkrijgense geduerigh dubieuse Victorien: in hare couragie en kloeckmoedigheyt en behoevense geen volckeren van d'Oostersche Werelt te wijcken/ ghelijck Babylon in haer laetste Fortuynen ghenoeghsaem daer van ghetuygen kan.

Babylon door de Persianen wederom overweldight.

Het

Het Vijfde Deel.

NAdat nu de Winter en Lente haren passpoort hadden genomen/ ende ick my dese maenden hadde uytgerust/ heeft my de tijt uytgelockt om de perijckelen van een moeyelijcke repse aen te vaerden. Hebbende dan een eerlijke afscheyt in alle danckbaerheyt genomen van verscheydene vrienden/ welcke my beleefdelijck en vriendelijck hebben onthaelt; insonderheyt den voornoemden Engelschen Ambassadeur Sr. Thomas Glover: ende den nieuwen Ambassadeur Sr. Paulus Pinder, de welcke hoort voor mijn vertrech daer was gearriveert/ende voor desen vijf Jaren in Aleppo Voorgermeester is geweest; hebb' ick Constantinopolen verlaten ende my t'scheep begeven in een schip tot Londen t'huys hoorende/ genoemt De Waerheyt, waer op de Wilde van Ratclief, Schipper was/ daer ick beyde van hem en sijn volck vriendelijck bejegent wiert twaelf daghen langh; sijn cours nemende na Smyrna, ende zijn also gezeylt langhs de kuste van Bythinia, in Asia Minor.

Bythinia heeft aen het Noorden Hellespontus: aen het westen Phrygia: aen het Oosten Pontus: ende aen het Zuyden Cappadocia, ofte Leuco Syria. De voornaemsten steden zijn Chalcedon, allwaer door bevel des Keysers Martiani de vierde generale concilie gehouden wiert om te verdelgen de Ketterij van Nestorius. Dicht aen de kant van Hellespont staet de bergh Stella, vermaert van wegen de victorie/ welcke Pompejus over Mithridatus gehadt heeft: als mede/ om dat Tamberlaan met 800000 Tartaren Bajazet aen voort quam/ welckers armade bestont uyt 500000 mannen/waer van op dien dag gebleven zijn 200000/ ende Bajazet, gevanghen zijnde/ wierde in een pysere kouw om-gedraeghen/ op wiens hals Tamberlaen sijn voet placht te setten/ als hy sich te paerde begaf/ende heeft eyndelijck sijn eygen hersenen tegens de sloten van de pysere kouw verplettert: de naeste steden zijn Nicomedia ende Nycenen, daer d'eerste Generale Concilie gehouden wiert/ Anno 314, in de welcke vergadert waren 318 Bisschoppen om de Arriaensche ketterij te verstoren; d'andere steden zijn Pruza ende Linhissa; de eerste wiert gesticht van Prusias Coninck van Bythinia, de welcke Hannibal verriet doen hy tot hem vluchtende om secours; in het laetste ligt Hannibal begraven. Prusa heeft een langhe tijdt de stoel der Ottomansche Coningen geweest/ tot dat Mahomet de eerste sijn residentie begost te houden tot Andrianopel. De principaelste Rivieren zijn Ascanius, Sangaro, ende Granico, dicht aen welcke Alexander sijn eerste victorie tegens de Persianen bevochten heeft.

Bajazet van Tamberlaen gevangen.

Sijnde Bythinia ende de Phrygische kuste door gepasseert/ kreghen wy Cenchrea in 't gesicht daer Paulus sijn hooft liet scheeren/ sijn belofte volbracht hebbende/ Actor. 18. 18. Sijnde nu van de Griecken bewoont/ hebbende een Turxse Gouverneur/ is van kleyne importantie/ ten aensien van andere naburige plaetsen/ welcke haer de negotie af-handig maecken: ende om dat de

loden hier niet veel en verkeeren/zijn d'Inwoonderen veel eer aenschouwers van de deught ghewo2den/ dan eenighsins de v2omighept aenklevende: ghe=v2eck van v2emdelingen zijnde de eene / ende de vitieuse lupichept / d'andere hinder-pael. Dese stadt is gelegen in het No2den van Ionia, doch veel eer op de Oosterse Frontieren van Lydia.

Lydia, heeft aen het westen Phrygia Minor: aen het zupden / Ionia: aen het Oosten Paphlagonia: aen het No2dwesten Æolus, ende een ghedeelte van Phrygia Major: de voo2naemste hooft-stadt in Sardis, voo2 desen den Coninck=lijcke stoel van Cræsus, de rijckste Koningh in sijn tijt/de welcke op de hoog=ste top van sijn voo2-spoet geraeckt zijnde / van Solon tot antwoo2t kreegh/ dat niemant voo2 sijn doot gelucksigh mochte gereeckent wo2den/ om dat het radt van avontuer lichtelijck konde omd2aeyen; het welck hy naderhandt waerachtigh bevonden heeft: 't verhael van dese woo2den / doen hy nu van Cyrus gebangen wiert / heeft sijn leven gesalveert. De naeste stadt is Perga=mus, daer het maecken van perkement eerst gevonden wiert / ende daerom genoemt Pergamenum in 't latijn. Hier wiert Galenus geboren/de welcke 140 Jaren langh in soo goede ghesonthept gheleeft heeft; de reden van dien alle=geert hy te zijn dese: om dat hy nopt sijn bekomste at / noch d2onck; ende d2oegh gedue2igh by hem seeckere geper fumeerde ballekens. D'andere ste=den zijn Thyatira, Laodicea, Philadelphia.

De Stadt Smirna.

Op den twaelfden dagh van mijn vertreck upt Constantinopolen, quamen wy tot Smirna, zijnde 400 mijlen van malkanderen.

Dese stadt is een van de 7 kercken waer van gedacht wo2t / in d'Openba=ringe Iohannis 2. 8. Ende staet in Ionia: van dese plaets was den vermaerden Martelaer Polycarpus, Bisschop, welcke voo2 desen Discipel geweest is van den Euangelist Ioannis: ende stock-oudt wo2dende / wiert hy eyndelijck om Christi wille gedoot. 't Is een de=fi=ghe plaets / hebbende een schoone haven voo2 Schepen: sy d2yven grooten handel met alle Natien / insonderhept in Zijde / Kattoen en Damast / het welcke haer de Boeren in 't landt v2engen/ ende de v2eemdelinghen van haer kopen. Voo2waer omtrent dese stadt sagh ick een langhduerige pleyn verreyckt met Koren/wijn/alderhande krupden/ en soo volck-rijck / dat my dachte dat de Natuer en des volcks neerstighept samen kampten; de eene / in 't voo2t-telen van creaturen; de andere / in de wonderlijcke landbouwerij: soo dat het ten aensien van hare Waren en ver=maecklijckhept / weynigh minder is als het Dal Suda, in Candia, het welcke de Inwoonderen wonderbaerlijck dertel maeckt: want gelijck v2eughde upt plapster voo2tkomt / en dese wederom alle ondeught aenlockt; alsoo en isser oock gheen on-bestraflijcker creatuer als een Mensch die in weelde en voo2=spoet leeft / noch niemant soo modest en gherefo2meert als de ghene / dien de Fo2tune slechs een matighe en kromme gunste verleent heeft / 't welck ick voo2waer voo2 het beste houde: want het is de refo2matie onses ghemoets/ niet de tongh noch handt / die ons tot ware geluck kan verhoogen: en wil=de Godt dat dese / die altijt een goede voo2 de wint gehadt hebben in de koers van haer geimagineerde hepl / al haer hooghe staet over 't hooft siende / haer upterste en rust-plaetse mochten beoogen: naer dien se slechs pijlen zijn van de arm des Almachtigen / die daer micken niet op hare / maer sijn Doel-

Weelde is de Moeder van on=deught.

wit;

wit; ende niet meer eygenaers zijn van 't geene sy selfs beooghen / dan sy schuldigh zijn aen 't gheene sy selfs aenvanghen: gewisselijck sy souden hare aengesichten met een ander Masquerade decken danse doen: ende hare daden helderder doen uytschijnen / dan de kracht van loosheydt / haer godloose practycquen kan omschaduwen.

Thyatire wort nu Tyria ghenoemt / mede een van de seven Kercken / en is boven achtien mylen van Smyrna niet gelegen.

Van hier (hebbende dese beleefde Engelsen en haer deftigh Schip van 24 stucken verlaten) ben ick scheep gegaen in een Turcxse Carmoesalo,, welcke anders niet als ballast in hadde / ende naer Rhodes wilde. Terwijl wy langhs de Kuste van Ionia zeylden / was de eerste plaets van eenigh aensien dien ick sagh / de vervallene Stadt Ephesus; nochtans eenighsins bewoont van Griecken, Joden, en sommighe Turcken; doch gheensins te vergelijcken by haer voorighe glans en heerlijckheyt; streckende veel eer tot een gedachtenisse / dan tot eenigh heerlijckheydt. Niet te min uytmuntende in playsante Tuynen / schoone Velden / en groene geboomte van Olijf-boomen / 't welck op de Zee vermaeckelijck is t'aenschouwen. 't Is oock geweest een van de seven Kercken. Apocalips 2. 1.

Ephesus vervallen.

Dit was een van de vermaerste steden in Asia Minor, maer de Faem van dien is ontstaen uyt den Tempel van Diana, welcke om haer grootheyt / cieraet / en konstigh werck onder een van de 7 wonderen des werelts gerekent wordt: 't was 200 Jaren in't timmeren / 425 voeten langh / ende 200 breet: 't is tot 7 verscheyde malen afghebrant / 't welck meest door blixemen gheschiet is / doch de laetste en Finale destructie van dien is gheschiet door een slechte quant Erostratus, dewelcke het selvige aen brant stack / om daer door een name te bekomen. Timotheus is Bisschop van Ephesus geweest / aen welckers gemeente St. Paulus een van sijn brieven gheschreven heeft; ende eyndelijck 't is vermaert om dat St. Ioannes den Evangelist aldaer begraven light: in de Handelingen der Apostelen wort getuyght dat geheel Asia en de gantsche Werelt Diana hier aenbaden. Tullius de Natura Deorum verhaelt / dat Timæus gevraeght zijnde waerom de Tempel van Diana aen brant raeckte op dien nacht / doen Alexander de Groote gheboren wiert / gaf dit kluchtigh antwoort / om dat de Princesse van dien van huys was; om dat sy Goddinne zijnde der Vroet-vrouwen / dien nacht most passen op Olymphia, de Moeder van Alexander de Groote, de welcke in Macedonia verlost wierde.

De Tempel van Diana verbrant.

Tegen over dese Stadt is het Eylandt Lango, van outs Cous ghenoemt / daer dien seer vermaerden Hypocratus en seer treffelijcken Schilder Appellis in gheboren wierden. 't Is beyde vruchtbaer en volck-rijck / ende boven de tachtentigh mijlen rond. Men seght datter in dit Eylant een sekere Slangh is / soo vriendelijck tegen d'Inwoonderen / dat soo wanneerse onder de schaduwe der boomen slapen / komense kriesen en omhelsen haer sonder eenigh leet te doen / ende als zy al ontwaecken / en zijnse niet bangh voor haer.

Het Eylant Lango / ofte Cous.

En dicht aen Lango is het Eylandt Nixa, van oudts Strangoli, ende van sommighe ghenoemt Dionisa ende Naxus, een Eylandt beyde vruchtbaer en vermaecklijck. Soo als wy het westerse deel van dit Eylandt bezeylden / soo toonde my een Griecxse passagier de plaetse daer (naer zijn seggen) Ariadne

van Theseus bedroghen wiert / 't welck niet verre van het vochtigh pleyn Darmilie is.

Treflijcke swemmers uyt der Nature.

Voort-varende in onsen cours / sagh ick het kleyne Eylant Ephdosh, daer (nae 't segghen der Turcken) alle de Eylanders van natueren goede swemmers waren / ende tot betalinge van Tol aen haer grooten Heer den Turck wort haer dit opgeleyt: te weten; datter eenmael 's jaers seeckere mannen en vrouwen van een Turckse Capiteyn verkoren worden om een gantsche mijl recht uyt in Zee te swemmen ende na de gront te duyken van waerse yets moeten mede brengen / tot een teken datse gront gekregen hebben: ende sose hier in komen breuckvalligh te worden / sal 't Eylant wederom verplicht worden aen hem jaerlijcxse rente te betalen. Dit sagh ick met mijn ooghen (also 't stil weer was) datter een man en twee vrouwen na ons toe quamen swemmen meer dan een mijle weeghs / met haer voerende (droogh boven 't water) manden met fruyt om te verkoopen / daer ick niet weynigh over verwondert was. Want doense aen de kant van 't Schip quamen / en wildense noch aen boort by ons noch in het boot komen / maer leunden op haer eene zyde (als offe haer selven op de Zee rusteden) en verkochten alsoo hare vruchten / met ons discoursen voerende boven een uur langh: Haer te vreden gestelt hebbende voor hare waren / eñ een wackere koelte bekomende / zijn wy voort gezeylt / geraeckende op de Kuste van het kleyne Eylandt Samothracia.

Dit Eylandt Samothracia wiert van outs Dardania ghenoemt / ende nu van de Turcken Samandracho; een plaetse van kleyn aensien / ten opsicht van de grootheyt des Eylandts / ende de weynighe Inwoonderen: settende haer teeringe na haer neeringe; onwetenheyt en dienstbaerheyt twee stercke Commandeerders over de swacken; ende niet min geweldigh / dan zy swack zijn in de plicht van eerbiedigheydt; 't welck de Jongelingen in verstant / en Suygelingen van verre-ghesinde kennisse noyt konnen ontkomen; hoewel een ware professie veel natuerlijcke ghebeeecken bedeckt / ende onder de selvighe een hope van geluckfaligheyt / na de welcke voorwaer meer Menschen wenschen / dan die 't recht verstaen. Op den negenden dagh na ons vertreck van Smyrna, arriveerden wy aen de Stadt Rhodus, soo ghenoemt van het Eylandt daerse in staet.

Het Eylant Rhodus.

Rhodus leght in de Carpathissche Zee / zy wiert van outs ghenoemt Ithrea, Telchino ende Phiula: Plinius seght dat het Rhodus genoemt wiert / om datter seeckere Velden met Roosen in waren; want Rodos beteeckent in 't Griecx een Bloem: niet verre van de Stadt af / ende in den Ingangh van de Haven sagh ick de overblijfselen van dat geweldige en wonderbaerlijck opgerechte Beelt / ghenoemt Colossus Rhodius, ofte het machtige Sonne-beelt, het welcke ter eere van haer ghemaeckt wiert / weshalven den H. Paulus de Inwoonderen heeft ghenoemt Colossensen. Het wiert ghesticht van den doorluchtigen Caneta Lindo in 12 jaren tijt: andere seggen van Calassus den Discipel van Lisippus, van hem de name Colossus dragende / ende wiert weerdigh geacht gerekent te worden onder de 7 wonderen des Werelts / gelijck het oock met recht daer voor mochte gerekent worden: des selfs grootheyt kan (als noch) den aenschouwer verbaest maecken. Het wiert na 't Beelt van een Mensch opgerecht / zijnde tachtentigh Cubiten ofte 120 Voeten hoogh / ende

Het Beelt Colossus.

ende soo groot/dat de kleynste vinger soo langh was als een gemeen menschs tusschen wiens beenen (staende in de mont van de Herbergh met het eene been op d'eene zyde ende met het ander op d'ander zijde van den ingang) Schepen met opstaende zeylen onder deur plachten te varen: doen Mnavi den Generael van Caliph Osman dit Eylant aen het Mahometische gebiet hechte / ende het groo ste deel van dit beelt neder wierp / het Koper van dien seght men soo swaer geweest te zijn dat het 900 Cameelen geladen heeft.

Dit Eylant heeft eertijts de Ridders van Malta toebehoort/ende wierden doenmaels toe-genoemt de Ridders van Rhodus, maer sy quamen eerst uyt Acre in het Heyligh Landt / ende wierden genoemt Ridders van St. Ian; dese hebben met een manneliycke courage Anno 1308. de Sarazenen daer uyt gedreven/welcke voor desen het selvige de gedeylde Griecken ontnomen hadden. Dese Ridders hebben de Turcken 200. jaren langh seer lastigh gevallen/ tot dat eyndelijck Solyman de heerlijcke het selvige Landt ingenomen en vermeestert heeft. De Rhodianen zijn altijt goe vrienden geweest met de Romeynen, soo dat doen al d'andere Middellantsche Eylanden Mithridatus Koningh van Pontus toe-vielen / dese alleen heeft de Romeynen getrouw gheweest.

Dit Eylant heeft binnen de tijt van 25 Jaren tot drie-mael toe groot gevaer van regensnoot uytgestaen: so dat in de laetste vloet de meeste Inwooners verdroncken zijn: des selfs aenbangh is gheweest in 't voor-jaer ende continueerde tot de Somer / ende in al die tijt zijn met gewelt de hupsen daer door ingheslort / ende des snachts het volck op haer bedde leggende/ doot geslagen/ ende over dagh ook de gene/ welcke onder beschutsel van haer wooningen schuylden: 't welck een ellendige destructie was/soodanigh nauwlijcx gehoort is geweest sedert de sunt-vloet.

Gelijck nu dese straffen neder-dalende op particuliere landen en volckeren rechtveerdelijck worden uytgevoert; soo dienense al d'andere in 't alghemeen tot waerschouwinge (sonde zijnde de oorsaeck van alles) datse haer tegen den Schepper van alles niet en besondigen / in het misbruycken van de minste schepsel.

De Stad Rhodus heeft twee stercke Forten/in welckers eene dese Ridders (Lilladamus Villiers zijnde groot Meester/welcke slechts omtrent de 500 sterck waren / ende 5000 Rhodianen welcke haer assisteerden) belegert waren door een Armade van 200000 Turcken ende 300 Galeyen ses maenden langh. De voornaemste hinderniſſe/ dat het Fort van soo een machtige Armee niet en wiert vermeestert / was alleen de resolute kloeckmoedigheyt der belegerden; doch eyndelijck heeft de kloeckmoedigheyt haer onder die geweldighe meenichte moeten buygen/ende Cavalieri di Rhodo gebreck lijdende aen Ammonitie en Victualie/ wiert genoorsaeckt sich over te geven op conditionele behoudenisse van haer leven/ en goederen / ende haer vepligh te mogen transporteren: hebben alsoo een lange tijt sonder wooninge gheweest / tot dat den Koningh van Spangien haer het onbruyckbare Eylant Malta tot een wooninge schonck. Dit Eylant Rhodus quamen de Maltezers te verliesen Anno Domini 1502. ende op Vers-dagh is Solyman als overwinner binnen de Stadt getreden: hoe-wel hy met recht mochte seggen / (gelijck Pyrrhus eertijts sepde van sijne Victorie over de Romeynen) dat noch so een Victorie hem t'eene-

Rhodus door Solyman ingenomen.

t'eenemael soude geruineert hebben / naer dien hy soo veel van sijn deftighste Commandeurs en bloedighste Soldaten verloor. De Turcken hebben het sedert die tijt in gedueringhe possessie ghehadt.

Het Fort Rhodes ende Famagusta in Cyprus zijn de aldersterckste Forten in het gantsche Turcxse rijck. Dit moet ick in passant daer noch by voeghen/ dat soo den grooten Turck in sijn groote Raet hare Ianitzaren niet promptelijck betaelden/ende hare gemeene Soldaten wel loonden/ het soude onmogelijck zijn voor hem/ den Keyser/ ofte haer / de Bassaen sulcken grooten staet te regeren / sulcken hertneckigen volck en op-roerige macht in subjectie te houden: want onder correctie ghesproocken/ indien een Soldaets neerstighepdt door mildadige beloontnge niet gaende gemaeckt en gekoestert en wort/ is hy al so ongewilligh om pets notabels in de Krijgh upt te richten; als een doot Lichaem macht heeft upt het graf op te staen: want wat kan een mensch dierbaerder zijn als zijn bloet/ zijnde de Fonteyn en voedster van sijn levendighe Geesten / ende het steunsel van sijn lichamelijcke substantie; het welcke geen wyse noch verstandig nature om niet sal in perijckel stellen. Ende so wie met goet Fondament van reden en onbedrieghlijcke erbarenthept sal discurreren/ sal lichtelijck konnen gewaer worden en mercken/ dat dese Commandeurs altijt best hebben gepresporeert/ de welcke hare Soldaten met een liberale en gheaffectioneerde hert aldermeest hebben bejegent: anders soude een heerlijck gemoet het veel beter achten de doot te genieten sonder leven/als het leven sonder belooninge / ende den nobelen Commandeur de gedienstighepdt liever te missen / dan die ongeloont te laten henen gaen.

Soldaten behooren gearght en geloont te worden.

Rhodus grenst aen het vaste Lant tegen over Caria, nu Carmania genoemt/ onder welcke benaminge de Turcken begrijpen Pamphilia, Ionia, ende Lycia: Caria aen de Zee-kant heeft Lycia na 't Zuyden / ende Caria na 't Noorden: De voornaemste steden zijn Manissa, ende Mindum, het welcke groote Poorten hebbende/en maer een kleyne Stadt/ Diogenes Cynicus heeft doen seggen: Ghy Borgers van Mindum draeght doch sorgh dat uw' Stadt niet upt uwe Poorten en loope. Het derde is Halycarnassus, daer Dionisius geboren wiert/ welcke in de eerste 300 Jaren de Historie van Romen beschreven heeft: van welcke Stadt de Provincie oock haer name kreegh; want Athemisia, welcke Xerxes tegen de Griecken assisteerde / wiert van sommighe Autheuren ghenoemt De Koninginne van Halycarnasis.

Dit was de Vrouwe die ter eeren van haren man Mausolus dat curieuse graf gesticht heeft / gereeckent onder de seven wonderen des Werelts? het was seven-en-dertigh en een half voeten hoogh / ende wiert onderstut van ses-en-dertigh wonderlijcke doorwrochte Pilaren.

Het Graf van Mausolus

Na dat ick den Schipper voor mijn vracht en Victualie gecontenteert hadde (de welcke also hy een Turck was / my het meeste af-nam) vond' ick een Schip tot Arches dat na Cyprus wilde / daer ick in scheep gingh / zijnde 400 mijlen van malkanderen.

Dit Tarterata ofte Demigalleyot behoort aen het Eylant Stagiro, van outs Thalia, daer in doen ter tijt goude Mynen waren/welcke 's Jaerlijcx voor den Coningh Philippus van Macedonien omtrent 48000 Croonen opbracht/doch is nu grootelijcx verarmt en van geender weerde: De voornaemste Stadt van

van dien is Palmapreto, daer (na 't gevoelen van verschepden Griecken, Homerus begraven leght) hebbende een vermaerde Zee-haven / 't welck een algemeyne rust-plaetse is voor alle Ozientale Zee-Roovers / waer door het Eylandt half ontbloot is van volck; ende dese weynige zijn naeuwelijcx haer woninge weerdigh.

Pamphylia ende Lycia.

Zijnde ghepasseert door de Baey Sattelia ende het Eylandt Carphatia, waer van dat gedeelte der zee haer name heeft; quamen wy langhs de Custe van Lycia, ende het vaste vruchtbare Lant van Pamphylia. De principaelste stadt van Lycia, is Patras, bevochtight van de Reviere Santhus, van wien het volck Santhi ghenoemt wordt/ naderhant Lycianen van Lycus, Soon van Pandion: Het leght tusschen Caria ende Pamphilia, gelijck Pamphylia tusschen het selvighe en Cilicia leght: de voornaemste stadt in Pamphylia, is Seleucia, gesticht van Seleucus, een van Alexanders Nakomelinghen: aen het Oosten van Lycia binnen 's landts grenst Lycaonia, &c.

Phamphilia achter ons gelaten hebbende / kreghen wy de Custe van Cilicia in 't gesicht / veel noot-weer en aenval van Zee-Roovers upt staende / welcke ons dickmaels tot haer eyghen schade aen voort quamen / also hare verslindende begeerten onse snelle zeylen niet en konde achterhalen.

Hier in dit Landt van Cilicia in de vervallene Stad Tharsus wiert St. Paulus gheboren; welcke wegen haer Antiquiteyt geen Stadt van Natolia en hoeft te wijcken/ zijnde alsnoch de Princesse van die Provincie/ doch niet ten aensien van haer waerdy / ofte rijckdom.

Beschrijvinge van Cyprus.

Twaelf dagen was ick tusschen Rhodus ende Limisso in Cyprus; hier ghelandt zijnde / genoot ick meer vrientschap van de Eylanders / dan ick hopen of wenschen konde / verre boven mijn verdiensten of vermoeden: mijn curieusheyt met een gerust gemoedt te vreden stellende/ bedanckte ick haer voor alle genotene weldaden.

Het volck is in 't gros sterck en snedigh / vriendlijck en beleeft tegens hare Vreemden; ende de vremdelingen seer toe-genegen. Op den tweeden dagh van mijn aenkomste/nam ick een Tolck met my/ende ginghy Nicosia besichtigen/ het welcke in 't midden van het Koninckrijck gelegen is. Doch op de reyse derwaerts leed' ick veel hitte en dorst / ten aensien van de tijt en gebreck van water; en hoe wel het my niet en manqueerde aen wijn/so dorst ick nochtans daer niet van drincken / also 't soo sterck was/ en na pick smaeckte; en dat is om datse gheen baten en hebben daerse haer wijn in doen / maer groote aerde krupchen / welcke gedurigh open staen ende van binnen met peck besmeert zijn/op datse van de kracht des wijns niet en souden komen te bersten; 't welk nochtans voor leckere lippen onsmaecklijck is / ende al te hoofdig valt/ zijnde moeyelijck voor vremden/ die 't om gesonthept drincken / ende haer selven accidenten toebrengende.

De 6 steden van Cyprus.

Nicosia is de principale stadt van Cyprus ende is met berghen om-ringt/ gheljck Florencen in Ætruria; daer de Beglerbeg in blijft: De tweede is/ Famogusta, des selfs voornaemste sterckte en Zee-Haven. Selina, Lemisso, Paphos, ende Fortana Morosa, zijn d'andere 4 principaelste steden in het Eylant.

Dit Eylandt Cyprus wiert van outs genoemt Achametide, Amotusa, ende van sommighe Marchara, dat is geluckigh. 't Is van het Oosten tot het

Westen

Westen 210 mijlen langh/60 breedt/ ende 600 mijlen rond. Het geest on-tallijcke zuycker-rieden/ Wol/ Olij/ Honingh/ Koren/ Terpentijn/ Alluyn/ Spaens-groen/ Gypsgrepnen/ Metalen/ ende Sout; behalven alle andere soorte van vruchten ende waren in overvloet. Het vierde oock ghenoemt Ceraſtis, om dat het na't Oosten upt steeckt met een hoorn: ende eyndlijk Cyprus, om d'overvloet der Cypresse boomen dewelcke daer groepen. Dit Eylandt wiert Venus toe-gheeyghent/ daer sy tot Paphos grootelijcx ghe-eert wiert/ daerom genoemt Dea Cypri, dat is/ De Godinne van Cyprus.

Cyprus legt in de Baey tusschen Cilicia ende Syria, hebbende Ægypten aen 't Westen: Syria, aen 't zuyden: Cilicia, aen't Oosten: ende de Pamphilische zee aen't Noorden. Het heeft 4 principale hoofden: eerst na't Westen de Caep Acanias, hedendaegs Capo di Santo Epifanio: na't zuyden Phæuria, nu Capo Bianco: na't Oosten Pedasia, nu Capo di Græco; na't Noorden het hooghe Hoorn-landt Cramenion, nu Capo di Gormathite, dese 4 zijn de voornaemste hoofden van 't Eylandt/ ende Capo di St. Andrea in het voorste punt Oostwaerts naer Cicilia.

Diodorus en Plinius seggen dat het by oude tijden negen Koninckrijken/ ende vijfthien destighe steden gehadt heeft. Cerania nu Selina, wiert gestight van Cyrus, welck de neghen kleyne Koninghen deses Eylants t'ondergebracht heeft. Hicosia is gelegen in de vlackte van Massara, ende 34 mijlen van Famogusta; ende de stadt Famogusta wiert van oudts genoemt Salamus. Myn wiert hier bericht van geloof-weerdighe Persoonen dat dit Koninckrijck omtrent 840 Dorpen om-helst/ behalven de ses hooft-steden/ waer van twee in grootheyt en Populeusheyt de treffelijckste steden in Candia, Cicilia, ofte Grieckenlandt derven trotsen.

De voornaemste en hooghste Berghen in dit Eylant/ worden van die van Cyprus ghenoemt Trohodos: is acht mijlen hoogh/ ende in de rondte 48/ daer op staen een groote meenighte van religieuse Cloosters/ welckers volck genoemt worst Colieros, ende leven onder St. Basilius order. Hier is groot overvloet van Coriander saet/ de souvereyne Rhabarber, en medicinale Terpentijn. Hier zijn oock Goude Mijnen/ als mede Chrisocolla, Calcanthum, Alluyn, Yser, ende seer destigh Koper: behalven dese Mijnen zijnder oock veel kostelijcke gesteente te vinden in dit Eylant/ als Emeraulden, Diamanten, Christal, Coral roodt en wit/ en de wonderlijcke steen Amianthus, daerse lijnwaet van maecken/ 't welck in 't vyer gewosschen zijnde/ niet vranden en sal/ maer daer door des te reynder en witter wort.

De grootste on-volmaecktheyt deses Eylandts is/ dat het soo weynigh water en so veel hitte en sandighe gronden heeft. De Inwoonderen zijn seer modest/ beleeft en vriendlijck/ ende niet tegenstaende datse lecker leven/ seer genegen tot Melancholy, van een robuste Natuer/ ende goede krijghs-luyden indiense mochten gheloghen. Men segt dat ten tijde van Constantinus de groote, dit Eylant van Inwoonderen ganschelijck ontbloot was/ ende dat om dat het in 36 Jaren niet en hadde geregent.

Na welcke tijt/ ende om daer in Volck te planten/ zijnse voornamelijck gekomen upt Ægypten, Iudea, Syria, Cilicia, Pamphilia, Thracia, ende upt seeckere voor-steden van Græcia: ende het wort daer voor gehouden dat in het

Iaer 1163. na dat Guy Lusingham de laetste Christen Koninck van Ierusalem het Heylige Landt verloren hadde / een ghetal Fransen haer hier hebben neder-geset / upt wien gesproten soude zijn de meeste stamme van het gheslachte van Cyprus; ende alsoo zijn van haer gekomen de grootste Familien van de Phœniciaensche Sydoniers; hedensdaegs Druzy genoemt; hoewel qualijck gedivideert / en noch slimmer gedeclineert; beyde nochtans zijnse upt een oorsprouck afkomstigh; het onderscheyt onstaende upt de Religie / d'eene een Christen / d'andere een Turck zijnde.

Het Eylant Cyprus beplant.

De dzie Eylanden Cyprus, Candia, ende Cicilia, zijn de eenige Monarchische Koninginnen van de Middelandsche Zeen; ende gelijckformigh met anderen in vruchtbaerheyt / lenghte / breedte / en rondte: uytgenomen alleen Candia, die wat enger is dan d'andere twee / ende oock berghachtiger: nochtans wat Olyn en Wijnen belanght / is sy de Moeder van d'andere twee. Cicila wegen Granen en Zijde / de Kepserinnne van allen zijnde: ende Cyprus wegen Suycker en wol / de Suster van beyde. Cicilien het civielste Eylant en best gemaniert; Cyprus tamelijck goet / ende Candia de rouwste van allen. De principaelste Gebieren zijn Teneo, ende Pedesco: Cyprus wiert eerst dooz Teucer tot een Koninckrijc ghemaeckt / welcke na den Trojaensche hier quam woonen / ende naderhant onder negen kleyne Koningen gedeylt zijnde / wiert het van Cyrus den eersten Monarch van Meden en Persia onder-gebracht. Na welckers rijcks ondergangh / wiert dit Eylant gegeven aen de Ptolomæen van Ægypten; van wien het Cato tot voordeel van de Romeynen gewonnen heeft. De Hertogen van Savoyen waren eertijts Koningen van Cyprus; doch de Inwoonderen haer Authoriteyt misbruyckende / hebben haer selven Koningen verkoren upt haer eygen geslachte: ende is alsoo gebleven tot dat den laetsten Koningh van Cyprus Iacobus een Bastaert-kint (trouwende de Dochter van een Venetiaensche Edelman Catharina Cornaro) sonder Erfgenamen quam te sterven / haer sijn absolute Erfgenaem maeckende: dese merckende dat den Factieusen Adel al te hertneckigh waren om van een Vrouw geregeert te worden / heeft sy als een goet kint haer Kroon en Scepter aen de raedt van Venetien over-gegeven Anno 1473. hier op de Venetianen tijts gelegenthept waer-nemende / hebben haer naer hups gheconvoyeert / ende derwaerts Gouverneurs gesonden om in haer naem het gebiet aen te veerden / betalende slechs tot een schattinge aen de Ægyptische Sultans 40000 Kroonen / het welcke zy schuldigh zijn gheweest sedert dat Meleckssala Iohan van Cyprus onder sijn contributie gebracht heeft.

't Is langer als 120 Jaren onder haer Jurisdictie gheweest / daer na hebben de Turcken, (welcke haer altijt tegen de Christenen gestelt hebben / vindende een bequame gelegenthept in tijt van vrede / sonder dat de Venetianen daer op verdacht waren) het selvige met een sterche Armado ingenomen Anno 1570. ende wort als noch by haer in possessie gehouden. Och wat een jammer ist / dat de misbruyckers van Gods Woort / ende des Werelts groote vyant (sonder anghst) soude behouden dat wijdt-beroemde Eylst / daer slechs 1050 Turcken tot Garnisoen in leggen. Onuytspreeckelijck is de ellende der verdruckte Christenen onder dese wrede Turcken / de welcke / soose slechs wapenen hadden ofte van eenigh Christen-Potentaet gheassi-

steert

steert wierden / lichtelijck en sonder moepte de Turcken souden konnen vernielen. Ick kan mercken upt de erbarenthept dien ick bekomen hebbe / of dit Landt ware lichtelijck wederom in te nemen / indien het genereus ghemoedt van eenigh Christen Vorst sich eens wilde erbarmen over de ellendige stant der Christen-Inwoonderen / waer mede hy niet alleen een oneyndelijcke schat op soo een heerlijcke Victorie soude bekomen / maer oock een eeuwige en Hemelsche belooninge genieten. Welcke verlossinge Ferdinandus Hertogh van Florencen voor-genomen hadde te volvoeren (hebbende de gunste der Eplanders verworven) met vijf Galjoenen ende 5000 Soldaten / welcke eerst het Fort Famogusta meynende in te nemen / haren cours soo dirigeerden als datse des nachts in de Haven souden komen / haer volck ghelost ende de Wallen beklommen hebben: maer helaes sy wierden in dit haer voornemen ghestut door den ongeluckighen Piloot van den Vice-Admirael / welcke verabuseert zijnde in de Haven / een verkeerden Bay insloegh: het welcke de Florentiners considererende / soo resolveerden sy wederom te keeren / ende tot 's anderendaeghs 's nachts in de Zee te blijven; doch de stilte heeft haer dessein ghebroken / ende 's morgens aen die van 't Casteel ontdeckt: waer over de Turcken haer voort in de wapenen begaven / ende de Inwoonderen belasteden haer in postuer van defensie te stellen: maer omtrent 400 Griecken in het Westen tot Paphus rebelleerden; achtende dat dese tijt door een nieuwe veranderinge haer ramp-salige stant soude veranderen; maer eylaes sy wierden gestut / ende hooft voor hooft door de bloedige handen der Turcken neder-gehouwen. Dit massacreren geschiede in't Jaer 1607. soo pijnlijck vallen altijt de vlammen van de toelacchende Fortuyn / datse de ghene die haer meest behagen / aldermeest en gantsch bedriegt / doch die haer op den Heere betrouwen / sullen onbeweeghlijck zijn als den Bergh Syon, ende Godt sal ongetwijffelt te sijner tijt na sijn eeuwigh-duerende barmhertighept haer redden upt haer noot / ende na sijn rechtveerdigh oordeel dese bloedighe verdruckers straffen met de swaere wraecke van sijn alsiende rechtveerdighept.

Doen ick met mijn Tolck van Nicosia na Famogusta weder-keerde / soo ontmoeteden ons op den wegh drie Turcken, welcke per force mijn Mupi-Ezel wilden hebben om daer op te ryden; 't welck mijn Tolck haer afsloegh; doch sy hebben my in een furie daer van afgeruckt / my seer jammerlijck slaende / ende lieten my by na half doot leggen. Ondertusschen nam mijn Compagnon de vlucht / ende is haer schelmachtige handen ontkomen: doch wat mijn persoon belanght / indien d'ontfermhertige Griecken / welcke by-geval voorby quamen / my niet en hadden ontset / ick soude van stonden aen buyten twijffel daer moeten hebben vergaen.

Een Batalie ter Zee.

My ghedenckt dat alhier tusschen dit Eplandt en Sydon in dien selfden Somer vijf Galjoenen van den Hertogh van Florencen dien grooten Armade des Turcx by gheval rescontreerden / bestaende in 100 Galleyen / 14 Galjoten / ende twee Galjassen: den Admirael van dese vloot heeft sich van de andere af-gesondert / ende gepresenteert tegens de gantsche Armade alleen te vechten; maer de Turcken en dorsten niet / ende in het retireren heeft den Admirael twee van hare Galeyen inde gront geschoten / ende hadde by

na een van hare Galejassen vermeestert / indien hem twintigh Galeyen niet en hadde belet / de welcke stoutmoedelijck bestonden haer tegen de wint op wech te halen / ende ist alsoo ontkomen. Want dit is waer dat de ingheborene Turcken niet ervaren zijn om haer ter Zee in een bataly te defenderen / ende zy en zijn ock geen kloecke Matroosen noch beslepene Schutters; indien het niet en ware om onse Christen Overlooperg Fransen, Engelse, en Duytsche, de welcke haer de kunst van 't zeylen / ende insonderheyt om met gheschut om te gaen / hebben gheleert: de Turcken souden al soo swack en bot ter Zee zijn / als de simpele Mooren van Æthiopia zijn te Lande met de Wapenen om te gaen. Want de private humeur van onvernoeghde verwoerpelingen is altijdt een spant van 't gemeene beste / welcke uyt het geselschap van de recht-gheloovige verdreven zijn tot de slavernij der ongeloovighen / en weygerende den toom van Christelijcke bestraffinghe / ontfangen zy een dubbelde jack van wanhope en verdoemenisse : wiens beschuldigende Conscientie / ofte veel eer blaeyerende vlamme van haer gheplaeghde zielen in het verlaten van haer gheloof / ende in het versaecken van Christus te zijn haren Verlosser / haer overvoert ofte in een pijnlijcke melancholy / ofte anders in een uytsinnighe dollighept; 't welck voorwaer een tormenterende schrick is / eerder ghevoelt als gekent ; ende dat niet gemijdet kan worden uyt woestheydt der nature / maer door de heylsame ghenade van ware gheluckseligheydt.

Christen overlooperg.

Van het Fort ende de Stadt Famogusta ginghy ick Scheep in een Germo, ende ben gelant tot Tripolis, zijnde 88 mijlen van malkanderen / alwaer ick een Engelsch Schip vond / ghenoemt De Royale Beurs van London, leggende alhier aen Ancker in de ghevaerlijcke Baey van Tripolis, wiens vriendschap ick niet en kan vergeten / want op mijn laetste vertreck na een destigh tractement / hebben zy my vereert met de donderende vaer-wel van 3 Canon-scheuten.

Trypolis is een stadt in Syria, gelegen een mijl van de zee-kant / aen de voet van de bergh Libanus: na haer eerste stichtinge is het tot 3 malen toe op 3 besondere plaetsen verset. Eerst wiert het door Water verdaen: daer na wiert het van Zee-Roovers verdestrueert. Ten derden / sal het apparentelijck door nieuw-gestichte Zand-bergen komen te verhallen. Daer is in etlijcke mijlen geen Haven daer omtrent / maer een gevaerlijcke Baey / daer dichmaels / als de Noorder winden wayen / de Schepen vergaen.

De groote Negotie die hier nu ter plaetse is / plagh eertijts te zijn tot Scanderona ofte Alexandretta, wat meer na 't Oosten; doch van wegen de besmettelijcke lucht (welcke tot qualijck-baert van de vremdelingen streckte / ontstaende uyt twee hooge Bergen / welcke gheoordeelt worden te zijn een ghedeelte van den Bergh Caucasus , welcke de Inwoonderen het ghesicht der Sonne drie uren later in de morgenstont laet toekomen / soo datter op een Schip in een maent tijt / soo my bewust is / twintigh Matrosen ghestorven zijn /) wierden de Christen-Schepen genootsaeckt hare Waren tot Tripoly te laten brengen / 't welck een gesonder en bequamer plaets is.

Dat ick dagelijcx hier moste vernemen na een Carravaen die naer Aleppo wilde / en viel my niet weynigh verdrietigh / alsoo ick gesint was Babylon te besoec-

besoecken: terwijl ik hier toeven moeste/ resolveerde ick met dzie Venetiaensche Kooplupden de Cederen Libanon te besichtigen/ 't welck maer een dagh repsens is. Soo als wp den Bergh opklommen/ onsen onthondigen Leydsman verdwaelt zijnde op de wegh/ heest ons in een gevaerlijcke Doolhof gebzacht; soo dat wp onder de verwarde paden der steenrotsen wozstelende/ twee van onse Ezels over een banck vielen/ en haer necken bzaken: Ende alhier so in't wilde dwalende/ quam ons bp gheval te ghemoet een Christen Amaronyt, de welcke ons wederom te rechte bzacht/ ofte anders souden wp daer deerlijck aengeweest hebben/ so ten aensien van de steenrotsen en menigtē van sneeuw daer wp dooz passeren mosten/ als ten aensien van de groote Beken welcke met gheswelt van de steple Bergen af-bloten: in de welcke een van dese Kooplupden twee-mael bp na verdzoncken ware gheweest. Doen wp ter plaetse quamen daer de Cederen groepen/ warender in't gheheel niet meer als vieren-twintigh in't getal/ welcke na de maniere der Epcken-boomen wieschen/ maer veel hooger en rechter/ ende de tacken soo pertinent als offe dooz Menschen handen soo onderhouden wierden: en nochtans van de wortel op tot de top en dzagense geen tacken/ maer groepen recht op/ gelijck een Palm boom: de welcke gelijck Map-boomen in de lucht opstijgen/ alsoo met hare ronde gespzepde toppen de leger Wolcken kussen en omhelsen: soo datse met hare grootte over al de Lichamen van alle andere hooge boomen heen sien: ende gheljck Monarchische beesten vooz wilde beesten zijn/ so zijnse de vooznaemste Heusen van het Wout en Bosschagie. De Cederen Libanons.

Hoewel ten tijde Salomons desen berg met Bosschagien van Cederen hout bedeckt was/ so zijnder nu nochtans maer dese vooznoemde 24. ende 9 mijlen van daer in't Westen/ noch 17. De eygenschap van dese Boom is datse altijt groen blijft/ zijnde van een lieflijcke reuck/ ende een vooztreflijcke soozte van bzucht gheljck een Appel/ maer soeter van smaeck/ en lichter om te verteren. De Wortelen van sommige deser Cederen zijn bp na vernielt van de Herders/ welcke daer bperen van ghemaeckt hebben/ ende holen daerse in slapen; des niet te'min soo blijvense boven in de toppen en tacken groen. Desen Bergh is omtrent 40 mijlen langh/ strechende van't Westen tot het Oosten; ende op des selfs toppen blijft het sneeuw Somers en 's Winters geduprigh leggen. 't Is van de nature met allerlep cieraet begaeft/ als met Bouwlant/ Weylant/ Krupden/ bzuchtbare Boomen/ schoone Fontepnen/ destighoren/ ende bupten twijffel de lieffelijckste Wijn van allen. De Seignieur van dien is aen niemant gebonden/ zijnde een geboren Turck/ ende en wil geen Oppermacht erkennen; hp is de jonghste Soon van de Emeere ofte Pzins van Sydon, de welcke doen sijn Vader rebelleerde tegen Achmet ende sijn sake niet konde staende houdē/ naer den Hertog van Florencen in Italiē de vlucht nam: en niet tegenstaende dat sijn ouder Bzoeder Sydon opgaf/ ende een gepardoneerden onderdaen van den Grooten Turck wiert/ soo wilde nochtans de jonger bzoeder sich selven het Fozt/ noch de Signeury van Libanus overgeven. Den ouden Pzins sijn Vader/ na dat hp 2 jaren een balling hadde geweest/ gerachte wederom in de gunste van sijn Keyser; wien ick te sien kreeg in mijn tweede repse bepde tot Ligorne eñ tot Messina in Cicilien: van waer dē Hertog van Sona, de Viceroy van dat Koninchrijck/ hem in een deftigh Schip na de De Pzins van Libanus.

Levant tot Sidon liet verboeren: de Sydoniers ofte Druzy zijn eerstmael Fransen geweest/ dewelcke/ na datse upt Ierusalem verdreven waren / herwaerts vluchteden na de Gzensen van Zebulon en Nephtalim, nu genoemt Phænicia, gelijck ick hier na naeckter sal doen blijcken.

De meeste hoop der bewoonde Dozpen zijn Chzistenen / ghenoemt Amaroniten ofte Nostranen, quasi Nazaritanen, ende wozden gheregeert van haer eygen Patriarch. Daer en is niemant die hedendaeghs de Syrische Tael spzeecht/ als alleen dit volck van den Bergh Libanus; ende in die Tael is den Alcoran van Mahomet beschzeben. Den vziendelijcken Amaroniter, dien wp ontmoeteden ende tot een leytsman met ons namen / in het afdalen van de Cederen, toonde ons veele hollen in de steenrotsen/ daer religieuse Syriers ende Amaroniten haer residentie hebben. Onder dese woeste hutten / sagh ick een schoone Tomb upt een steen gehouwen / zijnde 17 voeten langh / welck (soo hp seyde) het Gzaf was van den valjanten Iosua, die het volck Israëls na 't Lant van belofte gheleyde.

Iosuaas Gzaf.

De secte Mahomets houden dit dooz een H. plaetse / ende veele doen daer een Pelgrimagie na toe / om haer dupvelsche gebeden aen Mahomet op te offeren. Ick sagh op desen bergh een soozte van vzuchten/ genoemt Amazza Franchi, dat is: de doodt der Christenen, om dat/ als de Italianen ende andere upt Europa daer wat veel van eten/ soo krijgense terstont de roo loop/ ofte een pestilentiale heete koozts daerse aen sterven.

Den Patriarch heeft ons tot synen seer vziendelijck onthaelt / soo deden ock de Amaroniten, van andere dozpen / welcke ons / al eer wp in hare steden quamen/ op de wegh ontmoeteden/ ende met haer vzachten schenckasien van Bzoot/ Wijn/ Vijgen/ Olpven/ Saladen/ Capoenen/ Eyeren/ en diergelijcke meer/ diese metter haest veerdigh konden hebben.

Den Bisschop van Eden/ ofte Libanus.

Desen Bisschops ofte Patriarchs hups is vast aen ende omcingelt met een hooghe klip / dat tot dzie kanten van dien dient / de voozste en vierde-part zijnde alleen van Mason-werck: dicht aen het welcke een groote Beke over de kant van dien Oever heen loopt / 't welck een groot gedzupg maeckt dagh ende nacht: waer dooz mp dachte / soo ick hem seyde / den Bisschop doof soude wozden / maer den eenvoudigen en simpelen Patroon (niet met eergierighept opgeblasen noch met heerlijck gewaet aengedaen / als onse trotsige Prelaten van 't Chzistendom zijn) seyde tegens mp / dat hp dooz het gewoonelijcke gerups der wateren over dagh te beter gedisponeert was/ ende inder nacht te beter konde slapen.

Het Nestoriaensche Paradijs.

Omtrent het Dozp Eden is het aldervzuchtbaerst ghedeelte van ganssch Libanus, overvloepende van allerley lecker vzuchten. De overvloedighept van dese dingen doet het simpele volck gelooven / dat het Hof Eden daer geweest is: hier dooz soecken zy de concepten van sulcken verkeerden opinie vast te maecken met dese argumenten; dat den Bergh Libanus af-gesondert is van de rondom-leggende Lantschappen / ende onverwinnelijck is wegen hare hooghe / en stercke steenachtige klippen / ende dat soo wanneer Eden dooz hare vpanden gedemolieert wiert / zy van de vluchtige Inwoonderen ghedueright wiert herbout: zy affirmeren ock met eenen / dat het dooz de Sondvloet soo wiert genoemt / ende dat het na de vloet wederom gherepareert

reert wiert dooz Iaphet de Soon van Noah, welcke Ioppa, ofte Iaphta in Palæstina gheſticht heeft. Siet deſe zijn de redenen dieſe de vzemdelinghen tot bewijs van dit haer ſeggen voorſtelen. Neffens deſen zijnder noch twee andere gheimagineerde aerdſche Paradijſen; het eene wozt van de Turcken ende ſommige onkondige Georgianen geoozdeelt te zijn tot Damaſcus, wegen de heerlijcke Delden/ Hoven/ en vooztreffelijcke vzuchten die daer zijn/ doch inſonderheyt om den boom Mouſlee genoemt/ dieſe ghelooven dat daer heeft ſtaen groepen ſedert het begin des Werelts. Voozwaer het is een ſonderlinge rare boom/ want ick hebſe tot Damaſcus geſien/ ende andere oock van de ſelfde ſoozte aen de Riviere Nylus in Ægypten: welcke op een vzemde manier groept; want alle Jaren in September wozdenſe dicht aen de woztel afgehouwen/ende in vijf maenden tijt groentſe wederom ſoo aen/datſe bladeren/ bloemen/ en vzuchten/ vooztbzenght. Het bladt van dien is ſoo bzeet/ dat dzie perſoonen gemacheliick onder des ſelfs ſchaduwe konnen ſtaen/ ende den Appel is grooter als een Voet-bal/ 't welck Jaerlijcx na Conſtantinopolen tot den Gzooten Turck ghevoert wozdt/ ende wozt aldaer bewaert tot een overblijffel van de vzucht des verbodene booms: dies hp hem ſelven Intituleert De Bewaerder van het aerdſche Paradys. Doch voozwaer indien hp niet beter en commandeerde/ en acht nam op een rupm ghedeelte van het beſte der aerde/ als hp op deſen Adamiſchen Hof doet; ſijn Titel des aerdrijcx en mijn Titel des Werelts ſouden gheliick zijn/ en dat ſoude jupſt niet met al zijn/ als alleen dit/ twee naeckte creaturen levende onder een naeckt volck. Ofte anders/ ſoo 't te bewaren of te ſien ware/ ick ſoude wel wenſchen een Poſtillion te zijn van den Gzooten Poztier/ den Turck, maer niet zijn Pedagoogh, veel min ſijn Pelgrim.

Het Paradijs der Georgianen.

Den Boom Mouſlee.

De derde plaets wozt bp deſe Chelfains gheoozdeelt te zijn in het Ooſten van Meſopotamia, omtrent daer Tygris en Euphrates, t'ſamen loopen/ alwaer zp woonen. Ick hebb' dickmaels deſe Chelfains gevzaeght/ op wat gront deſe haer geconcipieerde opinie ruſtede; dewelcke mp tot antwoozt gaven/ dat zp't van tijdt tot tijdt dooz traditie van hare Voorſaten ontfangen hadden: ende om dat de Riviere Euphrates ende andere Rivieren/ waer van in de H. Schzifture ghedacht wozt/ tot op huydigen dage in dat Lant hare namen behouden. Sommighe ſuſtineren dat het Hof Eden ſich over den gantſchen aerdbodem ſtrechte: doch ter contrarie blijckt ſulcx naecktelijck upt Geneſ. 2. 20. dat deſen Hof/ dien wp het Paradijs noemen daer in Adam gheſtelt wiert/ een ſeeckere plaets op der aerde was/ bebattende een particuliere poztie van een Landt/ Eden genoemt/ het welcke grenſt aen de Riviere Euphrates. Hier op/ en op het voozgaende antwoozde ick; men kan geen ſeeckerheyt van de plaetſe hebben daer Eden gheſtaen heeft/ upt Autheuren ofte Bepſenaers/ om dat deſe Rivier dickmaels in verſchepden ſtroomen ghedeylt is geweeſt; ende men ſeght dat Cyrus, doen hp Babylon won/ de voozname ſtroom van Euphrates een ander cours ghelept heeft: doch hoe of waer het oock zp/ ick ben van dat ghevoelen dat niemant dien plaetſe kan aenwijſen/ dien Godt om den val des Menſchen ende ſijnder ſonden wille nevens den gantſchen aerdbodem verbloeckt heeft.

Veel oude Autheuren hebben hier in met Plato en Ariſtoteles in haer ghevoelen

voelen eens geweest / dat de Bergen / Eylanden en Landen / grootelijcx zijn verandert door het overloopen van de Rievieren / ende het gewelt der ruysschende Zeen. Thracia is afgescheyden geweest van Bythinia, Nigroponti van Thessalia; Corfu van Epyrus: Cicilia van Italien: De Eylanden Orcades van Schotlandt, en veel andere Eylanden en contreyen / welcke na de selfde manier van malkanderen ghesepareert zijn. Derhalven hoe den Mensch sich meer begeeft tot het door-snuffelen van Eden, ende sulcke hooge mysterien (den Schepper alleen toe-behoorende) hoe hy meer in sijn oordeel seylen sal / Godt vertoornen / dwaes ende phantastijck worden sal voor al sijn moeyte.

Doch om weder te keeren tot het verhael van mijn reyse: na dat ick tot Tripoly weder quam / vertrock ick van daer Oost-waert met een Caravaan van Turcken naer Aleppo, zijnde thien dagen reysens. Op dese gantsche wegh (latende Scanderon aen onse slinckerhant) en heb ick niet remarkabels ghesien; behalven alleen eenige verstroyde Dorpen / ende een arm ellendigh volck / genoemt Turcomanni, levende in Tenten / en hoedende haer Vee (aen wien ick verscheyden Caffars betaelde) de welcke hare Vrouwen / Kinderen / en Vee / daerse Fonteynen en goede Weyden vinden / vervoeren; na de oude gewoonte der Israëliten: dese met haer omswerven / gaven veel eer te kennen de nootwendigheyt diese hadden om te leven / dan eenigh vermaeck diese hadden ofte konden hebben in het leven.

Der Turco Mannen opinie aengaende Godt en den Duyvel.

Sy verschillen oock van alle andere Mahometische secten in dese twee verdoemlijcke puncten van Religie: het eene is / datse erkennen datter een God / ende dat hy van sich selven so genadigh is / dat hy noch kan / noch wil (zijnde essentialijcken goet) quaet doen / noch yemant tot quaet-doen authoriseren / ende die derhalven meer te beminnen / dan te vresen is. Het ander is / datse belijden datter een Duyvel is / ende dat hy alle boosdoenders pijnight: ende van sich selven soo schrickelijck en godloos is / datse hem haer eerst-geboren kint in het vyer op-offeren / om in sijn gunste te geraecken: hem smeeckende dat hyse niet te seer wil pijnigen / als zy onder sijn handen komen: en des niet te min meynense naderhant datse door de barmhertigheyt Mahomets van de Hel naer het Paradys sullen gaen.

In dese immediate ofte voornoemde passagie quamen dicht aen de Kuste / en binnen ses mijlen van de palen van Antiochia, een van de oude Patriarchsche stoelen; soo genoemt van Antiochus de eerste stichter van dien / ende niet weynigh roem dragende dat tot op huydigen dage de Discipulen Iesu ende de Antiochianen hier eerst Christenen wierden genoemt: dewelcke / niet tegenstaende haer sware vervolgingen / soo floreerden / datse in veertigh jaren tijt haer Vyanden tot een schrick wierden; welcke door den Duyvel aengehitst zijnde / haer met thien generale vervolgingen seer wreedelijck hebben besocht / onder de Keyseren Nero, Anno 67; Domitianus, Anno 96: Trajanus, Anno 100; Maximinus, Anno 137: Marcus Antonius Anno 167: Serverus, Anno 195: Decius, Anno 250: onder Valerianus, Anno 259: onder Aurelianus, Anno 278: ende onder Diocletianus Anno 293: niet tegenstaende al dit massacreren en marteliseren / so is nochtans dit Mostaert-saet geplant door Godts eygen handt / ende nat ghemaeckt met het bloet van soo veel heyligen (want het bloet

Antiochianen de eerste Christenen.

Sanguis Martyrum, semen Ecclesiæ est.

bloet der Martelaren, is het saet der Kercke,) tot soo een hoogen boom gewoxden / dat de tacken van dien haer over yeder Stadt en Provincie des gantschen Werelts hebben verspreyt.

Al-eer ick tot Aleppo arriveerde / was den Caravan van Babylon van daer vertrocken / 't welck my niet wepnigh en bedroefde : Den Venetiaenschen Borghermeester, aen wien de voornoemde Kooplupden my ten hooghsten recommandeerden / (hebbende eenigh intelligentie van mijn voor-ghenomene Voyagie) berichte my / dat de Caravan tot Beersack op de Revier Euphrates vertoefde (uyt een seeckere geruchte dien sy kregen datter Arabiers in de woestijnen op haer loerden) riedt my derhalven dat ick een Janitzer en drie Soldaten hueren soude om haer in te halen : wiens raet ick volghde / maer konde mijn wensch niet bekomen : 't was wel waer dat sy daer hadden ghetardeert / maer waren drie daghen te voren al eer ick tot die onghelucklighe plaets quam / vertrocken. *Mijn voornemen naer Babylonien ghebroken.*

In dese elf-daegsche reyse tusschen Aleppo en Beersschack, passerende door een ghedeelte van Syria, de breedte van Mesopotamia, ende een Provincie van dien Chelfain, grensende aen Tygris en Euphrates, ende dien selfden wegh weder-keerende / en hebb' ick niet gevonden dat noterens weert was / als de vruchtbaerheyt des Landts : alsoo men in Mesopotamia tweemael 's jaers van Tarwe een Oeghst heeft / en daermen een Schepel saept / krijghtmen / op verscheyden plaetsen / wederom hondert in. *De vruchtbaerheydt van Mesopotamia.*

't Lant selfs is als met Dorpen besaept / hebbende gheen uytmuntende Stadt van eenigh aensien / als de Stadt Carahemen, de residentie plaets van een Beglerbeg, de welcke onder sijn gebiet heeft 14 Sanjacken, ende 6000 Timarioten. 't Volck hier gelooft meestendeel in Christum / maer eylaas al te simpel / verkeerde / en domme Christenen ; en hoewelse wepnigh kennisse en verstant van haer Religie hebben / nochtans sijnse machtigh yverigh in haer professie / ende sullender oock veel om lijden.

Dese Barbarische Stadt Beersschack, ghelegen op de Revier Euphrates, staet in het Chelfainsche Landt / ende men houd het daer voor dat het gheweest is Padan Aram, daer Laban woonde / ende daer Iacob Labans kudde was hoedende / hoe-wel sommighe reeckenen dat gheheel Mesopotamia Padan Aram ghenoemt is gheweest : van hier in 't Noord-Oosten en niet verre van hier / zijn de gheruineerde Fragmenten. Nineve op de Revier Tigris, wiens rupnen selfs nu tot rupne gekomen zijn : de destructie van dien zijnde seer gheluck dien verdestrueerden Lacædemon in Sparta, ofte de steenhopen van Iericho, de rupnen van Thebes, de reliquien van Tyrus, ofte de finale destructie van het desolate Troyen. Dit Landt Chelfain is de plaetse seer conform na de Heylighe Schrift / daer het aerdsche Paradys voor desen ghestaen heeft / hoe-wel het nu onmoghelijck is om uyt te vinden. *De Stadt Beerschack.*

Mesopotamia woxdt selden van de Reghen bevochtight / maer is uyt der natuere des Lants wonderlijck vruchtbaer / aen het Oosten van dien grenst Chaldæa ; aen het Zuyden Euphrates : aen het Noxden Syria, ende aen het Westen Arabia Petrea. Dit Aleppo is een Stadt in Syria, welckers naem de Turcken soo dickmaels hebben verandert / dat de rechte oudtheydt

van dien niet wel te weten is: 't is beyde groot en Volck-rijck / ende van alderhande Koopmanschap versien/insonderheydt van Indigo en specerijen/ welcke te Lande gevoert worden van Goa, ende andere plaetsen in Indien, waer door sy een toeloop van allerley Natien krijght.

Hier gedencke ick aen een merckelijcke gehoorsaemheyt door den grooten Bassa van Aleppo (welcke oock een Emeer ofte Erf-Prince was) bewesen aen den grooten Turck: 's jaers te voren eer ick hier quam/ hadde hy tegen sijn Keyser opgheslaen / ende in het rechten wierd' hy van de Bassaen van Damascus en Carahemen overwonnen: 's jaers daer aen/terwijl ick hier was heeft den groot Seignieur een Shows en twee Ianitzaren van Constantinopolen in Ambassade na hem gesonden; dese tot Aleppo komende/ was den Bassa in sijn eygen Lant tot Mezopotamia: de Ambassadeurs trecken na hem toe / doch onder wegen komen sy hem te gemoet op sijn wederkomste naer Aleppo vergesellschap met zijn twee Soonen en 600 Ruyters: op den hoogen wegh doen sy hem rapoort van haer Ambassaetschap / alwaer hy stil staende haer verhoort heeft: Achmets aenbiedinge was/ dat indien hy sijn oproerighevdt wilde bekennen / ende om die begane verraet hem zijn hooft senden / dan soude sijn oudste Soon sijn Landen/ende het Bassaschap van Aleppo erven/ anders soude hy in aller haest met groote macht komen / ende selfs in sijn eygen persoon hem ende al de sijne van den aerdbodem uytroeyen. Den Bassa nu wel wetende dat hy niet mans ghenoegh was om d'onverwinnelijcke Armade sijns Meesters en sijn tegenwoordigheydt te wederstaen / is van het Paert gekiommen / ende met zijn Soons en naeste vrienden te rade ghegaen: alwaer hy ende sy eyndelijck besloten dat het best voor hem was te sterven / een oudt man zijnde / om zijn Na-saten te behouden / ende sijn Soon na hem in sijne dominien te bevestigen. Dit ghedaen zijnde / ginghden Bassa bidden/ ende haer allen adieu seggende/ viel hy op sijn knien neder/ daer den Shows ofte Beul hem den kop afsloegh/ het selvige in een doos doende/ om met hem naer Constantinopolen te brengen.

Een merckelijcke gehoorsaemheyt.

Den Bassa van Aleppo onthoofft.

Het doode Lichaem wiert naer Aleppo gevoert en eerlijck begraven/want ick was een oogh getuyge van dien Lyck-Feest: en voort daer aen heeft den Shows by proclamatie en uyt kracht des Keysers / den Soon in volkomene possessie gestelt van al sijns Vaders Landen/Ampten/Bassaschap/ende tot hooght van al het Oostersche Syria, een gedeelte van Mesopotamia, ende het Landt van Assyria: want desen Bassa van Aleppo heeft grooter Commande en Authoriteyt/ dan al d'andere Bassaen in des Turcks dominien: behalven den Bassa ofte Beglerbeg van Damascus: nochtans ist dat de vorige in treffelijcke macht dese laetste verre te boven gaet/ zijnde een wyle Emeer, en volgens dien een geboren Pring. De macht van sijn gebiet streckt sich uyt over 18 Sanzacken en 30000 Timarioten, behalven Ianitzaren en andere slechte Soldaten/'t welck noch soo een getal soude konnen op-maken.

Dese Stadt woyt in de H. Schrifture ghenoemt Aram Sobah, 2 Sam. 8. 3. ende Aleppo van Alep, 't welck betreeckent Melck/waer van hier groot overvloet is. Hier ter plaetse worden Duyven op een ongheloofflijcke maniere opgequeeckt / welcke in 48 uren tijts sullen vliegen van Aleppo naer Babylon, zijnde dertigh daghen reysens; brengende de Kooplupden van beyde

Vliegende Duyven met brieven.

Steden

Steden heen en weer tijdinge in brieven / die om haer hals gebonden worden; welcke slechts gebruyckt worden in haestige en hoogh-wichtige affairen: welckers vliegen en aenkomen ick dickmaels gesien hebbe / terwijl ick binnen Aleppo overwinterde / het welcke de tweede Winter was na mijn vertreck upt 't Christendom.

Syria heeft aen het Oosten Armenia Major: aen het Zuyden Mesopotamia: aen het Noorden Cilicia, ende de Zee: aen het Westen Galilæa ende Phœnicia: In de Bybel worden de Syrische ghenoemt Aramiten, welcke een onbekent volck waren/de Persianen onderworpen/eñ door Alexander t'onder gebracht: na wiens doot/dit lant nevens Persia en andere bygelegene Provincien Seleucus Nicanor ten deele vielen/welke ook Asia Minor van de successeur Antigoni hebben ontweldigt. Dit Koninckrijk heeft vele alteratien geleden/insonderheyt van de Persianen, Grieken, Armeniers, Romeynen, Ægyptenaren, eñ eyndelijck van de Turken, en dagelijcx gemolesteert van de aenvallende Arabiers. De gelegentheyt van Syria.

Ter wijl ick vertoefde en de Voor-Somer ghekomen was (zijnde belet in mijn gewenschte voornemen) nam ick voor mij Jerusalem in het weder-keeren te besoecken; ende tot bevorderinge van dit mijn voornemen / voeghde ick mij in een Caravaen van Armeniers en Turcken, welcke wel beset waren met Ianitzaren en Soldaten: waer van sommige voor hadden onder wegen tot Damascus te verbeyden; ende d'andere voort op Ierusalem wilden zeylen; ende alsoo ick alleen reysde/ daer sich een ieder altijt over verwonderde / soo heeft den Venetiaenschen Consul den Capitein hooghlijck belast dat hy wel sorge voor mij dragen soude / dat mij geen overlast van Dieven / Moordenaers/ etc. en geschiede / mij tot-by leverende in de handen van den Padre Guardiano tot Jerusalem. Dit geschiet zijnde huerde ick een Mulr-Ezel van een Turck om mijn Victualie te voeren/ ende ben also met haer gereyst. Wij waren sterck van volck omtrent 600 Armeniers, Christen Peligrims / mannen en vrouwen: 600 Negotierende Turcken: 100 Soldaten/ende 3 Schouwsen. ende 6 Ianitzaren om haer van alle aenval te bevrijden. Een Caravaen van Armeniers.

Tusschen Aleppo en Damascus waren wij negen dagen onderwegen / vijf-dagen langh was 't vermaeckelijck om te reysen/ ende wij hadden vrij Riet om in te logeren/ welcke tot dienst van de reysende man gemaeckt zijn / ende wel onderhouden worden: maer doen wij voor-by Hamsek quamen/'t welck een weynigh meer als half wegen is / was 't gevaerlijck reysen / zijn dickmaels aengerant van de Arabiers, vermoeyt van de klippen en Bergen, ende somtijts by na verstoort upt gebreck van water. 't Was niet alleen moeyelijck dat wij sterck van volck waren ten aensien van de groote hitte / het besorghen van Victualie in arme vlecken / en soberheyt van water om onse Vleesschen (van wilde Verckens-vellen ghemaeckt) te vullen: maer ook in naeuwe en steenachtighe wegen vielen wij by hoopen malkanderen op't lijf/ dickmaels in gevaer zijnde van te verstoren: Ende wij die Christenen waren/ kregen van de convoyerende Turcken onse hupt menighmael vol slaghen. In dese reyse gedencke mij dat een Turck dien mijn Ezel toequam / mij drie daghen langh seer goetgunstig was/ so dat ick een quaet vermoeden op hem hadde. Doch doen ick nu merckte dat zijn extraordinary ghedienstigheyt en vleyery slechs streckte om deel te hebben aen mijn Toback, dat ick by mij

dzoegh/ so hebb' ick hem gewilligh een pont daer van geschoncken: 't welck hem ende sijn mede-gesellen soo aengenaem was/ als of het een pont Gouts geweest ware/ want sy zijn seer versot op de Toback / gelijck de Duytschen op de Bier-kan: hierom was 't dat ick gedurigh Tobark by mijn dzoegh / meer om in haer gratie te geraecken/ als om selfs te gebzupcken: want in die tijt en hebb ick se gantsch niet ghedzoncken; hoe-wel ick nu / gelijck de tijdt alles verandert (honoris gratia) een hoofsche Tobackist ghewozden ben / meer om welstaens-halven als upt eenigh behagen: de Turcxse Tobacks-pijpen zijn veel meer als een El langh / ghemeynlijck van houdt of riet / zijnde in drie plaetsen met loot of wit yser aengelast; ontfangende teffens in haer mont een heel once Toback; 't welck een langhe wijl duert / ende ter oorsaecke van de langhe pijpen / is de roock seer kout in haer swelgende keelen.

Heydensche dieperij.

Op onse gewoonlijcke tijt van de Esels af-steygerende om ons selven en de Beesten wat te ververschen/ soo gingh ick te met een stuck weeghs kupe-ren/ om mijn beenen wat upt te recken / welcke verstijft waren van te sitten op een hinckend beest; het welcke de Turcken seer qualijck namen / ende belachten my daer over: want zy en moghen niet lijden dat men by beurten wandelt / ofte onder het eten staet / alsoo haer gewoonte is als sy van het Paert af-komen / voort black neer op de gront te gaen sitten / hare voeten onder haer Lijf slaende / als zy 's middaghs of 's avonts gaen eten ende haer tot ruste begheven: soo doen al de Turcken / zy sitten krups-weeghs/ ten onrechten misbruyckende de loffelijcke ghewoonte der kloecke Kleer-maeckers. In hare huysen en hebbense gheen bedt om op te slapen; noch stoel om op te sitten; noch tafel om aen te eten / maer een banck van planc-ken ghemaeckt langhs het huys / van een voet hoogh van de vloer ghedeckt met een Wollen kleet; daerse gemeenlijck op eten/ dzincken/ slapen/ rusten/ ende allerley hant-werck doen. De beste soorte van de Mahometische secte en willen geen Turcken ghenoemt wozden/ om dat het in de Hebreeusche Tale beteeckent uptgebannen/ ende daerom noemense haer selven Musil-mannen, dat is/ recht-geloobige: doch datse recht zijn is qualijck daer by gheboeght; doch voorwaer voor vast-geloobige zijnse wonderlijck bestendigh / ende soo zijn alle onkondige Menschen van wat profession datse oock zijn: even ghe-lijck den Spangiaert / dewelcke in 't midden van al sijn boosheydt / ghe-trouw blijft in alles sich toe te eygenen dat de Spaensche Kroon verwerven kan.

Sy en ontkleden haer selven nopt niet als sy slapen gaen / ende en hebben niet daerse haer mede decken / dan alleen een deechen om haer Lijf; en soo hebb' ickse by honderden sien leggen als vuyle verckens in een beestelijcke trogh.

Op den negende dagh (latende Cotasa achter ons op de Bergen) quamen wy in een playsante pleyn van drie mijlen langh/ verciert met veel Dozpen/ Hoven/ en Revieren; ende arriverende tot Damascus, logeerden wy (sommi-ge in kamers sonder bedden / andere buyten deur op de harde steenen) in een groot riet ghenoemt Heramnen, alwaer wy drie dagen bleven.

Gedurende dese tijt wierden wy selfs twee-mael 's daeghs gepzovian-deert/

deert / ende onse beesten kreghen voeder om niet; welcke Privilegie allerley vremdelingen welcke tot Damascus met een Caravan komen / van den Grand Seignieur vergunt wort / zijnde een sonderlinge troost en verquickinghe voor vermoeyde reysenaers.

Damascus is de Hooft-stadt van Syria, van de Turcken genoemt Shamma, ende is gelegen op een schoon pleyn; ende aen beyde kanten (insonderheydt Paraphar en Abdera) verciert met veel Rievieren / treffelijcke Hoogaerden / ende met alles dat een oogh vermaeck aen doen kan: soo dat ten aensien van hare ghelegenthept / hare konstenaers / alderhande Koopmanschappen / en verschevdenheyt van vruchten / in al de Asiatische Provincien haers ghelijcke niet en is. Van de Turcken wort het ghenoemt Het Hof van Turckyen, ofte liever / Haer aerdsche Paradys, om dat daer een beslotenen Hof is / daer in een Garnisoen Turcken leggen om den boom Mouflee te bewaren / waer aen sy seggen dat de verboden Appel groeyde / waer mede den Slangh Eva bedroogh / ende sy Adam, ende waer uyt komt dat den grooten Turck ghenoemt wort / behoeder van het aerdsche Paradys. Damascus ghenoemt Shamma.

Sommighe sustineren dat dese Stadt van Eleazar de knecht Abrahams gestight is ghweest; ende andere seggen dat het de plaetse is daer Cain Abel sloegh / 't welck voorwaer het alder-ghelooffelijckste schijnt: want dicht by Damascus sach ick een Metalen Pilaer opgherecht tot een ghedachtenisse van dien onnatuerlijcken Moort Cains ghepleeght aen sijn onnoselen Broeder. Doch het sy soo als t wil / dit verseeckere ick u / dat het een playsante en heerlijcke Stadt is / met destighe Wallen voorsien / met een sterck Casteel ghefortificeert / daer den Bassa in blijft: meest al de straten zijn overdeckt / soo dat de Borgers des Somers van de hitte / en 's Winters van de Regen worden beschut.

Dierghelijcke gherief (maer niet na de selfde manier) heeft Padua in Lombardyen: haer Bazar ofte merckt is oock bedeckt / soo zijn doorgaens al de Bazars ofte Besestans in Turckyen. Hier zijn de beste Carobiers, Adams-Appelen ende Granaten onder de Son. Dicht aen de Marckt is een Moskie ofte kerck / ghenoemt Gemma, daer in mijn Lepdesman my toonde het Graf van Ananias, ende de Fontepn daer hy Paulus doopte: in een ander straet sagh ick het huys van Ananias, 't welck slechs een holle onderaerdsche helder is / ende daer de Discipulen Paulum in een mande neder lieten: in de straet daerse haer Wijn verkopen / toonde mijn Tolck my een Poort van sijn Metael / 't welck hy seyde dat een van de deuren was van Salomons Tempel: ende herwaerts verboert was van de Tartaren, welcke omtrent 280 Jaren geleden / Ierusalem vermeesterden / dewelcke om des swaertes wille ghenootsaeckt waren het daer te laten / zijnde voorwaer een overblijffel van een wonderlijcke groothept: ende Roos-water sagh ick hier al soo ghemeen in vaten verkoopen / als men by ons Bier of Wijn doet.

Desen Paradijsche Shamma, is de Moeder-stadt en cierlijckste plaets van gansch Asia, zijnde in alle de delē gelijk (uytgenomē de daken van haer huysen welcke black zijn) dien on-vergelijckelijcke Patroon en spiegel van cieraet / Antwerpen. De beste Sabels die in de wereldt zijn worden hier gemaeckt; ende soo zijn oock alle andere wapenen / als halve Piecken / Booghen / en De macht van de Bassa van Damascus.

Pylen / &c. Den Beglerbeg, ofte Baſſa van Damaſcus heeft het grootſte gebiet van alle andere Baſſaen in Aſia: hebbende onder ſijn Authoriteyt (gelijck hy onder des Keyſers is) 22 Sanſacken, 40000 Timarioten ofte Ruyters / behalven noch 2000 Ianitzaren, welcke ſtrecken tot een garde van den Baſſa, ende tot garniſoen van de ſtadt: ſijn Baſſaeſchap ſtrecht over de grootſte helft van Syrien, een gedeelte van Arabia Fœlix ende Petræa, Phœnicia, Galilæa, Samaria, Palæſtina, Iudæa, Ieruſalem, Idumæa, ende over al de Noordſe quartieren van Arabia deſertuoſa, tot aen de Frontieren van Ægypten.

De middelen tot bewaringe van ſoo een grooten ſtaet zijn ſiechs beruſtende op het ghewelt en macht van deſe Timarioten, welcke ſoo wel in tijdt van vrede als Oorlogh hare betalinghe en belooninghe hebben om deſe landen te beſchermen van de wilde Arabiers / welcke ghedurigh de Turcken ende ooch vremdelinghen laſtigh vallen; ende door gheen middelen ghebracht konnen worden tot een geruſte en wel gefatzoeerde manier van leven / maer verderven gedurigh deſe quartieren van des Turcks dominien. Deſe hooſheydt neemt dagelijcx veel eer aen / als datſe eenighſins af neemt / zy exempel neemende aen deſe beeſtighe Turcken / voeghen alſoo meer godlooſheydt by de hooſheydt van haer eygen diſpoſitien: ſoo dat een yeder van deſe Wilden niet alle menſchen on-menſchlijck en wreedlijck omme gaet na de macht dien hy heeft / eben als een wilderniſſe vol wilde beeſten / levende altemael op roof en buyt / ontbloot van alle gevoelen der menſchlijckheyt: daer nevens ſamen rottende / ſoo Tyranniſeren ſy over allen / ſelfs van de roode zee af tot Babylon. Met duſdanig gewelt die van Africa ooch aen boort komende / zijnſe ghenootſaeckt ghewoorden Grand Cayro met 30000 Ruyters te voorſien / welcke de Frontieren van Egypten en Gozan beſchermen.

Wilde Arabiſche Hoobers.

Alle de Turcken tot Damaſcus achter latende (behalven alleen onſe Ianitzaren en Soldaten / binnen 2 uren van ons vertreck van daer / repzende op de wegh na Ieruſalem; vielen al de Armeniers black op der aerde / het ſelve kuſſende / ende toonende veel ſincere teeckenen van ongewoonlijcke devotie: 't welck ick met verbaeſtheydt aen ſagh / vraghende mijnen Tolck wat dit te ſeggen was? de welcke antwoorde / dit is de plaetſe daer St. Paulus bekeert wiert / het welcke ſy (ende alle Chriſtenen met haer behoorden te hebben) in grooten aenſien hadden; de plaets was bedeckt met een oudt Kapel.

Dzie daghen waren wy onderwegen tuſſchen Damaſcus ende het Ooſten van Galileen, het welcke het beginſel van Canaan is: twee van deſe daghen vrachten wy in Moraſſighe en ſlickighe gronden door / 't welck ons ſeer hinderlijck was. Dit onvruchtbaer en moraſſigh landt is een gedeelte van Arabia Petræa, in lopende met een punt tuſſchen Galilæen ende Syrien, ſich ſtreckende tot aen het zuyd-weſt eynde van Libanus, het welcke voorwaer in die plaets veel meer als de Iordaen het rechte Syria van Canaan ſcheyt: dit ſteenachtigh landt ſelfs neder-dalende tot aen de palen van Iacobs vrugh / ſnijdt de benoeminge van Syrien af van dit ſtuck landts / tot dat ghy Ooſtwaerts komt aen de moeyelijcker plepnen.

Dit is ongetwijffelt een ſeer gevaerlijcke paſſagie; want ſo als wy inder nacht repſden / waren veele van ons genootſaeckt vranckende Coorſen in onſe

handen

handen te dragen / ende onse Soldaten hadden hare Pistolen geladen; om ons te bewijsen van de bloet-dorstighe Arabiers, welcke in gaten / hollen en bosschagien verborgen leggende/loerende op den reysende Man. Dit gheweste van Arabia wort Petrosa genoemt/om dat het soo steenachtigh is/ende sommighe mepnen van Petra, de voornaemste stadt. Het wiert van outs gedeylt in de landtschappen Nabathia ende Agara, eerst besseten van de Hagarenen, gesproten upt Abraham ende Hagar: Het wort oock gherechent te zijn het lant der Midianiten, daer Moses na toe vluchtede/ ende de schapen hoedede / ende den bergh Horeb is hier / daer op den Heere hem het landt van beloften toonde.

Verschepden van de Petreische Arabiers verkeeren en woonen onder de Turcken; welcke wp ten opsichte van de andere voor Civile Arabiers reeckenen. Van hier int zupden leght Arabia Fœlix, grensende aen de Indiaensche Zee, 't welck het vruchtbaerste en Playsanste landt in ganssch Asia is / hebbende overvloet van Balsem/ Mirrha, Wieroock / Gout / en Peerlen / insonderheyt omtrent Medina, de tweede stadt aen Mecha: d' andere aensienlijcke steden zijn Horan, de voornaemste haven van den Zupd-Oceaen; ende Alteroch de eenige stadt daer de meeste Chzistenen woonen in dat landt.

Voorwaer met groote moeyte en noch grooter gevaer zijn wp dese Petreische weghen gepasseert. Hier hebbe ick een singuliere eygenschap en rare deught bespuert in het sorghvuldigh beleydt van onse Capiteyn / de welcke doen wp op een gevaerlijcke plaets quamen / ons het woort gaf van St. Ioanne, daer mede te kennen gevende als dat niemant soude spreecken ofte eenigh gesups maecken na desen waerschouwinge/ op pene van doorschoten te worden; gelijck wp oock niet en durfden / al eer hy syn hant upt gestreckt hadde/ons by gelegenheyt toonende een teken van vryheyt/op dat door ons gheraes des nachts onse Vyanden die voor wete niet en souden hebben van onse komste; als mede wetende dat de eygenschap van een hoop volcks confuse effecten baert / sonder een sekere straffe.

Hy selve hadde de vooztocht rijdende op een wackere henghst met 2 Ianitzaren en 40 Soldaten / ende de andere 4 Ianitzaren en 60 Soldaten waren geordineert om de achtertocht te hebben/upt vreese van een schielijcke aenval. Aldus heeft hy behendiglijc syn beroep bedient niet met een moetwillicheyt/ maer met een voorsichtighe en manlijcke kloeckmoedicheyt: wat my belanght ick moet noodtsaecklijck seggen / dat de vlijtighe sorghe/ welcke dien goedertieren Caravaen over my droech/ was soodanigh/ dat ick/ so dickwils als ick daer aen gedencke / niet genoechsame danckbaerheyt hem kan op offeren: doch ondertusschen heeft myn heurs syn ernstighen yver rijcklijck geloont: ende niet tegenstaende dat hy my soo hoogh scheen te respecteren / soo heeft hy my nochtans in sommige klepne beuselingē heymelijck verkort/daer ick gheen kennisse van wilde draghen / oyck willigh zijnde (kennende syn dispositie / en dat myn leven aen hem hingh) om eenigh amende te soecken: want dickmaels komt een ongelegenheyt meest geleghen; ende gelijck de vermaecklijckheyt een groot verderver van de Jeught is / ende hartseer een geweldigh Vyant des Ouderdoms is; even alsoo zijn de ongeregelde begeerte van onconscientieuse Vreemdelinghen tegens den reysende Man / welcke

gierigheyt

gierighept hooghер achtende als vromighepdt / sorghe slechts draghen voor dat deel des Menschen / 't welck sijn Fortuyn is / welckers vriendschap alleen beginnende in een uyterlijke schijn / eyndigé moet in het midden van des menschen gelt; als of sy segghen wilde / sulcke waren eer geimplopeert / als dat hare imploperingen wierden geloont / en hierom ist datse in ongeoorlofde dinghen den honigh van haer eygen onbedachte insichten moeten supghen: ende dus gingh het met hem toe in het betalen van mijn tol onder weghen voor mijn hooft / hy dede my dickmaels betalen meer dan redelijck was / aen de Mooren, Turcken, en civile Arabiers, het overschot hepmelijck van haer weer ontfangende; Het welcke mijn Turcksе dienaer merckende / soo seyde mijn Tolck tegens my / dat hy lichtelijck een abuys konde hebben. Doch soo begeerlijck is des Menschen Nature; dat hy met sijn contract niet te vrede kan zijn / ten sy dat hy door alle onrechtveerdighe middelen voor sich selven een ongheoorlofde winst verwerve: doch de affectie dien ick hadde tot sijn andere deughden / dede my dese on-deught van gierighept in hem over 't hooft sien; ende insonderhept gedenckende dat ick onder sijn protexie was / hebb' ick het altijt soo geklaert / dat ick sonderlingh in sijn gratie stont / soo dat hy in tijt van noodt / of vryhepdt my altijdt aen sijn syde wilde hebben / 't welck ick oock versochte / sijn wil in alles ende mijn eygen behoudenisse betrachtende / mijn schuldige plicht heeft my de goetgunstighept sijnder affectie geduerigh voor oogen gehouden / ende my geleert mijn eygen swack oordeel t'onderzucken: welcke nopt konde opstijgen tot ware vergeldinge van sijn weerde verdiensten.

Doch om met mijn pelgrimagie voort te varen: op den voornoemden derden dagh na de middagh quamen wy binnen Galileen, passerende over een deftige langhe brugh / 't welck over de reviere Iordaan legt / ende een gedeelte van dit steenighe Arabia van Galileen schept. Dese brugh wort van de Armeniers genoemt Iacobs brugh; ende niet verre van hier toonden sy my de plaetse daer Iacob met den Engel worstelde / ende Esau sijn broeder Iacob ontmoetede / doen hy voor hadde hem te dooden / zijnde op de Oostzyde van de revier. Iordaan is naeulijcx hier bekent by haer naem: doch naderhant sagh ick haer grooter aen-was / eyndigende in Sodoma; waer van ick te syner plaetse eenvoudiger sal discoureren. Tusschen St. Iacobs brugh en Ierusalem waren wy ses daghen onder weghen / waer van 5 meer vermaecklijck dan profijtelijck waren / ten aensien van de groote schattingen die ick onder wegen voor mijn hooft betaelde / soo dat ick op verschepden plaetsen ende op eenen dagh voor mijn vrije pas betaelt hebbe 54 guldens aen gelt: een schattinghe bequamer voor een Prins / dan voor een Pelgrim te betalen; de verwonderinge slechts hier in gelegen zijnde / hoe ick van dese penningen voorsien was / die ick alle daghen upt gaf.

Op den 18 dag van April na de Romeynse stijl, en na onse op den 28 Meert quamen wy in Galileen, een Provincie van Canaan: dit lant wiert eerst Canaan genoemt van Canaan de Soon van Cham: ten tweeden / Het lant van Belofte, om dat het van de Heere belooft was aen Abraham sijn saedt te sullen besitten: ten derden. Het lant Israels, van de Israëliten, so genoemt van Iacob, welcke toegenaemt wiert Israel: ten vierden / Iudæa, van de Ioden, ofte van

het

het volck der geslachte Iuda. Ten bijsden Palestin als of men seggen soude Philistin, het lant der Philistinen: ten sesten en ten laetsten Terra Sancta, het heylighe lant, om dat hier in veel wonderlijcke daden geschieden, maer insonderheyt het werck onser salighept. 't Is langh 180, ende breedt 60 mijlen: nochtans van sulcken gesonden lucht, en vruchtbaren lant vloeyende van Melck en honigh, dat het voor de komste der Israëliten onderhouden heeft 30 Coninghen met haer volck, ende naderhant de twee machtige Coninckrijcken van Israël en Iuda; in dewelcke David telde een millioen ende 300000 strijdbare Mannen, behalven die van het geslachte Benjamin en Levi waren. Dit is gewis dat het na de bequaemheyt van het Climaet en lant, voornamelijck door de zegeninge Godts, het alder vruchtbaerste lant onder de Son geweest is: Maer ick bevinde nu upt ervarentheyt het contrarie van dien, ende dat des selfs vruchtbaerheyt verandert is, Godt vervloeckende het lant, mitsgaders de Ioden, doenmaels (maer nu verstroyt) de Inwoonderen van dien: het meeste deel van dese Oosterse landen en zijn so vruchtbaer niet als sy wel in voorige eeuwen geweest zijn, het aertrijck als oudt worrende, schijnt verdriet te krijghen in de last van voorder aen was te draghen: en voorwaer de twee ooghen des daeghs ende des nachts mitsgaders de Planeten ende sterren en zijn soo krachtigh, soo helder, soo warm niet als voor desen. Tijt van de oude antiquitept alles tot een woeste desolatie brengende, maecken de stercke dingen swack, ende de swacke dingen slap, tot dat eyndlyck alles jupst tot niet weder keert. Ende daer is het eynde van alle beginselen, ende een vaste bewijs dat door den dagh des oordeels alles tot niet worden sal.

De Ioden worden ock genoemt Hæbræi ofte Hebreen, van Heber een van Abrahams voorsaten, ofte Hæbræi quasi Abrahæi; dewelcke doen sy af quamen in Ægypten maer 70 zielen sterck waren, zijnde het geslachte Iacobs en sijn 12 Soonen. De nakomelingen van welcke Patriarchschap in slaverny bleef 215 Jaren, tot Anno 2450, na de scheppinge des werelts: op welcke tijt de Heere sich erbarmende over haer sware last onder de Ægyptenaren, haer met een machtige hant heeft verlost, ende alhier geplaetst: het welcke doen bewoont wierd van de Hittiten, Amoriten, Perisiten, en Iebusiten. Canaan is gedeylt in 5 Provincien, Iudæa, Galilæa, Palæstina, Samaria, ende Phœnicia: Sommighe deylen't slechts in drie Provincien, Palæstina, Iudæa, ende Galilæa: het is ock by anderen in't generael genoemt geweest Syria, door welcke calculatie sy alle de landen van Cilicia tot Ægypten onder die naem begrepen hebben. Doch hoese ock souden moghen verschillen in hare beschrijvingen, dit is seer gewis en seecker, dat het ten hupdigen daghe alleen en voorgaens gedeylt wort in dese 5 particuliere Provincien. Galilea en Palestina zijn tegenwoordigh d' alder vruchtbaerste en grootste Provincien van dien, insonderheyt Galilæa, welcke in sommighe geweesten tweemael 's Jaers horen geest, als mede abundantie van zijde, Cattoen, krachtere wijnen, honigh, Olij, en alderhande vruchten. Ick achte dat het nu gheen sins vergaen is, dan t'eeniger tijt doen de heerlijckheyt Israels op't hooghste was. Dese Provincie Galileen is 48 mijlen langh, en 25 breet, hebbende Phœnicia aen het Noorden: Samaria, aen het Westen: Iordaen, aen het Zuyden: ende aen het Oost en Noord-Oost, een gedeelte ofte punt van Arabia Petræa, ende het Z. W. van Libanus.

Na dat wy een groot stuck weeghs gherepst hadden langhs de Meer van Genasaret, welcke acht mijlen langh/ ende vier breedt is; daer ick de verbal-lene steden Bethsaida ende Tiberias sagh/gelegen aen de Noord zijde van de selvige zee/hebben wy de zee-kant gelaten/ ende geraeckten tot Cana, om daer de gantsche nacht te logeren: wy en hadden hier gheen Canes ofte riedt om ons te bevrijden van de Arabiers, gheen derck boven ons hooft/maer de harde grondt om op te leggen/ het welcke altijd mijn bedt gheweest is in de meeste deelen van Asia: doen wy over nacht sliepen/hielden de soldaten schiltwacht/ ende doen sy over dagh sliepen/ hielden wy wacht.

Cana in Galileen. Dit Cana was de stadt daer in onsen Heyland sijn eerste Mirakel dede/water in wijn op de bruyloft veranderende: ende word nu van de Turcken ghenoemt Callieros ofte Calinos, zijnde een stadt van 200 huysen/ daer men in wert. De Inwoonderen zijn ten deele Arabiers, ten deele Ioden, ende ten deele eenighe Christen Georgianen: de omleggende Velden zijn beyde vermaecklijck/ vruchtbaer/ en effen.

's Daeghs daer aen ons op den wegh begevende/ passeerden wy over een kleyne playzante bergh/ daer den Patriarch van Armenia in een ouden Capel ginghe/ ende al d'andere Pelgrims liepen hem om 't lijf/ gebruyckende veel vremde Ceremonien: want het was hier ter plaetse (na haer seggen) dat Christus met vijf garsten brooden, ende twee Visschen, 5000 menschen spijsigde.

Voorwaer het was waerschijnlijck dat dit de plaetse geweest is: het oude Capel vertoonende als noch eenighe schoone ciragien geven te kennen beyde het gedenck-teken en het gedachtenisse des stichters van dien.

Voort-varende in onse repse/ saghen wy den bergh Thabor aen onse slinckerhant/ 't welck een aerdighe ronde bergh is/ omringelt met deftighe bomen: Ick hadde graegh het gedenck-teken van dien plaetse gesien daer de verheerlijckinge Christi geschiede: doch den Caravan gesint zijnde Nazereth te besoecken/verliet de grooten wech van Ierusalem, ende en wilde geensins daer na toe gaen.

Dien nacht logeerden wy in een arm Dorp genoemt Heerscheck, daer wy gheen spijse voor ons noch voeder voor onse beesten konden krijghen/ maer sommighe van ons geselschap kregen in dese plaets tot een avontmael 100 slaghen van de Mooren en Arabiers, om dat de Christen Pelgrims getreden hadden op de graven van hare doode vrienden/'t welck sy gheensins konnen gedoghen. Sy hebben geen kleyn oproer onder ons gemaeckt/op ons steenen en pijlen werpende/so dat wy alle genootsaeckt waren een half mijl van daer te wijcken/en's anderen-daegs 's morgens passeerden wy voor-by Cæsaria Philippi, 't welck nu so ellendigh vervallen is/ dat in de geruineerde stadt niet boven de 24 woonhuysen zijn/ wesende ten aensien van hare ruine de tweede verwoeste Samaria, oft een ander spectakel des tijts/ gelijck den nu verdestrueerde stadt van het Moorsche Bethulia. Cæsarea, wiert gesticht van Philippus, een van de Vier-vorsten, ter eere van Tiberius Cæsar, ende word nu van de Mooren genoemt Hederasco. Hier was het dat Herodes van den Engel geslagen/ van de wormē gegeten wiert/na dat het vlepende volck upt geroepen hadde: Het is Gods stemme, ende gheens menschen. Hier heeft onsen Heylant de Vrouwe, van haer bloet-gangh verlost/ ende heeft upt den dooden ten leven verwecht

Cæsarea Philippi.

weckt den Dochter van Iairus: hier heeft St. Peter Cornelium gedoopt ende St Paulus tegens Tertullium gedisputeert in de tegenwoordigheyt van Fælix.

Op den 20 dagh/omtrent 10 uren (passerende de reviere Kyson) arriveerden wy tot Nazareth, ende bleven tot den avont toe / ons van victalie en water voor siende: in dese stadt woonde Ioseph ende de Maget Maria; ende hier wierde oock onsen Salighmaker op-gevoet door de blytighe sorghvuldigheyt van Ioseph ende Maria. Na dat wy 's middaghs gegeten hadden / stonden de Armeniers op/ende liepen na een steen-hoop de ruinen van een out huys/voor de welcke sy op hare knien vielen; Godt lovende: dat verballene steen hoop (seggen sy) was het huys daer Maria in woonde/ doen den Engel Gabriel haer groetede/haer bootschappende de salighevt des werelts. Ick vertrouw vastelijck datse boven de 5000 pont gewichte wegh droegen / om tot een gedachtenisse van dien te bewaren. Doen schoot my int sin van het Capel Loretta, ende ick vertelde den Caravan, dat ick dat Huys hebb' sien staen in Italien, het welcke (soo de Romanisten seggen) door de Engelen vervoert wiert: O seyde hy/ wy Armeniers en konnen dat niet ghelooven / noch veel andere puncten diese voor de waerheyt aen geven; want wy vast weten van Christenen, die hier van tyt tot tyt altyt gewoont hebben / dat dit is beyde de plaets ende de steenen van't huys. Laet de Papisten voor haer selven een nieuwen wet smeden / wy en vraghen daer niet na / want gelyckse hier in dolen / so dolense in alles/ navolghende simpelijck de traditien der Menschen/ rydense te post na de helle.

Den Patriarch door den lacchende Caravan van dese nieuwe tydinge geinsormeert zynde/vroeg my spots wyse (meynende dat het een artyckel was van myn geloof) of ick dat huys gesien hadde / ofte geloofde datter sulcken Capel Loretta was: Ick antwoorde hem ront upt/dat ick het niet en geloofde / affirmerende dat het slechs een Duyvelse inventie was / om het blinde volck te bedrieghen/ ende de kisten van de Roomsche Prielters te vullen: Nu ghy grondeloose kolck der Papisterij / hier verlaet ick u / gheen winterse Furien van des Duyvels loose stormen konnen maecken dat ick Schipbreucke des geloofs lyde aen de steene klippen van uwe bedrieghlijcke diepten.

Op soodanighe manier zyn al de betooveringen van haer geimagineerde en valsche Miraculen / eerst geinventeert ten deele door een Kloosterlijcke armoede/ dan bevesticht door Provinciale steeck-penningen/ ende eyndlijck verhopen sy haer gheloof om het gewin van een Consistory.

Terwyl wy hier bleven / zont den Emere ofte Heer van de stadt 6 Vrouwen geconvoyeert met 12. van syn Dienaers aen een Prins van Armenia, welcke een Pelgrim onder ons gesel schap was / om van hem / ofte van andere dien hy daer toe soude laten willen imploperen / gebruyckt te worden; 't welck hy in danck aen nam / ende nodighde my tot dien Feest; doch ick sloegh het hem af/weynigh achtende sulcken geringe waer: hy ende sommighe van de principaelste Pelgrims hebben haer 3 uren langh onthaelt ende te rugghe gheseonden / ghevende aen hare Lyds-luyden 15 Piasters tot een vereeringe. Voorwaer indien ick verhalen soude de onbeschaemheyt deser Moeren/ ende de woestheyt der Armeniers gelyck het seer schandelijck is voor

de doenders; soo soude het ooch buyten twijffel walgelijck zijn voor den Leser.

Sodanigh is de velepnighept deser slaven in 't Oosten onder de Turcken, datse niet alleen door het verkeeren met haer / sommige van haer verdoemlijcke heydensche costumē leeren/maer ook in beestachtighept haer te boven gaen/ slimmer worpende als de onvernustige dieren. Dit doet my gedencken aen die treffelijcke sententie van den heydense Romeynsche Keyser Marcus Aurelius, welcke in aenmerckinge der vleeschelijcke lusten / seyde: dat schoon genomen dat hy verzeeckert was / dat de Ioden hem niet en souden straffen om die sonde: nochtans soude hy't na laten / ten aensien van de schandelijcke daet selfs. Doorwaer een nobele en eerlijcke resolutie eens heydens / daer sulcke buyle en beestlijcke Chzistenen/dese snoode Armeniers met dese on-geloovige hoeren een tweederley geyle lust bedzeven / het welck mijn Conscientie mijn gebiet te verswijgen; op dat ick aen dese Noozderse Werelt niet en openbare/ 't gene haer Nature nopt en wiste/noch haer kennisse opt diergelijcke ter oore gekomen is: maer Godt na sijn rechtveerdigh oordeel heeft dien selfden nacht gedzeygt te straffen beyde de doenders daer van en de gantsche compangie om haren 't wille. Want wy waren gerefolveert dien gantschen nacht te reysen / doch alsoo den wegh steenachtigh was en hardt om te betreden / daer benevens ook ghevaerlijck weghen de Arabiers; soo hebben wy een Chzisten Leyds-man gehuert / Ioab genoemt/ ende zijn met hem veraccozdeert dat hy ons tot Lidda bzenghen soude / 't welck twee daghen reysens was. Doch al eer wy ons op den wegh begaven / sondt Ioab een Bode voor upt om 300 Arabiers (welcke haer residentie hadden aen de zuyd-zijde van den bergh Carmel) te waerschouwen / dat sy hem op de bestemde plaets souden by komen; haer te kennen gevende dat wy van gout en silver wel gestoffeert waren/ende dat hy ons in hare handen soude overleveren / mits hem vereerende 't gene haer woeste discretie soude raedsaem vinden; na de roof en buyt dese krijghen souden / in het vermoozden van ons leven: dit buyten ons weten aldus belept zijnde/ marcheerden wy heen / reysende spoedigher dan ozdinaris/ sommighe te Paert/ sommighe te voet / mijn pelgrimagie was altijt te voet: Onsen Leyds-man nu beducht zijnde dat wy door ons haestigh reysen voorby de plaets souden raecken dat tot sijn verraderlijck dessein bestemt was/ begost ons nu en dan op te houden; ons op en neer gelepdende in poelen en gaten daer 't hem gelieste; alwaer wy ooch veel van onse Camelen en Ezels quamen te verliesen/ ende niet wederom konde bekomen / om dat wy al t'samen met een quaet vermoeden en anghst waren bevanghen; hierom was het dat de Epghenaers niet en dorsten tarderen om hare verlorene Beesten te recupereren: eyndlijck heeft den Capitepn en de Ianitzaren hem ernstlijck gebeden dat hy ons doch op den rechten wegh wilde bzenghen; maer hoe sy sulcx meer versochten / hoe sijn hert meer verharde/antwoozdende/ dat hy verabuseert was in de wegh/ende die niet en konde vinden / eer den dagheraet aenquam: op dese woozden wiert het gesel schap op-gehouden/ ende ondertusschen quammer een Turck een van onse Soldaten/by den Capitepn/seggende;dat hy den Leyds-man/ voor ons vertreck upt Nazaret, een Moor voor upt hadde sien senden / doch

Een velepnigh beleyt.

tot

tot wat eynde was hem on-bekent / en een langhe wijl met malkanderen heymlijcke discoersen voeren. Hier op hebben sy hem te paerde sittende / met touwen vast gebonden / hem met de doot dreygende / soo hy de waerheyt niet en wilde bekennen. Een verraderlijck Leydsman.

In het midden van dese tumulte / kreegh ick de Noord star in 't oogh ('t welck my seer leegh toe-scheen) daer upt besluytende dat den Boef ons gelepdt hadde meer na 't Zuyden / als na 't Westen / 't welck onse wegh was na Ierusalem: hier op bad ick den Caravan dat wp ons aengesicht na 't Noorden souden wenden / ofte anders souden wp om hals raecken / en dat schielijck: want hoe-wel het per aventuer (spzack ick) mach zijn / dat wp / wel drie ofte vier mijlen zijn van de plaets tot onsen slacht-offer gheordineert; nochtans door dien zy ons komen te missen / sullense als hongerige wolven hier en daer na ons om-snuffelen; derhalven ist dat wp na 't Noorden wijcken / soo sullen wp (soo Godt toe-laet) haer bloedighe dessein voorkomen. Welcke raet na rijpe deliberatie van haer voor goet wiert gekeurt; ende also ben ick haer leydsman geworden in die duystere nacht tot dat den dagh aenbrack; want niemant onder haer en kende die Starre / noch haer Nature. Eyndelijck desen desperaten gupt overdenckende by sich selven dat hy noch door onse noch door der vpanden victorie konde escaperen / aengesien sijn verraet ontdeckt was; soo begost hy den Caravan om pardon te smeecken / seggende; dat soo hy eenighsins verseckeringe van leven mochte hebben / soo soude hy ons genoeghsaem onderrichten / hoe wp dese aenstaende periculen souden konnen mijden / want wp waren al tsamen in groot gevaer van ons leven / ende dat voor ons soo veel couragie noch troost niet over en was / als dat wp de minste hoope van eenigh secoers hadden. Den Kapitepn met anghst bevanghen / antwoorde dat hy sulcx wilde doen / daer op hy een solemnele eedt swoer; soo hebben oock de Ianitzaren gesworen by het hooft Mahomets: dit geschiet zijnde / wiert hy ontbonden / ende bekende ront upt / dat soo wp op den wegh / daer hy ons op-gelepde / gebleven waren / souden wp altemael des sweerts scherpte ghesmaeckt hebben: hier op vallende op sijne knien riep hy upt al schreyende / ghenade, ghenade, ghenade.

Dien gantschen nacht volghden wp de sterre / ende tegens den Morgenstont gheraeckten wp in de Westersche Palen van Phœnicia, ende aen 't begin van Palestina, dicht aen den Zee-kant / ende binnen een half mijl van Tyrus.

Dese eertijts vermaerde stadt Tyrus, nu van de Moren Sur genoemt / was wijdt beroemt wegen haer Purper en Colonien over de gantsche werelt door hare Inwoonderen verspreyt / ende door desen een Coninckrijck van groote oudtheyt en langhdurighepdt. Haer aensienlijckste Coninghen waren Hiram, door een nauwe verbont aen Salomon verbonden / ende Pigmalion de Broeder van Dido, welcke Chartago gestight heeft. Dese stadt / de Persische Monarchie in-ruymende / wiert / ontrent de nederlaghe van Darius, belegert van Alexander; den welcken het veel gekost heeft aen volck / gelt / en arbeyt / al eer hy het vermeesterde / doen ter tijt van het vaste lant door de zee af-ghesondert zijnde / doch nu aen het vaste landt gehecht: ende al eer ghy aen de stadt komt / isser een hooge Duyn of Sand-bergh / daer na alle apparentie de zee Tyrus nu Sur genoemt.

geweest ten tijde van Alexander: hoe wel nu / gelijck de tijt alles verandert / de Zee van daer gevlucht is / waer door die vervallene stadt noch meer desolaet daer upt siet.

Op het aenbreken van den dagh ginghen ick met eenige Armeniers dese vervallene stadt besichtigen / ende hebben al hier d'alder-vermaerste ende d'alder gedenckweerdighste ruinen die er in de werelt zijn / gevonden / als mede een vermaecklijcke haven in de rondte / besloten in 't midden van de stadt / bequaem om alle klepne barcken / Fregatten / en Galjooten te logeren: het voorste van dien is altemael van vierkantige Marmor en Alabastert steenen: meest al de huysen staen op Pilaren van de selfde steenen; welckers oneyndelijck getal / so boven als onder het sandt / als noch klaer te sien is. Hier zijn slechts 19 huysen daer men in viert / daer Mooren in woonen; ende zijn nu onder de Pijns der Drusianen, welcke binnen Sydon sijn residentie heeft.

Dervynen van Tyrus.

Dit lant heeft in 't Oosten overvloet van Balsem / Honigh / en Olij / ende is geweest de residentie-plaets van Asscher, van wien Moses Prophteerde dat hy sijn voeten in Olij doopen soude.

Hier hebben dese Ægyptische Mooren (want so zijnse daer eerst op-gevoet) ons een marmor Pilaer ghebracht / leggende op der aerde / van negen verschepden coleuren / zijnde upt een stuck / welckers lenghte was 22 van mijne voeten / ende in de rondte acht; dit seyden sy was een van de Pilaren / welcke Sampson in de ure sijns doots op de Philistijnen neder ruckte: hier op gaf ick tot antwoort / dat Sampson tot Asath stierf / d'alderverste Zuyd-west ghedeelte van Palæstina, daer hy het huys Dagons op de Philistijnen neder-ruchte; ende my dunckt dat die van Tyrus, seyde ick / dien Pilaer soo verre herwaerts niet en souden konnen voeren / doch sy hebben 't met te meerder asseurantie geaffirmeert / eñ so deden oock dese Armeniers die by my waren / waer van sommige daer twee-mael van te voren geweest waren: nochtans het sy soo als 't wil / ick hebber een pont van t'huys gebracht / ende de helft van dien aen den Koningh Iacobus vereert.

Sampsons Pilar.

In het weder-keeren na den Caravan, bejegende my hier by geval een Engelse Factoor Mr. Brokes, welcke doen tot Sydon zijn residentie hield / zijnde 18 mijlen van hier / ende hadde tot Acre geweest om eenige affapren te verrichten / welcke my en noch een van sijn kennisse in een Moorsche huys aen de Zee-kant gelepde; daer wy van stonden aen sulcke frisschе Roemers van Leatische Wijn inswelgden / dat hy ende ick genoegh te dragen hadden; des niet-te-min heeft my te rugge geconvoyeert na mijn gesel schap / ende my veplich over-gelevert in de handen van den Caravan; desen voornoemden Engelsman is my naderhant verschepden malen tot London ontmoet.

Doch de Sonne nu het aerdrijck ontdeckt hebbende / ende de nacht verbannen zijnde na de onder-aerdsche werelt / kregē wy al't samen moet / want het schijnsel des daghs vertroost: den Capitepn (hebbende dien valschen Iudas wegh gesonden / want hy had dat gesworen te doen) sondt een Bode na Tyrus om een nieuwen Leytsman / de welcke voort quam / ende ons op de weg naer den berg Carmel bracht / want wy mostē dien voorby: onder wegē sagen wy de verwoeste stad Sarepta, daer dichte by gelegē / alwaer Elias in die groote dierte van een weduwe gespijsigt wiert / wiens Soon hy van den doodē verweckte.

Groot

Groot zijn de genaden Godts/want gelijck hy den mensch een voortreffelijcke Creatuer geschapen heeft/so heeft hy hem ock met twee groote facultepten in't gemoet begaeft; het eene is een wijs begrip des verstants / waer door hy de kennisse der dingen doorgront. Het ander is / een gave van snedighe resolutie / waer door hy die saecken die wel gedaen zijn / uytvoert; want wy het slimste geoordeelt hebbende / hebben het beste by der hant genomen; ende zijn door sijn Almachtighe voorsienighept verlost van dit baerblijcklijcke gevaer/ hoe-wel de Hoerderp en onnatuerlijcke sonden der voorledene dagen een rechtveerdige straffe hadden verdient. Dit allegeer'ick tot een waerschouwinge voor alle repsende lupden in't generael/dat by aldien zy wenschen dat God haer voornemen wil bevorderen/ haer repse zegenen/ende wederom behouden in haer Vaderlant mogen keeren (sonder het welcke wat contentement konnen sy hebben in al haer arbeyt) dat sy haer doch gestadigh wachten voor Hoerderp/ Ozonckenschap/ ende te groote familiaritept met vremdelingen. Want een repsende Man die niet nuchteren en is / en voorsichtigh in al sijn doen/ hoewel hy een hooft hadde als dien Herculischen Serpent Hydra, soo ist hem nochtans onmogelijck dat hy behouden weder-keert van het gevaer der Turcken, Arabiers, Mooren, wilde beesten/ ende de doodlijcke benauwtheden van hitte/ honger/ dorst/ en konde.

Genaekende den Bergh Carmel, ende die aen onse rechter-handt latende tusschen ons en de Zee-kust / soo sagh ick van verre op den top des Berghs de plaetse daer Elias ten Hemel voer/ doen hy sijn Discipel Elizæus sijn mantel naliet. Desen bergh is vier mijlen langh / leggende Zuyd en Nooyd; het Nooyder-epnde grenst aen de Zee dichte by Acre, genoemt van outs Ptolomæus, ende het Zuyder-epnde is vast aen de Grensen van Samaria, door het welcke wy passeerden.

Samaria aen onse slincker hant latende/quamen wy in een schoone vlackte/ verciert met vruchtbare boomen en alle andere ornamenten die vermaecklijcke Velden konnen leveren / maer wy en sagen geen Dorp. Aldus voort marcherende/ kregen wy kort na de middagh twee-hondert Tenten in't gesicht / welcke al-te-mael op een rep stonden; ons voor-houdende het ghesicht van een kleyne Stadt aen de kant van den Gever : dit vernomen hebbende / begost den Capitepn te besinnen wat het mochte zijn : terstondt quamen ons te ghemoet rijden ses naeckte Mannen / wel ghemonteert op Arabische henghsten / de welcke vroeghen wat voor volck dat wy waren ? ende waer wy met sulcken troep na toe wilden ? ende of daer ock eenighe Engelsen onder ons waren ? de Ianitzaren gaven hem tot antwoort / dat wy't op Ierusalem hadden gemunt/ en datter maer een Engelsman by ons was / daer op hebbense voort nae my ghesocht / van my afvorderende Caffar, Caffar : dat was / schattinghe voor mijn hooft / ende hebben my per force gedwongen/niet tegenstaende dat den Caravan en Ianitzaren haer daer tegen stelden/ van stonden aen te betalen 31 gulden 10 stuyvers. Ende hierom / sepden zy / hebben wy hem drie-mael meer doen betalen / om dat onsen Koningh in dese Tenten resideert / en noch waren zy onvernoeght datter gheen meer Engelsen onder ons gheselschap waren; want van de Armeniers en konden noch en wilden zy gheen schat epsschen / om

Samaria.

om datse tribuyt gevende / slaven en onderdanen van den Grooten Turck waren: noch oock van eenige andere Christenen in syne dominien gheboren/ soo wanneer het gebeurt datse in hare handen komen te vervallen.

Sy weder ghekeert zijnde na haren Prins met onvernoeghtheyd mijns herten en met droefheyt van een Pelgrims beurs/ marcheerden wy op onsen wegh / ende reysden dien dagh boven de 34 mijlen / ende ververschten ons in een Dorp ghenoemt Adoash, op-gemaeckt van 60 Moorsche en Arabiersche huysen/gelegen in een vruchtbare en delicate pleyn/beset met Olyve/Dadel/ en Vyge-boomen/ welcke beyde playsierigh en profijtelijck waren; daer wy oock goede kruyden vonden om te eten / en waters genoegh om te drincken/ waer mede wy oock onse ledige bottilien vulden. Na dat wy ons na een hongerige avontmael in de ruste begeven hadden op de harde gront / ende de garde over ons waeckte; soo quam den Koninck der Arabiers, een weynigh voor midder-nacht ons aen boort met 24 gemonteerde Landloopers/ ende naeckte Struyck-Rovers/ gewapent met bogen en pijlen/ en halve piecken/ hebbende aen beyde eynden harde stale puncten: hy vroegh na den Caravan, welcke van stonden aen ontwaeckende/hem gingh begroeten/ende leggende sijn hant op sijn borst / boogh hy sich neder tot der aerde toe; ('t welck een gemeene courtezy is hier onder de ongeloovige ende Christenen; want sy en nemen haer hoet voor niemant af/) ende naer een korte conferentie satense altemael neder in't gras: den Caravan heeft sijn Majesteyt vereert met water/ broot/ kruyden/ vygen/ knofloock/ en't gene hy hadde. Doen sy nu dus vrolijck waren met dese povere bancquet/ heeft den ontsaggelijcken Koningh den Leydsman met eede doen verklaren/ of daer oock meer Engelsen waren dan ick; verstaen hebbende neen / gelijck de waerheyt was; heeft den Koningh my voor hem van stonden aen gedaeght; ende my recht in 't gesichte siende / vroegh hy mijn Tolck waer mijn Compangioens waren? hy antwoorde/ dat icker geen en hadde; dan/ seyde hy/ seght dien hont ofte Elishole dat hy my met vijf stucken Gouts moet erkennen; of anders (wijsende op sijn eygen keel) sal ick hem sijn hooft af-snijden / want (seyde hy) ick en wil dese nachtse reyse niet te vergeefs doen: hier van bericht zijnde/ ende wel wetende dat ick soo een schelmachtigen Prins niet en konde wederstaen / hebb' ick het hem (na dat ick my met mijn Capiteyn te voren beraden hadde) voort met een smeel-muylende trony gelanght; 't welck hy merckende / tegens de andere seyde/ 't schijnt dat hy 't met een goet hert en vrolijck ghelaet geeft / ende tot vergeldige van mijn beleeft comportement / brocht hy my een goe teug waters; achtende dat hy my daer door meer eer bewesen hadde/dan het geschoncken gout hem nu of in d aenkomende morgen profijt of plaisier konde aenbrenghen: playsier en kondese hem niet toe brengen / want zy waren on-wettelijck en on-eerlijck verkregen/ende hem gelevert met een innerlijcke droefheyt van een suchtende ziele; gheen wonder en ist/hebbende hier te voren twee kostelijcke jaren in Turckijen doorgebracht/dat ick sober van gelt was/ en volghens dien oock ontbloot van secoers en troost. Voorwaer dit is een van de grootste schattinge die ick in mijn gantsche voyagie door Asia, in een dagh reysens betaelt heb.

Den wilden Koningh der Arabiers.

Daer zijn twee Coningen in Arabia, d'eene leeft op Euphrates, de woestijnen van

van Mesopotamia, somtijts in Arabia Fœlix, ende in eenige gedeelten van Syria: en de andere is/ aen wien ick dit geit betaelde/ swervende met sijn Geslachten in Tenten/ en Dee/ somwijlen in Arabia Petræa en deserta, en somwijlen in het H. Landt/ na dat hy goede Weyden en versche Fonteynen vint. Twee Arabische Koningen.

Dese twee Koningen zijn doodt'lijke Vyanden/en ist dat se malkanderen by geval ontmoeten/ soo gaet het op een weet gevegt aen/ haer selven en haere navolgers schade en verderf toebrengende: want het soude haer moeyelijck vallen/ hare ongeordineerde passien te temmen/ daerse onghetemde Wilden zijn/ ende verachters van Borgherlijke seden/ welke gedurigh daer op uyt zijn/ om de boose hept haerder dispositien te versterken/ met bloedige en onmenschelijcke septen. En nochtans waren wy de reste van dien nacht bevreest/ dat ons noch eenigh verraet of onheyl soude overkomen/ wesh alven onse Soldaten kloeckmoedigh de wacht hielden/ ende wy Pelgrims wacker op den haspel pasten na onse naeckte defensie: want de Turcken en willen niet gedogen dat de Christenen eenige Wapenen voeren in al dese Dominien/ ofte elders daer sy te gebieden hebben.

Ende nu in passant kom ick te gedencken aen den voornoemden Turck/ de Meester des Ezels/ die mijn provisie voerde/ en aen wien ick op de repse mijn meeste Coebalt geschoncken hadde: doen ick nu niet meer en hadde/ ende hy het contrarie van dien was vermoedende/ soo wiert hem geraden dat hy my wacker af touwen soude/ en mijn Bagagie dat den Esel droegh/ af doen/ tot dat ick hem alles gaf: dit sijn voornemen verstaen hebbende/ gingh ick voort mijn klaghten aen den Caravan doen; daer op wiert mijn Vrient met een stuck houts wacker afgesmeert/ en voor my beter sorge gedragen. Aldus wiert de vorige schijn sijnder liefde haest uytgedreven/ ende een innerlijk onvernoegen schielijk gebaart/ want het was de Kook ende niet mijn Persoon dien hy beminde.

'ſ Morgens daer aen doen de ghewenschte Aurora de brandende ghedoorte van den glasigen Thetis hadde vertoont/ en dat hare opgaende Majesteyt den Aerdbodem soude beschijnen. Doen hebben wy onse repse vervordert/ ende onse hayzige Tenten geslaghen rondtom Jacobs Put, omtrent de vervallene Stadt Sychar in Samarien. Jacobs Put.

Dese Provintie Samaria is nu meestendeel geruineert/ en overstort met sandige Bergen. Wy hebben dese oude Put so wonderlijck diep bevonden/ dat wy naeuwlijcx met alle onse touwen water konden scheppen; welkers smaeck boven maten kout en soet was/ en om Jacobs wille hebben wy altemael daer meer van gedroncken als wy behoefden. De brandende trompe van Phœbus na 't Westen dalende/ passeerden wy door een ghedeelte van de Velden van Basan (waer van Og de laetste Koningh geweest is/ een Man van soo groote proportie/ dat sijn Bedt van Yser gemaeckt/ derthien en een half voet langh was/ en ses breet) en hadden dien gantschen na-middagh uytermaten schoon weer om te repsen/ en hebben ons op den avont gelegert op de Velden by Lydda, Lydda en is niet boven 10 mijlen gelegen van de vervallene Stadt Cæsarea aen de Zee-kant/ en woyt nu van de Turcken en Moren genoemt Alferron, zijnde slechts een Dorp van 16 Moorsche Hupsen. Hier heeft Petrus den gichtigen Æneas gesont gemaeckt/ Actor. 9. 34.

De Steden aen de Zee-kant gelegen in Phœnicia, Palæſtina, en Judea, zijn deſe: Sydon, 't welck staet in de palen van Zebulon en Nephtalim, oft Phœnicia, zijnde een ſtarke Stadt/ en wel voorſien van Volck; en wort gheregeert van den Prins der Drusen: de welcke gheſproten zijnde uyt de Chriſtenen/ die onder het beleyt van Godefridus Hertogh van Bolognien in deſe geweſten aſquamen/ als noch hare byphept teghens de Turcken maintineren: den Sinjeur van dien gedreyght zijnde van den grooten Turck, vluchtende naer Coſmus Hertogh van Florencen, Anno 1612; ſijne twee Sonen achter hem latende/ de oudſte om Sydon te bewaren/ ende de jonghſte om te blijven in een ſterk Fort aen 't West-eynde van den Bergh Lybanus. De outſte Broeder heeft de Sinjeury ſijnder Landen voort aen den Turck overghelevert/ maer de jonghſte en wilde het nopt doen/ en behout alſo tot op huydigen dage het Landt Libanus onder hem/ ſich daer over een bergachtige Monarch makende.

Het tweede is Tyrus, 't welck tot een ellendige ruine gebracht is: daer na/ Acre oft Acon, 't welcke noch eenige Negotie drijft/ voor deſen Ptolomeis ghenoemt: Caipha, doorgaens genoemt Caſtello Pellegrino, het welcke niet anders en heeft als de overblijſſelen van een oude Abdy: Cæſarea, dat ſechs een geheugeniſſe der ruinen behout/ want in deſelve en is geen Herberge/ ten zy voor de wilde Moren: Joppe oft Japhta is een Zee-haven voor kleyne Barken/ doch de vervallene Stadt en behout niet een Woon-huys/ als alleen een hooge Toren/ het welcke de Haven van Struyck-roovers bevrijt: hier ginghen Jonas t'Scheep om van Godt te vluchten: hier heeft Petrus, Tabitha ofte Dorcas upt den dooden ten leven verweckt/ ende daer hy logerende ten Huyſe van Simon den Leer-touwer, in een Viſioen geopenbaert wiert de bekeringe der Heydenen. Ende Baruti vermaert wegen ſoo veel Chriſten Armeen die 't ſelvige belegert hebben/ is nu geſticht van 800 Huyſen; geleghen in het Noord-Oosten van Sydon onder den Bergh Libanus, voor deſen genoemt Julia Fœlix, hier na by (ſoo de fabuleuſe Hiſtorien verhaelen) heeft St. Joris de Koninghs Dochter verloſt/ door het dooden van den Draeck. Het wort ook geſuſtineert te zijn binnen Canaan, ſtaande op de Frontieren van Phœnicia, ende is de Volck-rijckſte van het gantſche Heylige Landt, behalven Sydon en Jeruſalem.

Saterdagh 's morgens voor het aenbreecken des daeghs/ ſchepdende van Lydda door de vlackten van Palæſtina, waren wy naeuw'lijcx te degen op onſe wegh/ of wy wierden van meer dan 300 Arabiers beſet/ de welcke van de hooghten af ons een party pijlen toe ſchoten/ de welcke ons niet wellekom waren: want hadden onſe Soldaten niet voort met hare Muſquetten gheſchoten/ ende dapper op hare Pijlen en Bogen gepaſt tot onſer defenſie/ wy hadden bupten twijffel de woeſte furie van haer bloedige handen geſmaeckt: maer de Arabiers ſlachten de Jackhals; want ſo yemant van haer een Muſquet hoort af-ſchieten/ ſoo keerenſe voort te rugge/ als of al de Nickers in de Hel haer op de hielen ſaten.

In deſe korte ſtrijt blevender aen onze zijde negen Vrouwen/ vijf Mannen/ en omtrent dertigh Perſonen gequetſt/ het welck onſen nobelen Armeniſchen Capitepn/ en de reſt van onſe Heydenſche Convoy geen kleyne droefheyt

heyt aenbracht: het ellendigh kermen onder het volck / oock deerlijck zijnde om te hooren.

Tot dat den helderen dag aenquam bleven wy noch in de selfde plaets/ (verwachtende de periculeuse veranderlijckheyt der strenge Fortuyn) en op ons vertreck van daer begroeven wy het geslagen volck in diepe Graven/ op dat de Jackhalsen de Graven niet en souden openen en hare doode Lichamen op-eten: want sodanig is de nature deser wreede Beesten/ datse slechs trachten haer te generen met Menschen Vleesch. Dese woedende Beesten zijn (soo men oordeelt) gegenereert van een Vos en een Wolf.

Onse Reyse vervorderende/ geraeckten wy omtrent twee uren's na-middaghs in het berghachtige Lant Judæa, hebbende twee wegen na Jerusalem, welke omtrent 20 Engelse mijlen zijn; latende Rhama aen onse rechter-hant/ het welcke omtrent 200 Huysen heeft van een Solder hoog/ en thien Mijlen van Joppe gelegen; van de welcke het light in de weg na Jerusalem: hier is den Dragoman een Christen/ welke de Pelgrims / die tot Joppe landen / ontfanght en convoyeert na Jerusalem; yeder Pelgrim betalende 32 guldens aen gelt/ soo wort hem een Ezel verschaft om op te rijden / ende alle Tol heen en weer wort door haer Leyds-man betaelt/ aen wien sy dit gelt overleveren.

Rhama is een Stadt bewoont van Christenen/ Arabiers/ en Moren: geen swarte Moren als de Africanen zijn/ maer een soorte van Ægyptenaren, welke niet uyt der naturen swart zijn / maer van de hitte der Sonne verbrant zijn. In de gantsche Voor-stadt van Canaan woonen dese Moren, sommige Turcken/ civile Arabiers, eenige Christenen en verstroyde Joden. De Arabiers zijn door de banck Dieven en Rovers; de Moren wreet/ en woest/ de Christenen tot der doot toe hatende: de Turcken zijn de beste van de drie / nochtans altemael geswoorene Vyanden Christi. Doch als zy eenigh profijt uyt de vremdelingen weten te halen / O wat een geveynsde schijn sal daer blijcken in dese Guyts/ wiens uytwendige zy slechts schijnen behagen in te scheppen/ maer gantsch en geheel het inwendige van hare Beursen. Ende dit is haer oog-merck en principale doel-wit/ datse sulcke moeyte aenveerden/ om vremdelingen te geleyden door soo veel periculen/ diese selfs mede onderworpen zijn. De Stadt Rhama.

Omtrent 4 uren na de middag quamen wy tot Bera, van outs genoemt Bersheba, zijnde elf Mijlen gelegen van Jerusalem. Hier ons wat neder geset hebbende/ hebben wy onse Beesten ververscht/ doch dese spijtige Moren en hadden voor ons niet over/ want al dat wy met ons hadden was geconsumeert / behalven een weynig Waters. Wy hebben ons wederom op onsen weg begeven met soo vrolijcken gemoet als wy konden/ want wy waren geweldigh slaeuw/ ende hadden dien dag meer als 43 Mijlen ghereyst/ op dat wy doch binnen Jerusalem mochten geraecken al eer de Poorten gesloten waren/ groote droogte/ brandende hitte/ knagende honger / en diergelijcke ongemacken meer. Bera/ van outs Bersheba.

Ende nu half wegen tusschen Bera en Jerusalem, gingh ick en twee Armeniers voor uyt / alwaer wy tot ons ongeluck vier Moorsche gasten in de mont liepen / welcke ses Ezels voor haer heen dreven/ geladen met Wortelen en houte tacken om te branden: de welcke ons siende (alleen soo zy meynden) de handen aen ons sloegen/ ende het gelt in onse sacken ons ontnamen / daer

ick my tegen stelde/ daer op rukte een van haer een breet Mes uyt sijn Schede/ en my by de Baert grijpende/ meynde my de Keel af te snijden/ doch wierde door een van sijne mackers schielijck te rugge gehouden. Sy schreden van ons/ ende volgende hare Beesten/ quamen onse Soldaten ons voorts-op de hielen; hier op een gelupt maeckende/ vloden de Mooren na de Bergen/ onse Soldaten joegen haer na/ kregen twee van de principaelste/ en brachtense voor den Capitepn: een van dese gasten hadde mijn gelt/ 't welck ick voort weder kreegh/ doch mijn Cameraets gelt was by de gene/ die 't ontkomen waren. Den Capitepn en Janitzaren hebben ondertusschen dese twee Mooren mede ghenomen/ van sins zijnde haer tot Jerusalem te rechten/ maer hare Vrienden en gebueren ons te paerde achter na rydende en te voet volgende/ hebben haer uyt handen des Caravans verlost/ gevende de 2 Armeniers haer gelt wederom: waer over al de Mooren seer verblijt waren/ en wy geen sins onvernoeght; want haddense niet ontset geweest/ gewisselijck hare Vrienden en navolgers/ welcke met troupen by malkanderen quamen/ souden ons altemael om halsghebracht hebben/ al-eer wy tot Jerusalem hadden konnen gheraecken.

Eyndelijck begosten wy Jerusalem van verre te sien/ het welcke mijn vermoept Lichaem niet alleen seer aenghenaem was/ maer selfs mijn ooghen zijn van blydschap in tranen uytgeborsten/ met een onghewoonlijke maniere van verheuginge ingenomen zijnde. De Armeniers begosten nu ock na haer manier Psalmen te singen ter eere Godts: en ick songh ock den 103 Psalm den gantschen wegh/ tot dat wy de Mueren Jerusalems genaeckten/ daer wy uyt vreese voor de Turcken/ van ons singen op-hielden.

De Sonne hem tot nacht-ruste begeven hebbende/ al eer wy daer quamen/ vonden wy de Poorten gesloten/ en de Sleutels waren na den Bassa van het Casteel gebracht/ waer over het gantsch gesel schap bedroeft was/ also sy beyde hongerigh en moede waren: niet te min so heeft den Caravan de Turcken van binnen ernstelijck gesmeecht/ datse ons doch voor ons Gelt eenigh Victalie over de Mueren wilden toe reycken/ haer met eenen bekent maekende onse groote hongers-noot/ maer sy en wilden noch en dursten sulex niet bestaen. Ondertusschen kreegh den Guardiaen van het Clooster der Cordeliers (welck daer blijft om de Kepsenaers des Christendoms t'ontfanghen) de weet dat wy daer aen gekomen waren/ vroeg derhalven den Caravan offer ock eenighe Engelse van Europa in sijn gesel schap waren/ hy antwoorde maer een. Doen riep my den Guardiaen en vroegh my waer ick van daen was/ en doen ick hem sulex gesept hadde/ scheen hy seer blijde te zijn/ echter even wel seer droevigh over onse stant.

Een duer Mont mael.

Mijn noot hem bewust zijnde/ vertrock hy ende sont twee Monnicken na my met Vroot/ Wijn/ en Visch/ 't welck sy over de Muer af-lieten (in een hepmlijcke plaets/ soo sy dachten) maer wierden bespiet/ ende 's morghens heeft den Guardiaen aen den onder Bassa/ ofte Sanjack tot een boete moeten betalen 100 Piasters, dat is/ 300 Guldens: anders soude hy en ick onthooft geworden zijn: het welcke een duere maeltijdt was voor de graeuwe Monnicken/ ende my by na niet minder quam te kosten/ zijnde in gevaer des levens wegen honghers noot/ ende om het genot der spijse voor Verra-

der

der aengesien : want de Turcken allegeerden dat hy Amonitie van my en d'andere Christenen in-genomen hadde / om de Stadt te verraden : dit doen sy dickmaels om een minder oorsaeck dan dese / om steeck-penninghen te krijghen van de grauwe Monnicken, welcke daghelijcx in perijckel van haer leven staen.

Anno 1612. op Palm-Sondagh des morghens / quamen wy binnen Jerusalem, ende voor de Poort wierden wy in 't besonder gevisiteert/ of wy oock Wapen-tuyg of Bos-kruyt by ons hadden: ende de arme Armeniers (niet tegen-staende datse Slaven van den Turck syn) mosten hare Wapenen aen de Wacht over geven / so bevreest syjnse voor de Christenen ; ende mijn Naem wiert aen de Poort in des Klercks Boeck op geschreven/ op dat ick mijn Tol aen de Poort/ en het sien van het Graf te gelijk betaelt mochte worden / voor mijn Finale vertreck van daer.

De Poorten van de Stadt syn van buyten van Yser / ende boven yeder Poort is een metale Stuck geplant/ tot haer defensie.

Mijn afscheydt genomen hebbende van den Caravan ende het geselschap / de welcke by haer eyghen Patriarch ginghen logeren / wierd' ick in gehaelt van den Guardiaen en 12 Monnicken / op de straet / een yeder van haer een brandende Was-keers in hare handen draghende / ende oock een voor my / de welcke my met groote blijtschap en vreughde/ al singende langhs de weg in haer Kloosier ontfingen/ ten hooghsten verheught zijnde/ dat een Christen uyt so een verre Lant/ als Scotia, gekomen was/ om Jerusalem te sien.

Daer gekomen zijnde / hebben sy my voort in een Kamer gebracht / ende daer heeft den Guardiaen mijn rechter / ende sijn Substituit mijn slincker voet met Water gewasschen: dit gedaen zijnde/ hebbense mijn Voeten ghekust/ soo deden oock de twaelf Monnicken die daer by stonden : doch doen sy naderhant vernamen dat ick niet Paeps ghesint en was / soo berouwde het haer dat sy sulcx gedaen hadden. Hier binnen Jerusalem vond ick 10 Christenen welcke nu onlanghs de kortste Wegh van Venetien herwaerts ghekomen waren: ses van haer waren Hoogh-duytsche Edel-luyden / Gerefomeert / de welcke seer verblijt waren datse uyt mijn mont verstonden / dat ick ront uyt den Guardiaen in sijn aensicht seyde/ dat ick niet Roomsch Catholijcx was/ noch oyt dachte te worden: d'andere vier Christenen waren Fransen, twee van Parys, ende d'andere twee van Provence, alle vier Papisten: met noch negen andere Christen Koopluyden/ de welcke in Syria en Cyprus woonden/ de meeste van haer waren Venetianen, welcke altemael seer blijde waren datse my daer sagen/ haer selven so minnelijk/ so vriendelijck/ en beleeft tegens my toonende/ insonderheyt de Hoog-duytschers / als my oyt wedervaren is. Soo krachtigh is de lieffde van vremdelinghen / wanneerse malkanderen in verre plaetsen en uytheemsche Landen ontmoeten. De avonturen van mijn half Jaers reyse hielden sy in groote eere; my met eenen moeyelijck vallende / om het discours van mijn twee jarighe Voyagie na Turckyen, maer insonderheyt om het gene ick gesien hadde in het Oosten van Asia, sy waren oock altemael seer verwondert dat ick geen met-gesel op de lange Reyse en hadde.

Het Seste Deel.

Jerusalems ouderdom.

Erusalem wort nu van de Turcken genoemt Kuddich, 't welck in hare Tael beteken̄t een Heylige Stadt. Het wierde eerst Moria genoemt / van een van de seven Hoofden van Syon, daer Abraham sijn Soon Isaac wilde offeren / Gen. 22. 2. ende op sijn Offerhaude wiert het genoemt Jerusalem, Gen 14. 18. het wierde oock. alem genoemt / daer Sem ofte Melchizedeck woonde: het wierde oock Jebus genoemt / 2 Sam. 24. 16. Ende het is de plaets daer Salomon belast wiert den Tempel te stichten / 2 Chronijck. 3. welcke naderhant genoemt wiert Hyeron Salomonis, waer van door een abuys gekomen is dat woort Hyerosolyma. David heeft het oock in de Psalmen verschepden namen gegeven. Jerusalem wort in de Arabische spraecke genoemt Beyt almo Kadas: Beyt, beteeckent het huys / Almo Kadas, Der heyligheu.

Jerusalem staet op de selfde plaets daer het oude Jerusalem placht te staen / doch niet soo Doockrijck / noch oock so breedt noch langh: want aen de zuydtzijde van Jerusalem is een groot gedeelte van de Bergh Syon buyten gelaten / het welcke van oudts in het midden van de oude Stadt gestaen heeft; en sy hebben nu aen de Noort-zijde den Bergh Calvaria, en het H. Graf / van Sultan Selim gesticht / in-getrocken binnen de Mueren: soo dat daer door het onderschept van des selfs situatie soo groot niet en is / schoon genomen datter een gedeelte van dien verset is / want men mach wijmoedigh seggen dat de meerste deel van dese Stadt op dien plaets gesticht is / daer het voorige Jerusalem op gestaen heeft: gelijck in der daet te sien is aen desen Bergh / daer van gedacht wort in de H. Schrift / daer Jerusalem op staet en mede omringelt is / welcke tot op heden hare namen behouden / ende als noch te sien zijn / ende daer by kennelijck; als namelijck den Bergh Syon, den Bergh Calvaria, den Bergh Moria, ende den Olijf-bergh. Het fatsoen van de situatie Jerusalems nu / is gelijck een Hert / ofte drie-hoeck / welckers eene Punt na 't Oosten siet / strekende na beneden by kans tot het Dal Jehosaphats, het welke Jerusalem en den Olijf-bergh van malkanderen schepdt: Het tweede Hooft ofte Punt wijst na 't Zuyd-westen op Syon, grensende aen't Dal Gehinnom: het derde Punt leght op den Bergh Moria; na het Noorden en aen het Westen / siende naer de Graven van de Coningen Israëls.

De 4 Bergen van Jerusalem.

De Mueren zijn hoogh en sterck gebouwt met een vierkante Steen / het welcke Jerusalem meer verciert dan pets datter binnen is / uytgenomen het H. Graf / het is omtrent drie en een half Mijlen ront / na de Schotse mate. Wat de voorige heerlijckheyt deses Stadts belangt / die en wil ick niet eens beschrijven / nademael de H. Schrifture sulex so wijdloopigh bekent maeckt: wat haer jammerlijcke ruine aengaet / dat beveel ick dien vermaerden Historyschrijver Flavius Josephus, de welcke in 't breede verhaelt van veel honderd duysenden / welcke van honger vergaen en met den Swoerde zijn verdaen in dese machtige Stadt door Vespasianum ende Titum sijn Soon; (zijnde de Boden van Godts regtveerdigh Oordeel;) welckers ghetal na sijn reke-

ninge

ninge 1100000 beliep: doch dit moet men verstaen / datse niet altemael op een tijdt binnen Jerusalem waren / maer datse by beurten en Articulen by 1000 van de omleggende Contreyen zijn gekomen / ende gelijckse af-ghesneden wierden/ soo wiert haer getal gedurigh op gemaeckt/ na dat de noot was verepschende.

Dese Stadt is dickmaels van hare Vyanden verwonnen geweest: eerst van den Assyrischen Koning Nabuchodonozor: ten tweeden / van de Griecken, ende van Alexander de Groote, ende oock wonderbaerlijck gheplaegt van Antiochus: ten derden/ wiert het ingenomen van Pompejus: ten vierden / verdestrueert dooz Vespasianum ende Titum: ten vijfden / wiert het herbouwt zijnde van den Keyser Adrianus, van Gosdroes den Persischen Koningh ingenomen: ten sesten / wiert het vermeestert van Homerus Califf, de successeur van Mahomet: ten sevenden/ van den grooten Sultan van Ægypten, en van Godefridus du Bolongie, een Chzisten Pzins: ten achtsten / van Seladijn den Caliph van Ægypten ende Damascus, Anno 1187. welke na successie de Signeury van dien een lange tijt behouden heeft: ten negenden en ten laetsten / wiert het overrompelt van Sultan Selim, ofte van Solyman den Turcxsen Keyser/ Anno 1517. Het heylige Lant met Ægypten aen sijn Rijck vast hechtende/ de welke het selvighe versterckt heeft/ ende blijft tot op den hupdigen dage in possessie van den Turck: ende sal na alle apparentie in sijn possessie blijven tot des Werelts eynde/ ten ware dat Godt het anders upt sijn ghenade bestiert / die de hope van des Menschens swacke oozdeel te gemoedt kan sien.

De namen der verdestrueerders van Jerusalem.

Dese Stadt wozdt nu dooz een Sanzack ofte onder Bassa gheregeert / daer in ghestelt zijnde van den Bassa van Damascus, wiens Viceroy dat hy is; de andere is principale Gouverneur onder den Grand Seignieur van het gantsche heylige Lant/ ende de helft van Syria. Daer wozt een sterche Garnisoen geduprig gehouden binnen Jerusalem, om den aenval der Arabiers te wederstaen/ bestaende upt 800 Soldaten/ Turcken en Mooren, welcke 's nachts waecken/ en over dagh wacker op passen / soo dat niet een Mensch bupten haer weten in de Stadt kan komen, nochte oock uptgaen sonder ghevisiteert te wozden.

Het Garnisoen van Jerusalem.

Dit is remarcabel en aenmerckens weerdigh / dat op die tijt doen de Steden Jerusalem en Antiochia den Heydenen af handigh wierden gemaeckt/ dooz het belept van Godefridus van Bolongien, den doenmaels wesende Paus van Romen, Urbanus wiert ghenoemt; den Patriarch van Jerusalem, Heraclius; ende den Roomschen Keyser, Fredericus: ende op dien selfden tijt/ en langhe tijt daer na/ doen Jerusalem van Saladijn weder ingenomen wiert; soo wiert den Paus Urbanus ghenoemt; den Patriarch van Jerusalem, Heraclius; ende den Roomschen Keyser, Fredericus: na dat Herodes van Idumæa, Soon van Antipater, in wiens tijt Christus gebozen wiert: Archelaus, Agrippa, Herodes, welcke Petrum ende Joannem in de gevanckenisse wierpen / ende van de Wozmen opghegeten wiert/ in wiens tijdt Chzistus gheleden heeft; ende Agrippa Minor, (dooz wien Paulus sich verdedighde) de laetste Koningh der Joden geregeert hadde / (zijnde vzemde Koningen) in des laetsten Koninghs tijt wiert Jerusalem verdestrueert / ende het Koningrijck een Pzovincie van 't Roomsche Rijck gewozden/ Anno 37. Naer welcke destructielse Joden over

Een merckelijcke aenmerckinge.

al de

al de Werelt verstroyt waren; doch naderhant upt een yverige consideratie / wierdense gebannen upt de meeste Christen Koninckrycken: upt Vranckrijck, door Philip de Schoone, Anno 1307. upt Spangien, door Ferdinandus de Catholijcke, 1492. upt Portugal, door Emanuel, 1497. upt Engelant, door Eduward de vijfde / 1290. upt Napels ende Sicilien, door Carel de vijfde, 1539. nochtans worden se by groote troepen gevonden in verscheyden gewesten van Duytschlandt, Polen, ende in sommige Steden van Italien, als in Venetien, Florencen, en hare Jurisdictien / in de Hertoghdommen van Parma, Mantua, Modena, Urbino, ende haer uytstekende Palen; ende eyndelijck te Romen, in de welcke (behalven haer Kerckelijcke Pausdom) niet min dan 20000 daer van zijn. Daer zijnder oock ontallijcke veel in al de Turcxse Dominien / welcke haer soo verachten en haten om het cruysen Christi / datse tot grouwel van een dingh plachten te seggen / Ick wilde wel dat ick een Jode sterven mocht: sy en willen oock niet ghedogen dat een Jode Turcx word / ten zy dat hy eerst ghedoopt worde: ende nochtans 't sy oock waer datse leven / sy zijn meest altemael d'alder-rijckste in de Werelt / hebbende subtile en hooghe Geesten. Nu wat de verscheydene Koningen en Regeerders van Israel aengaet / beginnende van Moses af / de Rechters der Joden waren 16 in 't getal / waer van Samuel de laetste was / op welcke tijdt het Volck een Koningh begeerde te hebben / gelijck andere Natien.

De Koningen der Joden.

De Koningen der Joden waren drie; Saul, David, en Salomon; ende de Koningen van Juda waren 20 / Zedekia zijnde de laetste / in wiens tijt Nabuchodonozor Ierusalem verdestrueerde: Koningen Israels zijnder 17 geweest / de laetste van dien was Osia, in wiens tijdt de Israeliten ghevanckelijck naer Assyrien wierden wegh gevoert van den Koningh Salmanasser.

De Vorsten des Jodendoms.

De Vorsten ofte Gouverneurs van 't Jodendom waren 15 / waer van Joannes Hyrcanus de laetste Gouverneur van Judæa was / welcke van de stamme Davids gesproten is. Geduerende de regeeringe deser Vorsten / na de Babylonische gevanckenisse wiert het Joodsche Rijck aen beyde kanten geplaeght van de Koningen van Ægypten en Syrien: de welcke haer Volck doot sloegen / hare Steden verdestrueerden / hare goederen spolieerden / haer verboden Vleesch dwongen te eten / ende Afgoden te offeren. Tegens dese grove mis-slagen hebben Mathias, en sijn vijf Sonen kloeckmoedigh gestaet / ende hebben de woeste furie van Antiochus Epiphanes ende sijn Syrisch Volck overwonnen: waer op de Joden Judas, toe-ghenaemt Machabæus, tot haren Capiteyn verkozen hebben / een van de negen Helden des Werelts / de welcke / hoe-wel hy niet van de Linie Davids was / nochtans van het ghestachte Judæ geweest is.

De Machabæische Princen.

De Machabeische Princen des Jodendoms waren slechs vier / Joannes Hyrcanus de laetste / welcke van de Parthers geslagen wiert: de Machabæische Koningen van Juda waren oock vier / waer van Hyrcanus Soon van Alexander, de laetste was / welcke verstoort zijnde in sijn Rijck door Aristobulus sijn jonge Broeder / en sijne Soons Alexander en Antiochus, door Pompejum in sijn Rijck bevestight wiert / ende de andere ghevanckelijck naer Romen ghevoert: doch Alexander en Antiochus naderhant ontkomende / heeft de eene door gunste van Julius Cæsar, Hyrcanum als een Gupt geschandaliseert:

d'andere

d'andere wiert van Scipio geslagen / ende d'ander om sijn guyterp van Marcus Antonius, ende het Koninckrijck aen een Vremdelingh gegeven / Herodes gebozen zijnde tot Ascolon in Idumea, gelijck te vozen verhaelt is / van welcke vremde Koningen daer vier geweest zijn.

De Christen Koningen van Palæstina, beginnende van Godefridus van Bullonga, waren neghen. Guy van Lysingham zijnde den laetsten Koningh van Jerusalem, wiert onversiens ghevangen van Seladyn van Ægypten Anno 1187. De Christen Koningen van Jerusalem.

Ende eyndlijck / ofte op dese tegenwoozdighe tijt zijn de Keysers van de Linie en Stamme Ottomans, Heeren en Koningen van Jerusalem, ende het rampsalige ofte veel eer nu verbloeckte Landt Canaan: in wiens Handen het vaster blijft en bewaert wozt / dan de seventien Nederduytsche Provincien de Spaensche macht geheel onderdanigh blijven.

Doch op dat den Leser te beter vatten ende te klaerder verstaen mach / de ghedenck-teeckenen die ick binnen Jerusalem sagh / ende d'omleggende plaetsen van Judæa; soo heeft het my goet ghedacht / de beschrijvinghe van dien voor aen te stellen / na de particuliere dagen dat ick se sagh / die niet veel verdoemende noch t'eenemael voor-spreeckende / maer als een die neutrael is / dese plaetsen verhalen / soo als my bericht wiert van Pater Guardiaen Gaudentius Saybantus, ghebozen tot Verona; van waer hy / ende een peder van haer / alle drie Jaren wozden verandert / ende te rugge gheroepen tot het Christendom / ende andere nieuwe Monnicken in hare plaets ghesonden: ende insonderheydt na de informatie van Johan Baptista den Ingenieur, de welcke vijf-en-twintigh Jaren binnen Jerusalem ghewoont heeft / ende van wien de Monnicken selfs hare onderrichtinge ontfangen hebben: want een Vremdelingh die de Italiaensche spraeck / diese doorgaens spreecken / niet prompt en verstaet / soo wanneer hem dese plaetsen aengewesen wozden / sal hy 't verkeerdelijck vatten / in 't blinde daer van oordeelen / ende en weet niet hoe hy de omstandigheden en eygenschappen der saecken / die hem voor-ghedragen wozden / onderscheyden sal; ghelijck ick sulcx bevonden hebbe in sommige van dese Fransen, die onder ons gesel-schap waren.

Omtrent twee uren na de middagh / op Palm-Sondagh / doen wy de Maeltijt hadden ghehouden (want wy hebben al-te-mael ghegeten / ghedroncken en geslapen in het Klooster / betalende Hooft voor Hooft drie guldens voor de maeltijdt / behalven noch alle andere onkosten) vertrock den Guardiaen uyt Jerusalem nae Bethphage; vergesel-schapt met twaelf Monnicken / ende veel andere Christenen uyt het Oosten / die daer ghekomen waren op dien Hoogh-tijdt / doch ick en wilde geensins daer nae toe gaen / nochte oock de andere ses Hoogh-duytschers / maer gingen boven op het Plat van het Klooster leggen / tot dat sy weder-keerden: van hier saghen wy haer van Bethphage weder keeren / soo als sy de leegghe Wegh en Zuyd-kant van den Olijf-bergh krupsden; neder-dalende naer het Dal Jehosaphats, om den Bergh Syon op te klimmen / om hare aperp te beter te pleghen.

De belachelijcke Ceremony dieſe op dien dagh ghebruyckten / is dese: Om Christum nae te apen / soo wiert daer aen de voornoemde plaets Bethphage

een Ezel ghebzacht vooz den Guardiaen / daer hy op steegh (als offer een groote Ezel op een kleyne sat) en quam alsoo nae Jerusalem rijden : 't Volck onder tusschen Cacken van Boomen af-houdende/en haer selven by na tot op het bloote Lijf toe ontkiedende/ hebbende den wegh/ die hy langhs reed/bestropt/roepende Hosanna, Hosanna, gebenedijt is hy die daer komt in de name des Heeren, tot dat zy quamen aen de Zupd-poozt van Syon, dooz welcke den Guardiaen mepnde te passeren / ende alsoo dooz Jerusalem nae sijn Klooster te rijden met dit bly geschal van 6000 Ozientaelse Chzistenen (welcke Bzyheyt haer Patriarchen niet en hebben / gelijk als dese Italiaensche Guardiaen) maer het geroep des Volcx heeft het Turcxse Garnisoen (leggende aen dese Poozte) soo vertooznt / datse de arme Chzistenen in hare blinde devotie niet alleen en hebben versteurt / maer hebben ook den Guardiaen van den Ezel afgeruckt/ hem ende al d'andere Monnicken en Pelgrims/die met hem waren/seer ellendigh getracteert : eyndelijck quamense in 't Convent al suchtende / bont en blaeuw ghe slagen. Ick en d'andere Gerefozmeerde hebben dese haere dwase Ommegangh bespot/welcke na recht gheloont wiert. Den Guardiaen nu wetende dat ick ende al dese Hoogh-dupzschers Gerefozmeert waren /heeft 's Avonts na den eten aldus begonnen te ozeren : Ghy Pelgrims, die van onse Sacramenten niet en houdt, ende onse Misse noch de Ommegangen ende Ceremonien der Roomsche Kercke, dien wy volgen, niet en achtet : soo wil ick U L. gebeden hebben (aengesien ghy hier al soo veel vryheyt hebt, als ick) dat ghy doch na-laet van te schandaliseren ende te bespotten onse Custuymen ende ordinary gewoonten, die wy op dese Hoogh-tijt moeten vieren : Hier op deden wy beloften dat wy haer geen aenstoot noch ergernis souden geven / nademael dat ons uptwendig compoztement met haer in te gaen/ om hare costumen te sien / geensins en strecktе tot schade van de inwendige dispositie onser Zielen.

Een bleyende bedelary.

In het Slot van sijn lange vermaninge heeft hy ook gebzupckt dese waerschouwinge / seggende : Ghy Reysenaers alle, behoort met dese drie heerlijcke gaven verciert te zijn, met Geloof, Lijdsaemheyt, en Gelt : Geloof, om te gelooven die dingen die ghy hier tot en omtrent Jerusalem sien sult : Lijdsaemheyt, om te verdragen het leet en ongelijck der ongeloovigen ; Ende Gelt/ om alle Schattingen / ende onkosten/ welcke alhier (mepnende in sijn eygen Klooster) ende omtrent dese Stadt voozvallen sullen / te betalen. Sijn Sermoen heeft hy als een graeuwe Monnick (gelijck hy ook was) geeyndight : want ick vertrouw vastelijck/dat hy wepnigh na ons Geloof en lijdsaemheyt vzoegh/ soo slechs onse Beursen wel ghestoffeert waren om hem te gerieven/ ghelijck wy nader hant een genoeghsame pzoeve daer van gehadt hebben ; maeckende dat onse lijdsaemheyt van verbaesthept op-spzongh/ons geloof sijn leugens oberepchte ; ende dat ons gelt een Slaef wiert van sijn begeerlijckheyt/en wy tot buyt van twee inhalende flatteerders gierigheyt ende onwetenheyt, daer onsen Eerweerdigen Guardiaen ten hoogsten mee beset was.

's Maendaghs vzoegh / gingen wy Pelgrims upt om de gedenck-teecknen binnen de Stadt te besichtighen / vergeselschapt zijnde met den Pater Vicarius, ende een Frans Pfar-Heer : de notabele plaetsen die wy sagen waren dese: Dooz eerst de plaetse daer Christus sich aen Maria Magdalena openbaerde/

doen

doen hy seyde; En tast my niet aen: want ick en ben noch niet opghevaren tot mijnen Vader, Joh: 20. 17. Ende dese plaets houden sy te zijn het Centrum ofte het middel-punt des Werelts. Daerna hebben sy my getoont de plaets daer St. Jacobus de eerste Bisschop van de eerste Kercke / onthooft wiert: daer na het Huys van St. Thomas, doch hier aen (seggen sy) twijffelense / om dat het noch niet door Pausselijcke Authoziteyt en is bevestight: Van hier hebbense ons gebracht ter plaetse daer Annas, een van de Hooge-Priesters ghewoont heeft / ende oock den Boom daerse onsen Saligh-maecker aen vast bonden / terwijl Annas sich gereet maeckte om hem naer Caiphas te geleyden; maer dat en wil ick niet ghelooven / want dien Boom groeyt noch / zijnde een Olijf-boom. Sy hebben ons oock aengewesen het Huys daer den H. Petrus in gevangen sat / doen hem de Boeyen af-vielen / de Deuren geopent wierden / ende hy verlost: ende daer Zebedæus, de Vader van Jacobus ende Joannes woonde / 't welck slechs een Steen-hoop is.

Van daer geraeckten wy aen 't vervallene Logement van Caiphas, buyten de Stadt op den Bergh Syon, daer een Capel op ghesticht is / ende aen den ingangh van dat kleyne Huys / sagen wy den Steen / op den welcke den Haen kraeyde / doen Petrus Christum verlochende. Binnen de selfde plaets is de Steen welcke op de Deur des Grafs onses Heylants gerolt wiert / zijnde nu tot een Altaer gemaeckt voor de Abissijnen. De Abissijnen zijn uyt der natuer swart gebooren / waer van sommighe religieuse Persoonen hier te Jerusalem in twee plaetsen haer residentie houden / te weten; het eene Convent hier ten Huyse van Caiphas op den Bergh Syon; het andere op den Bergh Moria, daer Abraham sijnen Soon Isaac wilde offeren. Sy dragen ronde swarte Mutsen op haer Hooft / en om het Lijf lange Cabbarden van wit Damast of Linnen / als een Ephod: haer dracht is devotiger dan haer kennisse is van de ware fondamenten haerder devotie / alsoo het beste licht haers verstants van een blinden yver en onkonde ghedreven wort. Sy zijn een Volck / ghekomen uyt Priester Johans Dompnen.

Caiphas Logement.

Ephod, is een kleet gebruyckelijck in de Joodsche Ceremonien.

Ende binnen dat Capel toonden sy ons een enge Put / daer in (na haer seggen) Christus gekerckert wiert 's nachts te voren eer hy na 't Recht-huys gebracht wiert. Op de selfde zijde Syons sagen wy de plaetse daer Christus het Nacht-mael in stelde; ende niet verre van hier / een vervallen Huys / daer den H. Geest (volgens haer seggen) op de Apostelen nederdaelde; als oock mede het Graf Davids, en sijns Soons Salomons: doch de Monumenten deser Graven en mach geen Christen besien; want de Turcken bewijsen meest al de Propheten des ouden Testaments groote eere.

Van daer keerden wy te rugge ende quamen in Via dolorosa, op den pijnlijcken wegh / dien onsen Heer en Heylant betreden heeft doen hy gingh om gekruyst te worden / het Kruyse op sijn Schouderen dragende: ende aen het eynde van dien selfden straet (seggen sy) quamen de Soldaten Simon van Cyrene te gemoet / ende dwongen hem dat hy Jesum sijn Kruyce hielp dragen / want hy niet en konde. Het Recht-huys Pilati is gantsch en geheel geruineert / hebbende slechts tusschen beyde zijden van het Laen een oude steene Boogh / daer ick onder deur passeerde / staende recht op de hooge Wegh: hier hebbense ons geweesen de plaetse daer Christus eerst sijn Kruyce op hem nam / ende

Het Recht-huys Pilati.

op den top van dien Boogh sagen wy de plaetse / ghenoemt Gabbatha, daer Jesus stondt / doen hy tot den Ioden seyde / Siet uwen Koninck.

Ecce homo.

Een weynigh na beneden brachtense ons aen de Kercke van St. Anna, daer de Maget Maria ghebozen was. Ende een ander enge Lacn ofte wegh neerslaende / wesen sp op een Hups / en seyden: Hier heeft de Ricke-man ghewoont / die Lazarus de kruymen Broots die van syn Tafel vielen / niet en wilde laten genieten. Dit laet ick onder veel andere dinghen berusten / want al-te-mael houdense het voor een Parabel ende niet voor een Historie: ende genomen dat het een Historie was / wie soude ons de particuliere plaets konnen wijsen / daer Ierusalem door veranderingen soo dickmaels getransformeert is gheweest.

Dit moet ick nootsaeckelijck seggen / met sulcke leugenachtige Miraculen bzengen dese flatterende Monnicken de Bzemdelingen tot groote verwonderingen; ende hoe-wel ick alles verhale dat ick hier sagh / nochtans en wil ick alles niet ghelooven / die slechts als middelmatige dingen voorstellende / waer van sommige beuselingen zyn / sommige wat geloofiyck: doch ghelyck ick van te voren seyde / ick sal geen (of seer weynighe) onderschept maecken in het verhalen.

Van daer gingen wy bupten de Ooster-poort (staende op een leege plaets / genoemt de Dochter Syons, het welcke met haer spits boven het Dal Iehosaphats upt streckt) na een onbewegelijcke Steen / op den welcken St. Stephanus, den eersten getupge van 't Chzistен Gheloof / ter doot toe gesteenight wiert. In het weder-keeren na ons eygen Convent / hebbense ons gebzacht na den Bergh Moria, ende hebben ons ghetoont de plaets / daer Abraham Isaac op-offerde / welcke in der Negroos ofte die van Æthiopia haer bewaringe is; aen wien wy voor ons Hooft thien Madinen Koopers betaelden / de ghemeyne munte Ierusalems, om daer in te mogen ghetaecken. Ende het andere Kloostер dat dese Abissijnen onder haer hebben / is op den Bergh Sinay in de Woestijne / daer het Lichaem van St. Catharina begraven light / het welcke rijck'lijck onderhouden ende sterck bewaert wozt van den Æthiopischen Keyser. In het selvighe zijn twee-hondert Religieuse Abissijnen, en hondert Soldaten / om haer van alle aenval der Arabiers te bevzyen / welcke haer ghedueright quellen / op dat den Bergh Sinay in het midden van dese desolate Arabische Woestijne staet / en becre van eenighe Bozgerlijcke of bewoonde plaets; zijnde van Ierusalem geleghen boben de tseventigh Engelse Mijlen.

Den Bergh Sinay.

Daer na toondense ons de plaetse / daer Iesus spzack: Ghy Dochteren Ierusalems, weent niet om my, &c. Ende hier omtrent / de plaetse daer de Maget Maria in swijm viel / doen den Krups-dragende Iesus voor-by gingh: niet verre van hier was het / daer Iesus tot syn Moeder seyde / Vrouwe siet uwen Soon, ende tot Ioannem, siet uwe Moeder.

Noch wat opwaerts klimmende / toondense ons het Hups van Veronica Sancta, ende seyden dat onsen Saligh maecker gantsch bes weet na den Bergh Calvaria gaende / sp hem een Neus doeck brachten / om syn Aensicht af te vegen / 't welck hy aennam / ende haer wederom gaf: in het welcke de Pzente van syn Aenghesicht tot op hupden ten dage staet / ende tot Romen te sien is.

Men

Men seght oock/ dat het in een sekere Stadt in Spangien is/ ende een ander tot Palermo in Sicilien: dies ick het eene soo wel geloof geef als 't ander.

Wat den Tempel des Alderhooghsten belanght/ dooz Salomon gebouwt/ (welckers beschrijvinge ghy lesen kunt in het eerste Boeck der Koningen) het wiert verdestrueert dooz Nebuchadnezar, doen Ierusalem ingenomen wiert/ Anno Mundi 4450. het wierde daer na weder op-gebouwt upt last van Cyrus Koningh van Persien, na dat de Ioden upt de Babyloonsche gevanckenisse weder-gekeert waren; doch der vorigen heerlijckheyt en pompeus heyt niet comen: want behalven des selfs gebreecklijckheyt en smalheyt/ so ontbraken hier dese vijf dingen/ welcke in het ander geweest zijn: 1. De Arcke des verbonts. 2. De Pot met Manna: 3. De Roede Aarons: 4. De 2. Tafelen des Wets, geschreven met de Vinger Gods: ende ten 5. Het Vuer der Offerhande, 't welck van den Hemel daelde/ zijnde de teeckenen van Godts gunste en ghenade/ aen haer en hare Vooz-Vaderen in dit verbont der liefde bewesen. Desen Tempel daer na begunnende te vergaen/ heeft Herodes de Groote (de welcke d'onnosele Kinderkens om Chzisti wille gedoot heeft/ die om sijnent wille leeden/ al eer hy om haren wille leet) heeft een ander gesticht/ nergens na so kostelijck als d'eerste/ en nochtans kostlijcker als de tweede: en hoe-wel sommige Autheuren stellen/ dat hy de tweede Tempel slechts gerepareert heeft/ nochtans is 't gewis dat hy des selfs grootste cieraet en heerlijckheyt selfs van het Fondament af op-getimmert heeft. Want desen Herodes Ascalonica was een Edomitsche Vzemdelingh/ ofte upt Idumæa, welcke het Koninckrijck tegen de Wet Mosis verwozven hebbende/ ende Koningh van Judæa ghemaeckt/ dooz Octavius Augustus, ende wetende dat dit het Volck teghen de Bozst stiet/ soo heeft hy haer een derde Tempel gesticht/ om in haer gunste te gheraecken. Dit is den Tempel gheweest/ daer Christus ende sijne Discipelen dagelijcx in predikten/ ende dooz Titus aen brant gesteken wiert/ op den tienden dagh van Augustus; op welcken dagh oock den eersten Tempel verbrant wiert dooz Nebuchadnezar. Eyndelijck isser een ander groote Tempel gesticht op de selfde plaets/ van den Sultan Selim Seliman, van de Turcken bewaert ende hoog geacht/ om de respect diese Salomon toe-dragen; omtrent het welcke/ of binnen welckers Vooz-hoven niemant mach treden/ op pene van lijfs straffe.

Den Tempel Salomons tot dzie-mael toe gesticht ende verdestrueert.

Herodes Tempel.

Selim Selimans Tempel.

Dese tegenwoordighe Tempel heeft twee Vooz-hoven/ omcingelt met hooge Mueren/ hebbende twee ingangen: in het binnenste Vooz-hof staet den Tempel/ welche op-gemaeckt is van vijf ronde en groote Omme-gangen/ met ronde Hoofden/ van de gzont op op-stijgende: het uptwendigh gebouw van dien en kan men niet sien/ als op den Olijf-bergh/ het welcke tegen over de Stadt is/ ende twee-mael soo hoogh als den Bergh Sion.

Dese zijn al de Monumenten die ick op eenen dagh sagh binnen Ierusalem; doch wat den Bergh Calvaria ofte het H. Graf aengaet/ die hebb' ick naderhant ghesien/ salse oock naderhant te sijner plaetse verhalen. Terwijl wy doende waren om desen dagh dooz te brengen met dit alles te besichtigen/ soo hadde den Guardiaen een Convoy van 100 Soldaten/ 60 Ruyters/ en 40 Voet-volck toe-ghestelt/ om hem na den Iordaen, en den Bergh in de Woestijne daer Chzistus hongerde/ te gelepden; 't welck zijn gewoonlijcke

manier is eens 's Jaers te doen / tusschen Palm-Sondagh en Paesschen / weder-keerende voor dat den Goe Vrydagh aenkomt.

Dese plaetsen en mach men niet besien / dan op dese tijt: noch een Pelgrim en mach niet de Soldaten niet gaen / ten sy dat hy tot een schenckasie aen den Luptenant betale seven Piasters / dat is 21 gulden : ende ingeval dat den repsende Man die onkosten niet en wil doen / soo mach hy daer so langh toeben tot darse weder-keeren / 't welck ick hem niet en soude raden / ist dat hy eenighsins het gelt missen kan / ende dat om het gesichte van Sodoma en de Jordaen. Dien selfden avont na den eten / vroegh den Guardiaen ons Repsenaers / of wy ock met hem wilden gaen / ende dese notabele en gedenckweerdige dingen sien / op de voornoemde condite / ende wy antwoorden hem met een generale accoort / dat wy wilden mede gaen / ende hebben also ons gelt betaelt.

Dingsdaghs 's morgens gingen al de Monnicken en Pelgrims haer op Mupl-Ezels begeven / waer van twee geladen waren met onse provisie / doch ick ginghna myn gewoonte te voet : wy gingen upt de Stadt omtrent negen uren voor de middagh / wendende ons Aengesicht na 't Zuyd-Oosten / lieten wy Betphage ende Bethania aen onse Slincker-hant / wy hadden seven Mylen langh een vermaeckelijcke Repse ; doch na de middagh gheraeckten wy in een onvruchtbaer en woest Landt / tot dat de Sonne onder ginghl: alwaer wy eyndlijck gheraeckten by een Put / ons en onse Beesten aldaer ververschende / ende eenige uren ons rustende. Na dat nu den Capitepn geroepen hadde Calethlanga, dat is / Marsch : soo gingen wy voort / zijnde met onse wacht rondom wel beset / om dat wy op een gevaerlijcke wegh / ende in een seer eensaem en zandigh Landt waren.

In al dit olick Lant en sagen wy noch Huys / noch Dorp / want het is t'eenemael als een Woestijne / ende slechts bewoont van wilde Beesten en naeckte Arabiers. Al eer wy binnen seven Mylen van Sodoma ende Gomorra quamen (want soo mosten wy voor by 't Oost-eynde van dien passeren / al eer wy konden komen tot de plaetse vande Jordaen, daer ons oogh-merck was) hadden wy 't soo quaet met het diep sandigh gront / dat de Ezels ons gesel-schap daer niet door konden voeren : daer op zijnse altemael daer af gestegen / woetende in het Zant / ja sinckende tot over de middel daer in / ende somtyts over Hooft en Oren / soo datse in groot perijckel van haer leven waren / doch de sterckte myns Lichaems heeft my daer door geholpen / en ben dese Monnicken en Pelgrims dickmaels dienstigh geweest / welcke by na verstoorden en begraven lagen in het Sant / doch niet upt ghebreck van Wijn. Selfs doen wy in het midden van dese swarigheyt staken. In de duysterc Nacht hebben ons de onwillekome Arabiers omringht / ende aen boort ghekomen met hare scherpe Pylen / diese ons van de Toppen der harde Heuvelen toe-wierpen / daerse op stonden / want des Aertrijcx gelegenthept wetende / hebbense ons te meerder konnen plaghen : nochtans en hebbense niet konnen op-doen (hoe-wel sommighe van onse Soldaten quetsten) soo valjant en courageus waren onse Maets. In al myne Repsen en ben ick nopt soo vermoept / noch in sulcken angst gheweest / als ick dien nacht was.

Een vreeslijck gebaer.

Voort

Kort na midder-nacht dese Wilden ons verlatende/ ende wy onsen moeylijcken wegh / quamen wy aen de kuste van het Meer Sodoma, ende zijn alsoo gemarcheert langhs den Oever van de Zee boven de negen Mijlen al eer wy aen den Jorden quamen. Dese Meer wort genoemt Lacus Asphaltites, ende geeft een soorte van Slijm/ genoemt Bitumen Asphaltum, welckers ongesonde lucht geen Dier gedogen kan : nu wortse genoemt Mare Mortuum, of de Doode Zee; een Zee/ om datse sout is/ ende doot/ om datter niet levendigs in dueren kan : doch eygentlijck wortse hierom de doode Zee genoemt / om datse van haer selven onbeweeghlijck is / soodanigh is de Melaetshept ende bestendighept des Waters : het wort ock daerom soo ghenoemt/ om dat alsser een Vogel overvlieght / soo valtse daer terstont in doot. Ende ghelijck Salomon daer van getuyght/ Sapient. 10. Het smoockt ghedurigh/ waer uyt duyple dampen ontstaen/ welcke de Velden bederven die daer ettelijcke Mijlen rondom leggen/ als verdort/ verdrooght/ engantsch onvruchtbaer. Desen Kock houde ick slechts te zijn een Damp van de Jordaen : want dese Revier daer in loopende/ ende daer haren coers stakende / en konnen dese twee contrary Natueren niet accorderen ; het eene zijnde een stinckende poel/ ende het ander een helder Water/ gelijck ick klaerder bewijsen sal.

Dit Meer is 80 Mijlen langh / ende na haer tusschen-komende rondte / te met twee/ drie / vier/ ende vijf Mijlen breet : nochtans het Lichaem van dien/ strecken de directelijck na 't Zuyd-Westen/ behoudt een heldere coers/ tot datse komt te groeten de zandige en steenachtige Woestijnen : zijnde aen het Zuyden omringht met de Klippen van Arabia Petræa : aen het Noorden/ met de zandige Bergen van de Woestyne van Judæa : aen het Westen / met de steyle Bergen van Arabia Deserta : ende aen het Oosten / met de vlackte van Jericho : Waer by het dan komt dat de versch-loopende Stroom van de Jordaen, loopende ghedurigh in dese bepaelde Zee / de Meer sels niet af noch aen neemt/ maer altijt even vol blijft : Het en heeft ock geen uyttocht/ noch en wijckt niet te rugge op de vlackte van Jericho, het welck een van de grootste Wonderen des Werelts is. Derhalven/ ghelijck ick gesept hebbe/ het moet noodsaeckelijck of verwaessemen na de Wolcken / of neder-vloeyen na de Helle. Want ingheval dat het onder de Steen-rotsen liep / ende also in de Woestijnen haer aem-tocht hadde / het soude haest kenbaer worden ; maer in al de Gzensen Arabia deserta, welcke tusschen dese Meer en de Doode-Zee/ 300 Mijlen uyt maecken / en isser gheen Beecke/ veel min een Revier ; ten vermenght sich ock niet met den Oceaen, ten zy dat het door eenige verborgene passagie der Aerde onder de Woestijne in de Doode-Zee loope. En hier aen is te twijffelen/ hoe-wel het waerschijnlijck is/ ten aensien van de Nylus, welcke 100 Mijlen onder d'Aerde loopt in het buytenste van Æthiopia : ende verschepden andere Revieren ock / welcke na de selve manier haer selven etlijcke Mijlen onder Steen-rotsen / Bergen / en Vlackten verbergen : waer van ick uyt eyghen ervarenthept sommighe soude konnen voorstellen.

De lengte van de Meer Sodoma.

Het is twijffelachtigh waer den Jordaen haer eynde heeft.

Doch wat dese Revier belanght/ hier uyt ontstaet dese questie : waer heeft het sijn cours na toe gehadt/ ghedurende dese vijf Steden/ welckers vlackte nu met Water bedeckt is ? Hier op antwoorde ick ? Heeft de Almachtighe

Handt

Handt Godts / welcke upt den Hemel Vuer en Swavel heeft doen regenen / om haer te verdelghen / oock niet machtigh gheweest om hare situatien en tusschen-komende blackten met Water te verdzencken ? Ja / bupten alle twijffel / ende de cours van de Revier noch haer voozige stant behouden. Hoe veel moderne exempelen hebben wp van vele Steden / wooningen / en plaetsen / welcke onder water versmoozt zijn ? Ja / ontallijcke / ende blijven noch soo tot op hupdigen daghe / haer plaets / cieraet en alles vergaen zijnde : gelijck nu in Schotlant, dichte bp Falkirk een lacte en laetste geheuchenisse van sulcke deerlijcke accidenten en over-vloepende ontlastinghen overblijft.

Dit Meer Sodoma teelt noch en behoudt geenderley Visch ; ende ist dat dooz het op-swellen van den Iordaen eenigh Visch derwaerts gheboert wozt / soo sterftse voozt : en hoe-wel Iosephus getupght / dat in sijn tijt aen den Gever van dien een Appel wiesch / van coleur als Gout / ende van binnen verrot / het welcke aengeroert zijnde / in stof verandert / nochtans soo affirmeer ick nu het contrarie : want (hoe het oock in sijn tijdt gheweest is / laet ick berusten) nu en zijnder in geen dzie Mijlen-weeghs noch Boomen / noch Bosschen die omtrent Sodoma groepen : so heeft dit vergiftig Meer alles gheconsumeert.

Verschepden Autheuren hebben verhaelt dat hier niets wil sincken / dat eenighsins swaer is / als doode Menschen ofte doode krengen / doch ick ghetupge het contrarie upt eygen ervarenthept ; want daer en blijft niet met al boven liggen / selfs niet de swaerte van een Veer / noch een spierken van verdozt Gras / of het sal doozt te gronde gaen / het welcke mijne Handen tot verschepden malen ghepzobeert hebben ; ende derf sulex booz de ronde waerhepdt verklaren / tot spijt van de leugenachtige Werelt / ende al de sotte grillen der oude gedachtenissen.

Het Water selfs is swart van coleur / ende op sommige tijden des Jaers sullen haer vzeesijcke ghedaenten en schzicklijcke vertooningen daer in openbaren / soo mp bericht wiert van de Arabische Inwoonderen tot Iericho, 't welck de naeste Stadt is / die daer aen grenst.

Dit besmettelijcke en pestilentiale Meer Sodoma, is dien Helschen Poel (soo men gissen mach) seer ghelijck : maer na mijn oozdeel houd' ick het te sijn het Vage-vier der Papisten ; want zp seggen dat Limbus Patrum dicht bp de Hel is / ofte in de tweede Kamer / 't welck mp dunckt dat nootsaecklijck Sodoma moet zijn : want hoe-wel de Hel selfs niet en is / soo geloof ick nochtans dat het een tweede Hel moet zijn / hebbende (soo sommige seggen) geen gront. Dies wegen besluyt ick / dat / aenghesien de Papisten een Vage-vier willen hebben / soo affirmeere ick absolutelijck / dattet sulcken Vage-vier moet zijn / als het vagen of supperen van Sodoma en Gomorrha, 't welck dooz Vuer en Swavel was / tot haer verderf.

Op Woensdagh 's mozgens / in het aenbzeken van den dagh / passeerden wp booz bp een oudt verfallen Hups / daer (soo sp seggen) Ioannes den Dooper sijn residentie hielt / doen hp de gene doopte die van Ierusalem en andere om-leggende contrepen quamen : welck Hups maer een Pijl-schoot van de Iordaen is.

Genaer-

Genaeckende den Gever / hebben wy ons selven ontkleet en in de Revière ghebaed / om onse Lichamen wat te ververschen; onse Soldaten laghen een wepnigh van ons af / om aldaer onder-tusschen schilt-wacht te houden. Hier ter plaetse wiert Christus (na't seggen des Guardiaens) van S. Joannes gedoopt / doen den heyligen Geest in de ghedaente van een Duyve op hem neder-daelde. Ick sagh oock een waerschynlijcke ghetuygenisse van een vier-hoeckige Steen / leggende op de kant van den Gever / daer het selfde in Hebreuwsche, Grieckssche, en Latijnsche Letteren upt-ghehouwen is: ghelijck sulcks oock af te meten is by de oude Wooninghe van dien Dooy-loper / welcke daer niet verre van daen staet. De Revier Jordaen.

Dese Revier de Jordaen heeft haeren oorspronck in den Bergh Libanus, upt twee Fonteynen / d'eerste genaemt Jore, ende d'ander Dan, welcke beyde elck besonder lopen / tot datse komen by het Meer Marona, van hier af maeckense een Lichaem / ende houdende haeren cours door de Zee Genesaret, en eyndight in de Sodomische of Doode-zee. De Revier Tibris tot Romen, ende de Jordaen en verschillen niet veel van malkanderen in quantiteyt en coleur / ende zijn in haeren cours malkanderen niet ongelijck; want den Jordaen loopt in het oude Gomorra, ende de Tiber loopt door het nieuwe Sodoma. De Revieren selfs zijn alle beyde van een donckere coleur. Het Water van den Jordaen is om sijn helderheyts wille in Vaten naer Venetien vervoert gheworden / ende men magh het Maenden ende Jaren langh bewaren / ende hoe het langher bewaert wort / hoe het verscher is; het is oock goet ghedroncken teghens de Daghelijckse en derden-daeghsche Koortse / zijnde in kracht den Wijn van Libanon ghelijck.

Aengesien dat dese Revier soo wijt vermaert is / ende soo een ongewoonlijcke plaets is / soo ben ick boven op een Terpentijn-boom ghekommen (de welcke binnen de bepaelde Revier groeyde / een wepnigh hoogher dan daer ick mijn gesellschap liet / naeckt soo als ick van het swemmen quam) ende hebbe eene schoone Roede van de s'ware en treurighe Terpentijn-boom afghesneden / zijnde rupm drie Ellen langh / gantsch niet bochtigh / vol van Knoppen / ende van een geele coleur; die ick naderhant met veel moeyte in Engelandt bracht / ende aen den Koningh (als een rare Schat van een Pelgrim) vereerde. Doch doen ick nu met de verkiesinge van desen Tack doende was / soo quam daer een onverwacht accident voor: want ick afgesondert zijnde van mijn gesellschap op desen eensamen Boom met breede Bladeren / zijn de Monnicken en Soldaten ondertusschen vertrocken / settende haren cours nae Jericho: maer sy en waren noch geen twee ende een halfhondert treden van den Jordaen vertrocken / oft sy wierden van de voorgaende barbarische Nacht-vpanden besedt: want alsoo ick de Musquetten hoorde afgaen / begost ick ter stont met verbaesthept voort om te sien / ende mijne Oogen neder-slaende op de plaetse daer ick mijn Rotgesellen ghelaten hadde / vernam ick datse vertrocken waren; doch een wepnig vorder in de blackte siende / vernam ick datse met scharmutzeringe aen malkanderen waren: waer over ick in subijte twijffelmoedighept geraeckte; niet wetende of ick onder dese schadu wachtige Bladeren soude vertoeven / om de uptkomste van mijn begonnen Geluck te proberen; ofte om na seccours staende / Een Terpentijn Roede gebracht van de Jordaen / ende vereert aen Koning Jacobus.

deelachtigh te worden haer dubieuse verlossinge : eyndelijck overleggende dat ick ter naeuwer-noot ofte noyt hare Handen soude ontkomen / ofte hier / ofte in 't gaen na Jerusalem, soo ben ik uyt de Boom gesprongen, latende mijn Turcxse Habijt op der Aerde leggen / hebb' ick slechts de Roede en den Tullebant / dien ick op mijn Hooft droegh / met my genomen ; en ben alsoo moedernaeckt een vierendeel van een Mijl verre geloopen door Distelen en het steeckende Gras / waer van de Solen van mijn Voeten deerlijk gesteken wierden / doch de angst des doots heeft voor die tijt de droef heyt van mijn onverwachte pijn verdreven. Komende nu aen de veylighste kant van mijn Rotgesellen / is een van onse Soldaten-Ruyters aen een zijde na my toe-gelopen / van voornemen zijnde mijn achter-blijven met de doot te betalen : Ja / hy heeft driemael met sijn halve Pieck na mijn geslagen; doch also sijn Peert my te gaeuw was / hebb' ick sijn toornigh gemoet soecken neder te setten / eerst met neder te vallen / daer na met my te begeven onder 't gedrangh der Pelgrims / komende alsoo in 't gesicht van den Guardiaen, doen den Guardiaen dit sagh / ende dat ick heel naeckt was / trock hy voort sijn graeuwe Tabbaert uyt / ende wierp het my toe / op dat ick my daer mede mochte bedecken : soo dat ick hier door (in de tijt van een uur) op driederley maniere gekleet was: eerst als een Turk; daer na als een wilde Arabier ; ende ten derden als een graeuwe Monnick ; 't welck is geweest een Barbarisch / een Wild / ende een heyligh Habijt.

Des Pelgrims drie besondere Habijten in een half uur tijts.

Den Capiteyn eynd'lijck in discours tredende met de Arabiers, heeft door eenige contribuerende beloften haer furye wat getempert : alsoo de resterende penningen daerse over veraccordeert waren / haer tot Jerusalem toe-gesonden souden worden ; zijn wy daer op na Jericho gemarcheert onder een koele schaduwe gerust / ende hebben met de Wijn en provisie die wy mede droegen / onse maeltijt gehouden. Na de maeltijt gingen wy na 't Huys van Zacchæus (dese was hy die daer op een Boom sat om onsen Saligmaker te sien voor by gaen) welckers mueren als noch blijven staen / het dack alleen verdestrueert zijnde. Dit nieuwe Jericho is nu een arm Dorp / maer van negen Huysen / bewoont van een soorte van Arabiers (welcke onder subjectie van den Gouverneur van Jerusalem staen) maer ick hebbe veel vervallene Steen-hopen der Mueren gesien en ruinen van de oude Stadt / 't welcke omtrent een quartier uurs van dese van daen is. Hier sagh ick twee seer delicate soorten van Vruchten / het eene was een weynigh kleynder dan een Appel / maer ronder; welckers coleur als Gout was van buyten / ende van binnen soo wit als Sneeuw / en soet als Suycker. Ick wildese graeg gesmaeckt hebben / maer de Monnicken hebben 't my verboden / seggende; datse doodlijck vergif waren voor een Vremdeling. d'Andere Appel was als een groene Limoen / langhwerpigh / vol van knobbelen / van een roode coleur / gelijck een Meloen / zijnde beyde lecker en gesont / waer van wy aten om de natuerlijcke appetijt te versadigen / ende onse Soldaten hebben daer machtigh veel van gegeten: de Boomen van dien groeyen hoogh en groen aen den Oever van een Beke van delicaet Water / het welke vloeyt uyt de Fonteyn van Elisæus. Van Jericho passeerden wy al voort de wegh van de Woestijne / ons voornemen zijnde om te besichtigen den Bergh daer Christus veertigh dagen op vasteden : daer laet aenkomende / en dorsten wy voor 's anderen daeghs smorgens niet op-klimmen : wy hebben ons derhalven

Twee soorten van rare vruchten.

halven dien nacht neder geset aen de Fonteyn van Elisæus, welckers water van outs upt der nature bitter gheweest is / maer door het Gebedt van dien Godlijcken Prophect is het in een soete smaeck verandert: 't valt licht te verdouwen/ende mach sonder schroom gedroncken worden/'t is het alder-lighste water dat de aerde voort brengt/hebbende een Varckens-bel daer van gevult om met my te dragen na den Bergh/ hebb' ick het soo licht bevonden, dat het my niet swaer noch pijnlyck en viel op mijn Schouders: hoe-wel de wegh van haer selven moeyelijck was. Desen Bergh wort genoemt Quarantanam ofte Quaranto, zijnde hoogh na reeckeninge van mijn pijnlijcke experientie/ boven de ses Mylen/ en loopt van onderen op al smaller en smaller / tot dat de Top bedeckt wort met een kleyne Capel/ niet ongelijck de proportie van een Pyramide. Daer is maer een wegh om op desen Bergh te klimmen/welcke upt de Steen-rotse uptgehouwen is door Menschen Handen. Onder onse gantsch gesel schap waren daer maer een Monnick/ vier Hooghduytschers ende Ick/ die dorsten bestaen op den Bergh te klimmen.

De Fonteyn van den Prophect Elisæus.

Donderdag 's morgens vroeg begaven wy ons op den Bergh/latende onse Soldaten beneden blijven om de Passagie aldaer te bewaren / op dat doch geen swervende Arabiers ons heymelijck op de hielen mochten volgen/om ons aen kant te helpen: alwaer wy na verscheyden omdrayingen en enge voetstappen met groote moeyte op den top gheraeckende / quamen wy eerst in een schaduwachtige hol/ ghevoeght aen en onder het Capel, daer den Monnick ons seyde / dat Christus in die plaetse veertigh dagen gevast hadde: ende hier was het daer hy Satan bestrafte. Het Capel het welcke den top van desen hoogen en steylen Bergh bedeckt/is bedeckt ende oock verciert met een oude Altaer; tusschen welckers buytenste kanten en de rompelige aensicht deses bergh's/twee Persoonen maer alleen nevens malkanderen mogen gaen. Hier hielden wy onse maeltijt / ende dronken van het Water dat ick met my op mijn Rugge droegh: hier zijnde / sagen wy het meeste deel van het gantsche heylige Landt (uptgenomen de Noorder quartieren van Judæa, Palæstina, ende Phœnicia) ende een goet stuck weeghs in de twee Arabiæs Petræa en deserta, ende alle de lenghte des Jordaens, van Sodoma tot Marona toe.

Eynd'lijck in onse wederkomste na beneden en wilde niemant de eerste zijn: want hoe-wel den Monnick ons vrymoedigh voor ginghe na om hoogh toe / nochtans en dorste hy geensins avontueren de eerste te zijn in het af-klimmen/ om datter aen het enge eynde van yeder wendinge/tusschen het opper en onder Passagie (zijnde omtrent mijn hooghte/en op sommighe plaetsen twee-mael mijn hooghte) van de Steen-rotse / daer anders niet als hoecken ende gaten waren daer wy geduerigh onse voeten in setten mosten / 't welck gevaerlijck was in het neder-dalen. Nu het grootste gevaer aen yeder wendinge komt principalijck op de voorste aen in het af-klimmen / de welcke sijn voeten een voor een in de smalle hoecken moste setten/ ende soo hy daer een van quam te missen / soo soude hy met beyde zijn voeten van boven neer geraeckt hebben. Nu om des Edelen Hooghduytschers wille/ waer van twee Baronnen waren ende gesworene Vassalen van den Marquis van Ampach, hebb' ick het gereselveert te wagen: my regulerende na de voor-verhaelde manier / nam ick een yeder van haer waer/ soo dickmaels als men wenden most/eerst hare

Voeten met mijne Handen beſtierende / ende daer na haer om-armende: half weghen nu neder-ghedaelt zijnde / quamen wy tot het olickſte en verveerlijckſte gat van de gantſche paſſagie / daer ick met groote moepte de vier Hoogh-duytſchers vepligh neder-ſettede op onſen enghen Spoor upt de rompelighe Bergh upt-ghegouwen: en doen ſoud' ick den Monnick waer-nemen; de welcke van boven neder komende met ſijn Buyck en Aengeſicht na de Steen-rotſe toe / hielt hy ſijn Handen boven vaſt en begoſt te zitteren; ende doen ick beſigh was met ſijn Voeten na de gaten te ſetten / heeſt d'ongheremperde vreeſe hem van boven neder op mijn Lijf doen vallen: waer op ick terſtont met macht ſijn Lichaem vaſt aen de Steen-rotſe met mijn ſlincker-arm ombattede / mijn rechter ſchouder met ghewelt aen de ſelfde plaetſe houdende. Want ick en hadde my ſelven niet konnen ſalveren / indien ick hem hadde laten vallen / want hy ſoude my met hem gheſleept hebben: en nochtans riepen de Hoogh-duytſchers my toe: Laſcia ti quel furfanto caſcar alla fondo con il Diavolo, e ſalva caro fratello la vita voſtra; dat is: Laet dien hangebaſt met den Duyvel te gronde vallen, ende ſalveert, ó waerde Broeder, uw eygen leven; maer ick en wilde noch en durfte hem niet los laten: eyndelijck / de vreeſe hem / door mijn aenſpraecke verlaten hebbende / liet ick hem al ſachjes na beneden toe in het vaſte ſpoor wegh glijden: daer hy van ſtonden aen op ſijn Knien viel / ende my dupſent-mael danckte / proteſterende dat hy my hierom een groote vrientſchap ſoude bewijſen al-eer ick Jeruſalem verliedt.

Eynd'lijck omtrent na-middagh zijn wy behouden geraeckt aen den voet des Berghs / ende gegroet hebbende den Guardiaen ende al d'andere / welcke doen ghereet waren om te reyſen / heeft den Monnick ſijn eerweerdigheydt vertelt / als dat ick ſijn leven gheſalveert hadde: hier op heeft den Guardiaen en d'andere Monnicken my vriendelijck omarmt / my ernſt'lijck en minnelijck bedanckende.

Doen wy nu na Jereſalem weder-keerden / paſſeerden wy door een oude vervallene Abdye / daer St. Hieronymus ghewoont heeft / ende van de wilde Leeuwen gevoet wiert. Hebbende dien na-middigh een moepeltjcke en ſpoedige reyſe gedaen / arriveerden wy een uur voor den avont tot Jeruſalem, welckers poorte om ons en onſen Guardiaen open gehouden wiert; ende komende in onſe Kloofter / hebben wy ons Avontmael gedaen / ende tot middernacht geruſt; hebbende dien halven dagh meer dan 34 Mijlen ghemarcheert. Een wepnigh voor midder-nacht maeckte den Guardiaen en de Monnicken haer gereet om met ons te gaen na de Kercke van het H. Graf; genoemt Sancto Salvatore; alwaer wy Goe-Vrydagh, Saterdagh ende Paeſch-Sondagh tot middernacht toe blijven ſouden; ſy namen haren Kock met haer om de ſpijſe te berepden / als mede overvloet van Wijn / Broot / Viſſchen en Vruchten / ondertuſſchen quam daer een Jode, den Tolck van den Turcxſen Sanzack in het Kloofter / ende ontfingh van peder Pelgrim eerſt negen guldens voor onſen ingangh in Jeruſalem, ende 40 guldens de man / om te gaen in het H. Graf, ende vier en een halve gulden aen de Jode ſelver / 't welck ſijn verbal is: ende eyndelijck moſten wy noch geven aen den Guardiaen negen guldens / om de Waskeerſen en aperpen dien hy ſpendeeren moſte in haer pdele en ſuperſtitieuſe

d'Onkoſten om het H. Graf te ſien.

Ceremo-

Ceremonien dese dzie voornoemde nachten : soo dat de gantsche somme van de ses Hoog-duytschers / de 4 Fransen / en de negotierende Venetianen ende Ragulers, ende my selve / om dese nachts arbeyt bedroegh 1260 guldens.

Dit gedaen zijnde / quamen wy ter middernacht aen de Kercke / daer wy twaelf eerweerdige Patronen als Turcken vonden sitten / duyten de deur in het Portael / ghereet om ons t'ontfangen ; de welcke voort de twee groote Kopere halve deuren open deden / en ons met groote eerbiedigheyt ontfingen. Wy nu binnen zijnde / de deur gesloten / en de Turcken na het Casteel gheretireert wesende : de eerste notabele plaetse die wy sagen was / de plaetse der salvinghe / 't welck een vierkante Steen is / omringht met een yzere Tralie / daer het doode Lichaem ons Salighmaeckers op lagh doen het ghebalsemt wiert / na dat hy van het Cruyce ghenomen was / terwijl dat Joseph van Arimathia doende was om dat nieuwe Graf / daer noyt Mensch in ghelegen heeft / toe te stellen ; van daer quamen wy aen het Heylige Graf, latende den Bergh Calvaria aen onse Rechter-handt na het Oost-eynde der Kercke ; want zy zijn beyde begrepen binnen dit heerlijck Ghebouw.

Het Heylige Graf.

Het H. Graf is bedeckt met een Y. Capel / staende binnen een ronde Choor in het Westen van de Kerck : het heeft twee leege ende naeuwe inganghen. Soo als wy door de eerste deur gingen dzie voor en dzie na / ende onse schoenen uyt-getrocken hadden / want dese twee plaetsen zijn machtigh kleyn / soo knielde den Guardian ende kuste een Steen / daer op den Engel stont doen Maria Magdalena aen het Graf quam / om te weten of Christus ten derden dage na sijn belofte verresen was : ende binnen den ingangh van de twee-de Deur / sagen wy de plaetse daer Christus onsen Messias begraven wiert / alwaer wy in groote ootmoedigheyt neder-vallende / yeder een na sijn Religie Gode gebeden op-offerden.

Het Graf selfs is acht en een half voet langh / ende staet omtrent dzie voe-ten hoogh van de Aerde / ende dzie voet vijf talen dzeet / bedeckt zijnde met een schoone witte Marmor-steen. In dit Capel ende daer rondom (ick meyne de buyten de buyten kanten van dien / en de binnenste ommegangh des ronden Choors) hangen over de vijftigh Lampen welcke gedurigh dzan-den ende van de Christen Princen bekostight werden / welcke meest aen goude Banden hangen / die seer kostelijck zijn ; de Namen der gener / diese ge-sonden of geschoncken hebben / zijn op de opper-randen van de ronde circu-len ghesneden : yeder Lamp heeft dzie omme-gangen / ende yeder omme-gangh dependerende aen malkander / wort onderstut van Pilaren van suyver Gout / heerlijck en kostelijck. De schoonste van dien wiert her-waerts gesonden van Koningh Joannes van Engelandt, wiens Naem / Titel / en kroon aerdigh daer op ghesneden was. Ick vroegh den Guardiaen of eenigh ghedeelte des Grafs noch te sien ware / hy antwoorde / ja : maer om dat de Christenen (seyde hy) herwaerts komende / met een devotighe liefde tot de plaetse inghenomen zijnde / een groot ghedeelte daer van hebben wegh ghevoert / hierom heeft St. Helena het selvighe onder de-sen steen besloten / op datter eenighe overblijfselen van dien altijdt souden blijven. Ick en twijffele niet of de selfde plaets is Golgotha,

Het heerlijcke Capel van het H. Graf.

daer het H. Graf is/ als blijckt aen de distantie tusschen den Bergh Calvaria, en dit heyligh Monument/ dat 40 van mijne treden uyt maeckt. Dit heerlijck Capel is van buyten verciert met 15 paer marmore Pilaren van twee-en-twintigh voeten hoogh: en boven de opperste kap van het selfde Capel isser een kleyn ses-hoekige Toren gemaeckt van Cederen-hout, over deckt met Loot/ ende verciert met ses kleyne Pilaren van Cederen-hout. Het Capel selfs staet in een halve Maen/ ende de kleyne deur of ingangh siet na 't Oosten na het groote Lichaem des Kercks/ ende na den Bergh Calvaria, staende tegen over veel andere eerweerdige Monumenten en gedenckweerdighe fraytigheden.

Het fatsoen des Choors daer het in staet/ is als het oude Rotundo binnen Romen, maer vry wat hooger en wyder/ hebbende twee deftige Galderyen/ het eene boven het ander/ ende verciert met heerlijcke Pilaren/ zijnde boven open met een groote rondte/ 't welck aen den Hemel vertoont het gesichte van dien alderheylighste plaets. In dese tweede Galdery logeerden wy vremdelingen alle dese drie Nachten/ van waer wy volkomentlijck konden sien dien grooten Kerck/ alle de Volckeren in 't Oosten waren op dese hooge Feest van Paesschen/ zijnde omtrent 6000 Personen. Van dese curieus gesneden Capel keerden wy weder door de Kerck na den Bergh Calvaria, daer wy by 21 Trappen op-klommen/ waer van 18 van Marmer/ ende drie van Cederen-hout waren: daer gekomen zijnde/ sagh ick een seer heerlijcke en magnifijcke Kamer/ welcke rondom onderstut was met rijcke Pilaren van Porphyr-steen/ ende boven met Mosaisch werck/ ende vergult met Gout/ de Vloer van gesprinckelde Alabast ende swart-blinckende Parangone: aen mijn slincker-hant sagh ick een vlacke Steen/ heelendal bedeckt met gheborduert Silver; ende daer in een kuyl van anderhalf voet diep/ daer op dat sy seggen het Kruys gestaen heeft daer onsen Salighmaecker aen gekruyst wiert/ ende aen yeder zijde van dien een kuyl voor de goede en quade Dief die met hem storven.

Het cieraet van den Bergh Calvaria.

Komende van den Bergh Calvarien af/ geraeckten wy aen het Graf van Godefridus du Bulloine, welcke de eerste geproclameerde Koningh van Jerusalem was/ ende aldaer weygerde gekroont te worden/ seggende? 't is onbehoorlijck dat des Knechts Hooft met Gout ghekroont worde/ daer des Meesters hooft met Doornen gekroont wiert/ op wiens Graf dese woorden staen: Hic jacet inclytus Godefridus de Bullion, qui totam hanc terram acquisivit cultui divino, cujus anima requiescat in pace. Dat is: Hier leyt den doorluchtigen Govert van Bullion, die dit gantsche Lant verworven heeft om Godt in te dienen; sijn Ziele ruste in vrede.

Twee vermaerde Graven.

Ende daer tegen over is het Graf van den Koninck Balduwijn sijn broeder/ de andere dingen diese ons in de Kerck toonden/ waren dese: Een marmor Pilaer/ daer onsen Heylant/ soo zy seggen/ aen ghebonden wiert/ doen hy om onser sonden wille gegeesselt wiert: de plaetse daer het Kruys van de Joden verborgen/ ende van St. Helena ghevonden wiert/ zijnde een leege Kelder: als mede de plaetse daer Christus met een Doornen Kroon (welcke van de Abyssinen bewaert wort) gekroont wiert/ ende daer de Soldaten het lot wierpen om sijn Kleet: de plaets daer hy gevangen sat/ terwijl

zy

zy sijn Kruys maeckten/ende daer onsen Heylant aen het Kruys/op der Aerde leggende / genagelt wiert; de Steen-rotse welcke van malkanderen spleet doen hy gekruyst wiert/'t welck veel eer met Hamers schijnt geschiet te zijn: en nochtans seght de H. Schrift dat het niet gheweest is een Steen-rotse / maer den Tempel die van boven tot beneden scheurde / daer in dese simpele Monnicken louter verblint zijn. Eynd lijck namen zy op haer ons beneden Calvarien te toonen waer het Hooft Adams begraven wiert. Dese en veel andere dingen zijn soo twijffelachtigh / dat ickse niet en regiſtrere voor de waerheyt / (ick meyn' in het aenwijsen van de particuliere plaetsen) maer die slechts verhale/ soo alsse my bericht wierden. Waer Christus aen het Kruys genagelt wiert.

Daer zijn seven soorten van Natien/van een differente Religie en spraeck/ welcke gedurigh soo langh als zy leven / in dese Kerck blijven / hebbende gekloosterde wooningen die aen de Mueren vast zijn: haer spijse wort haer dagelijcx van hare vrienden gebracht / diese door een groot gat in de Kerckdeur ontfangen: want de Turcken de Deur selden openen dan alsser Pelgrims komen / ofte slechts een uur langh alle Saterdagen na middagh / ende op eenige extraordinary Hoogh-tijden: ende dan en staet het noch niet open / maer wort alleen gheopent om Vremdelingen in te laten / ende dan voort wederom gesloten. Yeder Familie heeft een Bel in sijn Logement/van daer aen een Tou streckende tot aen de Kerck-deur/welckers eynde van buyten hanght; door dit gerief / yeder besorger het schelletje treckende / waerschout sijn Vrienden / datse haer noodzuft komen halen / want zy moeten binnen door de Kerck na het Portael gaen / ende van daer weder-keeren na het Klooster. Seven Religieuse Familien.

Het getal der gener welcke haer aen soo een ghestreng leven verbonden hebben zijn omtrent 350 Personen / Italianen, Griecken, Armeniers, die van Æthiopia, Jacobinen, een soorte van besneden Christenen, Nestorianen, Chelfains van Mesopotamia.

's Daeghs voor de Verreyseniſſe, omtrent midder-nacht quamen alle de Secten en soorten der Gosterse Christenen (welcke derwaerts een Pelgrimagie gedaen hadden ende tot Jerusalem woonden) by malkanderen / welcke waren omtrent 6000 in 't getal/ Mannen / Vrouwen / en Kinderen; want door den Patriarch in twee Compangien ghedeylt zijnde / hebbense het Capel van het H. Graef negen-mael omcingelt; houdende in hare Handen vrandende Keerssen / maeckende in 't begin een deerlijck ghekerm / maer in het eynde sloegense op de Ketel-trommels / bliesen op Horens en andere Instrumenten / dansende / springende / en loopende om het Graf / met een onverdraeghlijck getier / als offe dol en uytsinnigh waren geweest.

Dit is de manier van haren ommegangh / ghescheydende uyt een loutere simpelheyt / sonder eenige oydere ofte satsoenelijckheydt; maer de Turcken dragen daer sorge voor / want in het midden van dese haer dis-order loopen zy onder haer met roeden / hare ongheschickthept met wrede slagen kastijdende; ende alsoo wort dit slaefachtigh Volck selfs als hare ceremonieuse devotie op het hooghste is / ellendigh mis handelt. Doch desen omgangh begost voor de hare / ende met meerder opmerckinge / om onser schattingen wille: de Turcken ondertusschen op ons acht slaende / niet toelatende dat de andere

andere Christenen hare Roomsche sotheyt deelachtigh worden/ zijnde op dese manier. Eerst heeft den Guardiaen ende sijne Monnicken uyt een Sacristia, tot dien eynde geordineert/ voort-gebracht het Beeldt van een doot lichaem/ representerende onsen Heylandt/ hebbende de gelyckenisse van vijf bloedighe Wonden/ het gantsche Lichaem van dit Beelt was met een Kamerycks-doeck bedeckt: hebbende nu hier mede drie-mael om het Capel vant heylige Graf gegaen/ wiert het na den Bergh Calvarien ghevoert/ ende daer hebbense de vijf houte Gaten gebalsemt met Sout/ Oly/ Balsem/ ende wel-rieckende Perfumering.

Doen hebben den Guardiaen ende de andere twaelf Monnicken neder-ghekniclt/ en yeder een van dese vijf geimagineerde Wonden gekust: de Turcken ondertussen haer in haer Aensicht bespottende ende beschimpende: doen gingen sy heen ende leyden het ongevoelijck Block op het H. Graf/ ende hier mede eyndigde de Pausselijcke Ceremonie.

Voorwaer ick mach seggen/ soo de Roomsche Jesuyten, Dominicanen ende Franciscanen in seeckere Dominien des Turcks residerende/ sich soo slechs hadden gedraghen/ als haer politycke plicht mede brenght/ ende datse hare Afgodische Beelden/ aenbiddinge der Beelden/ Kruysen en diergelijcke uytwendige superstitieuse Ceremonien in het afwesen der Heydenen pleeghden; dese Ongelovighe hadden haer al over langh (sonder eenigh respect van Religie) tot het Christen Geloove bekeert. Want behalven dese blintheyt/ wat al grouwelijcke Afgoderyen bedrijvense in Italien en Spangien met de Schilderyen van doode Abten, Monnicken, Prioren, Guardianen, Priesters, &c. te bekleden met Sattijne/ Fluweele/ Damaste Klederen/ langhe Rocken/ Kousen/ Schoenen ende Hembden: ende wat een getal van leve-loose geconterfeyte Priorellen, Moeder-loose Bagynen; ja ontallijcke Moeders zynder opgerecht van silver/ gout/ vergult/ metael/ yser/ steen/ tin/ loot/ koper/ kley/ ende houte Beelden/ verciert met dubbelde ende drie dubbelde vercierselen: door-wrocht met sijde/ silvere en goude Kanten/ kostlijcke Braceletten/ Sijde/ Grofgreynen/ en Camerijcx-doeck/ Ketens/ Kragen/ Hantschoenen/ &c. die stellende op hare Altaren; ô speculative Beelden! die aen-biddende voor hare Goden/ voor haer knielende/ biddende/ een Misse seggende; en nochtans en zijnse gheen Authoriseerde en Canoniseerde Pontificale Sancten: want offe schoon Bastarden en houte Blocken zijn/ soo zijnse nochtans beter ghekleet/ dan de beste Konincks Dochter die daer leeft: het welck een sondelijcke/ hatelijcke/ en verdoemde Afgoderyis: Ende ick bekenne ront uyt/ dat ick soo nu en dan in sommighe plaetsen in vlerden gescheurt hebbe/ de kostlijcke Kleederen van hare houte Beelden/ achtende het een grooter Sonde te zijn/ sulcx niet te doen/ als te staen gapen met eenigh superstitieus respect/ op soo een gelt-quistende godloosheyt/ of met eenigh oogh-luyckinge de godloosheyt der Afgoden-dienaers t'aenschouwen.

Hier presenteerde my den Guardiaen voor 10 stucken Gouts (hoe wel mijn Gagie 30 is/ seyde hy) my Ridder te slaen van het H. Graf, ofte van de Order Jerusalems, 't welck ick hem afsloeg/ wel wetende de conditie van dien grouwelijcken Eed/ dien ick moste sweren; maer ick sagh twee van dese Pelgrims de Order des Ridderschaps aennemen. Welckers maniere dus danigh is.

Eerst

Eerst verbindense haer selven met een solemneele eedt / geduerende haer leven / te bidden voor den Paus, den Koninck van Spangien, den Hertogh van Venetien, van wien de Monnicken haer onderhoudt hebben; ende oock in't besonder voor den Koninck van Vranckrijck, door wiens middelen sy van den Grooten Turck Verwerven / om dese heylige plaetsen te gaen besoecken. Ten anderen zijnse gesworene Vyanden van de Gereformeerde Religie / ende van anderen die de oppermacht der Roomsche Kercke niet en willen erkennen. Ten derden / soo moetense een Jaerlijcxse Salaris betalen aen de oyders der Franciscanen. De attestatien ghe-eyndight zijnde / soo steeckt den Monnick een vergulde Spoor aen sijn rechter voet / ende doet den jonghemaeckten Ridder knielen / ende sijn handen leggen op het H. Graf: daer na neemt hy een breet sweert van onder sijn graeuwe Tabbert (dienste bedecktelijck dragen upt vreese der Turcken) het welcke (so hy seyde) het sweert is / waer mede den victorieusen Codefridus Ierusalem verwonnen heeft / ende dan geeft hy desen nieuwen Cavalier negen slagen op sijn rechter schouder. Siet hier hebt ghy de maniere van dese Pausselijcken Ridderschap dien ick af-seyde. Dese Ridders voorwaer hebben seeckere Privilegien onder de Papisten / waer van dese twee zijn: ist dat een misdadiger verdoemt en aen de galgh ghebracht worde / een van dese Ridders mach het tou voort aen stucken snijden / ende hem verlossen: het tweede is / sy mogen zijde koopen en vervoeren door gantsch Spangien en Italien, ofte elders / sonder Tol te betalen in 't heen gaen of wederom komen / daer de Roomsche Kerck eenigh gebiet heeft.

Na dat onsen Guardiaen sijn superstitieuse Ceremonien op Paesdagh voor midder-nacht volevndight hadde / keerden wy weder na het Klooster / hebbende drie dagen binnen die Kercke getoeft: ende daeghs daer aen hebben de Ragusische en Veneetsche Factoors ons verlaten / weder-keerende na hare besondere wooningen.

's Maendaghs 's morgens om ses uren / vergeselschapt zijnde van den Pater Vicarius ende den voornoemden Iohan Baptista, repsden wy in het bergachtige landt Iudæa. De plaetsen die wy op desen dagh in het repsen sagen / waren dese: eerst / de plaetse daer de Dochters Ierusalems upt quamen om Saul t'ontmoeten / roepende: Saul heeft zijn 1000 geslagen, en David zijn 10000: ende tot gedachtenisse hier van is een seeckere oude Pilaer opgeretht: daer na / het Dal Trebin, daer David den grooten Goliath sloegh; ende tot een gedenck-teken van dien / leght een grooten steen-hoop op malkanderen in de gront van het Dal / gelijck de reliquien van een oudt monument. Ten derden / Bezura, daer Absolon sijn Broeder Ammon sloegh om Thamars wille / waer van de name slechts overblijft. Ten vierden / het Casteel Emaus, nu gantsch geruineert / behalven drie Moorsche huysen: daer in onsen Salighmaker na sijn verrysenisse bekent wiert van de twee Discipulen in het breken des broots: daer nu d' overblijfselen van dat huys met een verwulfsel overtrocken zijnde / een schupl-plaetse geworden is voor Schapen / ende een sacht Logement voor zitterende Bocken. Ten vijfden / het Dal Gibeons, daer de stralende Sonne stil stont van haer natuerlijcke cours op de stemme van Iosua. Ten sesten / Het Graf Samuels dien Godtdelijcken Prophect des Heeren; daer de Mooren een Kerck op gesticht hebben / daer wy niet mochten

ten ingaen / doch daer dichte by en daer buyten vonden wy een van de deftighste Fonteynen in gantsch Iudæa, (daer omtrent in drie mijlen weeghs geen woon-huys en staet ten aensien dat de gront daer omtrent soo sandigh en onvruchtbaer is) het water van dese Fonteyn is seer licht / soet / en playsant van smaeck. Ten sevenden / de graven van den valianten Capiteyn Iudas Machabæus ende sijne kinderen; daer nu slechts op staen de ruynen van een oudt Capel / 't welck tot een Schaeps-Kop verandert is: ende eyndlijck / het Graf van de Edele Familie der Koningen en Koninginnen van Israel, ofte Ierusalem, zijnde een korte half mijl van de Stadt. Den ingangh daer toe was soo naeuw / dat wy genootsaeckt waren op onse rugh neder te glyen meer als tien treden onder de aerde / met brandende keersen in onse handen.

Het Graf daer de Koningen ende Koninginnen van Ierusalem begraven zijn.

In die wijde plaets sagen wy 24 Kamers uytghehouwen uyt een Marmer-steenrotse: elcke Kamer heeft een hangende steene deur van een groote dickte / soo konstigh ghemaeckt / dat de subtijlste geesten van 10000 niet en konnen weten hoe dese deuren gemaeckt zijn geweest / daerse haer so bewegen als sy doen / zijnde een vaste steenrotse / beyde beneden en boven; ende de deuren en hebben geen hout noch yser werck om: maer zijn na de konst ghemaeckt om soo te draeyen; ende op die selfde plaetse daerse groeyden / zijnse vierkantigh; ja / ende soo aerdigh gefatsoeneert / dat den alder-curiensten Timmerman een stuck honts in malkanderen soo net niet en kan voegen / als dese steene deuren aen de steenrotse gevoegt zijn. In yeder Kamer zijn twee graven / daer in ick de beenderen van sommighe van dese doode Princen sagh.

Op Donderdagh / den tienden dagh dat ick te Ierusalem was / niet reeckenende de twee dagen dien ick bestede te voren in het gaen na den Iordaen, trocken wy vroegh uyt de Stadt met onse voornoemde leydts-luyden / rydende na 't Westen: het eerste noterens weerdigh / was de plaetse (daer soo sy seggen) het kruys wiesch / daer Christus aen leed / zijnde in bewaringe der Griecken, die daer een Convent over gesticht hebben: dat Cruys seghtmen gemaeckt geweest te zijn van vierderhande hout / ende niet uyt eenen boom / want sy hebben ons maer een gat getoont daer het groeyde / en soo houdense het te zijn uyt een stuck van een Olijf-boom / doch dit laet ick van dieper verstanden / dan de mijne is / doorgronden.

Hier by moet ick gedencken aen een geveynsden Griecxsen boef / welcke over acht Jaren hier te London quam om assistentie te versoecken tot het herbouwen van dese vervallene Klooster van het H. Kruys. Gundamoor den Spaenschen Ambassadeur heeft hem onthaelt / ende sijn saeck aen de Magistraet gerecommandeert: een contributie tot dien eynde wort over gantsch Engelant geconsenteert ende oock versamelt / behalven dat hy noch van onse Edele Jonckers kreegh: de ghelegentheydt presenteerde sich dat ick desen Hypocritischen boef in White-Hal te ghemoet quam; waer op verscheyden Monsieurs sijn Majesteyts Dienaers op my versochten dat ick hem eens wilde toetsen of hy oock te Ierusalem gheweest hadde / ofte woonde in het Klooster van het H. Cruys: Ick vroegh hem voort / waer het Convent stont / hy antwoorde binnen Ierusalem, ende op den Bergh Moria: dit was valsch; want het Convent is omtrent drie Engelse mijlen van de Stadt af.

De logenachtige beleyingheyt van een Griecxse fielt.

Ick

Ick vroegh hem voorder na de gelegenthept van Ierusalem, &c. Hoe groot dit Klooster was/de kercke van dien/het getal der Monnicken/ die daer in leefden/ en diergelijcke questien meer/ welckers omstandicheden verdrietig souden vallen; op gheene van dese vraghen konde hy antwoorden/maer sitterde van vreese en schaemte; hy en hadde oock niet in Asia noch in dese quartieren geweest; hier op gingh hy stupps wijse upt het hof / ende en wiert niet meer bupten deur gesien. Want hy hadde op het hof ende in het Coninckrijck over de 12000 guldens gekreghen / behalven noch de schenckasien der Papisten. Dit was een streeck die de Spaense Factie ons op de mouw ghespelt heeft / ende sy selfs van een bedrieger bedroghen synde / heeft ons met loosheydt en loghens bedroghen.

Omtrent vijf mijlen voorder quamen wy aen een Dorp op den Berg Iudæa daer wy een onbewoont huys saghen/daer in Elizabeth de Moeder van Ioannes den Dooper woonde/doen Maria van Galilæa quam om haer te begroeten/ende hier dichte by sagen wy het Heylighdom/daer Zacharias met stomheyt geslaghen wierdt/ tot dat Elisabeth verloste / twee mijlen voorder op een steenachtigen bergh/ quamen wy aen een hol/ daer (so sy seggen) St. Ioannes penitentie dede / tot dat hy 19 Jaren oudt was; na welcke tijt hy na de Iordaen gingh metter woon: 't is een rape bequame plaets gehouwen upt een steenrotse/daer wy met 12 trappen na op ginghen/hebbende een vensier upt gehouwen upt een dicke harde steen/waer door wy het schoon gesicht van een vruchtbaer Dal bequamen: ende upt de mont van dese vermaecklijcke Grotto springht een seer delicate Fontein. Het hof van Ioannis den dooper.

Van daer weder-keerende / passeerden wy over een seer hoogen Bergh/ van waer wy by na het gantsche Iudæa sagen/ ende na 't Westen op de wegh van Ægypten, het Casteel van den Propheet Elisha, ende Idumæa, het Land der Edomiten, oock gelegen tusschen Ægypten ende Ierusalem: dese wolckachtige hooghte wort genoemt den Bergh van Iudæa. om datse over al d'andere bergen heen siet/ welcke Ierusalem, Palæstina, Galilæa, Phœnicia, ofte Samaria omringhen. Aen de zuyd-kant van den selfden berg nederdalende/arriveerden wy aen de Fontein van Philippus, daer hy den Moorman van Æthiopia doopte; staende op de wech na Gaza. Hier hebben wy seeckere penningen aen de Mooren van het Dorp moeten upt schieten om dat wy op die kuste quamen ende van het water dronken: so hebben wy oock moeten doen voor alles dat wy saghen in Iudæa.

's Snachts logeerden wy tot Betlehem in een Klooster van de selvighe Franciscanen van Ierusalem, synde slechs 6 Monnicken. Na den eten gingen wy altemael met heersen de plaetse besien daer onsen Salighmaker geboren wiert; over welcke een heerlijcke Tempel gestight is / Ja het grootste en ropaelste werck voor een Tempel/ als in gansch Asia of Africa is / verciert synde met 150 Pilaren: doch al eer wy quamen ter plaetse daer de kribbe gheweest was/ syn wy door sekere moeyelijcke wegen gepasseert; doch daer gekomen synde/ gingen wy in een kostelijcke kamer/met Marmor/ Saphier/ en Alabast verciert; en daer toonden sy ons beyde de plaets / en de gelijckenisse der kribbe: over welcke lampen van louter gout hinghen/ ende binnen hare circulen olye gedurigh brandende. Niet verre van die plaets/ ende in 't Christi kribbe tot Betlehem.

binnenste van dien wonderbare Tempel toondense ons het gedeelte / daer de sterre over stil bleef staen / die de drie Wijsen gelepde van het Oosten / welcke upt Chaldæa quamen om Christum te aenbidden / ende hem gaven Offeranden. Van hier brachtense ons na een hol bupten de Stadt / daer in Maria verborgen was / doen Herodes na het Kints leven stont / waer van door eenen Engel ghewaerschout zijnde / is sp met Ioseph en het Kindeken in Ægypten ghevlucht.

In dese tijt haerder vreese (seggen sp) raechtese haer sogh upt / soo dat het Kindeken bp na versmachte; doch sp den Almachtighen Godt biddende / kreegh sp sulck overvloot van sogh / dat het upt hare borsten op der aerde vallende / zedert die tijt (na haer seggen) dese volgende kracht desen hol na-ghelaten heeft. De aerde des hols is soo wit als sneeuw / ende heeft dese wonderlijcke werckinge / dat soo een Kraem-vrouw die geen sogh en heeft / hier een wepnighjen van inneemt in eenig nattighepdt / terstont overvloet van sogh krijgen sal: en dese kracht voelen niet alleen de Christenen, maer oock de Turcxse, Moorse, en Arabierse Vrouwen, welcke van verre Landen dese aerde komen halen. Ick hebbe de eygenschap deser aerde sien proberen / derhalven mach ick vrymoedigh affirmeren dat het een vremde kracht heeft. Van dese aerde hebb ick een pont met mp in Engelant ghebracht / ende de helft van dien gepresenteert aen onse genadige Koninginne Anna Hooghloflijcker memorie / nevens andere rare reliquien / als een gozdel ende een paer kousebanden van het H. Graf, altemael kostelijck met zijde en gout dooz-wrocht / hebbende aen peder dit opschrift in vergulde letters / Sancto Sepulchro, ende het wooxt Ierusalem.

Wonderlyke aerde.

Salomons Vyvers.

Woensdagh daer aen huerden wp 24 Moren om ons te gelepden nae Salomons vyvers / welcke slechts drie waren / zijnde geensins vergaen: ende naer Fons Signatus, van waer het water komt in een steene conduyt langs de bergen / om Ierusalem te gerieven / welcke practijck dooz Salomon belept wiert. De vyvers zijn uptgehouden eñ vierhantig gemaeckt van de schuynte eenes neder-dalende bergs / waer dooz de stroom van Fons Signatus loopt / de vyvers op-vullende tot datse komt tot haer eygen water-lepdinghe.

Van daer weder-keerende / ende onsen cours Zupdwaerts houdende / passeerden wp voor het Dal Hebrons, daer Jacob woonde / ende quamen in de Velden van Sichem, daer de Sonen Iacobs haer Vaders Vee waren hoedende: ende niet verre van hier toondense ons eendrooge Put / dien se Iosephs Put noemden / welcke tot Dothan stont: daer in hp gewozpen wiert van synne broederen / al-eer sp hem aen de Ismaelyten verkochten.

In het weder-keeren na Betlehem, sagen wp een hol in de Woestijne Ziph, daer in David sich verbergde / doen hp van den Koningh Saul verbolgt wiert: ende het Velt Adra, daer de Engelen aen de Herders de blijde tijdinge der salighept verkondighden. In alle dese plaetsen hebben onse Moorsche Guarde ende Iohan Baptista ons gebracht / ende wederom ghecompapeert naer Betlehem, alwaer wp de tweede nacht vertoefden.

De Stadt Betlehem.

Betlehem is het playsanste Dorp in gantsch Iudæa, ghelegen op een fraeye bergh / ende vijf Engelse mijlen van Ierusalem: sp brengt bequamelijck voort een ontallick getal van Olyve en Vygeboomen / eenige granen / eñ een soorte

van

van witte Wijn/ daer wy ons/ so langh als wy daer bleven/ mede geneerden. Onderwegen in het weder-keeren na de stadt heeft ons dē Subſtituit geweſen een kleyne Merck van de Turcken bewaert / in het welcke het Graef Rachels gheweeſt is / die daer ſtierf/ soo als ſy met haren Man Iacob na Padan Aram repſde: als mede de ruynen van een Huys daer den Prophect Habakuck in woonde; daer een Terpentyn-boom aen de kant van de weeh noch groept / onder de welcke de Maget Maria in het repſen plagh te ruſten. Wy ſagen oock een naturelijcke ſteenrotſe op de hooge weeh / daer den Prophect Elias dickmaels op ſliep / ende ſchamen haer niet te ſeggen datter holle kuylen in de ſteen door het leggben daer in ghedruckt zijn: als of het teere vleeſch van een menſch een printe van ſijn conterſeptſel op een harde ſteen honde indrucken. En niet verre van hier toonde hy ons de plaetſe daer de ſterre de Wijſen verſcheen na datſe Herodes verlaten hadde om den Saligbmaecker te ſoecken. Genakende den bergh Syon, ſagen wy een vierkantige drooge wyver/daer in Bersheba de Huyſvrou van Uria haer bade/doen David van den top ſijns Palleys haer met luſten aenſagh / den toom van redelijckheyt overgevende in de vaſte handen van bekoorlijckheyt; ende ſich de liſtigheyt der ſonde onderwerpende/van haer ſchoonheyt wiert betovert: ſo dat de verdorventheyt in de nature triumpheerde/eñ de godloosheyt tot eē gewillige conſent declineerde; eñ van een Koninckl. Prophect een moordenaer en overſpeelder gewrorden is.

Het Palleys van den Koning Dabid.

Tegen over deſe plaets/aē de noord zijde van Gehinnon, ſagen wy de ruynen van een Palleys/daer David in gewoont heeft/'t welke geweeſt is een van de hoecken van de oude ſtad/eñ ſtaet op de ſcheydinge van't Dal Ennon, 'twelk (als een gracht) omringende het noorder quartier van den berg Syon, ſelfs tot het Dal Iehoſaphats eñ ſo na't Ooſten/ zijnde nu opgevult met puyen en oude muragien/ende het Dal Gebinnon leggende weſt en ooſt; grenſende langs de zuydkant van Syon, tot dat het ſich oock paert met het enge dal Iehoſaphats, welck het ooſten van Ieruſalem ende des ſelfs afdalende gedeelten omringht. Ontrent deſen verſtropden Coren ſagen wy de wooninge Symeons, welcke den gebenedijden Meſſias geſien hebbende/ ſeyde: Nu Heere, laet uwen knecht in vrede henen gaen, want mijne oogen hebben uwe Saligheyt geſien.

Ende nu op den twaelfden dag mijns vertoevens aldaer's morgens vroeg zijnde Donderdagh/ hebben twaelf Monnicken ende Iohan Baptiſta (om dat het den laetſten dagh was van eenige gedenckteekenen die daer te ſien waren) ons vergeſelſchapt: ſoo als wy upt de Zuyd-poorte des ſtadts gingen / quamen wy ter plaetſe op de voet Sions, daer Petrus bitterlijck ſchreyde na dat hy Chriſtum ſijnen Meeſter hadde verlochent. Neder-dalende aen de kant van dien ſelfden bergh / krupſden wy het Dal Gehinnon, ende quamen tot Acaldema des Pottebackers Acker / ofte Bloet-Acker / 't welck een kleyn vierkante plaets is/tegen over de zuyd-zijde van Syon: waer van drie deelen omringht zijn met een naturelijcke ſteenrotſe; ende het vierde vierkantige deel grenſende aen het Dal / van ſteen-werck opgemaeckt is.

Het bovenſte is bedeckt ende heeft drie kuylen/waer door ſy de doode Chriſtenen van boven neder laten vallen/ want het is tot op heden een Merck-hof voor Pelgrims. Na om leeg ſiende/ ſagh ick menichten van doode Lichamē/ waer van ſommige witte doot klederen aen hadden / ende onlangbs gheſtor-

ben waren leggende by hopen op malkanderen/ een peſtilentiale ſtanck verwoꝛſakende/om datſe niet met aerde bedect en waren dan met een hooge verwulffsel/ dieſhalven de Lichamen in een lange tijt niet en konnen verrotten.

Dichte by deſen Delt / quamen wy in een donckere hol/ daer de Apoſtelen ſchuylden/ doen Chriſtus haren Meeſter ghevat wiert. Aen de voet van het ſelvige Dal quamen wy tot Ponto Nehemia, daer de Ioden het H. Vyer verborghden/ doenſe gevangen naer Babylon gevoert wierden. Kuperende wat meer na beneden toe/ naer het Dal Iehoſaphats, ſagen wy een donckere Kelder onder de aerde ſonder venſters / daer de Afgodiſche Ioden hare Kinderen aen een Metalen beelt Moloch genoemt / op-offerden / welcke heet ghemaeckt zynde / hebbenſe hare kinderen in de holte des ſelfs geſloten ende alſoo gedoot: en op datſe dooꝛ haer geklerm tot medogenthept niet en ſouden wozden bewogen / hebbenſe een groot gedzups gemackt op Trommels en andere Inſtrumenten/ waer over de plaetſe Topheth genoemt wiert. Jere. 7: 31. Van hier quamen wy aen de Poel Siloa, daer wy ons in wieſſchen / welckers water neder-vliet dooꝛ een ſteenrotſe van de Sadt af / loopende regel-recht na het Dal Ioſaphats, ende daer ſagen wy ook het overblijffel van dien geruineerde Toren Siloa. Hier dichte by ſagen wy een Fontyn / daer in den Maget Maria haer Kinder-doecken in placht te waſſchen. Van daer krupſden wy de beke Cidron, welcke dooꝛ het Dal Ioſaphats doꝛdzinght / ende is altijt dzoogh / behalven in December, welcke gheheele maent dooꝛ het daer met macht regent / 't welck al de winter is dieſe in deſe quartieren hebben; geduerende welcke tijdt niemant arbeyden noch repſen kan / maer gedwongen wozt t'hups te blijven: Deſe Beke (ſegg' ick) ghepaſſeert hebbende / quamen wy aen het Gzaf van Abſolon ende Zacharias, eñ aen de kupl daer in St. Iacobus gewent was ſich te verbergen vooꝛ de vervolgende Ioden. Klimmende na om hoogh op den bergh / op de wegh van Bithynia, ſagen wy de plaetſe daer Iudas ſich hadde verhangen / over welcke een ſteene boogh opgherecht is / op de maniere van een halve maen / tot een gedachtenniſſe dat hy ſoo wepnigh op ſich ſelven dachte: ende daer dichte by ſagen wy de ſtede daer den verdozden Dyge-boom geſtaen heeft / de plaetſe van binnen met een hooge ſteene Dijck omvangen zynde; ende een half mijl van daer quamen wy aen het vervallen hups van Simeon den melaetſchen. Arriverende tot Bethania, ſagen wy het Caſteel en Gzaf van Laſarus, aen wien Chriſtus een mirakel toonde / hem upt ſyn Gzaf verweckende na dat hy vier dagen hadde doot geweeſt: 't is een rare Alabaſter Gzaf / ende ſoo aerdigh upt behouwen/dat het alle Monumenten in (Iudæa Ieruſalem uytgenomen) te boven gaet / zynde beſlooten in een trape Capel onder de aerde. Niet verre van hier in het ſelfde Dozp ſaghen wy het vervallene Hups daer Martha en Maria Magdalena woonden / ende den ſteen daer Chriſtus op ſat/ doen hy tot Martha ſeyde / Maria heeft het beſte deel verkoren.

De Beke Cidron.

Lazarus Gzaf.

Den Olijf-bergh/ ende de notabele plaetſen van dien.

Scheydende upt dit Moorſche Bethania, nu een Dozp van geen aenſien / keerden wy wederom vooꝛ-by dat povere Bethphage, ende het ſelvige noch poverer vindende / zyn wy omtrent middagh op den top van den Olijf-berg gekomen / alwaer wy met onſe pzoviſie de maeltijt hielden/ ende voeren alſo in het beſtrytigen vooꝛt.

Van

Van hier hadden wy het volle gesicht van Ierusalem: want alsoo de stadt op de kant van een Bergh staet / en kanse niet teffens in 't geheel ghesien worden; als alleen op desen Bergh / welck eens so hoogh is als den Bergh Syon. Dese zijn de gedenck-teekenen welcke ons op den Olijf-bergh wierden getoont; 1. Pzinte van de slincker-voet onses Heylandts in een onbeweeghlijcke steen / welcke geschiede doen hy ten Hemel voer: den Gardiaen heeft ons gesept / dat de Pzinte van de rechter voet / van de Turcken weghgenomen wiert / ende by haer in den Tempel Salomons bewaert wiert: doch wie kan dencken dat onsen Heylant soo hart getreden heeft doen hy ten Hemel voer / als dat hy de Pzente synder voeten achter hem laten soude. Ten tweeden / de plaetse daer hy voorsepde het toekomende Oordeel / ende de teeckenen en wonderen welcke aen den Hemel souden gheschieden voor dien vreeslijcken dagh. Ten derden / de plaets daer het Symbolum Apostolorum het Apostelse Geloof ghestelt wiert / zijnde een fraepe kamer onder de aerde / als een Kercke rustende op twaelf Pilaren. Ten vierden, daer Christus sijn Discipulen het Vader Ons leerde / ende daer hy in sulcken benauthept was / dat hy water en bloet sweete. Ten vijfden / de plaetse daer Petrus, Iacobus ende Ioannes sliepen / terwijl onsen Salighmaker badt / ende haer soo dickmaels quam wecken; ende oock daer beneden / daer d'andere Discipulen gelaten wierden. Ten sesten / het Hofken Gethzemane, daer Christus placht te bidden; daer hy oock van de Officieren der Hooge-Pziesteren ghevat / ende van Iudas met een kusse verraden wiert / ende de Sergeanten ruggewaerts ter aerde vielen. Ten sevenden / hebben sy ons getoont een steen / ghemerckt met het Hooft / de Voeten / en Ellebogen Iesu, doen sy hem neder-werpende / vast bonden / na dat hy gevangen wiert / ende sedert die tijt zijn altijt (seggen zy) de Lit-teeckenen gebleven.

Eynd'lijck / aen de voet van den Olijf-bergh in het Dal Iosaphats, gingen wy na beneden een trap van 43 stappen / en 6 treden bzeet / in een schoone Kerck gesticht onder de aerde: daer sy seggen dat het gedenck-teken is van de aenneminge des Magets Mariæ, ende hebben't ons getoont / de welcke na haer mepninge geboren wiert te Ierusalem, gewoont heeft tot Bethlehem ende Nazareth, ende ghestorven is op den Bergh Syon. Ick sagh daer oock het Graf van Ioseph haren Man / van Ioachim haren Vader / ende van Anna haren Moeder. Dit alles besichtight hebbende / keerden wy weder omtrent den avont na onsen Clooster / om ons upt te rusten / hebbende alle Antiquiteyten en remarkabele plaetsen ghesien / die in en omtrent Iudæa te sien waren. Heylighe ende Singuliere Graven.

Siet hier hebt ghy / nieuws gierighe Leser / een klare beschrijvinghe van alle dese Monumenten na de ordere van dese 12 Particuliere daghen. Het selvige en is nopt den verstandighen Leser by eenigh Kepsenaer soo punctuelijck / so waerachtigh / so curieuslijck voor gestelt ende bekent ghemaeckt. Doch gelijck ick int begin van dese beschrijvinge seyde / soo segh ick noch in het slupten van dien / sommige van dese dinghen zijn belacheliick / sommighe openbare onwaerheydt / sommighe twijffelachtigh / ende andere wat geloofweerdigh / ende van een baer-blijcklijcke waerheyt. Het verhael van dien hebb'ick slechts ghevolght na dat ick onderricht wiert van Gaudentius Saybantus

Saybantus den Vader Gardiaen, Laurentius Antonius sijn Substituit, ende den Tolck Iohan Baptista.

Nu zijn wy met ons elven in't getal/ noch drie dagen langer binnen Ierusalem gebleven/ ons heerdig maeckende tot een nieuwe Voyagie/ om te vertrecken met een Caravan van Grand Cayro naer Ægypten: binnen dese drie daghen heeft my den voornoemden Monick Laurenso, wiens leven ick op den Quarantanam ghesalveert hadde/ my heymelijck vereert twaelf krupsen/ gemaeckt van Olijf-hout des Olyven-berghs: op yeder Crups waren 24 reliquien uptgeholt en 80 kranssen van het selfde hout/ twee Turcxse Neusdoecken/ drie paer konse-banden en gordels van het H. Graf: alles doorwrocht met zijde en gout/ &c. welcke soo danckbaerlijck niet en wierden ontfangen/ alsse wel danckbaerlijck geschoncken wierden van een danckbaer en onbergeetlijcke Monnick. Ondertusschen op den laetsten dagh dat wy hier vertoefden/ ginghen wy altemael Monnicken en Pelgrims noch eens na't H. Graf, daer wy de gantsche nacht bleven; 's morgens vroegh quam eenen Elias Areacheros by ons/ een Christen Inwooner van Bethlehem, op-ziender der Monnicken; de welcke in onse besondere wapenen op Christi Graf de Name Iesu ende het H. Cruys upthouwde/ zijnde ons eygen verkiesinghe en begeerte/ ende hier hebt ghy het Model daer van: maer ick hebbe onder het mijne gheteeckent en ghevoeght de vier ghincorporeerde Kroonen van den Koning Iacobus, met desen op-schrift in d'onderste circkel des Kroons/ Vivat Iacobus Rex: ende ick hebbe den persoon twee Piasters tot een vereeringhe ghegeven. Den Guardiaen verstaen hebbende wat ick gedaen hadde ter eere en tot gedachtenisse van mijnen Pelgrims op dat H. Graf, was seer vergramt op my dat ick dien H. plaets met de naem van soo een Aerts-Ketter der Roomsche Kercke besmet hadde: doch sulcx niet konnende beteren/ ende hoorende my verhalen de Vorstelijcke deugden van onsen onvergelijckelijcke Monarch, soo begost sijn furie wat te dalen/ ende hy my te smeecken dat ick het sijn Majestept soude te kennen geven/ dat hy haer nopt in hare noot eenigh bystant gedaen/ nochte eenige schenckasie vereert hadde tot onderhoudinge van dese H. Monumentē tot Ierusalem, daer zijn Ondersatē hier so wel vry zijn/ als sy. 't Welck ick oock sijn Majestept aengedient hebbe; want na dat ick in Engelant aengekomen ben/ eñ sijn Majestept met een Terpentijn-roede/ &c. vereert hadde/ soo hebb' ick in het midden van mijne discoersen sijn Majestept gesept in het Hof te Greenwitch, wat des Gardiaens versoeck was: de welcke my vriendlijck antwoordende/ sprack: Sy en hebben noyt van my eenige assistentie versocht, ende soo sy't gedaen hadden, hy soude haer in haer noot by-gestaen hebben. Na dat wy St. Salvators Kerck adieu gesept hadden/ ende ons in onse Klooster begeven hadden/ quam ons daer/ na het ontbijten/ de reeckeninge van Stridor Dentium voor/ voor 17 dagen tractement/ zijnde voor ons hooft drie guldens 's daeghs/ bedragende voor mijn part 51 guldens aen gelt. Doen heeft den Secretaris van den Gardiaen my een gesegelde brief van haer groote zeghel ghegeven/ welckers Inhoudt was/ als dat ick al de ghedenckwerdighe dinghen binnen het Heylighe Landt ghesien hadde/ welcke daer in wijdloopigh verhaelt wierden/ daer was haer groote zegel aen vast/ op het welcke stonden de 12. Apostelen, ende Christus

in

inhet midden: rondom de kant stonden dese woorden: Magnum Sigillum Sacri Montis Sion Guardianus.

Doen moesten wy den gierighen Baptista onsen Lepds-man en Tolck de handen vullen dien wy yeder twee stucken gouts vereerden: eyndlijck hebben wy begiftight den gapende schencker/ den Cerberische Poortier/ den Cymerische Cock/ en sijn Ætneaensche tronpe met een stuck gouts hooft voor hooft/ bedragende onder haer vieren de somme van 248 guldens. Ja/ hier mede wast noch niet gedaen/ want jupst doen den Ægyptischen Caravan na ons waghte bupten de Stadt/ heeft den Gardiaen een bedelachtige Sermoon aen ons gedaen/ versoeckende aen onse mildadighept/ datse haer doch wilde erbarmen over hare behoeftighept/ schade en verdruckingen geleden van de ongeloovighe/ en diergelijcke vlepende redenen meer: het welcke (om de waerheyt te spreecken) negen van d'onse weppgerden te doen/ om dat hy ons te voren soo seer ghenepen hadde; maer de twee Hooghduptsche Baronnen gaven hem t sestigh guldens aen gelt.

Ende nu tot een beslupt/ eer ick van den bergh Sion schepde dunckt het my niet onraedsaem te zijn den janckende Kepsenaer een verzorene appetijt te maecken/ de welcke misschien woorden in de wint saept en concepten in de lucht/ ende Salmen vanght/ swemmende op Atlas: Ick sal/ segg'ick/ hem nu oprechte reeckeninge doen van de onkosten binnen de mueren Ierusalems gedaen/ niet reeckenende mijn Journale verschotene penninghen en schattingen op andere plaetsen ghedaen: welck bedraeght 188 guldens. Ende dit mach dienen tot bestraffinge van de blinde opinie der gener welcke meynen dat de repsende man Tol vry is/ hy gae dan waer hy wil/ ende dat hy over al vry ghehouden wordt/ doch dit is soo valsch/ als een Ketterse dwalinghe.

Op den 12 May/ zijnde den 18 dagh dat ick hier bleef omtrent middagh/ hebben wy met ons elven ons by den Caravaen ghevoeght/ welcke te voren met ons veraccordeerde om ons naer Ægypten te voeren/ ende d'andere te voorsien met Camelen ofte Dromedarissen om op te rijden/ (want ick gingh altijt te voet) om 19 Piasters de man/ ende ons van alle schatten onderwegen te bevrpen: en alsoo zijn wy gemarcheert door het zupd-westen van Iudæa naer Iudmæa ofte der Edomiten Lant, Ierusalem adieu seggende.

Onsen affschept van Sion genomen hebbende/ passeerden wy dien na-middagh na Gaza; ende quamen tegen de nacht in een fraeye Dorp/ meer met Joden dan Moren voorsien/ ghenoemt Hembaluda, ghelegen voor aen op een vruchtbare bergh/ zijnde de upterste Paal van Judæa. Hihier wierden de Hooghduptschers ende Ick upt jonst wel onthaelt van seeckere joden welcke Italiaens spraecken/ ende seer verblijt waren datse vremdelingen in dese quartieren sagen/ want twee van haer waren te Venetien geboren. Den Capitepn en onse Compangie waren al samen Ægyptenaren, end Christenen, ghenoemt Coptis: dat is/ Gheloovige: doch sy waren omtrent 800 sterck/ welcke van Ægypten gekomen waren ter eere van desen Paesch/ zijnde de grootste Hoogh-tijdt van Ierusalem; van wien wy onder wegen groote vrientschap sonder eenigh ergernisse ontfingen. Dien nacht lagh de gantsche Caravaen op het Velt/ ende wy bleven binnen de Stadt/ ons vrolijck

maeckende met onſe Hebreeuſche vrienden / 's anderen daegs 's morgens vroegh begaven wp ons op onſen Idumeiſchen weg/vindende dit Edomitiſche Landt ſeer geplaeght van de Arabiers, ende nochtans ſtonden de Inwoonderen in ſubjectie van den Turck. Op deſe langhe reys-dagh kregen wp waters genoegh ende alle andere noodtdruft/ ende nochtans was het volck ongemaniert en machtigh Barbariſch, toonende geen meer beleefthepdt dan de viervoetige Luppaerden van Berdoa.

De oude Stad Gaza.

De Hooghduptſche Monſieurs wierden verbaert vooz deſe Wilden, als te voren niet gewent zijnde tot ſoo een ſtuer geſicht/ende om haer vreeſe te verdrijven/ſprack ick ſe moet in. Tegens de nacht geraeckten wp tot Gaza, ende daer vertoefden wp onder een riedt / berept vooz de repſende Man; daer de geheele Caravaen, Soldaten/Camelen/Dromedariſſen/ Mupl-Eſels/altemael plepſterden: 's mozghens daer aen ginghen wp na (Beleſtan ofte) de Merckt / ende daer beſozgden wp ons met Brood / Hoenderen / Eyeren / Koock / Ajuyn/ genoegh om ons te voeren dooz de wildernisſen/ zijnde tien dagen repſens. Gaza wozt nu genoemt Habelello, ende is geſticht van 1200 hupſen / ende beſtendigh tegen een inval der Arabiers: de vooznaemſte Inwoonderen zijn Turcken, Mooren, Ioden, domeſtijcke Arabiers, eenige Georgianen ende Noſtranen. Hier binnen lepdt een Garniſoen Soldaten ende een Turcxſe Capitepn/ welcke commandeert over de Stadt en het Caſteel. Na de middagh hebben wp onſe aengeſichten gewent na die verbeerlijcke Woeſtijne/ende hebben over nacht twaelf mijlen gherepſt/ende hebben onſe Tenten neder-geſlagen nevens een Fonteyn. Hier heeft onſe Guarde de gantſche nacht ſcherpe wacht gehouden / ende ick hebb' de Hooghduptſchers vooz ſlaeuwte bewaert/ haer met vrolijcke diſcourſen verquickende/ want ſy waren mijn ſpeciale vrienden / en nochtans van een kleynmoedige en vreeſachtige natuer. In het aenbrecken van den dagh trocken wp voozt / paſſeerende dooz verſchepden ſteenachtige en ſteecherige hooghten tot na de middag toe/ ende doen weecken wp na een ſandige Dal ofte Vallep: daer gekomen zijnde / wierden wp ellendigh geplaegt ſoo van de diepte des weghs / als van de groote hitte des ſants welcke in onſe oogen ſtoof / inſonderhept in de mijne/ die altijdt te voet ginghen.

Brandende ſandt.

Dit uptgeſtaen hebbende/marcherende langhs de kant van een rompelige berg/ al eer de avont aenquam/zijn 200 Arabiers, ſprzingende upt de gaten en Boſſchagien/ons aen boozt gekomen/ de welcke ons geſelſchap met Pijlen wacker groeteden ſoo langh tot datſe met 16 Piaſters geloont wierden. De helft van dien nacht hebben wp onſe Tenten neder-geſlagen in een bequame vlackte / alwaer ſommighe verſtroyde Arabiers ons water in houte koppen verkochten/ dieſe op hare ſchouderen in wilde Derckens vellen boerden.

Wilde Arabiers water verkopende.

Twee van deſe Wilden heeft onſen Capitepn gehuert om ons dien naeſten dag te gelepden na het eerſte Caſteel van de vrie/ welcke van de Turcken geſticht waren/ ende een dag repſens van malkanderen lagen/ zijnde altemael wel vooꝛſien van Soldaten/ ende dat tot noodtdruft der Caravaens, zijnde de gevaerlijckſte en deſolaetſte plaets in de Woeſtijnen. Onſe Lepds-lupden hebben ons 's daeghs daer aen gebracht dooz de beſte en vepligſte plaetſen van't Lant/daer wp ſeeckere genieſlijcke plaetſen vonden/beſet met haprige

Tenten/

Tenten / ende hier en daer van Schapen en Bocken voorsien: en nochtans en waren wy selfs hier niet vry van de swervende Arabiers, en van schattingen te betalen / die den Capitepn voor ons most bekostighen / volgens onse voorige accoort te Jerusalem ghemaeckt. Al eer de nacht aenquam zijn wy met groote hitte en grooter dorst geraeckt aen het eerste Casteel / welckers Capitepn ons vriendelijck heeft ontfangen ende ons onse Tenten doen neder-slaen rondom den vierkantigen Toren. Hier hadden wy waters ghenoegh (hoewel ick liever Wijn gehadt hadde) voor 't gantsche gesel schap / gheput upt een Regenback / ende ons veyligh neder-leggende op de harde gront / heeft het Garnisoen des Casteels over ons ghewaeckt / ende onse Guaerde over haer.

Van daer zijn wy 's morgens daer aen met een nieuwe leydts-man gerepst door een brandende blackte en diep-rollende zant / daer verschepden van onse klepnste beesten vergingen / mitsgaders ock ses Mannen en Vrouwen in het redden van hare gesonckene beesten. Langh voor de middagh een harde hooghte bekomen hebbende / sloeghen wy onse Tenten daer neder / ende hebben ons tot den avont toe onder hare schaduwen upgerust / want wy d' onverdragelijcke hitte der Sonne niet en konden verdragen / ende onder dese schaduwe hebben wy alle middaghen gheschuylt. De hitte des daghs over en de koele nacht ghekomen zijnde / zijn wy voort gemarcheert na het middelste Casteel / wy geconvoyeert zijnde van onsen Leyds-man / ende hy van de bleecke Coninginne des nachts / daer gekomen zijnde en vonden wy dit Casteel soo sterck niet als het voorighe / noch ock den Capitepn soo beleeft niet als de voorgaende. Wy waren altemael onvernoegt over de schaerschept des waters / den Capitepn heeft ons qualijck bejegent om dat het Caravaenschap Christenen waren: eyndelijck / omtrent middernacht zijnder 30 Arabiers by ons gekomen / welcke water op hare schouderen droeghen / aen wien wy voor een engelsche mengel 3 stuyvers gaven: waer van mijn beleefde Hoogh-duytsers te veel dronken / het water dick ende van een bruyne coleur zijnde / ende so warm als pis wesende / heeft het haer swacke Maghen aenstotelijck geweest / 't welck na mijn oordeel de principaelste oorsaeck geweest is dat se daeghs daer aen gestorven zijn.

Na Middernacht was den Turcksse Capitepn en onsen Caravan oneenigh geworden om water voor hare Beesten welcke by na versmachteden / en by aldien datter gheen Soldaten aen beyde kanten tusschen gekomen waren / het soude met ons en haer qualijck af-geloopen hebbe. De twist noch ongeslist zijnde / al eer den navolgende dagh aenquam / hebben wy onsen ongewillige en walgelijcke weeh gevoeteert / repsende door veel kuylen en schaduwachtighe gaten / om-schaduwet met verdorde hooghten: in sommighe van dien vonden wy wilde Vrouwen in hare Barbarische kraem-bedt leggende naeckt / hare bedden waren van sacht sant gemaeckt ende overdeckt met bladeren van een voet dick; welckers nieu-gheborene kinderkens in hare armen lagen / gewonden in de selfde bladeren. En niet-te-min al haer ziecke / welcke seer wynigh was / en haddense gheen van dese Vrouwen ghesupckerde soppen / uytgebrande Wijn / Venisoense Pastepen / lecckere slickermicken / groote maelryden / nochte een maent tijt haer kraem upthoudende /

en dan te Kercke gaende/ hare mannen op groote onkosten jagende: Heen/ neen/ haer spijse is slechts Broot/ Ajuyn/ Kruyden/ en Water; ende in plaetse van haer Kerck-gang te doen/ so treckense op den derden ofte vierden dagh wederom te Velde met hare Bogen en Pijlen/ om de passeerende Caravans te roven en plonderen.

Al voort repsende/ vielen wy van de bergen af in een diepe sandige kupl boven de ses mijlen langh/ alwaer wy seer worstelende tegens de braedende hitte der Sonne/ geen vaste gront konden krijgen om onse Tenten neder te slaen ende onder des selfs schaduwe te schuylen: dzie van onse Hooghduytschers/ de twee Baronnen Monsieur Strouse, ende Monsieur Crusher, ende oock Monsieur Thomasio zijn van hare beesten achterwaerts mors doot gevallen/ versmoort zijnde van de krachtige hitte der Sonne (want het was in May) ende versticht van d' uytter maten groote drooghte/ en reflexie van het brandende sant: en daer en boven soo was haer Victuale niet veel besonders/ ende haer water noch slimmer/ want sy en hadden nopt te voren in sulcken noot geweest/ hoe wel het gedueright mijn (vade mecum) met-gesel was: hier op heeft den Caravan getardeert ende hare doode Lichamen op hare eyghen beesten doen voeren aen de kant van een harde bergh/ alwaer wy een diepe kupl hebben gegraven/ haer van haer Turcxse habijt hebben ontkleet/ ende ick hebb'se met mijn eyghen handen inde kupl alle dzie op malkanderen ghewozpen/ ende haer aldaer begraven; de Soldaten hielpen my swaere steennen op haer Graf rollen/ op dat de bloet-dorstighe Iackals hare Lichamen niet en souden vernielen/ ende tot een beslupt van dit deerlijck en droevigh accident/ d' andere noch over-blijvende Hoogh-Duytschers hebben my haer Turcxse kleederen geschoncken/ om de neerstighe sorghe en Liefde die ick haer ghedueright toedroegh: welcke klederen een van haer ongheladene Mupl-Ezels voor my na Grand Cayro droegh.

Van waer wy met verschepdene aenballē en noch meerder moepte aen het derde Casteel gheraeckten/ alsoo seer het verlies van onse vrienden beklagende/ als wy vernoegt waren over onse behoudene aenkomste: desen derden Capitepn hebben wy beyde beleeft en gast-vry bevonden; dewelcke selfs in sijn persoon met sijn Garnisoen de gantsche nacht ons bewaerckte/ onsen Capitepn ende ons acht personen voor den eten dzie gebraden Hoenders ende twee Capoenen vereerende. Desen Turcxsen Capitepn vertelde ons datter dzie bewoonde steden in dese Woestijnen waren/ waer van de voornaemste was Sehan, gelegen op de roode Zee/ hebbende een Haven en Scheep-vaert/ welck byde op Ægypten en Æthiopia handelen/ welckers Waren zijn zijde stoffen en specerpen/ diese van Mecha voeren na Melinda, en de voornoemde plaetsen in Africa: doch dat ick niet te diep en versincke in het discureren van dese versinckende sanden ende het Italiaense spreeck-woort maecke/ Dat die te veel wil om-armen, niet met al vast kan houden; soo sal ick afstaen van desen Journaelschen voortgangh en punctuele discours van mijn moepelijcke pen/ upt de welcke nochtans (alsoo ick meer als de helft van de Woestijne ontdeckt hebbe) den Leser (als dien gheleerde Landt-Meter/ welcke vindende de lenghte van Hercules voet op den

den Bergh Olympus, de postuer van sijn gantsche Lichaem daer by af mat) upt het voorige verhael lichtelijck kan gissen het volgende ghesicht van dese woestijnige plaetsen / en daerom wat de reste belanght sal ick slechts in 't generael in't kozte verhalen / tot dat ick kome te landen tot Saleack op de Gzensen van Ægypten.

Arabia is omringht aen het Westen / met de roode Zee ende den Ægyptischen Isthmus; aen het Noozden / met Canaan, Mesopotamia, ende een ghedeelte van Syrien: aen het Oosten / met den Persiaenschen Bay, Chaldæa, ende Assyria: aen het Zuyden / met den grooten Oceaen / ende Indiaensche Zee. Dit Landt is van het Oosten tot het Westen 900 mijlen langh / ende omtrent 3500 ront Het volck is doozgaens ghenegen tot stelen / rooven / en plonderen: hatende allerley Ambachten en bzye Konsten: sy zijn dooz de banck van een middel-matighe lenghte / snel ter voet / schelmachtigh en oproerigh / lupdt-roepende van spzaeck / van een daeluwe coleur / seer roemende van haer oudt gheslachte / en destighen Adel: hoe-welse tot de bupck toe naeckt gaen / ende haer voedsel met haer rouwe conditie over een komt / ende ick pzotesteere datse alsoo tam zijn / als de viervoetighe Bozgers van Lybia: sy en zijn niet kloeckmoedigh noch desperaet in het aenvallen sonder groote avantagie / want hondert Turcken reeckent men kloeck ghenoegh te zijn om teghens dzie-hondert Arabiers te vechten. Haer spzaecke streckt sich verre upt beyde in Asia ende Africa: in Asia, dooz Palæstina, Syria, Mesopotamia, Cilicia, ja tot den Bergh Caucasus: in Africa, dooz Ægypten, Lybia, ende al de Konckrijcken van Barbarien, selfs tot Maroco toe.

Dit Arabia deserta, Woestijnige Arabia, is de plaetse daer het volck Israels veertigh Jaren lang in gewandelt hebben / zijnde met Manna upt den Hemel ghespijst / ende met water upt de dzooghste steenrotsen: in het welcke den Bergh Sinai is / daer de Wet der twee Tafelen gegeven wiert. Het meeste ghedeelte van dese Woestijnen en zijn niet bequaem tot bouwen noch planten / zijnde overtrocken met dzoogh en dick sant / welcke van de wint op hoopen en bergen ghesmeten wozt / streckende tot ghebaer van den vermoepden Reysenaer. De Inwoonderen alhier zijn weynigh / soo zijn oock hare steden / hare wooningen zijnde afgesonderde kuplen ende haprige Tenten: haer meeste rijckdom bestaet in Camelen, Dromedarissen, en Bocken.

Aleer wy in Saleack quamen / passeerden wy dooz het kleyne Isthmus, welke Asia van Africa affsondert / ende de Middellantsche Zeen van de roode separeert / verschepdene hebben bestaen dese Strate dooz te graven / om alsoo beyde Zeen te gebzupcken tot een kozter passagie naer Indien, waer van Sesostris Koningh van Ægypten de eerste gheweest is: daer na Darius den grooten Persische Monarch: de derde / een ander Ægyptische Koningh / welcke een gracht van hondert voeten breet / en over de dertigh mijlen langh liet uptgraven: maer doen hy vooznam het selvighe te eyndigen / wiert hy het ghenootsaeckt te staecken upt vreese dat het gantsche Land onderloopen soude / alsoo men merckte dat de roode Zee vijftehalf voeten hooger was dan d'ozdinarische vlackte van Ægypten.

Tot Saleack achterhaelden wy een groote Caravaen van 2000 personen /

en 1200 Camelen en Dromedariſſen, welcke met Koopmanſchappen van Aleppo gheladen waren/ ende van Damaſcus quamen/ repſende naer Cayro, wien wp met loofhept achter ons lieten ende dooz haer heen marcheerden om water dooz ons en onſe beeſten upt de Putten te ſcheppen/ dien wp dzoogh achter ons lieten.

Een Dzomedaris ende een Cameel verſchelen veel van nature/ maer niet van grootte/ zynde van een hooghte/ bzeedte/ en lenghte; behalven hare hoofden en voeten/ welcke van een gelijcke pzopoztie zyn. Het onderſcheyt is hier in gelegen/ dat den Dzomedaris een ſnelle en wijt-ſtappende tred heeft/ ende ſal boven 80 mijlen op een dagh rpden/ iſt dat den Kupter het ſo langh kan harden: maer den Cameel is van een contrarie diſpoſitie: want hy heeft een ſeer trage en lupe tred/ d'eene voet van d'ander verſettende/ alſ of hy ſyn voeten in een balance woogh; en ſchoon dat hy al wilde/ en kan hy niet radder voortgaen; maer hy is beter mee om te gaen/ dan d'ander; want alſ hy ſyn laſt ontfaught/ valt hy op ſyn knyen neder/ ende rijſt dan weder op met ſyn laſt/ het welcke bzy ſwaer is/ ſomtyts van 600 of 800 pondt.

De Roode Zee/ die wp aen 't weſte van ons/ ende aen onſe ſlincker-hant lieten/ en is niet root alſ vele meynen/ maer is van de ſelſde coleur/ alſ andere Zeen zyn. De oorſaeck waerom datſe de roode Zee genoemt is ghewozden/ is ſlechts om dat de ſtrandt/ zandt/ en tiedt dat aen de kant van den Oever waſt/ van naturen root zyn. Andere hebben't ſoo genoemt/ ten opſichte van de beken/ welcke Moſes in root bloet veranderende/ doch deſe in de rechte meyninge dolende/ hebben Zeen vooz Revieren genomen.

't Wozt gemeenlijck gheneemt Sinus Arabicus, deſ ſelfs lenghte is 1600 mijlen. Deſe Zee is vermaert/ om dat de Iſraeliten daer dzooghs voets dooz ghepaſſeert/ ende Pharao en ſyn volck daer in verdzoncken zyn: alſ mede om de ſpecerijen welcke ghevoert wierden upt Indien ende Arabien naer Alexandrien, van waer de Venetianen de ſelvighe dooz gantſch Europa, en de Middellantſche Kuſten van Aſia en Africa verhandelt hebben: doch deſe Zee-baert is nu in een ongewoonte gheraeckt: dooz dien de Portugaloyſen, Duytſchen en Engelſen ſulcke Waren achter om Africa mede bzengen. Soo dat den Koophandel op Alexandria bp na vergaen is/ ende de rijckdommen der Venetianen ſeer gekrenckt; ſoo is oock de kracht der ſpecerijen grootelijcx verſwackt dooz al-te groote vochtighept dieſe krijgen dooz deſe langhduerighe en verdzietige verboeringhe.

Deſen voornoemden Saleack giſtmen dat gelegen is op het lege en Ooſterlijcke eynde van Gozan, beſtaende upt 800 wooningen/ zynde bemuert tegens de Arabiers, ende voorſien met een Caſteel/ en tien troupen Kupters/ zynde Ianitzaren. Hier hebben wp ons twee nachten upt-geruſt ende ververſcht/ ons met verſche victualie op de repſe naer Grand Cayro verſorgende/ zynde vier dagen repſens van Saleack.

Vertreckende upt Saleack, ende twaelf Schotſe mijlen gerepſt hebbende/ hebben wp ontallijcke Dozpen beyde aen onſe ſlincker en rechter hant/ ende op den hoogen wegh gheſien/ altemael gheſticht op konſtige riolen/ gelepdt van de Reviere Nylus: en deſe timmeragien ſlechts opghemaeckt van Hout

en

en Kalck / zijnde een ofte twee Solders hoogh. Den Capitepn / doen wp ons des middaghs ververschten / wiert in verschepde quartieren gedwongen water te koopen van de Ægyptenaren, tot contentement van het gheselschap: ja / dien selfden nacht / het eerste Dozp van vieren / eer wp tot Cayro quamen / in het Dozp Bianster heeft hp vijf Sultans Gout betaelt tot ververschinge van ons en onse beesten / bedzagende 18 guldens aen gelt.

's Daghs daer aen repsende na een tamelijcke groote Stadt / ghenoemt Saliabsteck, passeerden wp dooz een vzuchtbare blackte geladen met vzuchtboomen / ende overvloepende van Tarwe / Rogge / en gerst / zijnde nu eerst ghemaept den 14 May / want dit was haer eerste Oeghst: 't Landt geeft twee-mael 's Jaers Koren; ende het laeste wiert in December ingehaelt. Dit Landt heeft soo te seggen een ghedurige Somer / en niet te min de vzandende hitte / soo vzenghtse altijt dooz overvloet van vzuchten en krupden na de tijt des Jaers: soo dat het gantsche rijck maer een Tupn is / daer gedurigh d'eene vzucht rijp is om te plucken / ende d'ander in het aenkomen is; ofte gelijck de beste Limoen-boomen / waer van gelijck sommighe rijp zijn / sommige groen wozden / andere botten schieten / ende sommige gedurigh bloepen; eben alsoo is het cieraet en vzuchtbaerhept van het gantsche leege Ægypten: en hoe-wel het Landt niet dickmaels met regen gequelt wozdt / nochtans den dauw des nachts in den Somer verquickt allerley gewas. Tusschen Saliabsteck en Cayro, zijnde twee dagen repsens / hebben wp het water adieu gesept / ende dagelijcks van Coffa gedzoncken / gemaeckt van een seeckere saet Coava, het welcke heet ghedzoncken zijnde (want het wozdt ziedende gehouden in Fozneysen in aerde potten) de raeuwighept der vzuchten en krupden (die daer soo seer in 't gebzupck zijn) verdzijft.

Eyndelijck geraeckende in dese kleyne Werelt / het groote Cayro, ende onsen affschept nemende van onsen Caravaen, hebben de dzie Hooghduptschers ende Jck / gelogeert bp eenen Marcus Antonius, Factoor van Venetien; d'andere vier Fransen gingen na haer eygen Factoor / geboren te Marssilien, en bleven aldaer.

Hier wiert dooz de Hooghduptsers en Mp van desen Venetiaen wacker opgedischt / maer dooz haer vzp meer / dagelijcx de sterckte Cyprusse Wijn inswelgende sonder water; daer ick haer gedurigh badt datse het wilden nalaten / doch sp en wilden haer niet laten seggen. De tijt van 't Jaer machtigh heet zijnde / ende hare magen met die verhittende Wijn overladen / hebben dese dzie Duptschers op den vierden dagh met de doot moeten besueren; en nochtans soo mp toe-scheen / en haddense geen sieckte / want zp behielden een levendige coleur / staz-oogden met hare oogen gedurigh op de mijne / ende en hebben niet gestamert tot het laetste toe. De laetste dzie Hooghduptschers in Cayro overleden.

Die alderlaest stierf ende alderlangst leefde / heete Willem Dilerganck, hp liet mp al sijn eygen Goudt na / en al wat d'ander vijf hem hadde gelaten; aen mp overleverende de sleutels van hare dzie Bougetten / in het hp-wesen van den Factoor / heeft hp mp met sijn eygen mont verklaert absolute Erfgenaem van al sijne goederen die hp daer hadde: doch dien verraderlijcken Ambassadeur naderhandt verstaende dat ick hem vzemt was / ende dat wp malkanderen bp geval tot Ierusalem ontmoetedē / eñ dat sp Heerē waren wel

voozsien

voorsien van Gout/ herft hy al't gene sy na lieten / sich toe-geëygent / onder dit pretext dat hy sijn vrienden (te Venetien komende daer voor wilde te vreden stellen. Ick worde belast met haer te begraven/ eñ hebbe met veel moeyte een gracht voor haer dyen gekocht in een Capel / daer ickse begroef / betalende aen de Ægypten Christenen voor acht voeten gronts tien stucken Sultans gout/ behalven noch ses Piasters om haer te dragen naer het Capel / zijnde twee mijlen in de Stadt gheleghen van des Factoors huys. Al eer Ick weder-keerde/ hadde de Venetiaensche Factoor alles aengetast/ende sijn deur voor mijn neus toe-sluytende/ sondt hy my mijn eygen Bouget: hier op hebb' ick mijn klachte gedaen aen de Franse Factoor Monsieur Beauclair, die my vriendelijck ghehoor gaf / ende hem de saecke voordraghende hoe dat ick grootelijcx verkort wierd van de andere Factoor; heeft hy van stonden aen gesonden om een Joodschen Doctoor, sijn gewoonlijcke Orakel; alwaer sy t'samen geconsuleert hebbende/ zijn wy alle drie's morgens vroeg gegaen na den Beglerbeg ofte Gouverneur des Stadts: wy deden soo gaen onse klachten niet / of wy wierden verhoort: den Venetiaensche Factoor ontboden zijnde/ compareert: daer elck sijn saecke voor den Rechter bepleytede: (want daer en zyn gheen Rechts-geleerden in Turckyen) den Bassa nu siende de voornoemde sleutels in mijn handt / en daer op aenhoorende mijn verhael / soo heeft hy (niet tegenstaende dat hy den Factoor voorstont) nochtans het vonnisse upt-gesproken/ als dat ick de twee derde-parten van hare penningen soude hebben/ mitsgaders al hare reliquien van Ierusalem, en Turcxse klederen; ende den Venetiaen het voorighe derde-part. Dese vonnisse is onwederroepelijck / daer op gaet den Joodschen Doctor / Ick/ ende twee Ianitzaren na mijn weder-partyes Huys; daer ick de Iode de sleutels gevende/ de Bougetten geopent wierden / ende het gelt gheteli zijnde / bedroegh effen 6408 guldens/ behalven eenighe Ringen en Juweelen. De Iode leverde my mijn part / het welcke bedroegh 4239 guldens / de resterende penningen ende de helft van de Ringen en Juweelen kreegh den onredelijcken Factoor. Ende nu al de overblijfselen/ penningen/ klederen/ bougetten op-packende/ huerde ick een Ezel/ ende vrachtse met my in de Franse Factoors huys: daer ghekomen zijnde / was eenen Monsieur Beauclair ende mijn Reys Compangioens seer blijde / dat ick noch soo groot geluck hadde / niemant van ons allen wetende watter in de Bougetten was/ al eerse gevisiteert waren. Den Fransen Factoor nu hooghlijck bedanckende/ende den Ioden eñ de Ianitzaren tien stucken Gouts vereerende/ ginghick eten en slapen tot's morgens toe / danckende Godt voor mijn goede Fortuyn: nochtans was ick machtigh bedroeft om het verlies van dese Edele Monsieurs soo vroom van gemoet en lief-talligh van spraeck/ datse een spiegel waren van Edele ghemoederen / en deughtsame spectaculen van beleefthept; wiens doot my een Helle was / ende wiens leven my een Paradijs op der aerde soude gheweest zijn.

Doch wat sal ick seggen/ haer tijt was verschenen/ dien den mensch mach beklagen; maer droefhept en konde de doot niet beletten/ wiens gewelt doof is in het aenhooren van alle menschelijcke klachten. Ick en wil ock soo seer niet steunen op mijn eygen weerdighept / als te dencken dat de verlenginge mijns levens geschiet upt eenige verdiensten aen mijnder zijde/ maer dat God

hier

hier mede my voor oogen mocht stellen sijn onbegrijplijcke goethept/in my te verlossen van het gewelt sodaniger on-verwachte Accidenten / en mijn Siele verplicht mocht zijn/ om hem te dancken voor sijn ghenade / want al de beginselen des Menschen bloeyen van Godt / wiens eynden ofte volbzacht ofte tot niet gebzacht worden door sijn besluyt : ende niets dat wy besitten is eygentlijck ons eygen / ofte verkreghen door ons eygen macht/ maer ons slechts uyt sijn goedertierenheyt en mildadicheyt geschoncken. Al het Aertrijck dat wy met onse voeten betreden / het Licht dat wy genieten / ende al de treffelijcke gaven daer wy mede begaeft mochten zijn ; ofte wat wy doen / seggen / of dencken konnen / wort alleen in-gegeven / bestiert / ende mede gedeylt van Godts on-doorgrondelijcke raet / wil/ en voorsienicheyt/ en hoewel de op-geblasentheyt van ons goddeloose Natuer haer sulcx niet waerlijck toe en eygent;so is nochtans de krachtige werckinge van de Maet Godts sodanigh/ datse in haer selve een eeuwighe wijsheyt wort/ende de dwaesheyt des werelts beschaemt maeckt.

Dese geincorporeerde Werelt Grand Cayro is d'alderwonderbaerlijckste en grootste Stad/ die daer op de Aerde gesien is/ zijnde dziemael so groot beparit als Constantinopolen, ende al so Volckrijck / maer niet so wel gebouwt / sy is gelegen in een plapsante vlackte ende in het hertsen van Ægypten, kussende Nylus in sommighe quartieren.

De Stadt is gedeylt in vijf Steden : de eerste is Cayro novo, nieuw Cayro, het welcke de pzincipaelste en voornaemste plaets is van al d'andere / gheleghen in het midden van de reste / hebbende Wallen en Poorten : welckers ronte is twee-en-twintigh mijlen / binnen haer hebbende de voornaemste Coophandel en Merckten.

De tweede is Cayro vecchio, het oude Cayro, voor desen genoemt Cayro de Babylonia, ofte Babylon Ægyptiorum, dat is / Babylon der Ægyptenaren : want daer waren twee Babylons, een in Assyrien, nu van de Turcken genoemt Bagdat, ende het andere is dese / die aen het nieuwe Cayro vast is : het vierde oock van oudts Memphis genoemt / ende was de verste plaets die Ulysses in sijne Vopagien besocht heeft / daer Homerus so veel van gedenckt ; nochtans een vopagie niet so seer te achten als dien Pyns der Poëten die geacht heeft : want sijne Vopagien en zijn niet de 15 part soo groot geweest als de mijne.

De derde Stadt is Medin, hechtende achter aen out Cayro, na het Pyramides toe / de vierde / is Boelack, loopende een goe stuck weeghs beneden langhs / en dichte bp de kant van de Revier / hebbende dzie Marckten van geen klepne aensien : de vijfde/ en laetste is de groote Stadt Caraffer, hellende na 't Zupden op de weeh na de roode Zee etlijcke mijlen verre. Dese alle zijn maer als Voor-steden van den Nieuwen Cayro, welcke upt veel klepne veel eereen Landschap als een Stadt upt maken : ende nochtans zijnse altemael aen malkanderen vast ofte aen de slincker of rechter hant/ofte aen beyde/ door ontallijcke straten : welckers lenghte in't geheel van de leeghste eynde van Boelack tot de upterste zupd-hant van Caraffer door mijn diepe experientie 28 Engelse mijlen is / en 14 breedt / tot bewijs hier van hebb' ickse op een tijt geboeteert van der Sonnen opgang tot der Sonnen ondergangh / hebbende een rijdende Jantzer tot een Lepds-man en tot een Guarde ; 't welcke / wegen

De lenghte van groot Cayro.

gen mijn gekneusde voeten op de straten een van de pijnlijckste Reys-daghen geweest is/ die ick in al mijn leven gehadt hebbe.

De principale Poorten van het nieuwe Cayro zijn Babeh Mamstek, siende na de Woestijne en de roode Zee: Bebzavillah hellende na Nylus, en Babel Eutuch na de velden: de Straten zijn naeuw/ zynde altemael by kans bedeckt/ doch met opene plaetsen om licht te scheppen / en dat om haer te beschermen voor de brandende hitte/ hare Gebouwen zijn doorgaens twee solders hoogh/ op-gemaeckt van Madder ofte Tichel-steen / ende boven plat / daerse des nachts om de koelte gemeenlijck slapen. Haren Bazar ofte Beurs begint aen de Poort Mamsteck, ende eyndight op een plaets genoemt Babeso. Op de hoecken van voornaeme straten en Marckten staen verscheyden Paerden veerdigh/ gesadelt en getoomt / die men om een kleyne penningh / of na dat de weg valt/ hueren mach om te ryden waermen wil/ 't sy om koopmanschap te dryven ofte om dese verre verspreyde Stadt te besichtigen/ ende soo veel Paerden veranderen als 't een ghelieft / daer de meesters gereedt zijn om u daer mede te gherieven na believen/ 't welck een groot ghemack is voor vermoeyde Passagiers.

Hier wordt een grooten handel gedreven met menighte van Natien/ want door dien datse hier sulcken toe-loop hebben / soo ist wonderlijck volck-ryck; want het lant heeft overvloet van Syde/ Granen/ Vruchten/ Was/ Honigh/ ende het zouvereyne Balsamum tegen allerley quetsuren / behalven noch veel andere waren als Cattoen/ silvere en goude Lakens/ ende de beste Sattijnen/ Damasten/ Taffen/ Grofgreynen die daer in de werelt gemaeckt worden/ zijn hier te krijghen.

Om dat de Stadt so machtigh vol van Volck is / ende so krachtigh heet / soo regneert de Pest geduerigh in de Stadt: so dat op sommige tyden 10000 Personen op eenen dagh gestorven zijn: Ja men acht datter de Stadt wel aen is/ indien daer maer een of 2000 op een dagh sterven / ofte 300000 in een Jaer / Ick meyne als de Pest haer besoeckt/ gelijckse alle drie Jaren pleeght te doen.

Een Reysenaer sal gemeynlijck al dese soorten van Christenen daer vinden Italianen, Fransen, Griecken, Cheltainen, Georgianen, die van Æthiopia, Jacobinen, Syriers, Armeniers, Nicolaiten, Abyssinen, Cyprioten, Slavoniers, Maltesers, Cicilianen, Albanesers, Hongeren, Ragusers, ende haer eygen Ægiptische Coptiers, welckers getal men oordeelt te zijn over de 200000 sterck: behalven het on-tallijcke getal der on-geloovighen / welckers soorten dese zijn/ Turcken, Deelluwe Moren, Witte Moren, Swarte Moren ofte Negros, Musilmannen, Tartaren, Persianen, Indianen, Sabuncken, Berdoanen, Joden, Arabiers, Barbaren, ende Tingitanische Sarazenen: alle welcke Mahometisten zijn ende Afgodische Heydenen.

Op het groote Palleys daer den Bassa gestadigh sijn Residentie houdt / zijnde gesticht op een redelijcke hoogte / kan men bequamelijck sien de grootste part van de Stadt / de Tuynen en Dorpen/ grensende aen Nylus, ende een groot gedeelte van de leege vlackten van Ægypten. Hare Wetten en Heydense Religie zijn Turcx en Mahomets, ende de Custuymen en manieren des Volcx is als hare geboorte en op-brenginghe / beestachtigh en Barbarisch /

zijn

zijn seer genegen tot de Sodomitische sonde / ende Duyvelsch gesint tot allerley grouwelen. De beter soorte der Vrouwen hier en in het gantsche Rijck dragen Goude en Silvere Ringen in de holte van hare Neusen / aen beyde zijden van hare Mont / ende in hare onderste Lippen / daer aen kost'lijcke Peerlen en Edele Gesteenten hangende ; sy dragen ook om hare Armen schoone Brasseletten / ende om hare Anckels breede Linten van Gout en Silver : Indien dit de minder soorte niet en kunnen bekomen / so apensse haer meerder na / en draghen Ringen / Brasseletten / en Linten van Metael / Coper / Loot / en wit Yser / en achten haer selven niet weerdigh om te leven / soose dese Levzijen niet en draghen.

De Vrouwen alhier / gelijkse doorgaens in gantsch Turkijen doen / zijn gewent staende te wateren / ende de Mannen op hare knien hurckende. Sy dragen hier linnen Broecken en leere Botijns als de Mannen doen / en men souse nauwlijcx konnen onderscheyden / als aen hare bedeckte Aengesichten en langhe rocken. Wat de Religie der Copties oft Ægyptische Christenen aengaet / sy zijn na de Joodsche maniere besneden / doch niet op den achtsten dagh / maer in 't achtste Jaer ; ende men hout het daer voor datse de Religie van Eutychez na volgen / geloovende datter maer een nature in Christo is. Het welcke van Dioscorus ende het Concilie van Ephesus, in de name van Eutyches gemaynti-neert wiert / maer de Ægiptenaren selve seggen datse van Priester Johans Religie zijn / ende dit is openbaer / also daer gheen onderscheyt is tusschen d'een of d'ander.

Als sy malkanderen ontmoeten so bewijsense dickmaels malkanderen het teecken van het Cruys ; leggende haer twee voorste vingers dwers over malkanderen / leggense die aen haer voor-hooft ende op hare borsten / ende die kussende / is de groetenisse gedaen.

Sy en willen geen beelden noch schilderyen in hare kercken gedogen / ende nochtans hebbense een Altaer ende een spetie van Misse, diese in haer eygen Tael spreken / offerende de Hostie voor het wesentlijcke lichaem en bloet Christi. nochtans lochenen sy het Dage-vyer / d'aenbiddinghe der Heyligben / ende gebeden voor d'af-gestorvene / &c. Nochtans wort het bieghten doorgaens onder haer gebruyckt : in dese voornoemde punten zijn de Griecken, en al de oosterse Volckeren eens.

Dese Inwoonderen zijn de eerste practizijns geweest van de Mathematische konsten en Letteren / ende van het schrijven / groote Wijsen ende Sterrekijckers, ende met een snedigh verstant begaeft ; doch wat lui / ende genegen tot gulsichevt en overdaet : oock vrolyck / groote Singers / en gesel-schapachtigh ; geen wonder / daer 't Landt soo van Volck krielt / haer Nature soo tot wellustichevt helt / dat de moetwillichevt en on-ordentelyckhevt soo seer in haer d'overhant hebben. Sy en worden niet oudt / ten aensien van de groote hitte diese lijden ; also Ægypten tusschen de twee Tropicos ende de Zona Torrida legbt / komt het te pas / dat selden pemant daer tsestigh Jaren berepckt.

De Nature der Egyptische Vrouwen.

In dit gantsche landt van Ægypten, 't welck een groot Coninckrijck is / en isser gheen loopende Fonteyn / als alleen de reviere Nylus : en d'Inwoonderen weten ook nauwlijcx wat Regen is / om datse het selden sien / ende ist dat het by geval gebeurt datter eenig Regen op haer neder-daelt / so veroorsaeckt

het in haer ontallijcke zeeren en accidenten. Ende nochtans wegen overvloet van Rozen en allerley vruchten die de Aerde voortbrengt / en isser geen Landt dat soo seer roemen kan als Ægypten; hierom wiert het ten tijde der Romeynen (so wel als Cicilien) genoemt de Schuere van 't Roomsche Volck. Ende hoewel dit Coninckrijck geen Wijn voort-brenght / noch geen Wijn-gaerden planten dan die Vremdelingen gebruycken / soo worden se haer nochtans toe gebracht uyt Candia, Cyprus ende Griekenlant, d'oorsaeck dat syse missen is dese: dese Mahometische Moren de Wet van haren Alcoran strictelijk onderhoudende / en willen geen Wijn-gaerden planten / noch gheen laten planten / naer dien se het voor een doodlijcke sonde reeckenen Wijn te drincken / doch wat Coffa en Sherpet aengaet / zijnde vermenghde dranken / daer drinckense genoegh van.

De Tuyn daer den Balsem in groeyt / leyt dicht aen de zuyd-kant van Cayro, omringelt met een hooge Muer / zijnde ses mijlen in de rondte / ende dagelijcx van de Turcken bewaert. Doen ick daer omtrent quam / geconvoyeert zijnde van een Janitzer, en wildense my noch eenigh Christen / veel min eenigh Jode laten ingaen / want dese koost te vozen het selvighe by na verdorven hadden : de Boom selfs is maer drie voeten hoogh / dewelcke altijdt groen is / hebbende een breet drie-kantigh Bladt ; welcke Boom driemael 's Jaers in haer lijf en tacken gesneden zijnde / een root water geeft / 't welck in aerde vaten neder druppt / ende de natuerlijcke Balsem is.

Ende niet verre van desen Hof in een sandige Woestijne / is de plaetse Mommeis genoemt / in welcke ontallijcke kuplen zijn uytgehouwen uyt een steenrotse / daer de doode Lichamen van de meeste Menschen in Cayro gevoert en begraven worden : welcke doode Lichamen altijt onverrot blijven / ende geen stanck en geven : waer van wy heden bewijs genoegh hebben aen de gantsche Lichamen / welcke van Kooplupden van daer vervoert worden / ende Mumia van de Apotheeckers genoemt wort / ende by haer in 't gebruyck is / zijnde heel swart van coleur / ende het vleesch aen de beenen hangende.

Hebbende nu desen Microcosmus van de groote Werelt over en weer besien / hebben de vier Franse Pelgrims ende ick een Janitzer gehuert / om ons te brengen by de groote Pyramiden, toegenaemt des Werelts Wonderen; welcke van Cayro vier mijlen geleghen zijn / staende bezuyden ofte dicht aen de Ovevers van Nylus : daer ghekomen zijnde / sagh ick dat haer proportie vier-kantigh was / allenskens smaller en smaller op-loopende / ende gestight van machtige groote steenen / waer van de meeste vijf voet breet zijn / of daer omtrent / ende negen langh / van suyver Marmer-steen.

Al de Histori-schrijvers die oyt van dese Wonderen geschreven hebben / en hebben hare wonderbaerlijcke groothept soo wijdloopigh niet verhaelt / als de ervarenthept des aenschouwers de excessive groote en hooghte van dien getuygen kan. d'Alder eerste (ende meest na 't Oosten gelegen) die wy genaeckten / is d'alderhooghste / ende door het kondigh verhael van onsen Dragoman, is 1126 voeten hoogh : het fondament ofte grondt van dien is 1200 treden in de ommegangh / yeder vier-kantigh hoeck ghereeckent op 300 treden / ende yeder tred op derdehalf voet. Yeder Pyramide heeft om van buyten op te gaen (hoe-wel se nu meestendeel gerumeert zijn) 389 trappen / yeder trap zijnde drie voet hoogh / ende derdehalf voet breet : na welcke reeckeninghe sy in hooghte bedra-

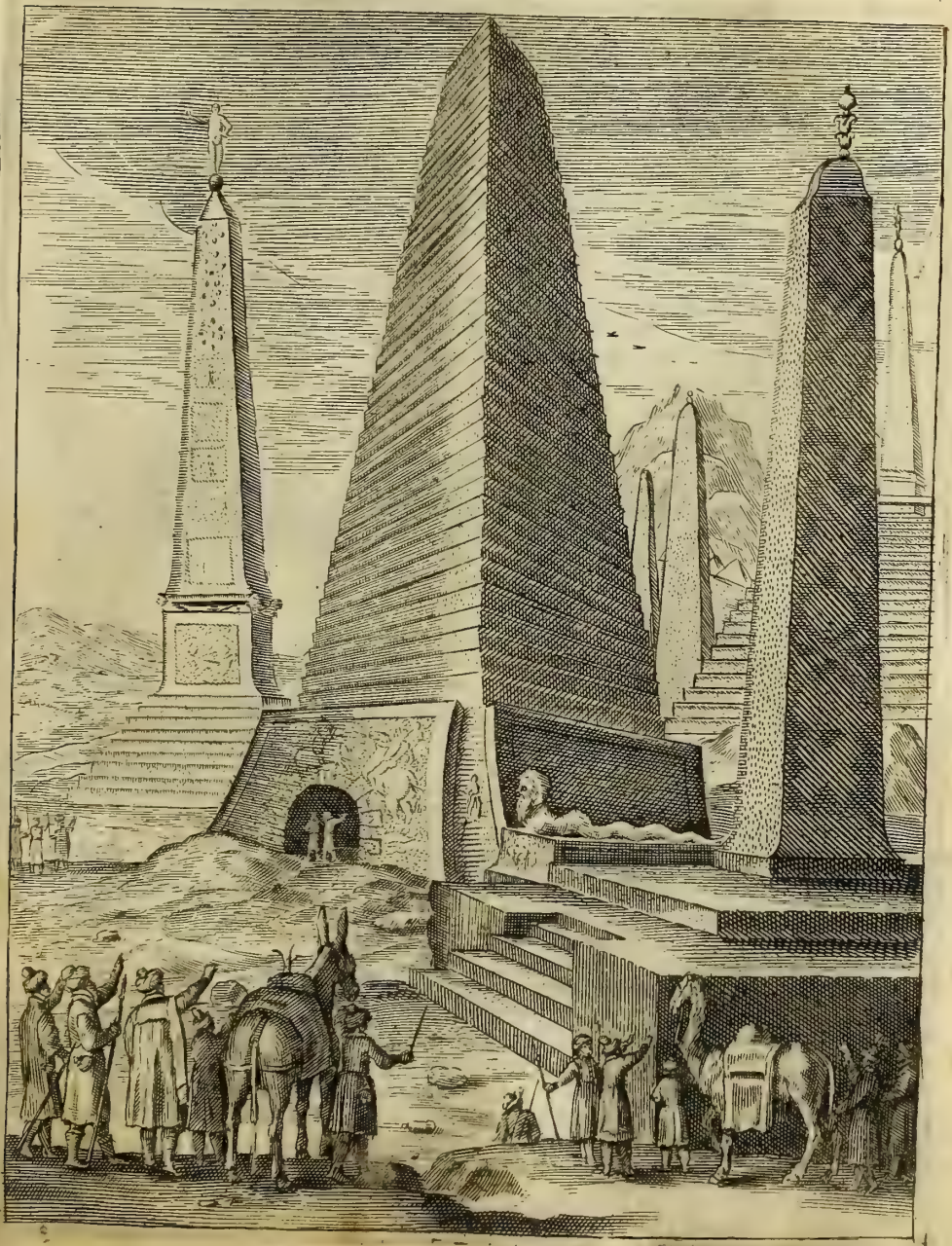

bedzagen als te vozen geſept is. Eyndelijck aen de zuydkant van deſe grootſte Pyramide tot om hoog toe opgeklommen zijnde/niet ſonder groote moeyte/ om dat de trappen hier en daer ghebzoken waren / hadd' ick mijn genoeghte dat ick ſulcken grooten vier-kantige plat ſagh / al-te-mael upt een geheele ſteen / welcke het hooft bedeckte / elck vier-kant zijnde 17 van mijne voeten. 't Is my noch een groot wonder / met wat Inſtrument datſe het ſoo veplight tot ſulcken hooghte hebben konnen bzengen ; doch na mijn oozdeel na datſe met het werck avanceerde/ſoo hebbenſe de Inſtrumenten met haer genomen/ anders ware het onmogelijck dat des Menſchen vermuft ofte kracht ſulex hadde konnen bp bzengen. Doozwaer hoe ick dit bzemt werck meer aenſagh / hoe ick my daer meer over verwonderde : want al eer wp op klommen ofte omtrent deſe Pyramide quamen / ſcheen het ſpits van dien ſoo ſcherp als de punt van een Diamant ; maer doen wp daer op geſtegen waren / hebben wp't ſoo ruym gevonden / dat na mijn hondert Menſchen daer op mochten geſtaen hebben. In het binnenſte daer van ſagen wp een groote Kelder / ende binnen die Kelder dooz een enge en naeuwe paſſagie een vier-kantige ruymte ; in het welcke de overblijffelen van een machtigh oudt Gzaf waren/ daer ſo't ſcheen den eerſten ſtichter van deſen Pyramide in beſloten lagh. Van de top van deſe Pyramide ſchoot onſen Janitzer met al ſijn macht een Pijl om hoog in de lucht / giſſende datſe daer dooz op der aerde vallen ſoude / maer ſoo als wp na beneden gingen / vonden wp den Pijl op de trappen leggen / naeuw'lyex half wegen van der aerde. Van deſen gingen wp na den midden Pyramide, welcke van verre wat hooger dan de andere twee ſcheen te zijn/ want doen wp aen de gront van dien quamen/ en hebben wp't ſoo niet bevonden / want het ſteenwerck is bzp leger / doch dat het ſoo hoogh ſtaet / is alleen om dat het op een hooge gront ſtaet. 't Is van de ſelfde fozm als d'eerſte / maer en heeft gheen trappen om bp op te gaen / noch de derde Pyramide en heeft oock geen ; zijnde van ouderdom verſleten en vergaen / niet-te-min een wonderbaerlijck werck ſulcken hooghte en ſwaerte te aenſchouwen / als of het opgherechte berghen waren altemael van fijn Marmer. De reden waerom ſy eerſt gheſticht zijn / daer zijn van verſchepdene Autheuren verſchepdene redenen van ghegeven / daer ick my niet wil mee bemoeyen. Sy wozden eerſt Pharaones genoemt.

De grootſte Pyramide van de drie.

Mochtans ſeghtmen dat de eerſte en grootſte gheſticht is gheweeſt van Cheops, de welcke tot dit werck gebzuyckt heeft 100000 Mannen 20 Jaren langh : in welcke tijdt de onkoſten alleen van Ajuyn / Woztelen / en Loock 1600 Talenten Silvers bedzoegen / dat is 6900000 Kroonen ; welcke tſeſtigh Ackers beſloegen in de rondte. Joſephus verhaelt ende wozt van verſchepdene getuygen aengenomen/ dat de Materialen die de Kinderen Iſraels gedwongen wierden te berepden / ten deele gheimployeert wierden tot het binnenſte van deſe Pyramiden, welckers buytenſte met Marmoz verciert waren: Ick en kan oock niet vergeten den yver van dien verwijfde Cheops, den welcken het eynd'lijck aen gelt ontbreeckende / van ſijn Dochter een openbare Hoer ghemaeckt heeft / dooz welcke verforpelijcke middelen hp ſijn Gebouw voltopt heeft/ ende ſy boven het gelt dat haer onnatuerlijcke Vader toe quam/ epſchte van peder een die haer gebzuyckte/ een ſteen/ van wien ſy ſo veel verkregé heeft/ datſe daer mede gheſticht heeft de tweede Pyramide, bp na ſoo groot als de

d' Onkoſten van de grootſte Pyramide.

eerſte

eerste. Behalven dese drie geweldige Pyramiden, zijnder noch etlijcke kleyne/ waer van sommige naer Romen vervoert wierden/ten tijde van haer opperste heerschappye.

Tusschen de grootste Pyramide ende Nylus sagh ick een Colossus ofte het Hooft van een Afgodt/van een wonderlijcke groote/ zijnde uyt een Marmorsteen/opgerecht op een ronde steenrotse: 't is hoog (niet reeckenende de Pilaer) boven de 815 voet / ende rond 68. Plinius heeft het ghenoemt Sphingo. ende schrijft dattet veel grooter / wijder / en langer is : doch hoe-wel hy in sijn beschrijvinge gedoolt heeft / nochtans meyn ick dat het soo groot is (zijnde uyt een heel stuck) als de Werelt niet geven en kan / ende mach gereeckent worden onder de raerste wonderen. Sommige seggen dat het in oude tijden gheweest is een Orakel / welcke / soo haest als de Sonne ondergingh / de Ægyptenaren antwoort gaf op haer voor-gestelde vrage.

In het weder-keeren/toonde den Dragoman ons (op den Oever van Nylus) de plaetse daer een Crocodil dat Jaer te voren gedoot wiert door het vernuftigh beleyt van een Veneetsch Koopman/de welcke daer toe verlof kreegh van den Bassa. Diergelijcke van groote en lenghte en is noyt gesien in die Revier / wiens Lijf 22 voeten langh was / ende van d'eene schouder tot d'ander acht voeten/welcke aldus gedoot wiert. Dit Beest heeft vier achter een-volgende Jaren altijt een streeck van de Revier ghehouden / zijnde seven mijlen boven Cayro; alwaer in een mijle weeghs geen Way-Landt noch Bouw-Landt en was / het welcke uyt vrese van desen Crocodil woest lagh; ende nochtans hadde hy over de 46 personen verslonden : sijn maniere was / dat hy alle morgens omtrent acht uren uyt de Reviere quam / loerende hier en daer op eenigh buyt tot tien uren toe / want langer en konde hy uyt het Water niet beyden. Desen Venetiaen sijn Schip tot Alexandria latende / ende tot Cayro komende/ soo wiert hem bericht door den Factoor (mijn weder-party) van dese groote schade die dit beest dede : ende hier op heeft hy kloeckmoedelijck aengenomen hem te dooden / den Bassa hem daer toe consent gevende : daer op gingh hy na sijn Schip / haelde van daer sijn Constabel ende brachte een Canon na Cayro. 's Daeghs daer aen na de middagh / hy wel te Paerde sittende ende met twintigh Janitzaren vergeselschapt zijnde / wort het Canon gevoert ter plaetse daer de Crocodil uyt de Reviere placht te komen : daer wort voort een Ezel geslacht ende opgehangen op twee staende ende een dwars-boom / met sijn open ingewant na de Reviere toe / omtrent 140 treden daer van daen : ende achter desen dooden Esel omtrent noch andere 140 treden verre wordt het Canon geplant / mickende op de doode Ezel/ geladen met stucken ysers : het Laed-gat nu met Boskruyt voorsien/ende dat Boskruyt wel besorght dat het niet nat en wiert/ende het brandende Lont aen een tou vast ghebonden zijnde/ soo wiert daer 40 treden achter het Canon een diepe kuyl gegraven voor den Constabel om in te schuylen ; daer in hy sich verberghde/ houdende het eynde des touws in sijn hant / ende sijn hooft met een houte decksel bedeckt. Daer na/ ende omtrent middernacht zijn de Ruyters twee mijlen van daer geweecken : des Crocodils ghewoonlijcke ure daer zijnde/ komt hy op het Lant : alwaer hy dit Wild-gebraet siende/ daer aen quam snuffelen/ende settende sijn twee voorste poten op des Krenghs middel/ begost hy van het Ingewant te smullen :

Het dooden van een groote Crocodil.

ſmullen: den wackeren Conſtabel dit merckende/trock aen het Couwetjen/ ende gaf vper; het Canon gingh af/ en ſchoot de Crocodil op dzie plaetſen: hy nu doodlijck gewont zijnde/ maeckt een vreeſlijck gelupt/ den Conſtabel bleef vaſt in ſijn kupl/ ende dozſte ſich niet reppen: ondertuſſchen het Beeſt arbeydende om wederom in 't Water te komen/ wiert hy vermoept/ ende leggende black op ſijn Buyck/ ſturf hy aldaer. Na dat het Canon af-gegaen was/ naederden de Kupters/ ende ſiende dat het Beeſt daer doot lagh/ hebben ſy den Conſtabel ontſedt/ ende hebben dit Monſtreuſe Creatuer met haer na Cayro gebzacht/ daer ſijn Kupt nu hanght in des Factoozs Sael/ het welcke ick ſagh/ doen ick in Hays logeerde: om deſe dienſt wiert den Koopman groo-telijck gepzeſen/ ende heeft ſich ontſien 500 ſtucken Sultans Gout van de Stad tot vergeldinge van ſijn moeyte t'ontfangen/ het welck ſy hem willigh pzeſenteerden/ ende hy alſoo willigh refuſeerde ofte weygerde.

Oprechte onderrichtinge van den overloop van Nylus.

Om nu van Nylus te diſcurreren: deſe Revier bevochtight al de leeghe vlackten des Lants eens 's Jaers/welcke overloop gemeenlijck in't leſte van Julius begint/ ende tot het leſte van Auguſtus continueert; beſozgende al de Inwoonderen met Water/ het welcke de eenige dzanck der ſiechte Ægyptenaers is/ ende van ſulcken kracht/ dat doen Poſcemius Niger merckte dat ſijn Soldaten om Wijn murmureerden/ wat (ſeyde hy) murmureert ghy om Wijn/ daer ghy het Water van Nylus te dzincken hebt. Ende nu om dat veele Scholieren en geleerde Mannen een loutere abuys hebben/ aengaende het overloopen van Nylus, ſoo ſal ick beyde de maniere en de eygenſchap ofte oozſaeck van des ſelfs overloop aenwijſen. Daer is een dzoogbe Dpver genoemt Machaſh, uptgegraven dicht aen de kant van de Revier, in welkers midden een Pilaer ſtaet van 27 voeten hoogh/ zijnde even diep als de Gzacht/ waer aen ſy haer aen-was gewaer worden/ als mede of ſy in het navolgende Jaer ſchaers-hept of overvloet hebben ſullen.

Nu tuſſchen de Revier en deſe Gzacht zijnder ſes Paſſagien ofte Riolen dooz den oever gegraven; als nu de Revier begint te ſwellen/ ſoo loopt het vooz dooz de leeghſte Riool in de Gzacht/ het welcke ſich openbarende/ ſo komen-der zeechere Prieſters (Darviſſen genoemt) upt Cayro, vergeſelſchapt met hon-dert Janitſaren, ende ſlaen hare Tenten neder tront om deſe vier kantighe Gzacht/ende ſoo langh als deſe overloop duert/rechten ſy groote Maeltijden aen/danſen/ſingen/ſlaen op Ketels/Trommels/ Blaſen op Trompetten/en-de andere vreugde-teerkenen. Nu gelijck het water in de Reviere aenwaſt/ſoo waſt het oock aen de Pilaer ſtaende in deſe Gzacht/welcke Pilaer van onderen tot boven ghemerckt is met de mate van voeten/ſpannen/&c. Indien het nu gebeurt dat het water nergens na tot de hoogſte mate en rijſt/ ſoo iſt een teken dat ter het navolghende Jaer groote dierte/ Peſtilentie/ ende hongers noot zijn ſal: maer iſt dat het water achtien voeten hoogh wozt/ dan ſal het vol-ghende Jaer tamelijck zijn/ maer iſt dat het vier-en-twintigh voeten hoogh wozt/ dan ſal het Jaer daer aen vruchtbaer zijn van alles; maer iſt dat het tot om hoogh komt/ dan ſtaet het Lant van Ægypten in gevaer van te ver-dzencken. Nu van het lichaem van Nylus zijn ober de 3000 Riolen gelept dooz de vlackte/op welcke doozgaende Gzachten alle de Caſtelen en Steden geſticht zijn; ende dooz welcke Riolen de Reviere ſich verſpzept over het gantſche

Koninck-

Koninckrijck: het welcke gereynight zijnde van alle vuyligheyt en gewormte/ende het water nu helder geworden zijnde; soo doet yeder huys de veynster van sijn ryool open/ ende laet soo veel waters in/ als hem dunckt genoegh te zijn teghen toekomende overloop. De Revier en loopt oock noyt over den Oever heen / want indien dit ware / soo soude het gantsche Koninckrijck onder raecken: Nu al dese Ryolen ofte water-conduyten hier en daer maecken weder passagie voor de stromen/ datse na het Lichaem en de tacken van Nylus mogen lopen. Nu de Stoische sotten zijn van opinie datse het gantsche lant overloopt/ay wat soude dan van haer Huysen/ haer Vee/haer Koren en vruchten geworden? want de geweldige stromen alles daerse opkomen verplanten / verderven / en verstroyen / latende sand / modder en dreck achter haer/daerse een in-breuck maecken: en daerom en kan sulcken overloop geen verquickinghe heten.

Daer worden ontallijcke vergiftighe Creatueren in dese Rivier gegenereert/ als Crocodillen, Scorpioenen, Water-Slangen, deerlijcke wan-schapene Wormen, en andere monstreuse dingen; welcke d'Inwoonderen dickmaels lastigh vallen / ende den genen die te water handelen. Dese wijt-vermaerde Rivier is by na 3000 mijlen langh/ ende begint onder de Æquinoctiale Linie, van Montes Lunæ, maer eygentlijck van de Zembriaense Meer in Æthiopia interior, van waer sy hare volle wasdom brenght beneden in Ægypten, ende in een plaetse van de uyterlijcke Æthiopische Alpes, ghenoemt Catadupa: het groot geraes van Nylus maeckt het volck doof dat daer omtrent woont.

De gewisse oorsaeck dat Nylus alle Jaren op sulcken tijt/ en so langh aenwast/is dese alleen: dat als de Sonne na 't Noorden declineert na Cancer; ende met syn krachtige hitte de Noorderse zyden van dese Cynthische Bergen verwarmt/ het overvloedige sneeuw komt te smelten: van waer tot stromen vervloeyende na de Meer Zembria, Nylus soo langhe opswelt / alsser materie is om sich te verspreyden / om het genot van dese revier wordt den grooten Turck ghenootsaeckt Jaerlijcx aen Priester Iehan te betalen de somme van 50000 Sultanse stucken / op dat hy niet en verhindere ofte den cours van Nylus geleyde na de roode Zee/ende also Ægypten tot een Woestijne maecke. De oorspronck hier van is ontstaen uyt een desperaten die van Æthiopia aengedaen door Amura, de welcke ghedwongen wiert uyt te scheyden onder dit compact / ende om Nylus wille.

De Reviere Nylus heeft veele namen gehadt / want Diodorus heeft het genoemt Ætos, dat is/Een Arent, om haer snelle vaert diese heeft over de Catadupische hooghten: het wiert oock ghenoemt Ægyptus van een Koningh soo genoemt / de welcke het selvige haer en het Landt mede gedeelt heeft. Festus seyt / het wiert oock Melos genoemt/ ende van Plutarchus Mela: van Epiphanius Chrysoroas, dat is/Loopende in Gout. De H. Schriftuer noemt het Seor, ofte Sibor, dat is/ Geraes, om het groot gheraes diese met haer brenght tot Ægypten; ende de selfde H. Letteren hebben 't Gehou ende Physon ghenoemt. De Ægyptenaren plachten 't te noemen Nospra, ende nu tegenwoordigh noemen 't de Abissinen ende Ægyptenaren Abanhu, dat is / Een Revier van een langhe cours.

Dese Revier maekt het Eylant Delta in Ægypten, ende het Eylant Meroa

in Æthiopia, welcke soo seer vermaert zijn. De oude Autheuren en hebben niet connen accorderen in het getal van de monden die Nylus heeft; want Melo, Strabo, Diodorus ende Herodotus stellen seven; Ptolomæus, ende andere negen/ ende Plinius elf; ende sommige moderne Autheuren (als Tyrre ende Behou) affirmeren dat het slechts vier heeft/ sich twee mijlen beneden Cayro in vier tacken schepende/welckers voornaemste twee dese zijn/Damiota ende Roseta; maer dit is valsch/ ende soo zijn de opinien van al de vorige; want het heeft nu acht besondere monden ende ock soo veel tacken af-komende van haer principale Lichaem.

Het Water van Nylus is wonderlijck soet boven alle andere wateren in de Werelt/ ende dat komt upt de krachtige hitte der Sonne/ welcke daer ghedurigh met hare stralen op-schietende/ de selvighe lichter/ supverder/ en simpel maeckt: als mede datse so veel Landen aenspoelt ende sulcken langen cours heeft. En voorwaer dit is wonderlijck/ datmen dese Revière siet toenemen/ als alle andere af nemen; ende dat het af neemt/ als alle anderen toe nemen. Doch dit en is geen wonder dat dese Revier soo van nature soude toe nemen/ daer selfs hier ende t'hups den Rhijn diergelijcken cours hebben: ende op eenen tijt voorde Stadt Geneven ende also na de Middellantsche Zee loopt: hare beginselen zijnde beyde gelijck; van het gewelt des regens/ ende het versmelten van de sneeuw.

De verschepden namen van Egypten.

Ægipten wiert eerst van Misraim de Sone Chus bewoont/ van wien de Arabiers het Landt Misre, (in de Hebreeuwsche spraeck Misoriæ) noemen. Het wiert ock genoemt Oceana, van Oceanus, de tweede Koningh van dien. Ten derden/ Osiriana, van Osiris: ende nu Ægyptus, van Ægyptus de toenaem van Rhameses voor desen een machtighen Koningh. Het grenst aen

De Grensen van Egipten.

Æthiopia, ende aen de grensen van Nubiat aen het Zupden/ ende aen de Middellandsche Zee aen het Noorden: welckers voornaemste Havens zijn Damieta ende Alexandria, naer het Westen vermenght het sich met het groote Meer Bouchiara, ende met een gevaerlijcke Woestijne daer aen grensende/dat gehouden wort voor een gedeelte van Cyrene (soo vol van wilde en vergiftige beesten/dat het Westen van dien daer voor ontooganckelijck is.) Ende aen het Oosten met Isthmus, ende de grensen van Woestijnige Arabia, ende een gedeelte van de Roode Zee, daer het volck Israels voor passeerde.

Dit Landt is het langhst van allen voor Koningen gheregeert gheweest: van Osiris (niet reeckenende sijn Koninckelijcke voorsaten) in wiens tijt Abraham naer Ægypten ginghy/ wierde hy ende sijne nakomelinghen altemael Pharaos genoemt; onder welcke Amasis alleen gedenck-weerdigh is/ de welcke sulcke Politijcke Wetten voor de oude Ægiptenaren in gestelt heeft/ dat hy verdient geregistreert te worden als een stichter van dit rijck. Dese Linie is gebleven tot dat Cambyses de tweede Persische Monarch/ Ægypten tot een Lijfmaet van sijn rijck gemaeckt heeft: ende bleef so tot dat Darius Nothus, doe de seste Koningh der Persen, van wien sy afvielen/verkiesende Koningen van haer eygen. Doch in het achtiende Jaer van Nectanebos de sevende Koningh daer aen/ wiert Ægipten wederom vermeestert voor Ochus, den achtste Keyser van Persia.

Eyndlijck Darius overwonnen/ ende Alexander daer van Koningh geworden

worden zijnde/ so viel het na dese sijn doot Ptolomæus ten deele/ de Soon van Lagus, na wien de Coningin van Ægipten een lange tijt Ptolomæi genoemt wierden: de leste waer van geweest is de Coninginne Cleopatra, na wiens eygen Moort het eenige Jaren langh aen het Roomsche Rijck gehecht wiert/ ende daer na aen het Constantinopolitaensche: van wiens on-verdraeghlijcke last sy af-vielen/ ende voor een kleyne tijt schattingen betaelden aen Haumar, den derden Caliph van Babylon.

Daer na onder-druckt zijnde van Almericus Coninck van Ierusalem; soo heeft Noradin een Turcksen Coningh van Damascus, Saracon, een valianten Krijghs-man/ gesonden om haer te assisteren/ de welcke sich selven absolute Coninck van 't gantsche lant maeckte; wiens stamme ghesuccedeert heeft (waer van Saladijn een geweest is/ die heerlijcken triumpheerder van het Oosten) tot Melechsala toe/ de welcke van sijn eygen Soldaten de Mamaluken geslaghen wiert; welcke de Guarda van de Sultans waren/ gelijck de Ianitsaren van den grooten Turck, de welcke Anno 1622. in het Turckse Rijck by na sulcken veranderinge hebben gemaeckt/ als de Mamaluken in het Ægyptische Rijck.

Sy hebben van haer selven Sultans ghemaeckt/ waer door de Mamaluckse linie gecontinueert heeft van 't jaer 1250/ tot 1517/ in het welcke Tonembius met sijn predecesseur Campson Gaurus door Selimus de eerste overwonnen wiert; door wien Ægypten een Provincie van het Turcxse Rijck geworden is/ ende soo noch blijft. Dit Koninghrijck is 450 Engelse mijlen langh/ ende 200 breet: de voornaemste plaets van dien is Groot Cayro, zijnde gelegen van Ierusalem 16 dagen reysens/ bedragende 240 Schotse mijlen. Sommighe sustineren dat de ruymte der aerde gelegen tusschen de twee tacken van Damieta ende Roseta, het leghe Egypten genoemt wiert/ nu Delta, na de figuere van de Griecxse drie-kantige Letter.

Het hooft van desen grooten Delta, daer Nylus haer selven van malkanderen scheyt/ wiert genoemt Heptapolis ofte Hoptanomia; ende Delta selver wiert van de Romeynen ghenoemt Augustamia. Egipten behalven de voornoemde namen heeft veel by-voeghselen van verscheyden Autheuren bekomen. Apollodorus heeft het genoemt de Religie van Melampedes, om haer vruchtbaerheyts wille; ende Plutarchus heeft het genoemt Chimia, om de H. Ceremonien der Egyptenaren in het aenbidden van hare Goden: de oorspronck desen woorts heeft Ortelius te rechte aengemerckt het selfde deriverende van Cham de Sone Noahs: soo dat sommige van opinie zijn/ dat de Egiptenaren haren oorspronck ghehadt hebben van Misraim (want so wiert Egipten genoemt) de Sone Chus, de welcke gesproten is uyt Cham de Sone Noahs. De ommegangh van Delta ofte het leege Egypten wort ghereeckent om 3000 van hare stadten/ 't welck ruym 100 Spaense mijlen maeckt.

Ten tijde der Ptolomeen waren de Inkomsten van dit rijck 12000 Talenten/ ghelijck oock ten tijde der Mamalucken; maer nu door de Tyrannische Regeeringe ende onghewoonte van handel door de Roode Zee/ en ontfanght den Turck niet meer als drie milioenen 's jaers; het eene behoudt hy voor sich selven/ d'andere twee worden besteet tot onderhoudinge van sijn Substituyt den Bassa, ende sijn opperste Soldaten zijnde 12000 Ianitzaren, behalven

haer duysende van Timarioten, welcke Egypten voor den aenval en Tyrannije der Arabiers bevrijen.

Ick bleef in Cayro twaelf dagen / ende mijn afscheyt genomen hebbende van Monsieur Beauclaire den Factoor die my vriendelijck onthaelde / ben ick met de andere vier Franse Pelgrims in een boot getreden tot Boulack: ende soo als wy langhs de Reviere voeren / de remarkabelste steden die wy sagen / waren dese; Salmona, Pharesone, Fova, ende Abdan. Onse boot hadd' een dubbelde kant ende rondom met ysere pennen besedt / upt vreese van Crocedillen, welcke gemeynlijck op de boten springen / ende den passagier daer upt rucken: ende nochtans worden dese beesten selfs van een water-rot verslonden / waer mede sy een groot vermaeck scheppen / en spelen / ende hare mont wijdt open doende / loopt de water-rot daer binnen / ende sy van vreughde slucken die deur / ende de rot tot spijt kruypt upt de vreede zijde van sijn buyck / den Crocodil achter hem doot latende. In dese quartieren is een steen ghenoemt Aquiline, van soodanigen kracht dat se een Vrouw in barens noot doet verlossen. Op de gantsche wegh de grootste playsier dien ick hadde / was / het aenschouwen van het rare cieraet van seeckere Vogels van de Turken genoemt / Ellock; wiens vederen verciert zijnde met d'alderraerste differente coleuren / van verre een seer aenghenaem gesicht geven: hebbende ooch over haer dese eygenschap / dat hoe men dese Vogels naerder by komt / hoe de cieraet van hare vederen meer afnemen / upt vreese die haer bevanght / als sy een mensch sien. Op den derden dagh hebben wy ghelant tot Rosetta, ende gingen over landt met een party Turcken naer Alexandria, zijnde vijftigh mijlen van malkanderen.

Een Crocodil van een Water-rot verslonden.

Alexandria is de tweede Haven in gantsch Turckyen: het is van outs gheweest een seer vermaerde Stad / ende wiert gesticht van Alexander de Groote, maer is nu vry vergaen / gelijck de ruynen die daer in zijn / blijcken kan. Het heeft twee Havens / welckers eene met twee sterke Casteelen gefortificeert is / welcke beyde haer selven ende Porto vecchio defenderē. De Veldē omtrent de Stad zijn sandigh / welcke de lucht besmetten / insonderheyt in Augustus / ende de vremdelingen de roode loop en andere sieckten toebrengen. Terwijl ick hier toefde / heeft my den Ragusische Factoor geraden / dat ick verwarmende dranck soude ghebruycken / my onthouden van vruchten te eten / huys soude leven / ende een sobere maeltijt houden: daer toe ick my hebbe beblijvight soo wel hier als in al mijne Voyagien / daer ick het sober ghenoegh hadde / ende dickwils al te sober na mijn sin; soo dat ick hier door tot geen sieckte nopt verhallen ben / dan als ick wederom na Vranckrijck trock. Dese Stadt is machtigh verarmt / na dat den handel der specerijen (welcke over de Roode Zee tot Egypten, ende so over Landt tot Alexandria ende des selfs Zee-haven gebeert wierden) is achter-gebleven / alsoose van daer door den Venetiaen over het gantsche Christendom verspreyt wierden / doch nu achter om Africa van de Portugiesen, Hollanders, en Engelsen t'huys gebracht waren / weshalven Venetien ende Alexandrien te sliminer varen / door dien se haer voorighen handel in dese zuyderlijcke quartieren nu komt te missen.

Dese Stadt is geweest een plaets van grooten handel / ende in het Concili van Nycenen, geordineert tot een van de vyer Patriarchse Bisdommen / d'andere

ere dyke waren Antiochia, Ierusalem, ende Constantinopolen. Hier tot Alexandria is dien vermaerden Bibliotheeck gheweest / dien Ptolomæus Philadelphus met 700000 Boecken ghevult heeft: hy was het oock die de Bybel liede overzetten door de 72 uytleggers. Tegen over Alexandria in het vlepne Eylandt Pharos heeft den voornoemden Koningh Ptolomeus tot gerief van ze Zee-varende luyden / gheslicht een Wacht-Toren van witten Marmor / zijnde soo machtigh hoogh / dat het onder een van de seven wonderen des Werelts wiert ghereeckent: d'andere ses waren / de Pyramiden, het Graf van Mausola, het welck Helicarnassus Coninginne van Caria, ter eeren van haren Man dede stichten: Den Tempel van Ephesus, de Mueren van Babylon, het Calossus tot Rhodes, ende het beelt van Jupiter Olympicus tot Elis in Griecken-landt, het welcke van Phidias, dien vermaerden Beelt-houwer in Gout en Yvoor gemaeckt wiert / zijnde 90 voeten hoogh.

De seven wonderen des Werelts.

Hier in Alexandria 15 dagen na Scheep-vaert wachtende / was de hitte groot die de Fransen en Ick in die tijt leden; wy deden anders niet als in een leege kelder ons met water besprengen / ofte de gantsche nacht door boven op het plat van 't huys leggen om lucht te scheppen: eynd'lijck onsen Griecxsen Hospos adieu seggende / zijn wy in een Slavonische schip t'scheep gegaē / t'huys hoorende tot Raguza; ende hebben alsoo onse aengesichten Noordwaerts na 't Christendom gheset: In dit schip wierd' ick minneliick onthaelt / en Christelijck ghetracteert beyde ten aensien van mijn vracht en victualp. De windt in 't begin ons dienende / zijn wy t'zepl gegaen; latende de Kuste van Cyrene West-waert van ons / welcke leght tusschen Egipten aen de Zeekant ende Numidia, ofte het Koninckryck van Thunis.

De voornaemste steden daer in zijn Cyrene, Arsinoa, ende Barca, van waer het gantsche Cyrenische Lant haer heden-daeghsche naem Barco Marmorica voert / van outs Penta Politanat. Het Landt is onvruchtbaer van Water en Vruchten / het Volck woest en diefachtigh: het heeft nochtans seer kloecke geesten voortgebracht / als Calimachus den Poëet / Aristippus den Philosooph / Eratosthenes den Mathematicus, ende Symon van Cyrenen, dien de Ioden dwongen het Cruys onses Salighmakers te dragen.

In dese Provincie welcke nu voor een gedeelte van Egipten wort ghereeckent / heeft het Orakel van Jupiter Hammon gestaen / in de groote Woestijne grensende aen Lybia: werwaerts Alexander repsende / en heeft hy in vier daghen tijdts noch Mensch / noch Beest / Vogel / Boom / noch Revier ghesien: doen hy daer quam / hebben de vlepende Priesters hem voor de Sone Jupiters verklaert; 't welck hy nader hant (van een Pijl beschadight zijnde) onwaerachtigh bevonden heeft / seggende: Sy noemen my alle de Sone Iupiters, doch dese Pyle geeft te kennen dat ick sterflijck ben. In 't westen van Cyrene zijn alle de Koninckrycken van Thunis, Tremisen, Algiers, Fesse, ende een gedeelte van Marocos tot Gibraltar ofte Fretum Herculeum, worden nu met een generale benaminge genoemt Barbaryen, ende konnen naeuwlijcx van de Barbarische Moren onderscheyden worden.

Omnes me vocant Filium Iovis, sed hæc Sagitta me probat esse mortalem.

Ten tijdt van dese onse vaert na 't Christendom sturvender 17 van onse Matrosen / ende alle onse vier Franse Pelgrims / waer van twee grijs waren ende tsestigh Jaren oudt / 't welck ons allen gheen vlepne droefheydt en

anghst aenjoegh / giffende datse van een Pestilentiale siecktе gestorven waren / daer Alexandria, daer wy van daen quamen / seer mede geplaeght wiert. De penninghen die dese Fransen na haer lieten (zijnde slechts 207 guldens) heeft den Schipper sich toe-ge-eygent : haer doode lichamen wierden oock boort geworpen in een grondeloose graf om de visschen te voeden / ende wy sagen oock diergelijcke veranderinge te gemoet. Wy wierden oock op dese onse repse van de Zee-roovers van Thunis en Biserta tot vijf besondere malen aen gerandt / nochtans en hondense niet op doen / alsoo wy van goede ammonitie / ervarene bloeckmoedighe Ragusers, ende van een bloeck schip versien waren. Ons Schip was van 600 last / op hebbende 28 stucken / waer van twee metale waren / ende 80 bloecke Matrosen / behalven noch 9 Cooplupden ende Passagiers : de groote van ons Schip heeft haer meer verschrickt ; dan eenigh gheweldigh defensie die wy deden / want sy en dursten ons nopt aen boort komen / ten sy met haer dzien ; en niet te min hebben wy haer wepnigh geacht / ten aensien van onse verre repckende stucken / en ervarene Constabels. Vliegende Visschen. Onderweghen gedenckt my dat wy by na alle dagen troepen van vliegende visschen saghen swevende op het water soo langh als hare vinnen nat waren ; doch soo haest alsse droogh waren / wierdense ghenootsaeckt onder te duycken / ende die weder nat te maecken / ende van daer heen te vlieghen : haer vlucht was de lenghte van een kabel sonder water te raecken ; ende dan achtmen dat den Dolphijn achter haer sit / de welcke haer eenighe Vyandt is / die haer verslint / welck van groote en lenghte den Makreel gelyck zijn / maer grooter van hooft en schouder. Ondertusschen in dese onse repse hadden wy de Noorder winden seven weecken teghen / ghedurigh aen laverende van de Africaense custen na de Carminische strant / in al dese tijt en saghen wy (met Ovidius doen hy de Ionische zeen krupsten) niet anders als water en lucht.

De oorsaeck waerom wy hier mosten aen leggen in dit Eylant / was upt gebreck van versch water : 't welck mijn eenighe wensch was / verlangende veel eer hier te landen om te sien de orden van onse Ridders des Chrijstendoms / als tot Ragusa in de Adriatische Wap / daer ick te vooren geweest hadde. Hier gelandt zijnde / hebb' ick het gesel schap adieu gheseyt / ende int particulier mijn genereusen Capitepn / de welcke van my niet met al wilde hebben voor victualie en vracht van Egipten, als slechs eenige reliquien van Jerusalem. Mijn vorstijcke aenkomste tot Malta. Ick ginghy hier in een gemeyne Herbergh logeren.

Dese stadt is in tween afgedeylt / in het oude ende nieuwe Malta, waer van het Eylandt haer naem draeght ; 't is een groote en volck-rijcke plaets / met on-verwinnelijcke wallen gefortificeert ende twee sterche Casteelen St. Harmes ende St. Angelo : St. Michiel, zijnde een stuck weeghs van beyde gelegen. Den grooten Mr. ofte Prins voor dat Jaer heeft alhier veel van my gehouden om Ierusalems wille ; so hebben oock veele van dese Ridders gedaen / aen wien ick grootelijer verplicht ben geweest. En hier hebb' ick met eenen tot mijn groot contentement gesien mijn landtsman Willem Douglas, welcke naderhant om zijn langdurige ende valiante dienst ter zee / solemnelijk alhier Ridder gheslaghen wiert ; de welcke van de Malteses hier alsoo hoogh geacht wiert / als Monsieur Creichton in Italien.

Malta

Malta wiert genoemt Meliten, waer van gedacht wort Actor. 28. ick sagh oock den Inham daer Paulus Schip-breucke leet: dit Eylandt magh eygentlijck ghenoemt worden het Fort van 't Christendom / nochtans een onvruchtbare plaets / ende van geen groote bepalinghe / want haer Kooren en wijn wort daghelijcx in barcken van Cicilien gevoert / niet te min so geeft het goede quantiteyt van Granaet-appelen / Citroenen / Oranghie-appelen / Limoenen / Cattoenen / Vyghen / Meloenen / en andere voortreffelijcke vruchten. De Ridders van Malta hadden haer begin tot Acre in Palestina, van daer raechtense tot Rhodus, ende nu zijnse op dit steenachtighe Eylandt opghewopen. Sy zijn openbare vyanden van den Turck / want sulck is de eedt van haer order / haer gedueright na haer uyterste vermogen op het lijf vallende: sy zijn oock sterck van soldaten / ende hare Capiteynen worden toegenaemt de Ridders van Malta, ende dit is door een groot ghedeelte van 't Christendom een seer heerlijcke order: sy en moghen niet trouwen; op datse met Vrouwen en kinderen niet belemmert zijnde / des te vyver in een resolute kloeckmoedighept haer leven om het Christendom moghen waghen / doch hier in zijnse veel achterwaerts gegaen / want sy nergens na soo kloeckmoedigh nu zijn / als doen hare Voorsaten in Rhodus ende het H. landt leefden; alsoose in achtien Jaren herwaerts wepnigh of gheen geluck altoos gehadt en hebben. Het Eylant Malta.

Dit Eylant wiert dese Ridderen van St. Iohannes te besitten gegeven van den Keyser Carel de vijfde / ende Koninck van Spangien / zijnde doen eerst uyt Rhodus verdreven van Solyman de heerlijcke / Anno 1522. den Turck naderhant hier mede niet te vreden zijnde / ende gesint zijnde hare macht t'eenemael uyt te roepen / quam hy met een machtighe Armade om Malta te vermeesteren int Jaer 1565 / doen Valetta groot Mr. was / de welcke syn furie soo manhaftigh weder stonde / dat de Turcken ghedwongen wierden te retireren.

Dit Eylant is rupm thien mijlen langh / ende drie breet / welckers gront drie voet diep zijnde / de oorsaeck is / dat het niet soo vruchtbaer en is / als het Climaet wel mede brengt: het begrijpt in sich / behalven de Stadt / seven-en-veertigh Dorpen en negen Cassales: de Boeren of natuerlijcke Inwoonderen van dien zijn van de Africaense complexie / deelwachtigh ende van de Son verbrant: haer Tael is de Barbarische spraeck gelijck / sonder eenig groot onderscheyt / beyde Talen zijnde een verdorvene Arabische spraeck: ende in desen aensien gelijck de Italianen van de Latijnen, ofte het ghemeyne Griecx van het oude: nochtans komt het hedendaeghsche Griecx naerder aen het oude / dan het Italiaens aen het Latijn. Deser Maltezer Boeren zijn in al haer doen krachtigh genegen ofte tot het goede / ofte tot het quade / ontbloot zijnde van kloeckmoedighept en borgerlijcke discretie / sy en konnen hare geweldighe passien niet temmen / maer laten die met het gesy voren cours hebben.

Sy zijn de Roomsche Kerke toegedaen / hoewelse in hare punten onkondig zijn / hare Vrouwen zijn schoon / gaende bedeckt met swarte Slupers / ende veel genegen tot wulpshept / haer schoonhept ontleenense veel eer van de konst als van de Nature: want het is nu een gemeene gangh de verdorvene schoon- De Nature der Maltezers.

ſchoonheyt / welcke door tijdt of andere toevallen ſchade geleden heeft / van andere hare ooghen met een abelheydt te verberghen / ende van haer eyghen door valſche ſpieghels: maer eplaes de cieraet en ſchoonheyt der ziele behoort voor eerſt getracht te worden / ende de eerſte plaets en eere te bekleden voor deſe geconterfepte en uytlandtſche vertooningen des lichaems.

In deſe ſtadt Malta worden veele Turckſe en Moorſe ſlaven ſeer hardt ghehandelt / nochtans niet op ſo wreeden manier als de Chriſten Slaven op hare Galeyen in Barbarijen ofte Turckyen getracteert worden. De beſchrijvinghe van Malta ſtel ick achter mijn tweede voyagie.

Na dat ick hier nu twaelf daghen hadde vertoeft / ben ick met andere Paſſagiers in een Fregat ſcheep gegaen / ende ben gelant tot Cicilien in het zuyd-ooſten quartier van Sicilia, zijnde tſeſtigh mijlen van malkanderen. Van hier varende op de kuſte vijftigh mijlen van Syracuſa, reſcontreerde ick onderwegen in een ſteenachtighe Inham / dicht aen de zee-kant een Moorſe Brigantijn met twaelf riemen aen yeder zyde / geladen met Moren, de welcke daer een etmael langh vertoeft hadden / de arbeyts-luyden op het belt wech ſtelende / dit ſchielijck ſiende / ende dichte by haer zijnde / hebb' ick voort mijn cours geſtaeckt; daer op zijn omtrent twintigh Moren op my upt geballen met ſabels en ſlingers: doch mijn leven en vryheydt my ter herten gaende / zijn mijn langhe beenen ſoo rat gheweeſt dat ick met 140 ſtappen ſoo veel hondt uptrechten als ſy met 360. haer nu ontſnapt zijnde / hebb' ick my gheſpoeyt na de naeſte wacht-toren ſtaende aen de zee-kant / ende hebb' daer de wachtbehent ghemaeckt hoe datter een Moorſche Brigantijn geen twee mijlen daer van daen by een verborgene klip lagh / ende hoe ick ter nauwer noot haer ontſprongen was; daer op heeft hy boven op den Toren tot waerſchouwinge van d'anderen dyer gemaeckt / gelijck d'andere oock na ordere gedaen hebben / het lant daer by waerſchouwende; terſtont waren al de Borzen op de been en te Paerde / wel gewapent / ende onder-broeghen my wel ſcherplijck na de ſaecke / ick brachtſe voort in aller haeſt na de plaetſe toe: daer de Ruyters voort op haer aendielen / verſchepden quetſende / al eerſe altemael ghevangen wierden / want ſommighe vluchteden na de klippen / ende ſommighe waren op de wel-gegraeſde velden het wilt na-jagende: eyndlijck wierdenſe altemael ghevat / ende twee teffens aen pfere boeyen gebonden / ende ſes Sicilianen ontſlaghen / dieſe heymlijck wech gehaelt hadden: van daer wierdenſe naer Syracuſa ghevoert. Ick gingh oock met haer; onderwegen zegende het volck my / ende danckte Godt dat ick het ontkomen was / ende my / dat ick ſe ontdeckt hadde: van Saracuſa (op de Galeyen gecondemneert zijnde) wierdenſe op den derden dagh naer Palermo geſonden zijnde / ſes-en-dertigh in 't getal.

Een Moorſche Brigantijn.

Sy vertrocken zijnde ende ick hier ruſtende / heeft de Gouverneur om deſe mijn dienſt en mijn voyagies wille / my drie daghen langh ghetracteert / ende op mijn vertreck wilde hy my met eenighe ſtucken gouts belonen / doch of ick die aen-nam / of niet / wilt ghy ſelfs oordeelen / die beſt met diſcretie kunt oordeelen. Deſe ſtadt is gelegen op een punt / dat in de zee upt-ſteeckt / hebbende ſterckte eenen ingangh / ende is voor deſen de hooft-plaets geweeſt van 't Koninghrijck / hoewel het nu door oude Tyrannyen / en nieuwe veranderingen

anderingen des tijts sechs een private Plaets gewozden is / doch echter eben-wel omringht met soo wel-rieckende Belden/fraye Bzuchten/ ende leckere Muscadelle Wijn/als ganssch Europa monsteren kan. Dan dese plaets noch andere bijstig Mijlen boeterende na Cartagna, gelegen aen den boet van den Bergh Ætna; hebb' ick de derde bijstig Mijlen met mijne Boeten gemeten na Messina: alwaer ick nu ophoude van bozder te discureren van dit Eylant / tot dat ick weder-keere van Africa, zijnde mijn tweede Dopagie; daer ick dan den Leser ten vollen hope te contenteren.

Van Messina ging ick te scheep in een Napels Schip/geladen met Passagiers: van waer wp 400 Mijlen langh barende langs de hooge en lege Calabrische kuste/ met een gedeelte van de Lavorische Paelen/ op den twaelfden dagh tot Napels quamen te landen. Daer landende heb ick Godt op mijne Linien gedanckt dat ick behouden int Chzistendom gearriveert was/ ende alhier den Graef van Bothwel ende Capiteyn Hephurn ontmoetende/ ben ick de wech na Romen in-geslagen/zijnde 130 Mijlen van malkanderen / alwaer ick heymelijck een nacht logeerden / ende smozghens bzoeg van daer vertreckende ende den Tyber krupsende / hebb' ick dese Steden in Italien besocht/ al eer ick de Alpes boeteerde/ te weten Siena, Florencen, Luca, Pisa, Genua, Bullogna, Parma, Pavia, Piacenza, Mantua, Milanen, ende Turine.

Turine ende haer princelijcke Hof (wiens tegenwoozdige Hertog een spiegel des deughts mochte geweest zijn) gepasseert hebbende/ hebb' ick mijnen wech gehouden dooz Piedmont oste Pedemontano, de Suster van Lombardyen, ende het tweede Hof van Europa; ende krupsende de steyle en sneeuw-achtige Bergh Coladitenda, de hoogste Bergh van alle de Alpes; sag ick datter in het sneeuw lange Sparren om hoog stonden een Mijle weegs / staende een Spies lengte van malkander / om den Passagier op sijn ghebaerlijcke wech te leyden/ ende soo hp bupten dien streeck gaet/ soo is hp booz altijdt verlozen.

Na dat ick desen moepelijcken wegh ober was / bzacht' ick twee daghe reysens dooz/ in het op-klimmen en krupsen van dese steenachtige en berwerde Bergen van Liguria, daer Hannibal soo veel moeite te doen hadde al eer hp sijn Armee daer ober konde boeren naer Italien; berepdende een wech dooz het Sneeuw met Dier/ Azijn/ en Wijn/ doen het van hem gesept wiert viam aut inveniet Hannibal, aut faciet; dat is: Of Hannibal sal een wegh vinden, of maecken. Dese bergen achter mp latende/ arriveerde ick tot Nies in Provence, gelegen op de Middellantsche Zee / ende passerende booz-bp de Steden Antibo ende Cana, om te bernachten tot Furges, wierd' ick van dzie Franse Moozdenaers aengerant in een diefachtighe Bosschagie van twaelf Mijlen langh/ de welcke mp rupm een Mijl achter na-jagende/ende merckende datse mp niet onthalen konden/ hebbense het opgegeben: In het midden van de Bosschagie vond' ick een Herbergh / ende in het selbige twee Bzouwen en dzie jonge Kinderen/ daer ick dien nacht bp logeerde.

Na dat ick gegeten hadde / ende nu gerect stont om na bedt te gaen / daer quamen dese Gasten aen/ bergeselschapt met mijnen Waert / de welcke mp siende / mp terstont beschuldigden ober mijn bluchten / ende dzeygende mp te slaen / beriedense haer ober mijn doot: Ick riep mijn Waert toe om hulpe / maer sijn Ogen waren doen doof/ want hp was haren Macker/ ende om haer desseyn te bozderen / ginghsijn Bzouw de Onder-deur bast maecken; waer ober ick met een doodlijcken anghst bebangen zijnde/ trock ick mijn Turcrse Hoch uyt/ende mijn Bouget open doende/ spzack ick; Nu, Christen Monsieurs, ick weet dat gy verlegen zijt, soo ben ick oock, komt visiteert mijne klederen ende mijn Bouget, ende ist dat ghy vint, dat ghy vermoedende zijt, soo laet my sterven: Helaes! ick ben een arm Pelgrim, nu eerst van

Jeruſalem gekomen, ende van het Graf Jeſu Chriſti, ende van langduerige Voyagien, ende ſiet daer is mijn Paſpoort: wat mijn vlucht belangt, ick ſweer u; ick heb t ſlechts gedaen om mijn Leven te ſalveren, ende niet om mijn gelt, want ſiet ick heb' geen: 't is my leet dat ick voor U L. niet en hebbe: overdenckt doch, goede Monſieurs, de perijckelen die ick onder de Turcken heb uytgheſtaen, ende en laet uwe Chriſten Handen my nu niet van dit vermoeyt leven beroven; 't welck een beklaeglijcke ſaeck ſoude zijn, alſoo ick niet en hebbe, daer ghy 't om doen ſoudt.

Een gelucklighe ontkominghe van een Moort.

Dit en veel meer geſpzoken hebbende/ en hebbenſe my niet gebiſiteert / maer beſloten upt het wil-veerdigh openen van mijn Bouget/ende het ontkleden van mijn Lichaem dat ick geen gelt by my hadde / ende daerom lietenſe my het leven behouden/welcke my om de voozgnoemde conſideratien ende het H. Grafs wille geſchoncken wiert. So dan mijn Bagagie weer op-packende/ riepen ſy om Wijn/ ende hebben 't my verſchepden malen gebzacht / en na dat wy een lange tijt te ſamen gediſcurreert hadden/en in het verepden van haer maeltijt waren/hebbenſe my naer Bet geſonden: ende herwaerts van mijn Weerdinne geconvoyeert zijnde / hebb' ick mijn Slaep-kamer ſtilletjens baſt gemaeckt / een haeſtige Doot als noch vermoedende: wel ſy 'gaen ter maeltijt en zijn bzolijck/en op 't eerſte Haen-gekraey/trockenſe na de Boſſchagie en de hooge wech /om hare deſſepnen in 't werck te ſtellen. Al deſe tijt hielt ick ſchilt-wacht/den dageraet aenkomende/bekende mijnen Weert dat hy mijn Leven hadde geſalveert/ſweerende dat hyſe nopt te bozen geſien hadde; doch (ſeyde hy) gewiſſelijck ſy zijn Moozdenaers. Dan hem met gebepnſ de danckſeggingen ſchepdende/ arriveerde ick tot Furges: alwaer ick wijs wiert dat mijn bozige Hoſpes booz een Compagnon van deſe en meer andere Moozdenaers gehouden wiert: en naderhant wiert my bericht dat hy gecondemneert/ op-gehangen/ en gebierendeelt was/ het Huys tot de gront toe gerazeert/ en ſijn Huys-bzouw aen kant geholpen; ende zedert die tijt heeft den Coninck van Vranckrijck een guarde Ruyters daer geſtelt / om die gebaerlijcke Boſſchagie van Moozdenaers te ſupveren. Want nu mach ick ſeggen/ gelijck een Schip dat na een lange Voyagie of in het alder-grootſte gevaer is / ofte in het inkomen van de Haven vergaet; ſo wierd ick ook in het grootſte gevaer gewozpen/die ick in alle mijne Voyagien hadde/zijnde op de Frontieren van Vranckrijck, ende als (ten aenſien van andere verre gelegene plaetſen) in het binnen treden van mijn geboozte Stadt.

Den almachtigen Godt met ootmoediger herten gelooft en gedanckt hebbende/ booz ſoo een wonderbaerlijcke verloſſinge/ginghick booz Provence en Langedock, daer ick dicht by Montpellier des Frans-mans Vader ontmoetede / dien ick in Canea ofte Candia van de Galg bevrijt hadde; dewelcke ſeer verheugt zijnde dat hy my ſag/ my acht dagen by hem baſt hielt / en my met Spaenſe Piſtoletten heerlijck geloont/ ſich beklagende om mijnent wille / dat ſijn Soon te Parijs was. Dan waer continuerende in mijne Voyagie na Barſelonien in Catalonien tot Spangien, ick mijn booznemen na Madril ſtaeckte / om het koſtlijck logeren en het ſobere bictalieren: boeterende dan de naeſte wech booz Arragon en Navarre, ben ick op de wech van Sancto Johanne de Pyrrheniſche Bergen gekrupſt: en neder-ſlaende by Pau en de Reviere Ortes, hebb' ick Gaſconien en Bern beſocht / en van daer de Steden Bordeaux en Rochel; en arriverende tot Parijs, daer ick mijn eerſte Voyagie aenvong/ daer heb ick ook mijn eerſte/ pijnlijke/ en boeterende Pelgrimagie geeyndigt. Dan hier kozts daer na 't Hof van Engelant beſoekende / heb ick aen den Coninck Jacobus, de Coninginne Anna, en den Coninck Carolus ſekere rare ſchenckaſien en notable reliquien bereert/die ick bã de Jordaen en Jeruſalem mede bzagt. Binnen een Jaer daer na wiert ick upt eenig on-genoegen tot mijn tweede nabolgende repſe gedzeven.

Het Eynde van het eerſte Boeck mijnder eerſte Voyagie.

HET TWEEDE BOECK
van mijn tweede Voyagie,
DOOR
Europa, Asia, en Africa.

Het achtste Deel.

't IS waer/ dat de ghene die klaere onderscheyt en gewisse kennisse der dingen maecken / alle wetenschappen deylen in Speculative en Practicale. En wederom / de Speculative in Physica of Naturale Philosophie, in Mathematische ende Metaphysische, ofte boven-natuerlijcke wetenschap/ stellende de Medicijne onder het eerste: de Reken-konst, Musijck, Landt-metery, &c. Sterre-kijckery onder het tweede; ende ten derden daer aen hechtende de Theologie, of de wetenschap van Goddelijcke saecken, daerse oock toe-geven de rechte Reghel.

Soo veel dese Practicale wetenschap belangt/die omhelst eerst de Morale; 't welck sommighe in drien deelen/ te weten in Ethica 't welck de manieren ofte zeden der Menschen formeert. 2. In Oeconomia, 't welck de huyselijcke zaecken schickt. Het derde in Politica, behelsende Borgerlijcke zaecken/ aengaende de Regeeringhe van Republijcken / 't welck onder haer begrijpt de gantsche wetenschap van rechte Policije. Nevens de Practicale wordt geplaetst Dialectica, de Memorie Konst / de Grammatica, de Rhetorica, waer by oock mach komen de Konst der Poësie, &c. der Historien. Maer ick en sal niet wijtlopigh gaen in haere particuliere divisien, als ondienstigh tot dit mijn teghenwoordigh voornemen. Veele zijnder die haer selven begeven tot de Studien van dese wetenschappen/ ondertusschen vergetense het aldernoodigste / te weten; de wetenschap des Werelts.

Dit is het dat boven al de Menschen tot Eere verheft; ende dit zijn bedieninghen/daar door groote Huysgesinnen en Republijcken komen te floreren/ ende de wercken worden der ghener / die met des selfs kennisse begaeft zijn / by hooghe en leeghe aenghenaem gemaeckt. Dese wetenschap wordt alleen verkreeghen door ommegangh / ende by-wooninghe van de aller-ervaerenste: door verscheyden

De noodige nuttigheyt ende Eere van Voyagien

Discoersen/ schriftelijcke verhaelinghen / ofte door een levendighe stemme met vreemden te discoureren ; ende in/ ofte door een verstandighe opmerckinghe/ soodanigh men onder malkanderen heeft : doch boven alle en voornamelijck uyt de ghene / die in verscheyden Landen en verre gelegene Contreyen hebben ghereyst/ wiens eyghen ervarentheydt den oprechte wetenschap des selfs bevestight / ende de conditie des Menschen kan best anatomizeren. Om welcke en andere insichten dit ghewis en seecker is / dat des Menschen Herte on-versadelijck is / ingenomen zijnde met het (objectum) voorwerpsel/ daer sijn over-heerschende Affectie treck en behaegen in heeft/ ende alwaer sulcke passien d'overhandt krijgen/ daer krijght de Reden gheen huys-vestinge : want ghelijck de Jeught/ oordeel en overlegghen selden Logijs geeft / maer de selvighe aen de Ouderdom transporteert ; Alsoo is oock voor een on-ghestadighe Dispositie yeder Accident een Constellatie / waer door sijn beste Ghedachten worden ghediverteert / ende af-ghedreven van het Centrum ofte Middel-punt der diepster Resolutie : daer ter contrarie een bestendigh en resoluyt Mensch / hoewel hy by gheleghentheydt sijn tredt verandert/ op sijnen Wech nochtans blijft / de Tydt ten dienste staet/ niet uyt vreeze/ maer om ghewins halven : Ende ghelijck de Sonne onder-gaet om wederom op te gaen ; soo verandert hy sijn Coers/ om te volherden in sijn voornemen. Wat my selven in 't particulier belanght/ of on-vernoeghtheydt of curieusheydt my tot dese tweede Voyagie aenghepoort heeft / is my selven best bekent. Wat de opinie van anderen aengaet/ ick vraghe weynigh nae haer zoetste constructie/ ofte alder-zuerste Oordeel ; want die andere luyden haer Phantasyen na-jaghen/ gaen liever te marckt om te verkoopen dan te koopen/ ende willen liever haer eyghen uyterlijcke Conterfeytsels uyt-schilderen/ dan haer eyghen fouten ende ghebreecken rectificeren of verbeteren/ waermede ick haer verlate. 't Is dan ghenoegh dat ick my selven behaeghe ; de moeyte is mijn eyghen / met eens anders : ende daerom alder-bequaemst/ om van mijn eygen werck te oordeelen/ dat my selven best bekent is/ diese tot een diere prijs gekocht hebbe : ende om also dese Voor-reden of aen-leydende complement kort te maecken/ sal ick tot de saecke selfs treden.

De Apologia des autheurs.

Nu ghelijck ick mijne eerste Voyagie van Parijs aenghevanghen hebbe/ soo moet ick dese mijne tweede Reyze van London aenvangen : van waer ick mijn af-scheydt nemende van het Hof en het Landt ; en van Doveren hebbe ick't op Calis, ende soo op Grevelingen, Duynkerken, ende dat ongheluckighe Oostende ghemunt / om met een woort van hier te vlieghen / ick hebbe gantsch Nederlandt met mijn eyghen Voeten in twee Maenden tijdt ghemeten / welckers Beschrijvinge soo wijdloopigh van moderne Autheuren is voorghestelt / dat het niet meer en behoeft : dit sal ick daer slechs van 't mijne by doen / dat weghen Politij / neerstigheydt/ stercke Steden en Vastigheden / is het een Spiegel des Deughts/ ende een Tuyn van Mars ; Ja/ het Licht van gantsch Europa, soo dat de ghene / die het wel door-reyst heeft/ segghen mach/

dat

dat hy de Caert van de geheele Werelt gesien heeft. En nu voorwaerts op-klimmende na Cleef, quam ick recht op Graef Maurits Leger aen tot Rees, soo als Spinola Wesel ingenoomen hadde / tusschen welcke Armeen ick een vrye Passpoort hadde / zijnde van beyde Generalen vriendelyck onthaelt / want Spinola heeft my aen sijn eyghen Tafel gheset / ende ick ben in sijn tweede Tente negen nachten gelogeert gheweest / den Hertog van Nieuwburgh en Don Pietro di Toledo, beyde doen ter tijt daer wesende: doen was ick oock by den Prince van Orangien, (met wien ick verscheyden reyzen discurreerde) den Marquis van Brandenburg, ende seeckere Edelen en uptheemsche Ambalsadeurs: op welcke tijdt (ô hoe heeft het my gedeert) t'aenschouwen de wreede Tirannye der Spaensche / over de benauwde Gerefozmeerde van Wesel, over wien sy als Dupbels domineerden: want dese bedzoefde Bozghers / zijnde swaerlyck ghedzuckt dooz haer on-verdzaeglycke bejeghenningen / waeren van haere Vzienden beleghert / terwijlse van haere Vyanden ghevanghen ghehouden wierden / ende de noodt gehoozsamende / hebbense haere Lichamen binnen de Mueren ghehouden / hoewelse gantsch ende geheel met haere Ghemoederen buyten by de Belegeraers waeren. Wesel dooz Spinola ingenoomen.

Dese Armeen adieuw seggende / quam ick in het Gesel schap van den Jonghen Sr. David Bruce, de Heer van Klekmanan sijn Soon / die ick naer Italien ghelepde: naeuwelycks waeren wy een Duytsche Mijl boven Rhijnbergh (daer Colonel Edmont gheslaghen wierdt) ghekomen / of wy wierden van vijf Soldaten (Fransche en Walloenen) aengerant / die ons onse Mantels en het Gelt in onse sacken af-naemen: ende dat in een Dozp daer het Vzouwen en Kinderen saeghen / maer niemant konde ons ontsetten / alsose met Wagens het Leger van Spinola provianderden. Van waer wy 's daegs daer aen tot Ceulen aenquamen / ende Gelt per wissel ontfangen hebbende / gingen wy de geimagineerde Grauen van de drie Coninghen die tot Betlehem quaemen / besoecken / de welcke (soo de Papisten seggen) hier begraven leggen: ô dupte en slozdighe absurdigheyt van haer heylige Moeder de Kercke! sulcke helsche en valsche leugens te mayntineren; want dese Koninghen zijn gekomen upt het Oosten ende upt Chaldæa, ende niet upt het Noozden: ofte soose immers willen hebben dat sy daer ghestozven ende begraven zijn / soo is het ghewis even soodanighe verbloeckte dwalinghe / de Traditie te boven gaende / als haeren swerdenden Godt / de Schoenmaeker van Hyerusalem is / van wiense te Romen 10000 Fabulen en grillen geschreven hebben. Dan hier gingen wy bezoecken de elf dupsendt Maegdenhoofden / Martelaers. 't Is waer / wy saghen het Kerck-hof wel bezaept met Doodts-hoofden / maer wiens Hoofden dat het waeren / is Godt bekent. Van daer brachte ons een Monsieur by een Capel / welke in een Wijngaert stont / ghenoemt de Capel van mirakelen: de welcke hier van sijn oorspronck heeft: Op een heyligh Dagh / zijnde in de tijt dat men Druyven perst / quammer een Boer nae de Stadt toe / ende voorby dese Wijngaert passerende (ghelijck daer een meenighte van is binnen de Mueren) at hy sijn Buyck vol Druyven / en naderhandt De fabuleuse Miraculen van Ceulen.

Een verſierde en valſche miraekel.

Miſſe hoorende/ biechte hy ende ontfingh het Sacrament: ende den ſelf den Wegh die hy quam/ weder-kerende/ ghebeurde het/ dat hy jupſt op die plaetſe daer hy de Duyven gegeten hadde/ aen 't braecken raeckte/ ende met het ghene hy gegeten hadde/ het Sacrament overgevende/ veranderde het voort in de ghelijckeniſſe van een eerſt geboren Kindt/ zijnde glinſterende ende heerlijck. Wel den verbaeſten Geſelle keerde weder ende zeyde dit tegen ſijnen Biecht-vader/ den Biecht-vader heeft het den Biſſchop verteit/ alwaer hy en andere Prelaten ter plaetſe verſchijnende/ ende beſchouwende dattet als een Engel haer toe ſcheen/ wierdenſe verbaeſt: eyndelijck hebbenſe haeren kleynen dooden Godt in een Camerijckſ doeck ghewonden/ ende hebben 't daer begraven/ deſe Capel boven de plaetſe ſtichtende; daer zedert die tijt een Wereldt vol leugenachtige Miraculen geſchiet zijn. Siet dit zijn de nieuwe Tijdingen van Ceulen.

Van daer opvarende na de Rhijn, quam ick te landen tot Heidelbergh, daer ick de Princeſſe van den Paltz met ſeeckere rare Heliquien van het heylige Landt vereerde: ende Monſieur Bruce hier laetende tot dat ick wederquam/ gingh ick na Nurenbergh, om bekent te maecken de doode van de ſes Hooghduytſchers, dewelcke ick in de Woeſtijne ende Grand-Cairo van Egypten begraven hadde/ want te twee Baroenen hoorden onder den Marquis van Anſpach; alwaer ick ſommighe van haere Broeders/ Suſters ende Neven gevonden/ ende haer haere af-lijvigheyt bekent ghemaeckt hebbende/ wierde ick terſtont ghecondoyeert na haeren regeerenden Prins de Marck-graef/ aen wien ick alle omſtandigheden verhaelde; waer op een Broeder van d'eene Baron/ ende een Suſter van d'ander in haer volle bezit raeckten/ ende ick wiert by haer allen hoogh gheacht enderijckelijck gheloont. Ende nae dat ick my tien daeghen wel hadde laeten op diſſchen/ keerde ick weder nae Heydelbergh, ende mijn Cameraet ende ick ſijn voort gereyſt na Helvetia ofte Switſerlandt.

Dit Landt wort ghedeylt in dertien Cantons of Dorpen/ waer van de eene helft Gereformeert/ ende d'ander helft Paepſch is; de ſterckſte van deſen is Bern, het welck langs het Meer of Lac, tot op een Mijl nae aen Geneva ſtreckt. Het Volck en haere dienſt is meeſt alle Chriſten Princen wel bekent/ zijnde couragieus/ trouwhertigh ende kloeckmoedig in den Oorlogh.

Een Vrouwe die 14 Jaren ghevaſt heeft.

Hier in deſe Stadt Bern, omtrent Urbs, ginghen wy een jonghe Vrouwe ſien/ de welcke noch ghegheten/ noch ghedroncken/ noch ter Kamer-gangh gheweeſt hadde in derthien Jaeren; zijnde wel te vreden dat haere Ouders/ de Vrienden/ Doctoren en andere haer quaemen beſoecken/ ſy was altijdt bedt-reedt/ ende ſoo upt-gheteert/ als dat om haer Lichaem niet anders en was als Vel en Beenderen/ nochtans dochtſe altijt op Godt. Ende een Jaer nae deſen wiertſe weder friſch ende ſeuchdigh van Lichaem/ ende kregh appetijt tot het eeten; trouwde eenen Man/ daerſe twee Kinderen by kreegh/ ende ſtierf vijf Jaeren daer na.

Zijnde beel eer een ſchim als een Menſche gelijck.

's Daegs daer aen quamen wy tot Geneven, daer wy de Stadt besaghen: de principaelste Borgermeesters/ de seven Predicanten/ ende vier Capiteynen waeren my zeer wel bekent/ by wien ick op verscheyden plaetsen dagelijcks te gast was/ ende met haer discoureerden. De Predikanten vereerende my op een nacht met een Bybel/ doenmaels eerst overgeset in de Italiaensche spraeck. Door een van haer/ gebozen tot Milanen, verteide my/ datter ses Mijlen daer van daen een Priester was van een Dorp/ in 't Landt van Madame de Longeville, dewelcke in sijn eyghen Parochie dzie Weduwen met haer dzie Dochters beslaepen hadde/ ende dat omtrent op een tijdt: dewelcke daer over na Dyon ghebzacht wiert om gherecht te wozden; op my verzoeckende/ of ick mee wilde gaen om de maniere te sien: des anderen daeghs (laetende Mr. Bruce by haer) gingh ick derwaerts/ ende sagh hem 's daeghs daer aen op hanghen aen een nieuwe Galgh/ soo hoogh als een Huys: de dzie Moeders met de dzie Dochters swangher zijnde/ wierden booz hem ghestelt/ wiens dzoevighe Herten en schzepende Ooghen over haere sonden en schande jammerlijck was t'aenschouwen. Hy aen d'ander sijde smeeckte ghedueriglijk om ghenade en pardoen weghen dit sijn schandelijck feyt. Siet daer is de Kupschheyt der Roomsche Priesteren/ welcke quaeds-wijs niet moghen trouwen/ maer nochtans alle grouwelen en zonden/ insonderheyt van Sodomy bedzijven/ 't welck haer gedurigh vermaecken oeffeninghe is. Wederkerende tot Geneven, gaf ick sulcks aen de Magistraten aldaer te kennen/ want sy nieuws-gierigh zijn.

Het Meer van Geneven is sesthien Mijlen langh/ en twee breedt/ aen het Zuyd-west-eynde staet de Stadt/ door welckers midden de Revier de Rhijn loopt/ welckers hooft en lichaem van de Meer af/ selfs onder de hupsen Haeren aenbangh heeft: de eygenschap van dese Revier is de Revière Nylus niet on-ghelijck; want wanneer alle andere Revieren in de Somer af-neemen/ soo neemt dese toe. De oorsaecke hier van wesende het Sneeuw dat op de Sangalische en Grisonische Alpen leght/ 't welck niet en kan smelten/ tot dat het omtrent onse langste Dagh/ door de hitte en schijnsel van de Sonne komt te versmelten/ ende alsoo de Meer incorporeerende/ krijght den Rhijn daer door sulcken Lichaem/ dat het de snelste Revier in Europa is. De Stadt is aen beyde kanten wel gefortificeert met bedijckte Wallen/ ende vaste Bolwercken/ de Gracht van buyten ende rontom droogh zijnde/ is met stercke Palissaden van houte Paelen behept/ om schielijcke aenvallen te beletten. De Meer van Geneva &c. de Revière de Rijn.

Deele aenvallen heeft dit handt vol Volcks geleden te Water ende te Lande/ van den Hertogh van Savoyen, in welckers verhael ick lichtelijck sonde versmoozen; ende dacrom het Helder-Schijnende Sion, ende haere Gods-dienstighe Israelijten, de beschermighe des Alderhooghsten bevelende/ stapte ick over de Alpes na Thoren.

Hier heeft den Hertogh van Savoyen sijn residentie/ dewelcke gesproten is uyt het Huys van Saxen; wandt Beroladus, zijnde een Nae-

De eerstroofspronck des Hertogs van Savoyen.

Cozijn van den Keyser Otto den III, en de Broeder van den Hertogh van Saxen; heeft den Keyser hem met dese Landen van Savoyen ende eenighe ghedeelten van Piemont begiftight/ alwaer hy ende sijne Nakomelinghen haer neder-gheset hebben / voor de tijdt van vier hondert Jaeren/ onder den Titel van Graven: tot dat den Keyser Sigismundus, in de Concilie van Constantien, Amie, den achsten Graef van dien Naem tot Hertogh maeckten / ende alsoo van hem beginnende tot desen teghenwoordighen Hertogh, ghenaemt Charles Emanuel, zijnder slechts acht Hertogen gheweest/ waer van sommighe maer een korten tijt gheleeft hebben. Ende nochtans wort hier het treflijckste Hof van alle Christen Hertogen gehouden.

Op deselve tijt doen ick er was / voerde desen teghenwoordigen Hertogh Oorlogh met sijn eyghen Swagher Philip de derde / om het Marquisaetschap van Montferat, ende het Hertoghdom van Mantua, de uytkomste daer van strechte tot des Hertoghs dubbelde schade; hoewel die van Gonsaga het selvighe nu hebben moeten in-ruymen aen den Fransschen Hertogh van Nevers. Dit Landt van Piemont is een seer vruchtbaer ende vlack Landt / machtigh Volck-ryck / ghelijck de kanten van de Revier Arno, ront om Florencen: soo dat een Venetiaen vraeghende een Cavalier van Piemont, wat voor een plaetse dat Piemont was? tot antwoort kreegh: Het is eene Stadt van vier hondert Mijlen in de rondte / daermede meenende de Wooninghen ende het Volck van het Landt.

De andere Toe-naemen der Italiaensche Hertoghen zijn dese; dat van Parma, is Ferneese, beteeckenende Patrijsen; dat van Modena, Astie: dat van Florencen, de Medicis: dat van Urbino, Franciſco Maria, ende den laetsten Hertogh van Mantua, Gonsaga; het Hertoghdom van Ferrara, zijnde ghedisfolveert / is den Paus tot een Patrimonie toeghevallen.

Verlaetende Piemont, ende arriverende aen de Kuste van de Revier di Genoa, ben ick tot Zigome-ghelandt, de Zee-haven van den grooten Hertogh: alwaer ick Mr. Bruce achter liet/ om te zijn een Volontaris Soldaet onder een Capiteyn van een Galey; ende my alleen begevende na Florencen, besieghende my onderweghen tot Pistoia een troostlijcke Kamp-spoet: want de Marckt na den Avontmael besichtigende/ en vraghende een Franse Ponjaert in mijn sack/ wiert het gheset daer van gesien van een Badgello, Capiteyn van de Sergheanten / dewelcke my voort daer op ghevat heeft / nae de Boeyen ghesleept/ ende in een doncker gat gezet / my van al mijn gelt en Ponjaert beroovende; ende dien nacht te Poste rijdende na Florencen; toonde hy daer de Rechters een Stilet van sijn eyghen; waer over ick ghecondemneert wiert op de Galeyen voor een Jaer langh / ofte te betaelen hondert Ducaten: hy verclaerde daer vier daghen langh/ ondertusschen maeckte men my bekent aen den Gouverneur van Pistoia; voor hem compareerende / gaf ick hem te kennen d'on-verdiende wreedtheydt van den Badgello; ende dat ick niet en ontkende dat ick een Stillet to ofte Ponjaert ghedraghen hadde / maer

Een troostlijck Kramp.

dat hy

dat hy onder dien Deck-mantel my twee-en-t'seventigh stucken gouts ontnomen hadde / den Gouverneur hier uyt ghewaer wordende de boevery van den Fielt / hoe dat hy voor hem verswegen hadde / dat hy my ghevat hadde / wiert daer over on-vernoeght / ende heeft voort een Post nae sijn Hoogheydt ghesonden / door wien hy hem liet weten / hoe 't met de saecke gheleghen was : waer op den Badgello te rugghe ghesonden wierdt nae den Gouverneur / by wien wy beyde in hechtenisse saeten / ende beschuldight zijnde in mijn teghenwoordigheyt van sijn boevery / en konde hy 't niet lochenen : hier op wort my mijn gout en Ponjaert weder-ghegheven ; den Badgello met sijn Vrouw en Kinderen buyten de Jurisdictie van Pistoia voor eeuwigh ghebannen ; ende ick ontfingh tot recompence van mijn on-ghelijck uyt sijn Hoogheydts Schat-kamer 50 Florentijnsche goude Kroonen / sijnde van des Hertoghs eyghen munte. Hierom prees ick den Boef / dat hy door my te ruineren sich zelven soo merckelijcke schade / ende my soo een heerlijcke recompence toebrachte.

Godt danckende voor soo een vroolijck Kruys / gheraeckte ick tot Florencen, alwaer ick eenen / Johan Bruyn ghevonden hebbe / wiens geselschap ick ghenoten hebbe tot Sicilien toe : van waer heymlijck door Romen en publijckelijck door Napels ghepasseert hebbende / voeteerden wy langhs de Zee-kant by Salerno, ende komende tot Cousenza, de Hooft-stadt van Calabria, alwaer een Vicaris sijn residentie heeft / bleven wy daer etlijcke daghen. Cousenza in Calabria.

De Stadt en is van gheen quantiteyt noch qualiteyt / ten aensien van het on-bekende en eenzaeme Landt / de treflijcker soorte van Adel levende tot Napels. Hebbende het neder Calabria verlaeten / ende gekomen zijnde in het opper / arriveerden wy aen het Dorp Allauria ; ende 's anderdaeghs 's morgens passerende door on-bekende Bergen twaelf Mijlen langh / wierden wy in het midden van onse Passagie bezet van vier Duer-roers en van vier Banditen : voor wien ick mijne Handen op houdende / om lijfs ghenade badt / hen mijne avontuuren en voorighe pelgrimagien te kennen ghevende ; sy staen ghereedt met haere Pistolen om Duer te gheven / doch mijn Patent van Jerusalem lezende / deden sy haere Hoeden af / ende bewesen my eer / niet teghenstaende datse gevalueerde Moordenaers waeren. Ons leven en Vryheydt worde ons geschoncken / ende tot meerder verseeckeringhe van dien naemen sy ons beyde in een groote dicke Bos-gagie / alwaer sy een houte Hutte hadden op-gheslaghen / ende waeren met ons vrolyck / ons tracteerende met Wijn ende de beste spijse / dat soo een eenzaeme Hutte konde verleenen. Om datter nu noch veertigh meer Banditen van haere Compangons waeren op dese Berghen / soo gheleyde ons een van dese Banditen soo na aen Castellucia, als hy wel dorste ; en dede my sweren dat ick haere private residentie en correspondentie aen den Baron van die plaetse doch niet wilde openbaeren / nochte oock dat ick haer daer bejegende ; 't welck ick gewilligh dede / ben alsoo van haer gescheyden met een zeer danckbaer Herte.

Dese Banditen ofte Moordenaers sullen des nachts als 't haer belieft

De Privilegien der Banditen in Calabria.

lieft in eenigh vrye Stadt koomen / ende daer een Herck ofte Gasthuys in-nemende / blijvense daer soo langh als 't haer belieft / met hare Vrouwen / en Vrienden van haere Affayren consulerende; sijnde alsoo vry en vepligh in dese plaetsen / als offe noopt eenigh quade feyt bedreven hadden, nochte en kan de Magistraet op haer dat hebben / so langh alsse haer binnen 's Huys houden. Dit is een oude Privilegie dat Calabria altijdt gehadt heeft / ende soo is 't meest in alle de Spaensche Dominen. Sijnde aenghekomen tot Castelucia, beweeg my de Baron veel goets / verwondert sijnde dat ick behouden over de Bergh gekomen was; want (seyde hy) als ick na Napels gae / wordt ick genootsaeckt t'scheep te gaen / niet tegenstaende dat ick 40 Lijf-trawanten hebbe.

's Daeghs daer aen passeerende door Montesilione, het schoonste en vruchtbaerste Dorp in gantsch Calabria superior; ick sagh een Huys sonder Dack / daer (soo 't volck seyde) Dyonisius de derde ende laetste Coninck van Sicilia (na dat hy sijn Coninckrijck en Kroon verlaten hadde) neghen Jaeren langh School gehouden heeft in 't heymlijck / ende de Kinderen leerde / al eer men eens wiste dat hy een Coninck was.

Dit hooger Calabria, hoewel berghachtigh / heeft overvloedt van delicate Wijnen / schoon Way-landt / ende zeer deftige Zijde. De Boeren hier te lande eeten gemeenlijck altijdt Ajuynen / waer upt dit spreeckwoordt is ontstaen; *I Calabriese magniano di Cepoli*, dat is: Die van Calabria geneeren haer met Ajuynen. Hare Vrouwen draeghen een on-mannierlijck Gewaet / hebbende Capproenen van haer Voor-hooft af tot achter op haere Rugg' toe / van ses of sevenderley Coleuren; wiens boven Kleederen wat leegher komen als haere middelen: haere Houssen en Broecken sijnde upt een stuck aen malkanderen vast / en halve Leersen aen haere Beenen hebbende / gelijckense wel de Gargosen van Armenia.

Griecksе Albaneses ghevlucht na Calabria.

My ghedenckt dat ick door dit hooghe Landt Calabria passeerde / verscheyden Casales (ofte kleyne Plecken) sagh / van seeckere Griecken ghenoemt Albaneses, wiens voorsaten upt Albania waeren ghevlucht / doen den Turck, Epyrus en dese haere Provincie met verrassinghe innam; ende waren gelicentieert van den Spanjaert Philippus de I. &c. hier te blijven: en hoewel sy van haere natuerlijcke Patrimonien sijn verbannen (*Omne solum orti Patria est*) soo sijnse nochtans den Vremden zeer goet-gunstigh. Van hier vertreckende na het Dorp Monilo, sijnde te lande / soo als wy het voeteerden / van Napels gelegen vier hondert Mijlen; krupsden wy de enghe Faro, ofte Siciliaensche Euripus om / na Messina te vaeren / sijnde twee Mijlen breedt. Alhier ghelant sijnde / ontmoetede ons een Schotsch-man van Edenburgh, Willem Coylie, gekomen sijnde van Palermo, ende verbonden na Venetien, aen wien ick Jan Bruyn verhuerde / om hem op sijn wederkomste te vergeselschappen; ende 's daeghs daer aen hebb' ick haer beyde te scheep gebracht / om tot Calabria weder te Landen.

Ende

Ende nu het Italiaensche Spreeck-woordt betrachtende / *Si meglior astar solo come mala accompaniato*, 't Is beter alleen te zijn, dan in quaet Gheselschap; gingh ick dwars door het Koninckrijck nae Trapandien, van waer ick graegh my wilde laten over-voeren naer Africa, maer en konde niet: ende van hier weder-keerende dwars over het Eylant / wordt ick indachtigh / dat ick (ghelogeert zijnde in het Dorp Saramutza, toe-behoorende een jonghen Baron / ende van sints zijnde my te begheven op den wegh na Castello Francko 8 mijlen daer van daen / toe-behoorende een ander jonghen Edelman) op stondt / en op het aen-breecken van den dagh my op den wegh begaf; alwaer het mijn gheluck was / dat ick half wegen dese twee ongebaerdde Baronnen doodt sagh leggen op het veldt / en hare Paerden neffens haer staen ghebonden aen een boom; waer over grootelijcks ghealtereert zijnde / tradt ick toe / en merckende datse kostelijck in 't zijde ghekleedt waren / kond' ick lichtelijck gissen wat voor Persoonen dat het waren: te meer alsoo mijn Weerdt my 's avondts te vooren vertelt hadde / dat dese twee Baronnen seer oneenigh waren weghen een jonghe Eedele Madam / daerse beyde op verlieft waren; en soo was het oock; want om haerent wille waerense tot dese twee-strijdt ghetraeckt / ende om haere eyghen Hooghmoedts wille / laeghense daer ghestaeghen. Want ghelijck het Vyer is voor het Boskruydt / soo is de Eer-sucht voor een verhit of haestigh Mensch / welcke van eyghen Liefde slechts aen-ghetoerdt zijnde / om hoogh stijght / ende niet neder-waerdts en buyght / tot al eerse in asschen verandert is.

Twee Baronnen in een strijdt doorsteecken.

Ende hier is om deser Madamma wille ghebleecken / Dat Liefde in Droefheydt veranderde: en om de waerheydt te segghen / doen ick haer hier dus sagh leggen / hebb' ick beyde haer Sacken ghevisiteert / ende ghebonden haere twee zijde Beursen / ghestoffeert met Spaense Pistoletten; waer over mijn herte van blijdtschap op-sprongh / ende nemende vijf Ringhen van hare vier handen / hebb' ick die ende de twee Beursen in de Aerde begraeven een half mijl van hier / ende weder-keerende / klom ick op een van haere Paerden / ende quam alsoo gallopeerende te rugghe tot Saramutza; alwaer ick mijnen Weerdt op-weckende / hem vertelde 't ghene ghebeurdt was; doen hy het Paerdt sagh / begost hy van verbaesthevdt te schreeuwen / ende loopende nae het Kasteel / heeft hy Me-Vrouw des Barons Moeder sulcks ghe-boodtschap / waer op sy met haere Kinderen / en de gantsche Stadt van stonden aen met my gheloopen zijn / sommighe ghekleedt / sommighe naeckt / sommighe te voet / sommighe te paerdt; daer nu ghekomen zijnde / ach! hoe deerlijck was het t'anschouwen en t'aenhooren het droevigh ghekerm. Ick haer dus siende als dolle en uytsinnighe Menschen tieren / ben / sonder haer eens goede nacht te wenschen / van haer ghescheyden / ende komende ter plaetse daer mijn Schat verborghen lagh / hebbe my gespoeyt na Castello Franco, alwaer ick haer de selfde tijdinghe brengende / hebben sy haer altemael met soodanighe verbaesthevdt op de vlucht begeven.

Wel door veranderinghe van tijdt valt altijdt by avontuer eenigh gheluck voor / of behoorelijck of onbehoorelijck / en wil ick niet disputeeren; 't is nu de mijne dat laestmael de hare was / en om te salveren 't gene niet verlooren was / ben ick op dien dagh 30 mijlen vorder gherepst na Terra Nova? van waer ick 's anderen daeghs 's morghens vroegh naer Malta t'scheep gaende / ende daer in salvo arriverende / sagh ick daer een Schip van London, ghenoemt St. Matthæus, in de Haven ghereedt legghende om naer Constantinopolen te zeylen / daer ick mp met het Gheselschap aen Landt 3 daghen langh vroolijck maeckte / insonderheydt met eenen Joris Klerck, welcke soeckende in mijne Herssene een Wijngaerdt te planten / sich selven by nae te kort ghedaen hadde.

Een Schip van London genoemt St. Matthæus.

Op den 4 dagh ginghen sy t'zepl / doch ick bleef aen Landt / alwaer ick tot mijn geluck binnen 8 daghen een Fransch Schip van Tolon (ghekomen zijnde / van Levant) gewaer wierdt / en onder weghen in naer huys te varen / tot Thunis soude arriveren; met wien ick naer wensch binnen 3 daghen onse ghewenschte Haven bezeylde. En nu de waerdye van het Goudt dat ick in de voor-noemde beursen vondt / bedroegh vrie hondert en ettelijcke dubbelde Pistoletten; en hare Ringhen met Diamanten beset zijnde / wierden ghe-estimeert tot Malta op 400 en ettelijcke Guldens / dien ick mp tot een gheringhen prijs quijdt maeckte: maer het Goudt was mijn beste troost / 't welck als Homeri Iliades onder Alexanders Hooft-kussen / mp tot een ghedurighe Metgesel streckte.

Thunis is de Hooft-stadt van haer eyghen Territorium, en van het gantsche Oosterssche en leeghe Barbarien, daer 10000 Hupsen in staen: en het is de plaetse daer oudt Carthago gestaen heeft / 't welck gestight is van die van Tyrus en Phenicia van het Heylige-Landt, omtrent 72 Jaeren voor dat Romen ghebouwt wierdt / en was 20 mijlen in de rondte: welcke Stadt doen ter tijdt de souverepne Koninginne van Africa, dien de Romeynen haet en nijdt toe-droegen / Romen in groothepdt / heerlijckhepdt en heerschapppe te boven gaende: des niet te min soo wierdtse eyndelijck in-ghenomen / verwoest en verbrandt door Scipio den Africaenschen Romeyn, omtrent 602 Jaren nae dat Romen eerst ghestight wierdt / en hare ruinen en groote territorien van buyten de eer-gierighepdt van Romen onder-danigh ghemaeckt.

Hier na wierdt het verwoeste Carthago wederom op-ghetimmert door Cæsar, en de Italianen derwaerts ghesonden om het te bewoonen / en floreerde voor een tijdt tot dat het van de Gothen en Vandalen ghedestrueert wierdt: Ende eyndelijck van de Sarazenen en Moren onderghebracht zijnde / wierdt het door haer ghetransporteert aen de Turckische macht / welcke daer nu Meester van is / zijnde niet de feste part soo groot als het te vooren was. Dese Stadt is gheleghen in de diepte van een Inham / alwaer de Zee een mijl langh den boesem van het Landt door sneden hebbende / een ruyme en veylighe Haven maeckt voor Schepen en Galeyen: welcke Haven en Stadt bevrijdt is van het aen-bal

De verscheydene Plantagien van Carthago.

der

der Zee / door het groote en stercke Fort van Galetto, gestight op een hooge upt-steeckende punt / 't welck de Zee om-helst / en over de mondt van de Baey commandeert; daer een Turckse Basia en een party Soldaten in garnisoen leggen. Het Fort selfs is wel voorsien van Wapenen / Volck / Artillery en Amonitie.

Het Koninckrijck van Thunis behelsde voor desen het gantsche Landt dat de Ouden eygentlijck Africa ofte 't kleyne Africa noemden / zijnde het oude Numidia, en wierde doen ghedeylt in dese 5 Provincien / Bugia, Constantino, Thunis, Tripoli en Ezzebba: in de Stadt Bugia, gheleghen half weghen tusschen Thunis en Algier, en 40 mijlen van malkanderen zijnde / nu ghenoemt Arraderz, daer stonden oude cierlijcke Tempelen / Academien / heerlijcke Gebouwen / Gast-huysen en Conventen na hare manier: maer de Stadt inghenomen en ghesleght zijnde Anno 1508 door Petrus Koningh van Navarre, is het sedert altoos ghebleven sonder Cieraet en heerlijckheyt / behalven datse eenighe onmanierlijcke Inwoonderen gehadt heeft.

De Provintie van Constantino is gheleghen tusschen Thunis en Bugia; de Stadt Constantino, (nu Abiroah, zijnde een Hooft-stadt / toe-ghenaemt Cortes, & Iulia,) is met Steen-rotzen en oude Muragien omcinghelt / hebbende 800 Huysen / in dese Stadt zijn de overblijfselen van een Arcke triumphael, voor desen ghestight van de Romeynen; ende in dese Provintie 16 mijlen in het Lant was de Stadt Hippo (nu Bosen) daer S. Augustinus Bisschop van is geweest. De Zee-Provincien tusschen Thunis en Algier.

Thunis leght tusschen de Grensen van Abiroah Westwaerts / ende de Paelen van Tripolis Oostwaerts / zijnde 80 mijlen langh. Ende op de Kust van dese Zee ligt de Stadt Bisserta, verciert met een bequaeme Haven / en 6 Gallepen / welcke d'alder-schelmachtighste en sneedighste zijn in het vluchten of nae-jaghen van alle de Roovers in Turckyen.

Tripolis in Barbaryen, voorgaens soo ghenoemt / is voor desen in de Zee verdroncken gheweest / maer nu is het veylighlijk wat meer nae't zuyden vervoert / en is voor desen verciert gheweest met Kooplupden van Genoa, Ragusa en Venetien, maer is nu ghewoyden een Moort-kuyl van Dieven en Zee-rovers / en soo zijn alle de Zee-steden tusschen Ægypten en Maroco.

De laetste Provintie van het Koninckrijck Numidia, is Ezebba, gheleghen in't Oosten van Tripoli, ende grensende aen Cyreno, een aenhangsel van Ægypten: welckers voornaemste is Messaich, zijnde 24 mijlen van Tripoli, daer in veele Dorpen en Steden op de Blackten en Bergen begrepen zijn / hebbende overvloedt van Zyde / Granen / en dieverschе Vruchten.

Alle dese 5 Zee-Provintien hebben maer enghe Eylanden / niet boven 40 mijlen van de Zee-kust Zuyd-waerts avancerende. Hier in Thunis bejegende my onsen Enghelschen Capiteyn / Generael Ward, voor desen een groote Zee-roover en Commandeur ter Zee / welcke upt spijt / om dat hy in Engelandt niet wel gherespecteert en wierdt / Turcks ghewor- Een Engelsch Zee-Roover/ Ward.

den was / ende alhier een schoone Palleys timmerde / verciert met kostelijcke Marmor-steenen en Alabast: dewelcke 15 engelsche besnedene Renegados tot Huys-genooten hadde / welckers leven en wesen vast al eens was / alsoo woest van leven als spijtigh van woorden / nochtans den ouden Ward, haer Meester / was vriendelijck / ende gaf my een stercke Convoy van Volck om my te ghelepden tot Algiers, ende terwijl ick hier 10 dagen toefde / hebb' ick dickmaels met hem middagh- en avontmael gehouden / maer hebbe aen boordt gelegen in het Fransche Schip.

Eyndlijck alhier Paspoort van den Bassa verkreghen / en mijn Leven en Penninghen verassureert hebbende / hebb' ick my met dese Convoy (sterck 40 Mooren en 100 Kameelen / gheladen met Zijde en andere Waren) op den wegh begheven / passerende door de voor-noemde Landen Abiroah en Arradetz. Op de gantsche wegh (logerende des nachts in een Tente) sagh ick een playsierigh en vruchtbaer Landt van Wijn / Rogge / Garst / Tarwe en alderhande Vruchten / midtsgaders ontallijcke Hoyven / en so rijck van Volck / dat ick wenschte / datter geen altoos en waren; of anders datse Christenen gheweest hadden / en alsoo civielder gheleeft.

De grootste Vrandt die my op dese Reyse plaeghde / was de Sonne / wiens over-groote hitte niet te verdraghen was / zijnde in September Anno 1615. maer wat Provisie van Water / Wijn / Victualie belanght / dat hadden wy in overvloedt. Op den 7 dagh van onse Reyse quamen wy in het Landt Tremizen, in voorigen tijden Mauritania Cæsarea genoemt.

Tremizen in Barbarien

Dit Koninckrijck heeft aen het Westen / Mauritania Tingitana, behelsende het Rijck van Maroco en Fez: aen het Zuyden / Gotulia, ofte Woestijnige Numidia: aen het Oosten nevens de Rivieren Mulvia ende Amphlaga, de Moraessen van Arradetz: ende aen het Noorden / de Middellandsche Zee tegen over Sardinia. 't Landt is van het Oosten tot het Westen ruym 300 Engelsche mijlen langh / en tusschen de Zee en Gotulia niet boven de 30 Engelsche mijlen breet.

Dit rijcke Koninckrijck is dickmaels en geduerigh gheplaeght gheweest van Numidische Sarazenen, ofte bastaert Arabiers, dewelcke van de Bergen neder-dalende / met een vollen coers dese in de Aerde-woetende Mooren op het lijf vallen / om haere noodzustighe en onversadelijcke begeerten te voldoen.

De Stadt Tremizen door den oorlogh verwoest.

Tremizen ofte Telensim heeft van oudts gehadt 4 Provincien / maer nu slechts twee; haer eygen Territorium, ende dat van Algiers: welckers Hooftstadt oock Tremizen toegenaemt zijnde / door dese 18000 Huysen in sich begreep: doch ten aensien dat het van Iosephus Koningh van Fez, na een seven jarighe Belegeringhe overwonnen is geweest / ende naderhandt door Carel de V. 't' onder gebracht / ende in der Turcken possessie gheraeckt is; ende eyndlijck om de langhduerighe Oorloghen tusschen den Serif ofte Koningh aldaer / ende den Turck; is het veel klepnder gheworden / ende by na ontbloot van Volck; ende het meestedeel van dat Lant onder subjectie van den Bassa van Algiers geraeckt.

Eynd'lijck op den 12 dagh na ons vertreck upt Thunis zijnde ghearriveert

arriveert tot Algiers, ende mijn Convoy met groot respect abandonnerende/ vertoefde ick in een Spangiaerds Huys/ welcke een Renegado geworden was/ ende nu een olijcke Herberghe van een houte vloer opgherecht hadde. Op dese gantsche wegh van 240 mijlen en hebb' ick geen Tol betaelt/ noch eenigh merckelijck gevaer uytgestaen/ also 't een vreedsaem Landt is/ hoewel het Volck woest is.

Dese Stadt Algiers heeft eertijdts ghestaen onder subjectie van het Koninckrijck Tremizen, doch is om haere onverdraeghlijcke lasten tot een Revolte gheraeckt/ ende over ghelevert aen den Koningh van Arradetz ofte Bugia: daer nae was het onder den Koningh van Spangien/ van de welcke het Barbarossa ghewonnen heeft Anno 1515. zijnde nu onder den Turck/ ende is gheleghen op de pendiculen van een vlack neder-dallighe hooghte/ ende staet op een driehoeck: welckers Zee-kant wel ghefortificeert is met aerde Wallen/ Bolwercken/ en Artillery; maer de half vierkantighe Aerde Wallen zijn van gheringhe importantie/ ende licht te over-rompelen: zijnde drie mijlen in de rondte; beset met omtrent 30000 Persoonen. De plunderende stadt Algiers.

Hier binnen is een Turcksche Bassa, ende een stercke Garnisoen van 6000 Ianitzaren, en 200 Vrybuyters/ welcke op de Koopvaerdy Schepen ende op andere zeevarende Kooplupden loerende/ door hare gheduerighe Buyt en Prijsen dese veleynighe Stadt wonderlijck hebben verrijckt/ ende is gheworden een oudt vyandt van het Christendom; ende een Koninckrijck op sich selven/ zijnde van het Oosten tot het Westen tusschen de Steden Terracot en Guargola 120 mijlen langh. Het heeft een verre uytstekende punt in de Zee/ waer doorse een veylighe Haven voor Schepen heeft tegen de Noorde Winden/ welcke op die Custe seer ghevaerlijck zijn. Op dese tijdt was de meeste hoop van de Stadt na de Berghen ghevlucht/ om te mijden de bradende hitte) welcke haer geweldigh vertoont op de vlackten ende de Strandt van de Zee; soo doen oock alle Zeesteden van Barbarien alle 's Somers in de Maent van Iulius, Augustus en September: welcke dan alsoose half ontbloodt zijn van teghenstant/ de bequaemste tijdt ware voor de Christenen om hare Steden met verrassinghe in te nemen.

Ick hebb' hier meenighte van Slaven ghevonden meest Spangiaerden/ dien sy daeghelijcks dwinghen allerley lasten heen en weer door de Stadt te draeghen/ ende buyten de Stadt op de Velden in de Wijngaerden en Graenen te arbeyden/ ende ander swaer werck te doen/ haer gheduerigh onghenadigh tracteerende met vuysten/ nae dat het haere boosheydt behaeght. Ick en derfde oock mijn Loghement niet verlaten/ sonder het gheselschap van drie ofte vier Christen Slaven om my te gheleyden ende te bevryen van het schelmachtighe Ghepeupel/ die nae gheen Vreemdelinghen en vraeghen. Hier merckte ick een wonderlijcke listigheydt in de Turcksche Staet/ weghen dese diefachtighe en roofachtighe Steden van Barbaryen; dewelcke schoon ghenomen datse gheordineert zijn om den Spangiaerdt te plaeghen ende

te rooven / nochtans onder dat pretext gheven sy haer licentie om alle andere Chzisten-Scheepen / Goederen / Persoonen / (upt-ghenomen de Franschen) aen te tasten en te plunderen: ende dit doen sy niet teghenstaende dat onse verschepden Ambassadeurs tot Constantinopolen legghen / welcke daer veel eer als Bastaerden dan volkomene Ambassadeurs resideren. Want waerom souden Chzisten-Potentaten soecken met den Turck te handelen om vzeede en negotie / daer de hare niet vepligh mogen woonen by hare Onderdanen de Barbarische Mooren; nademael datse sijne Wetten soo wel onderdanigh zijn en van de Bassaen overheerscht wozden / als dese van Asia en het Oostersche Europa? waer upt als upt andere dierghelijcke Exempelen meer mijn beslupt is / datter een hooghet overheerschende Policye / listighepdt / en voozsichtighepdt is een loutere natuurlijcke Menschen als Turcken zijn / dan in de grooten / want dooz al haer wetenschap en school-geleerthept konnense veel min mercken of uptrichten.

Indien eenigh kleyn Schip geregeert van onbedachte Maets / sich soude derven begeven in de Straet (als te veel Engelsche doen) zijnde onbequaem en oversien om haer te defenderen / en alsoo genomen zijnde / naderhant met groote onkosten en sommen Gelts gelost moeten wozden; ick verklare dooz de waerhept datse veel eer verdienen gestraft te wozden en in haer noodt te blijven steken / dan daer upt verlost en van daer gheloft te wozden / dewelcke haer so bloot in bekende periculen willen begeven / sonder Stucken / Ammonitie en Ballast.

De Barbarische Provintien tusschen Ægypten en Gibraltar.

Maer om wederom tot mijn pzopoost te komen; de Zee-Pzovintien welcke gelegen zijn tusschen Ægypten en Sewty, tegen over Gibraltar, zijnde de Straet / zyn dese: Cerene, Barca, Marmorica, Ezzeba, de Iurisdictie van Tripolys, het Koninckrijck van Thunis, Abiro, Arradetz, Tremizen, Algiers, en een gedeelte van Fiez; bedzagende 2300 Zee-mijlen: Dit alles wozt van de onweetende zee-varende Luyden ende de rouwe Mooren, Barbaryen genoemt / dewelcke noch gedeelten noch Pzovincien konnen onderschepden / maer slachten daer in de Orientaelsche Turcken / dewelcke gantsch Asia Minor, Carmania noemen / ende en hebben geen vozder kennisse van haer onde en particuliere Titulen.

Nu wat hare Costuymen belanght; al dese Barbarische Moren hebben onder haer een manier in het Trouwen / dat na dat de Bzupdegom en Bzupdt dooz hare Totsecks (ofte Priesters) in de Mosque (ofte Kercke) vooz bepde haer Ouders in den Echten-staet zijn bevestight / ende de Bzupt voozt t'hups ghebzacht is ten hupse van haer Man / vergheselschapt met al haer Vzienden / Snaren-ghespel en allerley vzeughde: soo neemt hy de Bzupdt voozt aen een kant in een pzivate Kamer / hebbende slechs een eenighe oude Vzouw by haer staende in een hoeck van de Kamer: alwaer hy by haer slaept / en repne Maeght dooz een seeckere teecken bevonden zijnde / 't welck dooz den ouden Itaggæ voozt-ghebzacht wozdt) soo vertoontse het eerst aen den Bzupdegom tot een teecken van hare Maeghdom / ende dan loopt hy voozt dooz het Hups onder al de Vzienden van de Nieuw-ghetrouwde / het vooz-noemde Teecken /

naer

naer een heftigh gheroep / aen haer allen vertoonende waer over sy haer alt'samen verheughen / ghevende Schenkagien ende goede tractement aen den Hoeper: maer is 't dat de Bruyt geen Maeght en wert bevonden / dan levert hy haer we'er over aen hare Ouders 't welck voor een eeuwighe schande gherekent wordt / ende dan schepden de Bruylofts-Gasten voort zonder Bruyloft te houden: maer zoose reyne Maeght is / zoo wordt daer den eersten geheelen dagh een treffelijcke Bruyloft met dansen en allerley Musicale Instrumenten gehouden. De tweede nacht maecken haer de Vrouwen van beyde Persoonen vrolijck; De derde Feest wordt ghehouden op den sevenden dagh na datse getrouwt zijn / 't welck de Vader van de Bruyt bekostight / ende ten huyse van sijn nieuwe Swager laet toe-berepden. Nu na dat dese Feesten op den sevenden dagh ghe-eyndight is / 's morghens daer aen gaet den Bruydegom upt ('t welck hy niet voegher en doet) na de Visch-marckt / om een deftighe zoo Visch te koopen / 't welck hy met hem naer huys draeght / tot een teecken van gheluck / zijnde sulcks in ghewoonte bykans door gheheel noordse Africa.

De Vrouwen dansen apart op sulcke hooghe by een-komsten / ende een yeghelijck heeft sijn besondere Musijck en Vreughde-teeckenen.

Sy hebben oock een gewoonte / dat / als hare kinderen beginnen tanden te krijghen / hare Ouders dan een solemneele Feest houden voor al de kinderen in de Stadt met verschepden Ceremonien, 't welck noch in verschepden deelen van Italien in't gebruyck is.

De Vrouwen door geheel Barbarien draghen menighte van Vraseletten aen haere armen / en Ringen in hare ooren / maer niet door de neus en lippen als de Ægyptenaren doen; ende maecken de naghelen van haere handen en voeten root / achtende dat het stoutigh staet witte naghelen te sien: de Mannen hier zijn doorgaens de beste Schutters en Ruyters / die in Africa zijn. Sy zijn oock snedigh / courageus / ende seer stout in 't ghene sy by-der-handt nemen; sy zijn al-te-mael van Mahomets Religie / hoewel sy daer minder van weten / als de Turcken. Sommighe van haer zijn onder den Turck / sommige onder den Keyser van Maroco, ende sommighe onder hare eygen Barbarische Princen.

De Vroede der Moorsche Vrouden.

Ende nu was 't mijn gheluck hier in Algiers, na dat ick daer twaelf daghen vertoeft hadde / dat ick een Vranse Juwelier Monsieur Chatteline, ghebooren in Aise du Provance, rescontreerde / dewelcke van voorneemen zijnde na Fez te repsen / sich by my voeghde; ende wy beyde met andere Koop-luyden van Algiers die daer nae toe wilden / begaven ons op de wegh: zijnde in alles 30 Passagiers / 2 Ianitzaren, ende 1 Dragoman; sommighe op Muyl-Ezels / sommighe te voet / de Ezels droeghen onse Bagagie en Provisie. Wy lieten de Zee-steden Saly ende Tituana, aen onse rechter-hant verre in 't Westen / ende marcheerden drie daghen langh door een volck-rijcke en vruchtbaer landt: en schoon ghenomen dat het volck Barbarisch en wreedt in 't aensien waren / nochtans ginghen wy twee ghedurigh tot-vry / als by haer onghewoon zijnde de

Monsieur Chatteline een Vranse Juwelier.

Vranse

Franſen eenighe Schatten af te voꝛderen / ghelijck de Turcken en Mooren in Aſia doen ; ſy en wiſten oock niet wat vooꝛ Volck dat wy waren / alſoo wy onder dit Geſelſchap ende nae hare mode gekleedt waren : behalven alleen dat de Matuere een ſchoonder ghedaente op mijn Aengheſicht als op de haere ghedzuckt hadde / 't welck ick dickmaels wenſchte dat 't ſoo ſwart ware gheweeſt / als de haere ; op deſe Kepſe vermenght met verdziet en vermaeck / vonden wy over al ſtercke Wijnen / abondantie ofte overvloedt van treffelijck Bzoodt / ende de beſte en grootſte Hoenderen die op aerden zijn / meenighte van vijgen / vzuchten / Olyven / en ſoete Olp / midtſchaders oock ontallijcke Doꝛpen / welckers Hupſen van ſtrick opghewoꝛpen zijn / en boven plat ; ghelijckſe in Aſia en dooꝛ ganſch Africa zijn.

Op den 4 dagh de blackten dooꝛ ghepaſſeert zijnde / quamen wy in een berghachtige Landt / nochtans bequaem tot Waeplandt ; alwaer ick meenighten van Tenten ſagh vol van Volck / die aen de Zeekant woonen / welcke van daer herwardts ghevlucht waren / om de ververſchinghe van de koele Lucht. Ende op deſe plaepſante en ſchaduwachtighe Hooghten / ſagh ick de Velden als bezaept met Schaepen en Bocken : welcke Schaepen uptermaten groot zijn / hebbende van haere rompen en heupen af / dicke en bzeede ſteerten / hangende tot op de Aerde / waer van ſommighe 16 / 18 / en 20 ponden en meer weghen / als ſe verkocht woꝛden. Hier op de berghen / 't Landt ons Geſelſchap wel bekent zijnde / ſloeghen wy een kozter wegh op / en arriveerden op den 7 dagh 's mozgens aen de groote Stadt Fez. Daer zijnde / wierde ick en den Franſman dooꝛ ſommige van ons Gheſelſchap geconvoyeert nae een groote Mooꝛſche Herbergh ; daer komende / wierden wy met ſulcken vziendlyckheydt en reſpecht onthaeldt / als ick ooyt gheweeſt ben in eenighe Dominien des Turcks / zijnde nu buyten het ſelvighe / ende in het Rijck van Maroco, ofte Marocco.

Deſe Stadt Fez is ghelegen op de Lichamen van twee Heubelen / op de maniere van Grenada in Andeloſia in Spangien ; het leeghe Dal tuſſchen beyden (daer de heete Kevier Marraheba dooꝛ loopt Supdwaerts) zijnde het Centrum en vooꝛnaemſte plaets / is het aldercierlijckſte en volckrijckſte ghedeelte des Stadts ; de gelegenthepdt waer van / als mede van het geheel / recht onder de Tropicus Caneri is.

Over deſe Kevier ende in deſe diepte zijn 67 ſteene en houte bzugghen / waer van een peder een paſſagie is nae opene ſtraet / en aen beyde kanten. Het Dal tuſſchen beyden is twee mijlen langh ende een half mijl bzeedt ; in de welcke / behalven vijf (Chereaffen ofte Marckten / groote plaetſen zijn / magnifijke Moſquees) ofte kercken / hooge Scholen / Gaſthupſen / ende 100 Tabernen / in welckers gheringhſte men een Pzins met ſijn Suijte ſoude mogen logeeren / ende de meeſte part van deſe Ghebouwen zijn 3. ofte 4. ſolders hoogh / verciert met groote en opene vepnſters / langhe Galderyen / ruyme kaemers / ende boven black in 't vierkant.

De

De Straeten boven bedeckt zynde / tusschen dese blacke Gebouwen / scheppense over al door de ghedaeckte toppen der Huysen groot licht; in de Kamers beneden hebbense hare Winckels / daer allerley koopmanschappen en Waren te koop zijn.

De Mannen en Vrouwen gaen met lange Broecken gekleet en bloote Enckelaeuwen / met roode ofte gheele Schoenen gheschoeyt / met yser aen de Hielen / en aen de Toonen met wit Hoorn; ende draghen om haer Lijf langhe linne Kleederen / ende zyde Borst-rocken van verscheyden coleuren. De bejegeninghe van 't ghemeyne Volck teghens de Vreemden / is beleefder dan te Constantinopolen, ofte elders in gantsch Turckyen.

De Vrouwen gaen hier onbermomt op de Straeten / draeghende op haer Hooft breede en ronde Caproenen / ghemaeckt van Stroo of smal Riedt / om haer Aenghesichten van de Sonne te bedecken; als meede om te glueren op hare Serviteurs; sy en worden oock soo naeuw niet bewaert als de Turckse Vrouwen / gaende waer 't haer gelieft.

Daer sijn omtrent 12000 ghelicentieerde Boordeel-huysen in dese Stadt / de Heeren worden netjes onderhouden / en alle Weecken van de Doctoren gade geslagen; ja / dat noch allerslimst is / des Somers worden alhier 3000 openbare Bordeel-huysen van Sodomitische Jongens getolereert: Ja / ick hebbe de Mooren op de klare middagh / selfs op de Weeckten de Sodomitische sonde / sonder schaemte of straffe sien plegen.

Hier zijn verscheyden plaetsen daer men de Justitie handt-haeft / (hoewel daer gheen is / om dese beestachtigheyt te straffen) bekleedt van Cadeis en Sanzacken, de welcke twee-mael 's Weecks alle Debaten en Klachten verhooren: Haer voornaemste Scriff ofte Substituit ghesonden van Maroco, compareerdt hier alle drie Jaeren.

De twee Heuvelen aen beyde kanten van dese blacke Stadt / Oost en West / zijn over-deckt met Straeten en Huysen van twee Beunen of Solders hoogh / zijnde oock verciert met playsante Thuynen / ende aen haer uytterste vallenige plaetsen / met meenigte van Kercken en Wachttoornen: op welcke hoogten / en rontom de Stadt / omtrent de 300 Wind-molens staen / de meeste part daer van de Kercken toebehoorden / en de twee heerlijcke hooghe Schoolen / op-gerecht om de Kinderen t'onderwijsen in de Wet Mahomets. Een van dese Academien ofte hooge Scholen kost den Coningh Habahennor van stichten 460000 Ducaten. Jacob Soon van Abdula, de eerste Coningh van de Familien der Meenons, heeft Fez in drie deelen gedeelt / ende omringht met drie besondere Wallen / hoewelse nu slechts maer een Wal heeft / ende dat noch in besondere plaetsen af-gebroken is.

De voornaemste Kercke in Fez, wordt ghenoemt Mammo-Currarad, beteeckenende de Heerlijckheydt van Mahomet, zijnde een Italiaense Mijl in de rondte / ende verciert met 17 hooge Spitsen / behalven noch andere Kasteelen en Toorens / hebbende 34 Deuren / zijnde van binnen

onderſtut in de lenghte met 48 Pilaren / ende met 23 ryen Pilaren in de breedte / behalven noch veele Choozen en ronde Omme-gangen: aen een yeder Pilaer hanght een brandende Lamp met Olp ; alwaer / als mede dooz de heele Kercke alle nachten 900 Lampen branden ; tot onderhoudinghe hier van als mede van een 100 Totlecks en predikende Talfumans heeft deſe Kercke 's daeghs een inkomſte van 290 Ducaten ; deg niet te min / ſoo zyn der behalven deſe meer dan 460 Kercken ; waer van 50 goede inkomſten hebben / en rijckelijck van binnen en van buyten verciert zyn met heerlijcke en extraozdinarie konſtige wercken / wiens Daken van binnen al van Moſaiſch werck zyn / en curieuſyckens ingelept met Gout / de Mueren en Pilaren zyn van graeu Marmoz-ſteen / en met wit Alabaſt doozwzocht / ende ſoo is ook de booznaemſte Kercke / daer ick tot dzie verſchepden repſen in gheweeſt ben met Monſieur Chaſteline en onſen Mooꝛſche Weert / de welcke van ſyn Prieſters conſent booz ons verkregen hadde om te mogen ingaen. Deſe Stadt heeft oberbloet van alles dat tot 's Menſchens ofte des Dees noodtdzuft van noden is / ende is de ſchoonſte Placts van gantſch Noozt Africa, begrijpende 12000 Hupſen / ende 100000 Zielen : Dit is booꝛwaer een Stadt als een Weereldt / ende mach veel eer ſich bp groot Caire vergelyckeu / dan ſich onder Conſtantinopel bupghen / zynde onghelijck grooter als Aleppo is : want deſe zyn de vier grootſte Steden die ick oopt in de Weereldt ſagh.

De heerlijcke Kercke van Fez.

d'Inwoonderen van deſe Stadt Fez, zyn ſeer modeſt en pberigh in hare Godts-dienſt / maer groote Danſſers en Banckettеerders op hare Hooghtyden / in de welcke datſe verſchepden Exercitien hebben / als het Stier-ghevecht / Maſqueraden, het ſinghen van Rymen / ende den Omme-gangh der Prieſters. De Mooren van Fez ende Maroco hebben verſchepden booztreffelijcke gheleerde ende ſeer civile Perſonagien gehadt. Want onder de Mahometaanſche Coningen en kan men niet ghenoegh pryſen Almanſor, Maunon, en Hucceph, zynde ſeer treffelijcke Mannen na hare ſuperſtitieuſe manier : in wiens tyden / de vermaerſte Medicyns en Philoſophen gefloreert hebben / die daer onder de Heydenen gheweeſt zyn / als Avicenna, Rhaſis, Albumazar, Avearoes, &c. neffens veele andere / welcke onderhouden wierden van de Coningh van Maroco, de welcke doen ter tyd Meeſters van gantſch Barbarien en Spangien waren: gelyckerwyis als in Spangien noch te ſien zyn (hoewel nu vervallen) meenighte van hare Academien / te kennen ghebende datſe groote Lief-hebbers van hare Religie en de Gheleerdtheydt zyn gheweeſt / ende noch tot op heden zyn / behalven in het dzincken van Wyn / 't welck in haren Alcoran verboden is. Sy waren ook groote Practiſeerders van fraepe Cluchten / Exercitien / Turney-ſpeelen / ende het Stier-ghevecht / 't welck Spangien noch in 't ghebzupck heeft ; Jae / de Romeynen hebben veele van deſe gheleerdt en ghepractiſeert.

Hier tot Fez is een groot getal van Poëten / welcke van verſchepden Materien Gedichten maecken / inſonderheydt van Dzpers en Dzyſters

dieſe

dieſe openlijck in haere Rijmen met naeme noemen / ſonder eenighe beſtraffinghe of ſchaemte : welcke Poëten all' eens 's Jaers tegens de Geboorte-dagh van Mahomet tot ſijnder eere Gedichten maecken : ondertuſſchen op deſen hoogen Dagh na den middagh vergaderen alle deſe Poëten op de Marckt / alwaer een hoogh Geſtoelte ſtaet / daerſe nae malkanderen op klimmen / om haere Gedichten of Rijmen op te ſeggen in preſentie van al het Volck / ende die dan voor de beſte wordt gherecktent / wordt dat gantſche Jaer boven alle de anderen geacht / dragende deſe Eer-tijtel / De Prince der Poëten, ende krijght ſijn Gagie van de Subſtituut en Stadt ; maer ten tijde van de Maennon Coningen / heeft den Prince ſelfs op dien dagh alle de Borgherp in ſijn eyghen Palleys doen vergaderen / in wiens teghenwoordighepdt hy ſelfs een ſolemnele Feeſt voor alle de beſte Poëten aenrichtede / doende een yeder van haer den Lof Mahomets voor hem verkondigen / ſtaende op een hooghe Schavot. Deſe nu die men voor de deſtighſte van allen hieldt / wierdt van den Coningh vereert met 100 Stucken Sulthans Gout / met een Paert / een Slavinne / en een lange Rock / die hy doe ſelve dragh : ende aen de reſte gaf hy 50 Sultans in 't particulier / op dat alſoo een yeder eenighſins voor ſijn moeyte gheloont mochte worden : voorwaer een loflijcke ghewoonte ; ende het ware te wenſchen datſe nu onder de Princen van Europa in 't ghebruyck ware / en inſonderheydt in onſe Landen / dan ſouden de beſte Verſtanden en ſneedighſte Herſſenen haer bevlijtigen om te vertoonen haer gaeuw Verſtandt en diepe Gheleerdtheydt / welcke nu verdupſtert en verſmoort wort / om dat ſulcke gheleerde Scribenten hedens-daeghs noch gheacht / noch gheloondt worden.

Poëten onder de Barbariſche hoogh geacht.

Fez wierd van oudts Sylda ghenoemt / welckers Coninckrijck Atlas heeft in 't Zuyden ; de Riviere Burdraga en Tremizen in 't Oosten : Maroco in't Westen : ende de Grenſen van Guargula midtsgaeders een gedeelte van de Zee / in 't Noorden. Hebbende binnen Fez 17 Daghen door ghebracht in 't gheſelſchap van ſommighe Chriſtenen / Abiſſines, Heragenes ofte Æthiopiſche Negros (Swarten) waer van ſommighe Cooplupden / en ſommighe Gheeſtelijcke waren ; ſoo wierdt Monſieur Chaſteline (niet konnende hier te rechte raecken in het koopen van Diamanten en eedele Geſteenten) eernſtelijck van haer gheraden om te vertrecken naer Arracon, een groote Stadt op de Frontieren van 't Noortſche Æthiopia, alwaer hy abundantie van Juweelen tot een gheringhe prijs ſoude konnen bekomen / gevende hem volkomen bericht hoe hy daer ſoude geraecken / zijnde een reyſe van 30 daghen. Hy heeft haer raedt met ſijn reſolutie beſlooten / ende tot de ſelfde intentie perſuaderende / conſenteerde ick / overheerſcht zijnde van een begeerigh verlangen nae meer Geſichten.

Ondertuſſchen om ons te ghelepden / huerden wy een Dragomanſe Moor, die Italiaens konde ſpreecken / om onſen Tolck te zijn / ende eenen Tent / ende twee Moorſche Arbeyders / om ons onderwegen te beſchutten / te gelepden / en te dienen voor 58 Stucken Sultans Gouds /

bedragende 18 pont Steerlinghs en 4 Engelsche Schellingen/zijnde nae onse rekeninge 182 Guldens: latende 6 van hare Cosijns by een Sansack oste Magistraets-persoonen in Ostagie/tot versekeringe van ons leven/ vryheyt/ en Penningen.

Hier op ons versien hebbende van allerley/nootdruft/ende een Muylezel om onse victualie/drincken/en bagagien te voeren/hebben wy onsen discreten Weert ghecontenteert met 20 Aspers (zijnde 34 Engelse Schellingen)'s daeghs voor yeder Mensch/ ende wierden van de voornoemde Christen Heragenes 4 Mijlen op onse wegh geconvoyeert / alwaer wy met behoorlijcke danckbaerheyt van haer gescheyden zijnde / voort ghereyst zijn/en waren in 7 achter-een-volgende dagen nergens van gemolesteert/als van d'onverdraeghlijcke hitte/ vindende over al de gantsche wegh door volckeren in Tenten en verstroyde Dorpen.

Chatteline den Juwelier wordt sieck.

Op den achsten dagh / de wegh moeyelijck en onghemackelijck/ ende Chatteline van het gaen vermoeyt zijnde/ en konde niet langer voeteren/ also hy daer toe niet gewent en was; Ende om ons dan te meer te spoeyen en hem te accommoderen / hebben wy hem boven op onse Bagagie geset. Eyndelijck tot Ahetzo (alwaer wy ons wat ververschten) arriverende / zijnde de vertste en zuydelijckste Stadt van het Koninckrijck Fez, gesticht van duysent Huysen / wel versterckt met Wallen/ende beset met een Garnisoen Mooren/ staende onder subjectie van den Keyser van Maroco,kreegh den Frans-man/al eer den dagh aen quam/een heete Coortse: wy vertoefden hier 5 dagen/ wachtende na sijn ghesontheydt / de welcke erger en erger wordende/ gesint was wederom te keeren/ daer ick ongewilligh toe was: Ick liet hem in goede bewaringe / vergeselschapt met een van de Arbeyders om op hem te passen. Ende dragende de onkosten van d'andere twee / volgens ons voorighe Contract / socht ick mijn voornemen ('t welck haest in een droevigh leet wesen veranderde) te bevorderen.

Ahetzo achter ons latende / ende komende in 't Lant van de Agaroes, sagen wy dat de principaele Inwoonderen half gekleedt / het ghemeene Volck heel naeckt gingen / het Landt sonder Dorpen / Revieren / of Landt-bouwery : maer de Landouwen wel versien van Schaepen / Bocken / Cameelen / Dromedarisen/ ende tamelijcke fraeye Paerden: Hebbende een Emeere van haer eygen/ staende onder nietmants subjectie/ als onder sijn eygen passien/ en de selvige onder de dispositie van sijn schelmachtige natuer. Hy nochtans en sy hadden een basterse schijn van de Religie Mahomets.

Hare Beesten gevense te drinken uyt Fonteynen / de Velden worden van de nachtse Serene bevochtight/ en haer eygen dorst wort van de waterige holligheyt des Aerdtrijcks geslist. Dit Lant passerende/ hadden wy in onse ses-daeghsche reyse veel ongemaks/ dese Wilden graeuwden en snaeuwden ons toe / ende touwden ons altemet af / en vroeghen my geduerigh wat voor een Persoon dat ick was / ende waer ick na toe wilde; Ja/ick hadde genoeg te doen om mijn leven en vryheyt te behouden/ niet tegenstaende dat ick den Dragoman by my hadde.

Hebbende

C.2 fol.21

Hebbende dese stoot upt-gestaen / op den 7 dagh daer aen raeckten wy in een ander Landt / ende by een slimmer gheslachte van Hagans ofte Jamniten, welckers meeste hoop witte Mooren waren / een leelijcker Volck dan de (Negroos) Swarten; Nochtans sommige van de deftighste onder haer hadden hare Schamelheyt bedeckt / maer van een veel godtlooser aerdt dan de voorige.

Sy worden door den Serif gheregeert / de welcke Vrouwen en jonge (Balars) ofte Pagien tot sijn Lijf-trouwanten heeft; schijnende veel eer in 't wilt wat heen te leven / dan eenigen Godt te erkennen.

Hier wierdt mijn Dragoman, twijffelende aen de wegh / en de moeyelijckheydt des Landts / 't welck upt des selfs onkonde onstondt / gheinsoorneert om een Hagan te hueren / die ons mochte gheleyden tot de Provincie Abadud, grensende aen Æthiopia. Doch onsen Leyds-man hebbende ons vijf dagen langh Zuydt-Oostwaerts gelept / ende bykans contrarie ons voornemen; is hy in de sesde nacht / doen wy ons tot ruste begaven / van ons ghestoolen / ofte upt vreese / ofte upt moetwilligheydt sich in de reyse versinnende / ofte ons upt spijt bedriegende / alsoo de helft van sijn Gagie hem voor heenen betaeldt was. Wel / de Gupt sich weeh gepackt hebbende / ende Ick en mijn Dragoman ons in een postuer houdende / waeren wy kort na de middagh in een woest onbewoont Landt geraeckt / gevaerlijck / wegen wilde Beesten / ende moeyelijck / wegen de meenichte der Bergen. Onse Tent omtrent een Klippe neder-slaende / hebben wy alle nachten strupcken van Tara gebrant / om allerley Beesten te verschricken / ende dit deden wy alle nachten op dese onse moeyelijcke Pelgrimagie. Dese brandende vlammen zijn haer nature contrarie. Den dagh verschenen / ende wy noch frisch van gemoet zijnde / begaven wy ons noch voorder in 't Landt / verhopende Tenten en Volck te vinden om ons met victalie te besorgen / ende onderrechtinge te geven van 't Landt / maer en hebben niet ghevonden / noch in geen 7 dagen daer nae. In groote benauwtheyt zijnde / alsoo onse victalien en drincken op waren / wierden wy genoodtsaeckt in de voornoemde tijdt / ons met Taback te geneeren / ende ons eygen Water te drincken / 't welk ons begost te begeven.

Het Lant dat wy dagelijcks passeerden / was met hart en sacht Sant bedeckt / daer onder veel Slangen schupten / versien met hooge Klippen / als mede met hollen en speloncken: eygentlijck een wooninge voor wilde Beesten / welckers hol gelupdt / ghelijck wyse des nachts hooren / soo hebben wy ook dickmaels over dagh hare Lichaemen gesien / insonderheyt Beeren / wilde Berckens / ende somtijdts ook Tygers en Luppaerden / teghens de welcke wy ons over dagh met korte Roers te weer stelden / ende eenighe flickeringhe in de Lucht met Bosk-rupdt maeckten / welckers reuck gheen wildt Beest verdraegh en kan. De wilde Beesten der Lybische Woestijnen.

Dese woeste Wilderniss is een gedeelte van het Lant der Berdoanen, een van de vier geslachten der oude Lybianen, de overige / waer van zijn de Sabuncken, de Carmines, ende de zupdelijcke Garolines.

Doch om het Discoers van dese dorre Woestijnen (welcke gerekent worden voor een ghedeelte van de Lybische Woestijnen) af te breecken: doen wy nu vier dagen hier hadden gheweest / begost mijn Dragoman te despereren / ende verwondert zijnde dat ick sulcken hitte / hongers-noot / en verdriet konde uyt staen / dreyghde my met de Doodt / soo ick niet wilde te rugghe keeren om erghens aen te komen: waer op onsen coers Noordt-Oost stierende / mijn Horologie zijnde ons Compas / quaemen wy 's morgens vroegh 900 Wilden / nackte Lybische Sabuncken, in 't gemoet; waer van 500 Vrouwen waren met Boghen en Pijlen ghewapent; de welcke met hare Mackers 's nachts te vooren 300 Berdoanen met het Sweerdt hadden omghebracht; boven de 600 Schaepen en Bocken nevens ander Vee wegh voerende: Van wien wy (nae dat wy haren Emeere, ofte Prince gesien hadden) eerst vryheyt van leven / ende naderhandt victualie bequaemen; want hy quam ten voorschijn met honderdt Ruyters / ghewaepent met halve Piecken / hebbende aen beyde eynden scherpe staele Hoofden: Hy was slechs ghekleedt van sijn Borsten af tot de middel van sijn Dye / hebbende het Habijt van den Prins der Sabuncken, een zijde scharlaeckense kleedt hanghen over sijn naeckte Schouderen met coleurde Linten / en op sijn Hooft droegh hy een Muts als een Krans: beyde sijn Knyen waren bloot en sijn Enckelen / de Kuyten van sijn Beenen waren beset met Carmozijn Zijde / en sijn Voeten met geele Schoenen / sijn Baert was ghelijck sijn Tronye / verbrant van de Sonne / en hy was van mijn ouderdom van 33 Jaeren: Sijn Religie was verbloeckt / soo was oock sijn Leven / want hy en al de vier Geslachten van Lybia dienen slechs knofloock voor haren Godt / Outaren / Priesters / en superstitieuse Ceremonien daer by ghebruyckende: achtende dat knofloock / sterck van reuck zijnde / en de meeste part van haer voedtsel / een souvereyne kracht heeft in een kruydighe Godtheydt. Al sijn Hofjonckers waeren gantsch naeckt / behalven sijn Pagie / welcke ghekleedt gingh als den Coningh sijn Meester. Hebbende nu sijn Armee wegh gepackt / hieldt by met ons discours van een uur langh / ende op sijn vertreck vereerde hy my sijn Boogh en Pijlkoocker / die ick naderhandt aen sijn Majesteyt / doenmaels Prince van Engelant presenteerde.

Daer is een geneughlijcke klucht hier met de Vrouwen / dien ick dickmaels aen den Coningh Jacobus hooghloffelijcker memorie vertelt hebbe / hem met eenen drie Certificatien van dese mijne eensame Pelgrimagie doenmaels tot Thunis vertoonende: waer van eene door den Engels-man Ward, op het segghen des Dragomans, wierdt onderteyckent / hoewelse nu met al mijn andere bezeghelde Brieven verlooren zijn / in d'Inquisitie van Malagom. Dese voorighe wilde Prins / gaf ons een Leydts-man meede voor vier dagen langh op de Reyse / en accordeerde selfs met hem / ons openhertigh radende dat Thunis de beste en naeste plaets was: Dit per force aen nemende / wierd' ick genoodtsaeckt een nieuw Accoort te maken met den Dragoman, om my behouden derwaerts te brengen voor 45 Stucken Sultans Gout.

Desen

Desen Sabunckse Leydts-man dien ick de waerdye van 35 Engelsche Schellinghen gaf / heeft ons ghebracht door de meest-bewoonde Dalepen / ende door Passagien des Landts / welcke meest met Tenten beset waren : daer wy alle daghen eens Water / Broodt / Knofloock / Ajuynen / en somtijdts Hoenderen kreghen tot 20 Aspers (dat is twee Enghelsche Schellinghen) het stuck ; die wy by de hitte der Sonne (soo de waerheydt gheloof mach krijgen) konden braeden / ende alsoo eeten. Op den vijfden dagh nae de middagh nam onsen Leydts-man sijn afscheydt van ons / omringelt zijnde met 400 Tenten van Numidische Mooren, ofte Bastaert Arabiers, welcke haer neer gheslagen hadden op een playsante Valley tusschen twee beecken Waters/aldaer wy ons neghen daghen langh met Victualien ververschten ende onse vermoeyde Lichamen upt-rusteden.

Hier onder dese Tenten sagh ick smeeden van kout Yser Hoef-Ysers en Spijckers slaen / welcke slechts door de krachtighe hitte en straelen der Sonne / ende door het smeeden op het Ambeeldt weerck ghewoorden waeren : Desghelijcks hebb' ick ock in Asia ghesien. Ick soude hier van in 't particulier noch meer konnen verhaelen / maer tijt/ Pampier / het dzucken/ en onkosten / en willen het niet ghedooghen. Ende nu van hier/onse Leydts-luyden van plaets tot plaets verandererende/ende van wilde Mooren onder civile Mooren geraeckende/quamen wy eynd'lijck (hoe wel met groote moeyte en ghevaer) behouden tot Thunis.

Ende tot een beslupt van dit achste Deel / daer zijn die Beglerbegschappen in het hooghe en leeghe Barbaryen : het eerste is tot Tripolis, 't welcke door den Sinan Bassa de Ridders van Malta ontnoomen wierdt Anno 1551. ende heeft onder sijn commando 8000 Tymarioten , en daer nevens 6000 Janitzaren. Het tweede is tot Thunis, welckers Beghlerbegh van grooten aensien zijnde / onder sijn commando heeft twaelf Sanzacken, ende 35000 Timarioten ; Het derde is tot Algiers, welckers Bassa onder sich heeft veertien Sanzacken, ende over 40000 Timarioten commandeert. Dese zijn alle de Beglerbeghs die den grooten Turck houdt in Africa, behalven den grooten Lizier-Bassa van Ægypten : In Asia major en minor heeft hy in verschepden Provincien en Koninckrijcken dertigh Bassaes ofte Beglerbegen onder sijn commando ofte ghebiedt.

Het

Het negende Deel.

ENde nu mijn wenschen en arrivement / zijnde beyde daer toe begeerigh / haer een wijle tijdts tot Thunis neder-settende / hebb' ick mijn Dragoman en d'ander Barbarische Huerlingh my quijt ghemaeckt / met een grooter bedenckinghe dan mijn twee voorighe conditien my toelieten : nochtans daer toe ghepersuadeert zijn van Capiteyn Ward, hebb' ick sijn raedt vrywilligh gevolght. Mijn Leydts-man vertrocken zijnde / ende ick hier blijvende / heeft tot tweemael tot een van sijn Dienaers met my ghesonden / om twee besondere Ovens vol van jonghe Kieckens te sien uyt-haelen / welcke niet van de Hoenders / maer door de warmte des Ovens uyt-ghebroeydt zijn / in maniere als volght : De Oven wordt eerst over al met warme Camelen-mest bespreydt / ende daer op de Eyeren gheleyt / en dan de Oven dicht toe ghesloten. Dan isser achter de Oven een daghelijckse toevoer van hitte / 't welck een door-tocht heeft door een Passagie onder de mest / effen accorderende met de natuerlijcke hitte van een Hens Buyck ; door welcke ghetempertheydt de Kuyckens binnen twintigh dagen tot haer natuerlijcke perfectie komen. De Oven op een tijt also 3 ofte 400 levendighe Kuyckens voortbrengende / ende soo daer yets aen hapert / moet een yeder Participant de schade helpen boeten ; want nae 't levendige ghetal datter ghelevert wordt / betaeltmen. Voorwaer dese ghewoonte / by nae door gantsch Africa, maeckt datter over al by haer sulcken ontallijcke meenighte van Hoenderen is.

Het uytbroeyen van Kuyckens / sonder Hoenderen.

Ende nu was 't mijn gheluck / nae dat ick vijf Weecken (zijnde omtrent den 14 dagh Februarij 1616.) nae een Schip ghetoeft hadde / dat hier een Hollants Schip in passant aen quam / genoemt de Meerminne van Amsterdam, komende van Tituana, ende willende nae Venetien en Malta : Terwijlse hier lagh / quam een Capiteyn / Danser, een Vlamingh / welcke voor desen een groote Zee-roover ende Commandeur ter Zee hadde geweest / ende den eenigen ouden Vyandt van de Mooren, zijnde van den Koningh van Vranckrijck in Ambassade ghesonden / om 22 Franse Barckquen / die daer gevangen lagen / te verlossen / geschiet uyt loosheyt van den Bassa om Danser daer te locken ; niet tegenstaende dat hy doen geretireert en ghetrouwt was in Marsilen. Hy komt in de Haven aen Ancker legghen / vergheselschapt zijnde met twee Franse Monsieurs : de welcke aen Landt komen / ende uyt de name van Danser den Bassa begroeten : Sy worden vriend'lijck onthaeldt / en 's daeghs daer aen gingh den Bassa vrymoedigh aen Boordt : hebbende twaelf Lijf-Crawanten : Danser nam dit voor een groote Eere / dat de Bassa selfs in persoon hem quam besoecken / heeft hem derhalven heerlijck ghetracteert / met Trompetten-gheluyt en Canon-scheuten onthaelt / ende niemant so familiaer als den veynsende Bassa, ende den verheughden

heughden Danser, die de Barcken verlost hadde / want sy wierden hem altemael dien Morgen toegesonden / niets gebreck hebbende.

Na datse nu van de Wijn verhit waren / nuodight den Bassa hem 's daeghs daer aen op sijn Fort ten eeten ; 't welck den onghelucksigen Danser hem consenteert; de tijdt verstreecken zijnde / is hy aen Landt gecomen met 12 Monsieurs / ende het Kasteel naerderende / wierdt hy van twee Turcken in ghehaeldt : de Hael-brugg' over gepasseert zijnde / wierdt de Poort voort nae hem toe-ghesloten / daer sijn Ghesellschap voor moste blijven staen. Danser nu voor den Bassa ghebracht zijnde / wierdt hem voort te laste gelepdt / als dat hy veele Schepen / groote Bupdt / en excessive Schatten de Mooren afhandigh hadde gemaeckt / haer sonder genade hadde vermoort / sonder pemant oopt te verschonen: waer op hy terstondt onthoost wierdt / en sijn Lichaem over de mueren in een Gracht ghewerpen ; dit verricht zijnde / wierden al de Stucken op het Fort gelost / om Dansers twee schepen te doen versincken / maer sy de kabels afhouwende / zijn met veel moeyte geëschapeert : wat d' andere Monsieurs belanght die aen Landt waren / die heeft hy beleefdelijck en vepligh aen Boort ghesonden op de verloste Barcquen / waer meede sy t' zepl gegaen zijn na Marsilien.

Siet daer een Turcxse loosheyt / behendiger aengelepdt dan de beste in Europa soude konnen uptrichten. Een wepnighjen daer na den voornoemden Hollander gereet zijnde om t' zepl te gaen / hebbe' ick mijnen afschept genomen van den genereusen Ward, ende sijn voorige Vagabonden ; alwaer ick te scheep gaende met een goede voorde wint / ariveerden wy op den 3 dagh tot Malta, ende mijne liberale Vlammingen in hare affairen daer latende / quam ick aen lant / mijn voorige Weert wederom besoeckende.

Doen ick hier 4 dagen ruym geweest hadde / sagh ick een Spaense Soldaet ende een Jongen van Malta tot asschen verbranden / om de publijcke acte van Sodomy : en lang te vooren al eer den avont aen quam / waerender 100 Bardassoes, hoerachtige boeven / welcke na Sicilien in een Galjoot de vlucht namen : De Ridders die hier zijn / gheljckse van verschepden Natien zijn / soo zijnse oock van verschepden manieren en humeuren ; hoewel dat die van de beter soorte resolupt zijn in haer voornemen.

De Maltezers hebben eertijts de Goddinne Juno aengebeden / wiens Tempel kostelijck bekleet was met rijcke versierselen / ende daer al d' Inwoonderen van d' omleggende Eplanden toe quamen om haer eere en devotie te bewijsen / mede-brengende kostelijcke Presenten en Geschencken : Sy beweesen oock den Tempel Herculis eere / welckers Ruijnen ten hupdigen dage noch over blijven.

Nu wat d' order des Ridderschaps belanght / de Eedt diese doen op het ontfangen van S. Ians Order / ofte van de Religie van de H. Hospitael van Ierusalem, is dese : Ik protestere en belove aen God, de ghebenedijde Maget Maria, de Moeder Godts, en an onsen heerlijcken Patroon S. Iohan den Doper, dat ick door de genade en hulpe Gods, altijt gehoorsaem sal wesen den Opperhooft, dien Godt en dese Religie geordineert hebben, en dat ick van nu af in kuysheyt leven sal, het Houwelijck en alle andere lusten versakende, sonder

De formele Eedt dan de Ridders dan Malta.

yets te besitten dat eygentlijck my niet toebehoort.

Hier nae den Coster des Kapels (een Priester van de Ordere) hem met verscheydene Ceremonien aen-nemende / kryght hy een swarte Mantel in syn Handt / ende hem toonende het witte Kruys dat daer op staet / vraecht hy hem: Of hy niet en gheloofft dat dat het teecken van het Kruys is / daer aen Iesus Christus ghekruyst wierdt om onser sonden wille: waer op hy sulcks belijdende / het Kruyce kust: Daer na wordt het Kruys des Mantels aen het herte en slincker zijde gelept van den nieuw-gemaeckten Ridder / ende dese woorden gesprooken: Ontfanght dit Teecken in de Name van de Drie-eenigheydt, de ghebenedyde Moeder Gods de Maget Maria, en van S. Iohannes den Dooper, tot vermeerderinge van het Catolische Geloof, verdedi-ginge van de Christelijcke Naem, en bedieninge van de Armen: Wy steken oock dit Kruys aen uw' slincker Zijde, op dat ghy 't van gantscher herten meught beminnen, en met uw' rechter Hant beschermen: Ende soo 't ghebeurt dat ghy in 't vechten tegens de Vyanden Iesu Christi, de vlucht neemt en dit heyligh Teken achter u laet, so sult ghy met recht verstooten worden uyt dese H. religieuse Ordre, ende uyt ons Ghesel-schap: Dit ghedaen zijnde soo knoopt hy den Mantel om syn Lijf / seggende; Ontfanght het Iock ons-ses Heeren 't welck soet is, ende ghy sult lichtelijck ruste vinden voor uw' Ziele: Dit upt-gesprooken zijnde kust hy den Knoop / en soo doen al d'omstaende Ridders / ende hem worden verscheydene Gratien en Geboden voorghedraghen / begrepen in het Boeck haerder Ordonnantien: Sy hebben oock een Priesterschap van dese selfde Order / zijnde Priesters die Misse doen / welcke dese Lebrey van het witte Kruys dragen.

Malta nu / en myn voor-noemden Landsman Willem Douglas, adieuw seggende / ben ick 's morgheus daer aen tot Sicilien in Sicilia aenghekomen zijnde 20 mijlen van malkanderen gheleghen. Ende alsoo dit nu de derde reys is dat ick dit Koninckrijck door-gereyst ben (een dryevoudige ervarentheydt baerdt dieper kennisse) soo sal ick u een volmaeckte Beschrijvinge van dien geven.

De eerste benaminge van Sicilie. Sicilia wierdt eerst ghenoemt Trinacria (wiens Figuere drie-hoeckigh is) om dat het met drie punten in de Zee upt-steeckt / Capo di Coro in 't Zuyden; Capo di Passaro in 't Westen; en Capo di Faro in 't Oosten: de lenghte van peder drie-hoeck van punt tot punt / zijnde twee hondert mijlen.

Het wordt nu Sicilia ghenoemt van de Seculi ofte Sicani, dewelcke het selvige besaten. Ende het is in alle voorighe Eeuwen vermaerdt ghe-weest. Van Diodorus Siculus wierdt het toeghenaemt het Voorbeeldt der Eylanden: Van Titus Livius, het Hof van Italien: Het wierdt van outs ghenoemt de Koren-schuer der Romeynen, ende is gheensints tot op heden vergaen. De lenghte van het Eylandt leght Oost en West / 600 rondt / 50 breedt / ende 240 Italiaensche mijlen langh. Het Aerdrijck is ongelooflijck vruchtbaer / hebbende allerley Graenen / Wijn / Suycker / Rijs / Olij / Sout / Alluyn / allerley Vruchten / genees-lijcke Kruyden en deftighe Zijde in overvloedt / daer benevens oock curieuse Mijnen van Metael / ende het beste Corall in de Werelt is hier te vin-

De vruchtbaerheyt van Sicilia.

den

den behalven in Trapundien; groeyende onder het Water groen en tenger / maer als het boven komt / soo wordt het roodt en hardt: dierghelijcke seght men dat te vinden is in de Roode Zee / ende de Baey van Persia.

De meeste Steden en Dorpen binnen 's landts / zijn ghestight op de hooghste Bergen ende grootste hooghten in het Landt; Hier van zijn 2 redenen: eerst dienense haer tot sterckte ende groote defensie / ten tijde van schielijcke In-vallen / waer van verschepdene soo naeuw in 't opklimmen zijn / dat een Mensch alleen ghemackelijck 500 weder-staen en af-weeren kan. De tweede reden is / om dat hare Wooninghen verre boven de heete vlacktен upt-stekende / bequamen zijn tot onder-houdinghe van hare Gesondtheydt / om datse een soete en koele Lucht hebben / 't welck onder sulcken heeten Climaet, een souverepne remedie is tegen de Siecte.

Haere Dorpen zijn verre van malkanderen ghelegen / sommige 6/10/15/20 mijlen; ende in alle dese distantien en is niet een Hups te vinden dat op sich selven staet / ten zy dat het een Fundaco ofte Herberghe zy / staende op een hooge wegh.

Omtrent de zijden van de Bergen / daer de Steden op staen / groeyen alle hare Wijnen / ende op de vlacktен niet anders als roode Tarwe / 't welck niet te verbeteren en is / ende de beste en meeste abundantie van Vzoodt is hier. Sicilien wierdt voor desen in drie Landtschappen gedeylt / te weeten: in het Dal Demonia, begrijpende Ætna, Catagna, Messina, ende dien hoeck van Cap di Faro, van oudts Pelora: Het tweede Dal Neitia, omhelsende Syracusa, Terra Nova, ende den hoeck van Caep di Coro, van oudts Lilibia: Het derde was het Dal Matzara, in sich bevattende Palermo, Trapundien, Malzara, ende de hoeck van Caep di Passero, van oudts Pachinum: Veele meynen dat Sicilien van Italien ghescheurdt is door gheweldt van Wateren ten tijde des Sondtvloedts; Sommighe door d'ontallijcke Aerd-bevingen: Ende sommige gissen simpelijcken door den vzandenden Bergh Ætna, 't welck al te belacchelijck is.

Daer zijn verschepden Valeyen in dit Eylandt / welcke soo over-vloeyen van Tarwe / dat de Inwoonderen voor een Mate 100 versamelen / ende worden door-gaens ghenoemt Velden van hondert maeten.

De Sicilianen, worden meesten-deel tot Orateuren opgevzacht / daerom bebben haer de Apulianen genoemt / Mannen van drie Tongen: daeren-boven zijn se vol van subtijle Sententien / en soet van ommegangh / nochtans onder malkanderen zijnse nijdigh / quaet van vertrouwen / ende ghevaerlijck om mee om te gaen / zijnde licht genegen tot toorn en gramschap / ende haer te vzeecken over het minste gedane leet: maer ick moet bekennen / sy zijn van een eedeler ghemoedt als de Italianen zijn / de welcke hare Vyanden in de nacht vermoorden; maer dese locken malkanderen upt sonder argh of list / tot een openbaere Duëll.

Sy zijn curieus / gheweldigh nieuws-gierigh / ende gacuw van begrijp om pets te practiseren / groote kenders en Liefhebbers der Historien: ghelijck ick selve in verscheyden van haer hebbe bevonden / de welke soo pertinentelijk wisten wat vooz desen in mijn Vaderlandt gheschiet was / en dat soo conform met de waerheydt en de voozledene tijden / dat ick sulcks aenhoorende / verbaest stont. Het Parlement heeft een wonderlijcke groote Authoritept / soo dat den Vice-Roy het vzye Gheschenck (soose 't noemen) 't welck om de drie Jaren geschiet / niet en kan ghenieten / noch eenigh extraozdinarie saecke / ofte ptets vernieuwen dat de Republijcke aengaet / sonder het ghenerale consent van het gantsche Rijck: welckers generale Raedt in drie Tacken bestaet / diese de Armen des Rijcks noemen: te weten; eerst de Prælaten, ende minder Gheestelijcke ghenoemt de Kerckelijcke Arm: ten tweeden / de Baroenen, ghenoemt de Militarischen Arm: ende ten derden / de ghecommitteerden der Steden en Landen / genoemt de Armen der Singneury. De Inkomsten van de Kroon deses Rijcks bedzaghen jaerlijcks anderhalf Millioen Ducaten / welcke ge implopeert zijnde tot onderhoudinghe van Capiteynen / Garnisoenen / Galeyen / tot bewaringhe van Kastelen / en tot stellinghe van Wachten / rondt om de Kusten / tot verstellinghe van Academien / hooge weegen tot verhoogingne van Pensioenen der Heeren &c. salder wepnigh of niet met al overblijven vooz den Koninck.

De groote Raet van Sicilien.

Ick hebbe nu tweemael in dit Koninckrijck gheweest (insonderheydt de tweede mael ben ick het gantsche Eylandt dooz gheweest / ende tot driemalen toe de middelste deelen van dien / doozreyst van Zee tot Zee) maer my en heught niet dat ick oopt pemandt onder dese Natie hebbe sien bedelen; sulcken mildadigheydt bewijsen sy de Armen. Ende ick derve u verseeckeren (d'ervarentheydt heeft het my gheleert) dat d'alderarmste Mensch in Sicilien alsoo deftighe Vzoodt eet / als den besten Pzins in Chzistendom. Het Volck is seer beleeft / verstandigh / wel-spzekende ende wel mee om te gaen; haere Spzaeck komt naerder met het Latijn als met het Italiaens over een / 't welck sy onder malkanderen spzeeken: sy zijn wat pzachtigh en verwijst / maer dooz-gaens seer liefkalligh en Vziendlijck teghens Vzeemdelingen. In de Maent van Iulius en Augustus wozden jaerlijcks alle Zee-steden strichtelijck en sterck bewaerdt van de Inwoonderen der inlandtsche Dozpen en Kasteelen / beyde van Kupters en Voet-knechten: welcke gedwongen wozden daer te legghen op haer eyghen kosten / tot dat dese maenden verstreken zijn; op welcke tijdt sy bevzeest zijn vooz den inval der Turcken; maer op andere tijden wozden dese Zee-steden de wachtere sozghe der Inwoonderen bevoolen.

Dit Landt heeft altijdt groot overlast gheleden van de Rebellen en Banditen, tot dat den Militarischen Hartogh van Sona, daer als Vice-Roy quam te regeeren Anno 1611. daer hy in 't eerste Jaer 500 van haer in-brachte: waer van sommighe ghehangen / sommighe ghepardonneert / ende sommighe op de Galeyen gheset wierden: soo datter binnen twee Jaren van syn vier-jarighe Regeeringhe / in gantsch Sicilien niet een

Banditische

Banditische Landt-looper ghebonden wierdt; soodanighen een is noopt ghesien gheweest in dit Landt / nochte een in wiens Atreas deught meer ghe-eert wierdt in klocchheydt des ghemoedts / ende in het hanteeren van ware gerechtigheydt / als desen Hertogh / voor wiens Aengesicht de Simpele bloncken / ende de moetwillighe Misdadighers zitterden en beefden: Met een woordt / hy en heeft sijne Onderdanen niet onderdruckt / (ghelijck veele nu doen) ofte om haere vyze Humeuren te voldoen / ofte om phantastike Flatteerders te verrijcken / maer dienende de Gherechtigheydt / deed' hy de Gherechtigheydt hem dienen: want het Recht der Gherechtigheydt en kan van haer selven niemandt vertoornen / ende en wil oock van niemandt vertoornt wesen / ten zy dat de om-ghekoghte Tongh en Handt van de ghehuerde Rechter 't ghesonde Oordeel laten verderven om tijdtlijcke insichten; 't welck desen Edelen Gouverneur noopt konde doen; nochte ghedooghen dat eenigh Magistraet onder hem sulcks dede. Ghelijcker-wijs als bleeck aen sijn rechtveerdighe Proceduren teghen de Iesuiten van Palermo, ende sijn Authoriteyt over haer ghebruyckt / tot spijt van haer Eersucht. Over het verhael van welcke omstandigheden men sich soude verblijden / indien de tijdt mijn goede wil niet en versmoorde; ende nochtans soude mijn patientie met vermaeck de moeyte konnen upt-staen. Ick segghe dan / 't is oock ghebleecken aen een Parochiesche Priester van de selfde Stadt / dewelcke een Ridders Knecht in een Oordeel-huys door-steecken hadde / zijnde de Broeder van een Schoenmaecker / de welcke upt last van den Vice Roy en teghen danck van den Cardinael den Priester met een Pistool door-schoot / ende heeft hem daer mede ghe-absolveert. Daer desen Cardinael slechts den Priester om dit Feyt den Misse voor een Jaer hadde doen op-segghen / sonder den vermoorden te voldoen: Den Hertogh heeft oock den Schoenmaker gheboden voor een Jaer upt sijn Hanteringhe te schepden / doch heeft hem niet te min een Gulden's daeghs laten toekomen / om hem daer mede voor die tijdt te geneeren.

Wy zijn veel loswaerdighe aenmerckinghen sijnder Regeeringe bekent / welcke te langh souden vallen om te verhaelen / hoewelse voor een verstandigh Man noteerens waerdigh zijn: Hy is naderhandt Vice-Roy van Napels gheweest / ende nu onlanghs in Spangien overleden. 't Is periculeus te repsen langhs de Baeyen van de Zeekusten in de Westelijcke Ghewesten / insonderheydt 's mozghens; want men soude lichtelijck een Mooysche Fregat vinden / daer al de nacht ghelogheert / onder pretext van een Visscher / die een met een Slaafsche ontbijten soude onthalen. Want soo steelense de Arbeydts Luyden upt de Velden / haer gevanckelijck wegh-voerende na Barbarien, niet teghenstaende datter op de Toorens (die in malkanders ghesicht staen) vont om het gantsche eylant / sterck wacht gehouden wort. Sy komen gemeenlijck 's nachts aen / want so 't by dage geschiet / worden se lichtelijck bespiet: de kasteelen sulcks aen de Boyen te kennen ghevende / wort de zee-kust van stonden aen met meenighte van Voetvolck en Ruyters bekleedt / en dickmaels ghebeurt

het dat de Mooren in dese verborgene Baeyen worden verrast. Alle de Chrisien-Eylanden in de Middellandtsche Zee / en op de Kuste van Italien en Spangien hellende na Barbarien, zijn dus versien met Waght-Toorens / welke met Stucken wel gemonteert zijn.

De tweede maal dat den Author Ætna sagh.

Het remarkabelste van alle Antiquiteyten in dit Eylandt / is / den brandende Bergh Ætna, nu genoemt Monte Bello, ofte Gibello, beteechenende een schoone Bergh / ende soo is't oock: zijnde na Catagna toe van de Zee-kant vijfthien Siciliaensche mijlen hoogh / ende tsestigh in de rondte. De Noordt-zijde na Rindatza toe aen de Wortel-zijde soo stepl datmen daer niet teghen op en kan / niet te min allenskens soo naeuw na om hoogh toe wordende / als of het met een opset soo ghehouwen was / hebbende een verre upt-sight in de Zee: Omtrent des selfs benedenste deelen / groeyen seer deftighe Wynen / Graenen / en Olyven. Ende nu in mijn tweede Voyagie en weder-komste upt Africa, niet te vreden zijnde dat ick desen Bergh te vooren ter loops ghesien hebbe / heeft den beleefden Bisschop van Rindatza een Leydts-man met my gesonden op sijn eyghen kosten / om den Bergh noch beter te besien. Op-klimmende aen het Oosten met veel moeyte en voorsichtigh op-klimmen / quamen wy te naerderen aen het tweede Dyer / zijnde twaelf mijlen hoogh; 't welck het grootste van de drie is / dat nu in Ætna brandt: wiens diepe Kupl 480 mijlen langh en wijdt is / gheleghen in een enghe valley tusschen een perpendiculare hooghte ende den Bergh; welckers vreesijcke vlammen / en kraeckende roock boven maten schrickelijck is t'aenschouwen. Dit om en weerom besien hebbende / soo nae als mijn Leydtsman dorste avontueren (de grondt ondertusschen daer wy op stonden / onse voeten verwarmende / ende ghevaerlijck zijnde / sonder een gewisse Leydtsman / ten aensien van de gaten) klommen wy drie mijlen hooger tot de principale Top van Cima, van waer d'andere twee Dyeren haer begin hebben: daer nu ghekomen zijnde / vonden wy het nerghens na soo groot als het middelste Dyer; d'andere twee van haer treckende het voedtsel / daerse van oudts door onderhouden wierdt; nochtans tusschen die twee Opper-dyeren / hebb' ick overvloedt van Sneeuw ghevonden (zijnde in Iulio) leggende op de Noorder kanten van den Bergh. Het was hier in dese opperste Fornuys / dat Empedocles den Philosooph sich selven van boven neder-storte / om voor een Godt gereeckent te worden.

Soo als wy aen de Noord-oost zijde neder-daelden / quamen wy tot het derde en onderste Dyer / 't welck binnen een korte mijl van des Berghs voet is / teghen over Rindatza; ende ten sy dat het ware om een sulpher-achtighe Revier / de welcke tusschen de Stadt en den Bergh loopt / de Stadt soude groot perijckel loopen van verbrandt te worden. Dit laetste en minste Dyer stortede neder van de middelste hooghte in een combustibile vloedt Anno 1614. Iunij 25. daer de swavelaghtighe stroomen / al eer het t'samen liep / vallende op een bitumineuse Aerde (daer Wijn en Olyven wiessen) bleven rusten / ende daghelijcks meer ende meer toe-nemen; de Landen van twee Baroenen in Rindatza gantsch

en

en geheel bedorven hebbende: maer de Koninck van Spangien heeft haer / tot recompense van dit haer deerlijck ongeluck / met sommige Landen van sijn eygen tot haer onderhoudinge geëneficeert.

Ick segge met asseurantie / dat ick gemerckt hebbe / dat d'over-blijfselen van dese swavelachtige stroomen / welcke van de opperste toppen van Ætna Westwaerdts upt-gebosten zijn / sich over de twintigh mijlen in de vlackte verspreyt hebben. De oorsaeck van sulcke brandende ontlastingen / is dese: dat / soo wanneer de overvloedt van Swavel gaende gemaeckt wordt van d'overvloedighe regen ende de gedurige toe-nemende bitumineuse substantie / 't welck door de spleeten / scheuren / en holle barsten der Aerde (ten deele door de Sonne ende ten deele door de forceerende vlammen van een gheborsten) van de Windt / als van een blaes-balck aen-gheblasen wordt; het verwulfsel van dese leelijcke Kelder niet konnende inhouden het menghel-moes van sulcken combustibile materie / soo is 't dat het met gheweldt upt-berst in een rasende Beecke; welcke met een baert voort loopt soo langh als de hitte blijft; ende koudt worrende / klontert het samen in groote en swarte steenen / gheljck als minerale Metael / ende vol van kleyne gaten / gheljckformigh de gebackene Smits-kolen in sijn Fornups / waer van de Hupsen van neghen daer om-legghende Steden gebouwt zijn.

Dit is die Plaetse / die de Poëten verhaelen te zijn de Winckel van Vulcanus, daer Cyclops de Donder-ballen van Iupiter maeckte: daer Virgilius sijn Tractaet van maeckt / genoemt Ætna. Onder desen Bergh is 't dat de Poëten versieren den Reus Enceladus begraven te zijn / welckers heete Asem den Bergh / legghende op sijn Aengesicht aen brandt steeckt: ende om een beslupt van Ætna te maecken / de groove Papisten houden het voor haer Dage-vyer.

De voornaemste Steden van dien zijn Palermo, daer den Vice-Roy sijn residentie heeft / gelegen aen de Noord-west zijde tegen over Sardinia; 't is een groote Stadt / wel bevochtight met delicate Fonteynen / verciert met treflijcke Ghebouwen / en ruyme Straeten / waer van Strado Reale de voornaemste is / wesende een mijl langh: daer ick op een avondt tot vermaeck boven de 60 Karossen / daer voor een yeder 2 Mupl-Ezels ginghen / hebbe sien door passeeren. De Galeyen van Sicilia zijnde 10 in 't getal / liggen hier. De beschrijvinge van de Stadt Palermo.

Het tweede is Messina, na 't Oosten / teghen over Regio, in Calabria; zijnde onverwinnelijck / ende verheerlickt met een vermaerde Haven: hebbende drie onverwinnelijcke Kasteelen / welckers voornaemste is / S. Salvator aen de See-kant / daer zijn verscheyden andere Bolwercken van de Stadts mueren / welcke tot offensive en defensive Forten zijn strechende / 't welck de oorsaeck is / datse (tot spijt van de Turcken) nimmermeer hare Poorten slupten.

De derde Stadt is Syracusa, gheleghen aen de Zuyd-oost kuste 50 mijlen voorby den Bergh Ætna, ende half weghen tusschen Messina en Malta, een vermaerde Stadt / ende voor desen de Hooft-stadt. 't Is vermaerdt weghen de Arthuseaensche Fonteyn-aderen / en wegen Archimedes De vermaerde stadt Syracusa.

dien

dien alderscherpsinnighsten Mathematicus. Hy is den eersten Autheur geweest van de Sphæra, waer van hy een soo konstigh en groot ghemaeckt heeft/ dat men van binnen staende/ lichtelijck mercken kon de verscheyde bewegingen van yeder Hemelsche Globb: Ende doen de Romeynen Syracusa belegerden / heeft hy sulcke aerdige Brandt-glasen ghemaeckt / waer door hy al de Scheepen die in de Haven laghen / aen brandt stack: Eyndelijck wierdt hy in sijne studie van een gemeen Soldaet geslagen in de distructie van de Stadt / tot groote droefheydt van den Romeynschen Ghenerael Marcellus, selfs op die tijdt doen hy doende was met Circulen en figuren te trecken op der Aerde / om daer door den aenval der Romeynen te beletten.

Sphæra ofte Globe des Werelts.

De Stadt Trapundien.

De vierde is Trapundien in het Westen / tegen over Biserta in Barbaryen, 't welck voortreffelijck sijn Goudt gheeft / 't welck naer Italien, Venetien, Dalmatien, en Griecken-landt wordt vervoerdt; ghemaeckt alleen in sekere konstighe zoute Poelen / door de krachtige hitte van de doordringende Sonne / diese alle Maenden laden en ontladen / dat aen de zeekant is van een treflijcke Rubijne Coralle koleur / daer de helft van de Stadt aen arbeyt / ende als het gheretineert is / wordt het door het gantsche Chrijstendom vervoerdt.

Dese Stadt is in grooten aensien onder de Papisten / weghen de miraculeuse Mevrouw alhier / gerekent voor een Beschermster der Eylanden / ende eenige Voogdesse van dese enge Zeen / so veel de Schepen / Galeyen en Slaven belangt: 't welck voorwaer geloofijck soude zijn / indien een Beeldt uyt witte Marmor gehouwen sulcken kracht hadde: doch behalven desen afgodischen Tijtel / so is't datse noch een hoop absurde leughens superstitieusijck daer by flensen.

De vijfde is Catagna gelegen dicht by de Zee aen de voet van Ætna, 't welck soo geplaeght wiert van Dionysius den Tyran.

De seste is Matzara, Zuydt-West en tegen over het Barbarische uytsteekende Punt van Lystra.

De resterende zijn Ryndatza, Terra Nova, Emma, (daermen seght dat Pluto Proserpina van daen gestolen heeft) Malzara, Francavilla, Bronzo, Terramigna, en Argenti voor desen Agrigentium, daer den Tyran Phalaris gheleeft heeft / dewelcke Perillum in een metale Stier pijnighde / dien hy tot destructie van andere gepractiseert hadde.

De Sicilianesche Tyrannen.

De Tyrannen voor desen in Cicilia in't gebruyck / waren soo vermaerdt / datse tot een Spreeck-woordt gewordden zijn; den Ouden en Jongen Dionysius waren sulcke odieuse Tyrannen (endeden derden de slimste van allen) dat doen het Volck desen laetsten geduerigh lasterden en vervloeckten / soo wasser een oude Vrouw / die om sijn Leven badt; ghevraeght zijnde de reden waerom sy sulcks dede / gaf se tot antwoordt: aengesien dat zijn Groot-Vader / sijn Vader / ende hy / yeder na haren graedt slimmer en slimmer gheweest zijn / soo ben ick beducht (seyde sy) dat na sijn doodt de Duyvel selfs sijn plaetse mochte bekleden (alsoo daer noopt slimmer als dese laetste gheleeft heeft) dies wensche ick dat hy noch in 't leven magh blijven.

Dit

Dit Koninkrijck/ na dat het de Romeynen ont-rucht was/bleef onder subjectie van de Fransen tot het Jaer 1281. in het welcke Pieter van Arragon sijn Dessepn met sulcken loop hept belepde/ dat op het gelupt van een klock tot den Avondt-Vesper / alle de Fransen in Sicilia moordadigh gemassacreert wierden ; zedert welcke tijdt het altijdt behoort heeft tot het Huys van Arragon, ende nu van Spangien ; welck Exploit onder de naem van Vesperi Siculi sorteert. Wat den Adel belanght/ soo magh dit Eylandt by Napels vergeleken worden / hare Tytulen (ghelijck die van Italien) zijn groot / doch hare Inkomsten seer ghering.

De Sicilianen hebben een Spreeck-woordt / als van beyde erbarentheydt hebbende : Dat de Fransen wijer zijn danse schijnen , ende de Spangiaerden wijser schijnen danse zijn ; ende ghelijckerwijs als den Spangiaerdt dan de hooghste moedt draeght , als de Fortuyn hem meest tegnen loopt : Soo is ter contrarie den Fransman alder onpatientighst , kleynmoedigh, ja t'eenemael verslagen , soo wanneer hem de Fortuyn grimm' aensiet. Den Spangiaert ende den Frans-man zijn malkanderen in alle manieren gantsch contrarie / voornamelijck in het te paerde-rijden : want den Spangiaerdt rijdt te paerde als een Aep op een Kameel ghesseten / met sijn Knien en Hielen te ghelijck aen een zijde / sittende op het Zadel als een Schijp dat half gheballast is / 't welck heen en weer van de Baren in Onweer geslingert wort : Ende den Frans-man hanght in het Zadel dat hy sijn groote Toon gemackelijck berepcken kan / met sulcken lang-beende Bravado, even gelijk als de Turcken doen/wanneer se ghe slingert worden in hare Byrham , hangende tusschen twee hooghe Boomen wieuw-waeuwende in de Lucht / door het gheweldt van twee lange slappe Touwen.

De Vrouwen sitten hier strijd'linghs op het Zadel / ende soose met haer beyden zijn / soo sit de Man achter de Vrouw : De Vrouwen nae 't sterven van haere Vrienden / houden een Ceremonieuse ghetreur/ tweemael 's daegs/en dat een Maent lang/met sulken geklerm/ gehuyl en klappinge der handen/als of ganssch Sicilien van de Mooren ware overrompelt / nochtans gheen tranen storzende / noch droevigh van herten zijnde / want sy sullen gieren en lacchen op een tijdt : De selfde manière over hare Dooden plegen ooek de Turcken/ en al de Oosterssche Volckeren van Asia

Eyndelijck / dit Eylandt is vermaerdt wegen de geleerde Mannen/ dewelke voor desen uyt haer voortgesproten zijn: Archimedes den grooten Mathematicus ; Empedocles , den eersten vinder van de Rhetorica ; Euclides , dien pertinenten Geometricus , ofte Landt-meeter : Diodorus Siculus, dien vermaerden Historyn-schrijver ; ende Æschylus , den eersten befaemden Tragœdy-schrijver , dewelck in de Velden wandelende / ende kael van ouderdom wesende / soo heefteenen Arent (sijn kaele Houft voor een witte Steen-rotse aensiende) een Schild-padt by gheval op sijn Hooft laten vallen / de welche so groot was/ ende met sulcken geweldt veel / dat het sijne Hersseuen verplettert heeft.

Doch om voort te varen met het verhael van mijn Reyse: Zijnde nu tweemael tot Messina geimbarqueert na Italien, van Asia en Africa; heb ick dese laetste mael voor mij genomen / mijn vertreck van daer wat wijdloopiger te verklaren. Na dat ick dit Eylandt Sicilien ende Monte Bello door-reyst hadde / ende tot Messina aengekomen was / Anno 1616. Augusti 20, bejegende mij den eerwaerdigen Monsieur Stydolf, sijn Majesteyts Lijf-guarde / vergheselschapt met mijn Landtsman Meester Wood, ofte van den Bosch, nu Dienaer van Jacobus, Graef van Carlile, die nu beyde eerst van Malta aengekomen waren: welcke voornoemde Stydolf mij geen kleyne vrientschap bewees: Wy bejegenden malkanderen naderhant ook tot Napels, gelijck ick te sijner tijt kortelijck sal aenroeren.

Hier vond' ick t'sestigh Christen Galeyen / dewelke hier in de Mercht van Messina aengekomen waren / 't welck hier alle Jaeren op de 17 Augusti wordt gehouden: daer in alderhande Koopmanschappen verhandelt worden / insonderheyt meenighte van rouwe Zijde: waer van 30 heen gingen om de Grickschе Kusten super te houden. Messina is gelegen 4 mijlen van Rhegio in Calabria, ende 2 mijlen van de teghen-over leggende Oceaen.

Dit Rhegium was de Stadt daer St. Paulus aen-quam / nae dat hy Schip-breucke geleden hadde tot Malta, op sijne Voyagie na Romen. Het is ellendigh verdestrueert geweest door de Turcksе Galeyen van Constantinopel, Anno 1609. Doch is nu wederom door de Spanjaerden met stercker Wallen / en met nieuwe Fortificatien / bequaem om diergelijcken inval te beletten / gerepareert.

't Is by geval gebeurt terwijl ick hier vertoef de / dat mijn besondere goede Vrient Mr. Matthæus Douglas, sijn Majesteyts extraordinary Chirurgijn upt Italien hier aen quam / hebbende sich verbonden na de Levante op een van de voor-noemde Christen Galeyen / welckers gheselschap na 't gesichte van soo veel Heydensche Tronyen / mij seer aenghenaem was: en heb hem vereert met een Sonnet ('t welck ick op Ætna maeckte) tot een teecken van mijn innerlijcke affectie.

Hier in Messina heb ick gevonden sieck te bedde leggen in het Gasthuys / dien (eer-maels) vermaerden Engelsch-man Sir Franciscus Verny, dien ick ses weecken te voren binnen Palermo te gemoet quam: dewelcke na veel geledene ramp-spoet sijn heerlijck Patrimonium verquistende / sijn Vaderlandt abandoneerende / en Turcks in Thunis ghewordden zijnde / eyndelijck ter Zee van de Siciliaensche Galeyen ghenomen wierdt: op welckers eene hy twee Jaeren een Slaef gheweest is / ende van daer verlost wierdt van een Enghelsche Jesuijt / op belofte van sich wederom te bekeeren tot het Christen Geloove: vry ghestelt zijnde / wierdt hy sterckt Soldaet / ende is hier in de grootste noot ende ellende ghestorven: wiens doode Lichaem ick begroef op de beste maniere dat mij de tijdt best toeliet; met droef heydt beklaghende de ellendige veranderlijckheydt der Fortune / welcke van soo een hooghe Geboorte hem sulcken slechten Begraeffenisse verleent heeft: ende voorwaer ick magh

seggen;

seggen ; *Sic transit Gloria Mundi :* Soo gaet de Heerlyckheyt des Werelts voor-by.

Nae dat ick hier 16 dagen na een passagie gewacht hadde / soo quamen hier ter goeder uure landen van Apulia seg Napolitaensche Galeyen / welcke naer Napels wilden : in welckers eene ick gheimbarqueert wierdt / door gunste van den Marquiz del Sancta Cruce, den Generael / ende passeerde alsoo de enghe Zeen / de welcke Italien en Sicilien van malkanderen scheyden : welckers Inham 24 Mylen lang / ende 6/4 en 2 Mylen breedt. Dese Zee wordt genoemt de Messinische Vaert, ende Fretum Siculum , ofte de Siciliaensche enghe Zee ; aen welckers West-eynde ons twee contrarie Ghetyen ontmoeteden / welcke eenigermate tegen stootende als gebroockene Zeen / de Galeyen met een wederstrevende gheweldt bedekten : nochtans met soo periculeuse en contrarie stroomen / als daer zyn by Stronza en Westra ; insonderheydt by Pentlandt, 't welck Catnes scheydt van Pemonia, het vaste Landt van d' Orcaen ; in de welcke soo pemandt onvoorsichtelyck van eenigh zyde af-steeckt / met der haest het gheselschap van leven en Landt kan komen te verliesen.

Soo als wy in de Bay van S. Eufemia quamen / kregen wy in't gheselschap het kleyne Eylandt Strombolo. Dit kleyne Eylandt is een ronde Steen-rotse / zynde een Mijl in de rondte / sich na de hoogte opwerpende als een Pyramide, ende met seer ongheluyck de kleyne Eylanden Basse en Elsey, door welckers top / als door een Schoorsteen een ghestadigh Vuer op vlieght / met sulcken schrickelyckeu gewelt groote Steenen en Vlammen upt-werpende / dat noch Schip noch Schuyt daer derf Landen.

Van hier in't Zuyden / ende in't gesicht daer van / aen de Noordtse Kust van Sicilien leyghen de twee Eylanden Vulcanus Major, en Minor : Vulcanus Minor brandt ghedurigh / ende Major is al over langh geconsumeert.

Op den vierden dagh geraeckten wy tot Ischia, het grootste Eylandt dat aen Napels behoordt / ende is twintigh Mylen in de rondte / zynde sterck beset met hooge Bergen. De voornaemste Stadt is Ischia, daer Ferdinandus van Napels na vluchtede / zynde verdreven upt syn Koninkrijck door Carolum de VIII. Hier is een Fonteyn / van sulcken ongheloofflyckeu hitte / dat in korte tydt Visch of Vleesch daer in koocken kan / ende smaecken sal als of het gaer ware.

Van hier t'zepl gaende / ende varende langhs de Kuste van het vaste Landt / joeghen wy een Moorsche Fregat na / dien wy onthaelden en vermeesterden / daer in vindende sestien Mooren / ende ses Christenen / drie Mannen / twee Vrouwen ende eenen Jongen / diese in het passeren tusschen twee Steeden aen de Zee-kant / opgenomen hadden. De Christenen (zynde Boeren) wierden op hare wyse boeren gheseldt / ende de Mooren van stonden aen met boeyen vast gemaeckt / op de Galeyen gheseldt / ende tot eeuwighe Slaven gemaeckt.

Napels noch in t oogh hebbende / zyn wy dicht aen de voet van den

Bergh Vesuvio gelandt / de welcke vooz desen placht te bzanden / maer is nu upt-gegaen : Hier was 't dat den ouden Plinius (de welcke sijn gantsch Leven in het dooz-snuffelen van de verbozgentheden der Natuze dooz-ghebzacht hadde) al te na ghenaeckende om het selbige t'aenschouwen / van desselfs Boock verstickte / soo dat hy ter selbiger plaetse quam t'overlijden ; 't welck seer aerdigh is beschzeven van sijn Neef Plinius de Jonge, in het Boeck sijnder Sende-bzieven.

Tot Napels aenkomende / hebb' ick Gode met een blymoedigen Geest ghedanckt / dat ick behouden in het Chzistendom ben weder ghekomen : 's Dacghs daer aen ginghck besichtigen de oude Monumenten ofte Gedenck-teeckenen van Putzoli ofte Puteoli : dit alles neerstelijck aenghemerckt hebbende / soo ontmoetede my half wegen op mijn weder-keeren na Napels, den voornoemden Engelsch-man Sir Stydolf ende Mr. van den Bosch, de welcke met ghewelt aendzonghen dat ick haer in het herwaerdts weder-keeren soude vergesellschappen : daer gekomen zijnde / namen wy een Lepdts-man / ende voeren alsoo in het besichtighen voozt. Het eerste dat aenmerckens weerdigh sich ons vertoonde / was dien vzeesijcken Bzugh / die Cajus Caligula twee Mijlen bzeedt hadde doen leggben over een Arm van de Zee / tusschen Putzolo ende Baja : waer van sommighe groote Boogen / Pilaren ende stucken noch tot op heden ongherupneert over blijven. Het tweede was / de nieuw ghemaeckte Sandt-bergh / het welcke Lago Lucrino op-ghedzoogbt heeft / zijnde derwaerdts dooz een Aerdt-bevinghe verboerdt ; Aen de Voet van desen sandighen Bergh saghen wy d'overblijfselen van Ciceroos Dozp. Van daer ginghen wy nae den Tempel van Apollo, staende aen d'Oost-zijde van Lacus Avernus, welckers Muragien ende Pendiculen (upt-genomen het Gebouw) als noch niet verdestrueert en zijn.

De Antiquiteyten van Putzolo.

Dese Lacus Avernus, ofte Helsche Poel is rondt / en omringht met fatsoenlijcke hoogten / zijnde (na 't seggen van onsen Lepdts-man) oneyndelijck diep / en een kozte Mijl in de rondte : het West-eynde van dien is omcingelt met den Bergh Cuma, daer Æneas aen guam doen hy vluchtede vooz Dido, Koninginne van Carthago, ende Suster van Pygmalion, Koningh van Tyrus.

Al voozt gaende langs de kant van den Poel / geraeckten wy tot het Hol der Sybillen : doch also den ingang doncker was / ten aensien van de dupstere passagie / uptgehouwen dooz de vaste Steen-rotsen / so sloeg onsen Lepts-man vuur / en ging vooz upt met een Flambee. De eerste passagie was geweldig hoog en 't verdste eynde met aerde opgevult. Wijckende na onse rechter-hant / passeerden een seer naeuw een leege passagie dooz / en quamen also in der Sybillen kamer / 't welck een fraepe plaets is / en met kostelijck Mosaisch werk behangen : Hier segtmen dat den Dupbel dickmaels by haer placht te komen / en hier ter plaetse hebbense haere Pzophecyen geschzeven. Van daer gelepde hy ons dooz een kromme en enge weg (daer wy al zijdlings dooz mosten gaen) na een groote en wijde ruymte / welckers steenachtige verwulffel behangen was met veel losse ende lange steenen / waer van een grooten hoop ter aerde neder gevallen laghen.

Desen

Desen grooten Kelder of Sael is onder diep van bzupn Water/bykans anderhalf Ell' / ende hier plachten de Sybillen haer Middagh-mael te houden. Nae 't achterste eynde van dese plaets hoozende een schzicklijck ghelupdt/ als of het ware een geraes van Kickbozsschen / hissingen van Slanghen/ een gesis der Bpen / ofte een ghehupl der Wolven / soo bzoegen wp onse Lepdts-man van waer dit gelupdt van daen quam: de welcke ons antwoozde / dat 't Dzaecken en bliegende Slangen waren/ ons biddende dat wp doch wilden bertrecken / want hp was seer bezeest / waer ober ick al lacchende seyde ; dat het sulcks niet en was : Ende Sir Stydolf begeerig zynde om het te weeten/so hebben wp beyde 't gheaventuert daer binnen te gaen / latende de andere twee achter ons ; zynde nu half wegen in desen Kelder getreden/ stappende op groote steenen om des waters wille / ende ick de bzandende Fackel dzagende / soo ginghse upt / alsо daer geen Wint en was / nademael wp so diep onder de Aerde waren : waer op wp onsen Lepdts-man oberlupdt toe-riepen/ de welcke dooz den Eccho de mepninge onser woozden gewaer wiert / maer hp en wilde noch en dozste niet wagen om ons daer upt te redden.

Ondertusschen dewijl het Hel-doncker was/ende onmogelijk sulcken moepelijcken wegh weder te keeren/ende dat ick daerenboben seer verlegen was (gelijck sulcks betaemde) om dien eerweerdigen Patroon Stydolf, so ging ick tot ober mijn Knpen in 't water/wozstelende alsо een lange tijt om hem op de dzoge stenen te houden:en hier (beken ick) wierd ick bervaert dat mijne Benen van de Water-slangen mochten omcingelt wozden/want dat pslijk gedzups quam al nader en nader bp ons: Eyndelijck genakende de stemme van onsen Lepts-man/ de welcke nopt op en hielt van roepen / keerden wp weder den selfden wegh / dien wp in-quamen/en alsо dooz die andere passagien/tot dat wp in de opene Velden geraeckten. Hier wierd' ick voozwaer om mijn al te groote curieusheydt te recht geloont / zynde besickt en nat gewozden tot mijn Middel toe / daer de krachtige hitte der Sonne mp metter haest van ontlastede. Van hier (om kozt te gaen) geraekten wp aen de Bagni, aen de ober-blijfselen van Pompejus Dorp, aen het Fozt van Baja, ende aen het Dool-hof van Ciento Camarello, aen de wonderlijcke Bybers van Lucullus (welckers Derwulffel onder-stut wozt van 48 steene Pilaren /) aen het verballene Messina, Mercato Sabbato, ende aen de Elysii Velden : Van daer keerden wp te rugge na het Gzaf van Agricola, de Moeder van dien wzeeden Nero, de welcke haer Bupck op-sneed/ om de plaetse te sien daer hp gebozen was : Ende gingen vooz bp de 2 geruineerde Tempelen van Venus ende Mercurius : Ober-varende in een Schupt na de Stadt Putzolo, het voozn aemste Gedenk-teken dat wp daer sagen/was den ouden Tempel van Jupiter, 't welk nu tot haer Parochp-kerck gebzupckt wozt: welckers laetste Afgoderp niet minder en is als de vooz-gaende.

De verschepden ouderheden van de Antiquiteyten van Putzolo.

Ondertusschen arriveerden alhier de Franse Galeyen om den Prioor van Bzanckrijck Chevalier du Vandum upt Malta t'huys te haelen : de welcke de Kuste van het leeghe Barbaryen suyverende / soo gheluckte het haer / datse dat ongheluckighe Enghels Schip / torbe-

behoorende Capiteyn Pennington, aen-randen / diense als een Oorloghs-man / voor prijs verklaerden. Hare Anckers uytwerpende / quam ick aen Boort aen des Koninginnes Galey / alwaer ick tot mijn groot leedtweesen mijn goe-bekende Landts-man Joris Gibb vandt / (welcke Piloot was van het Engelse Schip) diese hier bloodts-hooft aen 't roeyen gheset hadden : Sijn eygen Schip is hem tot twee-mael toe van de Turcken tot Mamora ontnomen ; welck Schip hy eynd'lijck weder kreegh in het Eylandt Sardinia, ende verkochte tot Napels, om dat'et soo worm-steeckigh was: aen wien ick uyt deernisse over sijn onverdiende ellenden een Christelijcken eedt ghedaen hebbe / dat ick op mijn komste in Enghelandt met hulpe van sijn Vrienden / sijn verlossinge door sijn Majesteyts Brieven aen den Hertogh van Guyse Admirael / soude bevorderen : Doch hy is / genereus van gemoet zijnde / korts daer na in Marsilien gestorven.

Een Schotse Schipper op een Franse Galey.

Vertreckende uyt Putzolo, quamen wy tot Sulpha terra, alwaer sijne Zwavel ghemaeckt wordt ; 't welck een bequame ronde Vlackte is / staende op een tamelijcke hooghte ; hebbende drie uyt-tochten / door twee van dese gaet een smoockende Vlamm' op / maer uyt de derde en komt geen Vuer voor : maer na een swaere Reghen / soo bordelt het op ses voeten hoogh van swart ziedent Water / 't welck met de Regen eerst op houdt.

Van hier (onsen Leydts-man ons verlatende) gingen wy na Grotto di Cane ; indien hier een Hondt in gheworpen wordt / sal hy schielijck komen te sterven / ende daer uyt ghenomen / ende in de Poel gheworpen zijnde / sal hy van stonden aen / soo sy seggen / weder levendigh worden. Desen Grotto ofte Hol / staet op de kant en Wortel van een zwavelachtige Bergh / de Mondt van de Helsche Poel : Wy begeerigh zijnde met een Hondt hier van een proeve te nemen / ende merckende dat de Persoon / die hier tot dien eynde met sijn Hondt toeft / al te geldtsuchtigh was / soo hebb' ick in stede van een Hondt / van my selven een proeve genomen ; Hier op Sir Stydolf de vierkantighe Deur op houdende / gingh ick tot de achterste eynde van het Hol / van daer met my te rugge brengende in beyde Handen een warme Steen / waer over de Italianen swoeren / dat ick een Duyvel en gheen Mensch en was : want (siet) daer was een Franse Monsieur (seyden sy) in het voorgaende Jaer / dewelcke in een Bravado daer wilde in gaen / maer versmoorde van stonden aen / ende light hier begraven tot een waerschouwinge voor alle lichtveerdige en onbedachte Vreemdelingen.

't Gene hy seyde / was waerachtigh / doch ick sulcks niet achtende / was ick gantsch genegen het noch eens (gantsch tegens de wille van Sir Stydolf ende Mr van den Bosch,) t'avontueren : Hier op ingaende tot op de gront / 't welck tien treden diep was / wierden mijne Sinnen van de dampige en verstickende hitte so verstrickt en verdooft / dat ick genoegh te doen had om daer weer uyt te raken ; eyndlijk de frissche Lucht bekomende / ende een dronckskeu Wijn in-nemende / hebb' ick mijn voorige stant voort vergeten. Doen de Honde-waerder dit nu sagh / was

hy

hy gewilligh om een civile pryys syn Hondt te waghen; hebbende nu een touw gebonden aen syn achterste been/ had hy de Hont so gaeu niet half wegen in het Hol geworpen/ of hy liet van stonden aen syn tong upt de keel hangen/ en viel doodt ter aerde: syn Meester ruckte hem voort te rugge/ en wierp hem in de Poel/ gietende water in syne Ooren / maer hy en bequam niet weer. Hier op riep hy upt: Helaes/ ick ben een bedorven Mensch! wat sal ick aengaen; de Hont / die my daghelijcks de Kost won/ is gestorven; Hier op heeft Sir Stydolf upt deernisse syn loon verdubbelt;

Op onsen wegh en wederkomste na Napels, passeerden wy door het Hol van Virgilius, zynde een half mijl langh / ende door een Steen-rotse upt-ghehouwen / waer door den Bergh Cataja aen de Zee-kant een door-gangh gekreeghen heeft; aen welckers Oost-eynde dichte by het Cyma van het Verwelfsel/ het Graf van Virgilius is.

Hier nu tot Napels gearriveert zynde/ vertelde Sir Stydolf aen syne en myne Landts-luyden myn stout bestaen van te gaen in Grotto di Cane, 't welck men haer niet konde doen gelooven: maer doen men haer sulks voorde waerheyt verklaerde/ so protesteerden sy alle en diversche andere Napolitanen, dat ick de eerste was onder veel anderen / die daer behouden upt gekomen was.

Myn openhertighe Vrienden adieuw seggende / passeerde ick door Terra di Lavora, ende also op den wegh van S. Germain, ende den Bergh Cassino nae Romen. Binnen tien mylen van Capua, hebbe ick den alder-armsten Bisschop (nomen sine re) gevonden/ die daer in de Weereldt is: niet meer ghenietende (nochte hy/ noch yemandt anders voor hem heeft oopt meer genooten) dan twaelf Stuyvers 's daeghs: Soo zynder oock veele Marquizen/ Graven/ Baronen/ ende Ridders in Italien, dewelcke niet soo veel Mans zyn/ als datse op een tydt een Pagie mogen hebben die op haer past / een Hondt die achter haer gaet / een Paert daer op te sitten / een goedt Kleedt om aen te trecken/ en een Buyck vol eetens; soo heerlijck zyn hare Tytulen/ soo soober zyn haere Inkomsten.

Wat Romen belanght / ick hebbe heymelijck een Nacht-logijs haer ontleent/ ende in het kriecken van den dagh een vers gesicht en discoers met myn Cosijn Simeon Graham door-gebracht: dewelcke voor der Sonnen opgangh krupsende Ponto Flamingo, my op de wegh soo verre ghelepde/ tot dat een Taverne op de hooge wegh ons beyde als een Kercker vast hielt / alwaer wy onse affecten der liefde aen beyde kanten achter ons latende/ onse Lichamen Oost en West van malkanderen separeerden.

Ende nu al eer ick Romen verlate/ duncht het my gheraedtsaem onse Papisten hier in Schotlandt en Engelandt voor oogen te stellen het schandelijck leven en wreede doodt van de meeste Pausen: dat haer eygen beste Autheuren in Vranckrijck, Italien, en Spangien met recht en na waerde beschreven en in 't licht gegeven hebben / met Privilegie van haer Borgerlijcke en Geestelijcke Opper-macht.

De

De Papisten in 't generael houden het daer voor/dat hare Pausen alle macht hebben over alle gewelt in den Hemel ende op der Aerde: Sy noemen hem/ *Alter Deus in Terris*, Den tweeden Godt op der Aerde: *Deus mortalis in Terris, & immortalis Homo in Cœlis*; Een sterffelijcke Godt op der Aerde, ende een onsterffelijcke Mensch in den Hemel: Sommighe van haer hebben hem toegeschreven/ dat hy is/ *Non Deus, non Homo, sed uterque*: Niet een Godt, niet een Mensch, maer beydes. De voorighe Tijtel des Paus was/ *Servus Servorum Dei*, Een Dienaer der Dienaren Godts; Ende sy noemen hem/ *Rex Regum, & Dominus Dominantium*. Koningh der Koningen, ende Heer der Heeren.

Paus Paulus de III. tredende binnen Tolentino, in het Dal Umbria, heschtende aen Tuscanien, wierde aldus gegroet: *Paulo tertio, maximo in Terris Deo*, Aen Paulus de derde, den alder-grootsten Godt op der Aerde: Naer dien dan datse willen hebben datse Goden zijn boven de Godt der Goden; seght my eens (bidd' ick u) wat een Dansser om de Mayboom was Johannes de XII. alias de XIII. van 18 Jaren oudt/ de welcke haren Lateraan, de groote Kerck binnen Romen tot een openbare Bordeel-huys maeckte?

Wat een kinderachtighen Paus van twaelf Jaren oudt was Benedictus de IX. de welcke nader-handt met Coopery omme-gingh. Sy hadden noch eenen Paus/ dirse een Beest noemden/ om dat hy des morgens veel faveur consenteerde/ ende 's avondts weder-riep hy het weer. Wat voor een Dief was Paus Bonifaes de VII. de welcke S. Pieters Kerck bestal? Wat een Sodomitischen Paus was Sixtus de IIII. die tweederhande Hoer-huysen stichtede/ sijne Cardinalen het Sodomitische gebruyck toe-latende voor die gehele Maenden? Wat voor een Atheistische Paus was Leo de X. de welcke het Euangelium een Fabel noemde? Wat voor een Ketter was Paus Honorius de I. de welcke van ses generale Concilis upt-gesproocken wiert voor een Monothelijt? Wat een mepneedigen Paus was Gregorius de XII. die openlijck voor een Eedt-breecker verklaert wierdt? Hoe gingh Silvester de II. met de swarte Konst om/ die sijn Ziel en Lichaem den Duyvel over gaf/ om tot het Pausdom te gheraecken? Wat was Paus Johannes de XI. slechs een Bastaerdt-kindt van Paus Sergius? Wat voor een Toovenaer en Besweerder was Hillebrandt, ghenoemdt Gregorius de VII. genegen tot alle beestelickheydt en Duyvelsche practijcken? dese was het die het Sacrament in 't buer wierp. Wat was Innocentius de III. welcke met dit swarte teecken gebrandt-merckt was/ *Non est Innocentius, imo nocens verè*, dat is/ Hy en is niet onnosel, maer waerlick schaedlijck. Wat een Godtloos en wreeden Moordenaer was Johannes de XII. een Romeyn geboozen/ de welcke den eenen Cardinael sijn Neus liet af-snijden/ ende den anderen sijn Oupm; om datse slechs het gantsche Tractaet van sijn grouwelijcke souten aen den Keyser Ottho hadden overgeschreven.

Een Monothelijt is/ die alles naer sijn eygen sinnen alleen wil hebben.

Wat een onmenschelijk en moord-dadig Paus was Stephanus de VII. dewelcke

dewelcke nae dat hy de Decreten van sijn Predecesseur Formosus te niet gedaen hadde / sijn doode Lichaem weder liet op-graven / sijn Vingers afsnijden / ende op de Velden wegh werpen / om der Voghelen Aes te worden ; Wat een beestachtige Paus was Sergius de III. dewelcke / na dat hy sijnen Predecesseur Christophorus hadde doen vast setten / het doode Lichaem van Paus Formosus (die nevens hem nae 't Pausdom stont) liet op-delven en onthoofden / als of hy levendigh ware ? Wat wreedtheyt wierdt getoont aen Joannes de XVII. welckers Ogen / nae dat hy upt het Pausdom verstooten wierd / upt sijn Hooft gerucht wierden / wiens Neuse en Ledematen afgehouwen zijnde / eyndlijck op-gehangen wierd ? Wat voor een vergiftigen Paus was Damasus, dewelcke sijn Predecesseur Clement de II. vergeven heeft / om tot het Pausdom te geraecken ; ende is nochtans binnen een Maent daer na / Paus zijnde / gestorven ? Wat een onbarmhertigen Paus was Bonifaas de VII. dewelcke na dat hy S. Pieters Kerck bestoolen hadde / ende naer Constantinopolen gevlucht was / verstaen hebbende dat Paus Joannes de IV. sijn plaets bekleede / weder-keerende / sijn Ogen dede upt-steecken / ende in den Kercker werpen / alwaer hy van bittere hongers-noot gestorven is ? Hoe wierde Gelase, gebooren tot Gaetta by Napels, vervolgt / dewelcke eerst van de Romeynen wiert vast geset / daer na door de Stadt gesleept zijnde / ellendigh gestorven is ? Gregorius de VIII. naer hem succederende / wierde af-geset door Calixte, Broeder van den Hertogh van Burgondien, dewelcke den anderen gevangen settende ende upt-hongerende / sich selven Paus gemaeckt heeft.

Wat devotie is upt de Herssenen van Romen ghevallen / datse Paus Lucius de II. ter doodt toe gesteenight heeft ? Wat een schandelijcke gedeplthept wasser / ô Romen, in uw' Pausdom voor 50 Jaren lang / doen Paus Urbanus ende sijne Successeurs tot Romen leefden / ende Clement de VII. en sijn Successeurs tot Avignon ? Ja / ghy hebt drie Pausen op eenen tijt gehadt ; selfs doen Sigismundus Koning van Hongaryen en Bohemen Keyser verkoren wiert / namelick Benedictus de III. tot Avignon : Joannes de XXIII. tot Bullogna : ende Gregorius de XII. tot Rimini. Ay lieve doch / heeft oopt pemant de Poorten des Hemels en der Helle konnen open doen of slupten. Wat een ongeloovig Mensch was Paus Joannes de XXII. dewelcke d'onsterflickheyt der Zielen loochende ?

Wat was Clement de V. anders als een openbare Hoerjagher / en een droncken Sot ? Wat was Bonifaes de VIII. hy wiert voor een Dief en Rover gereckent / ende geconfijt in alle onuytspreeckelijcke Sonden / den 8 Nero van Romen ? Wat een uytsinnigen en godloosen Paus was Julius de II. dewelke meer tot den Oorlog als tot den Gods-dienst genegen zijnde / S. Petri Sleutels (so spse noemen) inden Tyber wierp ? Wat een godloos bespotter van Christus was Paulus de III. dewelcke by sijn eygen Nichte Laura Fernesia liggende / van haer Man swaerlijck gequetst wiert : Hy beslicp sijn eygen Dochters / en heeft haren Man vergeven ; ende doen beslicp hy sijn eygen Suster / ende heeft beyde haer / en sijn eygen Moeder vergheven ? Wat een openbare Sodomy heeft Julius de III. bedreven /

ende wat een grouwelijcke Gods-lasteraer was hy ? Wat was Paus Eugenius een verbloeckte Schandalp der Kercke/ende van het Concilie te Basel verdoemt voor een moetwillighe Ketter ? Paus Joannes de XXIII wierdt van het Concilie van Constancen af-gheset om sijn Ketterij / Moordery / Over-spel / ende dat noch 't slimst van allen is / sijn Sodomitische sonden. Wat was Paus Joannes de XIII. een velepnige Monster in sijn leven / plegende Bloedt-schande met beyde sijn Susters ende sijns Vaders Concubijn Stephana : hy was een Tupscher / en dobbelende riep hy om des Duyvels hulpe / ende dronck op des Duyvels gesonthepdt : hy was vervult met allerley grouwelijcke sonden : eyndelijck in de acte van Over-spel betrapt zijnde / wierde hy doodtlijck gewondt.

Den voornoemden Bonifaes de VIII. wierde Paus / door dien hy sijn Prædecesseur Celestine bedroogh / spreeckende door de Muer door een Riet (als of het een Stemm' upt den Hemel ware) ende hem vermanende dat hy sijn Pausdom soude over-geben ; welckers by-voeghsel dese was : Hy is aengekomen als een Vos, heeft geregeert als een Wolf, is gestorven als een Hondt.

Intravit ut Vulpes, regnavit ut Lupus, mortuus est ut Canis.

In het seste Concilie van Carthago wierde de verradery en loosheyt van Paus Zosimus, in het om-koopen van het Concilie van Nycenen, alsoo hy nae de Regheeringhe stondt / ontdeckt. Bernardus heeft al over 500 Jaren herwaerdts grootelijchs gheklaeght over de Tirannye der Pausen / die noemende Bedzieghers / Verraders / grijpende Vogels / de Duysterheydt des Werelts / Pilatussen, Wolven ende Duyvelen. Albertus Magnus ghetuyght / dat de ghene / die nu haer Kercke regeeren / meesten-deel Dieven en Moordenaers zijn. Ende Platina noemt sommige van hare Pausen / velepnige Monsters / onrepne Beesten / ende vremde Creaturen : My gedenckt ook het seggen van een Historp-schrijver / Dat de Pausen niet met al en deden, ja ook selfs dat boos was, of het wierdt gepresen.

Episcopos Romanos ne peccata quidem sine laude committere.

Als mede dat sijn Heyligheyt allerley macht heeft / Om haer te bevryen, soo wel van sonden diese bedrijven sullen, als van sonden diese bedreven hebben. Ende my heught noch over 20 Jaren / dat Paulus de V. Paus / gecanoniseert wiert van Carolo Borrameo, onlangs Bisschop van Milanen, als een notabele Sant, daer men wel wiste dat hy een boos en godtloos leven gelepdt hadde.

Hoe wonderlijck absurd ook is des Paus Bulla di Santa Crusada, voor de af-gestorvene in 't Vage-vuer : datmen om een Pater noster uptgesproken / als daer Misse gedaen wordt / men die Zielen (die 't ons belieft) upt het Vage-vuer verlossen kan. Ja / ick hebb' des Paus Placcaet soo genadigh bevonden / dat soo veel Pater nosters als men kan op segghen onder de Misse, soo veel Zielen worden upt het Vage-vuer verlost. Ende soo dunckt my dat hy in een half Jaer dien suyverende Put haest soude leegh maecken : ten zy nochtans dat den Suppliant met sijn Dinghen onder het bidden aenroere een schoone Pater noster, 't welck tusschen vijf kleyne Yzers vast-ghemaeckt zijnde / gheplaetst is voor

het

het Altaer; soo is al haer betalinge daer voor / hare Pater nosters, hare devotie om haerder Vrienden Zielen / al verlooren.

Ontallijcke sulcke passagien soude ick konnen by-brenghen / indien ick meer tijdt en ruymer respijt hadde; insonderheydt van haere miraculeuse Leughens / ofte leughenachtighe Miraculen; in het op-rechten van Valscheydten verdedigen van Meyn-eedigheydt; maer tot dat een bequaemer gheleghentgheydt voor valt / sal ick weder-keeren tot het verhael van mijn voorighe Voyagie / ende alsoo voortvaeren.

Hebbende mijn voornoemde Vriendt Mr. Graham in de Taverne tot Bilbo, dichte by Romen gelaten / gingh ick voort door het Dal Ombria, ende het Landt Romania, waer van Ravenna Princesse is / ende den Paus / Heer / quam ick (langhs de wegh van Ferrara en Padua) tot Venetien. dewelcke doen besich was met het op-rechten van een Armade teghens de Croatische Schoken van Gradisea.; ende den Hertogh van Grasso, nu Keyser / van welcke Armade den Graef van Mansfeldt Generael was / ende met wien ick kruyste de Vaert na Pola in Istria, ende van daer na de Belegeringe van Gradisea: waer van ick voor desen ghewagh gemaeckt hebbe in het tweede Deel van mijn eerste Voyagie. Nu wat een Soldaet belanght / gewisselijck hy is meer dan prijs weerdigh en gheluckigh / die de Neder-Landen heeft door-reyst / Briscia in Lombardyen heeft besichtight / ende het Arsenael van Venetien betreden heeft: dan hebben sijn Oogen eerst gesien de Soonen / de Kracht / de Policyen / ende het Koninckrijck van Mars. Ten anderen / de vyerige Winckel van Vulcanus, daer d'alder-raerste Wapenen gesmeed worden op het Ambeelt / ter eere van Mars; ende eyndelijck 't onvergelijckelijcke Amonitie Huys te Water en te Lande / het Magazijn en de Schat-kamer van Mars.

Ravenna de voornaemste Stadt van Romania.

Nu liet ick dese Armeen tegen malkanderen snarlen als 2 Hircanische Wolven / en passeerde door de vruchtbare Landen van Carindia, Carneola ende Stiria, selfs tot Vienna toe / welcke alle staen onder subjectie van den Keyser / uytgenomen een gedeelte van Carniola, het welcke onder den last des Turcks sucht. Zijnde ghearriveert tot Vienna, hebb' ick bevonden dat de Stadt en desselfs geruchten nergens na soo roem-weerdigh is / ten aensien van hare grootheydt / sterckte en rijckdom: want de Stadt / staende op een redelijcke hooghte in de rondte / niet boven twee Enghelse Mijlen van buyten zijnde in de omme-gangh. De Voor-stadt rondt om is tweemael soo groot als de Stadt; ende nerghens nae soo sterck als hondert Steden die ick wel ghesien hebbe; nochte ten aensien van haer rijckdom isse mede soo seer niet te roemen / zijnde ontbloot van Zee-havens / Scheepen en Scheep-vaerdt / hebbende slechs de noodighe voorspoet die de Steden ten platten Lande hebben.

Vienna in Oostenrijk, geensins soo groot / als den roep wel is.

Hier vondt ick een Turcksen Ambassadeur, passeerende de trotsighe [illegible]ier de Donouw in Europa, om naer Constantinopolen te reysen / ende [illegible]em eenen Gratianus, een Grieckse Tolck / de welcke my veel [illegible]schap bewees; ende met wien ick te scheep voer over de Reviere

Danubius de Donauw.

Riviere na Presburgh; een plaetse daer de Hongaritsche Croon bewaert wordt: ende van hier vertreckende langhs de Riviere Comorre, de leeghste Stadt die den Keyser op den Donauw heeft / verliet ick mijnen genereusen Tolck / ende reyse door het blacke Landt.

De voornaemste Steden van Hongarien.

De voornaemste Steden daer van sal ick kortelijck aenroeren / ende soo voort-varen: Buda, is de Hooft-stadt van Hongaryen, daer den Turckschen Bassa sijn residentie in heeft / ende wierdt door Solyman den Keyser ingenomen den 20 Augusti 1526. De tweede Stadt is het voornoemde Presburgh, van oudts Bolonia genoemt: De resterende zijn / Belgrad ofte Albegreck, van oudts Taurinum: Weizenburgh, het welcke door Solyman vermeestert wierdt Annno 1520. Valpa en Singidum op den Donauw, beyde onder den Turck / als mede dat van de 7 Kercken op de Riviere Drana, ingenomen Anno 1543 / ende Zigeth oock over-weldight Anno 1566.

Daer en boven op den Donauw, de Stadt Strigonium, doorgaens Grana, ende Alberoyael, anders Stoelweyssenburgh genoemt; een plaetse geordineert tot begraven en kroningen der Koningen van Hongaryen, ende wierdt van de Turcken in-genomen Anno 1543. Omtrent de selfde plaets is Stridon, daer men seght dat S. Hieronymus ghebooren is: en boven al die stercke Stadt Comorra, staende op een Eylant van de Donauw; voerende de selfde Naem. De Turcken hebben het dickmaels belegherdt / maer noyt konnen vermeesteren. Daer is oock Tockay ende Januarin ofte Raab; oock gheleghen op den Donauw, eene Stadt als on-overwinnelijck / nochtans wiertse van de Turcken verrast ende eyndelijck wederom van de Christenen in-genomen.

De Macht van den Bassa van Buda.

Den Beglerbeg ofte Bassa van Buda, heeft onder sijn ghebiedt 8000 Timarioten, ende 12000 slechte Soldaeten / welcke in garnisoen leggen op de Frontieren van Hongaryen Croatia en; Dalmacia, ende dese Frontieren behoorden aen het Huys van Oostenrijck, ende worden promptelijck betaelt: Den Bassa heeft onder sijn ghebiedt dertien Zanzacken, loghеerende in dese dertien onder-ghenoemde Steden: Novaguard, Semendria, Simontorno, Zetschen, Ecclesie, Sirnium, Capan, Zornoch, Alba Regalis, Sigedin, Mucchatz, Zegedin, en Sexad.

Den anderen Bassa van Hongaryen, heeft sijn residentie tot Temesara, de welcke onder sijn commando heeft acht Sanzacken, ende oock soo veel Jurisdictien, sijn Authoritept verspreydende over ses duysent Timarioten, ende acht-duysent Doet-knechten / ende dese Sanzacken loghеeren tot Temesara, Lippa, Itisshinad, Mudania, &c. Den grooten Turck heeft acht Bassaes onder hem in Europa; waer van Bosna een is / de welcke over tien Sanzacken en acht duysendt Timarioten commandeert: Welcke Bassa sijn residentie heeft tot Bagivialezza, een bequaeme plaets / gheleghen in het midden van de om-leggende Provincien / over welcke hy de Balucco van sijn macht verspreydt.

Het Lant van Hongaryen is seer vruchtbaer in alles dat tot des-en-

schens noodtdruft van nooden is; ende brenght voort delicate Wijnen; de beste van dien zijn by en rondt om de Stadt Sernia, ende soo soet/ datse by de Wijnen van Candia mogen vergeleecken worden; ende heeft oock overvloet van alderhande Vee / soo datter gheoordeelt wort / dat dit Koninckrijck gantsch Europa met Osse-vleesch en Schaepe-vleesch versien kan.

Hongaryen is een seer vruchtbaer Landt.

De Hongeren zijn gesprooten uyt de Hunnen, een Volck van Scythia, ofte Tartarien. De oude Inwoonderen hebben hare Woningen gedeylt in 9 Circulen/'t welck de Hooghduytschers Hagyes noemden/ende hebbense met hooge Wallen beset/ gemaeckt van Aerde en Hout / zijnde 20 voeten hoogh ende 20 breedt/ omringelt met verschepde Bolwercken en Aerde Casteelen/ waer op allerley Krupden ende vrucht-dragende Bomen wassen.

De eerste Plantagie van Hongaryen.

Dese Creytsen in 't particulier van d'eene zijde tot d'ander/zijn twintigh Duytsche Mijlen wijdt / de Steden/ Dorpen en Hupsen binnen getrocken zijnde/ ende soo gefabrijckt / datse malkanderen konnen beroepen: Dit was de eerste wonderlijcke Plantagie der Hunnen in dit Coninckrijck.

De Hongaren hebben altijt diefachtigh/ valsch en Verraders geweest/ soo dat de eene Broeder den anderen nauwlijcx betrouwen wil; welcke ontrouwigheyt onder haer selven / mitsgaders hare twistige en trouwloose Gouverneurs/de principaelste oorsaeck geweest zijn van haer ruyne en subjectie onder de Turcken: ende alsoo hebben haere ongekochte Raets-lupden en moetwillige Princen hare eyghen Koninckrijcken tot ruyne gebracht.

Nu wat Hongaryen, en desselfs Koninckrijck en rijckdom belanght; het mach ghenoemt worden de Kerne van Ceres, het Hof van Bacchus, het Wap-landt van Pan, ende de rijckste Cieraet van Silvan: Want hier hebb' ick Tarwe sien wassen hooghер dan mijn Hooft / Wijngaerden/ steygerende boven de Boomen/ het Gras tot mijn Knyen toe groeyen/ ende de Bosschagien met haere hooghten de Wolcken dreygen. Gewisselijck/ indien ick hier alles in 't particulier naeuw soude siften / ick soude meer stoffe te verhandelen hebben/ dan ick in eenigh Koninckrijck gesien hebbe. Het Koninckrijck wort in tween gedeylt / het hooghe en leege: Het leegste/ grootste ende beste is onder den Turck / ende het ander klepne gedeelte onder den Keyser.

d'Ontallijcke rijckdommen van Hongaryen.

De Hongarische Mijlen zijn de grootste van allen op der Aerde/ want een van hare Mijlen maecken ses Schotse en negen Engelse Mijlen; soo dat het alder-cortste dat ick op een dagh konde bewandelen / waren maer ses Mijlen. Haere Tael en heeft geene correspondentie met eenige andere Talen/ en nochtans het meeste deel van het Landt / soo wel onder den Turck als Keyser/ zijn Gereformeert / ende overtreffen al de andere in vromigheyt/ de welcke Arrianen en Papisten zijn.

Daer is veel Adel in dit Koninckrijck / maer en hebben niet duyten [illegible]ndts gherepst / veel min binnens Landts ghemaniert / zijnde [illegible]h ende onseedigh/ ende genegen tot de verdoemde Sodomitische

ſonde/ daer de gantſche Zuyderlijcke Weereldt mee beſmet is. Hebbende nu het gantſche Landt doorreyſt tot Grana toe/ ende ſo tot Gatterad in Valachia, bevondt ick dat het Landt ſoo bedeckt was met Boſſchagien/ ende als bezaept met Moordenaers/ (want op deſe Frontieren wierdt ick gheplondert/ ende ſalveerde ter nauwer noodt mijn Leven) dat ick gedwongen wierdt te rugge te keeren nae Tockay in hooghер Hongaryen, ende van daer gheraeckte ick op eenen dagh in Tranſilvania.

Een beſchrijvinge van Tranſilvania.

Dit Landt is ſoo omcingelt met hooghe en ondoorganckelijcke Bergen/ dat men ſlechts door vijf plaetſen daer in komen kan/ waer door het ſoo ſterck en onverwinnelijck is. Van binnen is een rijcke grondt ofte vlackte van dertigh mijlen lang / en ſes breedt / zijnde verciert met ſes ſchoone Steden, waer van de voornaemſte zijn Cromeſtate, Juliaſtrad, en Hermeſtat. De zyden van de Bergen van binnen/ klimmen altemael opwaerts van half wegen in de vlackte tot de toppen toe/ hier door komt het dat het ſulck een vermaeckelijcke en verre-ſienlijcke Landtſchap is/ ende is het beſt getemperde Landt van Europa: want op het omringhde Playn en waſt niet anders als Carwe / Rogge / Garſt / Erweten / Boonen : Ende op de helft / ofte rondt om de leeger deelen der Bergen/ niet anders als Wijnen/ ende ontallijcke Dorpen : ende na de upterſte rondtachtige hoogten/ alleen Waep-landt voor Schaepen / Bocken/ Paerden/ en dicke Boſſchagien : ſoo gepropoortioneert / dat het eene het andere mede deelt ; want deſe op de Dalley / ſetten de twee andere Victalie by : ende ſy wederom provianderen haer met Wijn / Vee / Boter en Kaes : allerley noodtzuſt nae een peders behoefte met malkanderen verhandelende. Hier heb ick over al beleeft ende vriendelijck Volck gevonden/ ende het gemeene Gepeupel Latijn hoorden ſpreecken/ ende ſoo doen gemeenlijck alle de Hongeren. De Inwoonderen hier zijn al t'ſamen Gereformeert ; doch wat haren Vayvod ofte Prins Bethlehem Gabor belanght ; ick en ſagh hem niet/ want hy lagh ſieck te bedde aen een Koortſe tot Juliaſtrad. Deſe Provincie is een vrye Prinsdom/ ende niet te min eenighſins dependerende aen de Authoriteyt van den Turck.

Doch nu dit Godts-dienſtighe Landt adieuw ſeggende/ ende krupſende de Noordt-paſſagie der Berghen / ghenoemt de Noorder Bergh, quam ick binnen Moldavia ; alwaer ick tot een wellekomſt in het midden van een aen-grenſende Boſch van ſes Moordenaers om-cingeldt wierdt / welcke Hongaren en Moldaviers waren : upt wiens handen / door veel biddens en ſmeeckens mijn Leven gheſalveert hebbende/ ben ick van al mijn Turckſe Gewaedt en t'ſeſtigh Hongerſe Ducaten berooft gheweeſt / jae kael ende beroopdt gheworden ; behalven datſe my mijn Patenten en bezegelde Brieven weder-gaven : dit ghedaen zijnde/ hebbenſe my tot haer meerder verſeeckeringe / wat aen een kant ghelepdt/ ende hebben mijn naeckte Lichaem omtrent mijn Middel aen een epcken Boom met mijn Armen rugge-waerdts vaſt gebonden : ſweerende / dat ſoo ick om hulpe riep / ofte hare deſſeyne door-

der

der Sonnen onder-gangh hinderlijck waere / weder-keeren ende my vermoorden souden : doch dan beloofden sy my op vrye voeten te stellen. Maer den Avondt my overvallende / ende sy my vergeten hebbende / bleef ick vast staen in grooten anghst ende benauwtheydt van Wolven en wilde Verckens / tot 's morghens toe : en doen wierd ick door Godts voorsienigheydt / door een troup Herders verlost ; dewelcke my met een van haer eygen lange oude Rocken kledende / ende met Dranck ende Spijse verquickende / door eene van haere Compangions vijf

Een vrolicke verlossinge uyt een sware noot.

vijf Mijlen weegs hebben gheconvoyeert nae de Heere van dat Landt/ den Baron Starhoudt, een Gereformeerde uyt Moldavia gheboortigh / by wien ick vijftien daeghen vertoefde: Ende alhier wierdt al mijn schade rijckelijck vergoet/ door sijn eyghen mildadigheydt/ ende genereuse Cosijns/ sijn naburige Vrienden: Ende wilden niet lijden dat ick dieper in het Landt trock/ om dat de Turcken soo jaloers over de Vreemdelingen waren/ aengesien dat dit Landt eerst onlangs haer af-handigh wierdt ghemaeckt/ door een Christen Prins/ met wien ick verkeerde tot Constantinopolen, ten Huyse van Sir Thomas Glover, den Ambassadeur. Wel ick liet my van desen Edelen Heer raden / ende hem alle behoorlijcke danckbaerheydt voor sijn sorge en respect tot mywaerdts toonende / sondt hy een Leydts-man met my/ die my twee daghen langh geley dede door een gedeelte van Podolia, het opperste Landt van Polen, grensende aen Tartaryen. De helft van dat Lant vont ick onbewoont en woest/ door de invallen der Tartaren. Hier had ick voorgenomen in Tartaryen te komen; maer vindende gheen Leydts-man/ noch versekeringe van mijn behoudenisse/ so continueerde ick in mijnen cours na Cracovia, gelegen op de Opper-frontieren van Polen, grensende aen Hongaryen.

Tartaryen wordt geoordeelt te zijn 600 Mijlen langh /grensende Oostwaerts aen China, Zuyd-waerts aen de Caspische Zee / aen 't Noorden aen Russia, ende aen 't Westen aen Podolia en Moldavia.

De Tartaren en zijn geen ervarene krijghs-luyden/ nochte soo kloeckmoedigh niet als de Turcken, nochte soo stout als de Polacken, de welcke haer te met eenigh voordeel assien; niet te min soo is 't datse door heymelijcke Invallen de uyterste Gewesten van Polen seer molesteeren. De Turcken noemen den Cham ofte Keyser van Tartaryen, Vlakim, dat is / een groote Prins; ende de Muscoviters noemen hem Catzar Cataiskoi, dat is/ de Keyser van Cataia: ende hy wort so ge-eert ende gerespecteert van de Tartaren, dat sy hem intituleeren / De Soone Godts, de Man Godts, en de Ziele Godts: Ja de grootste Eedt diese konnen doen in saken van getrouwigheydt en groote importantie / is / dat sy sweeren by sijn Keyserlijcken Throon.

Dese gewoonte van Afgodische ghehoorsaemheydt is eerst toe-ghekomen door eenen Rangavista, dewelcke tot haer Keyser verkooren zijnde/ een proeve wilde nemen van haer wil-veerdige ghehoorsaemheyt / belastende seven van sijn voornaemste Princen en Vice-Royen hare eyghen Kinderen met hare eyghen Handen om te brenghen. Ende niet teghenstaende dat het Gebot gantsch absurd en onverdraeglijck scheen te zijn/ nochtans het ghemeyne Volck ontsiende / dewelcke hare Keysers houden als voor Goddelijcke Neven Godts / hebbense haer eygen Kinderen voor sijn eyghen Ooghen/ ende in 't aensien des Volcks/ om hals gebracht: soo dat zedert die tijdt het Leven en de Doodt der Tartaren aen het goedt behagen ende op het seggen des Keysers dependeert / dien sy geensins derven teghen-spreecken; soodanigh is d'onwetende eerbiedigheyt diese hem toe-dragen.

De Tartaren zijn meestendeel kleyn van Persoon / van groote uytpuylende

puplende oogen / vreedt van aensicht / en sonder hayr / behalven datse aen haer opperste lipp' en kinn' dun en vochtigh hayr hebben : sy zijn doorgaens spichtigh van middel ; sy laten het hayr op haer hooft van d'eene oor tot het ander af-scheeren / van de krupn des hoofts tot achteren toe / behoudende lang hayr als een vrouw / datse in tween vlechten / ende binden het alsoo achter hare ooren ; ende soo zijn alle andere gheschoren die onder haer leven. Sy zijn deftige Ruipters / en slimme voeteerders ; en daerom en gaet 'er niemadt van haer te voet / maer rijd of te paerde / ofte op eenigh ander Beest / als Ossenen Koepen ; daer zijnse moop mee datse haerder Paerden hals met Bellen en Syde-stricken behangen / op datse daer door te fraeyer souden toonen / ende door het gheklanck der Bellen te minder moede worden / zijnde aen hare ooren gehangen. Als sy dincken / soo gietense het soo langh in / tot datse droncken worden / datse onder haer voor een groote eere en victorie reeckenen ; een gewoonte 't welck in Engelandt al te seer in swang gaet / 't welck ick wel wenschte dat achter bleef ; want het pocchen van een dronckaert is sijn eygen schande.

Sy en hebben geen broodt / nochte en backen niet ; sy en gebruycken geen Tafel-kleederen noch Droogh-doecken / noch Neus doecken ; ende selden of noopt wasschen sy haere handen / aenghesicht / of Lijnwaet : sy en eeten geen Pottagie / noch Pap ; maer slechts het vleesch van alderhande levende creaturen / niet eens vragende of het repne of onrepne creaturen zijn / als Honden / Paerden / etc. sy braden de lichamen der ghener diese in den oorlogh gevangen krijghen / om aen haer hare wreethepdt te toonen / ende moedt te koelen ; En daer veele by een komen om haer te eeten / daer vernielense en scheurense haer met haere tanden als Wolven / en drincken haer bloedt / 't welckse te vooren in koppen bewaerden ; anders drinckense Koepe-melck.

Sy achten 't voor een grouwel dat 'er eenigh dranck of kost verlooren gaet ; en daerom en werpense de honden geen beenderen voor / al eerse die gelneust ende het mergh daer uyt ghenomen hebben. In den oorlogh hebbense sweerden van vijf-vierendeel ell' langh : haere Ruipters konnen heel wel met het losson van Pistoolen om-gaen. Hare Princen en trecken noopt te velde maer staen van verre ; sy spreecken haer eygen volck moed in / ende vermanense tot kloeckmoedighepdt en stantvastighepdt. Sy neemen gemeenlijck haere vrouwen en kinderen mee / om dat haere vrouwen als mans ghekleet gaen : sy voeren ook in den oorlogh te paerde de beelden van Menschen / 't welck sy voor een loose streeck houden / op datse des te stercker van volck souden schijnen / ende hare vpanden verslagen en klepnmoedigh mochten maken. Sy en achten 't voor geen schande noch on-eere te vluchten voor haere vpanden / is 't dat sy haer selven te swack vinden : ende is 't datse de victorie verkrijgen / so verschoonense niemant / noch vrouw noch kindt / noch jongh noch oudt. Sy en gheven niemandt quartier / dan konstighe Ambachts-lupden / diese tot haer eyghen dienst ghebruycken : sy zijn gheweldigh wulphs en gepl / ende daerom stae het haer vry so veel vrouwen te trouwen als 't haer gelieft ; geen onderschept

dragende van Moeder / Dochter / ofte Suster / ende sy zijn seer gheneghen tot de Sodomitische sonde. Sy en respecteeren andere Drouwen soo seer niet als haere Hups-Drouwen / ende en oordeelen haer gheen Houwelijcks Gifte waerdigh te zijn / voor en al eer datse een kindt ter werelt ghebracht heeft: den ghenen diese hebben moghense verwerpen / soo sy onvruchtbaer is / ende een anderen aenslaen. Dewelcke in overspel bevonden worden / worden gewisselijck volgens hare wetten ter doot verwesen / aen haer gheen deernisse bewijsende. Niemandt maeckt sijn water in sijn hups / want soo hy 't doet / soo is hy ghewisselijck een man des doodts: indien hem de noodt daer toe dwongh / dat hy niet langher konde toeven / dan wordt sijn Tente ende andere dinghen daer in by het vyer gerepnight / en door andere lieffelijcke reucken. Wanneerse haeren Prins verkiesen / soo komense te samen op een groot veld / ende dan stellense hem op een heerlijcke en deftigh vergulde Throon in het aensien van alle die daer teghenwoordigh zijn / en vallende voor hem neder / soo roepense al t'samen upt met een eenparighen gelupdt / aldus: Wy bidden, wy willen, wy ghebieden dat ghy over ons regeert; dan antwoort haren nieu-verkooren Koninghy hier op: So ghy wilt dat dit van my gheschiede, soo is 't noodigh dat ghy wil-veerdigh zijt om alles te doen, dat ick u ghebieden sal: Als ick u roepe, dat ghy komt, en dat ghy gaet daer ick u sende; en dat ghy de gantsche regheeringhe stelt en over-geeft in onse handen: als sy nu gheantwoordt hebben / Wy zijn gereedt; soo seght hy weder om daer op: Daerom sal mijn woort, mijn sweert zijn: dan klopt al het volck in haere handen met een groot gheschal; dan neemen hem de Edelen upt sijn Koninckliycke Stoel / ende setten hem op een sachte kussen of kleedt op der aerde / seggheende tot hem aldus: Siet opwaerts, en erkendt Godt; en siet nederwaerts nae het kussen daer ghy op sit: is 't dat ghy wel gouverneert en regheert, ghy sult alles nae uw' sinn' hebben: maer is 't dat ghy qualijck doet, soo sult ghy tot soo een leegen en kalen standt ghebracht worden, dat dit kleyne kussen, daer ghy op sit, voor u niet sal overblijven. Op dit laetste seggheen voeghen sy hem sijn weerste en best-beminde Hups-vrouw toe / ende haer beyde met het kussen opheffende / soo groeten sy haer voor haeren Keyser en Hooft. Daer op belast hy / dat aen Vremdelingen die dese teghenwoordighe Ceremonie by-woonen / van stonden aen Gheschencken ghegheven worden: hier zijn oock al de over-ghebleevene Schatten en Juweelen van den laetst-overledene Keyser / daer desen nieuwen Keyser den Adel in 't particulier mede vereert; ende dat 'er dan overschiet / ghebiedt hy dat tot sijnen dienst bewaert worde. Op het Seghel dat hy ghebruyckt staen dese woorden rontom upt-ghesneden: Godt in den Hemel; en Chuithuth Cham op het Landt: de kracht Godts in den Hemel, en den Keyser van de menschen op der Aerde. Hy selfs en spreeckt de vremde Ambassadeuren niet toe / noch sy en komen noopt onder sijn ooghen / 't en sy dat sy haere Persoonen en Schenckagien diese mede brenghen / eerst seckere dagen verlucht hebben: hy gheeft antwoordt door sommighe van sijn gheringhste Adel / de welcke op haer ghebogene knien nae hem lupsteren wanneer en soo langh oock als hy spreeckt:

spreeckt: ende die sijne meyninghe overdraghen en derven niet in een woordt eens haperen.

Met haere superstitieuse Ceremonien op sijn sterf-dagh ghebruyckelijck, (te weten) datse in een Kelder dicht aen sijn graf / eenen uyt yeder Bedieninghe dien hy best bemint heeft in sijn leven / levendigh begraven om hem in het Paradijs te dienen / en wil ick my niet mee bemoeyen; nochte met de superstitie des volcks / dewelcke een Feest aenrichten over de doode lichamen van haere stock-oude Ouders / ende verbranden dan hare beenderen tot asschen / soo dat de Wormen by dese ghestorvene Tarters grootelijcks te kort komen.

Ghearriveerdt zijnde tot Crockouw ofte Crocavia de Hooft-stadt van Poolen, (hoewel het van een kleyn aensien is) sagh ick veel Schotsche Koop-luyden / de welcke seer verblijdt waren over mijn aenkomste aldaer / insonderheydt de twee Broeders Dicksons, Mannen van singuliere vroomigheydt en rijckdom. Het was mijn gheluck hier kennisse te krijghen aen den Graef van Thooren, den eersten Edelman van Bohemen, dewelcke eerst uyt den Kercker te Praagh uytghebroken zijnde / herwaerts ghevlucht was om sich te salveeren: Matthias doenmaels Keyser zijnde / teghens wien hy grootelijcx misdaen hadde / hem met hooge en trotse woorden in sijn slaep-kamer bejegenende; den Keyser in sijn aenghesicht in het by-wesen van sijn Huysvrouw de Keyserinne aldus aensprekende: Siet hier is de rechter-handt, die de Keyserserlijcke Kroon op uw hooft heeft helpen setten, en siet daer is mijn voet, die 't wederom sal af werpen. Desen vluchtelingh heeft mijn tien dagen by hem op-gehouden om met hem te discoureeren ende hem gheselschap te houden / want doen hadd' hy maer een knecht die metter haest met hem over quam: Ick vondt in hem een Princelijck ghemoedt / ende seer minnelijck in 't omme-gaen: eyndlijck sijn Train / Schatten / en veel andere Bohemische Baronnen en groote Heeren tot gheselschap verkrijgende / hebb' ick hem met eerbiedigheydt verlaten / ende aen-geleght hebbende tot Lubilina, daer de Rechters van Polen voor een half jaer haer residentie houden / arriveerden wy tot Warschouw, de residentie-plaets van den Koningh Sigismundus, dewelcke onlangs de andere Suster van sijn vorige Vrouw getrouwt hadde / zijnde beyde Susters van desen Ferdinandus nu Keyser: een Houwlijck / segg' ick / bequamer voor de wilde Sabuncken van Lybia, dan voor een Christene Prins / ofte Herder: maer daer en is niet aen gelegen / den Paus Paulus Quintus heeft hem dit vry toegelaten / ende in die vryigheyt een wilde passagie nae 't Vaghe-vyer / daer dese bloedt schandige besmettinghe / als hy doodt sal zijn / Koninckljck gesuyvert sal worden: siet daer is een Pauselijcke Absolutie.

Den Graef van Thooren ghevlucht van Praagh na Poolen.

Desen Sigismundus Koningh van Polen trouwde twee Susters van den Keyser Ferdinandus.

Lubilina is half weghen tusschen Crocavia en Warschouw gheleghen / 't is hondert Poolsche mijlen. Hier vond' ick veel deftighe rijcke Koop-luyden / mijne Landts luyden / de welcke my veel vriendtschap bewesen / ghelijckse over-al ghedaen hebben daer ick quam; ons besluyt met een vriendelijcken dronck en toewenschinghe der Goddelijcker bescherminghe bezeghelt zijnde.

Polen is een groot en machtigh Koninckrijck / sterck van Ruyters / rijck van Vreemdelingen : voorsien van een trotsen Adel / een kloeckmoedigh Volck / en een rouw Gheteupel : Sy zijn altemael door de banck vierkantigh en dick van lijf / hebbende dicke halsen / groote dyen en beenen / zijnde wreedt en breedt van aenghesicht / hebbende doorgaens hare gheschorene Hoofden aerdigh over dwers bedeckt met stroocken van kromme Zabels : want dese en de Armeniers van Asia, zijn soo langh / dick / en grofslijvigh Volck / als ser in de Werelt is.

Het Aertrijck is machtigh vruchtbaer van granen / soo dat dit Landt gheworden is het alder-vruchtbaerste Landt van het Westersche Europa, wegen allerley granen / behalven noch Honigh / Was / Vlas / Yser / en andere Waren. Sy magh veel eer genoemt worden een Moeder en Voedster van de Jeught van Schotlant, dewelcke in een groot ghetal 's jaerlijcx derwaerts gesonden werdt / als een eygen Moeder van haer eyghen vrucht; door dien se haer kleedt / voedt / verrijckt met de vettighepdt van het beste des Landts; behalven 30000 Huys-ghesinnen der Schotten, dewelcke binnen desselfs ingewanden beslooten zijn. En ghewisselijck / Polen mach ghenoemdt worden in desen aensien / de Moeder van onse Republijcke, ende eerste aen-voerder van alle onse grootste Koop-lupden haere Rijckdommen / of ten minsten van de meeste deel van haer.

Nu van Warschouw wierd' ick gevoert na Danzick op een Waghen met eenen genereusen jonghen Koopman Willem Bailey, mijn curtopsen Lantsman / aen wien ick my noch verobligeert houde.

Hier te Danzick lagh ick drie weecken langh doot-siecke te bedd' / soo dat mijne Lands-lupden aldaer mijn Graf al toe-bereydt hadden : niet te min heeft het den almachtigen Godt belieft / dat ick eynd'lijck gesont worde / naer Alseyneur in Deenmarcken te scheep gingh / van waer ick in een Vlaemsche Pinck te rugge keerde naer Stockholm : aldier vijf of ses dagen vertoeft hebbende / en merckende dat mijn Siecktе my wederom aen boort quam / ende het slimste vermoedende / heb ick my naer Enghelandt ghespoedt.

Eynd'lijck vindende een Engelsch-schip die tot Ratelif t'huys hoorde / ginghen wy t'zepl / ende passeerden door de Sont ofte Beltische Zee wederom naer Alseyneur : hier drie dagen vertoeft hebbende / nam ick mijn af-schept van dese Stadt en het Kasteel / ende gheraeckten op de Kuste van dat oolijcke en klippighe Noorweghen op twee besondere plaetsen / doch niet sonder groote Stormen en contrarie Winden ; ende eyndelijck waren wy in 't perijckel van een dreyghende Schip-breuck / dien wy noch ter goeder gheluck zijn ontkomen. Dese ghevaerlijcke Stormen upt-gestaen hebbende / en de Windt op den sevende dagh ons dienende / zijn wy in salvo gharriveert tot London, van waer ick eerst dese mijne Voyagie aen-vingh ; ende hier mede liep mijn tweede Reyse ten eynde.

Het

Het thiende Deel.

Begrijpende het derde Boeck van de derde Voyagie des Autheurs.

HEbbende nu twee Beschrijvinghen ghedaen van mijn eerste en tweede Avontueren; soo sal het nu noodigh zijn te verhaelen het weerdighe Bessepn en ellendighe effect van mijn derde Voyagie. Ick segghe dan / na dat ick door de voorsienighepdt Godts ontallijcke Perijckelen ter Zee (hebbende tot dziemaelen toe Schip-breuck geleden) ontkomen ben: te Lande / in Bosschagien ende op Berghen dickmaels aen-gerandt; van verscheurende Beesten / kruppende en vergiftighe Wormen gheplaeght: van in-landtsche Roovers en uyt-lantsche Wilden tot vijf-malen toe van alles gheplondert ben gheweest: excessive walgingen / onuyt-spreeckelijcke teghen-spoedt / bradende hitte / schorrighe droogthe / onverdraeghlijcke hongers-noodt / koude / ghevanckenissen: Dese / segg' ick / by na ongheloofljcke voorledene swarigheden / en hebben de vlamme van mijn gheconcipieerde affectie en ghenegenthept niet konnen uyt-blusschen / maer de eersuchtighe curieushepdt heeft my tot een derde Voyagie aen-ghepordt / soo dat ick met Æneas magh segghen in sijn treurigh ghemoedt.

O Maets wy en zijn niet onwetende van de voor-gaende Swarigheden, wy hebben noch swaerder uyt-ghestaen, Godt sal dese oock tot een eynde brenghen.

O socineq; enim ignari sumus ante malorum.

Doch om met orde voort te varen / dunckt het my ghevoeghlijckst te zijn den onkondighen Leser te toonen en redelijck contentement te gheven weghen het aen-banghen deser derde / en by nae on-verwinnelijcke Progres.

O passi graviora, dabit Deus his quoque finem.

Door eerst / de voornaemste en beweghende oorsaeck is ontstaen uyt een noodtwendigh goet (de noodtwendighept der kennisse) gheleghen in een behoorlijcke perfectie van dat wijde Europa, nu d'alder-Chrijstelijckste Weereldt / ten vollen te besichtigen / alsoo geen deel desselfs / soo wel onder den Turck / als Chrijsten / te vooren onbesien is geweest / behalven Yerlant, ende de helft van Spangien.

De tweede oorsaeck was een onversaedelijcke vernoeginghe: Mijn resolutie zijnde / nademael ick gantsch Europa hadde door-gherepst / een grooter ruymte Landts (dan ick in tweemael van te vooren ghedaen hadde) in Africa af te meeten selfs tot Æthiophia toe / de Dominien van Priester Jehan. Hier om / en om mijn vaste resolutie die ick by mijn gevat

hadde in 't werck te stellen / hebb' ick tot dien eynde eenighe Veersen aen sijn Majesteyt en verscheydene Edelen van beyde Koninckrijcken toe-geeygent.

Hebbende nu uyt een Koninckljcke gunst beseghelde Brieven van sijn Koninckljcke Majesteyt ontfanghen / mitsgaders Koninckljcke Recommandatie aen alle Koningen / Princen / Hertoghen / en Vorsten &c. heb ick met een eerbiedighe ootmoedigheyt dese afghesonderde en doorluchtighe Monarchie adieuw ghesept; ende op den 22 Augusti 1619. tot Dublin in Yerlandt arriveerende / hebb' ick den eerweerdigen Heer Sir. Olivier, doenmaels Vice-Roy, begroet / aen wien ick grootlijcks verplicht ben geweest / ten aensien van sijn singuliere beleeftheydt en vriendtschap / als mede aen veel Engelse Edelluyden ende Ridders aldaer / de welcke het gantsche Lant door / daer ick quam / my vriend'lijck tracteerden / my van plaets tot plaets Leydts-luyden by-settende / ja; somwijlen oock Lijf-trouwanten / behalven dat ick in hare huysen heerlijck wierdt onthaeldt: doch voor al ben ick verplicht te ghedencken aen dien wijsen / en Godtvruchtighen Heer Arthur hoogh-loffelijcker memorie / Heer van Chichester, Baron van Belfast, &c. de welcke in sijn leven weghen sijn vroomigheydt / wijsheyt / en kloeckmoedigheydt de Kroone der liefde / en den Krans van oprechte Edelheyt gedragen heeft: maer helaes! indien ick hem en sijn verlies noch meer prijsen en langer beklaghen soude / so soude mijn inckt in bracke tranen / ende ick in hulpeloose droefheydt veranderen: doch hem die hier in vroomigheydt gheleeft heeft / laet ick nu in de eeuwige Heerlijckheyt rusten.

Ende nu hebbende het gantsche Koninckrijk (behalven het Noord-wester Quartier van Canoch) van den eersten September tot den laetsten Februarius door-sien / heb ick gesien dat het Landt beter is als ick wel vermoedende was / het ghebreck alleen (om niet te spreecken van onse Landt-bouwery) schuylende onder het volck / ende van haer / logeerende in den Boesem van twee onbeschaemde Susters / Onwetenheyt en Luyheyt.

De vier Provincien van Yerlandt.

Dit Koninckrijck wordt ghedeylt in vier Provincien / hoewel sommighe het vijfde daer by doen / dat is / het Oosterse en Westerse Maith, doch dese moet ghereeckent worden aen Leinster te dependeren: Haere Namen zijn dese; Leinster, Munster, Ulster, en Canocho: Het Zuydelijckste hier van is Munster, een Landt (ende soo is Leinster meestendeel) dat geensints hoeft te wijcken / soo't recht beploeght wordt / voor het beste Landt in Enghelandt. Het Eylandt leght bykans in de rondte / zijnde allesints wijdt; des selfs grootste Revier is Shannon, het welcke 160 mijlen verre loopt / binnen haer sluytende veel kleyne Eylanden. Ende dit derf ick staende houden / datter meer Revieren / Meeren / Beken / grondeloose Kuylen / Broecken / en Morassen zijn in dit Landt / dan daer in het gantsche Christendom zijn; want in de Winter hier reysende / was dit mijn daghelijcksche troost / dat mijn troost moeste neder sincken; aenghesien dat mijn Paerdts buyck de morassige diepten kuste / ende mijn Zadel / Lichaem ende alles beslickt waren; ende dat ick ende

mijn

mijn Lepdts-luyden dickmaels of ghedueright in groot perijckel van ons leven ghenoodtsaeckt wierden te swemmen / soo dat ick noopt voor desen in sulcken natten Dool-hof gheweest ben / want ick in de tijdt van vijf Maenden ses Paerden afghematteert hebbe / ende my selven al immers soo seer vermoeydt. Doch om punctuelijck mijn Discours te verhandelen; om dan een waerachtighe en bequame ghelijckenisse te maken; Den Barbarischen Moor, den Mooyschen Spangiaerdt, den Turck, ende den Yer, zijn de grootste Luyaerdts onder de Sonne: want de slechte Yeren leven veel ellendiger nae haer Brutische maniere / dan den onbertsaeghden ofte onbetemden Arabier, den Afgodischen Turck, ofte de Maen-dienende Caramines', daer mede toonende dat se een grooter noodtwendighept hebben om te leven / dan dat se eenig vermaeck hebben ofte konnen hebben in haer leven.

Hare Gebouwen zijn vier ofte vijf ellen hoogh / opgherecht in een singuliere Forme van beroockte stroo / groene lange uptgegravene turven / en beregende eggen. Hare besondere rupmten als Kamers / Zaelen / Koockens / Schueren / ende Stallen zijn al te mael in een beslooten / en dat noch (per avontuer) op een modderighe plaets / daerse in dupl Weder naeuwlijcks een dzooge hoeck konnen vinden om onder te schuplen: Hare Hembden zijn gheweven van Wol ofte Lijnwaedt soo als het van nature is / ende hare arm-hertighe Kost / komt met hare rouwe Conditie over een. Eyndelijck dese slechs naem-dzaghende Chzistenen / zijn soo dom in hare superstitieuse Paepsche Religie / dat sy / noch de meeste hoop van haere Pziesters verstaen wat de Misse in heest; het welcke sy daeglijcks sien / en d'andere oeffenen; noch oock wat de Name Iesu bedupdt / nae sijn Goddelijcke en Menschelijke Natuur. Dzaeght men haer eens na hare Religie / soo antwoozden sy; so als mijn Vader en mijn groot vader ghesint waren / so wil ick oock wesen; jae / honderden van Menschen die wijser willen zijn als het ghemeene volck / hebben my af-ghedzaeght / of Hyerusalem en het Graf Christi in Yerlant waren / ende of het Heylighe Landt na bp S. Patricius Dage-dyer was.

So dickmaels als sy ook de nieuwe Mane sien / (ick segge het met de waerheyt) so beveelense haer Dee onder hare bescherminghe / eerbiedighlijck de bleecke Me-Vrouw des nachts / smeckende / datse doch haer Dee in soo goeden standt wil laten berusten / als sy se ghevonden heest: ende is't datse schurft / of seerigh zijn / so versoeckense van haer / dat sy se wederom tot ghesonthepdt wil dzenghen; in welcke dommighepdt sy de simpele Sabuncken, ende de Carolineaensche Mooren van Lybia, te boven gaen. Voorwaer boven al (neffens haere dommighepdt) hebb' ick alleen beklaeght haeren swaeren last onder dzieder-lep Meesters; den Hups-Heer om sijn huer / den Predicant om sijn gagie / den Roomschen Pziester om sijn Salaris: ende noteert doch eens; als hare eyghen Yersche Renteniers voor hebben een Voyagie naer Dublin, ofte bp ghebal t'hups al te groote onkosten ghedaen hebben in vzemden te tracteeren; dit moeten dese arme menschen besueren / ende dese haere onnoodighe onkosten

helpen

helpen bekostigen. Och in wat een diepe slaverny steecken dese onnoosele zielen / welckers meeste hoop al haer leven langh niet de derde part ghenoegh voedtsel en hebben / noch kleedinghe ghenoegh / noch een veylighe schuylplaets voor des Winters koude: welckers deerlijck ghesicht en kermende suchten dickmaels een droevigh leet-wesen van mijne menschlijcke compassie hebben af-geparst.

Wat haren Adel belanght / soodanige die hier te London op-gevoet zijn / zijn vry wat beleefder gheworden / als de ghene die t' huys op-ghevoedt worden nae haer rouwe en ghewoonlycke manier. In het door-reysen van dit Koninckrijck en hebb' ick nooyt yemandt op sijn Majesteyts ghesontheydt sien drincken / noch oock yemandt van die Natie daer toe konnen brenghen: maer anders sullense soo veel andere ghesontheden drincken als 't u belieft / tot datse in de modderige Olipodrigo van hare verstorvene Groot-Vaders verstant komen te sincken. Doch dit moet ick haer wederom ter eere seggen datse gast-vry zijn; ende dat die deftighe Borgers onder haer zijn hebben geduerigh in huys Spaenschen Seck ende Yersche Uscova, ende sullen met hare Vrouwen / Priesters / Vrienden so beschoncken zijn / als offe in de 11 Royale Herberghen van Napels te bier gheweest hadden.

Twee onverdraeghlijcke misbruycken.

Ende nu onder anderen zijn daer twee onlijdelijcke Abuysen in dit Koninckrijck: het eene is datse Dieven en Struyck-roovers; het andere is datse Priesters en Papisten logeeren: Ick discoureere hier nu van / so als ick het doen vonde. Het eerste streckt tot nadeel van alle Christelijcke Borghery en stille regeeringe / ende tot groote mismoedigheyt van onse In-ghesetenen aldaer / behoorende tot beyde Landen deses Eylandts; de welcke by dagh en by nacht van dese bloedt-dorstighe Rebellen worden ghemolesteert. Ende hoewel datse by alle ghelegentheydt haere Barbarische wreetheydt in het dooden en vermoorden van de Engelsche en Schotse In-woonderen aldaer bewijsen; so is 't nochtans datse na haer eyghen wel-ghevallen Symonische protectien voor een korte of langhe tijdt vinden; na dat dese verstroyde heelders hare onwettighe handen ghevult krijghen met bloedighe steeck-penninghen van vermoorde zielen / ofte van op hooghe wegen en in huysen geplonderde persoonen: en dan / nae dat dese onrechtveerdighe middelen verteert zijn / so is 't datse met den hondt wederkeeren tot het ghene hy uyt-ghespogen heeft; alsoo vast in-en uyt-loopende als d' onrustighe zee / datse gheen trouw-hertighe Onderdanen onses Koninghs / noch sincere vrienden van haer Vaderlandt konnen zijn; want dese veleynighe Struyck-roovers zijn maer de Windt-honden welcke van hare Priesters worden uyt-ghesonden om die ghene nae te jagen / op wien het haere boosheydt ghemunt heeft: eens deels om de kost te krijghen; eens deels uyt particuliere nijdt; ende eyndelijck om het gantsche landt in roer te stellen op dat de Priesters des te veyligher daer moghen blijven woonen.

Het schandelijck ghewin der Yersche Priesteren / en diefachtige Rebellen.

Het andere abuys is / de vrye Exercitie der Misse; welckers remedie ick eerst den Hemel ende daer nae mijnen Konigh beveele. De boeten

diese

dieſe betaelen / om dat ſy den Sabbath wepgeren te vieren / waer mede ſy onſe laeuwe Diſpenſatie beſpotten / en ſtreckt nerghens anders toe / als om het ware Licht des Euangeliums te verduyſteren / ende haere groove / en by nae onwedey-roepelijcke onwetenheydt te ſtijven. Ende nochtans in haere daeghlijckſche by-een-komſten (d'ervarenthept heeft het my geleert) en iſſer noopt knoziger Volck geweeſt tegen onſen Koningh en Kercke / als ſy zijn: want deſe preſumptie verooꝛſaeckt tweederley ſaecken / ghebꝛeck van yver en kerckelijcke Diſcipline in onſe Quartieren / ende de gedienſtige Misboete aen haer kant: ja / en dit alles in 't ghenerael en in 't particulier afghevoꝛdert en afghemaeckt vooꝛ een hooghe en leeghe pꝛijs / nae dat het de Officieren in deſen aenſien wel gevalt.

Doch dit hier by latende / ende mijn Diſcoers waernemende / ſoo gedenckt my dat ick in de Nooꝛder Quartieren van Yerlandt twee remarcabele dinghen ſagh; het eene was / haer manier van Landt-bouwery; Ploegen vooꝛt getrocken van Paerde ſteerten / ſonder behangſel; ſy wooꝛden ſleghs met Stroo ofte houte Planckjes aen haer bloote lijf behangen / marcherende neffens malkanderen dꝛie ofte vier op een rijghe / ende achter aen hangen dꝛie ofte vier Mamen. 't Is ſo een olick Ploegen / als ick oopt onder de Wilden ghe-ſien hebbe; want de Caramins, hoe wel ſy de fatſoenlijcke maniere van Lant-bouwery niet en verſtaen / delven / ſpitten en graven het Aerdtrijck om met manuale en houte Inſtrumenten: maer de Yeren hebben dupſenden van Menſchen in beyde Coninckrijcken / dieſe dagelijcks neffens haer ſien arbeyden / nochtans en konnenſe niet leeren / om datſe niet willen leeren van die van Engelant / ſo ſtijf-ſinnigh en obſtinaet zijnſe in hare Barbariſche ghewoonte / ten zy dat haer eenige ſtraffe of boete opgelept wooꝛde; en nochtans de meeſte van haer willen liever tien Guldens 's Jaers betalen / dan van haer eygen maniere af ſtaen.

Een quade en onfatſoenlijcke Landbouwery in Yerlandt.

Het tweede deſtigh gheſicht dat ick ſagh / was / Vꝛouwen op de repſe / of by huys / dꝛaeghende haere Kinderen op haere ſchouders / ende alſoo hangende haer de Boꝛſt gheven. Sulcke Boꝛſten duncht my ſouden bequaem zijn om Geldt-ſacken van te maecken / vooꝛ de Oost en West-Indiſche Kooplupden / zijnde rupm dꝛie vierendeel van een El langh / ende ſoo wel bearbeydt als eenigh Leer-touwer in dierghelijcke ghelegenthepdt oopt ſulck Leer ſoude konnen bereyden en ſacht maecken.

Yerſche Vꝛouwen in 't Nooꝛden haere Kinderen de Boꝛſt gebende daer ſy achter op haer ruggen hangen.

Yerlandt is een treſlijck Landt om in te leven / ten aenſien dat de Lijf-tocht daer ſoo goet koop en veelderhande is: Ende hier mede wil ick den Leſer gebeden hebben / dat hy deſe Beſchꝛijvinge (vooꝛ deſen niet ſo compleet) aen neme.

Dit Landt Yerlandt leght vexe in de Weſterſche Oceaen, ende wooꝛdt van de alder-kloeckſte hier in ghereeckent te zijn by na dꝛie hondert Mylen langh / van het Nooꝛden tot het Zuyden: ende bꝛeedt 120 Mylen / van het Ooſten tot het Weſten. 't Is ſeer gelijck de gedaente van een Ey; zijnde wat bot aen beyde eynden / ende glat en effen aen de zijden; ſich

Yerlandts lenghte.

niet Zeewaerdts upt-streckende in hoecken en bochten des Landts / als Engelandt doet.

Yerlandts eygenschap.

Het Landt selfs leght leegh / ende is seer waterigh / ende met Broecken en Morasschen belemmert / ende versien met veel kleyne Eylanden. Ick heb ghesien dat op sommighe van hare hooghste Heuvelen / staende Poelen Waters waren. Het Landt is van sich selven seer rijck van alderhande Vee / ende seer overvloedigh van allerley Graenen : Daer is een ghesonde Lucht / nochtans niet soo helder als in Engelandt. De Inwoonderen zijn veel geplaeght met Sieckten / als met Catharren / Loo-loop : ende om sulcks voor te komen ende te helpen / drincken se Brandewijn / het welck sy achten dat de Sinckinghen op drooght / ende haer ghesondt houdt.

Het is vol van Houdt geweest / ende maer wepnigh black Landt : Het wordt machtigh van ons Engelschen bewoont / ende haeren rouwen Hupdt is veel afgheschrapt / met veel moepte en sorghe van haer voorighe Gouverneurs.

Smidts-koolen en Turf is haer meeste brandt ; sy hebben een groote meenighte van Paerden / maer soo groot niet als sy in Engelandt zijn : Visschen ende Voghelen hebbense in overvloet van allerley soorten : groote abundantie van Byen / daerse gheen kleyne profijten upt trecken : onder het Vee / zijn de Schaepen wel de minste diese hebben / ende daer nevens kleyn / daer seer groove Wol af komt / waer van de Brouwen Deeckens ende Manteltjens maecken / diese om haer Lijf draghen : gheen vergiftigh Dier ofte kruppend Beest wordt hier ghebroedt ofte voortghebracht / nochte en kan hier niet leven / herwaerdts gevoert zijnde / ende hierom is het kenbaer ghenoegh / dat de Spinnekoppen in Yerlandt niet vergiftigh noch schadelijck en zijn.

De conditie des Volcks.

De meeste hoop van de beste soort des Volcks zijn deughdsaem ende religieus ; boven maten vriendelijck / amoreus / ende lieftalligh / daer sy haer eerste liefde gheset hebben ; doch anders heel cholerijck ende wraeckgierigh. Daer zijn veel Coovenaers ende Cooveressen onder dese Natie. Die van den Adel zijn deftige Ruysters / scheppende vermaeck in krijgs Affairen / ende zijn beyde stout en courageus ; ende seer milddadigh aen den Armen / en gast-vry. Haren afgestorvenen Vriendt of Maeghschap volgense achter na met bitter weenen ende huylen / beklaeghlijck van aensien. Miraeckelen / oude Prophecijen / Vertellinghen / ende sotte koutenantien nemen sy licht aen : Sy zijn gheweldigh eer- ende roem-gierigh / ende bangh voor on-eer en schande. Sy beminnen een treflijck Poët / die S. Patricius ende haer eyghen Natie verheffen / ende sullen hem heerlijck loonen. Wat haere resteerende Coustumen belanght / gae ick om des kortheydts wille voorby. Doch aleer mijn Penne over Zee vlieght / soude ick graegh Maets willen zijn met sommighe van onse Kercken-Dienaers aldaer / want beter zijn de slagen van een Vriendt / als het toelacchen van een Plupm-strijcker / want Liefde en Waerheyt en konnen niet verpnsen.

Veele

Veele onbeschaemde Hypocrijten dringhen in de hooghe bedieninghe Godts/ dewelcke niet waerlijck noch waerdighlick daer toe beroepen zijn; de oorsaecken hier van zijn / ofte een vleeschelijcke ende sorgheloose stoutigheydt/ ofte anders noodtwendighe gierigheydt / ende ghebreck van Lichaemelijcke onderhoudt. Soo verdorven zijn nu de tijden / dat selfs de Ambachts-lieden (ick spreecke uyt kennisse) eens Herders plaets bekleeden; jae / rouwe opghevoede Soldaten / welcke by het Musquet waeren opghebracht/ zijn aldaer beyde Lybische deftighe ende ongeleerde Kerck-meesters ghewordden: jae/ die haer voor gheleerde Studenten uyt-geven / wiens musicale Monden selden ofte nooyt aerdighe Lepels vol van ghekneust Latijn ghesproocken hebben / dan het ghene sy door overlaedinghe des drancks uyt haere ledighe Beckeneelen uytghespooghen hebben ; de sulcke segh ick besluyten haere geleertheydt / tusschen het dack ende de toppen van de Kerck-mueren ; ende nochtans sullen hare geringhste Gagien een/ twee / drie ofte vier hondert Ponden Steerlinghs in 't Jaer bedraeghen. Hierop meught ghy my vragen / hoe besteden of verdienense dit? Hare verdiensten en deughen niet / ende daer nae worden haere Inkomsten aengheleydt: Predicatien ende Gebeden/ ghelijckse nooyt ghedaen en hebben/ soo en konnen syse oock niet doen : ende schoon ghenomen dat sommighe die konden doen (ghelijckse schijnen te willen doen) soo en sullense (soo sy segghen) gheen toehoorders hebben als de bloote Mueren. Hoe sy haer nu draeghen in het spenderen van dese Kercklijcke Inkomsten / sal ick verhaelen : De Herberghe is haer Kercke / de Yersche Priesters haere Confraters, haere Toehoorderen zijn Schenck in, Hael meer, haeren Text Spaansche Seck, haere Gebeden/ Drincken en klincken, haere Psalmen ende Gesanghen / het Smoocken van Taback, haer laetste Zegeninghe / Brandewijn, ende al haer Leere/ Smoor-dronckenschap. Als het nu met dese Maets op een scheyden komt / dat moet zijn met een Deenschen dronck, ende den Predikant gheduerigh Beurs-draegher zijnde / houdt den Priester vry : Argumenten van Religie / ghelijck de Podolische Polacken, komen veel te kort ; haer Discoers slechts streckende tot onderlinghe verdraeghsaemheydt : aengesien de Predicant bangh is voor des Priesters Struyck-roovers/ ende den Priester wederom alsoo bangh / dat hy van den Predicant ghevat ofte beklapt soude worden : hier door een Gibeonizeerde Contract maeckende / ende om tot meerder accommodatie / soo sal hy den Priester de Misse laeten prevelen in sijn Kercke / daer hy nooyt in sijn leven Gebedt noch Predicatie ghedaen heeft. Siet / hier hebt ghy sommighe abusen der swacke en struyckelende Predikanten aldaer / ende de diep ghesonckene droefheydt der godtloose Epicuristen en Hypocrijten : hier van en van meer andere dinghen ben ick een Oogh-getuyghe gheweest/ ende somwijlen oock een gheforceerde Mede-macker ; nochtans niet so seer geforceert als nieusgierigh / om te weeten het Comportement en ommegangh van sulke loon-dienende Jebusiten.

De groote Godt wil het beteren / want het is seer jammerlijck t'aenschouwen/ ende in gheval dat het noch soo continueert / als ick het laest-

mael sagh; och! Het waere veel beter/dat dese qualijck geimployeerde Tienden en Kercklijcke Inkomsten aen de Armen en behoeftighen wierden uytghedeylt/ als dat de Draf-buyken van sulcke luye en godloose Vleyers daer mede gepropt souden worden.

En hier heb ick noch een ander generale abuys vernomen / dat wanneer een Yer komt te sterven/ soo betalen de Vrienden van de afgestorvene (behalven andere gesette Penningen) tien Gulden aen den Engelschen Koster/ ende hier door sullense vryigheyt bekomen/ om het doode Lichaem in de Kerck/ jae dickwils onder de Predick-stoel te moghen begraven; ende om profijts halven in het Heylighdom Godts leggen (als hy doodt is) den ghenen / dewelcke in het leven zijnde/ niet eens willen genaecken noch treden binnen de Poorten Sions, om den Heere te dienen/ ofte haer te schicken nae de ware Religie. Voorwaer sulcke en dierghelijcke misbruycken en quaede exempelen van een onghebonden leven / zijn de grootste beletselen haerder bekeeringhe geweest: want sulcke Wolven zijn van tijt tot tijdt slechts Steenen des aenstoots geweest voor haer / meer beoogende haer eyghen wellustige en wulpsche insichten / dan de Eere Godts / in een Ziele te bekeeren/ tot sijn waere Kercke.

Nu wat aengaet het Comportement van de Geestelijckheydt/ vraeght my/ en siet daer mijn antwoordt: De Huys-vrouwen/ Kinderen/ en Knechten van de meeste hoop der Gereformeerde Predicanten / hebben de Paepse Religie inghesoghen / ende veel van dese Kercken-dienaers slocken (met de Honden) op/ 't gene syte vooren uyt-gespouwt hebben: laet hier van getuyghe zijn den Vicaris van Calin, (toebehoorende Richard den Grave van Desmond, (dewelcke een Jaerlijcks Pensioen van 200 Pont Steerlinghs ghenietende/ ende nu op sijn sterf-bedt merckende dat beyde het Leven en Solaris hem begaf/ heeft hy voort een Roomschen Priester ontboden/en het Pauselijcke Sacrament ontfangen: openhertigh in mijne Ooren belijdende/ dat hy een Roomsch Catholijck al sijn leven langh geweest was / veynsende sijn Religie / op dat sijn Vrouw en Kinderen des te beter mochten leven; ende wierde opentlijck op den klaren middagh van Jesuijten / Priesters/ ende Monicken van sijn eygen Natie gedragen/ ende dat op een smadelijcke manier tot spot van onse Religie / en Wetten des Koninckrijcks. Ontallijcke sulcke exempelen soude ick konnen verhalen / ende diergelijcke gelijckenissen van sommmige die noch leven/ ophaelen/maer ick houde op met reverentie/ (wenschende een Reformatie van sulcken Deformatie) ende besluyte hier meede dese haere geestelijke verdorventheydt: Doch holla! Ick en wil niet O Leser/ dat ghy dencken sult/ dat ick alle onse Clergie daer verdoeme/ O neen / dat verhoede Godt / want ick weete datter veel ghesonde ende Godtvruchtighe Predicanten van beyde Koninckrijcken onder haer zijn / dewelcke Conscientie maecken van haer Beroep/ dewelcke als Lichten leven: maer over die domme / botte / struyckelende Stoici klaegh ick; want het is een droevighe saeck / dat men sulcke onverstandighe Menschen den spot siet drijven met de hooghe verborgentheden van 's Menschen Zaligheydt.

Ende

Des Autheurs vertreck uyt Yerlant naer Vranckrijck.

Ende nu naer een walghelijcke volepndinghe van een stormighe reghenachtighe moepelijckheydt / ginghen wy t'scheep tot Yoghal in Munster, den 27 Februarij / Anno 1620. in een kleyne Fransche Pinck / dat nae S. Malo in Britaigne wilde : Herwaerdts over-ghevoerdt zijnde / trock ick nae Parijs, alwaer ick de Schriften van twee schelmachtighe ende kribbighe Autheuren in handen kreegh : d'Eene hadde de Regeringhe ende Leven van de Coninginne Elisabeth eeuwigher Gedachtenisse / over den heerkel ghehaelt : d'Andere hadde schandelijck ghesmaedt op de Doodt van onse Coninginne Anna, hooghloffelijcker Memorie. De omstandigheden van dien en sal ick niet aentoeren / aenghesien dat Mallegom de teeckenen van haere verbloeckte naemen ende trouwloosen arbeydt behoudt. Een rechtschaepen loon (mach ick segghen) van dese dwaese opinien die ghy ghehadt hebt van dese phantastijcke Fransen / insonderheydt van dese superstitiense Overloopers hier ; dewelcke / wanneerse het Melck haerder insichten gesogen / ende uw' ruyme mildadigheydt onderdient gesmaeckt hebben / met de Doolens achter uyt smijten : en daer zijn uw' verdiende danckbaerheden / ende hare schandelijcke lasteringhen / tot een vergeldinge van uwe vergeefsche onkosten. Seght my / of ghy als Aepen / ghehouden zijt haere ghedurigh veranderlijcke Humeuren nae te aepen : komt ghy ook uyt haer (in eenighe konst ofmaniere) een groter teugh putten / dan sy uyt den Italiaender putten : want voor eerst zijnse Naevolgers / daer nae Veranderers / ten derden Bevroevers / ende eyndelijck de ghene / die u confijten in allerley Ydelheydt. Zijt ghy leergierigh om zedigh te dansen / konstigh te schermen / veerdigh groote Paerden te regeeren / uytlandtsche Gesichten te sien / Taelen te leeren / Menschelijcke streecken te weeten / &c. gaet nae de Fonteyn daerse uyt vloeyen.

De Phantastijcke dwaesheydt der Fransen.

Behalven dese twee lasterlijcke Autheuren / wat heeft Edeæ, het Idea (ofte Beeldt) van een Gupt / ende den Fransen Camerlingh / gedaen: de welcke als een Weer-haen en dupselende Geck (vol van pdele dampen) met sijn onbeschaemde Pen schandelijck heeft bevleckt het Licht van dit Coninckrijck / 't welck ick tot bequamer ghelegenthevdt laet berusten.

Seeckere waerschouwingen voor Vreemdelinghen die na Vranckrijck trecken.

Doch om dit kort-begrijp van Vranckrijck te beslupten ; voor dese dingen wil ick den repsenden Man ghewaerschout hebben. I. Dat hy niet en laet aenrechten sonder een voorgaende accoort / op dat hy niet (als hy gedaen heeft) voor sijn bang gesicht dubbelt home te betalen : II. Dat hy sijn Logement op neme (indien 't een Herberge is die op de wegh staet) verre van morassige Slooten / op dat het heftigh geraes der kick-vorsschen de ghewenschte slaep niet en verdrijve uyt sijn vaccherige Ooghen / en vermoept Lichaem. Ende eyndelijck dat hy sijn Slaep-kamer niet en verkiese in de voor-stadt / en dat om 't onrustigh geroep der Boeren / ofte het geklets der gespijckerde Schoenen.

Doch om nu tot myn voornemen te komen ; Parijs achter my latende / arriveerde ick tot Pau in Bern. Dese Provincie is een Prins-

dom op haer selven / van oudts gehecht aen het Koninckrijck van Navarre : gheleghen tusschen het hooghet Gasconjen van Guyan ende de Pyrrhenische Bergen van Bask, grensende aen de Noozder Ghewesten van Navarra : welcke beyde den Koninghy van Vranckrijck toe behoozen / behalven een klepn gedeelte van Bask, hellende na de Columbische Alpes, daer den Koninghy van Spangien over gebiedt.

Pau is de Richter Stoel van Bern, hebbende een fraey Casteel / gheleghen op een artificiale Steen-rotse ; ende hier ter plaetse wierdt dien manhaftighen Hendrick du Burbone la quatrieme, Coninghy van Navarre gheboren.

Hier zijn de schoonste Tuynen in 't Chzistendom / uytgenomen alleen de Tuynen van Petrolino (vijf Mijlen van Florencen,) nochtans wegen hare schone Bogaerden / deftige keuper-plaetsen / en cierlijcke Boomen / gaetse Petrolino te boven : doch dese / ten aensien van hare verschepdene vzucht-dzagende Bomen / rare en wonderlijcke Vijvers / en konstige Fonteynen / &c. over-treft Pau verre.

Biscayen is een vzuchtbaer Lant.

Van hier ben ick de Riviere Orthes neder gedaelt na Bajon, en krupsende de Riviere Behobia, welcke Vranckrijck van Spangien af-sondert / quam ick tot Biscayen den 29 Junij 1620. Dit is een berghachtigh en onderwinnelijck Landt (welckers voozuaemste Stadt is Victonia) zijnde onvzuchtbaer en by-kans on-pzofijtelijck ; Hare voozuaemste Waren zijn Schaepen / Wol soo sacht als Syde / Bocken / en seer deftigh Yser : Koozen en hebbense gheen / aft altoos wepnigh / noch oock Wijn ; dan dat van Navarre gevoerdt wozdt op Mupl-Esels in Pelagoes ofte Swijns Bellen.

Biscayen verlatende / gheraeckte ick tot Navarre ende desselfs Hooftstadt Pampelona : hier vond' ick den alder-armsten Vice-Roy (nomen sine re) wegen sijne geringe Inkomsten / diemen soude konnen vinden. Navarre is slechts een klepn Koninckrijck / bedzaeghende in de lenghte (met de Zupd-Pendiculen van het hooge Perhenele) ruym 23 Mijlen ; gelegen tusschen Porto di S. Joanne in Baske, en Grono op de Riviere Hebro, schepdende oudt Castilien ende Navarre van malkander : Het strecht sich uyt in de bzeedte seventien Mijlen / dat is tusschen Varen in Biscayen, en Terrafranck in Arragon : Het Aerdtrijck is tamelijcke vzuchtbaer in Koozen en Wijn. Van hier voer ick Oost-waerts aen na Syraguſa, de Hooft-plaets van Arragon.

Arragon heeft Navarre aen het Westen : het Koninckrijck Valencien aen het Zupden ; Catalonien aen het Oosten en Zupd-Oosten ; ende aen het Noozden de Pyrrhenische Alpes. Het is een oudt en vermaerdt Koninckrijck / onder wiens Jurisdictie het Coninckrijck Valencien en Barcelonien vooz desen geweest zijn ; ende niet langh gheleden den Coninck van Castilien ten Houwelijck gegeven / want hoewel Castilien de Tale voert / soo zijnse nochtans upt de Romeynen na successie ghespzooten ; welckers Inwoonderen van natueren begaeft zijn met allerley lieftalligh beleefthepdt.

Van

Van hier weder-keerende van het oude Castilien ofte Koninckrijck Burgos op de wegh na S. Jago van Compostella in Gallitien, so gebeurde het dat ick tot S. Domingo in de Kercke quam / hebbende by my twee Fransen / welcke my wat vreemdts wilden toonen / daer gekomen zijnde / sagh ick boven mijn Hooft twee melck-witte Hoenderen / beslooten in een yzere Kouw / in het binnenste van het Portael. Ick vroeg waerom sy daer bewaerdt wierden / ofte wat het beduyde ? Seeckere Spangiaerden antwoorden ; Komt gaet met ons / ende wy sullen u de Historye toonen ; ende zijnde in de Chooz gebracht / sagen wy 't gelijck als ick het u vertellen sal : De Vader en Soon (zijnde uyt Burbonien in Vranckrijck,) doende de Pelgrimagie nae S. Jacob, soo gheluckte het dat sy hier quaemen te logeeren in een Herbergh : 's avonds nu gegeten ende het gelagh betaeldt hebbende / is den Weerdt / doen sy nu diep in slaep waeren / in haer Kamer gekomen / ende heeft synen Beurs in des Jong-mans Boget gesteken. Een Valsch Miraekel.

's Morgheus vroegh / de twee onnoosele Pelgrims op de harde wegh voeterende / wierden van den Officier haest achter-haeldt / daer den Hospes onder-soeck doende naer sijn Beurs / het selvighe in des Soons Boget gedaen heeft : waer op hy terstondt op de selvige plaets opgehangen wierdt / bleef hanghen ; beyde haer Penningen nae recht verbeurdt zijnde. De droevige Vader niet te min is in sijne Pelgrimagie na Compostella voort gevaren / alwaer / sijn Devotie gepleeght hebbende / onse Lieve Vrouw van Mont Seretta hem verschenen is / seggende ; Uwe Gebeden zijn verhoordt, ende dijne suchten hebben mijn Herte door-sneeden, staet op, ende keert weder na S. Domingo, want uw Soon leeft : De Vader dan hier op weder-keerende / heeft het soo bevonden / ende de opgehangene Soon heeft na dertigh Dagen van de Galgh aldus sijn Vader toe ghesproocken : Vader, gaet nae onsen Weerdt toe, ende seght hem dat ick leve, en komt dan haestigh wederom. Hier op is den ouden Man in de Stadt ghegaen / alwaer hy den Weert over tafel sagh sitten / ende gebraedene twee Kiexkens ontginnen ; tot hem seggende : Mijn Soon leeft, komt en siet het : Waer op de Weerdt al lacchende antwoorde / hy leeft alsoo gewis aen de Galgh / als dese twee Kieckskens in de schotel leven : op dit seggen sijn de 2 Hoenderen schielijck uyt de schotel gesprongen met Hoofden / Vleughels / Vederen / en Voeten / ende hebben alsoo kakelende dryemael om de Tafel gevlogen ; den verbaesden Weert dit siende / heeft sijn schult bekent / d'andere wiert van de Galgh los gesneden / ende hy in sijn plaets opgehangen / ende sijn Hups wiert daer na tot een eeuwige Herberghe voor Pelgrims geordineert. Een bedroemlijcke Tobery van een Dubbelsche Miraekel. Daer worden als noch twee Hoenderen hier bewaert tot een gedachtenisse van dese Miraeckel / ende het geworden sijnde voor de Priester / soo worden daer wederom andere in de plaets gestelt : ende ick derf het affirmeren / dat dese Priesters vetter Hoenders smullen / als Don Philippo selver / alsoose het Volck uyt een Devotie voeren / als sy 's morgheus en 's avonds komen offeren / ende worden genoemt Heylige Hoenderen. Ontallijcke vellen Pampiers soude ick met

dierghelijcke

dier gelijcke wonderbaerlijcke Leugens konnen vullen / die de Roomsche Kercke upt stroopt / maer sal het hier by laten berusten. Van daer doorrepsende een groot gedeelte van het hooge Oostenrijck, quam ick in Gallitia, ende bevond dat het Land soo onvruchtbaer / het Volck soo arm / ende de Mondkosten so schaers waren / dat dese doordringende nood my van S. Jaques nae Portugal gherucht heeft: alwaer ick wepnigh beter of minder Lijftocht vond / hare Landtouwen zijnde absolutelijck onvruchtbaer / woestynigh en berghachtigh.

Het Koninckryck Portugal.

Portugal wierd voor desen ghenoemd Lusitania, en Hispania ulterior: Het is 320 Mylen langh / wijd 68 / en somtijds daer onder: staende onder de heerschappy der Mooren, wierde het in twee Coninckrijcken ghedeylt / het eene behield de Naem van allen; het andere wierdt Algarbas ghenoemt / 't welck een Arabisch woordt is / beteeckenende het Westerlijcke gedeelte: ende wierden afgesondert door de Rivieren Guadion ende de twee Casteelen Odebera en Alcotino: Algarbas was nae 't Zuyden / ende Portugal nae 't Noorden. Aen het Zuyden en Zuyd-Oosten van Portugal grenst in Andolusia: West ende Zuyd-Westen den Oceaen: aen 't Noorden Gallitia: en Oostwaerts het oude en nieuwe Castilien.

Nae dat ick dit Koninckrijk 20 dagen langh met groot verdriet door-repst hadde / keerde ick weder nae Salamancha Vecchie in Castilien; De Priesterlijcke hooge School van Spangien / van waer de swermen van Studenten voort komen / welckers sielterpen / en bedelarpen haer het gantsche Landt over verspreyden.

Van hier door repsende de Alpes van Siera de Caderama, (welcke de twee Castilien van malkanderen deylen / ben ick de Zuyd-zijde van de Bergen neder gedaelt / en ben aengekomen aen het Escuriael, daer Philippus de III. doenmaels sijn residentie hadde.

Beschrijvinge van het Escuriael.

Dit Palleys staet alleen / ende is gefondeert op het eynde van een perpendiculare Bergh van Caderama, in 't vierkant upt gehouwen upt een af-dalende hooghte / hebbende een ruyme uytsicht nae 't Zuyden nae de Evensse Bergen / tot voor by Toledo. Dit kloosterachtige Palleys is in 't vierkant vier Solders hoogh / welckers bovenste in het blaeuwe Dack met een Vensier beset is: Het steenwerck beneden heeft drie rijgen wijde Vensters / om-ringhende al de vier hoecken / ende op de Franse manier hoogh ghetopt. Aen yeder wijde vierkantige hoeck / is een hooge Tooren op-gherecht boven het Dack / welcke altemael boven aen een vergulde Kloot hebben. In het middelste Pleyn staet een ronde Capel / van buyten op-gaende in de rondte met een wijde looden Spits / ende aen yeder kant een vierkante Tozen / hooger dan de rondte / haer heerlijck vertonende: Het heeft van buyten geen Mueren of Poorten / behalven alleen eenige Secreten van buyten / welcke apart staen aen de verfallene hoech des Berghs. Ick mach 't veel eer een Klooster dan een Conincklijcke Palleys noemen; daer in sijn woonachtigh 150 Carthuisaensche Monnicken van S. Hyeronimus Order: De Koningh daer komende / blyft slechts in een private Hoeck: Jae / hy hieldt sich op die tijdt soo verborgen /

Escuriael is veel eer een Klooster als een Palleys.

bozgen / dat ick niet en konde ghelooven / eer ick sijn Aensicht sach / dat den Patroon van soo groote Monarchy / soo stil sich konde houden / jae / also stil als by ons een Landt-Baron / ende hadde also negen Weken geleest. Het Huys selfs beken ick / is wel cierlijcker als het Constantinopolitaensche Seraiæ des grooten Turcx / maer en heeft soo veel Kamers / noch sulcken ruymte niet: Het wierd gesticht van Philip de II. staet 7 Mijlen van Madrit, dare ick aen quam. Hier houd den Koninck sijn Hof / hoewel het vooz desen tot Valladoly geweest is.

Madrid, ofte Madrit is het Centrum ofte Middel-punt van Spangien / gelegen in het Koninckrijck Toledo, het nieuwe Castella: ende in 't Westen van Lissebon in Portugal gelegen hondert Mijlen: van Sivilia in Andalusia neghentigh Mijlen: in 't Zuyden van Granado acht-en-sestigh Mijlen: van Valencien vijftigh: van Siraguta in Arrogon Oost-waerds drie-en-vijftigh Mijlen: in 't Noozd-westen van S. Sebastiaen in Biscayen seventigh Mijlen: ende van Pampelona in Navarre na 't Noozd-Oosten 49 Mijlen.

Spangien in 't generael is vry berghachtigh / een onvruchtbaer en qualijck ghebouwde Aerdt-rijck: daer beneven niet wel bewoond / noch volck-rijck; jae / soo woestijnigh selfs in 't hertje van Spangien / dat ick twee dagen hebbe gereyst sonder Dozp of Huys te sien / als slechts twee Herbergen / en doozgaens acht Mijlen sonder eenigh Huys: so verre zijn de Dozpen van malkanderen. Soo ontallijck zijn de steenachtighe Seraes ofte Alpes.

't Is een ellendig / en min pzofijtelijck reysen in dese tien Pzovincien ofte kleyne Koninckrijcken / ongemackelijck en pover Logijs; geen gare kost / ten zy dat ghy 't raeu koopt ende laet toe maken / ofte selfs toemackt / kopende op d'eene plaets u Bier / u Vleys van den Slager / u Bzood van den Backer / u Wijn in de Taverne / uwe Vruchten / Olp ende Kruyden van den Botega / alles eyndelijck bzengende tot de laetste plaets / u Slaep-kamer: aldus moet den vermoeyden Vreemdelingh suckelen / of vasten: ende in verschepdene plaetsen en zijn geen Mond-kosten om gout noch gelt te bekomen / maer men wozd ghenoodsaeckt sijn hongher op te schozten.

't Valt ellendigh in Spangien te reysen.

Den hoogmoedigen Spangiaerden hare hoog-getopte Bergen hebben onder haer een ingheplante twist: d'eene dooz trotsighe Eer-sucht soude de gantsche Weereld wel willen bestozmen om sijne Dominien te vergroten: d'andere dooz hare opgesz wollene hooge spitsen schijnen de Hemelen te trotsen / ende Jupiter upt sijnen Throon te willen rucken. Den Spangiaerd / soo mijn dunckt / kleyn zynde van Persoon / leend sijn hooghmoedigh Herte van de hoog-getopte Bergen; want d'eene in qualiteyt / en d'andere in quantiteyt zijn machtigh ongefondeert.

Dit is ghewis / ghelijck den Spangiaerd in alles principalijck op sijn Reputatie staet / (maer die koopt en verdedight dooz een Duel) so en beroemt hy sich niet wepnigh over sijn Oudheydt / sijn Af-komste deriverende van Tubal, de Cozyn van Noach.

De langduerige slaverny der Spangiaerden onder de Mooren.

Doch (insonderheyd so als sy die halen) hoe dickmaels dat de Linie Tubals verbastert/ ont-aert / en gantsch verdreven is door de inballen der Phœniciers, verduckinghen der Griecken, aenloop der Carthaginensen, overwinninge der Romeynen, welcke daer Provincien en Colonien hebben gheplant / door de generale verdeelinghe der Gotthen, Hunnen, en Vandalen: ende eyndelijck door de langhduerighe en onverdraeghlijcke Tyrannye der Mooren, welckers slaverny sy in acht hondert Jaren naeuwelijcks hebben konnen af-schudden / konnen hare eygen Historien ghenoeghsaem ghetuygen. Haere zeden zijn haere af-komste conform / ende haere conditioneele deughden ghelijck-formigh haere laetste en langhduerige Overwinners / van wien sy d'alder-oprechste indruchsel behouden.

Hier zijn d'alderarmste Boeren in de Werelt / wiens daghelijckschse klachten de Steenen haer souden doen achten. Haere Dorpen staen soo woest als de Sabunckse, Garamontse ofte Arabierische Moren / ontbloot zijnde van Tuynen / Hegghen / Schueren / &c. Hebbende desen lupen aerdt van Landt-bouwery van de Mooren over-ghe-erft. Wat vlijtige Konsten / Inventien / en Deughden belanght / daer zijnse so dom in / als hare Doorsaten: Doch dit moet ick bekennen / dat den Spaensche Bagijn hepliger is / als den Italiaensche: de voorighe worden slechs voor de Monnicken en Priesters bewaert / de laetste zijnde wat devotiger / hebben meest gemeenschap met Jonckers. Den Spaengiaerd is spaersaem en sober in het eeten / is 't dat hy op sijn eygen Beurs teerd / doch is 't dat hy vry ghehouden word / niemandt soo gulsich als hy.

Nae een twijffelachtigh en gevaerlijck vertreck uyt Madril, (ghelijck sijn Majestepts Ambassadeur Sir Walter Aston ende sijn Swijte ghetuyghen kan / en sommighe hier alreede ghedaen hebben) zijnde de drift van mijn eygen Lands-lupden / quam ick tot Toledo, van daer ghelegen 12 mijlen. Dese Stadt leght op een rompelighe Steenrotse op de Revière Tagus, zijnde een Arch-Bisschops Stoel / ende het voornaemste en Metropolitaense Bisdom van geheel Spangien: nochtans een ellendig / pover / en olijcke plaets: En schoon ghenomen dat den Spangiaerd meer van Toledo als van alle andere Steden in Spangien pocht / soo en isse nochtans niet wegen haere Paelen / Cieraed / noch Rijckdom roem-weerdigh / indien het niet en ware om d'Inkomste die haer toe-behoord / bedragende 's Jaerlijcx (soo sy seghghen) 200000 Ducaten: want daer en is anders gheen Bisdom in gantsch Castilien, ofte Koninckrijck van Toledo.

De arme staet en condicie van Toledo.

Toledo achter nu latende / krumste ick dat rampspoedige Siera de Morada, (het welcke het Conincrijck Granado van het Mansha des nieuwen Castiliens separeert) ende arriveerde tot Granado, de Hooft-stadt van Andalousia. Hier hebben de Mooren hare laetste Residentie in Spangien gehadt / ende wierdt kloeckmoedighlijck wederom inghenomen Anno 1499. door Ferdinandus Koninck van Castilien, ende sijn Huys-vrouw Isabella.

Isabella. Het staet aen de voet van Siera de Nevada, (de sneeuwighe Alpes, op welckers toppen gheduerigh Sneeuw staet) ende is ten deele beslooten tusschen twee sneeuw-smeltende Revieren. In dese Stadt wordt het principale Hof van Justitie van gantsch Zuyd Spangien ghehouden / gelijckerwijs als tot Valladoli van het Noorden van Spangien / het hooge Hof van Madril hebbende over beyde Privilegie. Sy heeft een wijde en stercke Kasteel / gesticht van de Mooren, en voorwaer een Koninckljcke wooninghe: Hier sagh ick de Zaelen en de Slaep-kamers van de Koninghen der Mooren, met curieus Mosaisch werck behangen; de hedendaeghsche Konst verre te boven gaende.

Den Keyser Carel de V. en Coninck van Spangien / nae dat hy weder keerde van die ongeluckighe Algiersche Voyagie, liet hier een Ghedenck-teecken na / namelijck / het Fondament van een wonderlijck Werck / twee Kameren hoogh op-ghetrocken / van buyten vierkantigh / ende van binnen rondt; hebbende twee hooghten van Promunctorien die in de rondte gaen / onderstut met twee marmore Pilaren / en Albaster Boogen.

Van hier scheydende / was 't mijn gheluck / dat ick tot Antecara een Coopman van Londen rescontreerde / onlanghs uyt Venetien, ende nu naer Malagom willende: by wien ick my 's daeghs daer aen / zijnde Sondagh / voeghde; met veel moeyte quamen wy 's nachts tot Malagom, daer een yeder sich nae sijn Logement begaf; 's anderen daeghs 's morghens begaf ick my aen den kant van den Oever; alwaer ick de weet kreegh van een Fransch Schip / t'huys hoorende tot Tolon in Provencie, het welcke in de Haven lagh / ende kortelijck nae Alexandria soude: ende vindende dese passagie bequaemst tot mijn voornemen (mijn veylighste weg zijnde door Ægypten en de roode Zee / om Priester Johans Heerschappyen en Hof) heb ick terstont met den Schipper mijn Accoort gemaeckt.

Hier nu leggende om te vertrecken / is op den vijfden dagh mijner komste alhier / zijnde den 17 October 1620. de Engelse Vloot tegens de Zeeroovers van Algiers, op middernacht hier in de Haven komen anckeren: wiens schielijcke aenkomste de Stadt gheen kleyne vreese heeft aen ghejaeght / alsoo sy haer voor Turcken aen sagen; want de Klocken der beyde Casteelen achterwaerdts luydende / de Trommels slaende / en de gantsche voorledene nacht de Stadt in Wapenen zijnde / hebben hare Familien sulcken onruste / en haer selven sulcken verbaestheyd aen gejaeght / dat hare Vrouwen en Kinderen de vlucht naemen nae het hooghe Casteel buyten de Stadt; ende ick bleef tot gheselschap by haer tot den dagh aen quam: 's morghens sagh men de Enghelse Vlagghen waeyen / hier op gingh den Commandeur Don Jasper Ruiz de Perredas aen Boort van den Engelsen Generael Robbert Maunsel; naer geluck-wenschende Complementen is den Commandeur weder aen Land gekomen / ende heeft de gewapende Borgers naer huys gesonden.

Malagom verbaerdt voor de Engelse Vloot.

Op dien achter-noen ende dien volgenden dagh / zijnde Saterdagh /

quamender honderden van mijn speciale Vrienden en Goe-bekenden aen land/ met dewelke ick my vrolijck maeckte tot Sondags's mozgens; ende doen ginghy ick aen sijn Majesteyts Schip De Leeuw aen boozd / ende begroetede den Generael/dewelcke my tot's anderen daeghs toe/ (dat de Vloot in drie Esquadrons gedeylt / ende hy onder zeyl was/) vriend'lijck onthaelde / ende doen quam ick in een Visschers Boot tot mijn ongeluck en ruijne aen lant/ gantsch tegen wil en danck van den Generael/dewelke my met hem wilde hebben nae Algiers, doch mijn Lijnwaed / Vrieven / Packet / &c. waren in mijn Boget / en daerom most ick achter blijven: Doch wat sal ick seggen?

Quod Fortuna dedit, tollere nemo potest.

Dat de Fortuyn gegeven heeft, en kan niemandt wech-nemen.

Ende nu volght het verhael van mijn Tragœdische lijden/ 't welk ick so kozt als't mogelijck is sal op-knopen: doch hoe vreder/hoe beter te verstaen.

Ick en quam so gaeuw niet in de Stadt (dat ick een heymlijcke wech na mijn Logement op sloegh/om Geselschap en kennisse te mijden / want dien nacht soud' ick naer Alexandria t'scheep gaen) of ick wierd in dien eensaemen Straet van neghen Arguozilos ofte Sergeanten boozt ghevat / dewelcke my aen alle kanten omringelende / met gheweld de handen aen my sloeghen / ende een swarte frizeerde Mantel my om 't Lijf slaende / greepense my by de keel / op dat ick niet roepen en soude / ende dzoeghen my op hare armen in des Gouverneurs Hups / ende hebben my in een beneden-kamer op geslooten : alwaer den Gouverneur ghekomen zijnde / (want ick hadde van te voozen kennisse aen hem) hebb' ick hem bedzuchtelijck aldus aen-ghespzoocken : Seer Edele Gouverneur, en waerdige Heer, ick bidde uw' goedtheydt vriendelijck, dat ghy my toont om wat misdaet of oorsaeck ick dus met gheweldt voor u gebracht ben, wel wetende dat door mijn geen leedt of foute begaen is. Waer op hy (sonder eens antwoozdt te gheven) sijn Hooft schuddende / my in een kleyne Cabinet binnen de Kamer vast gheset heeft / tot dat hy ter Misse ginghy / haer belastende in aller haest herwaerds te bzenghen den Capiteyn van de Stadt / Don Francisco de Cordava, den Alcademajor, ende der Staten Schzyver / haer beveelende datse mijn Gevanckenisse souden verswijgen tot naerder onderzoeck/op Lijf-straffe. Eyndlijk/komt hy van de Misse hier/als meede d'andere/de Sergeanten wozden wegh gesonden/ de Deuren vast gemaeckt/ ende ick ten voozschijn ghebzacht booz dese vier Cavaliers / sittende op hare Stoelen; daer wierd des Schzijvers Tafel geset / Penn' / Pampier / en Inckt daer op gheleyd om mijn Belijdenisse aen te teyckenen. Naer een langhduerigh pauseeren / vzoegh my den Gouverneur waer ick gheboozen was? hoe langh ende hoe dickmaels ick binnen mijn Vaderland gheweest ben / ende waer ick nae toe wilde? eyndlijck hoe langh ick in Spangien gheweest waere? waer op ick punctuelijck hebbe gheantwoozdt : Hier op wierd' ick in mijn voorige Cabinet vast gheset / kozts daer nae quam Don Francisco in mijn Ka-

Een dzoevig Request aen een ontbarmhertig Gouverneur.

mer /

mer / my af-vragende of ick in Sivilien ware gheweest / of daer van daen quam ? ende my om 't Aensicht streelende met een Judas lach / smeeckende my aldus : Mijn waerde Broeder, en deftighe Companjon, bekent vryelijck dat ghy in Sivilien zijt gheweest, want uw' wesen gheeft te kennen datter eenighe verborghene Desseynen in uw' Herte zijn op ghestooten ; *Et para suyn mas malo*, Het ware u beter dat ghy my by tijdts de waerheydt seyde. Waer op ick / ghelijck de waerheyd verepschte / neen antwoorde : Hy weeck te rugghe / haer mijne stijfneckighe ontkenninghe openbaerende / waer over sy vergramt wierden : Ick wierde wederom voor haer ghedaeghd / om op dese nae-volghende voor-stellingen te antwoorden. Eerst dede my den Gouverneur sweeren ende de Hant op houden / dat ick op alle particuliere vragen / met op-rechter waerheyd soude antworden ; 't welck ick ock in der daed dede / soo veel als my bewust was. Daen vongh hy aen om te vragen / of den Engelschen Ghenerael een Hertogh was / of een groot Sinjoor ? ende wat de oorsaeck was / dat hy hier niet aen Land en quam ? Want dit was de eerste in-beeldinghe / van haer valsch-ghesmeede Jaelousy.

Daer nae vroegh hy my / of ick sijn Name / ende der andere Capiteynen Namen wiste ? ende wat haer voornemen was ? ende of ick ock van haer upt-tocht wiste ofte des selfs toe-berepdinghe voor mijn vertreck upt Engeland. Den Schrijver ondertussen alles dat ghevraeghd en ghe-antwoord wierd / op-schrijvende. Hier op nae behoorzen antwoordende / als meede op het laetste / dat ick van des Vloots upt-tocht niet en wiste / waer op sy alle vier tot het contrarie een ghesschreeuw gaven. Doch den Gouverneur in 't particulier vloeckende en sweerende / sepde: Ghy lieght als een Schelm, ghy zijt een bespieder en een Verrader, en zijt regel-recht tot dien eynde uyt Engelandt in Spangien ghekomen : ende ghy hebt negen Maenden te Sivilien ghelegen om vaste kondtschap te krijgen, wanneer de Spaensche Vloot uyt Indien verwacht wierdt : ende dat ghy expresselijck hier zijt ghekomen om d'Engelse Armade t'ontmoeten (haer Desseyn u bekendt zijnde) om haer ghewisse onderrichtinghe daer van te doen : ende datse door dijne informatie te lichtelijcker haer oogh-merck mochten bekomen, ende aldus hebt ghy uwe Verradery met loosheyd aen-geleydt. Waer over ick verbaest zijnde / ende ernstelijck het goede voor-nemen van de Engelse Vloot verantwoordende / ende mijn eyghen onnooselheyd aengaende / haer doen verdedigende ; soo sepde hy / datse my aen Boord en aen Land by all' de Capiteynen ghesien hadden / ende dat het kenbaer ghenoegh was dat ick een van hare Mackers was : behalven noch 300 andere Monsieurs en Matroosen / dewelcke met u / ende ghy met haer soo vry waerd / dat het de vriendschap van alle by-vallighe ontmoetinghe te boven gaet. Dit alles (sepd' hy) hebben ghesien en alle uuren gemerckt / ende doen ghy nu gevat wierd / zijt ghy eerst van den Generael ghekomen / met wiens Krijghs-raedt ghy desen morghen raedt pleghende (weghen het ghene sy u gheordineerd hebben te doen) uwe opinie hebt over ghegeven / aengaende de weder-komste van sijne

Majestepts Armado di Plato; en daerom sijt ghy een Spion, een Verrader / ende een schelmsen Velacco: want ons en is niet onbewust het verbranden van het Eyland S. Thomas in West-Indien; want daer / en doen hadden wy ghewisse blijck van der Engelsen trouwloosheyd en verraderlijcke explopten / in tydt van vreede: Derhalven en behoozen dese Luteranen en Sonen des Duyvels / O goede Catholijcken / by ons gheen geloof te hebben. Hier op bad' ick hem / dat hy om eenighe geloof waerdige Factozen / daer op handelende / wilde senden / dewelcke upt mijn naem het contrarie souden getupgen van haer Land / en haer Vloote / en dat en wilde hy niet doen / op dat ick niet bekendt soude wozden. Eyndelijck / sijn verbloeckte opinie merckende / ende op my selven van hare valsche beschuldinghen te suyveren; soo versocht ick op hem dat hy een Sergeant nae mijn (Possado) ofte Logement wilde senden om mijn Reys-sack / daer in hy een baerblijckelijcke getupgeniſſe mijnder compozement en gerechte intentie soude vinden / als meede de Approbatie van mijn Koninck. Dit versoeck stond hem wel aen / gissende hier dooz te sullen wijs wozden / alle mijne secreten ende handel met de Engelse Vloot: Hier op (alsoo mijn Weerd niet en wiste waer ick ghebleven was /) wierd van stonden aen mijn Reys-sack hem bedeckelijck toe-gesonden. De Reys-sack heb ick selven gheopent / sijn Majestepts onderteeckende ende bezegelde Brieven op Parchement gheschzeben / ende gedateert tot Theobals den 17 Julij 1619. hem getoont / bevattende des Koninckx Approbatie / en Commendatie / en mijn voozgenomene resolutie naer Æthiopien; doch hy heeft des Coninghs Paspoozt gheen respect / noch geloof gegeven. Daer na toonde ick hem diverschye Patenten / Zegelen / ende het groote Zegel van Jerusalem, Paspoozten / ende mijn Boeck genoemt Liber Amicorum, daer in stonden de Hand-schzijften ende Wapenen van verschepdene Koningen / Hertogen / Princen / Vice-Royen / Marquezen / Graven / Heeren / Gouverneuren / &c. gheschzeben in Prosa en op Veers in 't Grieck / Latijn / en andere vreemde Talen / zijnde als teeckenen haerder gunste / tot recommandatie van my en mijne Vopagie. Doch dit alles en wilde hem niet contenteeren / maer heeft veel eer sijn voozige Jalousy en quaet vermoeden vergroot: waer op sy alles ten argsten duydende / mijn Reys-sack booz prijs hebben verklaert / ende alles op haer gemack daer in besichtigende en bewarende / en my booz de derde mael vast settende.

Sijn Majestepts gezegelde Brieven wozden niet geacht.

Hier nae des nachts wederom comparerende / beval my den Gouverneur mijn Veltydenisse t'onder-teeckenen / 't welck ick ghewilligh dede; doch sy verghden my al meer en meer af. Ondertusschen berieden sy haer over mijne gevanckenisse / de Alcade ofte voozmaemste Officier wilde my met hem nae de Gevanckenisse nemen / maer den Corrigidor heeft het afgeslagen / seggende / *Para non ſtar viſto conſues Peſanos*, &c. Dat hy van sijne Lants-luyden niet gesien en worde, moet ick sorge dragen dat hy verborgen worde, ende ick verseckere u / (seyde hy) dat ick hem vast ghenoegh setten sal. Den Sergeant dit vernemende / dat ick in 't heymelijck nae des Gouverneurs Paleys ghevanckelijck soude verboerd wozden / quam

quam hy binnen en versochte consent om nae mijn Geld te soecken / 't welck hem vergunt zijnde / vond' hy in mijne sacken elf Philippijnen oste silvere Ducatons; ende doen my voor hare Oogben tot op mijn Hembt toe ontkledende / vond hy in mijn Hals-kraeg tusschen twee Manefassen ghenaeyd 548 Ducaten / waer op den Corrigidor op stond / segghende: Kleedt hem nu weder / ende sluyt hem daer op in het Cabinet tot nae den

Een onrechtveerdige Diefery voor onregtveerdighe Rechters.

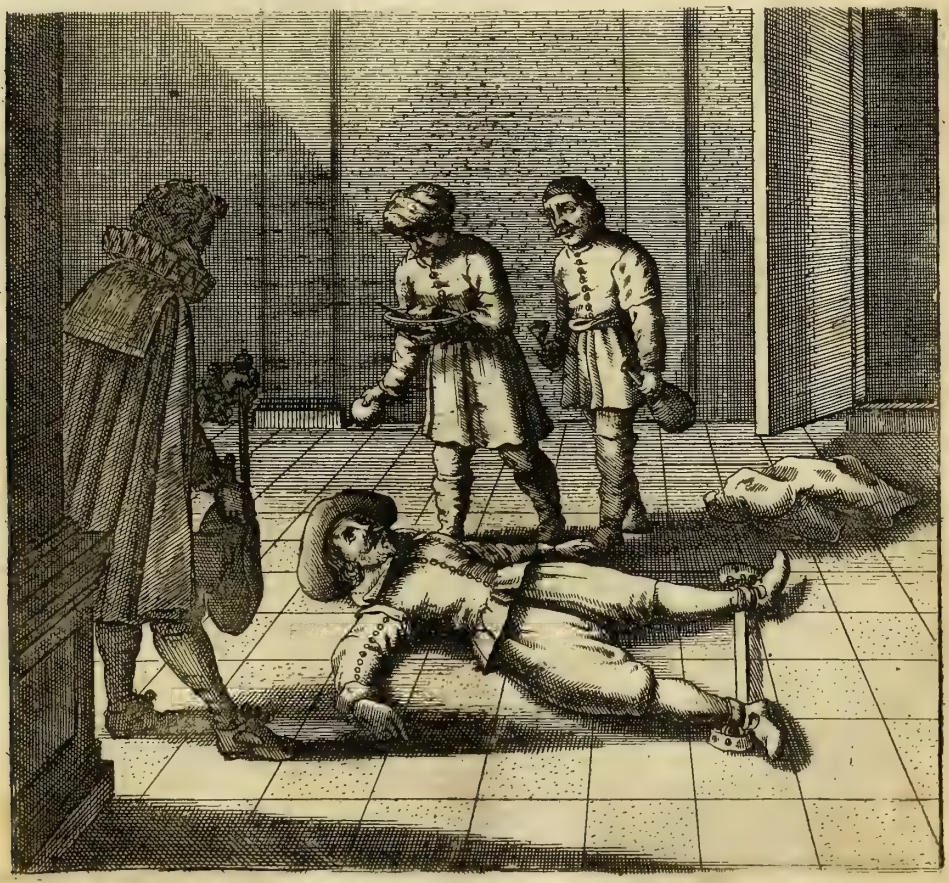

Avondmael / ondertusschen kreeg den Sergeant de elf silvere Ducatons; ende mijn Gout dat mijn na Æthiopien voeren soude / heeft den Gouverneur gearresteert / naderhand twee honderdt Ducaten daer van implopeerende om het nieuwe Fondament van het Capucijnse Klooster aldaer te

te helpen stichten / het reste (zijnde 348 Ducaten) behoudende voor hem selven. Daer nae wierd' ick in de midder-nacht door den Sergeant en twee Turckse Slaven uyt de binnen-kamer gehaeld / ende door eenighe opgaende trappen gebracht in een af-geschotene Kamer van het Palleys / nae de Tuyn toe / ende rondtom zyn Somer-keucken : daer doenmaels den Sergeant ende de twee Slaven aen beyde myn Anckels sware Slooten en Boeyens vast maeckten / (ick ondertusschen stryd'linghs staende) aen een ysere Bout / ruym vyf vierendeel van een El langh / aen welckers beyde eynden de ysere Boeyen vast waeren / soo dat ick noch sitten / noch staen / noch my keeren konde ; maer lagh geduerigh op myn Rugg' / de Ysers driemael soo swaer zynde als myn Lichaem. Ick dan my selven in sulcken onvermydelcke ellende siende / ende dese monstreuse ysere Banden aen-schouwende / is myn suchtende Ziele in dese woorden uyt-geborsten : Helaes Sergeant en ghy twee Slaven ! aenmerckt in my het rechtveerdigh Oordeel Godts ; ende siet hoe my de Hemelen nae verdiensten hebben geloont, want mijne Beenen en Voeten die haer naeuwlijcx binnen de paelen van de wijde Wereldt konden houden, worden nu door dese ysere Banden in een steene Kamer van een mans lenghte beslooten. O dwase Hooghmoed ! O onderdruckte Eersucht ! O dampige Curieusheyd ! wee de furie van u hoogh-draevende Ydelheden / ghy hebt my de Wereld laten sien / ende in een donckere Gat gelaten : Myn Ziel / O mijn Ziel / is dit Spreeck-woord onderworpen / Den Mensch neemt wel voor, maer Godt bestierdt het ! O geluckigh / jae driemael gheluckigh ware ick geweest in eens Herders leven. Met dese en diergelijcke woorden het Lot der Natuere beklagende / hebben sy my met troostelijcke woorden voor die tijdt verlaten / ende voort weder-keerende / gespyst met een pond gekoocke Schaepe-vleesch / een witte-broods Bol / ende een pinte Wijns ; het welcke het eerste / het beste / ende het laetste was van die soorte / dat ick ooyt in dese ellendige Wooningh ontfingh. Den Sergeant (dien ick nooyt meer en sagh / voor en al eer ick hem tot mijn leetwesen sagh) my verlatende / beval hy de twee Slaven / datse so haest als ick ghegheten hadde / de Deur souden toe-sluyten / ende brenghen de Sleutels nae Areta, een Spangiaerdt / en bewaerder van het Silverwerck.

Een afbeeldinge mijnder Ellende.

Een ellendig en vruchteloos beklag.

Homo proponit, Deus disponit.

Een weynigh na sijn vertreck heeft my d'ander Slaef oock verlaten / welcke onlangs een Christen ghewordden was : hier was ick nu alleen by den Hazier, de gebooren Turck / de welcke op my soude passen / my voeden ende bewaren / leggende 's nachts per force op sentinel / buyten de deur van mijn Gevanckenisse ; dese vroegh my / waerom ick in hechtenisse sat / ende wat ick misdaen hadde ? den welcken ick antwoorde ; slechs om een bloote suspicie / misduydende het eerlijcke voornemen van de Engelse Armade / word' ick als een Bespieder ghevat / en valschelijck beschuldight.

Hier op viel den simpelen Slaef op sijn knijen / ende sijn handen t'samen voegende / riep hy uyt : *Hermano, Hermano, es muy grand menester, pa-*

-ra

na tomar pacenza, &c. Broeder, Broeder 't is hoogh-noodigh dat ghy alles met patientie op neemt, want ghy sult haer vreeslijck Oordeel, en de schrickelijcke daer op volgende straffe ter doodt toe niet konnen ontgaen, ende helaes! dorst ick u helpen, (gelijck ick op lijf-straffe niet en derve) ick soude sulcx op mijn knyen versoecken: Ende my met tranen goede nacht wenschende / heeft hy de Deuren toe ghesloten / ende de Sleutels gebracht daer 't hem belast wierdt.

De droefheyt van Hazior een Turcxse Slaef.

's Daeghs daer aen quam den Gouverneur alleen by my in de Ghevanckenisse / my smeeckende dat ick wilde belijden dat ick een Bespieder was / ende dan soude hy my als een Vriend by staen / ende voor my Perdon verwerven / ende ondertusschen soud' ick niets ghebreck hebben: doch doen ick by mijne op-rechte onnoselheyd volhardede / so swoer hy in sijne gramschap / dat ick sijn Aengesicht niet meer en soude sien / tot dat de wreede Tormenten my daer toe brachten; ende my in dese furie latende / heeft hy sijn woorden al te wel na-ghekomen. Doch belaste met eenen Areta in mijn presentie / dat hy niemand by my en liet als de Slaef / ende datse my slechs om den anderen dagh drie onzen verschimmeld rogghen Brood souden geven / ende een Fuleto, een Engels pinte Waters / maer gheen Bedd' / Peuluwe / Deeckens / &c. souden toe-laten komen: Ende bemetselt dese Veynster van sijn Kamer dicht toe / stopt de gaten van de Deur met dubbelde Matten / ende hanght daer noch een Slot aen; ende om hem van alle sichtbare en merckelijcke troost te berooven / laet niemandt hem met sijn Tongh of Voeten genaecken / tot dat mijne Desseynen volbracht zijn: Ende ghy Hazior, ick belaste u dat ghy in het binnen komen hem niet toe en spreeckt / ende in het uyt-gaen hem niet bekendt en maeckt aen de Engelse Factoozen op lijf-straffe / en d'alderwreedste Tormenten die bedacht konnen worden.

Dese onderrichtingen aen hem door woorden over geleverd / ende aen my / helaes! metter daet bewesen; wierd mijn Kamer so doncker als een Hel gemaeckt / mijn Buyck een Anatomie van deerlijcke Hongers-nood / mijn troost'loos hooren het aennemen der luydende Klocken / mijne Ooghen het licht dervende / mijn Ziele in wanhoope quijnende / ende mijn neder-geworpene Lichaem een ellendigh spectakel van ongelucken / alle uuren nae yemands komste verwachtende / alle dagen de nacht / ende alle nachten den morgen-stond te gemoet siende. Ende nu om den anderen ofte tweeden dagh met ter vaerd nae my om siende / mijn onderhoud met haer oppassen accordeerende / wierd mijn Lichaem seer swack / soo dat den Gouverneur (sijn bescheyd van Madril ontfanghen hebbende) sich spoeyde / om sijn wreede en bloedighe Desseyn voor de Kers-daghen in 't werck te stellen / uyt vreese of ick voor den twaelfden Dagh uyt-ghehongerd mochte worden / ende het pijnigen niet soude konnen uyt-staen / sonder onder sijn handen doodt te blijven / doch dit was buyten mijn weten / maer dit was my bewust / dat ick een vreeslijcke en onghewoone Doodt soude sterven: want dit is een courante ghewoonte onder den Spangiaerd / dat soo een Vreemdelingh op eenighe suspicie in apprehen-

sie raeckt / soo wordt hy noopt in 't openbaer ge-examineert ende in de gemeene ghevanckenisse geset / maer in een doncker gat gewerpen / ende daer gepijnigt / vergeven ofte upt-gehongert. Sulcke verdienstige wercken verstellen dese slechts naem-dragende Christenen: want den Spangiaerd hout daer meer van dat hy een Christen genoemt wordt / dan te gelooven het gene daer hy belijdenisse van doet / ofte sich selven te schicken na eens Christens leven: jae ick affirmeere het / dat hy de ootmoedigste en slimste Creatuer is van die een Christen Name draeght; hebbende gheen meer Religie (en min eerbiedige Devotie) dan een uptwendige vermetele schijn; het welcke dat oude Spreeck-woordt bevestighd: Den Spangiaerd is een goet Catholijck, maer een quaet Christen.

Hispanus est bonus Catholicus, sed malus Christianus.

Eynd'lijck / door Gods gehengenisse / de Roede van mijn duerige beproevinge naerderende / op den 47 dagh van mijn eerste ghevanckenisse / ende vijf dagen voor Kers-tijd / omtrent twee uuren 's morgens / hoorde ick het gedruys van een Karos in de voor-straet / seer verwonderende wat sulcks mochte beduyden: een poosjen daer na hoorde ick dat de Grendels van de Deur mijnder Ghevanckenisse wierden gheopent; hier op mijn Ziele Gode bevelende / heb ick hem ootmoedelijck om sijn genadige Barmhertigheyd ende vergiffenisse mijnder sonden gebeden: want ick en konde in de voorige noch in dese nacht niet slaepen / soo krachtig was de knagende Honger / en d'ongelucklige swarigheyd van mijn waer-seggende Ziele.

Mijn verhoeringe upt de Kercker na de Beelden om gepijnigt te worden.

Ondertusschen quamen de voorige negen Sergeanten met den Schrijver in de Kamer / sonder een woordt te spreken / ende my van daer (soo als ick geboren was /) voerende op haere Armen door het Huys nae de straet / lepden sy my op mijn Rugg' in de Karos: daer twee van haer neffens my saeten / de reste ginghen sachtjes aen de zijde van de Caros / seer weynigh woorden gebruyckende. Baptista den Koetsier / een Indiaensche Swarte / joegh met de Caros de Zee-poort upt langhs de Strand / ick wierde west-waerds boven een Mijl van de Stad gheboerd / naer een Huys daer men Druyven perst / staende alleen onder de Wijngaerden / daer sy my in een Kamer op-slooten / tot den dagh aen quam / want herwaerds hadden se 's nachts te voren de Pijn-banck gebracht / ende heymelijck in een hoeck wegh gelepd: Ende dit wierd alsoo bedechtelijck belepd / dat noch Engelse / noch Franse / noch Duytschen souden komen te sien of weeten mijn Examinatie / weerde Tormenten / en vreeslijcke Proceduren.

Op het aenbreecken van den dagh quamen den Gouverneur Don Francisco, ende den Alcade, ofte Opper-Officier in een andere Karos; voor wien geciteert zijnde te compareren / soo versocht ick een Advocaet / zijnde tegens de Wetten van haer Land een Vreemdelingh te beschuldigen en te verdoemen sonder een bequame Tolck: dit hebben sy my rond af-gheslaeghen; Ende en wilden niet toe-laeten dat ick tot Madril appelleerde.

Een Vreemdeling en behoordt van geen Vreemdelingh verdoemt te worden sonder Tolck.

Aengesien nu datse na langhduerighe ende nieuwe op-ghehaelde Examinatien van den morgen tot den donckeren avond toe gewaer wierden / dat

mijn

mijn eerste en tweede belijdenisse op malkanderen slooten / soo swoer den Gouverneur dat ick de Memorie-konst geleert hadde ; daer by-voegende / is 't mogelijck dat hy in sulcken benauwthepd en langh-duerighe nood soo precijselijck in alle manieren kan onthouden de puncten van sijn eerste Belijdenisse / daer ick hem soo dickmaels hebb' doen verhupsen. Wel aen / des Gouverneurs Bzaghe ende mijn belijdenisse zijnde beyde aenghetepckent : soo heeft hy en Don Francisco eernstelijck van mijn begeert / dat ick mijn misdaed by tijds wilde bekennen : so niet / soude hy my in des tegenwoozdigen Opper Officiers handen over leveren : daer by dit voegende / ghy zijt noch onder mijn gheweld / ende ick mach u verschoonen of pardonneeren / by aldien dat ghy belijden wilt dat ghy een Bespieder zijt / ende een Verrader van ons Volck. Doch merckende dat ick vast in mijn schoenen stack / ende my op mijn suyvere onnooselheyt beriep / heeft hy teghens my upt-vaerende / met veel vreeslijcke Dzepgementen den Schzyver belast / de Hooft-stucken mijnder beschuldinghe aen den Hooghen Officier over te leveren : Dit ghedaen zijnde / heeft hyse onder-tepckent / en my / by de hand nemende / aen den Hooghen Officier over-gelevert / om gevangaeckt / ende wzeedelijck ghepijnight te wozden. Dan hier op des Sergeants Armen ghevoerd zijnde nae het eynde van een steene Galdery daer de Pijn-banck stont. Den Encarnador, ofte Beul begost mijne pvere Boepen t'ontbinden / welckers pvere Pennen hy in langh niet konde upt trecken : waer over den Opper-Schout of Officier vergramdt zijnde / heeft hy met een Haemer / die hy in sijn Hand hadde / een Duym-breed van mijn slincker Hiel met de pvere Bout af-ghe-slagen : waer over ick deerlijck kermde / zijnde seer flaeuw / hebbende nu mijne drie ouzen Bzoots en sobere portie Waters al drie daghen langh achter malkanderen gemist. Den Officier antwoozden / O Verrader! Dit alles is maer kinder-spel / ten op-sichte van het gene noch vooz handen is. Dan mijn pvere Boepen nu ontslagen zijnde / ende mijne Tozmenten genaeckende / soo hebb' ick met gheboghene knyen / en weemoedige tranen den Hemel aldus gesmeeckt :

Een ongenadighe pijn aleer sy my begosten te pijnigen.

O Groote en genadighe Godt , 't is U al-siende Ooge waerlijck bekent, dat ick vry ben van dese valsche en vreeslijcke Beschuldinghen ; doch naer dien het U beliefft , dat ick nu door de boose Handen van dese onbarmhertighe Menschen lijden moet , soo wilt my , O Heer , met Couragie , Sterckte , Lijdtsaemheydt wapenen , op dat ick niet door een ongeduldigh Gemoedt en swacken Geest mijn eygen Moordenaer worde , door te belijden dat ick schuldigh aen de Doodt ben , om de tegenwoordige Straffe t'ontkomen : Ende nae de meenighten uwer ghenaeden , O Heere , weest mijn sondighe Ziele barmhertigh , ende dat om dijns Soons , mijns Verlossers Christi wille : AMEN.

Den Officier en Schryver nu beyde op haere Zetels gheseten zijnde / ende d'eene om my te examineren / d'ander om mijn belijdenisse en Sententie op te schryven ; so wierd ick van de Beul moeder-naeckt ontkleet / op de

Pijn-banck gebracht / en dan om hoog gehijst / daer ick op mijne schouderen hongh / zijnde met twee smalle hoozden / welcke onder mijne Armen ginghen / aen twee pfere Krammen vast ghemaeckt / welcke boven mijn Hooft in de Muer geslagen waren : Aldus boven vast gehecht zijnde / daelde den Beul neder / ende treckende mijne Beenen om leegh booz de twee zijden van de drie-planckighe Pijn-banck / heeft hy een Touw om mijne Anckels ghewonden ; ende doen om hoogh klimmende / haelde hy de Touwen op / ende mijne Knpen tegens twee plancken met geweld boozwaerds bupghende ; zijn de Zenuwen van mijn Dpen ghebozsten / ende de Schijven van mijn Knpen gheneust / ende de Touwen vast ghemaeckt zijnde / bleef ick soo rupm een uur hangen. Eyndelijck den Beul den Gouverneur verwittigende dat ick het Jerusalems Kruys op mijn rechter Arm dzoegh / daer de Naem en Kroon van den Coningh Jacobus by stond / ende getreckent op het Heylige Graf ; so trat den Corrigidor upt sijn steene Galderp / ende belaste haer dat sy de Naem en Kroon (soo hy seyde) van den ketterschen Coningh / den Aerds-vpand van de heylighe Catholijcke Kerck / souden verscheuren. Den Beul nu leggende de rechter Arm op de stincker / ende het Hooft om hoogh voerende / wierp hy een Touw over beyde Armen tot seven verschepden repsen toe ; en doen op sijn Rugge leggende / ende sijn beyde Voeten op mijn upt-gehongerde Buyck settende / trock hy die met geweld na hem / maeckende dat mijn Buyck de swaerte van sijn Voeten dzoegh / tot dat de seven verschepden hoozden neffens malkanderen op een plaets van mijn Arm t'samen-ghevoeght / (ende de Zenuwen en Vleesch tot het bloote gebeente toe booz-snijdende) mijn Vingers dicht aen de Palm van mijn handen introcken ; so dat mijn stincker Handt daer booz lam is ghewozden / ende soo altijdt blijven sal.

Mijne Ooghen in het Hooft begosten nu te dzaepen / mijn Mond te schupmen / ende mijne Tanden te klateren. O vzemde onmenschelijckheydt der Menschen ! O monstreuse Cozmenteerders ! Ick hebbe in pijn upt te staen de palen van hare nationale Wet te boven gegaen / welcke sestigh Cozmenten den Verraders op leght / dien ick nu onderwozpen was ; soo hebben sy daer noch seven andere wzeede Cozmenten by-ghevoeght : Ende niet teghen-staende het zitteren van mijn Lippen in dit pperigh lijden / mijn hestigh kermen / de vloedighe Fonteynen upt Armen en geknensde Zenuwen / Dpen / en Knpen ; ende mijn swaerte hangende aen de booz-snijdende Hoozden ; nochtans hebben sy my in 't Aengesicht geslagen / om het donderende gelupt van mijn wozstelende Stemme te verdooven.

Eyndelijck van dese pijnlijcke Pennen en Banden ontbonden zijnde / wierd' ick aen mijn Handen vast gebonden op de Vloer / daer sy doen tot my spraecken : Belijd / belijd / belijd by tijds / want uwe onmijdelijcke Cozmenten naerderen : Doch sy my even stantvastig vindende / riep ick : O ick ben onschuldigh ! ó Jesu, ghy Lam Gods erbarmt u mijnder, ende sterckt my met lijdsaemheyt, om dese Barbarische tormenten uyt te staen.

Doch

Doen wierd' uyt last van d'Overighydt mijn bevende Lichaem geleyd op en langhs de Pijn-banck / met mijn Hooft om leegh / beslooten in een ronde Circkel ; mijn Buyck op-waerds / mijn Hielen om hoogh nae de top van de Pijn-banck / mijn Beenen en Armen wierden van malkanderen ghetrocken ende met pennen en Koorden vast ghemaeckt aen beyde kanten van de buytenste plancken ; want nu soude ick principaelijck gepijnight worden. Nu de forme des Pijn-bancks / (welcke by de Houtwal stond /) was soodanigh : Het bovenste eynde was wijder dan een volkoomen stap ; het leger eynde was naeuw / ende de drie t'samen-ghevoeghde plancken zijn gelijckformigh eens Mans schouder ghemaeckt / in het

Hier begost mijn swaerste lijden aen te komen.

De maniere hoe ick gepijnigt wierde.

in het alder-onderste eynde van de middel-planck was een rond gat / daer mijn Hooft op rustede. 't Is langer van een Man / wesende doorwoeld met kleyne Koorden van planck tot planck / welcke mijn onder-stutte dyen van de middel-planck separeerden : door de zijden van welcke buyten-plancken drie gaten waren wat van malkanderen gelegen ; welckers gebruyck ghy terstont sult hooren.

Hoe mijn lichaem eerst aen de Pijn-banck vast ghemaeckt wierd / al eer ick wierd gepijnight.

Den Officier nu last gevende / so heeft den Beul eerst een koorde gehaelt over de Kuyt van mijn Been / daer na een over het midden van mijn Dye / ende de derde over de dickte van mijn Arm ; 't welck apart gheschiede aen beyde zijden van mijn Lichaem ontfanghende de eynden van de Koorden van dese ses verscheydene plaetsen door de gaten gemaeckt in de buyten-plancken / welcke met pinnen vast gemaeckt waren / ende die pennen met practijck gehecht : want het buytenste van de plancken moeste hy met soo veel pennen vast maken / alsser gaten en koorden waren / de koorden eerst aen mijn bloote Lijf ghepast zijnde : ende aen yeder van dese ses deelen mijns Lichaems soude my seven bysondere Tormenten aen gedaen worden : yeder Torment bestaende in het driemael om draeyen van yeder pen / 't welck 21 omdraeyingen bedroegh in yeder van deese vijf dagen.

De Beul nu hebbende sorghe ghedragen voor de eerste door-toght boven mijn Hooft / (door practijck yeder Torment / nae datse vermeenighvuldight wierden / vast maeckende) gingh hy nae een aerden Kruyck met water / staende een weynigh beneden mijn Hooft ; hier uyt scheppende een pot vol waters / in welckers boom een gat was / het welcke hy met sijn Duym soo langh toe stopte tot dat hy aen mijn mond quam / liet hy het water (zijnde de mate van een Engelse Menghel) in mijn Lijf loopen : Het eerste en tweede liet ick gewilligh in-loopen / soo droogh was ick van pijn uyt-gheput / ick hadd' oock in drie daghen te vooren niet ghedroncken. Doch de derde-mael / merckende dat dese maeten waeters my tot Tormenten wierden toe-ghevoeght / O verstrickende Tormenten ! soo hebb' ick mijn Lippen toe-ghesloten / weder-staende haer graeghe Wreedheydt. Den Officier hier over vertoont zijnde / heeft my met een paer ysere Instrumenten de Mond op ghebroocken / ende die met gheweld op ghehouwden / soo dickmaels als hy in goot / waer op mijn holle Buyck op swellende / wierdse soo dick als een Tromm' : Dit was een smoorlijcke pijn / naer dien mijn Hooft om leegh hangende / het water met een worstelende kracht in mijn Keel vorlde / soo dat het mijn azem verstickte en versmoorde / soo dat ick niet suchten noch kermen konde. Ende nu om gheen versche wonde van Droefheyt op te haelen / (want mijn Herte beswijckt my als ick daer op denck) sal ick u slechts kortelijck voorstellen / dat ick onder dese particuliere Tormenten t'elckens ghe-examineert wierde / yeder Examinatie een ander-half uur langh duerende : yeder anderhalf uur een Hel van helsche pijn ; ende tusschen yeder torment een langhduerighe spatie van leven quellende tijdt. Aldus hebb' ick vijf uuren langh op de Pijn-banck gelegen / tusschen 4 uuren na den middagh en 10 uuren in den avond / hebbende 60 verscheyden Tormenten uyt ghestaen :

Een wreetheydt boven alle wreetheden.

Een helsche en onverdraeghlijcke pijn.

staen : des niet te min lictense mp een groot half uur in dese deerlijcke en onverdraeglijcke pijn hangen / al eerse de pennen los maeckten / ende mijn Lichaem verlosten.

't Is waer / 't gaet des Menschen Verstant te boven dat hy sulcx soude konnen vatten / ende by nae mijn patientie / om upt te druckten d'onverdraeghlijcke benauthepdt des gemoeds / en swarighepd des Lichaems in die wreesselicke tijd upt gestaen. Eynd'lijck upt de Pijn-banck ghenomen zijnde / is het water in grooten overvloet upt mijn Mond geloopen ; terwijl sp nu mijn gekneusi / bloedigh / kout / hupverigh / en naeckt Lichaem kleedden / viel ick tweemael in swijm : doch door een dronexken Wijn / en twee warme Eyeren / (niet upt medogenthepdt geschiedt / maer dat ick tot vorder straffe mochte over blijven /) bequam ick weder. Voorwaer indien het niet genoegh kenbaer ware voor de waerhepdt / dat ick dit bitter lijden hebbe upt gestaen / het sonde veelen ongelooflijck toe schijnen / dat een Mensch dese voor-noemde dinghen soude upt staen / ende evenwel het Leven behouden.

Een beklaeghlijcke geheugnisse van onmenschelijcke wreethept.

Ende nu voor 't laetste mijn ghekneusde Beenen met de voorige schrickelijcke pysere Boeyen gebonden hebbende / wierd ick ellendigh op hare armen na de Karos ghebracht / ende also na middernacht heymlijck na mijn voorige donckere Kercker gevoerd bupten weten van de Stadt / behalven dese mijne on-Christelijcke en onbarmhertige Pijnigers : daer nu ghekomen zijnde / wierd ick op de voorighe steenen met mijn Voeten en Hooft even hoogh gelept.

Na middernacht wierd desen armen treurigen Hazier den Turck belast op mp te passen / ende in den morghen-stond quam den Gouverneur by mp / met noch meer Tormenten mp tot belijdenisse aenporende : liet oock tot dien eynde / al eer den dagh aen quam / sijn Carosse voor sijn Portael / en de plaetse daer ick lagh / voeren / met een groot gekraechel en ontsluptinghe van druken / om mp daer door quansups wijs te maecken / als dat sp wederom mp op de Pijn-banck souden voeren / ende dat ick daer voor bevreest zijnde / nu eyndlijck dese onwaerhepdt soude bekennen / ende dit deden sp dese vijf achter-een-volghende Kersdagen.

Op Kers-dagh kreegh Mariana de Camenier van Me-Vrouw verlof om mp te besoecken / ende met haer licentie vrachtse meenighte van tranen / mp met eenen vereerende een Kop met Hoonigh en Suycker / eenige Confituren / ende meenighte van Rozijnen / de welcke mp niet wepnigh en verquicten / vertroostede mp daer en boven met veel troostlijcke redenen. Dese nu vertrocken zijnde / soo was 's morgens daer aen op S. Jans Dagh / lang eer den dagh aen quam de Stadt in wapenen / de Klocken lupden achterwaerts / 't volck tiert / de Trommels slaen / waer over mijn Ziele verheugt was / meynende dat de Moozen alles aen ghetast hadden : Na-middagh quam den Turck mp Water en Brood brengen / zijnde den 2 dagh ; ick vroegh hem wat'er te doen was ? Hy antwoorde / weest goedts moedts / ick vertrou in Godt en Mahomet dat wp op onse vrye voeten sullen

raecken /

Claes al te goe tydinge om waer te zyn.

raecken / want uwe Lands-luyden de Engelsche Armade / ende de mijne de Mooren / zijn by malkanderen in een Compangie / ende komen herwaerds / om Mallegom te razeeren / ende desen morgen is de Post van Alicant ghekomen / om den Gouverneur te waerschouwen : ende daer op heeft hy en de Stadt al de Kooper-slagers winckels ende woninghen / welcke ghesticht zijn in de Voor-stadt voort om verre gheworpen : maer het is gheen nood / (seyde hy tot my) de Stadt kan lichtelijcken over-rompelt worden / ende ick hoope dat wy binnen Algiers vroolijck sullen zijn ; want daer zijn over de hondert Zeylen die herwaerds na toe komen ; ende hier mede my kussende / is hy vriendelijck van my gescheyden. Wat de tijdinge uyt Alicant belanght / die acht-en-twintigh Huysen / die schadeloos waeren / ende de Canons op strant gheplant / als mede de quade suspicie diese hadden op de Engelsche / ende dat de Stadt vier daghen in de wapenen is gheweest / dit alles was waerachtigh / maer dat de Engelsche met de Mooren een Contract ghemaeckt souden hebben ; dit was niet waer : ghelijck daer van ghetuyghe was Sir Richard Halkins, ende de Capiteynen van sijn Esquadron / de welcke kort nae Kers-tijt in de Haeven komende / nae den Gouverneur toe ging / om sich selven / en de Vloot te suyveren van de vuyle bekladdinge haer te laste geleyd. Den twaelfden Kers-dagh voor by zijnde / begosten sy my op nieuw met meer Tormenten te dreygen / daer mede tot Lichtmis toe aenhoudende : In al die tijd wierd' ick ellendigh geplaeght van het bijtende Gewormte / welcke by hoopen lagen / kruypende binnen / buyten / en rondom mijn Lichaem : jae / hangende by bossen in mijn Baerd / om mijn Lippen / Neus gaten / Wijn-braeuwen / en by kans mijn Ghesicht bedeckende. Ende tot meerder voldoeninghe van haer onbarmhertighe aerdt / liet hy Areta (den Bewaerder van sijn Silver-werck) het Ghewormte tweemael in acht dagen op my vegen / het welcke my ter dood toe pijnighde / zijnde een geduerige plaegh ; want alsoo mijn Lichaem soo deerlijck gesteld was / en kond' ick mijne Armen noch Vingers niet reppen / veel min het vuyle Gewormte van my keeren ; ende mijn Beenen en Voeten waren gantsch machteloos.

Geen Pijn so moeyelick als dat een lam Mensch geduerig van het krielende gewormte geplaegt wort.

Dit moet ick nochtans bekennen / dien armen medooghende Turck / heeft somtijds by ghelegentheyd steels-wijse de Sleutel van Areta genomen / ende quam omtrent middernacht in mijn Hol met stocken en brandende Oly / ende haer op een hoop veegende / heeft hy de meeste part verbrand / tot mijnder grooter verlichtinge ; of anders buyten twijfel soudense my deerlick op gegeten hebben.

Ende nu omtrent acht daghen voor Lichtmis gaf my den Slaef te kennen / als dat een Engelse Pater, gebooren tot Londen, ende behoorende aen der Bisschoppen Collegie van Mallegom, ende oock een Schotsche Kuyper Alexander Ley, gebooren tot Dunbar, ende daer ghetrouwt / besich waren met mijne Voyagien over te setten uyt Engels in Spaensch / brengende om den anderen dagh veel geschrevene Papieren aen den Gouverneur / ende kregen tot haer loon 30 Ducaten : ende dat sy seyden / dat ick een Aerds-ketter was van den Paus / en de Maget Maria.

Hebbende

Hebbende hem hier vooz in 't heymelijck bedanckt / was ick verseckert van haer bloedige Inquisitie / my selven in Godt daer toe berepdende / om dooz Geloof en Lydtsaamheyt het selvige aen te nemen: want mijn geestelijcke Resolutie hadde een vast Fondament: ende zijnde buyten het Gesicht van Gesel schap / had ick gheheel het Licht mijnder Ziele om den Almachtigen Godt te loven en te pryssen.

Een loose bzaeg van een verblockte Inquisitie.

Ende hier op / zijnde den tweeden Dagh nae Lichtmis, zijn den Gouverneur en den Inquisiteur, een Canonijcke Pziester / in mijn Kercker ghekomen / met noch twee Jesuijten / waer van de eene Opper-Hooft was van het Tiatineaensche Collegie van Mallegom: Dese nu neder-gheseten zijnde / de Keerrse ontsteecken / ende de Deuren ghesloten hebbende / heeft den Inquisiteur nae veel beuselachtige Dzaeghen my ghevzaeght / of ick een Roomsch Catholijck was / ende of ick de Opper-macht des Pauss erkende: Ick antwoozde / dat ick het eerste niet en was / ende het tweede niet en erkende: Ende wat macht hebt ghy / (sepd' ick vozder /) my om mijne Religie lastigh te vallen / aengesien dat het is een voozname Artijckel van de voozige besloten Dzeede / dat gheen Onderdanen onses Coninghs dooz uwe Inquisitie ghemolesteert souden wozden; maer gheliick ghy my ghepijnight hebt om suspicie van Verraderp / soo meynt ghy my te martelisseeren om mijne Religie. Ende ghy Gouverneur / gheliick ghy ghepijnight en upt-ghehongert hebt dit hulpe-loos Lichaem / upt-gheteert van konde en Gewozmte / tot het laetste van mijn leven; so sal den Almachtigen Godt / de welcke alle secreten openbaert / (schoon dat ick nopt verlost en wozde /) dit mijn bitter Lijden aen mijn Vader-landt / ende de Weereldt bekendt maecken. En zijn dit uwe beste daden / waer mede ghy onsen ghenaedighen Koningh vergheldt / de welcke / doen-maels / slechs Koningh van Schotlandt zijnde / ten tijde van uw' rechtveerdighe Neder-laeghe in Anno 1528. dupsenden van uw' Volck / die schip-bzeucke gheleden hadden / ettelijcke Maenden langh gheherberght heeft / ende eyndelijck haer in salvo naer haer ghewenschte Haven heeft doen convopeeren; des Weereldts gheheughenisse also nae-laetende een eeuwighe in-dzuckse van Chzistelijcke mildaedighepdt / Barmhertighepdt en Kopaele Liefde: Ende dit betaelt ghy hem / met sijn Vloote van Verraderp te beschuldigen / sijn Bzieven en Zegelen behoudende en versmaedende / ende nu een gepijnighden onschuldigen Mensch uw' onwettelijcke Inquisitie op-legghende. Hier op antwoozde den Gouverneur; Dit alles is waerachtigh / doch gheschied' veel eer upt ontsagh dan affectie / ende meriteert derhalven te minder Danckbaerhepdt; maer ondertusschen willen wp ons Dessepn tot het upterste toe upt-voeren: Den Jesuijtischen Pater om sijn segghen te verseeckeren / sepde / Men behoort den Ketters gheen trouw te houden; het welcke (of recht of onrecht) de groote looshepdt is van onse Over-winners / ende van onse machtighe Natie ghedueright in achtinghe wozdt ghenomen. Den Inquisiteur nu op-staende / heeft aldus ghespzooken:

Cum Hæreticis non habenda fides.

Den Inquisiteur schrijft Maria toeschrijvende.

Siet daer de krachtige Majesteyt van Godts Moeder / Gebiedtster van haer Soon / gheljck in Macht met den Vader / Huys-vrouw van den H. Gheest / Koninginne des Hemels / Beschermster der Engelen / ende eenige Regeerster der Aerde / &c. Hoe dat ghy eerst voor een Bespieder zijt ghevat / beschuldight voor een Verraeder / ende onnosel ghepynight / (hoe wel wp onlanghs beter onderrichtinge van Madril, aen-gaende het voorneemen der Enghelsen / ontfanghen hebben) 't was nochtans haer Macht / haer Godtdelijcke Macht / die dese rechtveerdighe Oordeelen op uwen Hals geladen heeft / door dien ghy lasterlijck geschreven hebt tegens de gebenedyde Mirakelen van Loretta, ende tegen sijn Heyligheyt / den grooten Agent en Vicaris van Christus op der Aerde; daerom zijt ghy rechtveerdigh in onse Handen gevallen door haer speciale order : uwe Boecken en Papieren zijn miraculeuslijck door haer speciale voorsienigheyt van uwe eygen Landts-luyden getranslateert : hier upt kont ghy naecktelijck bespeuren de ondoor-gronde-lijcke Mysteriën van onse heerlijke Me-Vrouw, in het straffen van hare Misdadigers : En tot een ootmoedighe voldoeninge / hebt berouw van u Godtloosheyt / ende bekeert u tot de H. Moeder Kercke. Veel sulcke vermanningen van alle vier my voor-ghedragen zijnde / heeft den Inquisiteur my acht dagen tot mijnder bekeeringe ge-assighneert / seggende ; dat hy en die van het voornoemde Collegie / my binnen de verhaelde tydt tweemael's daegs souden komen besoecken / my biddende dat ick tegens de toekomende morgenstont wel soude beraden ober dese twyffelingen ende swarigheden / welke mijn Conscientie tegen waren.

Een gheheyms de Gratie van een bekeerende Jesuyt.

Doen heeft den Jesuyt in het schepden mijn gekrupste Borst ghekrupst / seggende : Mijn Soon, het, ghy verdient levendigh verbrant te worden, doch uyt ghenade van onse Vrouw Loretta, dien ghy gelastert hebt, sullen wy beyde uw'Ziel en Lichaem behouden : upt-spuwende met eenen dit Bastert-Latijn ; *Nam mansueta & misericordiosa est Ecclesia, ô Ecclesia Romana, extra quem non est Salus* Sy nu vertrocken / ende ick dese gantsche nacht alleen zijnde / hield' ick aen by Godt / hem smeeckende om sijn Genade / dat hy doch mijne ghedachten wilde te rechte brengen / mijn verstant verlichten / mijn vertrouwen bevestigen / mijn memorie verstercken / mijn kennisse heyligen / de slaefachtige vreese des Doots verdryven / ende mijn Ziele suyveren van allerley bekoorlijke / private / en Wereltsche insichten.

's Morgens daer aen quaemen de drie Geestelijcke Persoonen weder / ende haer by de Heersen neder gheset hebbende / vroegh my den Inquisiteur / wat swarigheden / twalingen / of ongeloof ick hadde ? Ick antwoorde met oprechter herte / Gheen altoos ; maer ick betrouwde op de beloften Jesu Christi / ende geloof de voor vast in sijn wille / geopenbaert in het Evangelio / beleden in de Gerefourmeerde Catholijckse Kerck ; welcke door genade bevestight zijnde / ick ghewisselijck in mijn Ziele verseeckert was van het ware Christelijcke Gheloof. Hier op antwoorde hy ; Ghy en zijt gheen Christen / maer een groove Ketter / ende sonder bekeeringe een verdoryen Lidtmaet : Doen sprack ick : Eerweerdighe Sir / De eyghenschap der Liefde en Religie / bestaet niet in laster-

lasterlijcke woorden / derhalven / is 't dat ghy my wilt bekeeren / (so ghy seght /) soeckt my met Argumenten t'overwinnen / soo ghy dit niet en doet / soo en sullen alle uwe dreygementen van Vuer / Doodt / noch Tormenten my geensins doen af-wijken van Gods H. Woort en Waerheyt. Hier op heeft my den uytsinnigen Inquisiteur in 't Aengesicht gheschopt / en wacker uyt-ghescholden / ende so de Jesuyten hem niet en hadden belet / soude hy my door-steken hebben ; van hier nu vertrocken zijnde / heb ick hem nooyt meer gesien.

Den uytsinnigen Inquisiteur soeckt my te door-steken.

De Jesuyten zijn op den derden dagh weder ghekomen / ende naer een bangh gesicht heeft my d'eene gevraeght / Hoe ick geresolveert was : Ick antwoorde als te vooren / ten waer dat hy met goede redenen het contrarie konde bewijsen : Hier op begost hy op te halen eenige supersticiale argumenten van haer 7 Sacramenten / intercessie / transsubstantiatie / beelden / vagevuer / mirakelen / verdiensten / &c. te pocchen van haer Kerck / van desselfs outheyt / universaliteyt en uniformiteyt. Out ? Neen : want de Roomsche Kercke komt veel te kort van haer outheyt / algemeynheyt en eenparigheyt in 't Geloof. Wat de Belydenisse mijns Geloofs aengaet / dese (seyd' ick) is geweest van de eerste tijden der Apostelen af ; ende Christus heeft gheduerigh aen (hoewel verborgen) sijn Kercke gehad / selfs ten tijde van u aldergrootste verduysterheyt. Alsoo is Roomen 400 Jaren en op-waerts de ware Kercke geweest / doch naderhant vervallen zijnde ende mis-leyt door hare verdorvene voorgangers / hebben wy haer nergens in verlaten / dan in 't gene sy haer selven voor desen verlaten heeft : universeel ofte algemeyn ? neen / hoe wel sy haer de naem van een Catholijcke of algemeene Kercke toe-eygent. Was de Kercke in 't Oosten niet (honderden van Jaren langh) een grooter Kercke dan de uwe in 't Westen ? En ay lieve doch / wat zijn nu de Oostersche Kercken in Asia, (uyt-ghenomen de Griecken en Æthiopische Africanen,) de welcke niet eens en weeten of hooren van uwen Paus / veel min van sijn Professie ? Het heeft Paus Bonifaes de III. niet weynigh moeytens ghekost / al eer hy aen den Tytel van Universale Bisschop gheraeckte by den Keyser Phocas : daer den Fransen Koningh Pippinus naederhand sijn hulpe toe bood' / ende Paleologus, (den Vader van Constantinus, welcke Constantinopolen verloor) bevestighde : Ende wat voor langhduerige Controversien zijn over dese nieuwe Macht ontstaen onder uwe Pausen ende de Concilien van Carthago, Chalcedoni, Ephesus, Alexandria, ende Nicenen ? Uniformeel, ofte van eenderley forme ? Neen : sommige van uw' Priesters houden het Sacrament met Broodt / voor het wesentlijcke Lichaem en Bloedt Christi / sommige met Wijn sonder Broodt / ende sommige met Broodt en Wijn.

Die van Beyeren singen de Psalmen in Prosa in haer eygen Tael als sy Misse doen / 't welcke op andere plaetsen niet en gheschiedt : Het tweede Ghebodt gaet voor courant onder sommighe van uwe Catholijcken in Vranckrijck / doch niet in Bretangien / noch in Provencen ; soo doet het oock in Oostenrijck en (Bavarien) ofte Beyeren / doch niet in Italien en Spangien. Dit is naeckt en klaer / dat het gene u voorige Pau-

sen bevestight/ hebben de succederende Pausen om verre gestooten / gelijckse noch dagelijcx doen/ ghelijck haer tegenwoordigh leven ende uwe oude Historien getuygen.

Zijnder niet op een en de selvige tijt drie Pausen op drie besondere plaetsen gheweest ? ende dickmaels twee teffens / waer van d'eene een Ketter / ende d'ander een Atheist gheweest is ? Wat commotien ende boosheden schuylen daghelijcx in uwe Kloosters/ d'eene d'ander sijn Privilegie / Authoriteyt ende Rijckdom benydende : ick ghes wijghe de differente Leeringhen tusschen uwe Professoren ende Dominicanen / ende hondert dierghelijcke On-eenigheden/ beyde in Ceremonie ende Ordere. Waer is nu/ bidd' ick u/ O Pater, uwe eenparige Forme/ veel min u algemeyne / en noch minst van allen / u oude Religie en Kercke.

Dese redenen vol-eyndight hebbende/ hebben de verstoorde Jesuijten met donderende dreygementen my verlaten : ende op den achtsten dagh daer na/ zijnde de laetste dagh haerder Inquisitie/ zijnse weder-ghekeert / doch met een sachtmoediger Geest : verscheydene Argumenten heen en weer verhandelt zijnde/ hebben de twee Jesuijten met tranen ghedistileert uyt hare Ooghen solemnelijck gheprotesteert/ datse van herten bedroeft waren over dien schricklijcken Doodt dien ick te lijden hadde/ doch boven al over het verlies mijnder Ziele : en vallende op hare Knijen / riepense over luydt ; Bekeert u, bekeert, ô waerde Broeder ! om onser ghebenedijde Lieve Vrouws wille bekeert u.

Der Jesuijten laetste aenlockende redenen/ om my tot haer Religie te bekeeren.

Ick gaf haer tot antwoort/ dat ick noch voor Doodt noch voor Vuer bevreest en was/ maer tot beyde wel ghesint : Nochtans my selven onweerdigh achtende/ ten opsichte van mijn nietigheyt om Christi ende des Euangeliums wille te lijden : de Geest Godts niet te min versekert mijn Geloof/ dat het sijn Goddelijcke welbehagen is dat ick nu lijden moet : derhalven/ indien ick quam hier van af te wijcken/ gelooft my niet/ want ick soude slechs met V. L. veynsen / om (door anghst/ vleyery/ of gewelt) de teghenwoordige doodt te ontkomen. Hier op hebben sy den Gouverneur gheroepen/ ende naer private consultatie/ aldus ghesproken : Waerde Broeder, mijn grootste verlangen is dat ghy worden meught een goet Christen, een Roomsch Catholijck, indien uwe Conscientie sich daer na wil buygen, ick sal u soo veel gunste toonen, als ghy wreedtheyt ontfangen hebt ; want het soude beklaeglik zijn dat sulken onverwinnelijken Geest, verciert met so veel goede gaven, in dese ende de toe-komende Werelt voor eeuwigh verloren soude gaen. Schept moet, en laet de liefde van onse gebenedijde Lieve-Vrouw in u Ziele dalen : weest niet mis-moedigh om u voorigh lijden, want alsoo u Wonden noch versch en geneeslijck zijn, sal ick u op een fraeye Kamer brengen, ende daer sult ghy alles genieten dat tot verkrijginge van uwe Gesontheyt en sterckte eenighsins soude mogen dienen. U Gelt en Patenten sullen op-gesocht worden, maer u Kettersche Boecken zijn alreede verbrant: Ende eynd'lijck seyde hy ; Ick sal u met mijn eygen Knecht na 't Hof stieren, en met Brieven van de H. Inquisitie, en van my na den Raedt en Koning senden, u getrouwlijck belovende, dat ghy een jaerlijckse Pensioen van 300 Ducaten genieten sult.

Doch

Doch sijn betooverende loosheydt met een Christelijcke standtvastigheydt betaelt hebbende; hebben sy my alle in een verderende Furie ghelaeten; protesteerende/ dat ick dien nacht de eerste Zeghel van mijn langh-duerighe Oxoefheden in-ghedruckt soude krijghen: ende haeren koers nemende nae den Bisschop ende Inquisiteur, (want den Gouverneur hadde de Inquisitie op my gheladen, om sich selven te supveren van de kladde / ghewozpen op de Enghelsche Vloot / ende daer ick om ghe-examineert wierde / alles tot saecken van Heligie verdzaepende /) daer de Inquisitie veerdigh sat / wierd' ick eerst gecondemneert/ om dien nacht in mijn Kercker t'ontfanghen elf verstickende Tozmenten: ende dan nae de Hoogh-tijdt van Paesschen hepmelijck nae Granado verboerd / ende daer / omtrent midder-nacht / tot Asschen verbzandt te wozden / ende die Asschen in de Locht ghewozpen. Den selfden nacht zijn de Sergeanten / Schrijver / en den jonghen Engelschen Priester in mijn melancholijsche Kaemer ghekomen; daer den Priester in 't Engelsch / my daer toe soo seer persuadeerde / als hy konde / (hoewel het wepnigh was / dat hy konde /) maer niet konnende op-doen / soo wierdt ick van mijn pfere Boepen ontbonden / tot op mijn bloote Lichaem ontkleedt / op mijn Knijen gestelt / en om hoogh ghehouden met haere Handen / daer sy terstondt mijne Tanden met pfere Instrumenten op-bzeeckende / mijn holle Buyck met Waeter vulden / tot dat het in mijn Keel bozlde: Doen hebbense mijn Keel met een Kousse-bandt vast ghebonden / tot dat het wit van mijn Oogh om hoogh dzaepde; ende ghelepdt zijnde op mijn Zyde / wierdt ick van twee Sergeanten seven-mael heen en weer over de Kaemer gherolt / tot dat ick by-kans verstmoozdt was: Daer nae hebbense een smal Touw om beyde mijn groote Toonen ghewonden / my daer aen ophijsende/ tot de top van een hooghe Verdiepinghe / (want de Touwen ginghen dooz twee pfere Katrollen / die boven vast ghemaeckt waeren /) doen sneeden sy de Kouse-bandt aen stucken / en daer hongh ick met mijn Hooft om leegh / in een gepijnighde ghewichte / tot dat al het Waeter upt mijn Keel liep: Daer nae wierdt ick neer ghelaeten / gantsch bupten mijn Verstandt zijnde / een langhe tijdt doodtkoudt onder haere handen legghende: Den Gouverneur hier van bericht zijnde / quam de trappen op-loopen / roepende: Is hy doodt? Sy haelden Wijn / en gooten het in mijn Lijf / waer dooz ick wederom een wepnighjen bequam. Dese smoozlijcke Tozmenten over zijnde / ende ick wederom gekleedt en vast geboept / hebbense my op de koude Vloer laeten legghen / daer ick mijnen Godt loofde / ende eenen Psalm songh.

Des Auteurs Sententie des Doodts.

's Mozgens daer aen quam my den medogenden Turck Bzoot en Water bzengen / en met een oock bedecktelijck in sijn Hemts-mou twee handen vol Kosijnen en Vijgen/ leggende die op de vloer onder het kruppende Gewozmte/ want mijne Armen noch Handen niet konnende gebzupcken / wierd ick ghenoodtsaeckt upt hongers-noodt d'eene dooz en d'ander nae met mijn

De minnelijcke ontfermingе van een Turcksе Slaef.

Tongh op te licken : Dese poztie van Vijgen bzachte mp de Slaef alle Weecken ofte veertien dagen eens / of anders waere ick al langh van honger gestozven. De Turck dese mijn dzoevige noot en wzeede bejegenninge ter herte nemende / is vijf dagen sieck te bedde gheleghen : maer de Domestycke Spangiaerdt dit vernemende / maeckte hem wijs / dat ick een Dupvel was / een Toovenaer / en een die de Swarte-konst hanteerde / een Lasteraer van haer Paus / van haer Lieve Dzouw / en haer Kercke ; mp hem soo tegen-maeckende / als dat hp mp in dertigh dagen in 't Aengesicht niet en dozste sien / dooz dien hp soo bangh was dooz Toovery. Terwijl hp absent was heeft de Nockin Helena, een Indiaensche Swartin op mp ghepast / want dese zijnde een Chzisten-slaef / hadde meer vzpighepdt om mp te besoecken / dan den Turckschen Slaef : de welcke ghewisselijck (naest Godt) mijn quijnend leven heeft verlanght / dooz mp meer of min eenighe Spijse / met een glaesjen Wijns in haer sack medebzenghende / 't welck sp eenmael's daeghs vier weecken langh continueerde : gheensins gelijckende de bedzieghlijcke tranen van haer Crocodijlische gheslachte / waer van het Spaensche Spzeeck-woozdt ghetupght / Dat de Vrouwen de Mannen bedriegen : sommighe van haer, haer bedroevende met geveynsde tranen, ende andere haer pluymstrijckende met vleyige woorden.

De bedzieglycke onstantbastighepdt der Dzouwen.

Nu omtrent het midden van de Herfst / wierd' Hazier, mijn voozighe Dzienst ghecommitteert op mp weder te passen / een quaet vermoeden hebbende op Helenaes compassie / maer ghelijck mijne ellenden multiplicceerden / soo wierdt mijn lijdtsaemheydt in Godt verdubbelt : want den Mensch raeckt veel eer om hals dooz de onlijdtsaemheydt / dien hp heeft in tegen-spoet / dan in tegen-spoedt selfs ; want gelijck dzoefheydt een groot Dpandt is van den ouderdom / soo is oock d'onlijdtsaemheyt des ghemoedts de pzincipale bederver van al onse swarigheydt. Doch voozwaer dooz swarigheydt des oozdeels / als de Mensch sich selven in de langh-duerige swarigheydt schijnt verloozen te hebben / dan zijnse dickmaels en altijdt Gode alder-naest : want wie soude ghedacht hebben / dat ick / die so veelderhande Secten van Religie in de Wereldt gesien hebbe / een eenighe Religie altoos so vast soude konnen aenhangen : also men oozdeelt dat Reysenaers over al en voor allen ghereedt staen : maer ick sal u seggen / O Chzisten Bzoeder / 't is de genade Godts in mp geweest / en niet het mijne / dat daer pets toe ghedaen heeft. Want gelijck aen-gelepde koolen in een vlamme sullen op-stijgen / soo ick oock / schijnende dooz mp niet eens te vzagen na Religie / heeft Godt dooz het pzickelen van mijn Conscientie / mijn Geloof getoetst : want dat soude jammer zijn dat een jeder Schijp die de Kuste van een klippigh Landt bezeplt / hare rupnen daer soude laten. Dit spzeeck ick niet upt eygen lof / maer ter eere Godts / ende tot bestraffinge van de haestighe veroozdelende Opinien ; want ick mis-trouw mp selven met Phocion, om dat het volck een behagen in mp schept : Erubuit, quasi peccasset quod placuerit : Doch om dupsenderley omstandigheden van mijn beklaeglijck Lijden / 't welke dit Boeck niet

Ongedultighepdt in noot is een dzie dubbelde pijn.

batten

batten en kan/ vooz-by te gaen/ isser dooz Godts groote voozsienighept omᵉ trent veertien daghen vooz Paesschen/ Anno 1621. een Spaensche Cavalier van Granado tot Mallegom gekomen/ dien den Gouverneur op een avont te gast noode/ zijnde van sijn oude kennis: Om nu den tijdt na het eeten met Discoersen dooz te brenghen/ heeft den Gouverneur (Godt daer dooz mijn verlossinghe upt-werckende) aen desen Vreemdelingh verhaeldt ende bekendt ghemaeckt de gantsche Historie van mijn bitter Lyden van voozen tot achteren/ schijnende met eenen mijn ongheluck aen hem te beklaghen/ ende mijn verdzietige Voyagie te prysen: Ondertusschen deses Sinjoozs Dienaer/ zijnde een Vlamingh, staende achter sijn Meesters rugh/ ende aenhoozende dese dzoevighe Historie des Gouverneurs/ was seer verwondert te hoozen/ dat een onnooselen Vreemdelingh/ sulcken grouwelijcken Pijn ende schrickelijcke Wreedtheydt hadde konnen upt-staen: Haer Discoers ghe-eyndight/ ende de Middernacht verstreecken zijnde/ is den Vreemdelingh nae sijn Logement ghegaen: De Dienaer nu met sijn Heer sich in een ander Kaemer tot ruste willende begheven/ ende konde dien gantschen nacht niet slaepen/ of soo hy al by gheval slupmerde/ beelde hy sich in/ dat hy vooz sijn ooghen een Mensch sagh die ghepijnight wierdt/ ende in het vuer brande: Dit vertelde hy 's anderen daeghs 's morghens aen Sir de Wilde, Enghelsche Factooz aldaer/ soo 't hem scheen in sijn slupmer.

Den dagh nu aenkomende/ daer hy seer na verlanght had/ kleede hy sich aen/ gingh stillekens upt sijn Logement/ vzoegh na den Enghelsen Factooz/ waer hy woonachtigh was; daer gekomen zijnde/ vertelde hy hem de gantsche Historie/ soo als hy den Gouverneur die had hoozen vertellen aen sijnen Heer/ maer hy en konde mijn Naem niet noemen: Sir Dirck de Wilde heeft alleen het vermoeden gehadt dat ick de Persoon moeste zijn/ om dat de andere verhaelde dat ick een Kepsenaer was/ ende dat hy vooz desen kennisse aen my alhier hadde gehadt.

Gods groote genade in my dooz een vreemdeling bekent te maken.

Hier mede den Vlamingh vertrocken zijnde/ heeft dese vooz-noemde Engelse Factooz/ om de seven andere Engelse Factoozen ghesonden/ dewelcke met malkanderen raedt slaende hoe sy my best souden verlossen/ hebben sy van stonden aen in aller haest Vzieven afghevveerdight nae Sir Walter Aston, sijn Majesteyts Ambassadeur tot Madril: waer op hy als Middelaer den Koningh ende Raet van Spangien sulcks vooz dzaeghende/ terstondt commissie kreegh/ om den Gouverneur van Mallegom te belasten/ dat hy my in de handen der Enghelsen soude over-leveren: Dese commissie ghekomen zijnde/ wierdt ick/ tot haer groot onvernoeghen/ op Paesch Saterdagh vooz midder-nacht verlost/ en op mijn Haziers rugg' ghevoerdt nae een Enghelse Factooz/ daer sy groote sozge vooz my dzoegen/ tot dat den dagh aenbzack.

Ondertusschen hier in de Haeven/ by gheluck/ een Esquadzon van sijn Majesteyts Scheepen leggende/ quam Sir Richard Halkins aen Landt/ vergesellschapt met een lange Supte/ aen wien ick dooz de Factoozs overgelevert wierdt/ dewelcke my in twee Deechens ghewonden/ op Mannen

schouderen

Ick doorst niet aen lant blijven/ upt vreese van de Inquisitie.

schouderen nae sijn Majesteyts Schip liet dragen : en drie dagen daer na wierd ick gheboordt na een Schip / ('t welck de Vloot victalieerde / gheroemt de Goede Wil van Harwich,) welck naer Engelandt soude / en dat door ordre van den Generael Sir Robbert Maunsel : Hier nu zijnde / belaste Sir Richard Halkins den Schipper Willem Westerdal, dat hy wel sorge dragen soude om my in 't leven te behouden / welcke doen in een seer sobere en desolate standt was. De voornoemde Factoors hebben my aen boort ghesonden / (behalven het scheeps Victalie) een Spaensche packt Kleeren / twaelf Hoenderen neven andere Kiechens / een Vat Wijn / een Mandt vol Eyeren / een party Vijgen en Rozijnen / 200 Orangie- en Limoen-appelen / acht pont Suycker / eenige Brooden / ende 200 Realen aen Silver en Gout : behalven noch twee dubbelde Pistoletten / die Sir Richard Halkins my vereerde tot een teecken sijnder liefde. Dese goede Luyden haer vriendtschap te vergeten / soude voorwaer in my een schandelijcke ondanckbaerheydt zijn / door dien ick doen een verloozen Mensch was / ende aen mijn Leven despereerde / 't welck in haer des te grooter teecken van singuliere vriendtschap en compassie gheweest is. Hoe wel ick dus deerlijck gestelt was / soo badt ick Sir Richard Halkins dat hy doch aen Landt wilde gaen nae den Gouverneur / ende van hem voorderen mijn Gout / mijne acht Patenten / sijn Majesteyts Brieven en Zegelen / &c. daer in hy hem gewilligh liet geseggen / zijnde vergeselschapt met Capiteyn Canre, en Capiteyn Raymond, maer sy en konden niet altoos verwerven als vlevende woorden en togenachtige excusen.

Ende nu nae dat wy twaelf dagen hier in de Haven ghelegen hadden / zijn wy t'zepl gegaen / ende hebben gepasseert de Straete van Gibralter, ofte Fretum Herculeum ; want dit was het vertste Landt dat Herculus konde bekomen ; 't welck hem daer een Pilaer heeft doen op-rechten / en daer in upt-houwen dese woorden / Nil ultra ; maer doen Carolus de V. van die ongeluckige Voyagie van Algiers weder-keerde / liet hy op de selve plaets stellen / Plus altra.

Hier in dese Canael sagh ick een ghedurige Stroom loopen upt den Oceaen nae de Middellantsche Zee / sonder weder te keeren ; 't welck voorwaer verwonderens waerdigh is. De Middellandtsche Zee zijnde om-cingelt en om-ringht met het vaste Landt van het zuydelijcke Europa ; de Noord en Noord-weste Custen van Asia ; ende het Noorder Gewest van Africa ; behalven alleen de enge passagie van Hellespont, het welcke van Mare Propontis haer coers streckt nae Mare Euxinum : en nochtans Mare Euxinum ofte de Swarte Zee en is niet na by andere bewegende Wateren / zijnde oock om-cingelt van het vaste Landt : ende van haer loopt oock een gestadige stroom / door Bosphorus Tracius nae de Middellandtsche Zee.

De Straet van Gibralter vijf Mijlen breet.

Dese enge Zee aen Africa ofte aen de kant van Fez, gheleghen tusschen Capdy Sprat ende het upt-stekende punt van Sewty, ende op de Custe van Spangien, tusschen Caep de Trafolger, ende het voor-upt-stekende Landt van Gibraltar, of Jubile Tauro: de passagie zijnde 5 Mijlen breedt / en 9 langh.

En

En om kort te gaen/nae dat ick vijftigh dagen nu van Mallegom vertrocken was/ ben ick gearriveert tot Duttord, op de Reviere de Thames, ende van daer wierd ick 's morgens daer aen gevoert na Theobals, op een sacht Veder-bedt/ ende van daer nae de private Galdery/ tot dat den Koninck van der Jacht quam. Het gantsche Hof van Engelandt van den Koningh / tot de Keucken-meydt / kan ghetuyghen / wat een uyt-ghemerghelde Anatomie dat ick was / doen sy my eerst saegen / ende hoe weynigh apparentie datter was van ghesondtheydt / of Leven.

Nae dat ick nu mijn ootmoedighe en deerlijcke klachten aen sijn Majesteyt hadde gedaen/nam hy mijn Gesont-wordinge so ghenaedigh ter herten/ als dat ick tweemael op sijn kosten nae de Badt-stove wiert gesonden / 't welck 27 weecken langh duerde / alwaer ick door de Goddelijcke voorsienigheyt / en sijn Koninckljcke goedertierenheyt na de tijdt/ een groote maete van ghesontheydt en sterckte des Lichaems bekomen hebbe / hoe wel mijn slincker Arm en ghekneusde Beenderen ongeneeslijck zijn.

Ondertusschen / in de eerste weecke mijnder aen-komste in Enghelandt / wierdt ick van Theobals (door ordere van sijn Majesteyt) ghevoerdt nae Don Drego Sarmento de Gundamore, de Spaensche Ambassadeur / doenmaels tot Holborn residerende / de welcke in het by-wesen van de twee Marquisen van Hamilton en Buckingham beloofde / (en sulcx 's anderen daegs aen sijn Majesteyt tot Greenwich toe-seggende) dat my (nae bewijs ghehadt uyt Spangien van mijne swaerigheden) al mijn Geldt/ Klederen/ Aenteyckeningen/ Brieven van Recommandatie/ende sijn Majesteyts gezegelde Brieven/ wederom souden geworden / midtsgaeders oock een duysent Pondt Steerlinghs (de saecke door sijn Koninckljcke discretie ghemodereert zijnde) uyt des Gouverneurs van Mallegoms Middelen / tot onder-houdinghe van mijn lamme en gheraebraeckte Lichaem. Dese beloften wierden ghedaen op den 6 Junij 1621. ende souden vol-bracht worden tegens toe-komende S. Michiel: Doch sy wierden van S. Michiel tot de Herfst / van den Herfst met nieuwe Protestatien tot Paesschen uyt-gestelt/ doch Paesschen verstreecken zijnde/ heeft hy mijn Paesschen in een Ghevanckenisse verandert. Want / een weynigh voor sijn vertreck / (merckende dat sijn loosheydt mijn onder-druckte lijdtsaemheydt te kloeck was /) hebb' ick hem vlack uyt-gheseydt in sijn Aengesicht / uyt droefheydt mijnder Ziele / wat voor een dat hy was / ende wat hy voor hadde ? ghelijck daer nae uyt de daedt selfs gebleecken is: Hier op heeft hy my (verstoort zynde) in presentie van des Keysers Ambassadeur / ende voor verscheyden Ridders en Edel-luyden van sijn Majesteyt / tot een Duël versocht / doch door faveur d'over-handt bekomende / wierd' ick in de Kercker tot Southwrack ghewoppen / alwaer ick neghen weecken vast sat : Doch van hier ben ick met meerder eere en reputatie vertrocken / (dan hy Enghelandt met vroomigheydt verlaeten heeft /) zijnde beyde

Een valsche Belofte.

Een valsche klad op my gheworpen van de Papisten.

over-wonnen en Over-winner. Doch my ghedenckt noch / datter ten tijde van dese mijn gevanckenisse / twee Papisten waren mijne Landsluyden / dewelke my een Brief schreven / niet ghelijck de familiare Epistel van Cicero ; neen / maer wilden my een valsche kladd' op den Hals werpen ; segghende / dat ick Roomsch Catholijck was in mijn hert / ende datse het my waer wilden maecken / dat ick het Sacrament ontfanghen hadde tot Romen , in het eerste Jaer dat Paulus Burgesius, de vijfde Paus tot sijn drie-voudighe Kroon quam : Doch tot een Christelicke en waerachtighe verdedinghe mynder onnoselheydt / ende tot weder-legginghe van dese lasteringhe / hebb'ick soo veel wijdtlopighe omstandigheden van redenen ghebruyckt / datse den Leser verveelen souden te lesen ; ende hier mede haer segghen ghedoodt hebbende / ende ick op mijne vrye Voeten ghesteldt zijnde / hebben dese Formalisten noyt met my in dispuyt derven treden / nochte in 't voor-by-gaen toe-spreeken. Doch wat sal ick segghen van mijn lijden / als dit ; Die lijdt / die wint : Aenghesien dat het voor-gaende leet / jae (helaes !) selfs het tegenwoordighe in seer gheringhe of seer swaere onghevallen niet en is te verbeteren : Want / soo de Sterren van grooten aensien onder de selfde Constellatien van mijne swaerheden komen te vallen / en de beklaeghlijke spectaculen der lichtveerdighe Fortuyne worden ; Wat staet my dan in een private leven en publijke Pelgrimagie anders te verwachten / als de ghemeene Ellende deser Eeuwe en d'onweder-roepelijke reparatie mynder ellenden gheleden om dese Kroone en Rijck van Engelandt / gelijk terstont blijcken sal : Nochtans wensche ick wel dat ick mochte doen als Xerxes, den Koninck van Persen dede / dewelke doen de Griecken Sardis hadden in-genomen / de Hooft-stadt van Lydia, beval hy een van sijne Dienaers voor hem te compareren alle middagen over Tafel / en luyds-keels uyt te roepen ; De Griecken hebben Sardis in-genomen . waer over hy noyt en ruste / voor en al eer hy 't selvige wederom in-genomen hadde : soo wilde ick / ick onder-druckte van d'over-heerschende macht ; (hoewel niet een Koningh / nochtans een getrouwe Onderdaen eens Koninghs /) uyt hert-seer van mijn onverdraeghlijck ongelijck / dagelijcx uyt-roepen ; O Barbarisch en onmenschelijck Mallagom ! wanneer sal mijn Ziele sich wreecken over uwe wreede Moordt , wanneer sullen mijne Ooghen aen-schouwen uwen onghenadigen val ? Maer tut / tut / wat droom ick ? hedens-daeghs kan Droefheydt gheen hulpe verkrijghen / veel min compassie / en wraecke ; Vaerdt dan wel Satisfactie , daer de flatterende vreese / de ghedienstigheydt derf terten / in alles te veranderen.

Qui vincit, patitur.

Onlijdelijcke droefheyt sonder verdiende verlichtinge.

Doen nu de Doodt / de fatale Bode des Hemels / en Vyandt der Nature / den Koningh Jacobus, onver-ghelijckelijcker Memorie / met haer Pijle door-schooten hadde ; de welke somwijlen (behalven dat hy mijn Souvereyn Heer was /) in eenigh aen-sien / en om de voornoemde reden / my een Vader was : Soo wierdt ick perforsse gedwongen

dwonghen / mijn dzoevighe Requeſt over te leveren aen 't Opper-huys van 't Parlement Anno 1626. 't welck ick ſeven-tien Weecken achter malkanderen behertight hebbe : Mijn aen-ghelaeghde noodt wiert verhoozdt / ende in conſideratie genomen : daer op wierdt mijn ſaecke dooz ozder van Sir Maxwel, Ridder van de Swarte Roede, ende een van ſijn Majeſteyts Kamerling / in handen ghegeven van Sir Thomas Coventrey, Bewaerder van het groote Zeegel van Enghelandt. Deſe Commiſſie nu een Maendt langh onder hem beruſtende / belaſte hy my te haelen mijne Atteſtatien en Certificatien van Sir Walter Aſton, Mauſel, Button, om mijn lijden / en d'oozſaecken van dien te doen blijcken; daer in ick hem geerne gehoozſaemde / ende bzachte hem dzie Certificatien van haer : Jae / Sir Aſton (behalven ſijn Handt-ſchzift /) heeft perſoonlijck met hem daer van geſpzoken. Ondertuſſen is het Parlement / om eenige ſouverepne onghenoeghtheydt / onozdentlijck gheſcheyden / ſoo dat mijn Requeſt doen / noch naederhandt gheen effect konde krijgen / dooz dien het Parlement niet en ſat; en alſo is 't dat mijn Ozder en Onderhout een geluckige tijdt is verwachtende.

Doch om nu te beſchaemen deſe laſterlijcke en Faem-rovende Papiſten / de ongelovighe en ellendighe Atheiſten, de kribbighe en epgen-wijſe Puriteynen, als mede om t'over-tupgen de tegen-werpingen der ghener / de welcke ghedacht en ghezepdt hebben / dat ick ſoo ſtandtvaſtigh niet en konde weſen / ende ſy ſoo wzeedt; dunckt het my niet ongheraeden te zijn / te ſtellen een van haer epgen Certificatien / ſoo als het van woozdt tot woozdt lupdt.

Aen den Eer-weerdigen Heer,

Sir THOMAS COVENTREY,

Ridder, ende Bewaerder van het groote Zeegel van Engelandt, &c.

't SAl Uw' Eerweerdigheydt gelieven : Ick hebbe my verſtout UE. te verſeeckeren van de waerheydt des bitteren lijdens, dat deſen ſeer veronghelijckten Perſoon, Willem Lithgouw, uyt-gheſtaen heeft. 't Is waerachtigh, dat den voor-noemden Perſoon voor-genomen hebbende nae Alexandria in Ægypten te reyſen, by ſich hebbende Brieven van Credentie, onder-teeckent en gezegelt door den Koningh-Jacobus hooghloffelijcker Memorie, ons en onſe Vloot tot Mallagom ontmoet is; waer opick ghebruyckt wierdt als Vice-Admirael, tegens de Zee-Roovers van Algiers; deſe nu by ons voor Mallagom aen boort komende, ende ons gheſelſchap aen Landt frequenterende, wierdt hy (ſoo haeſt wy onder zeyl waren) terſtondt, door laſt van den Gouverneur en Magiſtraet aldaer,

gevat als een Beſpieder, dien ſy vermoedende waren, dat met een op ſet van onſen Generael en de Krijgs-raedt, alhier achter gelaten was, om die Plaetſe, en andere om-leggende Plaetſen, t'ontdecken: waer op heymelijck in des Gouverneurs Palleys gevangen geſet zijnde, en ernſtigh onder-vraeght nae ons voor-nemen, is hy sonder eenige oorſaeck of reden, met onrecht wreedelijck mis handelt en gepijnight, behalven noch veel andere onuytſprekelijcke ellenden, dien hy daer na een lange tijdt geleden heeft: waer van ick geloofweerdigh en onfeylbaer bericht kreegh van Sir de Wilde, aen wien hy eerſt bekent gemaeckt wiert, ende van andere Engelſche Factoren van goeden aenſien, doenmaels daer reſiderende; terwijl dat ick in de Haven van die Stadt met mijn Eſquadron van Scheepen lagh, gedurende ſijn langdurige Gevanckeniſſe, en' zedert zijn verloſſinge: Ende den Gouverneur aldaer naderhandt beter onderricht zijnde van onſen oprechten handel in die Quartieren, ende om haer voorige wreetheyt en quade ſuſpicie die ſy van ons hadden, een ſchijn te geven heeft hy hem de Inquiſitie aengedrongen; Zijnde nu ter doot toe veroordeelt, ſoude hy gewiſſelijck (gelijck my de voornoemde Factoors voor de waerheyt informeerden,) de finale Sententie haerder Inquiſitie geſmaeckt hebben; indien de godtvruchtighe ſorghe en ſpoedighe vlijt van Sir Aſton, Ambaſſadeur aldaer, ſulcks niet en hadde belet: door wiens ernſtige interceſſie hy nu verloſt, en naderhant door ordere van Sir Maunſel Generael, na huys geſonden zijnde; recommandeere ick nu ſijn deerlijcke en beklaeghlijcke ſtant, aen UW' Eerweerdigheyts tedere en godtvruchtighe conſideratie, blijvende

Uyt Fulham, den 10 Julii,
1626. — *U E. E. Dienaer.*

THOMAS BUTTON,
Ridder, en Vice-Admirael.

Tot een beſlupt van deſe Tragœdiſche **Diſcoers; Een godtvzuchtig Ooge mach hier upt mercken Godts meedoogende Liefde op een vierboudige maniere/ aen mp beweeſen. Dooz eerſt/ ſijn krachtige voozſienighept/ mp ſo langen tijdt/ en ſoo wonderbaerlijck in de Gevanckeniſſe te bewaren/ Honger/ Gewozmte/ en Tozmenten zijnde mijn troofteloſe Compangions. Ten tweeden/ d'ontfermelijcke vziendelijckheydt van ſijn al-ſiende Ooghen/ in mp ſoo miraculeuſlijck bekent te maken/ daer deſe looſe Serpenten mp ſoo bedechtelijck ſochten verbozghen te houden. Ten derden/ ſijn onuptſpzekelijcke ghenade/ blijckende upt mijn onverwachte verloſſinghe/ zijnde van mijn hoopeloſe niet bedacht noch verſocht/ en nochtans dooz ſijn goedertierenheydt uptghewzocht. Ende epndelijck/ ſijn genadige goethept dooz tamelijcke geſonthept en gebzupck des Lichaems mp te laten toekomen: Zijn Goddelijcke Maieſtept zp daar vooz alle Lof/ Pzijs/ en Heerlijckhept.**

Epn-

Eynd'lijk/Verdienſten over-togen zijnde met donckere ondankbaerheyt/ende den mozghen-Spzingh-vloet van Anno 1627. verſtreecken zynde/heb ich mijn Aengeſicht van het Hof van Engelandt naer Schotlandt ghekeert/om de particuliere Beſchzijvinghe van dien te weeten/ſend' ick den Leeſer tot mijn voozighe Tractaet/vooz deſen upt-gegeven/ghe-intituleert/Lithgouws Geſicht van Schotlandt: Ende ſal nu ſlechts in het ghenerael pets daer van verhaelen/ende mp alſoo nae het eynde ſpoeden. Dooz-repſende de Weſterſche Eplanden/(welckers Inwoonderen als ſoo veel Bolwercken/machtiger en bequamer zijn tot defenſie van hare Dzpheydt/ende hare Frontier-plaetſen van Inval te bevzpen/dan eenige Pozten dieſe hebben/ofte ſouden moghen wenſchen: Sulcken deſperate couragie hebben deſe Hebridianen,) ben ick gheaarriveert aen het Eplandt Arrane, Anno 1628. alwaer ick ettelijſche dagen/op het Caſteel Braidwick, vziendelijck onthaelt wierdt van den Doozluchtighen Heer Jacobus, Marquis van Hamilton, Gzaef van Arrane, &c.

Dit Eplandt Arrane is dertigh mijlen langh/acht bzeedt/ende gelegen van het vaſte Landt vier-en-twintigh mijlen/zijnde omſchaduwet met den Bergh Goatfieldt: Welcke met wijde ooghen onſe Weſterſche vaſte Landt over ſiet/ende het Noozder Contrey van Yerlandt/ons oock op eenen klaren Somerſchen dagh vooz oogen ſtellende het Eplant Man, ende de Kuſte van Cumberlant. Een verder upt-geſicht en kan geen Bergh in de Werelt geven/dzie Koninckrijken in een geſicht aenwijſende: Nochte oock dierghelijcke Eplandt of deftigher Adel in het ſchieten en jagen.

Hebbende nu wederom het vaſte Landt bekomen/heb ick de Kuſte Galloway beſocht/tot dat ghedeelte dat in de Zee upt-ſteeckt/met een groot Promontorium, zijnde het Zupdelijckſte ghedeelte van het Koninckrijck: Ende van daer/dat gantſche groote Landt tot Dumfreis, ende ſoo tot Carlile voeterende. Ick vond' hier tot Galloway in verſchepde Herberghen/aen de Haeven geleghen/ſoo goede Spijſe/Logijs/en Accommodatie/als of ick in Lombardyen, of Napels ware. De Wol van dit Landt is gheenſins ſlechter als die in Biſcayen, bp aldien datſe ſlechts verſtandt hadden/om daer meede na behoozen om te gaen: Jae/de Calabriſche Zijde en is niet beter van lupſter/ende ſachter om te handelen/als deſe Wol is op de rugh der Schaepen: Haer Vleeſch is veel ſoeter van ſmaeck. Soo dat dit Landt overvloedt van Vee heeft/inſonderheydt van kleyne Paerden/welcke ſeer moedigh ende ſnel zijn. Den Adel en het gemeene Volck zijn ſo beleeft en goetaerdig/als Diſcretie ſoude begeren/en Reputatie ghebieden: behalven alleen Cunningham, het welcke genoemt magh wozden de Academie van Religie/ten aenſien van een geheyligde Geeſtelijckheydt en een godtvruchtigh Volck; ſoo dat Galloway ghewiſſelijck nu onlanghs veel civielder is gewozden/dan eenigh Zee-Landtſchap/grenſende aen de Weſterſche Zee.

Doch om het Spoor-wegh van mijn haestige Reyse weder in te slaen: De lenghte van het Conincrijck leght in het Zuyden en Nooyden; dat is / tusschen Dunglsby, Hooft in Cathnes, ende het voor-noemde upt-streckende punt van Galloway; van malkanderen gheleghen door een rechte Linie/ (also ik het selve van punt tot punt met mijn vermoepde voeten bewandelt hebbe /) drie hondert twintigh Schotsche Mijlen/ 't welk ick reeckene te zijn vier hondert vijftigh Engelsche Mijlen: Hier mede beschaemt maeckende d'onkondighe stoutigheydt der blinde Wereldt-beschrijvers / de welcke in haere Caerten Enghelandt grooter maecken als Schotlandt; Daer ter contrarie Schotlandt d'andere in lenghte hondert twintigh Mijlen te boven gaet: De breedte van dien/ stae ick toe / is enger dan Enghelandts / nochtans tusschen de uyterste Paelen van beyde Custen in verscheyde Quartieren sich upt-streckende tot sestigh / tachentigh / en hondert van ouse Mijlen: Doch de rechte breedte van dien/ kan ick niet wel directelick gissen / noch pertinentelick beschrijven/ om dat de Zee hier en daer met eenighe hoecken in 't Landt loopt/ makende aen beyde zijden van het Conincrijck groote Meeren/ Baeyen / en gevaerlycke Inhammen.

Ouse voornaemste Meeren met versch Water zijn dese / Lochlomond, behelsende 24 Eylanden / ende in de lenghte also veel Mijlen; waer van verscheydene verrijckt zijn met Bosschagien / Gewildt / en ander Dee: De wijde en langhe Meer Lochtay in Atholl, de Moeder en Groot-moeder van de hals-starckighe Tay, de grootste Rivier in 't Coninckrijck: Ende Lochnes in de hoogher Quartieren van Murray, welckers Reviere / (de playsante en bequaeme Situatie van Innernes vercierende /) door gheen Dorst kan toe-vriesen: De enghenschap van dit Water / sal haest doen versmelten harde stucken Ys.

De principaelste Rivieren zijn Clyde, Tay, Tweed, Forth, Dee, Spay, Nith, Nesse. Zijnde altemael met Haevenen beset / daerse hare Tollen haren Vader den Oceaen betalen / en als rust-plaetsen voor vermoepde Zee en Schepen.

Ende de voornaemste Steden zijn / Edenburgh, Perth, Glasgouw, Dundy, Abirdene, Sint Andries, Aire, Stirveelingh, Lithgouw, Dumfreis, Leith: Ende om haer oude Antiquiteyt / den ouden Lanerck, &c.

De vermaecklikste Lands-douwen in 't Coninckrijck zijn dese naevolgende: Eerst de Paelen van Clyde, ofte Cliddisdale, tusschen Lanerck en Dunbertan, zijnde 26 Mijlen van malkander / ende van daer beneden-waerdts nae Roslay, het welcke de wijdte van de Rivière kust: Welckers begin is tot Arickfteen, sestien Mijlen boven Lanerck, welkers koers om sestigh Mijlen vecht. Dit alles is het best getemperde Landt/ wegen Coozen, Velden/ Weylanden/ Bosschagien/ Meyerpen/ Bogaerden / Casteelen / Pallepsen / verschepden soozten van Colen / dat ons beslotene Albion voozt-brengt/ ende mach met recht den toenaem

dragen

dragen van het Paradijs van Schotlandt; daer benevens is het langs beyde Gezeen verciert met de deftighste Payrs en Adel van Schotlant/ als met Marquizen/ Gzaven/ Baronnen/ Ridders/ &c. dewelcke/ gelijckse na haren Graed/ het Landt met hare Heerlickheyt een lupster geven; soo vergelt sy wederom haer met haer Cieraet/ Mildadigheyt/ en Rijckdom.

De tweede playsierighe Landsdouwe is/ het blacke Landt Gouwry, langh twaelf Mylen/ (haer eenighe Waeren zijn Garst/ Rogghe/ Tarwe/ Vzuchten/) welcke om haer blacke Aenghesicht ghenoemdt mach wozden/ het Hot van Angus; Jae/ den Diamant van Tay, ofte veel eer/ de Jonghste Suster/ van den on-vergheliickelijcken Piemondt: Het scheelt den Inwoonderen maer alleen/ aen Lieftalligheydt/ ende aen het Discoureern van natuerlicke dinghen.

De derde en cierlicke Landsdouwe is/ de vermaeckelicke Blaklte van Murray, dertigh mijlen langh ende ses breedt zijnde; Welckers cierlicke Landen bevzucht zijnde met Gzanen/ Plantagien/ Way-landen/ verciert met heerlicke Gebouwen/ met een genereuse Octaviaense Adel/ ende met een edelen Gzaef/ desselfs voornaemste Patroon/ toe-genaemt mach wozden het tweede Lombardyen, ofte de playsante Landsdouwe van 't Noozden.

Ick en mach (in het abandoneeren van dese playsighe Landsdouwen/) dat Judaische Landt daer niet buyten slupten/ tusschen Perth en Mintos dertigh Mylen berepckende; de helft van Angus omhelsende in een vzuchtbare/ Volck-rijcke/ ende Adel-rijcke Blackte/ welckers Hert Glames begraetende/ Coeper kust; gelijck nu de drie-mael ghedeylde Louthiane een Koozn-schuer is voor upt-heemsche Natien; ende Riffe tusschen Carral ende Largo, de Cerealische Trencementen van een Kopale kamp: Alsoo zijn de smeltende Tweed, en weenende Tiviod, de Aegyptische Wateren/ 't welcke de vzuchtbare Velden bevochtighen; beyde Boesems onderstuttende/ terwijlse haer nae-buerigen adem van daghelijckse noodtzuft upt-senden/ om het leven van Barwick te verstercken.

Nu/ wat den Adel en Volck van 't Rijck belanght; ghewisselick/ gelijckse genereus/ manhaftigh/ en vol van courage zijn; so zijnse oock beleeft/ discreet/ gheleerde Scholieren/ wel ervaeren in de beste Historien/ treffelick gheleerdt in de Talen; de meeste deel van haer zijnde in Vzanckrijck oft Italien op gebzacht: soo dat wegen een generale complete Reputatieusheydt ick nopt haers ghelijcken ghesien hebbe onder de deftighste van upt-heemsche Natien; zynde oock met eenen goede Huys-houders/ minnelijck teghen de Vzeemdelinghen/ ende seer gastvzy.

Met een woozdt; de Zeen van Schotlandt ende de Eylanden rondtom krielen van alderhande Visch; de Rivieren swellen van de Salm; De Hoogh-landtsche Berghen zijn bedeckt met Denne-boomen;

Gewilt

Gewilt / en alder-hande Vee ; De Valeyen zijn vol Waey-landen / en wilt Ghevogelte ; De leeghe Vlackten verryckt met Ackers van veelderhande ghewas ; Gherechtigheydt wordt over al ghehandt-haeft / de Wetten ghehoorsaemt / de Misdadigers ghestraft / de Verdruckers in den toom ghehouden / de Gheestelickheydt religieus / het Volck oprechte Yveraers / ende het Landt is vreedsaem met alle Menschen. Haer voornaemste Waeren / welcke over Zee vervoerdt worden / zijn dese ; Graenen / Huyden / Vellen / Talck / Garen / Linnen / Sout / Kolen / Bockens / Zalm / Wol / Lingh / Tarbut / &c. Ende dat het leste en slimste van allen is / is / dat al het Goudt in het Koninckrijck / wordt daeghelijcks vervoerdt door het onnodigh pleyten / ende met gheduerigh ten Hoove te compareeren / van waer sy nooyt yets wederom naer huys brenghen / soo dat meenighte van Adel en andere / daer door haere Middelen consumeeren / haere Vrouwen en Kinderen tot ruyne brenghen / ende Vreemdelinghen verrijcken / ende groot maecken.

Doch / laetende dese Quist-penninghen nae haer Vaghe-vuer rennen / kome ick te reysen door Rosse, Sutherlandt, en Cathnes : Landen soo vruchtbaer van alles / datse bequaem zijn / om de Heerlickheydt een glans / den Adel een luyster te gheven / ende de Ghemeente te helpen / dat haere vruchtbaere goetheydt / mijn vermoeden verre te boven gaet / ende de lief talligheydt van de beeter soorte / mijn verdiensten : Zijnde altemael de beste en liberaelste vierders van de Kers-dagen / (uyt-ghenomen de Griecken /) die ick ooyt in de Christen-Weereldt ghesien hebbe. Welcke gheduerighe Feesteeringhen en Banckettteeringen / onder malkanderen haeren aen-vangh hebben op Sint Andries Dagh / ende niet op en houden / eer de Vasten in het Landt komt : Soo dat ick als op-ghenomen wierdt / doen ick sulck een kostelijck op-disschen / daeghelijcks Tractement / familiare by-een-komsten / en vroolijcke bejegheninghen sagh / dat my de gantsche Winter aldaer toe-scheen maer het Jubile van eenen Dagh te zijn.

Cathnes verlaetende / hebb' ick om-helst (tot Dungsby) de bevende Baren van de worstelende Neptunus , welcke Pentlandt ofte Pictlands Bay / met negen contrarie Getijen incorporeert : Yeder ghety d'ander dwars teghen-koomende met contrarie koersen / hebben sulcke gheweldighe Stromen / en combustieuse Baeren / datse / soose van de Passagiers in 't over-vaeren niet voorsichtighlick worden waer-ghenomen / lichtelick het Landt en haer Leven voor altijdt souden komen te verliesen : Jae / een van dese Ghetyen is soo krachtigh aen de Rugg' van Stromary , dat het een Schip / noch soo groot / te rugghe kan voeren / in spijt van de Winden / de lenghte van dien Stroom. Dese vreeslijcke diepe Kolck / is tusschen het vaste Landt Cathnes , ende het Eylandt van zuyd Ramaldshaw in Orcknay , 12 Mijlen breedt : Ende dit segg' ick met asseurantie / datter in een seecker ghedeelte van het

Noordt-

Noordt-West eynde van dese Bay ofte diepe Kolck een seeckere plaets der Zee is / daer dese verbaesde getyen haer rescontrerende rendevous-plaets houden / dat gedueriglı omdraept / maeckende in het midden een ronde holle Circkel / in de welcke soo Schip ofte Boot komt te raecken / soo moetense voort daer pets in werpen / als by exempel een Vat / ofte Block / of dien fatalen Euripus sal schielijck haeren op-slockende Graf worden: een manniere van dese na-buerighe Inwoonderen van Cathnæ en Orcadia voor desen ghe-observeert.

Gearriveert zijnde tot Zupd Rannaldshaw, een Eylandt van vijf mijlen langh / ende krimpende het Eylandt Burrey, besagh ick Kirckwal, de Hooft-Stadt van Pomonia, het principale Lant van Orknay, ende de eenighe Princesse van alle d'omleggende Eylanden / zijnde dertigh in 't getal. Welckers voornaemste (behalven dit hoeck Lants langh sesentwintigh / ende breedt vijf / ses / ende seven mijlen) zijnde de Eylanden Sanda, Westra, ende Stronza. Kirkwal selfs is met een deftige en heerlijke Kercke van S. Magnus verciert / gesticht van de Deenen / onder wiens jurisdictie sy / nevens de Eylanden / onlangs noch behoort heeft; maer voorwaer tegenwoordigh noch meer verciert met een Godvruchtigh leven van een seer eerweerdighe en religieuse Bisschop, Georgius Graham, dien ick nu mach reeckenen (uytgenomen de Souverepnheyt) veel eer te zijn een Vader in het regeren des Lants / dan een Kercklijcke Prelaet. d'Inwoonderen ontbloot zijnde van een Gouverneur ofte vaste Patroon / zijn ghworden als een Leger in route gheslagen / een verstropt volck sonder Hooft: hebbende slechts een Borgers Sherif, om de Justitie te hant-haven / ende by haer daer-en-boven vremt ende tot Edenburgh residerende: soo dat d'onderdanen in moeyelijcke saecken en questien van groote importantie genootsaeckt worden tot den Bisschop haren toevlucht te nemen / om de questie te decideren.

Maer de verre gelegene deelen van dit oude kleyne Koninckrijck / als Hetlandt ende de aen-gelegene Eylanden zijn binnen dese weynige Jaren so gesteken met den Angel van Oculare regeringhe / dat dese voor desen gelucksige Eylanden / die van mijne voeten over langh betreden zijn / verandert zijn in een Anatomie van een reddeloose onderdruckinge / ende het geluck der Inwoonderen wederom besloten binnen de Kamer van een Cittadineaensche Klooster.

Doch nu alle particuliere omstandigheden en onderschepdelijcke beschrijvingen van de Noorder Eylanden / het vaste Lant / ende de gantsche Hebridiaensche Eylanden bevelende mijn voornoemde Tractaet / dat in druck is uyt-gegaen / geintituleert Lithgouws gesicht van Schotlant, laet ick het hier by berusten.

Om nu eyndelijck tot een beslupt te komen / gelijck een Schilder een Schildery kan bederven / maer niet het Gesicht / soo mach ock een Stoische Leser sommige deelen qualijck uytleggen en misduyden / hoe-wel hy des selfs waerheyt niet sal konnen schenden: niet-te-min hier is het oprecht verhael van een 19. Jarige Reyse / volbracht in drie dier-gekochte Dopagien: welckers generale reeckeninghe in mijn gaen / in het door passeren /

en weder-keeren door Koninckrijcken / vaste Landen / en Eylanden / de welcke mijn pijnlijke voeten betreden hebben (behalven mijn varen over Zeen en Revieren) beloopt 36000 en etlijcke mijlen / het welcke bykans soo veel bedraeght als twee-mael de ommegangh van de gantsche Aerde. Hier mede vaert wel.

FINIS.

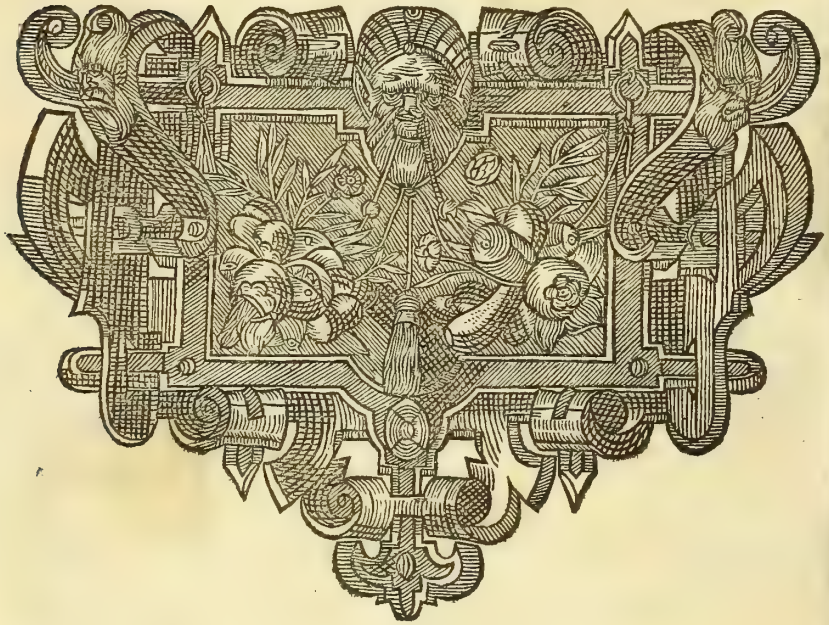

t'AMSTELDAM.

Gedruckt by CHRISTOFFEL CUNRADUS, Boeck-drucker op de Eglantiers-gracht / Anno 1653.

Engel

ZAA 173

LITHGOW, William

Ra; titel; 968"161"; Afra; do(alles);

LITHGOUW, Willem

kyk:

LITHGOW, William
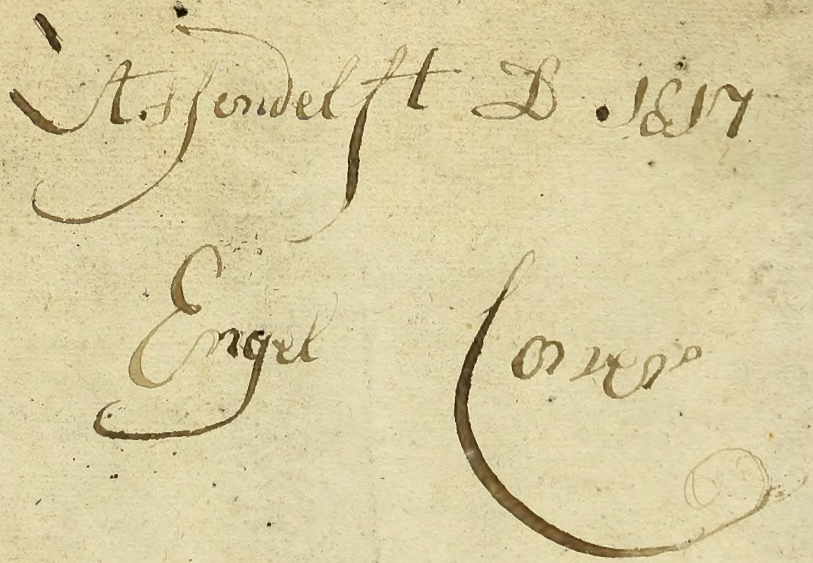
Ra
Afra;